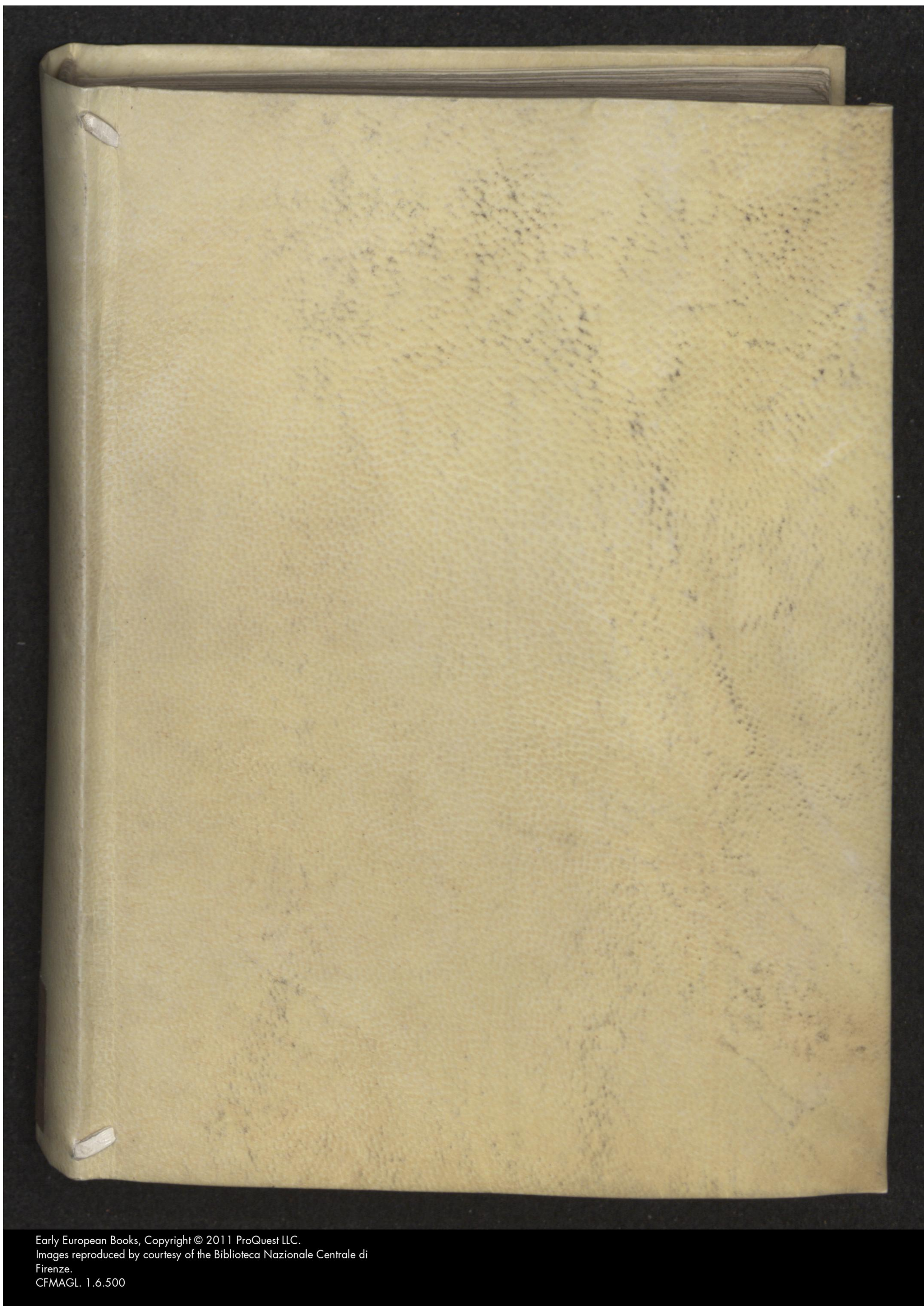
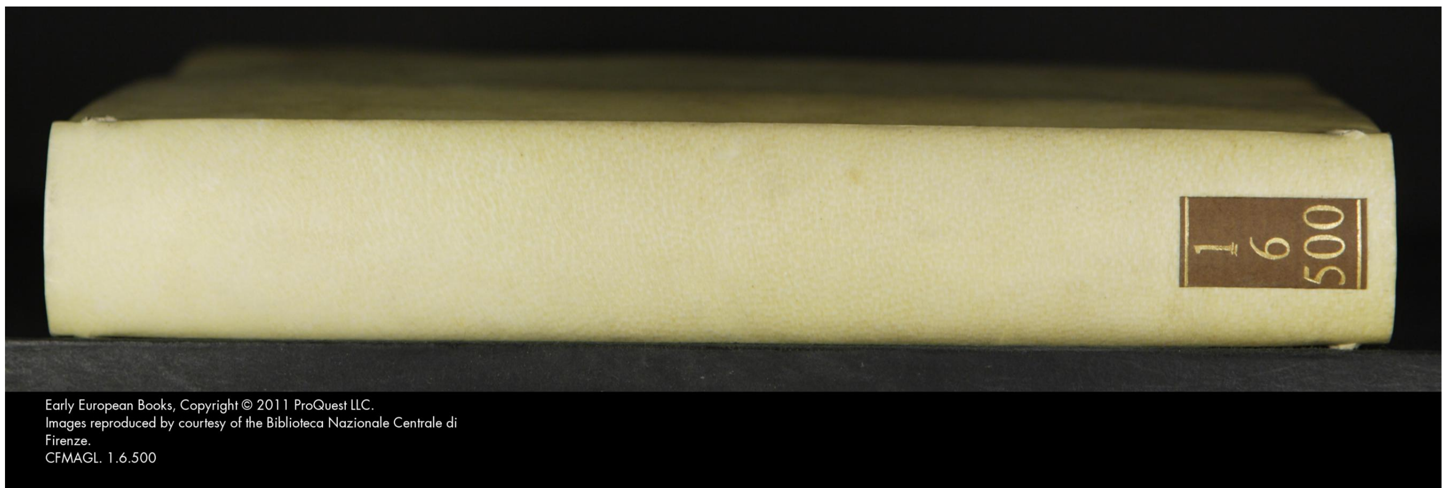
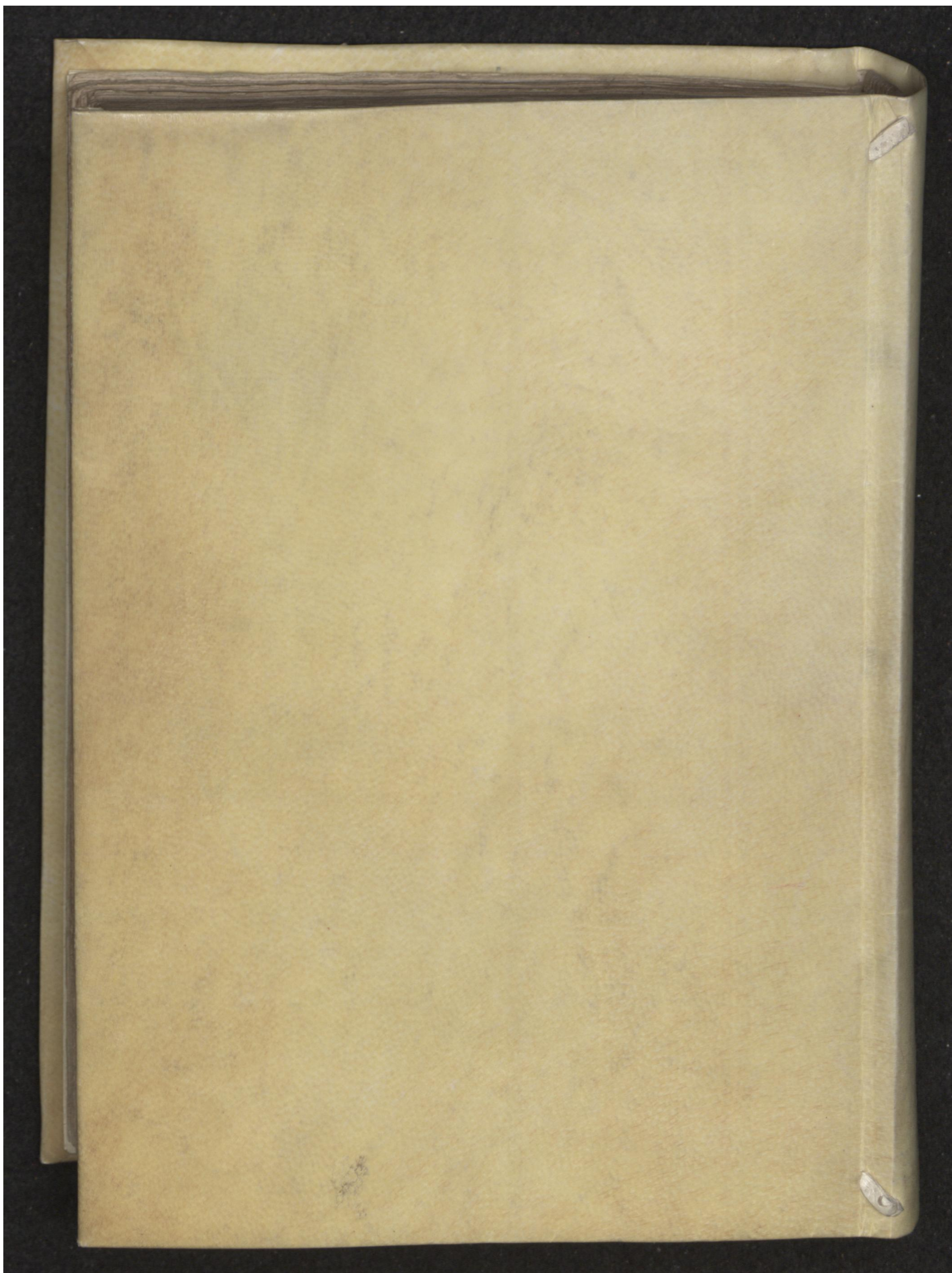
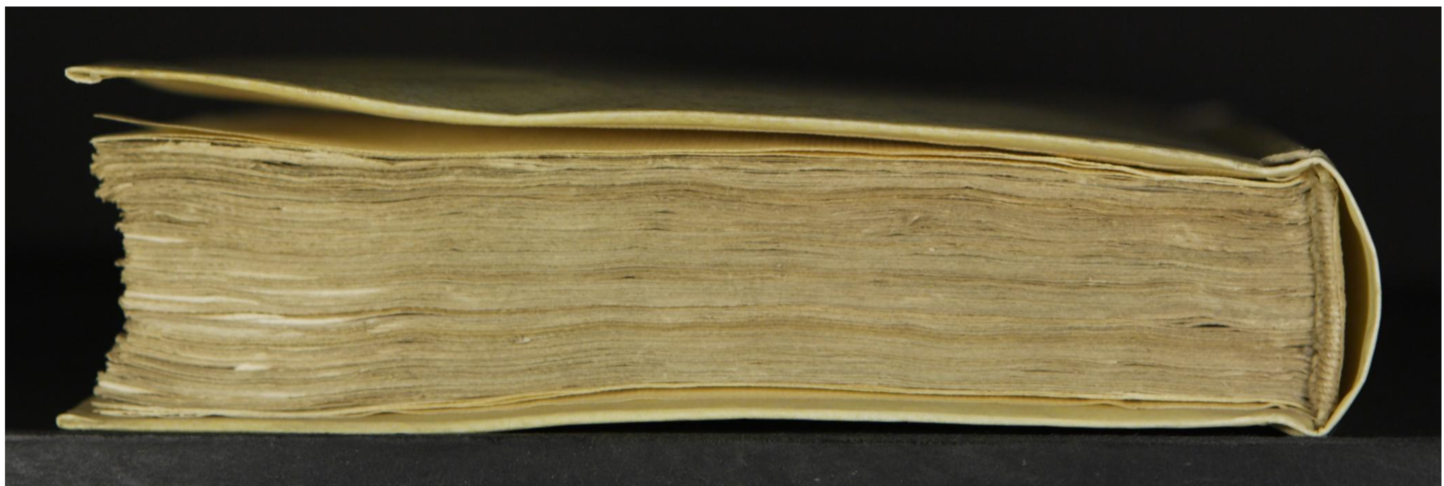

1
6
500
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
CFMAGL. 1.6.500

IVLII CÆSARIS CLAVDINI

DE INGRESSV AD INFIRMOS

Libri Duo.

DE SEDE FACVLTATVM PRINCIPVM.

DE CATARRO TRACTATVS.

DE CRISIBVS ET DIEBVS CRITICIS.

IVLII CÆSARIS
CLAVDINI
Medici, et Philosophi Bononiensis.
Dè Ingressu ad Infirmos.
Libri duo.
Perillustri, atquè Excell.mo
Dnõ meo Colend.o
D. POMPEIO CAIMO
Equiti Nobilissimo,
Artisq; Medicæ in alma
Vniuersitate Patauina
Primario Lectori.
CVM PRIVILEGIO.
1628.
HYPOCRATES.
AVICEÑA.
IHS
IC
ÆVSCVLAPIVS.
VENETIIS APVD DONATVM PASQVARDVM AGEN.TE
P. P. TOZZII.
GALENVS.

Perilluſtri, atque Excellentiſs. D.

D. POMPEIO CAIMO, EQVITI,

Et in Patauino Archi-Gymnaſio Theoricæ medicinæ in prima Sede profeſſori.

Væres ad amandum, colendumq́; hominem maximè allicere ſolent; ſingularis nempe doctrina, atq́; integritas cum ſumma humanitate copulatæ, ac generis claritate inſignes: eæ in Te, Clariſſime Caime, vſque adeo excellunt, vt qui eas non agnoſcat plane cœcus; qui nouerit, nec amet tamen, hic profectò barbarus ſit, atque inhumanus. Et quidem de doctrina, conſtans eſt doctorum opinio; illam omnium laudãdarum artium procreatricem Philoſophiam, tum Platonicam, tum Ariſtotelæam, Medicamq́; artem, Græcam, Latinam, Barbaram, in tuo pectore ſedes ſuas fixiſſe, ac ſacellum, vt ita dicam, dedicaſſe; cæteras verò ſcientias, ac diſciplinas (quas omnes Græco vocabulo Encyclopedia complectitur)

capiti tuo coronam, quodammodo, concinnasse. Testis est Roma, arx illa gentium, & nationum; vbi Tu, tot annos, par ingenio tuo Theatrum tractus; in Maximorum Pontificum, purpuratorum Patrum, atque omnium Principum virorum ore, atque admiratione fuisti. Qua nominis celebritate commoti sapientissimi Gymnasij Patauini Moderatores, Serenissimæ Reip. Venetæ lumina. Te ad exornãdum hoc celeberrimum Orbis terræ Gymnasium, honestissimo honorario accersendum censuerunt. Vbi nunc, e prima sede, Theoricæ Medicinæ, tamquam ex adytis, frequentissimo auditorum cætui miranda pandis oracula, ac penè diuina. Hisce maximis ingenij tui bonis accedit eximius morum candor, atque affabilitas mira suauitate condita, quæ animi tui non fucatam probitatem, ingenuitatemq; apertè indicant. In quibus omnibus, à perenni iuniorum tuorum, contestataque virtute non modò non recedis; verùm etiam egregium perantiquæ familiæ tuæ decus non mediocriter auges: Quæ Mediolani, vnde priscam duxit originem, mox Placentiæ, ac demum Vtini, vbi substituit, ac floret Ciues habuit, habetque honestissimos, virosque præclaros; Doctores, Equites, Canonicos, atque adeo Episcopali dignitate fulgentes. Inter quos viuit, vigetque Reuerendissimus Eusebius Caimus, Episcopus Emoniæ, Vir omnigena eruditione, Religione, & rerum vsu præclarissimus.

mus. Sed non ego is sum, qui tuas, tuorumq; laudes, ne primoribus quidem labris attingere me posse confidam; quæ sanè eiusmodi sunt, vt exercitatissimum quemque in dicendo, scribendove absterrere possint. Verùm ego hac simplici epistola crasso filo contexta hoc vnum spectaui, vt aliquo munusculo, aditum ad tuã gratiam, si qua possem, mihi aperirem. Cùm enim Iulij Cæsaris Claudini Commentarium, de Ingressu Medici ad Infirmum, recudendum suscepissem; Auctoris opus celeberrimo tuo nomine insignire, & cohonestare, ac me ipsum, qualis, qualis sum, totum Tibi dicare, ac deuouere fuit in votis. Quod si assequam (quod pro tua incredibili benignitate minimè difido) sublimi, vt inquit Poeta, feriam sydera vertice.

Vale, ac diu viue Excellentissime Vir, & inter prima nostri seculi ornamenta, & litterarum decora Iure optimo numerande.

Patauij die 1. Ianuarij M DC XXVIII.

Perillustri, & Excellentissimæ D. T.

Deuotissimus

Petr. Paulus Tozzius.

POMPEIO. CAIMO

EQ. SING. DOMO. VTINA. FAMILIA. EPISCO
PIS. ET. LITTERATIS. REFERTA. VIRIS. BONA
RVM. ARTIVM. ET. POLITICARVM. RERVM
PATRONO. POLYHISTORI. ET. POLYGLOSSO
PERITISS. HEBRAICO. GRÆCO. ET. LATINO
NON. MINVS. QVAM. ITALICO. ELOQVIO
CLARO. IAM. ROMÆ. AVLICO. VETERANO
ALEXANDRI. CARD. MONTALTI. ET. RELI
QVORVM. OMNIVM. PERETTORVM. PRINCI
PVM. ARCHIATRO. NVNC. IN. PVBLICO. PA
TAVII. LYCEO. ORDINARIÆ. THEORICÆ. LE
CTORI. PRIMARIO. REGIA. MITHRIDATIS
MEMORIA. VEL. IN. SENIO. PRÆPOLLENTI
HVMANI. MICROCOSMI. SCRVTATORI. ACV
TISS. MVSÆI. REBVS. OMNIBVS. LOCVPLETIS
SIMI. STRVCTORI. SPLENDIDISSIMO. ÆTATE
GRAVI. GRAVIORI. SCIENTIA. VENERABILI
VITÆ. PROBITATE. MORVM. SVAVITATE
APVD. OMNES. GENTES. GRATIOSO. VIVAT
VIVATNE. TANTVM. VIRTVTIS. SPECIMEN
SÆCVLO. NOSTRO. DEFICIAT

IO. ZARATINVS. CASTELLINIVS. EQ. AVR.
ET. COM. PAL. ELOGIVM. ÆTERNITA
TIS. PRÆLO. COMMENDAVIT.

In Operis commendationem Epigramma.

QVIRINI ENOGLERI AVSTRIIS PHIL. ET MED.

I. VEspillone nouo medicus nouus indiget omnis,
Ait vetus prouerbium.
Hoc vtinam vanè: Sed quis non audit, in ægris,
Vel nunc quærentem Cæsarem;
Ingressus medici miserum me perdidit, eheu
Acesiæ sensi manum.
CLAVDINVS medicis cauet hoc de crimine. Quisquis
Non vis notari hoc crimine;
Imò pro certo quisquis vis crimine laudem;
Aegri bono, morbi malo;
Quod non vis, alibi; quod vis, hic quærito. Vota.
Vinces vel hic, vel nullibi,

II. Q*Væ præstet medicus, timidos ingreßus ad ægros,*
Omnia liber hic edisserit.
Quæ præstet medicus, timidis digressus ab ægris,
Et hæc liber hic edisserit.
O liber ò dignus cedro labor & cui cedant
Et priscum & istud seculum
Ingressus medici miserum me perdidit, *ægri*
Inclamitarunt hactenus.
Ingressus medici saluum me reddidit, *ægri*
Acclamitabunt post modum.

III. Q*Vo partes medici ingreßi describis ad agros*
CLAVDINE, & medici munia cuncta, libro
Elysias illum casus pronuper ad vmbras
Censendum ad magnum pertulit Hippocratem.
Ergo is Pergamei conuersus ad ora Galeni,
Hæc ita (nam casu ponè sedebat,) ait.
Cò Græcam quid me dixerunt ciue beatam;
Felsina CLAVDINVM si Latialis habet?

IV. Q*Væ Graij medici, quæ congessere Latini,*
Et quæ Arabes, & quæ non docuere Arabes,
Omnia ea, & cum illis multò plura omnibus illis,
CLAVDINIVS breuibus clausit in his tabulis.
Ne longam post hac artem prætexe, medentum
Neu quisquam vitam causificare breuem.
Vita breuis longa ars fuit olim: vita docente
Iam longa est, breuis ars, CAESARE CLAVDINIO.

IN TRACTATVM VL. C. IVL. CÆS. CLAVDINI
De Ingressu ad infirmos Amici, & Discipuli.

QVæ Medicum præstare decet, cum visere morbo
Incipit affectos, CLAVDINIVS ordine miro
Exprimit: ille auctor qui docta volumina promit.
Iudice vel Phœbo, fulgetq; salutifer orbi.

Iul. Signius I.V.D

ALIVD.

VIsere vt ægrotos discat, noua mœnia visit,
Et sequitur medicos læta iuuenta senes.
Verum iam poterit patria considere terra,
Atque mederi ægris iam breuiore via.
Quæ vix tot tradunt artis præcepta magistri,
Quæ vix immensi Practici in arte notant;
Non genio, non ingenio, sed nomine claudus
CLAVDINVS, genium clausit habente libro.

LAVRENTIVS RAGOZZIVS Medicus Bellunensis.

IN OPERIS LAVDEM.

NIl homini rerum DEVS auctor, & æmula mater,
Hac vita quicquam dulcius esse dedit.
Hæc tamen ante diem quoties ab perditur & quot
Morborum miseram quanta caterua premit.
Qui vitam repares alto de culmine lapsam,
Et vim morborum qua ratione domes,
CLAVDINVS miro hic rerum docet ordine. Quisquis,
Non amat hunc, vitam non amat ille suam.

CVLIELMVS KREMPSCH Illustr. Nat Germ. pro temp. Cons.

DE MINERVA CLAVDINI.

PAllas in hoc libro noua dum documenta videret,
CLAVDINE, eximium pectore fouit opus,
Morbos, & causas, dixit, Quid, Quantum, Vbi, Quando,
Quomodo, Materias continet istud opus.
Pagina plena Iouis, stimulus, plenissima Phœbi,
Excidat humano pectore Pallas, erit.
Terra vale. repetensq; polos, Claudine, paternum,
Visa, tuum subiens, se subijsse caput.

ADAMVS OLITORIVS SILESIVS Phil. & Med. D.

ANA-

ANAGRAMMA IVLIVS CAESAR CLAVDINVS.
CVI LAVS IN SECVLIS ARDVA.

VT decor Hippocratem medicus, ius Iustinianum,
Et Sophia ad superos ferret Aristotelem,
Quot vigiles habuit noctes solertia? quantis
Gloria constiterat tanta voluminibus.
Cui LAVS *æternis numeratur* IN *æthere* SECVLIS
ARDVA, *Claudino sufficit iste liber.*
Impare iudicio forsan? qui tanta meretur?
Ille docet multum, multa tacent alij.

GEORG. CHRISTOPHORVS PREYDL
Nobil. Austriacus LL. Candid.

AD AVCTOREM.

VNus tu cæli, CAESAR, *sis æmulus: illi*
Cætera Sol inter lucidus astra micat.
Et tua demonstrant splendentem insignia Solem,
Qui tibi ad ægrorum limina pandat iter.
Lunaque cœlestum fuluum splendescit vt aurum:
Et tua terrestres lumine Luna replet.
Innumeris cœlum munitum est vndique stellis:
Fida tuum Arctophylax stipat & illa latus.
Tam multifariò, CAESAR, *cœlum esse colorum*
Distinctum dices ordine? vana petis.
Namque tuæ faciunt tibi peripatasmata *laudem,*
Famam extollendo, CAESAR, *ad actratum.*
CAESARIS, *& cœli quamuis natura sit vna,*
Maiorem cœlo te tamen esse reor.
Nam tua splendidior lux cœlo est, CAESAR: *in illo*
Post lucem tenebræ; at lux tibi sola manet.

FABRICIVS BARTOLETVS Bonon.

AD EVNDEM.

TVtus adire citò ægrotos, caramque salutem
Præstare vt valeas, hęc monumenta docent.
Ex his quę officiant, prosint medicamina, quoue,
Percipies, recto sint adhibenda modo.

GALEACIVS ZAVALJIVS
Bononiensis.

AD

AD EVNDEM

EN tibi in hoc libro claudit CLAVDINIVS artem,
Qua liceat medicas tuto adhibere manus.
Nam breuibus tradit senis omnia dogmata Coi;
Cunctaque, Galenus quæ docet, ille docet.

DANIEL CARMENIVS
Bononiensis.

AD AVCTOREM.

QVos tua verba docent credunt audire Galenum;
Hippocratis dicunt qui tua scripta legunt.
Ast hominem, CLAVDINE, negant, queis arte mederis,
Et Phœbum iactant applicuisse manus.
Si quis scripta legat, doceatur, & arte iuuetur;
Phœbus, & Hippocrates, atque Galenus erit.

SEBASTIANVS PARDINIVS
Lucensis.

AD LECTOREM.

DOcte colis sacras quicunq; Machaonis artes,
Sis animo lætus, læta parantur enim.
Abdita Graiugenum est animus penetralia nosse,
Queis dira macie languida membra valent:
Ignoras certos aditus, cæcosq; recessus,
Abscondit magno quos Medicina sinu.
Hoc opus egregium, hos cedro bene verte labores
Dignos, CLAVDINI, qui medica arte nitet.
Hinc velut è specula lustras arcana, repostis
Antiqui scriptis quæ inseruere viri,
Multa fuere diu multis quæ ignota latebant,
CAESARIS INGRESSVS detegit ista modo.
Ingresso monumenta diu caruere medendi,
Nunc patet en aditus. Plaude memorq; vale.

EVGENIVS CABALLINVS
Carpensis.

IN

INDEX CAPITVM.

Tractatus de Ingressu ad Infirmos.

CAPITA LIBRI.

Cap. 11.

CAPITA LIBRI II.

SECTIO I.

Particularis exercitatio circa materias Chirurgicas instituitur, hoc est, quomodo materiæ Chirurgicæ seligendæ sint, & rectè administrandæ, sigillatim ostenditur.

Cap. 3.

SECTIO II.

Particularis exercitatio circà materias Pharmaceuticas instituitur, hoc est, quomodo materiæ pharmaceuticæ seligendæ sint, & rectè administrandæ, sigillatim ostenditur.

SECTIO III.

Particularis exercitatio circa materias Diæteticas instituitur.

Hoc est

Quomodo materiæ Diæteticæ seligendæ sint, ac rectè administrandæ, sigillatim ostenditur.

INDEX TITVLORVM APPENDICIS.

In qua agitur

De Remedijs Generosioribus.

QVÆSTIONIS.

De Sede Facultatum Principum.

Partes Quatuor.

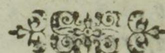
Pars 1. *Explicatur titulus Quæstionis.*
Pars 2. *Iaciuntur fundamenta, è quibus vera huius Quæstionis eruatur solutio.*
Pars 3. *Propria sententia adstruitur.*
Pars 4. *Quæ in contrarium adduci poßunt, ea remouentur.*

FINIS.

POMPEIVS CLAVDINVS
Ad Librum.

PArue liber, iam dira malæ contagia linguæ
Deſpice; ſub tanto vindice tutus eris:
Dumque fidem obſequij ſponſor teſtabere noſtri,
Inde auſis veniet gloria magna tuis.
Nec, tua ſi tanto iaceat ſub pondere virtus,
Per laudes ſacri principis ire time.
Non magis ille alio laudum ſe iactat honore:
Quam ſe laudari non potuiſſe ſatis.

INDEX RERVM,

& verborum memorabilium copiosissimus,

In tractatu de ingressu ad infirmos, & Appendice illius.

Prior numerus folium, posterior columnam signat.

modum

B

Caro

Colo-

D

E

Fra-

I

Lotia-

vtriusque

S

Scirrhi

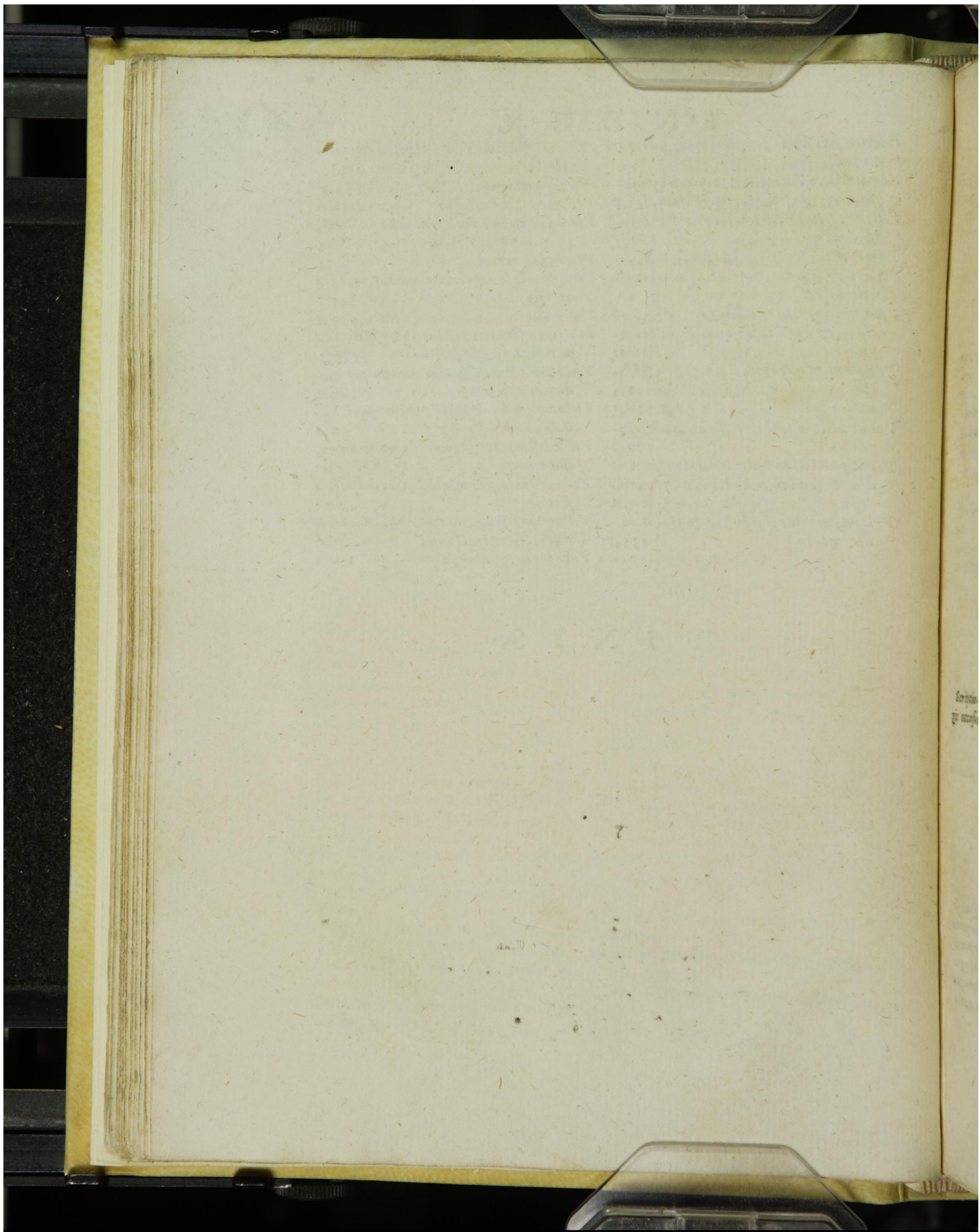
T

com-

Th-

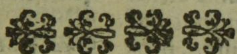
Vino

FINIS.

IVLII CÆSARIS CLAVDINI MEDICI BONONIENSIS.

DE INGRESSV AD INFIRMOS LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO

Scriptionis occasio, & tractandorum ordo.

Scriptionis occasio

NTER cætera, quæ Medicum tùm gloriosum, tùm opulẽtum reddunt, illud vnum ac præcipuum est, vt ad ægros accersitus, subitò, & 2 *comp. med. per gener. c. 1.* ex tempore medicinam secũdum rationem faciens, optatum sibi finem, qui est, morbum expugnando sanitatem *Lib. 1. de sect. c. 1. lib. de opt. sect. c. 5. de ijs quæ in medic. fiunt c. 1 & alibi* efficere, assequi valeat. Sed enim hęc prouincia, sicuti apprimè vtilis, & maximè necessaria est, vtpotè quæ ipsam hominis vitam respicit: ita quoq; perarduũ, ac vndique difficultatibus plenam, semper eam inueni. Quò & factum est, vt de ea paulò diligentiùs mecum ipse quandoq; cogitans, methodum aliquam compendiosam, dilucidam tamen, componere constituerim; cuius ope medicinæ studiosi, rebus Theoricis satis instructi ad perdiscendas commodiùs Practicas præpararentur veluti, atque introducerentur; introducti verò (id quod præcipuè quæritur) faciliùs & promptiùs, quod fieri possit, oblata sibi occasione, medicinam ex tempore facerent. Id verò laboris eò subiui libentiùs, quod apud neminem, quem mihi quidem videre contigerit, methodo hoc negociũ, & ordine pertractatum legerim. Hanc rationem, & hanc methodũ à me inuentam, perfectam, & om-

Vtilitas huius tractatus.

nibus ferè, vt dici solet, numeris absolutam, præsenti hoc *De ingressu ad infirmos* inscripto tractatu, tradere aggredior, spe certa fretus, fore, vt tyronibus quidem artem exercere incipiẽtibus vtilis, alijs veró omnibus non ingrata, aut iniucunda accidat. Ceterúm, vt ne sine ordine tractatio incerta feratur, erunt eius duo summa capita, ex ipsa inscriptionis ratione, & natura desumpta. Nam cum Medicus ad ægrum ingressus, vel solus agat, & curet; vel cum alijs medicis consultans de rectè curãdo illo discurrat, vtriq;, vt sui voti compos reddi vel facile possit, hæc nostra methodus præstò erit. Explicabit enim primò, quodnam illius munus sit, *Lib. 1. c. 3* qui solus ægri curãdi prouinciam suscipit: edocebit secundò in quibus versari eius curam oporteat, qui cum alijs de eodem vindicando in pristinum statum consultat. *Lib. eod. a c. 4. vsq; ad fin.* Rursus, quia vnumquodq; horum doceri duobus modis potest vniuersim scilicet, & particulatim; vt perfecta nostra euadat tractatio, vtrumq; nos hũc modum sequemur: & primúm vniuersali methodo, *Toto lib. 1. à c. 3.* qua quis ratione ea, quæ dicta sũt, possit quàm facilimè assequi, speculabimur, deinde eadem, quæ in vniuersali sic explicata fuerint, in particulari magis exercebimus *lib. 2. per totum.* Dixi, vt perfecta nostra euadat tractatio Nã quemadmodũ vniuersalis tantúm cognitio, ex Gal. *2. de loc. aff. c. 9.* nequaquã sufficit, quia ea discipulus perfectus non efficitur; sed exercitatio prçtereà requiritur, quippe qua nõ tantùm discipulus quis, sed etiam artifex redditur, ita nec exercitatio ex eodem Galeno *9. de plac. Hippocr. & Plat. c. v.* satis est; quia perfecta artis cognitio, ab vniuersali methodo per vniuersalia theoremata; & in particularibus ab exercitatione dependet. Verum quoniam nec is, qui solus curat, nec, quì cum alijs de curando ægro cõsultat, benè vnquã suo fungi munere poterit, nisi ab ęgro & assidẽtibus rectè instructus; rectè autem instrui nequeat, nisi rectè eosdem interroget, adeoq; ægrorũ interrogatio, quasi carcer sit ac initium, à quo methodus hæc proficiscatur; quippè per quã principia ipsa, quibus innititur medicus, patefiũt, & perspicua redduntur, antequã ad ipsam rem aggrediar, operæ precium visum est, de modo interrogandi ægros, caput, quasi fundamẽti loco præmittere.

Ordo ĩ hoc tractatu obseruandus.

Aegrorum interrogatio huius methodi initium.

Quæ à Medico interroganda sunt ab ægro, & assidentibus, id est, cardines, & principia huius methodi proponuntur ex Hippocrate, & prima duo interrogata explicantur.

Cap. I.

DE modo interrogandi ægros multi multa scripsere, sed mihi semper rem totã, & breuissimè iuxtà, & optimè Hippocrates complexus esse visus est, loco, quod ego quidem sciam, à nullo hactenus animaduerso. Is est in lib. de affectionibus, *Tex. 36. circa med.* vbi aurea hæc, & æterna digna memoria sententia legitur. *Cum ad ægrotum deueneris, interrogare oportet, quæ patiatur, & ex qua caussa, & quot iam diebus, & an venter secedat, & quo victu vtatur.* Quibus verbis, quinque numero interroganda ab ægro & assidentibus, proponit Hippocr. vt patet. Proponit autem tot & non plura, quia hæc sola abundè medico ad consequendum finem suum sufficiunt; quippe qui ex responsis ad illa datis, cognitionem morbi cum sua sede, & caussarum illius nactus;

Quinquè nec plura nec pauciora ab ægris interroganda medico

tùm euentum, ſuo cum tempore præcognoſcere, hocq; & illum præcognitum proponere: tùm curationem medicationemq; ipſam, ex arte inuentis præſidijs inſtituere, quã commodiſſimè poteſt. Porrò ad hunc finem abundè hæc quinque facere, & eo conſilio ab Hippocrate proponi, innoteſcet exactiùs, ſi, eorum viua velut anatome facta, circá illa tanquam oracula digreſſi aliquantiſper fuerimus. Id quod breuiter ſic facio.

Primum caput interrogandorum.

Erat primum Caput inquirendorum, *Quæ patiatur æger.* Hoc verò nihil aliud eſt, quam quærendum eſſe, quinam ſint illi præter naturam effectus, de quibus æger conqueratur.

Paſſionis nũc quid intelligatur Hippocrates.

Voluit enim Hippocrates ſub paſſionis nomine ampliſſime vſurpato, quemlibet præter naturã affectum, ſiue morbus is ſit, ſiue eius cauſa, ſiue ſymptoma proponere. nec iniuria. quoniam medico non ſemper contrà morbum tantùm, ſed ſæpè cõtrà cauſſam, *9. Meth. 6.* interdum etiam cõtrà ſymptoma, vbi cauſſæ *12. Meth. c. 1.* rationem induit, eſt pugnandum.

Ex primo interrogato quæ cognoſcat medicus.

Hoc autẽ primum interrogatum non aliò dirigitur, quàm vt medicus curans ideam, ſeu ſpeciem, & morbi eſſentiam, cũ propria ſede primùm cognoſcat; idque iure: quoniam ex vi methodi medẽdi indicatio prima ſaltem inuentione, quæ & curatoria *11. Meth 2. 12. Method. 1. 4. Meth. 3* dicitur, ab eſsẽtia *3. Meth. c. 9.* affectus ac morbi depromitur: cui non parùm fauet & loci affecti cognitio, quando, ſi non vt indicans, ſaltem *3. Meth. c. 3 & 9* vt ſignum, & coindicans, varietatem non raro in ſeligendis, componendiſq; materijs medicis, pro curatione morbi neceſſarijs, ſolet parere; vt taceam interim, quòd etiam rectrix corporis Virtus ratione loci affecti indicat præſidia *9. Meth. cap. 13. 11. Meth c. 3.* vitalia, inter cætera maximè neceſſaria, vt ſuo loco videbimus.

Eßentiam morbi cognoſci ex primo interrogato probatur.

Cæterùm ex hoc primo interrogato duo illa liquere, ſic declaro. Ac primum quidem liquet inde eſſentia morbi, & idea. Quia vbi medicus paulò diligentior in ægro, & aſſidentibus interrogãdis fuerit, proculdubio & ij, & ille, etſi craſſæ admodum fuerint Mineruæ, tales totque proprietates ac notas paſſionũ earũ, quæ ægri corpus infeſtant, adducet, proponentque, vt medicus, mediocri ſaltẽ doctrina præditus, per eas diſcurrẽdo, ideam illarũ ac quiditatem, aut ſtatim, aut ſaltem ex frequentatis viſitationibus poſſit vel ſine negocio aſſequi. Id quod experiẽtia quotidiana apertiſſimè demonſtrat. Nã mihi ægros inuiſenti, ſępiùs id cõtigit, vt, ſi in prima viſitatione, ex reſpõſis ægrorum & adſtantium infeſtantẽ morbum cognouiſsẽ minùs, is mihi in ſubſequentibus perfectè innotuerit. Notandum tamen eſt, quod, tametſi hoc primum interrogatum de morbo quocunque, intemperie ſcilicet, tum ſimplici, tùm compoſita, cum & ſine materia, mala compoſitione; & ſoluta vnitate, maximè & præcipuè oporteat intelligere: nihilominùs tamen illud, quia, vt præmonitũ *Supr. hoc cap.* fuit, Medico etiam contrà cauſſam morbificam ſemper, cõtrà ſymptoma verò aliquando eſt agendum, nõ tantùm ad morbum, verum etiam ad alios pręter naturam affectus dirigi debere, cum hac tamen diſtinctione, quod, vbi pugnat contrà morbum, curet; vbi contrà cauſſam & ſymptoma, præſeruet.

Probatur ex eodẽ interrogato cognoſci locum affectum.

Vt enim curatio *12. Meth. 1.* morbo, ita præſeruatio cauſſæ & ſymptomati, quod cauſſæ rationem ſubit, debetur. Liquet igitur, ex primo hoc interroga

to idea eſſentia affectus: ſed & liquet vel innoteſcit ſecundo ex eodem affectus ſedes. Cognito ſi quidem affectu, eius ſedē cognoſcere nequaquam eſt difficile. Nam quātum ad morbum attinet (ſub quo ſymptoma quoque, vt tale, continetur, vtpote quod ab illo nunquam ſeparatur) cum ſit accidens, & accidentis eſſe ſit ineſſe; ergo neceſſario ex ſubiecto patiente, cognitio morbi depēdet, & propterea viciſſim, hoc cogniti, ſedes etiam illius ſtatim eluceſcit. Quod vero ad cauſſam ſpectat, dico, quòd quia ex ſuis effectibus, ad quos relatiuè ſeſe habet, cognoſcitur; & relatiuorū hæc eſt natura, vt ſimul ſint, iccircò vbi erit & ſedes effectuū; ibi neceſſariò erit & ſedes cauſſę; & q̃a ſicuti res ſe habet ad eſſe, ita & ad cognoſci; ergò cognita cauſſa, ſimul & locus illius dignoſcitur. *Nec obſtat dictis*, quòd inter hos effectus ſit morbus ita vt īde videri poſſit locus morbi & cauſſæ non eſſe diuerſus. Quia locus hos non eſſe diuerſus, id tùm ſolùm cōtingit, vbi cauſſa generatur in loco affectus, quo dato, extrà hunc locum nullam æger habebit querelam, vt neceſſe ſit cognito loco morbi in hoc caſu, ſimul & locū cauſſæ deprehendi. At ſi extrà hūc locum cauſſa generetur, tūc neceſſariò locus cauſſę deprehenditur ex ſignis proprijs, indicātibus cauſſas cauſſam illam genarantes, de quibus infra *Lib.1.c.12.* ſermo erit, atq; circa eundem locum ſymptomata quoque obſeruabuntur, & querelæ ab ægro proponētur. Exempli gratia. Si materia in hypochondrijs generetur, & affectus in cerebro exiſtat, ſymptomata atque noxæ non tantùm cerebri, ſed etiam hypochondriorum, & quidem priùs obſeruabuntur. Quare ex his, cognita cauſſa hac, neceſſario, & locus huius fiet manifeſtus.

Obiectio.

Solutio.

Locus cauſſa & morbi quando diuerſi quādo non.

Erat ſecundum Caput inueſtigādorum, *Ex qua cauſſa patiatur æger.* Cauſſæ nomine, cum cauſſæ *Lib. de finit. medic. lib. 1. de ſanit. tuend. c. 4. in Arte Med. c. 85. 5. Met. c. 8.* varię ſint, externæ & internæ; & externæ Pro catarcticæ ſeù primitiuæ, ac præincipientes vocatæ, vel neceſſario, vti ſex res nō naturales, vel non neceſſario, vt reliqua externa occurrant; internæ vero, corporeæ etiam dictę tùm præcedentes ſint, ſeu antecedētes, tùm coniunctæ ſeu continentes, Hippocrates harum quamlibet intelligit, & ideo cuiuslibet diligēs vult & accuratum examen cum ægro & adſtantibus medicum debere inſtituere. Rō eſt. Quia ex cauſſa cognita primùm idea morbi cognoſcitur: deinde & ad ipſam curationis inuentionem patet aditus. Idea quidem morbi cognoſcitur. Quia e. g. ſi quis vagatus fuerit ſub aere frigidiori, ac de capite conqueratur, neceſſario caput intemperie frigida laborabit, et ſic cognita cauſſa illa externa, aeris inquam frigiditate, ſtatim ſpecies morbi frigidi caput affligentis innoteſcit. Patet aditus ad ipſam curationis inuētione. Quia indicatio curatiua inuētione ſecunda, & executione 10. *Meth. c. 1. & 7. Meth. c. 12.* prima, quæ & præſeruatoria 2. *Aph.* 22. dicitur, in curandi methodo à cauſſa deſumitur. Dico executione prima Nam cum morbus nō tollatur, niſi ablata cauſſa, in curatione omninò cauſſam ante morbum auferre oportet Dico in methodo curandi. Quia licet indicatio à cauſſa præſeruatoria dicatur nihilominus medicus ei intentus à methodo medēdi minimè deuiat: quoniam præſeruatio non in conſeruatoria tantúm medicinæ parte, ſed in curatoria 11. *Meth.* 2. ēt ſeſe inſerit, 4. *Meth. 3. et in Art. Med. c. 85.*

Secundum caput interrogandorum.

Cauſſæ nomine quid intelligat Hippocr.

Interrogati huius vtilitas duplex.

Indicatio à cauſſa executione prima.

Indicatio à cauſſa quomodo curatoria dicatur.

Obiectio. 1.

vbi. s. morbus à medico tractatur, qui à caussę præsentia fouetur. *Nec est quod* obijciat aliquis, superfluũ videri Hipocratis hoc pręceptum. Tum quia ex illo, quod dictum est de caussa morbi tollẽda, cum id in caussa tantùm coniuncta locũ habeat, sequi videtur, de illa sola præceptum illud esse intelligendũ, nõ autem de antecedenti & externa. Atqui cõiuncta frustrà inquiritur apud ægrum, quippe quæ illi est ignota.

2.

Tũ quia esto intelligẽdum sit de caussa õt externa, quę Vulgaribus quoque nota est, adhuc magis augetur difficultas. Quoniam etiam hæc frustrà inuestigari videtur, cum ab ea, vt ex methodo medendi 4. *Meth. cap. 3.* liquet, nulla sumatur indicatio.

Solutio obiectionis prima.

Nam quod a primum attinet, dico illud falsum esse, quòd sola caussa coniuncta sit tollẽda.

Non solũ morbi caussa coniuncta, sed ẽt antecedens tollenda.

Nam & antecedẽs, 2. *aph. com.* 21. quæ coniuncta euadit, vt morbus radicitus tollatur, abscindẽda est. Ad id verò quod dicitur, caussam coniunctã ægro & adstantibus esse incognitam; respondeo, eam si non immediatè, saltem mediante caussa antecedente, implicitè illis & confuso modo esse notã: & quãquam illi eam, vt talem, nõ cognoscatur, medicum tamen discursu à se ipso facto eam assequi.

Caussa coniuncta ægro, & assidentibus quomodo nota.

Nã. e. g. si aliquis morbo deprehẽsus interrogetur à medico, an passus sit anteà consuetam aliquã sanguinis euacuationem, quæ posteà cohibita fuerit, isque respondeat passum esse, & ab ea suppressa incidisse se in morbum; hic procul dubio sanguinem sui morbi caussam nouit, quam medicus veluti antecedentem recipit, & super eam facto discursu, coniunctam adinuenit.

Ex caussis externis medicus facile deuenit in cognitionem internarũ.

Húc accedit, quòd tametsi vulgares hoĩes, caussas internas ignorent, norunt tamen externas, *Lib. de opt. Sect. c. 6.* ex quibus ab ægro & assidentibus propositis, facilè medicus in cognitionem internarum deuenit, siquidẽ caussæ hę ab externis aut generantur, aut genitæ concitantur. Nam esto ex gr. quis alimẽtis biliosis & calidis copiosè vsus, ex hoc ꝓculdubio colliget medicus, eum colluuiem excrementorum biliosorum sibi comparasse, quod eò magis cõtigisse putandũ est, si reliqua externa, quæ excrementorum illorum generationem iuuãt, vti aer calidior, nimia animi & corporis agitatio, adiuncta fuerint: vt inde facilè constet; sententiam Hippoc. nõ tantùm de externa, sed etiam interna caussa, præcipuè tamen de externa, vt notiore, intelligendam venire.

Solutio obiectioni secundæ.

Quod verò ad secundum pertinet, nihil id nostrã sententiam labefactat. Etenim esto de externa sola Hippocr. præceptum esse verum, nihilominus illud superuacuũ nequaquam erit. Quia etiam si à caussa externa non sumitur indicatio; nihilominus ex illa, vt dictum est, causa interna, à qua indicatio petitur, 4 *Meth. c. 3.* elucescit.

Exponuntur tria reliqua, quæ ab ægro & assidentibus ex Hippoc. sunt interroganda. Cap. II.

Tertiũ caput interrogandorũ.

SVBSEQVITVR interrogatũ tertium, quod est, *A quot diebus patiatur æger.* His verbis, citrà omnem controuersiam, tempora, præcipuè verò vniuersalia, morborum & passionum corpus humanum affligentium intelligit Hipp. vt p hæc velit necessarium esse tẽpora hæc principium sc. augmẽtum, statum, & declinationem medicum curantem cognoscere.

Per dies quid intelligat Hip.

His verò cognitis, & motum, & gradus morbi quorum notitia in nostra hac methodo maximum habet momẽtũ, intelligere non erit difficile: motũ,

id eſt, an morbus celeris vel tardi ſit motus, ſeu an breui vel longo tempore ſit terminandus: gradũ, id eſt an in habitudine & graduum mor bi ex temporum morbi cognitione depẽdere manifeſtũ eſt. Pẽdet ab ea cognitio motus morbi. Quia, cũ hic ſequatur alterationem materiæ morbificæ, id eſt, coctionem eius & cruditatem, quæ temporũ morborum *de opt. ſec. cap. 35. & 1. de Criſib. 16.* varietatem faciunt: idcirco cognitis temporibus hiſce & motũ morbi ſimul cognoſcere non erit difficile. Hinc morbus acutus proximum habet ſtatũ, quia materia cito alteratur: chronicus verò contrà, quia materia, quæ craſſa & viſcida eſt, non niſi longo tempore cõcoquitur. Pendet ab ea cognitio graduum morbi Quia certum eſt, quod nunquam morbus erit factus, & in habitu, niſi vigorem attigerit. Eſſe verò cognitionem motus & gradus morbi, & conſequenter dierum, ac temporum morbi, maximi in methodo medendi momẽti, vel inde patere poteſt; Quia nõ tantùm medicum ex idea morbi & cauſſa indicationes 8. *Local* 2. *& 2. Meth* 7. ad inuenire oportet, vt fine ſuo potiatur: ſed etiã, quod ad partem Prognoſticam attinet, videre, an 1. *ad Glau.* 8. *de conſt. arc. c.* 18 *&* 17. indicationibus inuentis ſatisfacere in promptu ſit. Nec enim ſemper hoc licet, & ſi licet, aliquando facile & citò, aliquando verò difficile & tardè id accidit: ampliùs, vbi licet, non eædem tamen materiæ medicæ ſunt vſurpandæ, ſed variæ ac diuerſæ conueniunt. Hæc verò omnia ex motu & gradu morbi cognos i certiſſimũ eſt. Nã quo ad motũ, t po bus vbi acutus erit, non ſemper licitũ erit indicationibus adinuẽtis ſatis facere; quoniam morbi a uti 2 *de dieb. decret. c.* 12. *&* 13. *eiuſdem c. vlt.* ea eſt natura, vt non tantùm citò terminetur, verum etiam & periculum vitæ adferat, atque vbi ad ſalutem terminatur, citò, & ferè citià aliquã difficultatem, ob materię obedientiã, illùc peruenit; præterea & materijs medicis vehementibus ſtatim etiã à principio vti licet. Contrà verò, vbi morbus eſt chronicus, ſi diligenter à medico ſolerti tractetur, ad ſalutem quidẽ, ſed longo tẽpore, perducitur, atque, indicationibus medicus ſatisfacit; quia tamen cauſſa frigiditate, craſſitie, & lentore reluctatur, iccircò nõ niſi longo tempore id obtinetur: tandemque in morbo chronico à principio blãdis materijs medicis, in progreſſu verò valentioribus vtendũ eſt, iuxtà illud Galeni, *1. ad Glau. cap.* 11. quartanarios à principio blãdè tractandos eſſe. Quod de motu morbi dictum eſt, idem de gradu eius affirmandũ eſt. Nam ſi morbus fuerit in habitu, & factus, aut penè irremediabilis eſt, aut ſi nõ, cum maxima ſaltem difficultate, & ad longum tẽpus, materijsq; medicis valentioribus expugnabitur. At ſi fuerit in habitudine, & in fieri, vt dicunt, poteſt quidem profligari, & breui tempore, ac materijs medicis clementioribus. Nec vero ad hæc tantùm horum cognitio eſt vtilis, ſed ad alia etiam, idque ex parte materierum medicarum maximè. Sunt enim aliqui morborum dies, ijque non pauci, in quibus vſus materierum medicarum interdicitur. Quæ tamen de re ſuo loco fuſiùs.

vtilitas huius interrogati duplex.

Motus, & grad.⁹ morbi cognitio maximi ad Prognoſin momẽti.

Dierum morbi cognitio vtilis ex parte materierum medicarum.

Quartum caput ab Hippocrate propoſitum erat, *An aluus ſecedat.* Hoc verò cognoſcere, an ſcilicet aluus in morbis ſit mollis, & lubrica, an dura & adſtricta, quantum ad medicinam faciendam conducat, nemo eſt qui ignorare poſſit Nam inprimis in morbis, aluus adſtricta rationem habet cauſſæ antecedentis,

Quartum caput interrogandorũ à Medico.

tis, quamuis valde remotæ, illosque magis rebelles, & solutu difficiliores reddit, & in seligẽdis materijs medicis varietatẽ aliquã efficit, vt propterea hoc medico cognoscere sit necessariũ. Quod vel inde manifestũ euadit, quia ab aluo adstricta, vti à caussa morbos fouente, depromitur indicatio aluũ subducendi, quia non tantùm caussæ proximæ, *2. aphoris. com. 22.* verũ etiam remotæ ac remotiores sunt amputandæ. Deinde eadem non rarò impedimento est, quò minùs indicationibus principalibus medicus satisfaciat: quinimò in curatione difficultatem aliquã parit. Nã in morbis aluo soluta, faciliùs medicus intentum assequitur. Tandem aluus si nimis profusè fluat, sectionem venæ, *4. acut. 16. & 1. ad Glau. c. 14.* & purgationem, quæ alioqui p curatione morbi erãt necessaria, prohibet: si verò nimis sit adstricta indicãt medicamenta deiectoria fortiora seligẽda esse, & adhibẽda.

Vtilitas huius iterrogati.

1

2

3

Restat quintum caput & postremum quod est, *Quo victu viatur æger.* Quo quid sibi velit Hippocrates facile patebit, si illud in memoriã reuocetur, quod Galenus exemplo februm putridarum 10. *Method. c. 2.* docebat, in qualibet curandi ratione indicationes sumi quidẽ à morbo, & à caussa; sed præcipuè a viribus, vt quæ à morbo continuò exhauriantur, & dissipentur. Vult igitur Hippocr. cum in alijs interrogatis duas priores indicationes nobis tacitè proposuerit, nunc eam, quæ à viribus sumitur, & communiter cõseruatoria seu Vitalis dicitur, implicitè pariter nobis tradere. Hoc verò velle Hippocratem, & per victum indicationem vitalem innuere, his tribus præceptis liquebit. Quorum primum est, per victum nunc intelligere Hippocr. alimentum, cibum & potum, sicuti intellexit *1. aph. 4. 5. ac seqq.* 1. aph. alterum est, quòd alimẽtum est materia indicationis vitalis. Nam vires, quantum ad præsens attinet, alimẽto præcipuè conseruantur. Tertiũ est, quod idem alimentũ ac victus indicationem vitalem repræsentat. Cuius ratio est, quia huius est materia. His enim ita stantibus, per victũ sine dubio Hippocrates nobis indicationem vitalem cum sua materia proponit: quasi dicere velit, propositis indicationibus curatorijs & præseruatorijs, videre oportet, quo victu vtatur æger, id est, an victus is sit sufficiens cõseruare vires. Id quod nihil est aliud, quàm indicationẽ vitalẽ inuenire. Et si verò hoc præcipuũ sit, vt ego puto, Hippocratis in proponendo hoc interrogato consiliũ: nihilominus tamen rectè dici etiam potest, proponi victum tanquam medicamenti quoque materiam, ita vt Hippocr. monere nos velit, victum ipsum adhibendum esse tanquam materiam medicinalem, ac morbo oppositam. Ad quod sanè Hippocrates cùm alias sæpè respexit, tùm verò vel maximè, cum victum humidũ *1. aph. 16.* omnibus febricitantibus conuinire asserebat. Potest tertio, addi, ob id quoque victum considerandum proponi, quòd ex ipso non tantùm præsẽti, sed & prægresso, in humorum peccantium cognitionem manu ducimur, qui nisi tollantur, vt dictum est, nec morbus ipse tollitur. Et si quis obijceret frustrà proponi hoc postremũ, quando supra sub caussarũ interrogato victus contineatur. Resp. id quidẽ verũ esse; at quoniam idem victus peculiariter, & principaliter ad humorum in corpore redundantium generationem conducit, ideò separatim quoque Hippoc. ipsum pro-

Quintum interrogãdorum caput.

Per interrogationẽ de victu tria insinuat Hip. medico cognoscẽda.

1

2

3

Obiectio.

Solutio.

ponere. Atque hæc de modo interrogandi ægros hactenus.

Quæ Medico soli curanti sint consideranda faciendaque. Cap. III.

Cōia medico curanti cum cōsultante.

QVæ præstare medicus debet, qui solus curandum ęgrum suscipit, ea partim illi, cum eo qui consultoris agit partes, sunt communia; partim pecularia, & propria.

Communia sunt, postquam quę superiori capite sunt enumerata, ægrum, & assidentes fuerit percontatus, pulsū explorare, vrinas, & reliqua excrementa inspicere, obseruareque; partes affectas, si opus fuerit, & licebit, manibus contractare: ex his omnibus exactè, & diligēter examinatis, discussis & expensis, facto in proprio intellectu discursu, morbi primùm ideam, & essentiā, cum propria sede, atque caussas illius cognoscere, ac intelligere: post hæc scopos curatiuos sibi proponere, futurum euentum cū suo tempore præsagire, materias medicas inuenire, & inuētis rectè vti valeat; it de quibus oībus, & vnde ea hauriēda sint, & qua ratione in vsū ducenda, & fusè, & accuraté suo loco, id est, in consultandi *infra hoc lib. à c. 8.* methodo explicabitur.

Porpria & peculiaria medico curanti, circà prædictionem.

Ad particularia illi & propria qđ spectat, eorum alia circà prædictionem futurorum; alia circà ipsam curationem versantur.

Quod ea quæ ad prædictionem pertinent, medicus, vbi ea secū diligenter omnia expenderit, de quibus inter communia facta est mentio, recedat ab ægro: & assidētibus ideam & caussas morbi, quid sit agēdum pro ægri salute, quid sperādum, & an citò vel tardè, & quibus materijs medicis vti sit opus, īdicet post ægrum denuò conueniat, atq; ei illa eadem, quæ assidentibus fuerunt proposita, enarret. Circà tamē Prognosticū hanc cautionē adhibebit, vt si morbus fuerit salubris, bonū illi euentū, sine vllis ambagib. disertè polliceatur, seruatis tamen seruandis: si insalubris, tametsi malū euentū ei, maximè si timidus sit, minime indicare *6. Epid. com. 2. c. 43.* debeat nihilominus ei salutē nequaquā polliceatur, moneat tñ & certum reddat, nihil se omissurū, quod illū iuuare, & ad salutē eius possit cōducere: si mediæ naturæ, sub quo nec sanantur scilicet ægri, nec moriuntur, aliquid spei illi faciat, si nō quoad curationem, saltē quoad præseruationē à maioribus malis, & vitæ productionem. Hùc refero, vt qđ ex officio Christiano omni medico incūbit, & ꝙ ī doctoraliū insigniū acceptatione, ex decretis Summorū Pont. iureiurādo quisque pollicetur, infirmum, antequā ad vsū præsidiorū deueniat, moneat, vt ad sanctiss. Confessionē sese præparet, adeoq; operam det, vt eam eger ante tertiam omninó visitationem obeat. Sic enim fiet, vt & feliciùs & faciliùs optati voti red datur cōpos; cū Plato etiā ipse ī Timæo suo, omniū quæ dicimus & facimus, à Deo ducenda esse exordia præcipiat.

Ex parte assidentiū
Ex parte ægri.

Ad confessionis Sacramentū medicus adhortari. ægrident.

Iam quantum ad illa, quæ ad curationē ipsam dirigūtur, ex ijs rursus alia sunt, quæ propriam medici personam: alia quæ ægros. & assidentes, & exteriora, concernunt. *Inter ea, quæ primi* sūt generis, vnū est, & præcipuū, vt ex Hippocr. pręcepto *aph. 1. vid. Gal. in cō. & 14. meth* se præstet opportuna facientem, hoc est, vt morbū profliget tutò, citò, & facilè. Vt veró talē se præstet, tametsi omnia ei, quæ commemorata sūt hactenus, quantū potest, ad unguē obseruanda sunt: præcipua

Propria medico curanti circa curationē.

In contrarijs, & diuersis scopis quomodo agendũ medico.

tũ illi opera data est, vt quomodo obtinendi sint, tùm contrarij, tùm diuersi scopi, si quando incidant, quod sæpissimè solet, quàm exquisitissimè calleat. Qua in re breuiter sic agetur. In scopis contrarijs, cum aliud scilicet Virtus, aliud Morbus, aliud caussa requirunt, ad vim singulorũ respiciet, quæ si par erit in singulis, prius scopo Virtutis, deinde Caussæ, tũ Morbo satisfaciet: 9. *Method. decimotertio*, sin impar, in id incumbet, quod plus potest. Possunt autem plurimum vires, si sint debiles, minimũ, si robustæ: *decimo Method. primo, & nono, Method. septimo*, plus itẽ potest caussa, quàm morbus, quippè à qua morbus ipse *decimo Method. primo*, fouetur. In scopis diuersis, cum nimiũ plures, & complicati affectus concurrunt, si non possunt expleri simul omnes, sed alius alio tẽpore, cognoscet quid cũ quo, quid ante quod, quid post quod sit agendũ. Cognoscet verò, si considerabit, quisnam ex illis vrgentis, quis caussæ morbi principalis, quis denique caussæ sine qua non rationem obtineat. 4. *Method*. 4. 3. *Meth*. 9. 7. *Meth*. 11. Priùs si quidem occurrendum vrgenti, deinde caussę morbi principali; tum caussę sine qua nõ; tandẽ morbo seu affectui ipsi. His verò omnibus obseruatis, morbũ absq; dubio profligabit & citò, & tutò, & facile; quod nihil est aliud, quàm pręstare se opportuna faciẽtem. Profligabit citò, quia occasionem & tempus opportunum operandi: tutò, quia experimentum optimum, & pariter tutum: facilè, quia iudicium seu rationem, & discursum rectũ, si nõ quoad vsum, saltem quoad habitum, & quoad inuentionem callebit. Per occasionem autẽ intelligo, (vt hæc obiter addam) instans, seu potiùs tempus

Occasio quid & cur præcep.

momentaneum, quod simul prius posterius temporis coniungit: & quod mensurat operationes medicas. Quæ quidem occasio ab Hippocrate *nono, septimo Method. decimo secondo*, præceps dicitur, quoniam medicus sensatus, non considerat res in puncto, vel etiam, quia reuerà tempus est velox: quò accedit, & corporis fluxibilitas. Per experimentum verò intelligo phantasma, & simulacrum *primo aphor. primo*, in memoria fixum, ex pluribus memorijs factum præcedentibus multiplicibus sensationibus, pro inuenienda arte medica, & recto illius vsu.

Experimẽtum quid & ad quid vtile.

Conducit si quidem ad inueniẽdam artem: *primo aphor. commen. primo, & secondo, Method sexto, & quarto, Method. tertio, & quinto, Method. quinto.* quia est instrumentum quo vniuersalem propositionẽ ars format; vt e. g. quod omne Rhabarbarum purget choleram, Conducit ad vsum, quia medicus vniuersali illa propositione ductus, in singulis indiuiduis Rhabarbaro vtitur. Experimẽtũ hoc dicitur periculosum, quia fit circà subiectũ nobile, *Galen. primo aphor. comment. primo*, non autem circa corium, & lignum: merito cuius nobilitatis, citrà subiecti interitum, error etiam paruus non perpetratur. Per iudiciũ nihil aliud nunc intelligo, nisi discursum a noto ad ignotum, vt experimentum fit opus sensus, iudicium verò intellectus. Quod quidem iudiciũ & ipsum, tùm ad inuentionem artis, tùm ad vsum cõducit. Ad inuentionem quidem. Quia primum per discursum adinuenitur principium aliquod, vt quod Victus *primo aphor. decimosexto*, humidus conueniat febricitantibus; deinde pariter per discursum medicus ad lactucam descendit,

Exprimentum cur periculosum.

Iudicium quid, & ad quid vtile.

descendit, & ea vtitur quia est humida; qua de re iudicium Galeno *primo aphor. comment primo.* definitur, recta faciendorum ratio. Dicitur autẽ iudicium difficile, ob veritatis inuentionẽ, quæ est difficilis. Ratio est, quia ad inuentionem illam opus est discursu, & syllogismo Topico, ac demonstratiuo *ad Thrasyb. c.* 4. quę supponunt Logicã quæ difficulter addiscitur. Secundò in discursu, rerũ caussas cognoscere oportet, *6. de plac. c.* 5. caussæ a difficulter admodùm inuestigantur: vt necesse sit medicũ esse philosophum, quo respiciens *Lib. de decenti ornatu*, Hippocrates Medicum bonum Deo ferè æqualem constituit, quippe cum adeò ars admirãda sit, vt qui exactè eam callet, sit admirandus, & ipse: Galenus item passim asserit, facile medicum bonum inuenire veritatem. *6 de plac.* 5.1 *de nat. hum. ad init. & lib. ad Thrasyb. c.* 4. Sed hæc vt dixi obiter. *Restant ea quæ* ægrum, assidẽtes, & exteriora respiciunt. Quoniã igitur medicus in morbis profligãdis, vim illorum tanquam agens a proportione maioris inæqualitatis, superare debet, hoc verò facile assequetur, si pro eo sint agentia, quæ pro morbo aliquando etiam sunt, vti æger assidentes, exteriora. *6. Epid. com.* 4 *t.* 9 1. *Epid. com.* 2. *t.* 51. iccircò operam dare dẽt, vt ita ea disponat, & præparet, vt sibi nõ morbo subsidio sint. Erit verò æger; vt de ipso exordiar, ex parte medici, si illi omninò obediat, & obsequatur: *Gal.* 1. *Epid. com.* 1 *t.* 51. alias enim ex Hippocrate, mortem sibi adsciscit. *Hipp. lib. flatib.* Id quod fuit etiã antiquorum medicorum præceptum qui, vt testatur Plato *Dialog. de temperantia*, dicere solebant, sicut non possunt curari oculi, absque curatione capitis, & caput absque curatione totius: sic non curari corpus, absque curatione animæ. nam vt à capite in oculos, & à corpore in caput, sic ab anima in corpus vitia defluere.

Medicus curãs quõ ægrum disponere debeat.

Vnde Galenus 1. *de dieb. decret. c.* 11. ægros animo constanti, id est temperantes, & medico obedientes esse debere scribebat: cui ego illud addo, quòd de sanctiss. Cõfessione supra dictum est. De assidentibus loquentes Hippocr. & Galen. *Hippocr. lib. de decent. ornatu Gal.* 1. *aph. comment. primo*, dicebant oportere vt sint periti. Sic enim recta cum ratione præparare, & ministrare, quæ à medico sunt præscripta, & narrare, quæ ægro acciderint, poterunt. Præter hoc verò sint fideles necesse est, ne ad ægri perniciem quippiam machinetur: tandemq; patienter inseruiant. Quantum ad exteriora, per illa intelligimus cùm Galeno 1. *aphor. com.* 1. habitationem, quæ in opinatè eueniunt, siue dicantur, siue agantur, ad iramque & tristitiam promouent, & somnum nocturnum abrumpunt, huiusmodique alia efficiunt. Hæc verò omnia rectè disposita esse debent, & ita, vt nullus in eis committatur error. Rectè enim habentibus his, finem suum medicus assequitur, malè habentibus ab eodẽ excidit. Et hæc non minima causa est, curtam pauci sint, qui curentur quoniam scilicet in his exterioribus valdè peccant. Atque hęc breuiter sunt, quę medico curanti & soli facienda sunt: ad ea gradum facio, quę eidem cum alijs deliberanti, seu, quod idem est, in methodo consultandi obseruanda sunt.

Quomodo assidentes.

Quomodo exteriora.

Quot, & quæ, ac quo ordine, Medicus cum alijs discuerens, in methodo consultandi, ad Galeni mentem proponere, atq; examinare debeat.
Cap. IV.

Consultationũ medicarum dignitas & vtilitas.

CONSVLTANDI munere, quemadmodum nullũ, inter omnia medicorum officia, est illustrius, vtpote quo solo à doctis Medicis indocti discernuntur, qui nõ secus ac docti medicinam faciunt, rudique vulgo imponunt, *Galen. & Hippocr. primo de rat vict.* 12. nullum quod maiorem vtilitatem ægris ad ferat, cũ oculi semper plus, quàm oculus videant ex Philosopho, *Arist. quarto, Polit. cap. tertio*, ita nihil quoque est, quod res ipsa facilè testatum facit, in medicina vniuersa consultandi methodo difficilius. Hanc methodum, vt perfecta reddatur nostra de ingressu ad infirmos tractatio, explicare in præsenti & tradere aggredior.

Agendi hoc de consultandi ratione tractatu.

Qua in re id vnicè dabo operam vt quantum potest, res ex se difficilis, & obscura, plana reddatur, & facili. Quoniam autem nihil est ex Gal. 9. *de plac. cap. tertio, & quarto.* quod hoc præstet magis, quàm modus distinctè procedendi; ideò, vt ordine totum negotium pertractetur, duo faciam. Primò enim Galenicam consultandi methodum tradam, seu eam, quæ ad Galeni mentem accommodata est: deinde huic Galenicæ subiungam aliam, diuersam aliquantulum ab ea; cæterùm ea, ni fallor, non inferiorem.

Consultãdi rationis tria capita Galen.

Quod igitur spectat ad methodum consultandi primæ rationis, seu ad methodum Galenicam, cum eam Galenus diuersis in locis subindicauerit; præcipuè tamen, & acuratissimè eam mihi proposuisse videtur, in *Galen. primo acutorum comment. tertio.* vbi dicebat, curationem per se à medico exerceri, prænotionem verò, & dignotionẽ propter curationem, vt ex Galeno tria sint, de quibus in consultationibus, & consilijs vocatis, agendum sit medico Curatio scilicet, Prænotio, & Dignotio. Horum verò hęc est ratio. Finis Medici in methodo curandi (vt interim excludatur altera medicinæ actiuæ pars, quæ methodus conseruandi sanitatem dicitur) est morbum auferre, & proinde curare. At parti curatrici medicinæ, nulla alia pars eiusdem, magis affinis est, quam *Lib. de partib. Medic. de constit. art. cap. decimosecundo*, Prognosticatrix; quia nullus tam peringuis Mineruæ erit, qui ad rectam remediorum administrationem descendat, nisi priùs nouerit, an morbus curationem ad mittat: id quod ad artem Prognosticatricem, & Prænotionem attinet. Est igitur præter Curationem necessaria quoque Prænotio.

Cur tot et non plura.

Rursus, prænotionem nemo vnquam exercebit, & an morbus possit curari, pręcognoscet, nisi priùs naturam affectus curandi nouerit; id quod ad Dignotionem spectat. Est igitur, præter duas dictas, dignotio etiam necessaria: imò hęc cum prẽnotione in curationem refertur, vt Galenus etiam, in medicina, ob partem curatricem alias factas esse, & ad illam relationem habere, affirmauerit, *Lib. de constit. art. Medic. cap. decimoquarto* Hęc igitur tria sunt ad mentem Galen. in consultationibus pertractanda. Quo autem modo, & qua ratione singula, dicam in sequentibus, & primùm de Dignotione: deinde de Prænotione: tum de Curatione verba faciã, ordine

Ordo ĩ tradenda methodo consultandi Galenica seruãdus.

ordine scilicet diuerso ei, quo inuẽta sunt: cum hoc viæ resolutionis proprium sit, vt, quod in ea vltimum est inuentione, id fiat primum secundum executionem.

Quibus Dignotio, prima Methodi Galenicæ pars, absoluatur. Cap. V.

Quæ dignoscenda sint medico.

DIGNOTIO naturàm affectus curandi spectat. Quare hæc exactè medico primùm est cognoscenda. Hanc verò facilè assequetur, si affectus curandi perspectã habeat, tùm essentiã, tùm existentiam. Ratione essentiæ, considerãda proponũtur á Galeno 3. *de Crisib. c. 3. & .4.*, idea ac species morbi: ratione existẽtiæ, tùm quæ essentiã consequuntur, magnitudo scilicet morbi, atque motus; tùm quæ accidunt, mores videlicet eiusdem. *Quantum ad ideam attinet*, cũ certum esse debeat, sub ea, non tantùm speciem, & rationem formalem, seu quiditatem, verum & affectus generationẽ per suas caussas, includi; primùm omniũ constituẽdum est, in hac methodo, an effectus, de quo tractatur, siue vnus, siue multiplex, sit morbus, vel caussa vel symptoma, & si morbus, an dyscrasia, an cõpositio vitiata, an vnitas soluta, & quæuis harũ simplexne, vt febris, an cum additione, vt febris pestilẽs: si caussa, an ex efficacia agentis ea, an ex habilitate passi ducat originẽ; an externa, an interna sit, & si interna, proxima ne an remota: si symptoma, an sit actio læsa, an excretum mutatum, an affectus corporis. Quocircà hæc omnia methodo diuisiua in medium adducet medicus, vt quod ad propositũ facit, ex ijs seligat, illud

Idea affectus quæ complectatur.

que proprietatibus, & notis seu signis confirmet. Nec est, quòd quis obijciat, signa hic nõ facere ad propositum, cũ sermo sit de morbi essentia, signa.a.potiùs videantur attinere ad existentiam. Nihil enim hoc obstat, cum existentia, vt ab omnibus conceditur, supponat essentiam. Vnde non minùs ad hanc quàm ad illã, signa referri queunt.

Obiectio

Solutio.

Qualia debeãt esse signa ideã affectus demõstrantia.

Porrò signa, quę Ideam, & speciẽ morbi demonstrant, quantũ quidem fieri potest, propria & inseparabilia, pathognomonica vocata, esse debent *Lib. defin. med. 3. Epid. com. 3. t. 34. 1. aph. cõm.* 12. quæ scilicet statim à principio morbum concomitãtur, á tribusque symptomatũ genetibus desumuntur. Quod si tamen morbus, & affectus præter naturã, signis hisce proprijs carebit, Medicus erat in hoc casu contẽtus signis communibus. Hęc enim plura numero adinuẽta, & simul accepta, supplẽt locum signorum inseparabilium, vnde & hanc ob caussã signa assidentia à medicis *Ibidem.* vocantur. Illud verò, in explicanda per methodum diuisiuam idea morbi, & in signis eius proponendis, omni studio cauendum est medico, ne longior æquo, quæ ab instituto aliena sunt, proponat. In quod vitium multi nõ raró labuntur, qui vsque ad nauseam negocium hoc consulendi pertractantes, potiùs lectoris, quàm consulentis partes ęmulantur, auresque doctas inani verborũ strepitu obtundũt. Est enim consultatio, quò breuior eò etiam gratior, & maiori cum dicentis honore, & audientiũ voluptate perficitur; cum vel ex Aristotele, 1. *Meth. c. 1.* innatum sit omnibus, vt optent breuiter & facile addiscere. *Post morbi explicatam Ideam perpendenda* & examinanda occurrit magnitudo. In hac verò explicãda, cũ pendeat tùm à morbi essentia

Quid in his signis proponendis obseruandum.

Ad fol. 12
*
* *

CRISI
vel

nde & nunquam
ognoſcet, qui non
s perſpecta habe-
Eſt vero motus du *Quotu-*
lus, quorũ ille bre- *plex, & vn-*
vero longo abſolui *de cogno-*
ſub illo morbus *ſcatur.* 1.
breui, ſub hoc ve
e percurrit. Pręter
a morbus depreh e
ne materiæ mor-
nquam & crudita
ex qua tempora
Criſib. c 16 potiſſi
tur. Nam coctio à 2.
ſta, celeritatem. Iu
roximum eſſe ſta
proinde motũ ce-
facit. Coctio vero
b. c. 5. non tantum
gò putant, tanquã
& ex pulſibus, vti
enditur. Quare,
nis nota coctionis
m morbus ille ci-
a nota illa eſt effe-
coctricis, à ſcopo
Pariter ſi pulſus à
io morbi tempore
lidus erit, ſignifica
um, qui eſt cauſſa
entalis, validum
in corpore depre-
gnum eſt etiã bo-
tionem, & proin-
ò terminaturum.
li, ad motum mot
præſtantiam loci
materiæ morbifi 3.
Quia ſi locus affe-
ceps, vel principi
iẽs, certè noxam
us non admittet.
bus ex materia bi-
i terminatur. Imò
ad morbũ acutũ,
tur reſpiciens, dice
m eſſe, vel ratione
ma-

Ad fol. 12.

* * *

CRISIS vel

- *Non fit*, cùm fieri debeat, hoc est, die decretorio, & est procurandum à Medico, tanquam naturæ ministro, vt fiat, dando pharmacum, quod totam possit expurgare materiam, *ex Auicen. in tract. de cura febr. generali. & ex Gal. 4. de rat. vict. 76.*
- *Fit*
  - *Perfectè*, ac sufficienter: & tùm totum negotium permittendum est naturæ, 1. *aph.* 20.
  - *Imperfectè*, seu diminutè. Et sic deficit, vel ratione
    - *Temporis*, idq; duobus modis. Quia fit
      - *Paullatim*, non subitò. Et est adiuuanda. *ex 1. aph. 20. & 9. Meth. 5.* sed leuibus tantùm irritamentis, non pharmacis vehementibus, dummodò non sit ex toto symptomatica, 1. *ad Glauc.* 14.
      - *Non in die decretorio*, sed vel
        - *Ante illum*, & adiuuanda est, si id fiat,
          - *Ob materiam multitudinem*, irritantibus eam.
          - *Ob malignam qualitatem*, corrigentibus eam.
        - *Post illum*, & adiuuanda est irritantibus.
    - *Mobilis*, id est, materiæ, quatenus ea euacuatur
      - *Non vniuersa*. Et adiuuanda est, *ex 9. Meth. 5.*
      - *Cruda*
        - *Ex toto*
          - *Peccans*, seu morbum faciens. Et adiuuanda est, dummodò habeat has conditiones, vt fiat
            - *Cum ægri tolerantia.*
            - *Per loca conferentia.*
          - *Non peccans*. Et est inhibenda.
        - *Ex parte*. Et si fiat
          - *Paulatim*, permittenda est, & adiuuanda.
          - *Repentè*, prohibenda est, ne debilitetur natura, euacuans materiam bonam cum mala.
    - *Terminorum* à quo, & ad quem, vt fiat ab externis ad interna, ad loca nobiliora ab ignobilioribus, & prohibenda est, tanquam mala, 5. *aph.* 65. 7. *aph.* 49. 6. *aph.* 25.
    - *Spacij*, per quod fit, quatenus scilicet fit excretio,
      - *Vniuersalis*, per loca
        - *Nobilia.*
        - *Non aperta.*
        - *Læsa.*
      - *Particularis*, præter dicta etiam per loca non
        - *Proxima*, sed remota, vt si expurgetur hepar per axillas.
        - *E' directo posita*, vt si idem vacuetur per narem sinistram, 3. *de Cris.* 3.
        - *Consentientia*, vt si conuacua pars hepatis euacuetur per vrinam.
        - (Et semper est prohibenda.)
    - *Mouentis*, quatenus sc. fit, *ex 2. de sympt. caus.*
      - *A causa* morbifica sola. Et est impedienda.
      - *A natura* irritata à causa morbifica.
      - *A natura*, & causa morbifica simul.
      - (Et potest adiuuari, stantibus conditionibus supradictis.)

ordine ſcilicet diu
ta ſunt: cum hoc
proprium ſit, vt
mum eſt inuent
mum ſecundum

Ordo ĩ tradenda methodo conſultandi Galenica ſeruãdus.

Quibus Dignotio,
lenica pars
Cap.

Quæ dignoſcenda ſint medico.

DIGNOTIO
ctus curandi
hæc exacté med
cognoſcenda. Ha
ſequetur, ſi affectu
ctã habeat, tùm e
ſtentiam. Ration
deranda proponũ
de Criſib. c. 3. & .4.
morbi: ratione exi
eſſentiã conſequu
ſcilicet morbi, at
quæ accidunt, mo
dem. *Quantum ad*
certum eſſe debea
tùm ſpeciem, & r
lem, ſeu quiditate
ctus generationẽ
includi; primúm
dum eſt, in hac n
ctus, de quo tracta
ue multiplex, ſit n
vel ſymptoma, &
ſcraſia, an cõpoſit
tas ſoluta, & quæ
ne, vt febris, an cu
febris peſtilés: ſi
cacia agentis ea,
paſſi ducat origin
interna ſit, & ſi n
ne an remota: ſi ſy
actio læſa, an excre
an affectus corpor
omnia methodo
um adducet medi
propoſitũ facit, ex

Idea affectus quæ complectatur.

Morbi magnitudo quomodo proponenda, & quotuplex.

tia magna, tùm a Symptomatum magnitudine, vtraque hæc magnitudo medico animaduertenda est. Erit autē morbus propria essentia magnus, si fuerit cum plurimo lapsu, & recessu à statu naturæ, maximaq; in hoc dissimilitudo obseruabitur, v. g. febris ardēs, quia magnū cauma adfert, magna etiam febris dicitur. Hic autem recessus, vt melius intelligatur, maximè conducet si de ægri temperatura aliqua dicātur. Nam ea tanquam metrum, & mensura proposita, in cognitionē ipsius lapsus nos perducet, quo habito, statim etiam, an morbus magnus propria essētia, vel paruus sit, innotescet. Iam ratione magnitudinis symptomatum concomitantiū quæ & ipsa morbi magnitudinem & paruitatem ostēdunt, 3. *de Crisib.* c. 4. prout magna vel parua fuerint poterit medicus, dummodo nauseā minimè pariat, & rectū iudicium vbique seruet, per symptomata primùm actionis læsæ, animalis scilicet, vitalis & naturalis: deinde per alia si opus fuerit, vtilissimè discurrere, & singulorum magnitudinē, aut paruitatem ad calculum reuocare. Sunt autem magna symptomata ex Galeno 4. *Meth. c. 6.* tribus modis nempè propria essentia, vt de morbo etiā dictum fuit; ob partis afflictę pręstantiam; & ob difficilem tolerantiam, quam quidem tolerantiam, etsi explicitè Galenus non proponat, nihilominus, quia proponit malitiam & cacoethian, merito cuius in morbis difficilis tolerātia ferè semper obseruatur, subintelligit hanc tolerantiam absque dubio. *Quod ad motum* spectat, is pręcipuè, in morbis salubribus *L. de morbi totius temp. cap.* 1. 2. *de Crisib.* 11. & 12. & quatuor habentibus tempora, reperitur. His enim, temporibus scilicet, motus in morbis

Morbus propria essentia magnus.

Morbus magnus ob magnitudinem symptomatū.

Morbi motus in quibus morbis reperiatur.

mensuratur. Vnde & nunquam motum morbi cognoscet, qui non & tempora illius perspecta habebit, & explorata. Est vero motus duplex celer & tardus, quorū ille breui tempore; hic vero longo absoluitur, adeoque sub illo morbus quatuor tempora breui, sub hoc vero, longo tempore percurrit. Pręter quatuor tempora morbus deprehēditur, ex alteratione materiæ morbificæ, coctione inquam & cruditate illius, vtpote ex qua tempora morborum 1. *De Crisib.* c. 16 potissimùm distinguūtur. Nam coctio à principio manifesta, celeritatem Iudicij pollicetur, proximum esse statum ostendit, & proinde motū celerem morbi patefacit. Coctio vero ex Galeno 9. *Meth. c. 5.* non tantum ex vrinis, vt vulgò putant, tanquā ex effectu; verū & ex pulsibus, vti ex caussa, deprehenditur. Quare, quò citius ex vrinis nota coctionis apparebit, eo etiam morbus ille citius finietur. quia nota illa est effectus facultatis cōcoctricis, à scopo non aberrantis. Pariter si pulsus à principio, vel alio morbi tempore vehemens, & validus erit, significatur calorem natiuum, qui est caussa coctionis instrumentalis, validum esse. At vbi talis in corpore deprehenditur calor, signum est etiā bonam fieri concoctionem, & proinde morbum citò terminaturum. Addunt nonnulli, ad motum morbi cognoscendū, præstantiam loci affecti, & speciem materiæ morbificæ, nec iniuria. Quia si locus affectus erit pars princeps, vel principi immediatè inseruiēs, certè noxam ad longum tempus non admittet. Similiter, si mobus ex materia biliosa oriatur, breui terminatur. Imò ipse Gal. 2. *aph.* 19. ad morbū acutū, qui citò terminatur respiciens, dicebat, morbū acutum esse, vel ratione ma-

Quotuplex, & vnde cognoscatur. 1.

2.

3.

Morbi mos quid sit. materię quia fit à bile; vel ratione loci affecti, quia occupat partem principem, vti Apoplexia, *Restat considerandus* morbi mos, cuius merito cognoscitur an morbus sit benignus, vel malignus. Nã sicut inter homines illi dicuntur benigni, qui bonis moribus sunt præditi; illi maligni, q malis, ac alios deludũt: ita etiam, & inter morbos, illi benigni dicũtur, qui sunt benè morati, *Vnde deprehendatur.* illi maligni q malè, & medicos decipiunt. Deprehenditur verò mos morborum, secundũ Galenum *De constit. art. c. 16. 1. de crisib. cap. 3.* ex symptomatibus superuenientibus, quæ quidẽ symptomata sic vocantur, quia cum nec propria, nec assidentia sint, superueniunt. Hæc igitur si fuerint magna magnitudine symptomatum concomitantium, ita vt eadem sit in his, & in illis, procuudubio morbus malos mores habebit, & proinde malignus erit. E. G. superueniat Socrati febricitanti *Febris pestilens, & maligna perperam quibusdã eadem.* tertio, vel quarto die delirium, vigilia contumax, malefica erit hæc febris. *Vbi obiter non* possum non notare, communem fere omnium errorem, qui confundentes ideam, & morem morbi, febrem pestilentem vocant etiam febrem malignam. Toto enim cælo aberrant. Nam febrem esse pestilẽtem pertinet ad ideam, febrem malignam esse spectat ad morem, quæ duo valde diuersa sunt, vt propterea possit dari febris maligna, quę nõ sit pestiles. Esse. n. duo illa diuersa, vel ex eo liquet, quod idea ex symptomatibus concomitantibus, mos verò morbi ex superueniẽtibus 1. *de crisib. cap.* 9. dignoscitur: e. g. idea febris pestilentis, cognoscitur ex symptomatis, *Quotuplex malities in morbis.* quæ qualitati attestãtur venenatæ, & perniciosæ: at mos ex delirio, vigilia magnis superueniẽtibus innotescit. verũ malities hæc, quæ symptomatũ dicitur, ac ad morẽ morbi attinet, strictius vsurpatur, scio tamen & illam latiùs præacceptam sub nomine malignæ humorũ putredinis à Gal. 4. *Aph. 43.* propositã ad morbi ideã, & spetiem referri, quo nomine qualitatem venenatã, ac pestiferam malities connotat, morboque pestilenti adaptatur, vt ex dictis liqueat duplicem reperiri morbum malignum, nimirũ simpliciter, & secũdum quid morbus simpliciter malignus per id circũscribitur, 1. *epid. 3. cõ. 1.* quod etiamsi omnia diligenter administrẽtur nihilo mitior fit, & quamquam periculo nõ vacet, tamen spem salutis non omnino adimit. *primo pro-ret. 14.* Morbus malignus secũdum quid, qui & pestilens existit non modo difficile curatur, sed quamplurimos etiam interficit, sed dedignotione satis, ad prætionem me conuerto. *Morbus malignus simpliciter* *Morbus malignus secundum quid.*

Prænotio, in ratione consultandi ad mentem Galeni pars secunda, vt tractanda. Cap. VI.

PRænotione, quid in morbis curandis euenturum sit, præcognoscit, & prædicit medicus. Hæc autẽ pars, si qua alia, summopere medico necessaria est, non eo tantùm, quia ad tuendam auctoritatẽ & artis, & ipsius medici, mirificè facit 1. *Prog. com.* 4. sed etiam, quia eius beneficio, quibus malis adhibere manũ oporteat medicum, quibus non, elucescit. Nec enim vnquam prudens medicus ægritudinũ, quas insanabiles cognoscit, curationem 11. *Meth. c. 9. 2. aphor. 19. 1. Prorhet. com. 2. tex.* 37 debet aggredi, quod hoc modo & ars & eius instrumenta infamantur aut, si cogatur aggredi, cùm protestatione remedia proponit. Aggreditur. a. *Prænotionis vtilitas.* *Cur aliquando desperatorũ morborum curatio tenetur.*

quan-

quandoq; quia nec desperatis, docente Quinto Sereno deneganda medicina est; cũ Deus, cuius donũ medicina est, item & natura, homines sæpè ab imminenti morte vendicent, & liberent. Quò accedit, vt dicebat Aretæus, qđ, vbi medicus desperatis medicinam adhibet, eos consolatur: addo ego, & vitam eorũ producit *Hippoc. 1. Prognost. 4. Gal. 5. aph. com 8. & 6. aph. 38.* Quo sanè respiciens Corn. Celsus, spem dubiam, meliorem esse exitio, affirmabat. *Cæterum duplici via.* Medicus hanc Prognosticatricem artem exercere potest, queadmodũ Hippocrates, Plato, Aristoteles, & Galenus docuerunt. Prima via ac modus est, si conferantur præterita, ac præsentia, proindeque similitudo, & dissimilitudo, *Vid. Hip. 1 Prognost. t. 5. & Gal. 9. de plac. c. 2* inter illa obseruetur: altera verò via est, si res secũdum naturam, & præter naturam in respectu ad artem medicã, considerentur. Quanquam verò isti duo modi procedendi in prænotione, videantur in idem coincidere, non inutiliter tamen vterq; seorsum proponitur, vel eam solã ob caussam, vt ne semper vna & eadem via ac ratione incedat, sed modo vna, modo altera vti possit medicus, Verum vtramq; viam explicemus. *Primũ igitur similitudo & dissimilitudo* inter præterita, & præsentia, facilè à medico obseruabitur, si per res naturales, potissimũ vero non naturales, & præter naturam discurrerit. Nam, si habita ratione præsentiũ ad præterita, in rebus illis insignis dissimilitudo obseruetur malũ, quod tractatur, erit insanabile, aut periculo plenũ, aut saltem nõ nisi longo tempore, & cũ difficultate sanabitur. Quod si dissimilitudo illa sit exigua, contrariũ accidet. Do exempla. In rebus naturalibus maxima erit dissimilitudo, si patiens anteà optimo habitu fuerit, nũc in pessimo sit cõstitutus: si anteà fuerit carnosus, nũc nihil sit aliud nisi pellis & ossa. Quod idẽ de temperamento dicendũ est, Si enim æger valdè à naturali, & proprio tẽperamento sit lapsus, necessariũ erit modico insignem dissimilitudinẽ constituere: idemq; de ratione ætatis, quæ prius erat vegeta, nũc senilis, affirmãdũ est. Eadem dissimilitudo in rebus non naturalibus accidet, vt, si æger priùs temperatè vixerit, nũc viuat malè: nec nõ in rebus præter naturam, vt, si morbus, e. g. sit cum magno recessu a statu naturæ, si caussæ insigniter agant, ac plura, & hæc ipsa magna symptomata adiungatur. *Quoad secundam* viam, nihil est, quod de illa separatim dicatur. Eodem enim modo, aut non dissimili, quo inter præsentia, & præterita in prima, ita in hac, inter naturalia, & ea quæ præter naturam sunt, ad euentum futurum cognoscendum, collatio facienda est.

Prænoscendi modus duplex.

Primus prænoscendi modus.

Secundus prænoscendi modus.

Verùm, quoniam ex Galeno 4. *de præsag. ex puls. c* 11. medicum tria prædicere oportet, euentum morbi, tempus, & viam euentus, quomodo in singulis versari medicum oporteat, breuiter sciendũ est, *Euentum igitur* præuidebit, si robur morbi & naturæ cognouerit. *Lib. de constitut. artis Medic* 18. Quocircà medicos valdè diligens esse debet, in conferendo hoc vtroque robore. Nam cum euentus sit triplex, salubris, insalubris, & medius, 1. *Epid. sect. 3. t. 16. 2. aph. com.* 40. sub quo ægri nec sanantur, nec moriuntur, quisnam horum sit expectãdus, facilè intelliget, si facta collatione naturæ & morbi, nouerit illusne, an huius, robur sit maius, an verò vtrumq; æquale. Nam si maius *de constit.*

Medico tria prænoscenda.

Euentus morbi vnde prænoscatur.

*conſtit.art.c.*18. 11.*Meth.c.*1. *&* 3. erit naturæ robur, expectandus eſt euẽtus ſalubris: ſi morbi, inſalubris: ſi medio modo ſe habent, medius *Robur* a. naturæ cognoſcetur, ex moderata quantitate, & qualitate ſpirituum, humorum, ac ſolidorum, quæ ſunt in corpore; item ex optima corporis temperie, bono corporis habitu, & ætate adoleſcentiæ, vel iuuentutis. Vbi tamen notandum, quoniam ſub morbis vix ſpiritus, humores, ac ſolida ſunt moderata, nec ſemper ægri ſunt illo bono temperamento, & habitu, ętateque dicta præditi; ideò qualia eſſe ſoleant naturaliter ęſtimandum eſſe, atque quantum à ſtatu naturali recedant, videndum. Si enim receſſus fuerit, ſed paruus, nihilominus ſub eo ad huc naturæ robur ſeruatur. Cęterum his, quæ dicta ſunt, accedunt etiam alia quędam, quæ veluti annexa, de robore naturæ fidem faciunt. Sunt autem hęc ſymptomata quę non valdè à ſtatu naturę elongatur: 1. *de Criſib.* 11 ſunt & iuuantia ac lædentia, cum, quæ parùm iuuare ſolita erant, nunc plurimùm iuuant: *De arte Med.c.* 8. 2. *de Nat.hum.com* 5 9. *Meth c.* 10. quæ lędebant vehementer, parùm lædant. *Robur* morbi vt cognoſcatur, ſymptomata cõcomitantia primũ ſpectare oportet. Hæc enim ſi magna fuerint, cum maximoque receſſu *de conſtit.artic.* 18. à ſtatu naturæ extiterint, procul dubio, de robore morbi nobis fidem faciunt. Huc accedunt & iuuantia, 2 *aphoriſ. com.* 1. quæ nunc aut parùm iuuant, aut magis nocent, cum tamen anteà plurimum iuuare conſueuerint: ſimiliter & lędentia, quæ cum parũ lędere ſolebant, iam valde noceant. Ad idem conducunt cauſſæ morbificæ vehementer agentes; item variæ morbi differentiæ, potiſſimum verò ex ſubiecta materia deprompræ; ex corpore ſcilicet ipſius ægrotantis, quæ pertinent aut ad robur naturæ, de quo egimus, aut ad temperiem corporis per ætates ob quã morbus non congruens 2. *Aphor. com.* 34. temperamento maximum habet robur, vt febris ardens in ſene. *Euentum ſubſequitur* tempus ipſius euentus. Hoc vel eſt breue, vel longum. Breue, in euentu inſalubri, ex maiori robore morbi; *de conſtit. art.cap* 18. in euẽtu inſalubri, ex maiori robore naturæ colligitur. Longum verò, in euentu inſalubri, ex minori robore morbi; in euentu ſalubri, ex minori robore naturæ deprehenditur. Maius.a aut minus horum robur innoteſcit, ex intenſione & remiſſione eorum, quæ idem robur conſtituunt, & oſtendunt, de quibus ſupra *Via & modus ipſius* euẽtus pertinet, vel ad ſalutem, vel ad mortem. Si ad ſalutem referatur, tunc ſanatio erit opus aut naturæ, aut artis. Si naturæ, via erit vel *Vide Gal.* 3. *de Criſib. c.* 1. *&* 7 per Criſin, & vehementem euacuationem vel per coctionem materiæ morbificæ, vel tandem per abſceſſum. Per Criſin, e.g. ſi febris ardens per copioſam ſanguinis è naribus effluſionem ſanetur. Per coctionem, ſi morbus nulla facta euacuatione, aut etiam depoſitione materiæ, ſoluatur. Per abſceſſum, ſi materia à loco nobili ad ignobilem tranſmittatur, abſque illius euacuatione. Si vero ſanatio erit opus ipſius artis, tunc modus ipſius exitus erit per coctionem, & depulſionem materiæ morbificæ, ab arte medijs præſidijs factam. Quod ſi denique via & modus referatur ad mortẽ, tũc hæc ipſa erit opus morbi, cum ſuis cauſſis, & ſymptomatibus, validè atque plùs quàm ferant vires corporis rectrices agentibus, atque

ægrum

Signa roboris naturæ.

Signa roboris morbi.

Tempus euẽtus duplex.

Vnde praenoſcatur.

Modus euẽtus quotuplex.

ægrum vexantibus. Sed hæc de prę notione.

Curatio in methodo consultandi Galenica quomodo instituenda.
Cap. VII.

Antequã ad curationem descẽdatur, indicationes proponendæ.

HAbitis dignotione & prænotione, ad curationem, quę ex Galeno 1. *a cut. con.* 3. 9. *met.* 7. & 9. à Medico per se intenditur, est descendendum. Verum quoniam curatio quælibet Dogmatica (hanc enim profitemur) indicationibus, ac scopis curatiuis 2. *Meth. cap.* 7. 8. *Local.* 2. perficitur; iccircò indicationes, priùs quàm ad ipsam curationem descendatur, sunt a Medico proponendæ. Solent. a. hæ capi, tùm à 9. *Meth. c.* 14. 1. *ad Glauc.* 1. rebus præter naturam, tùm a rebus secundum naturam. *Inter res prioris ordinis* primum occurrit morbus, qui vel est factus, & a caussa independens; vel fit, & caussa fouetur. A morbo facto sumitur *Lib. Art. Med. c.* 88. indicatio curatoria; ab eo verò qui fit sumitur indicatio mixta, curatoria inquam, ratione morbi & præseruatoria, ratione causæ; siue causa fuerit continens, & proxima; siue antecedens & remota. *Circa quæ duo notanda sunt, Primò.* A quocunque horum indicatio desumatur, tanquam caput, & cardinem metrum, & mensuram, omnium indicationum, semper ob oculos medicus habeat oportet, id quod primum ab *Lib. de flatibus à princip.* & 2. *apho.* 22. *lib. Art. Med.* 89. Hippocr. traditum fuit, nimirum morbis, & caussis contrarijs contraria adhibenda esse remedia, & prout morbus, ac caussa sunt magna, aut parua, motus celeris, aut tardi, benigna, vel maligna; ita etiam præsidia magna, vel parua, celeria, vel tarda, blanda, vel malignitati aduersaria esse seligenda. *Notandum secundo*, vbi morbus a causa fouetur, primùm causæ, 10. *Meth. cap.* 1. *Lib. Art. Med. c.* 89. deinde morbo, vel saltem vtrisque simul, esse occurrendum. Quod si ex rebus præter naturam, vltrá hæc duo, occurrat symptoma, obseruandum est, an vrgeat. Si enim nouerit ipsum vrgere 12. *Meth. cap.* 1. medicus, proculdubio ab eo etiã indicationem desumet, ei pariter fundamento innixus, vt contrarium symptoma, per contraria remedia tollatur, qua tamen ratione, potius caussæ, quàm symptomatis naturam induit.

Indicatio- nes à reb. præter naturam.

Indicationes à reb. secundum naturam.

Quod ad res naturales spectat, est respiciendum maximè ad virtutem corpus regentem quoniam medicus corporis humani salutem, gratia vnius virtutis quærit 9. *Meth.* 3. Vnde vanus penitùs illius labor videretur, nisi à virtute quoque indicationem caperet. Hæc indicatio à Galeno Vitalis 9. *Meth.* 13. dicitur, & à prædictis valdè diuersa est; quippe, cum Virtus non, vt illa, sui ablationem per contraria, sed sui conseruationem per similia 11. *Meth.* 3. indicet; imò aliquando ita existat debilis, vt non dicam conseruari, sed potiùs augeri debeat. Quo in casu rebus præter naturam fere dimissis, vnicæ virtuti est incumbendum.

Materia præsidiorum triplices.

Inuentis indicationibus ac præsidijs, de eorum materijs tum contrarijs, tum similibus, & proinde de curatione ipsa cogitare oportet. Materiæ autem hæ sunt tria instrumenta medica, 1. *de rat. vict.* 6. *Auicen.* 4. *primi cap.* 1. *Gal. lib. de part. Art. Med.* Chirurgia, Pharmacia, & Diæta.

Quæ obseruanda sint in proponendis materijs.

Circa quæ sanè medico diligentissimè discurrendum est, ita tamen, vt hęc duo perpetuò obseruet. Primò vt ex eorum congerie ea tantum seligat, in mediumq. afferat, quæ pręsens vsus, & necessitas postulant.

Secundo, vt ne nudè tantum ea commemoret, sed per singula peculiariter, quæ, quanta, quo pacto quo tempore, & ordine, tádemque quo loco, vsurpanda sint, ita explicet, vt non tantum à medico curante, sed etiam ægrotantium ministris intelligatur: a medico quidem, quia ita tutò, citò, & iucunde medebitur: a ministris veró, quia sic libentius, commodius, & vtilius ægrotantibus inseruient. *In proponendis verò* hisce instrumentis, Medico à Chirurgia auspicandum est, vtpotè quæ cum vniuersalem totius, corporis, 4 *aph.* 2 *&* 2 *aphor.* 17. medicationē, nimirum sanguinis missionem contineat, sub initium potiùs, quàm in progressu locum habet. Ex hac petuntur materiæ, quæ non sine manum operatione adhibentur. Harū aliæ auferunt quod superfluit, aliæ addunt quod deficit, & id summa cum ratione, quoniam ex Hippocr. *lib. de flatibus.* medicina tota, nihil aliud est, nisi additio, & ablatio. Quæ auferunt, sunt sectio venæ, cucurbitulæ sacrificatæ, hirudines, scarificationes, sectiones, abrasiones ossium, eorundem perforationes, cauteria, vesicantia, & vstiones. Quò pertinent, & quæ insensibiliter auferunt, vti cucurbitulæ siccæ, frictiones, deligationes factæ cum vinculo, & lotiones cum aqua actu calida. Vbi tamen de ligaturis illud notare oportet, quòd præter dictas quæ fiunt ad attrahendum, sunt & quædam aliæ, quæ fiunt ad expellendum, non quidem medio vinculo, sed medijs fascijs, supposita lamina plumbea, vel aliqua materia simili comprimente. Quæ addunt materiæ, sunt incisiones, quæ in vna quidem parte sunt auferentes, sed in alicuius additionem, & reparationem referuntur, vt quando in humero secatur cutis, ad reparandas, nares deperditas; quod opus ad Chirurgiam curtorum attinet. Verum sunt, & quædam aliæ materiæ Chirurgicæ ancipitis naturæ, atque etiam forsan mediæ; vt picationes, suturæ, fibulæ, glutina, extensiones, & coaptationes, quæ manibus fiunt in fracturis ossium, ligaturæ conseruantes, & firmantes cum plagulis; & ferulis, ex ligno, vel ex charta crassa confectis, cunei ferrei, vulgo scalpella dicti. Quin & in luxationibus præter extensionem, & ligaturas, requiritur etiam repositio, quæ fit manibus, fascijs, habenis, & machinamentis, vti tabula, pistillo, scala, trabe cum columnis, sedili, ianua bifori, & scamno: requiritur, etiam & collocatio; quæ fit supra rem aliquam mollem, obductam, vel charta crassa, vel copersula lignea. *Habito sermone de Chirurgia*, deueniendum ad Pharmaciam, vti eam, quæ medicationem veluti particularem docet. Pharmaca igitur proponenda: sunt hac methodo, vt redigantur omnia ad euacuantia, vel alterantia. Euacuantia diuiduntur in ea, quæ sensibiliter id agunt per vomitum, per secessum, per vrinas, per sudorem, per nares, per os ac sputum, per vterum; ac per secessum quidē, vel leniendo, vel purgando: & in ea quę insensibiliter idem pręstant, quo in numero sunt medicamenta siccantia, & discutientia. Alterantia, etiam bipartito scinduntur, in curatoria scilicet, & vitalia, ex quibus curatoria sunt pręparantia materiam crudam, quę agunt qualitatibus tùm primis, tùm secundis; item ea, quæ viscera in contrariam qualitatem primam mutant, alterātia vocata. Vitalia verò sunt tùm corroborantia, quę media qualitate adstrictoria operantur: tùm qualitatem calidi innati, & temperiem conser-

A materijs Chirurgicis auspicandum.

Materia Chirurgica triplices.

Auferentes.

Addētes.

Ancipitis naturæ.

Materia Pharmaceutica qua methodo proponenda.

Pharmaca euacuātia.

Pharmaca alterantia.

Materiæ Dietetica quib. continentur. cõſeruantia. Materias Pharmaceuticas eæ ſequuntur, quæ ad victũ pertinent, quoniam ut dicebat Galenus *de febr. diff. c. vlt & de vſu Theriac. ad Panphil.* omnia alia remedia, quamuis generoſa, erunt irrita, niſi viuendi ratio, quæ ſex rebus non naturalibus *3. in 3. Epid. com 9. lib. ad Thraſyb. 35. Artis Med. c. 85.* continetur, accommodata adiungatur. Nec vero mirum videri debet, vltimo loco, in conſultationibus, de victus ratione differi. *Victus ratio decens quam neceſſaria.* Medicus ſiquidem ad infirmos accerſitus, rarò admodum ſola alimenta, quæ in viuendi ratione non infirmas habent partes proponit; ſed ferè aliquid ex Chirurgia, vel Pharmacia præmittit. *Cur vltimo loco agatur de materijs Diæteticis.* Quo accedit, quòd morbi pro maiori parte ex repletione ortum habent, hęc autem immediatè per Chirurgiam, & Pharmaciam, per victus verò rationem mediatè tantùm tolli poteſt. *Quo modo proponēda materia Diætetica.* Porrò per victus rationẽ digredi fusè, vel ſtrictim, eſt in prudentis medici iudicio repoſitum. Illud tamen certiſſimum eſſe debet ſex res non naturales, hic, non vt cauſſas morbificas, ſed tanquam materias medicas *lib. Artis Med. 85.* iuuantes perpendi, ideoque circa illas hac ratione conſideratas diſcurri oportere: quoniam iuuare poſſunt, vel conſeruando, vel lapſus corrigendo, idcircò iuxtà primùm ſimiles, iuxtà ſecundum contrarias eſſe ſeligendas. Et his quidem conſtat methodus conſultandi ex Galeno.

Altera methodus conſultandi proponitur & primùm quibus conſtet partibus, demonſtratur. Cap. VIII.

VT altera conſultandi ratio, à priori ſatis diuerſa, via & ratione tradatur, primò omnium capita in illa neceſſariò examinanda, atque ordo in eorum explicatione obſeruandus, colligenda, & conſtituenda ſunt. Sunt igitur capita illius numero quinque, rectus materierum medicatum vſus, Prognoſticum, indicationes, ſeu ſcopi curatiui, Cauſſa morbifica, ac tandem Idea, ſpeciesq. morbi. *Methodi conſultandi quinq; capita. Tot eſſe nec plura nec pauciora, demonſtratur ex reſolutione finis.* Ratio huius numeri, ex analyſi, ſeu finis reſolutione in propria media, hunc in modum colligitur. Finis medici eſt ſanitatem *lib. An ars gymnaſt. c. 27. lib. de ſect. c. 2. de conſt. art. c. 2.* præſentem conſeruare, amiſſam verò recuperare. Recuperatur verò omiſſa ſanitas per morbi ſublationem, morbus. n. ſine inſtrumentis, & materijs medicis Chirurgia, Pharmacia, & Dieta, *5. de rat. vict. 6.* rectè, & ordine adminiſtratis tolli nequit. Hinc neceſſarium eſt harum materierum rectam, & certam adminiſtrationem perquirere, inuentamque proponere, quod idem eſt ac curationem inſtituere. Verùm quia materiæ hæ, ne ars & inſtrumenta medica *11. meth. c. 9.* infamentur, non omnibus morbis adhibenda ſunt: adeoque oportet, vt intelligat medicus, deſcendere ne ad earum vſum *de conſtit. art c. 12.* liceat, vel non; hoc. n. per pręcognitionem euentus ipſius morbi habeatur, & hic ad partem Prognoſticam referatur; proinde de Prognoſtico abſque dubio pertractandum eſt; quandoquidem cognito, euentum morbi futurum ſalubrem, ad vſum inſtrumentorum medicus accedere poterit, ſi, aut vsũ illũ negliget, aut ſaltem cũ proteſtatione ad ipſum deueniet. Rurſus verò vſus materierũ, quoniam ſupponit electionem illarum (priùs enim ſeligendæ ſunt materiæ, *lib. de conſt. art. 14.* deinde ad rectum vſum perducendæ) rectus verò vſus non poteſt cognoſci, niſi priùs quid ſit agendum innoteſcat: ipſum autem

quid agendum (quod nihil est aliud, quam quod alias præsidium, & opus curatiuus 11. *Meth. c. 3. de sect. c. 1.* dicitur) item & selectio illarum materierum, non nisi per indicationes haberi possit, requiritur præter dicta, etiam de indicationibus vt sermo instituatur. Iam quia indicationes, a suis indicantibus *de opt. sect. c. 10. & de constit. art. c. 15.* prius cognitis, petuntur, primumq. a morbi caussa, quę sicuti morbo præest, ita sua præsentia prohibet, quominus morbus auferatur, omnimo cognitioni caussæ morbificæ incumbendum erit; & tādem, quoniā caussę morbificę determinatæ, certus & determinatus morbus, secundum propriam ideam, & speciem (siue fuerit vnus, siue plures) respondet, de morbi idea etiam, ac specie agendum. De ordine, res nō eget multis verbis. Cum enim certum sit, quod est vltimum in inuentione, euadere primum *lib. de constitut. art.* in executione, certum etiam erit, debere medicum consultantem primum ideam, & speciem morbi, cum proprio loco affecto, patefacere; secundo loco caussas, & principia, modumq. generationis eiusdem morbi perquirere: tertio pręsidia, & scopos curatiuos, ex proprijs indicationibus, indicationes vero, ex proprijs indicantibus, capere & seligere: quarto circa prognostica versari; quinto & postremo materias medicas, vna cum proprio recto vsu, in medium proponere.

Quo ordine tractāda hæc quæ capita.

Sed circa ea, quę dicta sunt, duo animaduertenda occurrunt. *Primū est*, tametsi consultori medico tot, quot commemorauimus, capita, & eo, quem proposuimus, ordine, necessario excutienda veniunt: non perinde tamē necessariū esse, quod nonnulli faciunt, eorundem numerum, & tractādorum ordinem, sub initium consultationis proponere. Omnino siquidem pręstat, breuiter & omissis verborū ambagibus, ad rem ipsam recta aggredi, & rebus potius quam verbis ordinem ostendere. *Alterum, quod* animaduertendum, est, quod licet de omnibus his, quæ allata sunt capita, consultori omni, & in qualibet cōsulatione ex necessitate discurrendum sit: si tamen plures ad consulendum adhibeantur, nequaquam eadem semper via (quod hoc procul dubio cū fastidio audientium, & nausea coniunctum sit) singulis quasi ex formula & pręscripto incedendum esse: sed dandam operam, ijs maxime, qui loco post primum, aut etiā vltimo dicturi sunt, vt varietate quadam orationis consultationes suas condientes, molestiam, quę facile solet audientium animis obrepere, quantum in se est, ab ijs abstergeant. *Qui igitur secundo*, aut tertio loco verba facturus est, is non abs re fecerit, si reuocatis omnibus, quę allata sunt ab alijs ad duo summa capita, quorum alterum ad cognitionem, alterum ad actionem spectet, ipse breuitatem pollicitus, de ijsdem capitibus per breues quæstiunculas digrediatur. Quo in casu poterit tria discutienda proponere, duo quidem ratione cognitionis, Quinam scilicet morbi sint, qui ægrum infestum habent, & ex quibus principijs orti. Item an morbi illi sint sanabiles, vel insanabiles: vnum .s. ratione actionis, Quibusnam remedijs, & quibus remediorum materijs profligari illi, & extirpari possint. Sic enim futurum est, vt simul & artificiosè sese, citraq. molestiam eorum, qui præsentes adsunt, expediat; & nihilominus, quæ superius recensuimus capita, pro methodo consultandi necessaria, ea omnia breuiter strictimque,

Nō necesse est numerū, & ordinē capitū in cōsoltationis initio proponere.

Quo modo qui secundo, aut tertio loco cōsultans se debeant gerere.

Quid vltimo loco cõſultanti obſeruandũ.

que, plenè tamen; & accuratè perſequatur. *Iam verò quem locus* dicendi vltimus manet, is, ſi volet, in hũc vel ſimilem modum agere poterit. Cum enim illius præcipuè ex omnibus ſit munus, vt illorum qui ante ſe verba fecerunt, ſententias ad recenſum, & examen ducat, rediget primò quæ dicta ſunt omnia ad duo ſumma genera, ad ea ſcilicet quæ ad finem, id eſt, morbum profligandum neceſſaria ſunt, quo loco de ijs aget, quæ circa ideam morbi, & principia generationis eius allata ſunt: & ad ea præterea, quæ gratia mediorum ad finem requiruntur, vbi ea proponet, quæ de indicationibus, de Prognoſtico, & materijs præſidiorum ſunt pertractata. Secundo circa hæc diſcurrens, dabit operam per ſingula, vt animaduertat, quæ malè, aut benè dicta, quæ controuerſa ſint, quæ relicta in dubio, quæ ſuperflua denique, & deficientia, & benè quidem dicta approbet, redarguat dicta malè, dubia enodet, controuerſa componat, ſuperflua demat, deficientia adijciat. Sed nos ad propoſitum reuerſi, de ſingulis illis quinque capitibus agemus ſeorſim, vbi priùs illud breuiter docuerimus, methodum hanc ſecundam, licet à Galeno expreſſa non ſit, ab eius tamen mente minimè abhorrere.

Methodum hanc, etſi à Galeno non expreſſam, nihilominus tamen ad eius eſſe mentem, oſtenditur.
Cap. VIIII.

Ratióne probatur hanc conſultandi methodũ eſſe ad mẽtem Gale.

METHODVM igitur conſultandi quam præ manibus habemus, eſſe ad mentem Galeni, demonſtro imprimis hac ratione. Finis Medici ex Galeno *lib. An ars gymnaſtica cap. 27. & lib. de ſect. c. 2. de opt. ſecta c. 5. de conſt. art. c. 2.* eſt ſanitas, tùm præſens, tùm abſens, quarum illa conſeruanda, hæc verò reparanda per morbi ſublationem. Vnde duæ medicinæ actiuæ partes occurrunt, vna quidem conſeruatiua, *1. de Tuend. Sanit. c. 2.* altera a. curatoria. Quæ curat, neceſſario ex eodem *de conſtit. art. c. 13. & 14.* inſtrumentis, & præſidijs medicis, rectè accommodatis perficitur. Horum inſtrumentorum inuento, & recta accommodatio, nulla via alia haberi poſſunt, niſi ea, quæ per experientiam, & rationem procedit. Nam per hæc duo inſtrumenta, Ariſtoteles omnes artes, & ſcientias inueniri faſſus eſt, & Galenus *1. Meth. cap. 3. & 3. Meth. c. 2.* duo hæc inſtrumenta, apud omnes ſcientificos, & artifices, ad res inueniendas neceſſaria eſſe, & fidem facere his, quæ ſunt inuenta, prodidit. Vnde factum eſt, vt antiqui medici, vel vna, vel altera via incedentes, in varias abierint. *Vide Gal. lib. de ſect. & lib. de opt. ſect.* ſectas, quorum alij, qui vni experientiæ innitebantur, quæ eſt obſeruatio eorum, quæ ſæpe ſimili modo contingunt, modo Empirici, modo obſeruatores vocabantur; qui verò rationes quaſdam communes, & indicationes, ex euidentibus tamen, ac rebus ſenſatis, deſumptas, quas vocabant communitates, inſequebantur, & methodum, atque rationem artis compẽdiariam inſtituebant, methodici nominabantur; qui tandem rerum naturalium, nõ naturalium, & præter naturam cognionem inquirentes, methodum curandi, experientia minimè neglecta, cum ratione profitebantur, Dogmatici dicebantur. Cum igitur Galenus Dogmaticus fuerit, conſequens eſt, vt præter experientiam, ratione nos duci in materierum inuentionem, & adminiſtrationem voluerit. At ratio-

Sectæ medicorum tres.

ne ea haberi nõ poteſt, niſi illis omnibus quæ in hac methodo enumerata ſunt, capitibus ad amuſſim perpenſis. Eſt ergo ad mentem Galeni hæc methodus, cui & ideo inhæren tes, ipſamq; obſeruantes, nulla ratio ne ab ipſius diſciplina recedimus

Omnia huius methodi capita ex ipſo Galeno oſtendun tur.

Ad hanc rationem accedit, quòd omnia methodi huius capita diuerſis in locis ipſe Galenus paſſim proponit, & lib. de conſtitutione artis c. 12. 13. 14. 15. 16. 17. in vnum propemodum colligit Proponit indicationes, cũ alibi ſæpè, tùm clarè vbi ait, 8. *Loc.* 2. rationales in eo differre ab alijs medicis, quòd totam ſuam medẽdi rationem per indicationes inſtituũt. Proponit morbi, & cauſæ cognitionem, dum ait 2. *Meth.* 3. per indicationes curare, nihil eſſe aliud, quàm à natura rei ordiri, atque ex ipſa, quid ſit gendum medijs indicationibus, quæ, ex eodem Gal 3. *Meth. in princip.* ſolæ inueniũt, quid ſit agendum, ac omnes medici dirigunt operationes, reperiret manifeſtiſſimè verò, vbi 10. *Meth c.* 2 exemplo febrium putridarũ oſtẽdit, indicationẽ omnẽ ſumi à morbi, atque à virtute, ad hęcque indicantia omnia alia reduci. Proponit Prognoſticum, 11. *Meth.* 9. 1. *Prorhetic. com.* 27. *&* 2. *aph. com* 29. vbi vult nunquam ad curationem aggrediẽdum eſſe niſi præmiſſo Prognoſtico conſtet ſanari morbum poſſe: quinimò docet ex vna morbi, & virium quantitate id definiri, 1. *ad Glau.* 8. *circa fin* eſſeque rem arduã cum primis, & difficilem, cùm ob multas rationes, tùm vero maximè quia ſingulorum quantitas, nec ſcri di, nec doceri poteſt. Proponit materierum rectum, & accommodatũ vſum, vbi expreſsè affirmat 1. *ad Glau. c.* 1. non ſat eſſe adinuenire prę ſidia, ſed oportere etiam inuentis rectè vti. Nec eſt, quod dicat aliquis

Obiectio.

Galenum, vt ex dictis patet, de ſumere indicationem à virtute, & iure quidem, quoniam medicus vnius virtutis gratia ſalutẽ hominis quærit, & ideò diuerſam eſſe methodũ noſtram á Galeni mente, quippe in cuius capitibus recenſendis in præcedenti cap. nulla indicationis, huius fuerit facta mentio. Dicendum enim hoc ideò factũ eſſe, Quia virtutis maxima habetur ratio, ac conſideratio, vbi debilior euadit. At eã eſſe debilem, ex indicationibus à morbo, & cauſſa petitis, medicus aſſequitur, Sed iam an ſingula methodi huius capita aggrediamur; & quoniam modo cõſtituenda ea ſint declaremus.

Solutio.

Quomodo Idea morbi, quæ eſt primum caput in conſultationibus examinandum ſit cognoſcenda.

Cap. X.

VT Ideam, ac ſpeciem morbi rectè conſtituere in conſultando medicus poſſit, ea omninò priùs illi cognoſcenda eſt. Circa cognitionẽ igitur hanc, certum eſt, eam cognoſci, & colligi ex ſignis indicantibus, quæ partim ab ægro, & aſſidẽtibus referũtur, partim verò à medico inquirũtur, & obſeruantur. Cæterùm quia hæc ſigna plurima eſſe pñt, vt methodo, & certo ordine habeantur, ſciendum, oĩa ſigna, quę ideam morbi demõſtrant, sũmi vel ab effectu, 3 *Local. à princip.* vel á cauſſa.

Signorum ideam morbi demonſtrantium duo fontes.

Quantum ad ſigna attinet ab effectu, ea pertinent ad effectũ agentis, vel interni, vel externi. Effectus agentis interni ſunt tria ſymptomatum *de differ. ſymp. c.* 2. genera, actio læſa, excretum mutatũ, & coporis affectus. Effectus agẽtis externi, eſt alteratio iucunda, vel moleſta, facta à materijs medicis, à medico vſurpatis, quorũ *Art. Med. c.* 10. illa fit à

Signa ab effectu morbi duplicia.

mate-

materijs similib. hæc a. à contrarijs. Porrò ab effectis hic quo dignoscatur morbi idea, facilè est exemplis declarare. Sit enim e. g. aliquis, vltra naturæ modũ famelicus, statim ex lęsa hac facultatis appetitricis actione, certum est hunc intemperie frigida secundum os superius ventriculi laborare; quippe quæ pars destinata est appetitui, qui fames dicitur. Ratio verò huius est, quia, secũdũ Galenum, ventriculus frigidus *Lib. Art. Med. c. 63.* plus appetit, quã concoquat. Nam ex frigiditate os eius corrugatur, & proinde humiditates proprias exprimit, quo facto in eo defectus contingit, quem tandem appetitus sequitur. Pariter ex sanguine florido, spumoso cum *5. aph. 13.* tussi reiecto, veluti ex mutato excreto, patefit pulmones detineri morbo, vel in soluta vnitate, vel in dilatata, & aperta via. Non dissimili ratione, ex colore fœdo cutis totius corporis ĩ ictero flauo, vti ex *de sympt. dif. c. 4 & 6.* qualitate mutata, & corporis affectu, deprehenditur iecur, aut vesicam felleam, morbo in via, nimirum obstructione, corripi. Nec secus res habet in alteratione illa, ab externo agente facta. Nam si ægro secũdum caput vna vice calefacientia, alia refrigerantia adhibeantur, isq. ab illis *Art. Med. c. 10.* iuuamentum percipiat, ita vt alteratio iucũda subsequatur, ab his veró molestiam, ita vt alteratio iniucũda fiat, procul dubio idea morbi erit morbus frigidus, quoniã æger à calidis iuuatur.

Quomodo ab effectib. idea morbi cognoscatur.

Quod verò pertinet ad notas morborum a caussis desumptas, eæ petũtur à caussa mobi *1. de San. Tuend. c. 4. de opt. sect. c. 31.* tùm interna, tùm externa. Quæ depromuntur ab interna, depromuntur ab ea, vel secundum naturam, vel præter naturam. Caussæ internę secũdum naturam, sunt temperies, habitus corporis, ætas, sexus, dispositio hæreditaria; & consuetudo. Ab his enim, v. g. calorem præ se ferẽtibus, colligitur morbus calidus, sicut ex eisdem ad frigidum inclinantibus, frigidus. Per caussam internam pręter naturam, intelligere oportet, non tantùm affectum præter naturam, à morbo contra distinctum, sed etiam morbum ipsum, *6. de loc. aff. ca. 5. & 5. de loc. aff. cap. 7.* quatenus alterius morbi caussa euadit. Nam ex his omnibus idea morbi liquet, tanquam ex caussa effectus. Hinc v. g. si aliquis secundum totum corpus scateat succo bilioso, statim deprehenditur, ipsum laborare morbo calido. Pariter si aliquis à morbo bilioso sollicitetur, ipsum intemperie calida iecoris detineri cognoscitur. Ad hanc caussam referri potest coniectura Archigenis, quam plurimi facit Galenus, *2. de Cris. cap 3.* & est ab eo, quod plurimùm vagatur. Nam exẽpli g. Si hoc tempore febres pestilẽtes grassentur, patientes qui curandi occurrunt, eadem torqueri febri nõ leuis suspicio est. Quoad caussã externam, *Art. Med. c. 85.* ea vel necessario occurrit, vel nõ necessario. Necessariò occurrunt sex res nõ naturales, quæ ad victus rationem attinent. Quocirca si patiens, qui tractatur, e. g. vsus fuerit victus ratione calida, consonum est rationi, morbum, qui illum vexat, calidum esse. Non necessario occurrunt alia externa, vti balneum, medicamentũ, venenũ, & huiusmodi alia: quorũ rõne si aliquis, v. g. vsus fuerit medicamentis calidis, plùs quàm deceat, morbo is calido laborabit. Et hęc de modo, & ratione morbi ideã cognoscendi. Sed enim, quia præter hanc, quàm per secuti sumus hactenus, alia proponitur à Galeno, quæ & ipsa ad rem est accommodata,

Signa à caussis morbi internis. 1.

2.

Coniectura Archigenis ex eo quod plurimum vagatur.

Signa à caussis externis.

non inutile fuerit eam ipsam etiam breuiter attingere.

Alia ratio inquirendi, & cognoscendi morbi ideam, præcipuè in febribus putridis, traditur.

Cap. XI.

GALENVS igitur, certam nobis, ac veluti scientificam rationem dignoscendi idem, & speciem febrium putridarum, quæ tamen nihilo secùs alijs etiam morbis aptè admodum accommodari potest, reliquit: vbi tres fontes, a quibus de sumēda sint signa omnia in dignoscendis febribus, proponit, 2. de Crisib. c. 2 Vide & 1. de diff. feb. c. 7. nempè formam, caussam & Symptomata. Quæ omnia breuissimè in exemplo explico.

Tres fontes dignoscendarum febrium.

Primùm igitur occurrit forma. Hæc ergò, cum in febre putrida sit calor acris, certū est, quòd per hunc calorem distinguitur febris putrida ab ephemera, quoniam hæc calore leni continetur. Rursus, quoniam idem calor in febre putrida non solùm acris, sed etiam vaporosus existit, idcò eadem febris discriminabitur ab hectica, quæ calorem quidē habet, sed squalidum. Iterum, quoniam calor febrilis, quantum ad acredinem, suscipit differentiam maioris & minoris, si magis acer, & mordax fuerit, febrem ostendet biliosam.

Forma febris.

Alterum caput est caussa morbi. Si igitur e.g. aderūt signa humoris biliosi, quæ sunt temperies, habitus & ętas biliosa, vigilię, sitis, excremēta biliosa, alteratio a frigidis & euacuatio bilis iucunda, vita anteacta biliosa, nemo erit, qui inde febrem, quæ tractatur, biliosam esse non facilè colligere poterit.

Caussa febris.

Tertium, & postremum caput ad symptomata spectat. Quare si symptomata, spectentur, quæ aliàs morbum biliosum solent subsequi, sicut sunt dolor capitis punctorius cum sensu caliditatis, vigiliæ, somnia rixarum, delitia, sitis excretio biliosa, & quàm plura alia huius census, morbum, de quo agitur, biliosum esse pro certo habendum erit.

Symptomata febris.

Notandum vero hìc est, non obiter, Galenum 2. de Crisib. c. 2. loco citato, respicientem ad hanc rationē cognoscendi ideam morbi, damnanare modum cognoscendi febres putridas, ex accessionibus; eò quòd, vt ipse ait, minimè sit tutum, ex eo quòd febris alternis diebus inuadit, colligere, febrem esse tertianam; quoniam fieri potest, vt febris quotidie inuadat, & nihilominus tamē pariter è gener sit tertianarum: eam que ob rationem præstet, ex forma potius eam, & caussis, & symptomatibus dignoscere. Volui verò hanc etiam dignoscendi rationem proponere, quoniam, vt suprà tetigi, non tantū in febribus ipsis, verum etiam & in alijs morbis, eadem methodus obseruari potest.

Modus cognoscendi febres putridas ex accessionibus fallax.

Methodus inueniendarum caussarum, quæ secundo loco in consultationibus occurrit proponitur, atque primùm in morbis particularum singularum exercetur.

Cap. XII.

CAVSSARVM inueniēdarum ratio, & methodus, vna minimè constitui potest; quoniam affectus, qui a caussa dependent, & curandi occurrunt, non sunt vnius rationis tantùm. Alij siquidem sunt morbi ad certam aliquam, & determinatam corporis particulam attinentes, qui a vulgo medicorum particulares dicuntur: alij verò sunt affectus totius corporis, vt febres: alij

Caussarū inueniendarum ratio varia pro varietate affectuum.

lij denique sunt symptomata. Quare de singulis his seorsim, & separatim agendum est, exordio ducto ab ijs affectibus, quos particulares vocari dictum est. Si igitur in morbis particularibus dictis, caussæ perquirantur, illæ omnes in agentis efficaciam, 1 *de diff. feb.* 4 *lib. de causs. Procatarct.* & passi habilitatem referuntur.

Caussa morborum particularium.

Caussa verò agens non solùm vt agit, sed & quatenus est præter naturam, & lædit, perpendenda est. *Si perpendatur vt agit*, cum omne quod agit, sit specie determinatum, (quia actio est à determinato, in determinatum) rursusque sit in actu per suas caussas generantes, iam duo examinanda occurrunt, & species videlicet ipsius caussæ agentis, & causa ipsam generãs. Circa speciem caussa est vel interna, *lib. de opt. sect. cap.* 31. vel externa. Interna, vel continens est, *ex Hipp. 6. Epid. 7 & Gal. l. 1. de differ. feb.* 1. *Introduct. c.* 9. vel contentum. Continens est membrum aliquod malè affectũ, quod suam affectionem alteri parti communicat, ob vicinitatem, & consortium. Sic sæpè videmus ventriculũ ab omento frigidiore refrigerari, quòd omentum est contiguũ ipsi ventriculo. Contentum autem est, vel vapor, vel minera tùm animata vt vermis, tùm inanimata, vti quatuor humores, lac, menstruũ, semẽ, pus & ichor. Caussa externa, vel necessario occurrit, *lib. Art. Med. c.* 85. vti sex res non naturales; vel non necessario vti alia externa, quæ oĩa ita corpus humanũ immutare possũt, vt & varios humores noxios in corpore producere, & iam genitos inficere, varios item morbos excitare valeant. Quibus tamen interim id etiam addendum, caussas has alia quoque ratione variari posse, quatenus scilicet proximæ, *lib. de cau. Procatarct.* sũt, vel remotæ; item quatenus principales, vel *ibid & lib. definit. med. fol.* 46 coadiuuãtes, vel sine quibus non. Iam si caussa generans ipsius agentis morbifici consideretur, hæc pariter duplex est, agens & materialis. Agens est vel perficiens *ibidem*, vel coadiuuans. Perficiens est multiplex. Nam ipsius vaporis caussa perficiens, est calor feruidus, atque agitans: Vaporis verò flatulenti caussa est, calor tùm debilis 3. *de Sympt. causs. c.* 2. ac remissus, tùm vehemens & intensus in materiam flatulentam agens. Vermium caussa, quantum attinet ad præsens, est calor 3. *aph.* 26. putredinalis: Sanguinis, *Vide Gal.* 2. *de fac. nat. c.* 8. hepar calidum; & humidum bilis, hepar calidissimum, & siccissimum. melã cholicæ, hepar calidũ: pituitæ verò tùm caput, tùm ventriculus, frigida intemperie correpta, dum modo tamen pituita non fuerit salsa, quia hæc fit à vapore exusto commisto humido aqueo; vapor autem ille à calore vel exurenti, vel putrefacienti excitatur. Sed hic notandum est, quod reperiuntur species quædam bilis 4. *de San. Tuend. c.* 46. *Epid. sect.* 5. *t.* 14. *lib. de atrabil. c.* 2. quæ porracea, æruginea, & cærulea dicuntur. Hæ verò fiunt à calore ventriculi immoderato, per alimentorũ corruptionem, quanquam etiam putem, in corporibus ægris, à calore exurenti, in venis gigni posse. Pariter reperitur humor *lib. de vena sect. c.* 9. & 13. crudus, qui ad pituitam refertur, & generatur pariter à frigiditate, caloreque valde imminuto non tantum ventriculi, sed etiam totius corporis. Puris caussa *vide Gal.* 4. *Meth.* 5. & 2. *aphor. com.* 47. est calor quidam naturalis, & quoquo modo etiam præter naturam. Nam, cum in puris generatione fiat coctio, & putredo; illa à calore

Diff. caussæ agentis considerata vt agit.

Caussa interna continens.

Contentũ.

Caussa externa.

Caussa generans agentem.

Caussa perficiens.

lore

lore naturali,hęc verò à calore pręter naturam proficiſcitur. Ichoris tandem cauſſa eſt iecur, atque genus venoſum feruidum, ac valde

Cauſſa adiuuans.

lib. de Tum. præter naturam. incenſum. Cauſſæ agentes adiuuantes ſunt ætas, ſexus, conſuetudo, tempus anni, regio, ocium, ſolita aliqua euacuatio cohibita, atque complura alia huius ordinis. Certum enim eſt v. g. iuuentutem, tempus anni æſtiuũ, ſummum exercitium, ad vnius bilis generationem conducere.

Cauſſæ Materialis.

Cauſſæ materiales, quæ agentem generant, ſunt tùm alimenta, in hunc, vel illum humorem, vaporem, & flatum apta traſmutari: tùm ſucci aliqui in corpore exiſtentes, ad flatus vermium, ichoris, & puris generationem idonei. Et hæc de cauſſa agente vt agit.

Differentiæ cauſſæ agentis cõſideratæ, vt eſt præter naturam.

Quod ad eam pertinet, quatenus conſideratur, vt præter naturam eſt, & vt lædit, iam multis modis, *Vide lib. Art. Med. cap. 99 14. Meth. 17. 2. Meth. 13.* & nominibus lædere poteſt, nimirùm ſubſtantia, copia, qualitate, loco.

Cauſſa lædens ſubſtantia.

Subſtantia lædit, quoniam putreſcit. Putredo a. hæc duplex eſſe poteſt, ſimplex, & iũcta qualitati veneficæ; ita vt cauſſa agens morbifica lædat, vel media putredine ſola, vel, præter putredinem, qualitate etiam venenata, & nobis incognita

Cauſſa lædens copia.

Copia eadem cauſſa lædit, quatenus vaſorum capacitates excedit, vires aggrauat, & quocunque modo naturæ eſt infenſa.

Cauſſa lædens qualitate.

Qualitate manifeſta media noxam infert, tùm prima, vbi caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate; tùm ſecunda, vbi craſſitie, tenuitate, mollicie, & duricie, lentore, aſperitate, grauitate, & acutie lædit.

Cauſſa lædens ſecundum. Vbi ratione. Quietis.

Lædit poſtremò ſecundum vbi, ratione quietis vel motus. Ratione quietis cum lædit, lædit, quatenus in aliquo loco præter naturam moratur. Hoc verò dupliciter accidit, vel quia ſcilicet ibi detinetur, aut quia ibi colligitur. Vnde duplex aliud genus cauſſæ emanat, detinens inquam, & colligens

Detinens cauſſa.

Detinens eſt, non ſolùm pituita viſcida, & lenta, quæ, ſuo lentore hærens, poteſt in aliqua corporis noſtri parte cauſſam morbificã detinere: verùm etiam in ipſa parte morbus in via, nempe anguſtia, aut per denſationem, & obſtructionem pororum; aut per obſtructionem, & cõſtipationem meatuum.

Colligens cauſſa interna.

Cauſſa colligens interna, *Vide Gal. 3. de cauß. Sympt. c. 2. & 6.* eſt, & externa. Interna triplex eſt. Primo, Imbecil-
litas partis ſecundum expultricem, 1.
quia videlicet, quod noxium, à ſe non expellit. Secundò, Vitium ali-
cuius partis deſtinatæ ſanguinis ali- 2.
mentalis expurgationi, vti ſunt renes, veſica vrinaria, & fellia, lien, venæ hæmorrhoidales, & vterus in mulieribus. Nam vbi aliqua harum partium non fungitur ſuo munere, ac proinde ſanguinem non depurat, neceſſe eſt, vt excrementa aliàs
ſeparari ſolita, in aliquo loco præter 3.
naturam colligantur. Tertio, Suppreſſio alicuius conſuetæ euacuationis, quo potiſſimùm pertinet euacuatio quæ per vteram ſingulo quouis menſe in mulieribus, & quæ per venas ani in aliquibus aut etiam per alias partes, ſecundũ quędam interualla conſtituta, contingit.

Colligens cauſſa externa.

Colligens externa eſt ocium, & vita ſedentaria, nimiuſque ſomnus.

Cauſſa lędens ſecundum, Vbi ratione Motus. In motu quinque perpendenda.

At ſi cauſſa agens lædat ratione motus, iam in motu hoc perpendere oportet ea quæ ad rationem intrinſecam illius ſpectant. Ea ſunt quinque. Primum eſt terminus à quo, qui communiter á medicis pars, ſeu membrũ mandans dicitur, poſitioque eſſe tùm totum, tum pars. Secũ-
dum eſt terminus ad quem, qui lo- 1.
cus affectus, & recipiens dicitur. 2.
Tertiũ eſt mobile, nẽpè vapor, vel 3.

minera.

4. minera. Quartũ eſt ſpaciũ p̄ quod mobile mouetur, qualia ſunt vaſa
5. ductuſque ac viæ in corpore, tum conſpicuæ, tùm inconſpicuæ. Quintum eſt mouens ipſum, quod non ſolum ratione ſui, ſed ratione motus etiam variatur. Ratione ſui, quoniam poteſt eſſe principale, poteſt eſſe adiuuans, impellens, & huiuſmodi aliud. Ratione motus. Cum enim is fiat vel per tranſmiſſionem ſeu expulſionem, vel per attractionem, poteſt eſſe rurſus duplex mouens, expellens, vel attrahens. Mouens principale in motu traſmiſſionis eſt facultas *2. Fac. Nat. c. 13.* expultris partium robuſta. Quæ quoniã non mouet, niſi irritetur à copia, & qualitate materię morbificæ, igitur copia, & qualitas illius hùc referenda ſunt. Mouens principale in attractione, ſunt calor, & dolor. Mouens coadiuuans in quocũque motu, eſt tùm externum, tùm internum. Internum eſt tenuitas materiæ inexiſtens, vel ex propria natura, vel acquiſita ob admixtionem bilis, ſeri vel ichoris, quæ ob tenuitatem vehiculi nomen ſunt ſortita. Externum eſt quicquid ſanguinem cõmouet, & acuit, ſiue ſit alimentum, ſiue medicamentum, quò pertinet aer calidus fundens, & liquans, item. & frigidus, exprimens. Et hæc de cauſſa morbifica ex parte efficaciæ agẽtis.

Mouentis varietates.

Reliqua eſt ea cauſſa, quæ ſe habet ex parte habilitatis paſſi. Hæc habilitas, ob diſpoſitionem paſſi ad morbos, eſt vel natiua, vel adſciti-
1. tia. Paſſi habilitas natiua contingit primò occaſione diſpoſitionis, & iuris hæreditarij, & à primò ſemine
2. contracti. Secundò occaſione eximij ſenſus partis. Tertiò ob tempe-
3. ramentum indiuiduale, & naturale, habitum pariter naturalem; & ſe-
4. xum. Quarto propter conſtitutionem corporis naturalem à mediocritate, & ſtatu bono lapſam. Paſſi habilitas adſcititia, ſuſcipit occaſionẽ ab ætate, per mutationem habitus, & temperiei, à lapſu quolibet intrà latitudinem ſanitatis, producto á cauſa, & interna, & externa. Sed hæc de ratione inueſtigandi cauſſas in morbis particularibus ſufficiant.

Cauſſa patens. ſeu Habilitas paſſi.

Natiua.

Modus examinandi cauſſas in febribus, præcipuè putridis, conſideratur. Cap. XIII.

FEBRES, potiſſimùm putridæ, tanquam illæ, quæ, & frequentius occurrunt, negociumque medico magis faceſſunt, & peculiarem, ac omninò diuerſam rationẽ ab alijs habent, methodum quandam peculiarem, in perquirendis cauſſis obtinent. Febrium igitur harum duplex cauſſa indaganda, proxima, & remota. *Cauſſa proxima* eſt fuligo putrida, ſeù vapor putridus exuſtus, cordi impetitus, & infeſtus qui aliquando in corde generatur, vt in febribus quibuſdam peſtilentibus, aliquando verò extra cor producitur, & cordi communicatur. Vterquè tamen ſemper cordi infeſtus eſt, ad quem reſpiciẽs Galenus *1. De diff. febr. cap. 5.* dicebat, febrem putridam fieri ex vapore, veluti ex fumo, in corde. *Cauſſa remota* eſt interna, & externa. Interna duplex eſt perficiens, & coadiuuans. De coadiuuante facilis res eſt. Eſt enim tùm ætas, tùm temperies *8. Meth. cap. 7.* calida, & humida. Perficiens eſt minera vaporis. Hæc verò conſiderari debet, & vt agens, & vt lædens. Minera, vt agens, perpendenda eſt rurſus, & prout ſecundum ſpeciem determinata eſt, & prout à ſuis cauſſis producta exiſtit. Secundum ſpeciem

Febrium putridarum duplex cauſſa indaganda.

Cauſſa febris putridæ proxima.

Cauſſa febris putridæ remota, interna.

con-

considerata, potest esse ichorosa, sanguinea, *Vide Gal. 2. de differ. febr.* biliosa, pituitosa, & melancholica, atq; harum quælibet, aut sincera, aut per mixta, ea tamen ratione, vt in permixtione, febris a minera prædominante denominetur, si non quantitate, saltem virtute. Caussæ producentes pro varietate mineræ variæ sunt, & ipsæ, qua de re capite superiori. Minera, si vt lædens consideretur, sic duo in ea æstimanda sunt, læsio scilicet, & locus in quo lædit. Læsio duplex est. Nã lædit minara, aut ante inuasionem febris, aut in ipsamet inuasione. Ante inuasionem lædit in febribus, quæ generantur per motum materiæ a venis magnis ad medias, a medijs ad capillares, & vasorum fines. Ledit verò tunc præcipuè *Vide Gal. 2. de causs. Sympt. c. 5. & lib. de rigore* copia, & qualitate, quibus facultatem vasorũ expultricem irritando, est in caussa, vt fiat trãsmissio. Vnde alia læsio nimirũ per motum adijcitur, merito cuius portione aliqua mineræ à venis expulsa, & per carnes delata, in febribus intermittentibus rigor, horror, & frigus inducitur. In inuasione si lædat, id potissimùm facit propria substantia, quatenus scilicet, vel putrescit solùm vel præter putredinẽ ob prauam illius naturam, & quia à natura non regitur, qualitatem venenatam, naturæ humanæ aduersariam, sibi adiungit. Locus Mineræ *Vide Resp. nostrar. Medic. responsionem primam*, & ipse duplex est; aliter, qui ad eam spectat, quatenus omnibus alijs modis præter putredinem, lædit, puta copia, qualitate, motu; alter verò, qui ad eandẽ sigillatim, vt putrescentẽ, pertinet, qui communiter locus putredinis à medicis dicitur. Hic verò multiplex esse potest. Primò, cor, vel locus cordi vicinus, vt in febribus pestilẽtibus. Secũdò, venę, magnę inter alias & inguina; vt in febribus continuis continentibus. Tertiò venæ mediæ, vt in continuis proportionatis. Quartò, tum venæ capillares habitus totius corporis, vt in febribus intermittentibus, quæ motu materiæ ab vno ad alium locum fiunt: tũ venæ hypochondriorum, vt in febribus intermittentibus, quæ per detentionem absq. materiæ motu eueniunt. Notandum verò hic est, constituto loco putredinis per propria signa distinctiua, ex tractatu, *Vide tract. nost. de febrib.* febrium petenda, medicũ consultantem debere circa caussam putredinis breuiter discurrere. Hæc verò nulla alia est, nisi vel aer inspiratus corruptus, vt in febribus pestilentibus *2. de nat. hum. 3. in Proœ. Epid. 1. de diff. febr. 4* veris: vel prohibitus transpiratus, *11. Meth. 4. 1. de diff. feb. 3.* vt in alijs febrib. putridis, siue pestilentibus, siue non. Prohibiti verò transpiratus caussa, est angustia vasorum per obstructionem, *Gal. 9. Meth. 1. 3. de tuend. san. c. 10.* aut etiam per compressionem. Obstructio fit, vel à multitudine sanguinis, vel crassitie, & lẽtore humorum. Compressio à multitudine carnis gignitur, sicut in febribus sanguineis accidere solet, quæ in corporibus carnosis potissimum excitantur. *Restat causa* remota externa. Ad hanc pertinent illa omnia, quæcunq; extrinsecus occurrunt apta nata mineram producere, atq; illam vitiosam reddere. Atque hæ sunt caussæ omnes febrium putridarum, circà quas me dico, in tractandis febribus, digrediẽdum est, singulas proprijs notis distinguendo, & constituendo. His enim ratio huius methodi absoluitur. De signis verò nihil hìc dicitur quòd partim ex ijs patent, quæ supra dicta sunt, partim ex tractatu de febribus proprio petenda sunt.

Minera quomodo lædat ante inuasionem.

Minera quomodo lædat ante inuasionẽ.

Locus mineræ putridæ.

Caussa putredinis

Caussa febris putridæ remota externa.

Ra-

Ratio caussas inuestigandi in febribus Hecticis, penes consultandi methodum secundò loco traditam, proponitur. Cap. XIIII.

SAEPIVS accidit, vt in consultationib. Medico circa febrem Hecticam discurrendum sit. Hinc ratio caussas illius indagãdi hic animaduertit debet. Vt igitur caussæ hæ iueniri possint, illud imprimis constituendum est, hecticam febrem morbum 1 *de diff. febr. cap.* 1. *&* 9. calidum, non tantùm totius corporis sed etiã ipsius cordis secundum solidam substãtiam esse, eamq; si virtus cordis nondum patiatur, & substantia illius nondum sit imminuta, sed solum calefacta, esse, & dici Hecticam in habitudine, & in fieri seu in principio: si verò contra, esse, & vocari hecticam in habitu, ac veluti factam, & ideò iure illã facilis, hanc verò difficilis, & aliquando impossibilis esse curationis.

Hectica qualis morbus.

Hectica alia in habitudine alia in habitu

Caeterum quicquid huius sit, caussæ huius febris sic proponi poterunt, quod alia earum sit immediata, alia mediata. *Immediata*, ac principalis, sunt solida *Gal. ibid.* cordis primùm calefacta, sicuti *tract. nostro de febribus*, alibi demõstrauimus. *Caussæ verò* mediatæ sunt, quæcunquè calefactionem illam inducunt, & ob id calida, & sicca omnia. Ex his verò alia ita sunt proprio ipsius cordis, vt in eo fiant, & sint 1. *de diff. feb.* 8. 10. *Meth.* 5. 3. *de præs. ex pulsibus, cap.* 4. sicut est ira, à qua febrem hecticam fieri, per primum cordis affectum, conuenit inter omnes medicos: alia verò non sunt in corde, & horum quædam sunt caussæ corporeæ, id est, in corpore existentes; quædam verò Procatarcticæ. Corporeæ sunt morbi, vel totius corporis, vel alicuius partis determinatæ. Totius quidem vti febris ephemera hecticam producẽs; febris putrida tùm diuturna, tũ ardẽs: partis determinatæ, & pulmonis, & thoracis quo modo empyema, & pulmonis vlcus, 10. *Meth.* 8. Phtisis vocatum, Hecticam producit. Quod idem facit inflammatio ventriculi, coli intestini, renum, & huiusmodi aliarum partiũ diuturna. Ad quæ vitia partis determinatæ referri possunt alui fluxus magni, percipue vbi febrem annexam habent; adeoqué omnis excretio alimẽti immodica. Caussæ verò Procatarcticæ sunt tũ alimẽta tũ medicamenta calida, & sicca, potissimũ verò medicamẽta euacuantia. Et hac ratione breuiter licebit caussas febris hecticæ perquirere.

Caussa Hecticæ immediata.

Caussa mediata.

Methodus inueniendarum caussarum in Symptomatibus, à medico corrigendis, penes secundam rationem consultandi, exercentur. Cap. XV.

SYMPTOMATA aliquãdo, 12. *Meth. cap.* 1. vbi sc. rationem caussæ induunt, quia morbum augent, & vires posterunt; vsq; adeò vrgent, vt medicum neglecto morbo, à quo dependent, illis totum esse intentum oporteat. Quò, & necessarium est, hoc in loco demonstrare, qua ratione in Symptomatibus ipsis tractandis perquirendæ sint caussæ. Dicendum igitur, Symptomata, in quæ medicus incidit, necessariò esse, vel primaria, *Sympt. dif. cap.* 2. *de Sympt. caus. cap.* 1. *&* 11. *de Meth. cap.* 1. vel secundaria. Primaria sunt actiones læsæ quæcunquè fuerint. Secundaria verò sunt duo, excretum mutatum, & corporis affectus, seù qualitas mutata. Si igitur caussas horum Symptomatũ perquirere voluerimus, certũ est, Symptomata secundaria, nullam aliam habere caussam, nisi actiones 1. *de diff.*

Symptomata alia primaria, alia secundaria.

Caussæ Symptomatum secundariorum.

Caussæ primariorum idest actionis læsæ.

diff. Sympt. cap 2. læſas. Pendent enim ab his, vti effectus à proprijs agentibus. Quod verò ad actiones læſas attinet, harum cauſſas Galenus *3. de Symptom. causis. cap.* 1. ad duo ſumma capita reuocat. Neceſſario enim ſi læduntur, læduntur vel ob læſam facultatem, ſeù, quod idem eſt, ob organi facultati inſeruientis morbum, vel ob errorem externum hoc eſt ob cauſſam morbificam, improportionatumq. obiectum facultati oblatum. Quo tamen loci illud notãdum eſt, cum dicitur læſionem Organi, eſſe læſionem facultatis, id nequaquam intelligendum eſſe de facultate in ſe, & per ſe. Hæc enim, quippe indiuiſibilis, nec alterationi, nec læſioni obnoxia eſt. Dicitur igitur læſo Organo lædi facultas, per accidens tantùm, quatenùs ſc. ratione operationis, ea ad organum contrahitur, & vt ſic, ab eo dependet, ſiue verè, ſiue obiectiuè tantum, vt facultas intellectrix.

Quomodo intelligendum ad læſionem Organi lædi facultatẽ.

Porrò læditur Organum ob morbum in intemperie, mala compoſitione, & ſoluta vnitate. Inter quos tamen morbos, hæc differentia eſt ſecundũ Galenum, *Loc. citato,* quod morbus in intemperie dicitur lædere facultatem in propria eſſentia, quoniam facultatis operantis eſſentia conſiſtit in temperie partium, quæ facultati tanquam organa inſeruiunt (quò fit, vt quamdiu temperies hæc partium corporis organici ſeruetur, tamdiu incolumis, & illæſa ſeruetur etiam eſſentia facultatis operantis; euariante autem tẽperie à ſtatu naturali, neceſſarium ſit facultatem ipſam, vt operãtem, in propria eſſentia lædi, & à ſcopo aberrare, vt facultas labefactari à Gal. dicatur. reliqua a. duo alia morborum genera, in compoſitione inquam, & ſoluta vnitate, dicuntur morbi inſtrumẽti, quorum merito facultas non propria eſſentia, ſed ob vitium organi læditur, & impediri dicitur. Quomodo autem, & qua ratione facultas ab his morbis vitietur, euadet per exempla manifeſtius.

Quot modis lædatur Organum, & facultas.

Laboret enim aliqs verbi gratia febri ardẽti, merito cuius Oeſophagus intemperiem ſiccam acquirat, & hic ipſe incidat in læſam deglutitionem, certum hic eſt, id accidere, quia facultas deglutiens in Oeſophago ob intemperiem ſiccam acquiſitam læditur. Pariter fit, ſi in Oeſophago adnaſcatur tumor merito cuius deglutitio impediatur. Tunc enim eadem facultas deglutiens læditur à morbo in mala compoſitione, nempe à tumore, & idẽ accidit ſi continuitas partium eiuſdem Oeſophagi ſoluatur. Tunc. n. partes illæ inæquales redduntur, proindeq; deglutitio morboſa euadit, læſa facultate deglutiẽte, à morbo in ſoluta vnitate.

Quantum verò eſt ex parte obiecti improportionati, id alias cauſſa morbifica, aliàs error externus dicitur. Dicitur cauſſa morbifica, quia eſt affectus præter naturam. Dicitur error externus, quia eſt extra cõſtitutionem organi, ſiue quia actionem lædit ſine morbo organi, organoque adhuc extra latitudinem ſanitatis minimè producto. Hoc obiectumq́, & hic error externus duplex eſt, alter ſi quidem in corpore conſiſtit: alter verò extrà corpus poſitus eſt. *Qui in corpore conſiſtit,* vel morbus eſt partium vicinarum, vel non morbus, ſed cauſſa morbifica, vti eſt languor facultatis rectricis totius corporis à morbo acuto, vel diuturno, inductus. Exemplum primi eſſe poteſt paralyſis maſculorum, qui Oeſophago ſunt vicini. Propter enim illam vitiatur actio deglutiendi, cùm tamen in Oeſophago nullũ

Erroris externi diuerſæ appellationes

Error externus quo duplex.

ſit

ſit vitium,ſed hoc ipſum, Paralyſis ſcilicet, obſeruetur in partibus vicinis,nempe muſculus dictis. Exemplum ſecundi erit, ſi lædatur deglutio in aliquo,qui vel morbo acuto, vel longo correptus fuerit. Vitium enim hoc procul dubio non à morbo, ſed ab imbecillitate facultatis rectricis, dependet. Et ratio eſt, quoniam ſub hiſce morbis, calor natiuus,inſtrumentum facultatis rectricis,ita violatur,diſſipaturque vt omnem ferè actionem reddi vitioſam neceſſe ſit. *Error externus,qui extra* Corpus poſitus eſt, eſt quodcunque corpori humano neceſſario,vel non neceſſariò occurrit,de quo ſatis in præcedentibus. Ex his verò,ni fallor,quæ in hoc,atque etiam alijs capitibus tribus præcedentibus tradita ſunt,abſolutiſſima haberi poterit inueniendarum cauſſarum, in quibuslibet affectibus præter naturam

Signa prodignotione cauſſarum

tractandis, methodus. Reliquum modo eſſet, vt de ſignis, & notis, quibus cauſſæ hæ dignoſcuntur, ageretur. Verùm quoniam hæc eadem penè methodo inueniri poſſunt, qua & ſigna,ad ideam morbi attinentia, inueniri ſuprà dictum eſt, propterea ad locum illum Lectorem remittimus.

Methodus eliciendi indicationes curatiuas in ſecunda methodo conſultandi explicatur, & primùm agitur de indicationibus petitis à morbo.

Cap. XVI.

TERTIVM caput, quod in conſultationibus examinandum diximus,pertinet ad indicatio

Indicationes curatiua vnde capiantur

nes,& ſcopos curatiuos. Hi autem capiūtur à morbo,cauſſa morbi, & Virtute, vti Galenus, 10. *Method.c.* 2. in exemplo febrium putridarū, tradebat. *Morbus igitur, vt ab ipſo*

Indicatio à morbo in genere.

exordiar, in genere, indicat remedium auferens,. *Lib.ad Thraſyb.c.* 48. per contrarium,quod propriè curatorium dicitur,quoniam morbi proprie 11. *Metho.* 2. eſt curatio: in ſpe-

Indicatio à morbis in ſpecie. Ab intemperie.

cie autem, prout variæ eius ſpecies ſunt,varia indicat Quocircà *morbus* in intemperie,ſi nuda,ac ſine materia fuerit, *Vid.lib de conſt.art.* 12. *Art. Med.à c.*88. & 89.&c indicabit tantùm alterans per contrarium: at ſi fuerit iuncta cum materia, indicabit alterans ſimul, cum remouente materiam. *Morbus in mala* compoſi-

In mala conformatione.

tione,quicunque fuerit,ſiue in formatione, ſiue in magnitudine, aut numero, vel ſitu vitiato, indicat ſemper pręſidium, per contrarium auferens diſpoſitionem præter naturam permanētem. Vnde *formatio* vitiata, indicat formationem naturalem reſtituens: & quoniā ad eam figura, ſuperficies, cauitas, & mea-

A vitiata figura.

tus pertinent, *figura vitiata* pręſidiū

A ſuperficie vitiata.

quod in figuram naturalem membrum traducat: *ſuperficies* autem, ſi ſit aſpera præter naturam, læuigans, ſi læuis, exaſperans: *at morbus in ca-*

A morbo in via, ſeu cauitate.

uitate, ſeu,quod idem eſt,in viâ, ſi erit apertio,anguſtans, ſi anguſtans, in genere quidem dilatans,ſeu aperiens poſtulat; in ſpecie autem quia anguſtia multiplex eſt, *Vid. lib. de cauſ. & diff. morb. cap.* 7. propterea multiplica etiam præſidia requirit. Si enim anguſtia primo loco ſit obſtructio,ea, ſi fiat à multitudine humorum,indicat euacuans; ſi verò à craſſitie, & lentore attenuans, & detergens. Si ſecundo loco ſit conſtipatio,& hæc fiat a grumo ſanguinis,& pure craſſo præſidium detergens, & attenuans; ſi á tuberculo,& tumore calido,vel frigido,remedium materiam huius,atque illius euacuans, vt infra etiam *lib.* 2. *ſect.*1.*c.*26.videbimus, demonſtrat.

Sia

Si a vermibus remediũ eos enecans ac educens; si à lapide, conterens lapidem indicat. Si tertiò angustia sit compressio, quæ oriri solet à partium vicinarum tumore euacuans efflagitat. Si quarto angustia sit coalescentia, quoniam hæc ortum ducit a cicatrice, inducta post vlcus sanatum in aliqua corporis parte primùm emolliens, deinde detergens insinuat. Si postremò subsidentia sit, quæ à frigiditate, & siccitate, itẽ & a qualitate venenata produci cõsueuit, calefaciens, humectans, & alexipharmacum desiderat. Morbus in meatu cum sit vel densitas, vel raritas, illa, si fiat à frigida qualitate pura, calefaciens, si a frigida iuncta cum materia, calefaciens simul & discutiens requirit: hęc, quia à calido ortum ducit, refrigerás postulat. *Morbus in magnitudine* aucta *lib. art. med. 97.* præsidium minuens expetit, in diminuta addens. Sed horum neutrum vtile censetur, quoniam non habet materiam medicã, quæ possit ei occurrere, sed materia medica, quæ vsurpatur, ad caussam magnitudinis auctę & diminutę refertur. Nam in magnitudine auctæ, quæ est tumor pręter naturam, quia caussa peccat copia, (vtpotè quæ replet, & auget plùs iusto quãtitatem continuam partis) iccircò indicat euacuans; in magnitudine verò diminuta, quia eadem peccat defectu, ideò indicat addens. Quod dictum est de morbo in magnitudine, idem dicendum est de *morbo in numero.* Nam, & hic, quà auctus est, vel diminutus, inducat auferens, vel addens. *Morbus in situ* mutato a statũ naturali, remedium, quod restituat illud, quod est extrà propriam sedem in proprium, & naturalem locum, demõstrat, morbus verò in situ ex parte consensus, & vicinitatis partium habet proprias illorum

A morbo in meatu.

A vitiata magnitudine.

A morbo in numero.

A morbo in situ.

morborum indicationes. *Morbus in soluta* vnitate *Lib. Art.* ratione diuisionis partis requirit vniens, seu agglutinans; ratione verò magnitudinis imminutæ, & substantiæ deperditæ; modo Sarcoticum, seu carnẽ generans, si caro sit deperdita; modo cicatrizans, si cutis deficiat, vel agglutinas si soluta Vnitas sit interna. Verùm, quoniam hæc omnia opera sunt naturæ, medicus in id solum incumbere debet, vt impedimenta 4. *Meth. cap. 3.* remoueat. Impedimenta verò sunt, vel communia, vel propria. Communia sunt materia fluens, dolor, intemperies, & caro superflua. Ex quibus materia fluens indicat remedium retrahens, quod triplex est, repellens, intercipiens, & attrahens, quod, si attrahat ad partes vicinas, dicitur deriuans, si ad remotas reuellens: dolor anodynũ; intemperies alterans per contrarium; caro excrescens, exiccans, erodens, & omni modo absumens, postulat. Impedimenta propria sunt duo, excrementa, *3. Meth. cap. 3.* quæ in soluta vnitate, vlcere vocata, nascuntur, crassum inquam, & tenue; crassum est pus, ac sanies, tenue ichor. Ratione illius detergens, ratione huius exiccans indicatur. Dicet tamen aliquis, nonne sunt alia impedimenta propria solutæ vnitatis, nempe materia fluxa & caro contusa; Respondetur, vtique duo hæc in soluta vnitate sæpius occurrere, sed quoniam non remouentur, nisi per remedium suppuratoriũ, seu pus mouens, quod potiùs est remedium vitale indicatum a calore naturali, ideoq. simile, calidum inquam, & vaporosum; ob hanc caussam illorum duorum hic vbi de indicationibus, & scopis curatorijs, non autẽ vitalibus agimus, nulla facta est mentio. Ex his verò omnibus, ni fallor,

A soluta vnitate.

Obiectio.

Solutio.

lor, liquet, quinam sint scopi, & quænam præsidia, quæ à morbo desumuntur, & curatoria dicuntur: ad ea progredior, quæ capiuntur à caussis.

Agitur de indicationibus petitis à caussa.

Cap. XVII.

QVAE a caussa capiuntur præsidia, non ampliùs curatoria, sed præseruatoria dicuntur. 4. *Meth.* 1. 12. *Metho.* 1. Quanquam vero caussa morbifica, pro varietate sui effectus varia est, & vario modo inquiritur, vt suprà dictum est in hac tamen omni caussarum varietate, vna ferè & eadem methodus, ac ratio inueniendi præsidia existit. (Dico ferè, quia si qua differentia occurreret, ea adnotabitur:) *Vide c. 99. art. Med.* Exorsus igitur ab *efficacia* agentis, seu à caussa effectrice, si hæc consideretur *primo secundum speciem* quatenus interna, vel externa est, ab externa 4 *Meth. c.* 3. nulla sumitur indicatio, quia vel non permanet, vel in corpore saltem non existit præsens qua de re fusiùs in methodo nostra medendi. Caussa interna si fuerit continēs, membrum nimirum malè affectū indicabit remedium 14 *Meth. c.* 13. auferens per contrarium malam membri illius dispositionem. At si eadem caussa interna sit contentū, primūq. vapor, & flatus, remediū 13 *Met. c.* 16. per insensibiles meatus euacuans, quod discutiēs dicitur, præmonstrat. Quod si secundò minera erit, ea, vbi fuerit animata, vt vermis, vt caro superflua, vermis enecans vermem, & enecatum educēs, caro superflua eam auferens postulat: sin inanimata, humor *lib. Art. Meth. c.* 99. quidem sanguineus indicat euacuans sanguinem; bilis euacuās bilem, cholagogum vocatum, pituita euacuans pituitā, phlegmagogum dictū; melancholia euacuās melancholiam, melanagogum nuncupatum; succus aquosus, & ichor euacuans aquam, quod triplex est, hydragogum, quod per aluum; hydroticum, quo per cutim, & sudorem; diureticum, quod per vrinas expurgat: semen, & menstruum retenta illud euacuans discutiens, & exiccans, hoc, menses euocans, pus tandem, pus euacuās. Quod si caussa hæc effectrix secundo loco consideret, *quatenus est in actu per suas* caussas generantes, tùm agentes, tū materiales, vt sic, inter agentes præcipua est intemperies viscerum; inter materiales verò, tametsi variæ illæ sint, succi tamen, & humores in corpore soli huc faciunt. Ambo verò hæc quid indicent, patet é *cap. super. & hoc ipso cap. super.*

Indicationes à caussa vt est determinata secundū speciem.

Euacuans aquam triplex.

Indicationes à caussa vt est in actu p suas caussas generantes.

Si tandem perpendatur eadem *caussa penes læsionem*, vt variè lædit, ita varia etiam indicat, vt igitur lædit *substantia*, ratione putredinis eradicans, 14. *Meth.* 17 & 11. *Meth. passim*, ratione qualitatis venenatæ alexipharmacum, & quoniam medicus respicere debet, non solùm ad putredinem factam; sed ad eam etiā quæ fit, hæc a. pendet, primùm a calore extraneo, secundo ab humiditate substantiæ putrescentis, rōne caloris refrigerans, rōne humiditatis exiccans: & rursus, quoniam calor extraneus fouetur ab obstructione, & adstrictione, ratione horum 11. *Meth.* ea, de quib. suprà in indicationib. à morbo, indicat. Vt lædit *copia, & quantitate*, Merito huius præsidium *lib. Art. Med.* 94. minuens, tum sensibiliter, tùm insensibiliter expostulat, sensibiliter quidem, quod materiā morbificā per meatus conspicuos, & patentes educit, & equidem materiā non impactā, sed fluxilē, insensibiliter vero, ꝙ non tantū mate-

Indicationes à caussa vt lædit.

Putredo fiens vnde pendeat.

riam impactam, sed etiam fluxilem respicit, & quatenus ad impactā refertur, resoluens, & exiccans, quatenùs ad fluxilem repellens dicitur. Est autem resoluens siue 12 *Method.* 6. 3 *Local. cap.* 3. discutiens propriè illud, quod calidum, ac siccum est in tertio gradu, ac tenuium partiū existit, & differt à siccante, quoniam hoc materiam morbificam partim ebibit, & partim ad loca vicina pellit, ita vt materiam morbificam forás non educat: illud verò, id est, discutiones, attenuando materiam eā, in vapores digerit, ac foràs educit: repellens 5. *Simpl.* 17. verò est frigidum, & siccum, & crassarum partiū. Vt lædit *qualitate*, sic 11. *Meth.* 15. alterans per contrarium requirit. Vt lædit *quiete* remedium minuens in genere insinuat, Hoc verò, cum nō fit vtile, nisi per motum agat, ideò hoc minuens quatenus 13. *Meth.* 9. & 16. 12. *Meth.* 8. mouens est, indicatur á quiete. Porrò mobile, quod ab illo mouente moueri debet, est materia vel fluxilis, in venis existens, vel impacta, & extrà venis. Si materia fuerit fluxilis, mouetur à mouente, quod agit, aut sensibiliter, per modum expulsionis, vt quando fit euacuatio per partes vicinas magis, vel minùs: aut insensibiliter, per modum impulsionis, atq; attractionis; & si per modum impulsionis, iam euadit reprimens; si per modū attractionis, vel calorificum est, vel dolorificum, (his enim duobus medijs potissimùm fit attractio.) Si materia fuerit impacta, necessariò mouetur à mouente expellente insensibiliter, quod est resoluens, ac siccans, Vt denique *lædit motu*, indicat in genere remedium 2 *in* 6. *Epid.* 7. & 8. 5. *Meth. cap.* 5. retrahens hoc, agit vel cum motu, vel sine motu. Quod cum motu agit, vel motu impulsionis 5. *Meth. cap* 3. agit, & est repellens: vel motu attractionis, & vocatur, si attractio fiat ad partes vicinas, deriuans, si ad remotas, reuellens; vt ex his pateat repellens, & deriuans, non tantum materiæ fluxæ, sed etiam fluenti, in confinio tamen motus deberi. Quod sine motu agit, dicitur intercipiēs, quod sua frigiditate, ac partium crassitie operatur, non tantùm spartium motus augustando, sed etiam mobile ad motum ineptum reddendo. Et hæc de præsidijs, quæ ad caussam attinent. *Verum hic non iniuria* quæret aliquis, hunc in modum. In serie rerum præter naturam non tantum morbus, & caussa, sed etiam Symptoma continetur. Cum igitur demonstratū sit, quid morbus, & caussa indicent, quid de Symptomate est asserendum? Huic ita respondebitur, Symptoma reduci ad caussam, quoniam nunquam aliquid indicat in methodo medendi, secundum Galenum 12. *Meth. cap.* 1. nisi ex accidenti, vbi nimirum rationem caussæ suscipit. Id quod illi accidit, quando morbum auget, & vires prosternit. Tunc verò indicat sui ablationem per remedium auferens, qd ab omnibus medicis communiter corrigens dicitur. Tale vero cum contrarium 11. *Meth. cap* 12. sit ipsi Symptomati, facile constat, quasnā singula Symptomata, vt sic considerata, indicationes suppeditent. Si enim Symptoma fuerit actionis læsæ, vt si vel facultas rectrix obtorpescat, vel sensitiua deprauatè operetur, vt in dolore; iam ratione illius indicatur excitatorium gustui, olfactus, & tactui ingratum, ac molestum, quod in specie, respectu tactus dolorificū dicitur: ratione vero huius anodynum, *De quo* 5 *Simpl. c.* 19. & 12. *Meth. c* 8. seu mitigans. Eodem modo in Syncope, quæ Symptoma est facultatis vitalis, reparans, & recreans

Resoluens medicamētum, quod & quomodo a siccante differat.

Repellens quale.

Retrahens duplex.

Repellens & deriuās non debentur soli materiæ fluxæ.

Quæstio.

Solutio.

Indicationes Symptomatūr

creans

creans spiritus 12. *Method. c.* 3. *&* 4. 5 *&* 6. *&* 7. in motibus verò deprauatis, vti in singultu, sistens motũ, & ob id aliquando stupefaciens locũ habet. Si vero Symptoma fuerit excreti mutati, quia scilicet præter naturam in corpore aliquid, vel retinetur, vel excernitur, vt in immodicis euacuationibus, illud educens, hoc verò adstringens indicat. Quod si tandem occurrat Symptoma qualitatis mutatę, quod sui correctionẽ postulet, quemadmodum in veteri præfocatione occurrit totius refrigeratio, tunc alterans, per contrarium calefaciens scilicet requiritur.

Indicationes à virtute desumptæ proponuntur. Cap. XVIII.

A virtute generica indicatio vitæ custodia.

A Virtute præsidia vitalia capiũtur, ita dicta, quoniam ad vitę custodiã dirigũtur, 9. *Method. cap.* 13. Vnde & ipsa virtus indicans vitale appellatur, 3. *Method. cap.* 13. Porrò custodiæ, seu vitæ conseruatio fit per similia, 11. *Method.* 13. *&* 3. ad differentiam sublationis morbi, & caussæ, quæ fit per contraria. Verũ quoniam vitę custodia, est presidiũ nimis genericum; iccirco, vt ipsum sigillatim magis explicetur, inde exordiri oportet, quod vita non sit, quantum ad præsens attinet, nisi actio facultatis rectricis totius corporis, ita vt custodire vitam, nihil aliud sit nisi custodire actionem facultatis illius. 9. *Method.* 10. Cæterùm, quoniam huiusmodi facultas non agit, nisi ad partem aliquam, tanquam Organum, contrahatur, videre oportet, & merito cuius contrahatur, & quibus ad organi naturam requisitis iam contracta operetur. Ab his siquidem omnibus, tanquam vitalibus indicantibus, præsidia vitalia desumi debent. Sciendum igitur, quod ad primum attinet, facultatem quamlibet ad proprium Organum contrahi mediante proportione, *L. de plenit.* 6. *de plac.* 8. seu proprietate eiusdem Organi ad facultatẽ. Ratio huius est. Quia sicuti quodlibet non agit in quodlibet, sed determinatum in determinatum; ita & quodlibet agens nõ agit quodlibet instrumento, sed determinatum determinato. Talis autem determinatio, ex proportione organi ad agens resultat. Hinc facultas chylificatrix potius vtitur ventriculo, quàm alio Organo, quoniam talis est proportio, & proprietas ventriculis ad facultatem illam, vt ventriculus non possit inseruire alteri facultatis, nec facultas vti altero organo.

Vitu. & vitam custodire quid.

Facultas non agit, nisi ad partem contracta.

Facultas quomodo ad Organum contrahatur.

Quantum ad secundum, idest, ad ea, quæ facultate contracta in Organo requiruntur, quibus medijs tanquam instrumẽtis operetur, hęc ferè omnia in vnicam Organi constitutionem referũtur. Sunt autem hæc omnia, quibus facultatis essentiam contineri aliquando scripsit Galenus 11. *Method. c.* 1. *&* 3. nimirùm substantia carnosa, spermatica, & spiritus atque calor innatus. Quę tria, vt facultati inseruire possint, necessariò debitam substantiam, quantitatem, & qualitatem habere debent: Calor verò etiam præter hæc, debitum motum, intrò, & foras, sursum, & deorsũ, antè, & retrò, vt fit in subsidium facultati, postulat. *His verò in hunc modum* sese habentibus, patet indicantia vitalia, esse non solũ partis proportionem, seu proprietatem, sed & debitam substantiam, quantitatem, & qualitatẽ partium carnosarum, spermaticarũ spirituum & caloris innati, & præterea motum eiusdem caloris. Quid verò vnũquodque horum indicet pro sui conseruatione, per singula discurrentibus manifestum fiet.

Facultas contracta quib. medijs operetur.

Indicationes à virtute specifica.

A proportione.

Quantum igitur ad *proportionem* attinet, cum hæc sit recondita, & incognita, indicat remedium simili proportione donatum, quod experientia ipsa est notum, & communiter appropriatũ, *Vide de his 5. simpl. cap. 24.* vocatur, & varia habet nomina pro varietate partium, quib. appropriatum est. Ratione siquidem capitis Cephalicum, respectu cordis Cardiacum, respectu pulmonis. Pulmonarium, respectu stomachi Stomaticum dicitur, & sic de alijs. Iam

Ab eorum quibus virtus continetur, substantia.

substantia eorum, quæ ad constitutionem Organi referuntur, indicat præsidium 11. *Meth. cap. 3. 1. de rat. vict.* 44 substantificum, quod specialiùs consideratum alimentum vocatur, & modò tenuius, modò crassiùs modò mediocris substantiæ est, pro ut scilicet quod tenuius, ad calorem & spiritus, quod crassius ad partes spermaticas, quod verò mediocre, ad partes carnosas refertur.

Ab eorundem quantitate.

Quantitas eorundem indicat præsidium 11. *Method. cap.* 1 maioris, & minoris nutrimenti, prout partes carnosę & spermaticæ sunt maioris, vel minoris quantitatis, & prout etiã substantia caloris est maior, vel minor.

A qualitate.

Est verò hic sermo de quantitate continua, non autem discreta, debetque remedium substantificum in ea quantitate indicari, quæ possit substantiam iam dictorum conseruare. *Qualitas* indicat remedium simile, secundum qualitatem 11. *Meth. cap. 3. 5. & 12. 9. Meth.* 13. non solum alimentosam, sed etiam medicinalem, vt facile hinc pateat materias, quæ satisfaciunt indicationibus vitalibus, non tantum ex fonte Diætetico, sed etiam Pharmaceutico

Materia vitales non sola Diatetica.

desumi, ideo temperies partis, sicuti & qualitas calidi innati indicant qualitatem medicinalem, vt e.g tẽperies calida indicat remedium calidum, ita qualitas calidi innati requirit remedium calidũ moderatè, sed & vaporosum, quod in suppurationibus maximè conuenit. Postremò *motus* ipsius caloris indicat sui conseruans. Tale autem est veniens seu concentrans, & roborans, seu adstringens 11. *Meth. cap. 15. & 13. cap. 15.* Vnde notandum roborantia non in partem affectam, sed vnicum motum caloris natiui referri.

A motu caloris innati.

Atq; sic indicationes omnes & omnia indicantia, vt ego arbitror, plene explicata sunt.

Alia, & breuior ratio proponẽdi indicationes vitales.

Verum quoniam in consultationibus, quantum fieri potest, breuitatem affectare, & profiteri oportet: icirco excogitaui modum, quo indicationes, saltem vitales, breuiùs possint proponi. Puto igitur indicationes vitales a duob. tantum capi posse, nempè a proportione, & calore innato partis laborantis. A proportione quidem, tanquã à medio; quo facultas animæ ad partem aliquam corporis, velut ad proprium Organum, contrahitur, a calido verò innato, tãquam ab instrumento, quo mediante facultas contracta operatur. Licebit tamen aliquando vná cum calore temperiei ipsius partis, tanquam Organi immediati facultatis ipsius animæ mentionem facere. Nam Organum, quod inseruit facultati operanti primum, est partis temperies: deinde calor innatus, qui, tanquam viuificans temperiem, est necessarius. Quid vero indicent partis proportio, & calor innatus dictum est superius: quid autem postulet temperies, nõ est difficile intellectu, & ex dictis patet. Nam temperies est indicãs vitale. Omne.a. tale indicat sui cõseruationẽ per similia. Quare & tẽperies indicabit, simile 8. *Meth. vlt.* Verum illud hoc in loco nõ est prętermittẽdũ, proportionẽ partis ĩdicare, vt dictum est, vel potiùs re-

quirere

Remediũ appropriatum non solum conseruat partis proportionem, sed etiam morbum à proprietate, debellat.

quirere remedium appropriatum; hoc vero non solùm proportionem illam conseruare, verum etiam, & qualitate quandam secreta, & arcana, morbum debellare, & expugnare; qua ratione dicimus dentem apri conseruare pleuram, atquè simul etiam morbum Pleuriticum profligare. Quò fit, vt existimem ego, quæcunquè agunt contrà morbum à proprietate occulta, hæc etiã proportionem, partis conseruare: non tamen, quæcunquè conseruant proportionem, hæc etiam contrà morbum à proprietate agere. Sed hæc tandem de indicationibus satis sunto.

Quomodo in consultationibus medicis, penes secundam methodum à nobis excogitatam, quarto loco sit prognosticandum.
Cap. XIX.

Duo medico consultanti prædicenda Euentus, & eius Tempus.

QVARTVM caput in altera methodo consultandi examinandum, erat de Prognostico. Circà hoc. a medicus consultans duo præcognoscere, & prædicere tenetur *De consi. art. cap.* 18. *quarto, de præsag. puls. cap.* 11. euentum morbi; & euentus tempus. Quantum ad euentum attinet hæc medico præsagienda sunt primo, an morbus, de quo agitur, futurus sit salubris, vel insalubris; an sit citrà periculum, vel cum periculo; an tãdem (quod idem est) terminaturus sit ad salutem vel ad mortem: deinde vbi cognitum fuerit, fore salubrem, an cum facilitate, vel difficultate ad bonum sit finiturus Porrò, hæc vnde, & quomodo præcognoscenda sint, si quæratur, certum est, nullam commodiorem viam ipsi medico occurrere, ad præscienda illa, quàm eam quæ inhæret cognitioni victoriæ naturæ, & morbi, *Gal. ibidem, & primo, ad Gal uc. octauo.* Ex hac enim aptè admodum euentus in morbis colligitur. Cæterùm victoriam illorum ex vehementia, & magnitudine, ex imbecilitate, & paruitate, tùm naturæ, tum morbi, elicit medicus. Vbi enim morbus vehemens, & magnus est, ita vt naturam superet, procul dubio euentus insalubris, & periculo plenus, vel saltem difficilis, pro varietate latitudinis ipsius vehementiæ morbi, est expectandus. Quod si contra natura tanquam valida, & robusta, morbum ipsum vehementia vincat, sine dubio euentus morbi bonus erit; Cœterùm morbus, *Vid. lib. de constit. articulo* 15. *&* 16. *septimo, Method.* 12. *quarto, Method. vlt.* 11. *Method. cap. tertio*, vehemens dijudicatur ratione sui, ratione præstantiæ partis affectæ, & ratione tolerantiæ facultatis totius corporis gubernatricis. Vbi ergò morbus ratione sui erit magnus, & locus affectus præstans, & nobilis, tandemquè facultas, nec benè nec facilè morbũ ipsum tolerauerit (quod ex virium languore deprehenditur quemadmodum hic ipse, ex pigricia ad motum, ex pulsu paruo, & debili, animiquè defectu, & ex vrinis crudis, alijsquè similibus imminutionem actionum ad vitam spectantium ostendentibus, cognoscitur) colligendum est morbum vehementem esse, si verò contra mitem. Dicitur verò ratione sui morbus vehemẽs tribus modis, ratione propriæ essentiæ, quatenùs morbus est cum maximo recessu à statu naturali; est in habitu, & non in habitudine. Ratione caussarum, quatenùs pendet à caussis insignis actiuitatis, á quibus etiam grauiora, & maiora mala impendẽt, quæ & si prædicat medicus, maiorẽ sibi gloriam comparat.

Quæ circa euentum præsagienda medico. 1. 2.

Euentus vnde præcognoscatur.

Morbus vehemens quomodo dijudicetur.

Morbus ratione sui vehemens tribus modis.

Ratione Symptomatum, quatenùs cum ea plura, & grauia coniunguntur Symptomata, à quibus maximum vitæ periculum impendet. Contrario modo se habet morbus mitis, & placidus.

Circà têpus quæ præcognoscenda, & vnde?

Quod spectat ad tempus circà illud præcognoscendum est medico, an citó vel tardè sit morbi euentus expectandus. Hoc verò colligere medicus poterit ex morbi statu, & materiæ morbificæ conditione. Ex morbi *quarto Method. capitulo sexto,* quidem statu; quoniã vbi morbus in habitu erit, tardiùs finietur; qđ si in habitudine, citiùs. Ex materiæ morbificæ *secundo, de Cris. capit.* 11. 4. *aph* 44. conditione: quoniam morbus, qui fit á materia frigida, crassa, & lenta tardiús, qui verò à calida, & tenui, citiùs terminari consueuis.

Materiæ medicæ, circà quas postremo loco in consultationibus penes alteram methodum digrediendum est, proponuntur. C. XX.

POSTREMVM caput, quod in consultationibus medicis, penes secundam methodũ institutis, occurri, pertinet ad materias medicas, quib. curatio ipsa perficitur. Hæ materiæ *Galen. primo acut. com.* 6. *& de par. art. medic. capitulo primo, Cels. lib. primo, in prœem* sunt triplices, Chirurgicæ, Pharmaceuticæ, & Dieteticæ, Hæ verò omnes, cum sint materiæ præsidiorum vnius sanitatis gratia reparandæ inuentorum, procul dubio, ità comparatæ esse debent, vt *primo, Local. cap. primo, quinto, Epid. com. 2. tit.* 50. prosint.

Duo circà materias præsidiorũ præstanda medico.

Porrò vt prosint, duo circa eas medico præstanda *sexto, Local. cap. primo,* sunt Primó, vt eas seligat, & inueniat. Secundò, vt inuentis rectè vtatur quippe cum nequaquam satis sit materias accõmodatas curando morbo habere in prõptu, nisi rectè illæ & cum ratione administrẽtur, ac in vsum ducantur. *Quoad selectionem, seù* inuentionem, seligentur, & inuenientur facilè, si prius indicationes cum suis indicantibus, & præterea materiæ hæ secũdum propriam naturam notæ fuerint, & exploratæ. Quare duo medico rectè selecturo erunt necessaria, vt nimirùm non tantùm in cognitione affectuum *secundo, de comp. per genera. cap. primo,* qui tractantur, & propriis indicationibus, verum etiam, & in materierum præsidiorum noticia, valde versatus sit, id est, diligenter cognoscat naturam; *lib. de Theriac. ad Pison. capitulo quarto, ex Hippocr. 2. Epid.* & facultatem illarum materierum, atque etiam earundem aliquarum rectam, & concinnam compositionem.

Pro seligẽdis materijs quæ necessaria.

Quoad rectum vsum, is in quatuor *Vide Gal. lib. def. Medic. fol.* 46. *primo, ad Glauc. primo, in Art. Med. capitulo* 85. *sexto Epid. com. 2. tit.* 33. consistit. Vtendũ' siquidem ijs est, in debita quantitate, secũdum debitum modum, tempore opportuno, ac secundum locum decentem, quę & singula iccirco medicum de ijs nouisse necessarium est. Nanciscetur a. horum cognitionem per suas indicationes. *Quantitas* enim, seù quantum per istas materias sit agendum, indicatur ab actione, seu actiuitate *nono, Method. cap.* 14. & læsione indicantis. Quia si insignis sit actio, & lęsio materias prædictas in magna quantitate, & dosi adhibere opporet, si verò contra, in parua. *Modus agendi* insinuatur a maiori, & minori passione *quarto, Method. septimo, exemplo vlceris gulæ* & resistentia indicantis. Vbi enim indicans nõ ita facilè materijs medicis cedit, sed illis valde resistit, nulli dubiũ est, quin medicus

Rectus vsus materierum in quatuor cõsistit, & singulorũ indicãtia.

dicus eo modo agere debeat, quo materia medica maiorem vim, & efficaciam habet. *Tempus agendi*, seu ipsius vsus materierū prędictarum, desumitur à *Libro ad Thrasyb. cap. 37 & 38.* Præsentia indicantis. Quocirca si morbus nunc præsens sit, hoc tempore, & hac ipsissima hora agendum est. *Locus tandem*, seu Vbi agendū à subsistentia 12. *Meth. cap. vlt.* & loco indicantis designatur. Prout enim in tali, vel tali loco morb. sedem habet, ita huic, vel illi applicādæ sunt præsidiorū materiæ.

Ratio huius numeri.

Cæterum harum indicationum, & simul indicantium earum huius numeri, ea afferri ratio potest. Nā, cum in quolibet indicante duo sint nimirùm essentia, atque accidentia, quæ essentiam consequuntur; essentia indicat 3. *Method. cap* 1. quid agendum, seu auxilium præsidium, scopum, opus medicum: (hęc enim omnia sunt Synonyma) accidentia verò indicant rectum vsum materierum, quibus præsidia ad felicem successum perducuntur, & quibus, quid agendum, seu opus medicum, perficitur. Cum a. rectus vsus consistat in quatuor illis *sup. hoc cap.* cōditionibus, Quantum sit agendum, Quomodo, Quādo, Vbi, necessariò accidentia illa esse, & ipsa quatuor debēt, nempe actio, seu lęsio; passio seu resistētia, pręsentia, & subsistentia seu locus. E quib. læsio indicat quantū, passio modum præsentia quando, subsistentia locum agendi. Verùm hęc omnia exemplo declarata faciliora erūt, & manifestiora.

Materierum medicarum recta selectio & inuētio declaratur exemplo.

Sit igitur caput refrigeratum intense, nulli dubium est quin indicetur calefaciens intensum, cuius materia erit, v.g. oleum de piperibus. Hucusquè habemus quid agendum, & materiam medicam. Quid agendū est calefactio, materia est oleum illud. Calefaciendum esse didicimus, quia cognito caput esse refrigeratū, ex vi methodi medendi, si sanari debet, oportet contrarijs vti. Nam contraria contrarijs curantur; calefactio. a. refrigerationi est contraria. Esse verò calefaciendum hac materia, oleo scilicet dicto, facilè intelligit is, qui in tractatu simplicium medicamentorum, ac compositorum versatus fuerit. Iste enim procul dubio nouit, inter medicamenta calefacientia oleum de piperibus insignem habere facultatem. Cognito igitur quid agendum, atque cognita materia medica, ad hoc vt materia hæc prosit, rectum eiusdem vsum cognoscere oportet. Eum ergo sic assequi licebit. Capitis refrigeratio est insignis actiuitatis, & læsionis, igitur oleum illud vehementer calefacere debet; hoc a. commodè præstabit, si in magna dosi vsurpetur. Nam in maior quanto est maior virtus: iccircò oleo prædicto rectè vtemur, si dosin illius maximè augebimus. Rursus illa capitis refrigeratio non ita facilè patitur à quolibet calefaciente, sed huic valdè resistit, & non cedit; indicat ergò, oleum illud secūdum eum modum administrandum esse, quo magis ac magis agit; modus autem hic erit, vt ex se patet, si actu calidum adhibeatur. Præterea frigiditas illa capitis hoc tempore, & hac hora vrget, iccircò nunc, & hac eadem hora, oleo prædicto vti debebimus. Postremo caput est refrigeratum, ergo capiti est applicandum oleum illud, potissimùm vero secundum partes illas, per quas cranium est peruium, 13. *Meth. vlt.* vt nimirum hac ratione vis medicamenti ad cerebrum perueniat. Quare cum cranium sit peruiū per suturam coronalem, iccirco illud secundum hanc suturam oleo prædicto erit persun-

dendum; atque sic vi propriorum indicantium assequuti sumus rectum vsum materiæ illius medicæ.

Conclusio huius libri.

His verò omnibus hunc in modum declaratis hactenus, exactè ni fallor constat, vniuersè tamen, quid medico ad ægrum ingresso, siue solus curam eius gerat, siue cum alijs, de eodem restituendo sibi, agat, discurratque propositum esse debeat; & quibus animum adhibens, quàm optimè hoc munere perfungi possit: restat, vt quæ generica quada ratione definita sunt, ea in particulari magis consideremus, & quomodo ad vsum exercitiumq; ducenda sint, quod alterum erat ex ijs, quæ sub initium explicanda suscepimus, docere aggrediamur. Id quod sequenti libro commodiùs præstabitur.

Libri primi finis.

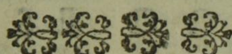

IVLII CÆSARIS CLAVDINI

MEDICI BONONIENSIS.

DE INGRESSV AD INFIRMOS

LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO

Quid tractandum, & quo ordine exponitur.

NIVERSALEM methodum, sine particulari exercitatione, mancam esse, & suprà sub initium huius tractatus *l.1.in Præfat.* dictum est, & loquitur ipsa experientia, vt iure Galenus scriptũ *9. Meth.cap.6.* reliquerit, sine assidua in particularib. exercitatione, fieri vix posse, vt quis medici finem assequatur. Quare, cum superiori libro vniuersali quadam ratione, & communi, partes omnes medici ad infirmũ ingressi, & ex tempore medicinam facturi, siue solus eum curare velit, siue de curando eo cum alijs discurrere, breuiter, accuraté tamen, ni fallor, simus persecuti: nũc, ne quid illi deesse possit, ad assequendum hunc finem suum, eas ipsas methodo magis particulari considerabimus, seu, quod idem est, eorũ, quę dicta sunt communiter, particularem exercitationem instituemus. Intelligo autem per methodum, seu exercitationem particularem, nequaquam eam, quæ ad indiuidua vsque descendit, & indiuidualis dicitur: sed eam, quæ in specie infima sistit. Prior enim non ex libris, sed circà ægros exercitatione quotidiana addiscitur. Hanc verò, meo iudicio, breuiori, & faciliori via consequi nobis non licebit, quám si per singulas materias medicas, Chirurgicas scilicet, Pharmaceuticas, & Diæteticas, sigillatim digressi fuerimus;

Propositũ huius libri.

mus; cù vt ex superioribus *lib. 1. c. vlt.* constat, in hoc tota curationis ratio sit posita, vt materiæ medicæ seligantur, & rectè administrentur. Hoc igitur præsenti libro præstabimus, & per materias singulas discurrentes, circà quamque duo hic considerabimus. Primò propriam eius naturam, & quæ huic consectaria sunt, eiusdem indicantia, permittentia, prohibentia. Secundò rectum vsum, & administrationem. Id verò breuiter, quantum potest, faciemus; ita tamen, vt habita hac, quam tradituri sumus, cognitione, per omnes affectus tractandos, liceat posteà ipsi medico, oblata occasione, tutiùs, commodiùsque circa indiu dua pert cularia agere. Sed ad rem ipsam aggrediamur.

Ordo in hoc libro seruādus.

SECTIO PRIMA.

Particularis exercitatio circà materias Chirurgicas instituitur.

HOC EST.

Quomodo materiæ Chirurgicæ, seligendæ sint, & rectè administrandæ, sigillatim ostenditur.

Materiæ Chirurgicæ omnes enumerantur, & ad capita reuocantur.

Cap. I.

EXORSVS igitur à materiis Chirurgicis, omnium earum multitudinem reuoco ad duo summa capita, & alias constituo communes, alias proprias. *Communes* voco eas, quæ in omnibus, aut saltem quasi omnibus, affectibus præter naturam locum habent. *proprias* illas appello, quæ affectibus quibusdam certis, & determinatis dicatæ sunt. Circa communes, quæ primò occurrunt, illud imprimis notandū, rectè omnes eas euacuatorias constitui; ita vt quæcunq; illarum, materia remedij euacuatorij dici possit. Euacuant autem earum aliæ sensibiliter, aliæ verò insensibiliter. Quæ sensibiliter euacuant, vel euacuant sanguinem, vel succum diuersum à sanguine. Quæ sanguinem euacuāt, sunt quatuor, sectio venæ, cucurbitulæ scarificatæ, hirudines, scarificationes. Quæ verò succum diuersum a sanguine educunt, sunt cauteria, & vesicantia. Quæ insensibiliter euacuant, quinque sunt, cucurbitulæ siccæ, picationes, frictiones, vincula; & lotiones. De his omnibus ordine, quo sunt proposita, & ratione, qua explicatum est, per sequentia capita:

Materiæ Chirurgicæ aliæ cōmunes, aliæ propriæ

Materiæ cōmunes omnes sūt euacuatoriæ.

Diuisio materierū Chirurgicarum cōmunium.

Agitur de natura venæ sectionis.

Cap. II.

INTER materias Chirurgicas communes, siue dignitatem earum spectes, siue vsus frequentiam,

siue

Venæ sectionis definitio & definitionis explicatio.

siue difficultatem, prima est absque dubio venæ sectio. De ea igitur ante alias, & primò. De venæ sectione igitur, quoad eius naturam attinet, dico imprimis, eam respondere remedijs, magnis, *Galen. 2. aph. 29.* & propterea etiam conuenire magnis morbis: deinde illius naturam esse vt sit *materia præsidij euacuas sanguinem, sensibiliter, per se, & subitò.* Dicitur *materia præsidij* ad differentiam remedij, auxilij, seu operi medici. *euacuans* ad differentiam alterantis. Quia tametsi interdum refrigerandi quoque caussa adhibetur, tamen hunc effectum præstat non nisi per accidens, quatenus scilicet detrahit sanguinem, qui est materia calida. *euacuas sanguinem*, ad differentiam medicamenti purgantis. Per sanguinem. a. massam sanguineam intelligimus, cum venæ sectio, ex *Galen. 2. aphor. 17. & 4. aphor. 2. Auicen. 4. 1. cap. de Phlebotom.* omnes humores æqualiter educat. *sensibiliter* ad differentiam inediæ, quæ euacuat sanguinem insensibiliter. *per se* ad differentiam exercitij corporei, balnei, frictionis, quæ omnia sanguinem euacuant, 4. & 13. *Meth. 6.* sed per accidens, nimirùm illo attenuato, & consumpto. *subitò*, ad differentiam cucurbitularum incisarum, hirudinum, sacrificationum, quæ sanguinem euacuant, sed sensim. Ex his vero de natura venæ sectionis ita constitutis, non difficile fuerit, de venæ sectionis *indicantibus*, permittentibus, & prohibentibus decernere. *Nam si de indicantibus sermo sit*, cum venæ sectio, vt patet ex dictis, duo includat, primo euacuationẽ sanguinis sensibilem, seu quod idem est, missionem sanguinis, quæ est euacuatio sensibilis omnium humorum, ex æquo: *2. aph. 17.* secundò missionem sanguinis factam tali modo,

Indicantia venæ sectionem.

præsidio sc. magno, & subitò euacuante; quorum illud Quid agendũ hoc Quo agendũ respicit, necessario etiam erunt duo indicantia, quorũ alterum ad Quid agendum, alterũ ad Quo agendum pertineat. Quod igitur ad Quid agendum, seu ad venæ sectionem, quatenus includit missionem sanguinis, attinet, eius indicans nõ potest esse aliud, quam vitium sanguinis. Id quod patet tũ Galeni auctoritatibus; tum ratione. Ratione. Quia sanguinis euacuatio est materia iuuans, ergo euacuat, quod nocet. At euacuat sanguinem. Est ergo necessum nocere & peccare sanguinem. Auctoritatibus Galeni. Is. n. imprimis 1. *aph 23.* in maximis doloribus distinguere iubet, vtendumne venæ sectione sit an Pharmaco. At distingui non aliter hoc potest, nisi cõsideretur sanguisne peccet, an succus a sanguine diuersus: deinde docet 4. *de rat. vict. com. 111.* in nullo hydrope præterquam anasarca, & eo, qui ex suppressione mẽsium, aut hæmorrhoidum oritur, sanguinem esse detrahendũ. At hoc nullam ob caussam aliam, nisi quia in his solis, non in alijs hydropis generibus, sãguis peccat: deniquè expresse multis in locis dicit, 4. *de Tuen. Sanit.* 4. 4. *Meth. vlt. lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 8. & 9. lib. de const. art. cap. 19.* si sanguis peccet venæ sectione, si alius humor a sanguine, vtendum esse Pharmaco. Nec est quod aliquis obijciat, non rarò, etsi nullũ sit vitiũ sanguinis, mitti tamen sanguinem, vt in Apoplexiam pituitosa, in paralysi, in conuulsione, & in obstructionibus; de quib. loquens Galen. 5. *Meth.* 4. aperte affirmauit, etiam si non redundet sanguis; venam secandam, vt ex his omnibus liqueat sanguinis missionem nõ indicari à vitio sanguinis: Quæ obiectio dissoluitur

Venæ sectio quatenus includit missionem sanguinis, indicatur à vitio sanguinis.

soluitur quod sanguis etiamsi in hi-

Solutio.

sce malis non peccet vti causa illorum præcipua, sub peccat tamen atque facile potest principaliter peccare. Et quam quam hoc sanguinis sub peccatum in eo potissimum cõsistat, q; idem sanguis cũ alio humore, qui est causa præcipua misceatur, nihilominus refertur, & ad copiam illius in toto corpore, & ad vitium ex obstructionibus contractũ, solent.n. obstructiones medio prohibito trãspiratu sanguinem ineptũ reddere nutritioni, ac ipsum ad putredinem præparare; vt nisi illi consulatur, per eiusdem euacuationem, (quod, & de copia & de miscella cum causa pręcipua intelligẽdum) facile etiam fieri possit vt medicamentorum calefacientium vsu quę sunt necessaria pro morbis supra ennarratis, atque obstructionibus natis à lentore, & crassitie humorum profligandis sanguis contaminetur, ac rationem causæ præcipuæ acquirat, & proinde morbum excitet sanguineum: ergo sanguis nunquam mittitur nisi medico sanguinis vitiũ aliquod occurat: verũ hæc omnia paulo post magis, ac magis explicabuntur: quod ad quo agendum attinet, vt venæ sectionem includit quæ est materia remedij euacuatorij vehementis, indicatur à morbi magnitudine: cuius ratio est, quia proportio esse debet inter morbum, & remedij materiam.

Venæ sectio quatenus est euacuatio facta tali materiæ indicat, à magnitudine morbi.

Extremis.n. morbis, extrema remedia sunt optima *1.aph.6.* ex Hippocrate: & ex Philosophorum sententia, omne agens agit in determinatum Cũ igitur venæ sectio magni sit remedij, materia, *Gal. 2. aph. com 29* non potest nisi à magno morbo indicari. Cui rationi etiam Galeni accedit auctoritas, *4. acut. com. 19. lib. de cur. rat. per sang. miss. c. 8. & 13.* qui simul cum Hippocrate, magnitudinem morbi inter scopos venæ sectionis enumerat. & alibi reddens caussam cur Hippocr. in Pleuritide quadam venam non secuerit, dicit, id factũ fuisse, quia pleuritis illa erat debilis: *6. Epid. sect 3 circa fin.* & tandem in methodo sua medendi *4. Meth. c. 6.* clare affirmat secandam venam, non tantum ob vitium materiæ sanguineæ, sed etiam ob robur morbi.

Obiectio.

Nec dicat aliquis, ex Galeno, *lib. de opt sect. cap. 45.* idem quod indicat remedium, iudicare etiam, assumpta differentia, remedij differentiam, & ideo Quo agendum, seu an remedio magno sit agendum, idest venæ sectione, cum magnitudo remedij differentia sit remedij, non indicari posse à morbo magno, sed à vitio sanguinis magno.

Solutio.

Nam quando cũ Galeno indicari dicimus, magnitudinem remedij euacuantis sanguinem, à morbo magno, per morbi magnitudinem intelligimus, non morbi magnitudinem quamcunq; sed magnitudinem á sanguinis vitio profectã, quo sanè modo vitiũ sanguinis magnum, & morbi magnitudo, in idem incidunt. Adde, quod per Quo agendum non differentiam remedij, sed materiam remedij significamus.

Vitium, seu peccatum sanguinis quę tuplex.

Porrò circa vitium sanguinis (nam de morbi magnitudine supra actũ est) *lib 1. c. 19* tria sunt notanda. *Primum est.* Vitium hoc nõ vnius esse generis, sed multiplex.

1\. Peccat si quidem, & in vitio est sanguis, vel substantia, vel quantitate, vel qualitate, vel secundum Vbi. *Lib. Art. Med. c. 99.* Peccat substantia, quatenùs vel putrescit, tùm simplici putredine, tùm putredine cum venenata qualitate coniuncta, vel sine putredine ad alendum ineptus redditur.

2\. Peccat copia, quatenùs plenitudinem inducit. Porrò cum plenitudo attendatur, vel penes qualitatem, vbi citrà

afflu-

affluxum materiæ, sola qualitas intenditur: *lib. de diff. morbor c. 3.* vel penes quantitatem, idque tùm cibi, quæ satietas dicitur, græce *2. aph. 4.* πλησμονὴ: tùm humorum, quæ Plathora dicitur, & est omnium humorum in corpore redundantia, hic postrema tantùm intelligenda est. Est verò hæc duplex, *Gal. lib. de plenit. lib. 2. de Nat. hum. lib. de sect. vena contra Erasistr. c. 3.* alia a vasa, quæ extensione venarum, & tumore cognoscitur: alia ad vires, quæ sc. aggrauat facultatem, ita vt actiones eius ledat. sine vasorum repletione.
3. Peccat qualitate, tùm prima calida scilicet, vt in obstructionibus frigida vt in hydrope; tùm secunda lentore, crassitie, tenuitate, acrimonia, &c. Peccat secundum Vbi, vel
4. ratione motus, vel ratione quietis. Ratione motus, quatenus fluit ad partes indecentes. Ratione quietis, quatenus fluxus est. *Notandum secundò*, quocunque modo peccet sanguis, (quia vt sic, necessariò euadit caussa morbifica, quippe cum tanquam vitiosus necessario lædat, omne a. quod lædit, induit rationē caussæ morbificæ) eum tripliciter lædere, vel vt caussam principalem, vel vt caussam adiuuantem, velut caussam sine qua non.
1. Ledit vt caussa principalis, in morbo sanguineo, e. g. in febre Synocha, & in inflam-
2. matione. Lædit vt caussa adiuuans, quando subpeccat cum caussa principali, e. g. in erysipelate phlegmonode; vbi caussa principalis est bi-
3. lis, coadiuuans sanguinis cum bile mixtus. Lædit vt caussa sine qua non, quando. s. morbus, qui tractatur, fit ab humore diuerso a sanguine, ita vt nullo modo ad eius generationem concurrat sanguis, vitiū tamē aliquod sanguinis illi morbo coniungitur, cui nisi prospiciat medicus morbus, qui tractatur, curari ab ipso nequaquam potest.

Sanguis quocunque modo peccet, tripliciter lædit.

Fit. a. sanguis talis caussa dupliciter, vel ratione copiæ, quatenus sc. redundat in corpore ægrotantis; vel ratione formæ, & substantiæ, quatenus non quidem est putridus, sed plus, quam par sit, calectus. *8. Meth. c. 4.* & ad putredinem paratus, cuius caussa, veluti ineptus ad nutriendum redditus est. Declaro vtrumque exemplis. Pro exemplo igitur prioris. Sit Socrates repletus in toto corpore sanguine, corripiaturque febre tertiana ex bile, absque mixtione sanguinis. Hoc in casu, sanguis ad morbum propria ratione nullo modo concurrit, vt patet, & tamen nulli dubium est, copiam illam sanguinis, quæ in toto est, nisi venæ sectione minuatur, febrem hanc, buippe quæ indiget de obstruentibus ac proinde excalefacientibus medicamentis tuto nequaquam curari posse, vt propterea manifestum fit, sanguinem, sua copia, caussæ sine qua non rationem habere, eamque necessario, si curari morbus debeat, prius esse remouendam. Exemplum posterioris. Sit iuuenis qui laboret febre ephemera, nata ex obstructionibus, factis a crassitie & lentore humorum; certum est rursus hic sanguinē ipsum, nec vt principalem caussam, nec vt coadiuuantem, morbum creare. Quia tamen in hoc subiecto sanguis necessario destruitur ventilatione, & difflatione, ob obstructiones illas transpiratum prohibentes, & proinde aptus ad putredinem, & ineptus ad nutritionem redditur, vt ab eo arceatur putredo, & vt aptus ad nutritionem reddatur, omninò sanguinis euacuatione opus est, vt pote qua omissa non tantum febris ephemera non curabitur, sed etiam occasio maioribus malis dabitur, adhibita

Sanguis duobus modis peccat, vt caussa sine qua non

Exemplum modi prioris.

Exemplum modi posterioris.

autem,

autem, sanguis refrigerabitur, ventilabiturque & proinde nutritioni aptus reddetur. *Notandum tertio*. à quocumque vitio sanguinis prædicto, euacuationem sanguinis, & si cum morbo magno sit, euacuationem per sectam venam indicari; hoc tamen discrimine, vt pro diuersitate vitij, quod in sanguine est, diuersa etiam sit, & diuersa nomina sortiatur, ipsa sanguinis missio, seu venæ sectio. Nam si adhibeatur gratia vitij secundũ substantiam reddetur & vocabitur euacuatoria eradicans; (quæ tamen quõ, & quando in peccato substantiæ locum habeat, de eo alibi *in tract. de missione sanguinis*, fusè) si ad copiam, euacuatoria minuens, si ad vitium qualitatis, refrigeratoria, vel euentatoria, (nec. n. aliud qualitatis vitium, quam caliditaté, in sanguine, venæ sectio corrigit, si quidem aliarum qualitatum vitia medicamentis tolluntur) si postremò ad vitium secũdum Vbi, retractoria, eaq. tùm reuulsoria, tùm deriuatoria. Nam cũ in ipso Vbi, contineatur vitium, & secundũ quietem, & secundum motum, quieti deriuatoria tãtũ; motui et reuulsoria, et deriuatoria debetur. Cæterúm indicari posse sanguinis missionem, a quocumque istorum vitiorum, passim ex Galeno colligitur. De peccato quidem secundum substantiam, cum ait 11. *Meth. c* 15. in omnib. febrib. putridis saluberrimum esse mittere sanguinem: & cum in iuuene laborante diaria febre, ex obstructionibus, in sanguine etiam non putrescente, ad putredinem tamen disposito, venam aperit. 8. *Meth. cap*. 4. De copia, cum dicit *Gal. ibid*. mittendum esse sanguinem, etsi non adsit plenitudo, quasi velit plenitudinem vnum esse ex præcipuis indicantibus euacuationem sanguinis: item cum passim in affectibus, qui à sanguinis copia oriuntur, vt Synocho, inflammationibus, venam iubet pertundere, 13. *Meth* 10 4. *de Tuend. San*. 4 9. *Meth*. 4. *&* 5. 1. *aphor*. 23. De vitio qualitatis, cum ait, missionem sanguinis refrigerare. 1. *aphor*. 23. *&* 9 *Meth*. 5. De vitio secundum vbi, cũ ait, missionem sanguinis & reuellere, & deriuare 9 *Meth* 11. Sed hæc de indicantibus venæ sectionem.

A quocunque vitio sanguinis si magno cum morbo, indicatur venæ sectio.

Venæ sectio diuersa pro diuersitate vitij sanguinis.

Quod prohibentia, & permittentia, proponuntur ab Hippocrate Virtus, & ætas, 11. *acut. com*. 19. Ponitur. a. ætas non tanquam distinctum prohibens, & permittens a Virtute. Vt enim vnum indicãs est vnius rei, ita & vnum prohibens, & permittens, adeoque ætas ad Virtutem refertur, eiusque tenorem indicat, sed fit mentio separatim ætatis à Virtute, quia ętas secundũ aliqua tãtùm requisita ad virtutem, & nõ secũdum omnia statum virtutis, indicat. Longè enim plura virtus, vt virtus, requirit, quam indicatur à tali, aut tali ætate. Porrò permittit virtus venæ sectionem, vt robusta, 11. *Meth* 4. 9 *Meth*. 4. *&* 11. prohibet vt debilis: idque vario modo, prout robur eius, & debilitas sunt varia. Nam, si robusta sit virtus secũdum omnia, quæ ad eius essentiam (intellige quantum ad operationem) requiritur, 11. *Meth. c*. 1. spiritus sc. & calorem innatũ, substantiam carnosam, particu las solidas, de quibus actum est supra *lib* 1. *cap*. 18. omnino permittit, si contrà, omnino prohibet: si secundum aliqua tantùm robusta sit, partim permittit, partim prohibet. Nam si robusta sit secundum partes carnosas, & spiritus, debilis verò secundum partes spermaticas, & calidum innatũ, prohibet: si contra, secundum partes spermaticas, & calidum innatũ robusta, debilis secundum partes car-

Prohibentia, & permittentia venæ sectionem. Ætas non est distinctum prohibẽs à Virtute.

Virtus quo modo prohibeat, & permittat venæ sectionem.

carnosas, & spiritus, permittit. Vnde Galenus aliquando in muliere etiã emaciata sanguinem misit, *Galenus 6. Epi. com. 30. tex. 29. 82. & 111. & 3. aph. 29.* quia, licet robur in ea non adfuerat secundum partes carnosas, adfuit tamen secundum spermaticas. Rursus, si langueat secundum spiritus, vel ob contractionem languet, & permittit, & hoc modo in pulsus carentia Galenus venam secat: 4. *acut.* 23. vel ob dissipationem, & prohibet, ex eodem Galeno. 5. *Meth.* 13. Vnum tamen notandum est, robur hoc virium, & languorem, non ex præsenti tantùm, sed ex futuro etiam metienda esse. Nã vires debiles non præsentes tantùm sed futuræ quoque venæ sectionem prohibent. Vnde non iniuria Galenus *lib. de cibis boni, & mali succi.* in morbis pestilentibus, vtpotè in quibus languor virium, si non adest; saltem imminet, reformidat venæ sectionem: & ob eandem caussam, iubet alibi, 1. *aphor.* 23. vt detrahatur sanguis ægris decumbentibus, ne animi deliquium incurrant. Cæterum robustæ, an debiles sint, vel futuræ sint vires, cognoscitur ex triplici rerum genere, naturalium, non naturalium, & præter naturam; quæ & ideo, saltem mediatè, ratione scilicet virtutis, quam ostendunt, prohibentium, & permittentium naturam induunt. Ex naturalibus, quæ huc maximè faciunt, sunt ætas, habitus corporis, ad quem temperies referri potest, Vteri gestatio. Ex non naturalibus aer, fluor mensium, qui ad excreta, & retenta; ægri timiditas, quæ ad animi affectus pertinet. Ex rebus præter naturam fluxus alui, & succorum cruditas. Quæ omnia diligentissimè perpendenda sunt. *Ætas igitur pro venæ* sectione requiritur florens, quæ incipit ab anno

Virtutis robur pro venæ sectione non præsens tantũ requiritur, sed etiam futurum.

Virtutis robur quæ indicent, & per hoc venæ sectionẽ permittant vel prohibeant

quatuordecimo, *lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 13. 8. Meth. 4.* excluditur puerilis, & senilis. Quia in sola florenti virtus ordinariè robusta est, & ante, & post venæ sectionem. In puerili enim, tametsi nunc robur virium adsit, tamen ob humiditatem, ac molliciem caliditatemque temperamenti, ob quæ dissoluitur calidum innatum, non perstat in futurum: 4. *acut.* 16. in senili verò, etiam ante sectionem venæ virtus est debilis, quia deficit quantitas partium viuentium, & viget spiritum frigiditas. Licet tamen in senibus etiam septuagenarijs, quandoque sanguinem detrahere, *lib. de cur. rat. per sang. miss. c. 13.* si robusti, venis latis, boni habitus & sanguinei fuerint: in pueris verò ante quatuordecimum nunquam. Nec obest, quod interdum benè cesserit venæ sectio ante illud tempus, & Auenzoar, ac Celsus eam vsurparint. Nec enim quod semel, aut iterum, benè cessit, ob ægrotantium robur, statim in exemplum trahi debet, maximè cum sæpius malè cesserit; & rationibus potius quàm auctoritatibus standum est. *Quo* ad habitum corporis, conuenit venæ sectio in habitu sanguineo, seu carnoso, & rubicundo, cum venis amplis, aut etiam gracili, sed nigro, compacto, duro, & cum venis latis: noxia est in gracili cum venarum angustia, in molli, raro, albicanti, obeso, 11. *Meth.* 14. 4. *acut* 25. qualis ferè est in Eunuchis, fœminis, pueris; in quibus rectius vsurpantur cucurbitulæ, hirudines, scarificationes, inedia, imò ex Galeno 4. *de Tuend. Sanit. cap.* 4 subductoria quoq; pharmatica. *De vteri gestatione* magna est controuersia, sed vt breuiter res decernatur; Dico, conuenire venæ sectionem in grauidis, etiam postre-

Habitus corporis.

Vteris gestatio.

Aetas.

poſtremis menſibus, duobus in caſibus Primò Si mulier nimiam ſanguinis copiam coaceruet, merito cuius conceptus ſuffocatur, & ſequitur abortus, quo modo ſecta vena complures mulieres abortire cõſuetas ab abortu præſeruaui. Secundo, ſi grauida corripiatur morbo acuto. Quin imò ex Auerroe 7. *Col. lect. c.* 4. tutor eſt venæ ſectio purgat one: Tùm quia hæc magis agitat, & humores prauos ad vterum perduci; Tùm quia deleteria etiam facultate infeſta eſt. Nec quicquam contrà hæc facit Hippocratis auctoritas. 5. *aph.* 31. Nequaquam enim ibi venæ ſectionem abſolutè, prohibet in grauidis; ſed id tantùm vult, religioſè, & cautè illa vtendum eſſe, quod colligitur, tùm ex modo loquendi Hippocratis, qui conditionatus eſt, & comparatiuus *maximè ſi fœtus ſit grandior*: tùm ex cauſſa, ob quam prohibuit, quæ ex Galeno eſt, *In commento*, ne alimentum fœtui ſubtrahatur. Vnde facile conſtat, ſi ſanguinis copia adſit, aut ſi ita parcè is ſubtrahatur, vt eius, quod timet Hippocrates, nullũ ſit periculum nihil obſtare, quo minus vena pertundatur, ſuperior tamen, non ea quæ in talo eſt, ob periculũ abortus.

Aer.

Aer inter res non naturales, maximum ad venæ ſectionem habet momentum. Vnde nec calido ſumme, & ſicco, nec intensè frigido ea inſtituenda. 4. *acut.* 19 11. *Meth.* 14. 1. *ad Glauc.* 14. *de ſect. ven.* 6. & 20. Ratio eſt, Quia eſto ſub eiuſmodi conſtitutionibus vires in præſenti robuſtæ ſint, ſecta tamen vena paulò poſt debiles euadunt: in priori quidem ob aeris caliditatem digerentem: in poſteriori vero ob frigiditatem, tùm eam, quæ venæ ſectionem per ſe conſequitur; tũ præcipuè ambientis, quæ ſpiritui, ac calido innato ita aduerſatur, vt, quamquam ſub hyeme, ob concentrationem robuſtiſſimũ ſit, nihilominus tamen ea tempeſtate, quia aer frigidior ad coctionum loca penetrat, plurimum pituitæ generetur. 1. *de Nat. hum. t.* 36.

Menſium fluor.

Menſium fluor, ſi ſecundum naturam obeatur, & recto more menſes prodeant, nequaquam venæ ſectionem permittitur: permittit tamen, ſi prauus ſit, & diminutus: non quidem in brachio, ſed in talo. Debet enim medicus, vt miniſter naturæ, id in quo ea deficit ſupplere, & corrigere.

Animi timiditas.

Animo timido ſi æger ſit, & omninò a venæ ſectione abhorreat, inhibenda ea eſt, locoque eius ſubſtituendæ cucurbitulæ inciſæ, hirudines, imò ex 4. *de Tuen. San.* 4. 12. *Meth. c.* 8. Galeno larga alui deiectio, qui & illud addit, tantundem valere, ſi hæmorrhoides referentur, ſcarificentur malleoli, aut prouocentur in fœminis menſes.

Humorum cruditas.

Cruditas humorum. minimè poteſt *lib de ven. ſect. cap* 13. & 9. cum virium roborè conſiſtere, & ideò nec venæ ſectionem tolerare. Ratio eſt, Quia ſub crudorum ſuccorum redundantia ſanguis deficit, virtuſque alimento deſtituitur, & corpus euadit frigidum, Per humorem a crudum non intelligẽda eſt pituita. Hæc enim, cum à ſanguinis natura parùm diſtet, & facile in eum conuerti poſſit, non neceſſariò venæ ſectionem prohibet; imò venæ ſectione euacuat ab ipſo *Galeno.* 6. *aph. tex. cõ.* 22. Differta humor crudus à pituita quia ꝙ pituita eſt craſſior: minùs flatulentus, in vrinis ſubſidet, non neceſſariò generatur, & cum generatur, generatur non tantùm ex cibo pituitoſo, vt pituita ſed ex quacũq. occaſione, maxemè crapulæ, voracitatis, demum in ſenguinem verti nequit, quæ omnia ſecus habent in pituita.

Fluxus alui.

Circa alui fluorem videtur eſſe Galeni ſen-

tentia,

tentia, 4. *acut.* 116. & 1. *ad Clau. c.* 14. fluente aluo omnino non detrahẽdum esse sanguinem, etsi non fluat pro quantitatis ratione: cui & Auicenna videtur adstipulari, 4. 1. *c. de Phlebotomia*, & præterea rõ: Quia q̃ fluxu alui laborant, feré cacochymia tenentur, quæ purgatione, non venæ sectione tollitur. Sed res sano modo intelligenda est. Nam in dysenteria, si virium robur adsit, nihil vtilius venæ sectione, & ego plures tempore quo populariter illæ vagabantur, per eã sanitati restitui. Dico, si Viriũ robur adsit. Nam veré indicantia nunquã desiderantur. Saltem. n. secundum motum hic sanguis peccat, & præterea feré malo huic febres, inflammationes, vlcera, dolores, iecoris intẽperies feruidior iunguntur. Illud tamen notandum, si vti expediat venæ sectione, vtendum ea, non progresso iam morbo & cum frequenter aluum deijcere ægri coguntur, & alia Symptomata habent, quæ virium ruinam in futurum minãtur, sed statim à principio: nec confertim, & semel, sed per vices euacuandum esse ex Aetij, & Alexandri consilio. Nam sic & vires minus dissoluuntur, & reuulsio redditur *Galen. de sect. ven. capit.* 12. efficacior. Quod ad Galeni, & Auice. auctoritatẽ, illæ nihil obstant. Nã id tantum volunt, sine virium cõconstantia non deueniendum ad hoc remedium, vt clarè seipsum Gal. interpretatur. 4. *acut.* 116. Dici etiam potest, Galenum sub flore alicui non complecti Dysenteriam, vt quæ sit fluxus sanguinolentus, qui hoc remedio potissimùm curatur. Sed nec ratio allata militat. Nã cacochymia illa non est pura, sed spuria, in qua, ex omnium cõsensu, etiã venæ sectioni suus est locus. Et hæc de venæ sectionis natura, indicantibus, permittẽtibus, prohibentibus; rectus iam eius vsus explicandus est, sed, ne hoc nimium excrescat, in sequenti capite.

Explicatur rectus venæ sectionis vsus, Cap. III.

CIRCA rectum venæ sectionis vsum, vt & cuiuslibet alterius materiæ medicæ, hæc consideranda veniunt, qua quantitate sanguis extrahendus sit, qui modus in vena secanda sit seruandus; quo tempore eam administrare cõueniat, & ex quo in loco, seu quæ vena aperiri debeat.

Quoad quantitatem igitur, quantitas extrahendi sanguinis, alia est continua, circa quam quæritur, qua mensura sit extrahẽdus sanguis, ad libras ue, vel vncias: alia discreta, circa quam perpenditur, vnicane vice, an pluribus, ea mensura sit detrahenda. *Continua*, quoad venæ sectionem spectat (nam de medicamentis alia est ratio, vt diximus; *in Meth. nostra medendi*. alibi) partim ad quid agendum specificum pertinet, & indicatur ab essentia specifica, v. g. libra sanguinis euacuanda, à sanguine peccante ad libram, estque ea, quam Galenus quantitatis nomine comprehendit, dum dicit, 1. *ad Glau. c.* 1. rationem curandi con tineri qualitate, & quantitate remediorum, & modo vsus præsidiorum: partim ad rectum vsum, & indicatur ab eo, quid essentiam consequitur, comprehenditurque à Galeno *loco citato*, sub modo vsus. De hac sola hic agendum. Ea igitur *indicatur*, à læsione maiori, vel minori indicantis, permittitur, & prohibetur á viribus, & ijs, quæ ad vires referuntur. Quoad indicans, læsio ea consideratur, vel rõne materiæ sanguineæ, vel rõne magnitudinis mor-

Quãtitas extrahendi sanguinis continua, & Discreta.

Indicãtia quantitatẽ continuã.

Materia. bi. Ratione materiæ. Sic in Plethora, i. in Plethora, quæ eſt in corpore ſanguineo, quia maximè lædit, conuenit ſanguinis detractio maxima, ad animi deliquium exemplo athletarum, *1. aphor. com. 3.* & febrium Synocharũ, *1 aphor 23. 9. Meth. c 4 & de cur. rat per ſang. miſſ. c. 12.* in Plethora ſpuria, id eſt ea, quæ in corpore eſt non ſanguineo, ſed billioſo. pituitoſo, melancholico, minor: in cacochymia ſpuria, id eſt in cacochymia cum ſub dominio ſanguinis, adhuc minor. *Morbi magnitudo.* Ratione morbi magnitudinis. Sic in genere, in morbo maximo v. g. in dolore intentiſſimo, euacuatur ſanguis vſque ad deliquum animi. *1. aph. 23.* in ſpecie; in inflammatione, & in omni, affectu, in quo humores mutationem aliquam penes ſubſtantiam, & qualitatem determinatam ſuſcipiunt, ita vt ſanguis difformis euadat, & alius ſit in toto, alius in parte, vſq. ad coloris, *2 acut. 10.* mutationem; vt ſc. non ſolúm ſanguis fluens euacuetur, ſed etiam fluxus, vt habet Galenus *Ibidem in com.* *Error quorundã medicorum.* Ex quo obiter colligitur, peccare medicos, qui in omni ſanguinis euacuatione, expectant mutationem coloris: cum fieri poſſit, vt in toto corpore ſit ſanguis vniformis. *Prohibentia & permittentia quantitatẽ continuã.* *Quoad prohibens,* & permittens, ſi de viribus ſermo ſit, vbi fuerit virtus valida ſecundũ omnia ſua requiſita, ſanguis educi poterit ad vnc. xvj aut xviij. ad mutationem coloris, imò ad defectum animi. Vbi tamen notandũ, ad hãc euacuationem non temere *9 Meth. c. 10 & li. de cur. rat. per ſang. miſſ c. 9.* deueniendum: ſed obſeruandũ præceptum Auicennæ *Auicen. 4 1 c. de Phlebotomia*, dicentis, diminuas in Phlebotomia quantũ poſſibile eſt. *Sanguis nõ temere mittendus ad animi defectum.* Periculoſa, enim eſt, cúm ob alia, tũ quia punctualiter, exactè virium hanc tolerantiam cognoſcere vix poſſumus. Cognoſcitur. a. ex duob. potiſſimum, quorũ primũ ſtatim in principio venæ ſectionis obſeruatur, & eſt, ſi ſanguis è ſecta vena cum impetu, & quaſi ſaliendo exeat, ſine caligine oculorũ, & faciei pallore. Secundum in progreſſu ſpectatur, & pertinet ad pulsũ. Si enim qui magnus erat, fortis, celer, dum ſanguis extrahitur, euadit contrarius, virtutis non tolerantis ſignum præbet. Quod ſi virtus valida fuerit ſecundum quid, quia, ſ. ratione duorum requiſitorum ſit robuſta, rõne vnius debilis, tolerabit ſanguinis miſſionem ad vnc. viij. ad libram: ſi contra fuerit ratione vnius robuſta, debilis rõne duorũ, non traſcendendæ ſunt vnc. vj. *Quæ ad vires referuntur.* Si de ijs loquamur, quę ad vires referũtur. Ex reb. naturalib. ætas, quò magis diſtat ab extremis, tanto copioſiorẽ ſanguinis euacuationem tolerat; quanto magis ijs eſt vicina, vt in principio adoleſcentiæ, & ſub primũ ſeniũ, tanto minorem. Rurſus qui tẽperie calida ſunt & ſicca, habitu raro, molli, & laxo, qui non conſueti ſanguinẽ mittere, qui genus vitæ exercent laborioſum, & quod valde exhauriat, vt balneatores, ij omnes, cõtrarijs ſuis, moderatiorẽ ſanguinis detractionẽ aman. *11. Meth. 4. lib. de ven ſect. c. 14* Ex rebus non naturalibus aere temperato largior, calidiori, & frigidiori parcior, inſtituẽda eſt venæ ſectio. *Gal. ibid.* id quod etiã in caritatib. annonæ, bellis, & militia, ac ſimilib caſib obſeruãdũ eſt. Ex reb. præter naturã, ſi infeſtet dolor intẽtiſſimus, & alia Symptomata, quę vires proſternunt, copioſam, & ipſa euacuationem interdicunt. Nec obſtat, quod Galenus in intenſiſsimis dolorib. ſecat venam ad animi deliquium. *1. aph. 23.* Ibi enim de dolore loquitur conſiderato ſecũdũ vim propriã, hic vero de

eodem

eodem sermo est, vt relato ad vi iū tolerantiam. *Discreta* quantitas, id est, an vna, vel plurib. vicibus detrahendus sit sanguis, colligitur tùm à virib. tùm à morbo, & materia sanguinea. A viribus. Nam validę vires perferunt vna vice factam euacuationem; debiles re uunt, adeo, vt, etsi ad deliquium animi conueniret euacuatio, ea tamen virib. labascentibus iteranda sit. *li. de sect. ven. cont. Erasist. c.* 7. Idem est de ætate. Nam in adolescentibus quatuordecimum annum primùm ingressis, non vnā, sed repetitam euacuationem Galenus approbat. *l. de sect. ven. cap* 13. A morbo, & materia sanguinea. Vehementiori enim morbo, vnica vice euacuandum, exemplo febrium Synocharum, *l. de sect. ven. c.* 12. minus vehementi, partienda euacuatio. Rursus, morbus si actu affligat, vnica vice facta, si potentia, iterata venæ sectio conuenit. *Gal. ibid* Rursus, si motu immodico peccet materia, iterata venæ sectio, & per plures dies repetita, magis laudatur: cōtra, si copia, *Gal. ibid. cap.* 21.

Vnde sumatur discreta quātitas.

1.

2.

3.

Ad modum in secanda vena obseruandum, duo pertinent, modus ipse secandi venam, & quædam illi annexa Per modum nil aliud intelligitur, nisi an foramen magnum, vel paruum faciendum sit. Annexa ipsi modo omnia ad id diriguntur, vt operatio hæc adhibeatur, tutò, citò, & iucunde. *Modus indicatur* à maiori, vel minori sanguinis resistentia; permittitur, aut prohibetur a viribus, & ijs quę vires consequuntur. Materia igitur si fuerit crassa, quia valde resistit exitui, foramen amplū si tenuis, arctum, si mediocris, mediocre requirit. Vires validiores, ætas florida, amplum foramen facilè ferunt: vires debiles, ætas adolescentiæ immediate post quatuordecimum annum, & senilis immediate ante decrepitam, arctum requirunt: quia sub amplo foramine maior, sub minori minor fit spirituum dissipatio. Et quod de viribus debilibus; idem de temperatura calida, habitu non densu, aere calido, & cæteris, de quibus suprà *capit.* 2. dictum est, quemadmodum de contrarijs contrarium. *Annexa modo* ab ijsdem indicantur, permittuntur, prohibentur, à quibus modus, & pertinent, vel ad materiam euacuandam, vel ad venam incidendam, vel ad medicum, vel Chirurgum, vel ad patientem. *Materia*, quantum potest, debet reddi fluxilis. Ideò ante venæ sectionem pars fricanda linteis calidis, vel fouenda aqua calida, tùm sub forma fotus, cum spongia; tum sub forma lauacri. *Circà venam* incidendam opera vnicé danda, vt in conspectum se det, & appareat. Ideo adhibendum vinculum paulo suprà, & infrà locum sectionis, & si secandæ sint venæ frontis, vel in angulis occulorum, vel sub lingua, collum fascia, & linteo sensim constringendum: quod si vinculum non proficiat, perfundenda pars aqua actu calida; id quod maximè in venis manuum, & pedum faciendum est. *Ad medicum* hæc attinent, curet, vt vena secetur ægris decumbentibus, vt iubet Auicenna, ne deliquium animi incidant, quod facile sedentibus accidit, 1. *aphor.* 13. vt, si timidus sit æger alio faciem auertat, sermoque eo tempore habeatur, de rebus animum distrahentibus, vt, si idem bile facilè circà os superius ventriculi corripiatur, vnde metus deliquijs, os colluat aqua frigida, vel assumat tùm micam panis infusam in vino granatorum, aut posca; tum frustum limonis aut arantij in aqua maceratum, & sacharo aspersum. *Chi-*

Ad modū in vena secanda duo pertinent.

Modus à quo indicetur, prohibeatur, permittatur.

Annexa modo, à quibus de sumantur.

Annexa modo pertinent. Ad materiam euacuādā.

Ad venam incidendā.

Ad medicum.

Ad Chirurgicum.

rurgus primò accuratè ſciat, an venę ſecandæ ſubſit neruus, aut arteria. Nam puncto neruo conuulſio, arteria ſecta aneuryſma ſuboritur. Secundo ſecans venam in parte dextra ſcalpellum manu dextra, ſecans in ſiniſtra, ſiniſtra apprehendat; ea tamen ratione, vt pollice alterius manus vena detineatur, ne ſubterfugiat, & acumine ſcalpelli venæ ad latus infixo, deorſum ſurſum verſus tranſuerſim venam aperiat: tametſi venæ ſub lingua potius per longum ſint aperiendæ alias difficilè ſanguinis ſupprimeretur; ex Auicenna. 4. 1. *cap. de phlebotomia.* Probatur. a. pro ſcalpello magis lanceola, quam moſquetta dicta. Quia cum hoc ſecet venam digito percuſſa, ſæpè fit, vt neruus, aut arteria vulneretur, quandoque etiam; vt venam, ſi profunda ſit, non attingat. Tertiò, cum non eſt iteranda ſanguinis euacuatio, labia vulneris exprimat, deinde ſuperdato linteolo duplicato, frigida imbuto, vel vſto goſſypio, & ligatura adhibita, conſolidationem procuret: cũ repetenda eſt, deterſo vulnere, & ſanguine repurgato, oleo id, aut pinguedine, aut butyro illinat. *Patientis hę ſunt* partes, vt à ſecta vena iaceat in dorſum, & conquieſcat ſaltem per dimidium horæ, vt reſtaurentur ſpiritus, & partes inanitæ repleantur: vt ne ſtatim eo die conſuetis munijs vacet: vt ſomnum nõ ineat à venæ ſectione, ne ſubitò ſpiritibus reuocatis ad interiora, detrimentum patiatur innatus calor: vt abſtineat à Venere, balneis, & alijs huiuſmodi non illo tantùm die, ſed & ſequentibus: vt cibum aſſumat poſt vnam, vel alteram horam, qui conueniens ſit, pro ratione virium, & ipſius quoque morbi.

Ad patientem.

Indicans tempus ſecandæ venæ.

Tempus ſecandæ venæ indicatur à præſentia indicantis, materiæ ſcilicet ſanguineæ peccantis, & morbi magni, atque abſentia prohibentis. Quæritur. a. vel pro præſeruatione, vel pro curatione. *Quoad præſeruationem*, vel morbi inuaſio incerta eſt, vel certa. Si incerta, Ver, & Autumnus præſeruationi optima ſunt tempora, maximè ſi quis aſſuetus temporibus his ſanguinem mittere. magis tamen Ver. *lib. de ſect. ven. cap. 7 & 19.* His enim duob. temporib. & maximè Verno, magis temperatus eſt aer. Item in Vere ſanguis veluti effloreſcit, Autumno veluti effrænis erodit. Si certa, duobus, tribus, vel quatuor etiam diebus, ante tempus, quo ſolet ingruere, vena ſecanda eſt. Hinc Galenus in mulieribus ad mouendos menſes, quatuor ante tempus periodi dieb. ſanguinem ex malleolis detrahit. *Curationis gratia* conſiderantur dies, & hora. Dies dupliciter in conſiderationem venit. Nam vel ſemel eo vena aperienda eſt, vel pluribus vicib. Si ſermo fit de die, quo ſemel ſecanda vena eſt, in genere ſciendum, maximè expedire, vt ſtatim á principio morbi vena ſecetur, quod & Hippocrates in habitu athletico, 1. *aph.* 3. & Galenus in Synocho cum putredine, faciendum monet, 9 *Meth. cap.* 5. idque propter tres, vt exiſtimo, cauſſas. Quia vires in dies fiunt debiliores. 10. *Meth. cap.* 2. Quia, ſecta uena, augumentum morbi prohibetur. Quia ſublata multitudine per ſectionem uenæ, quod reliquũ eſt, facilius a natura euincitur. Si tamen omiſſa ſit occaſio in principio, licebit nihilominus, & in progreſſu id facere, præſentibus tamen indicantibus, & abſentibus prohibentibus ex Galeno, qui eos reprehendit, *libro de ſect. venæ capitulo vigeſimo*, qui tranſacto quarto die numquam uenam ſecabant. In ſpecie uerò, dies aperiendæ

Tempus ſecandæ venæ ratione præſeruationis.

Tempus ſecandæ venæ ratione curationis.

Dies mittendi ſanguinis, cũ ſemel vena aperienda in genere.

In ſpecie.

riendæ venæ opportunus, ex materiæ, sanguinis scilicet peccantis; ex morbi, tanquam indicantium, & ex virium, tanquam prohibentiũ, aut permittentium consideratione, in hunc modum eligitur. Quoad materiam, si solus sanguis peccet, statim vena pertundenda est: si vna cũ eo cruditas in vẽtriculo adsit, quod quandoque fieri solet, ne post sectã venam crudi humores tracti a venis, obstructiones pariant, tantisper differenda est venæ sectio, *Gal.* 9. *Meth.* 5. & 14. *Meth.* 14. dum ij concoquantur, modo in mora non sit periculũ. Ratione morbi, morbus magnus, tametsi, quatenus res præter naturam, indicat statim agendũ esse, cum medicus non solum facilè & tuto, sed cito etiã curare debeat: tamẽ, si minùs sit vehemens, & cruditas ventriculum obsideat, priùs hæc concoquenda est. *Meth. c.* 5 si vehementissimus, etiam neglecta cruditate, statim ad venæ sectionẽ accedendum, quod innuit Auicen. *Auic.* 4. 1. *c. de Phlebotomia*, dum ait, dari tempus in venæ sectione, & coactum, & liberum. Ex quo obiter patet, hallucinari eos qui semper venæ sectioni leniens prę mittendum esse existimant. Habet enim hoc tũ tantùm locum, cum plus potest superfluitas in ventriculo quàm morbus, id est, in morbo qui dat inducias. Quantum ad vires, validiores, in morbo vehementissimo statim agendum suadent: in minus vehementi, dilationem patiuntur. (Consentiunt enim cum morbo:) debiles, maxime ratione alicuius Symptomatis vires prosternẽtis, vt morsus ventriculi, doloris maximi, vigiliarum intensarum, nisi Symptoma tale sit, vt venæ sectione tollatur eius vehementia, ne in vehemẽtissimo quidem morbo permittũt agere, non prius sedatis Sympto- matis, v. g. roborato ventriculo, conciliato somno. (Dissentiunt enim vires tales a morbo,) & huc respiciẽs Auicen. dicebat, cum ad diuersa trahere volueris, seda dolorem: mediocres vires tùm in vehementi morbo, tum in non vehementi nihil differendum esse dictant; sed quã primum ad auxilium descendendum, quia dilationis tẽpore euadere possunt imbecilles. Quod si de die sermo sit, in quo iteranda venę sectio, hic ex ijsdem, ex quibus superior innotescit. Ex vitio materiæ. Nam si copia peccet, eodem die iterãda est venę sectio: si motu, ita vt reuulsione opus sit, diuersis. Sic enim maior fit reuulsio. *Lib. de ven. sect. c.* 20. Ex morbi vehementia. Quia in vehementissimo, eodem die, bis, aut tertiam, interpositis quibusdam horis, repetenda sanguinis detractio, in minus vehementi, potest ea fieri diuersis diebus. Ex viribus. Validiores enim eadem die iterationẽ permittunt, debiliores, vero siue propriæ, siue alienæ sint, vt in prægnãtibus, non nisi diuersis. *Quantum ad horam*, secandæ venæ, si præseruatio nis caussa secetur vena, sumitur hora motus materiæ sanguineæ, & est matutina, post vnam vel alteram horam a somno. Hoc enim tempore facilius sanguis ab intimis ad exteriora reuocatur. Si vero secetur caussa curationis, respiciendum tum ad morbum, tum ad res non naturales: De morbo. *In morbo*, vehementissimo, qualibet hora vena secãda est, etiam noctu, si necesse sic. *lib. de cur. rat. per sang. miss. ca.* 12. & 21. in minus vehementi secari potest à secunda hora vsque ad quintam. *Gale. ibid.* & *Auicen. cap. de Phlebotom.* Tunc enim æger est expergefactus, cibus concoctus; fæces excretæ. Rursus, in morbo qui vniformiter augetur,

Dies iterandi sanguinẽ, cum iterãda vena sectio.

Hora secandæ venæ caussa præseruationibus.

Hora secãdæ venæ causa curationis.

qualis est Synochus, quælibet hora: in difformi, si continuus sit, hora minoris afflictionis; in intermittente, tempore intermissionis, octo, vel septem, vel saltem quinque, ante accessionem, horis, conuenit venæ sectio. Quoad res non naturales. *Aere temperato*, secanda vena hora ante prandium, vel cœnam: in calido, hora minùs calida v. g. matutina: in frigido, minùs frigida v. g. meridiana eligenda est. *Cibo crudo*, in ventriculo existente, differenda venæ sectio, ne in venas attractus ille obstructiones excitet. *Quod* idem de fæcibus in intestinis dicendum est. Deponendæ enim eæ ante venæ sectionem, qua natura, qua arte, v. g. leniente per os dato, clystere, balano. Sed & ex rebus non naturalibus *accessio* obseruanda est. In hac enim prohiberi venæ sectionem expresse vult Galenus. *lib. de cur. rat. per sanguin. miss.* Abstinendum igitur tum ab ea nisi ex Oribasio immineat periculum aut mortis, aut morbi insanabilis. Ratio verò, cur abstinendum, est, Quia in Paroxysmo natura expellit ad circumferentiam, sectio venæ trahit a circumferentia, quos motus contrarios æger simul sustinere non potest.

Locus venæ sectionis seu qua vena secanda.

Restat locus sectionis venæ, circa quem consideratur, quænam vena secunda sit. Intelligimus.a. per venas, non venas pulsantes, quo modo venæ nomen veteres 2. *Epid. com.* 5. *& 6 de placit. cap* 9. Hippocrates, & Plato, vsurparunt: sed venas veras, sanguinem elaboratum ab hepate continentes.

Quæ vena communiter secētur.

Sunt.a. venæ, quæ communiter nostris temporibus ferro aperiuntur, aliæ supernæ, aliæ infernæ. Infernæ dicuntur, quæ in partibus infra renes cernuntur, & sunt duæ, altera in exteriori malleoli parte, ischiadica dicta, altera in interiori, Saphena vulgo, & matricalis. Venam poplitis, ex infernis vnam, non recenseo, tanquam eam, quæ citrà periculum, ob neruum substratum, minimè secari potest. Præterea noto, cum inter venas infernas connumerentur venæ ani, hæmorrhoidales dictæ, eas, quicquid dicat Massaria, & alij, tuto non posse ferro aperiri, *vide tractat. nostrum de sang miss.* quoniam vlcus imminet, quod sępius in fistulam degenerare solet, & propter hoc existimo ego, tutius esse, vt venæ hæ hirudinibus aperiantur: quanquam non desint, qui easdem referant frictione facta cum folijs ficus, aut pannis asperis: imò si solita per eas euacuatio fuerit cohibita, Galenus eas *lib. de sect.* 9 *&* 19. *& lib. de hirudinibus cap. vlt.* recludit sectione venarum in cruribus, & cucurbitulis ibidem incisis.

Venæ ani nō tuto ferro aperiuntur.

Possunt.a. aperiri hæ venæ, non in consuetis tantùm per eas purgari, sed etiam, si necessitas postulet, in insuetis. Secus.n. si insuetudo harum venarum apertionem prohibere posset, nec vena brachij, nec alia vnquam reperienda esset. Et Gal. 4 *aph* 25. pro aperiendis hisce venis non naturæ propensionem, sed sanguinis nigri accumulationem desiderabat. Aperiuntur tamen tutiùs in consueuit. Item possunt aperiri non pro euacuando solùm sanguine crasso, & melācholico; sed tenui etiam.

Venæ ani aperiri possunt, etiam non assuetis per eas purgari.

Vtrumque n. euacuant ex Hippocr. illum quidē, quia in melancholicis morbis summopere ab eo commēdatur earum fluxus: 6. *Epid.* 6. *tex. vlt. &* 6 *aphor.* 1. *ac* 21. hunc verò, quia idem vult morbo laterali, & Peripneumonia, qui morbi a sanguine billioso oriuntur, non corripi eos, quibus fluunt hæmorrhoides. 6 *Epid.* 3. *tex.* 37. Euacuant. a. vtrumque, quia tùm

Per venas ani expurgatur sanguis & crassus, & tenuis.

à sple-

à splenico ramo, per quem expurgatur sanguis melancholicis, tùm ab ipsa vena caua, quæ tenuis vehiculum est, habent originem, quarũ illæ internæ; hæ vero externæ dicuntur. Sed hæc obiter. Venæ supernæ vocantur, quæ in partibus existunt supra renes, & sunt in capite, in cubito, & in manu. In capite habentur vena frontis, in angulis oculorum, & venæ sub lingua. Quæ ex Auicena *4. primi cap de phleb.* sunt duplices, aliæ enim sunt sub lingua, aliæ super occultum menti, quæ, ranulæ dicuntur. In cubito sunt. Primò Cephalica, aliàs humeralis, & externa. Secundò Basilica, quæ & interna, & iecoraria, & lienaris (in sinistro tamen brachio) & axillaris dicitur. Tertiò media, seu cõmunis, quam & nigram & funem brachij vocant. In manibus duæ sunt, vna inter pollicem & indicem quã propaginem Cephalicæ: altera inter digitum minimum, & annularem, quam propaginem basilicæ nonnulli existimant: quorum tamen sententiam Anatomica *vid. Valuerd. lib. 6 Anatom. c* 8. *& Fallop lib* 4. *Instit. Anatom.* inspectio refellit, quippe quæ vtramque harum venarum à vena contrahere originem ad oculum ostendit. Cæterùm duo hic notanda sunt. Primò circà venas cubiti, tutiùs cæteris secari Cephalicam, eo quod basilica comitem habet arteriam, communis neruum, quam ob rem caute in eorum sectione incedendum. Secundò circà venas tali tametsi aperiri possint, tum infra, tũ suprà malleolos, rectius tamen eas secari supra malleolos, quod ibi sunt maiores. Porrò ex his; quæ secanda sit, tametsi in genere à subsistentia materiæ sanguineæ, & morbi magni indicetur; in specie tamẽ, & particulariter magis, id innotescit si ad hæc quatuor respiciatur, ad materiã

Quæ vena sit secanda cognoscitur ex quatuor

peccantem, ad morbum, ad venam ipsam incidendum ad vires. *Quo ad materiam.* Si ad fuerit Plethora exquisita, in qua sãguis solũ peccat in quanto, laborantib partib. inferioribus, diuersio facienda per venas superiores eiusdem lateris: contra laborantib. superioribus Hinc 13 *Meth.* 11. Galenus manu laborante, aut brachio diuertit per venas crurum, & contra: & in inflammatione genu, 2 *ad Glau* 2 *&* 3 *Meth.* 5. scarificat venam cubiti eiusdem lateris. Si verò spuria Plethora fuerit, aut Cacochymia, in qua materia peccat, tùm in quanto, tum in quali; partibus inferiorib laborantib. diuersio facienda per venã non superiorẽ, ne scilicet materia in quali peccans trahatur ad cor; sed per inferiorem oppositi lateris. Hinc Galen crure altero laborante, scarificat oppositum. 13. *Meth c. vlt.* Laborantib. verò superioribus, fieri põt diuersio per venas inferiores eiusdem lateris, quia minus periculũ est, materiam descẽdentem transire per mẽbrũ principale, quã ascendentẽ. Rursus si sanguis fuerit minus copiosus, sat erit vnã venã secare: si valde, duæ aperiri poterunt, ambæ in partibus supernis, si in his tantũ redundet sanguis ambæ in infernis, si in illis: altera in infernis, altera in supernis, si in vtrisque, plenitudine tamẽ a mẽsib. suppressis excepta. In hac enim, si insignis ea fuerit, vtraq pedis, numquã vena brachij secãda, quemadmodũ volunt Paulus, & Ætius: quia eius sectione menses supprimuntur. *Lib. de sect ven. c* 18 *&* 19. Rursus materia prout vario loco subsistentiam habuerit, ita variæ venæ secandæ Quare si subsistat in partib. infra renes, vel in ipsis renib saphenæ venæ infernæ tali, scilicet, hac tñ distinctione, vt si vitium sit in renib. in intestinis inferiorib. vtero, genitalib virorũ

1. Ex materia peccante.

vesica, aperiatur saphena: si in coxendice Ischiadica. Si verò subsistat in partibus supra renes aperiendæ sunt venæ supernæ, & quidem si redundet in capite Cephalica, & vena frontis (Dico Cephalica. Quia, quicquid alij dicant, hæc magis quam basilica capiti respondet ob ramum satis manifestum, qui a iugulari exteriori ad eam protēditur, seu ei potius innectitur, vt à recentioribus Anatomicis obseruatum est) si in partibus capiti substratis; vbi in facibus sit, & gutture, & partibus oris internis, venæ sub lingua, sed cum hac distinctione, vt quæ verè sub lingua, in linguę grauitate, & alijs eiusdem affectibus quę vero super occultum menti in angina, & glandularum vtramque & aliarum partium, oris malis aperiantur, vbi vero materia sufistit in thorace, circa hepar, ventriculum, lienem, iecoraria vel alienaris, vbi vero & in partib capiti substratis, & in capite ipso, mediana, seu communis. *Lib. de sect. ven. c.* 16. Est vero diligenter considerandus medico locus materię. Sępiùs enim fieri solet, vt cum alia hanc, vel illam venam esse secandam indicent, ratione tamen loci aliam aperire cogamur, vt in febri contingit, cum suppressione mensium, aut lienis tumore. Tametsi enim his in casibus, ratione febris secanda esset basilica dextra; tamen ratione mensium, saphenam, ratione tumoris lienis, basilicam sinistram pertundimus. *Quoad morbum*, in morbo imminenti, quælibet vena secari potest: *lib. de sect. venæ cap.* 7. & 19 in morbo ex toto facto, vacuandum per locum affectum, vel illi proximū. 4. *acut.* 30 & *de sect. ven.* 19. (Vnde in angina Galen. secat venas sub lingua, *c.* 2. *ad Glauc.* & Alexander in phrenitide venā frontis:) in morbo partim facto, partim fiente

Ex morbo.

aperienda vena, nec admodum proxima læsæ parti, nec admodum ab ea remota. Pręterea in morbo totius qualis est febris, secanda est vel iecoraria, quæ a fronte deriuatur, vel media, seu cōmunis lateris dextri, & sinistri: in morbis partium determinatarum, secandæ venę, vt dictum est, vbi de loco materię. Duo tamen noto circa venas manuum. Primum est, Orbasium, Paulum, Auicennam, in omnibus affectibus supra renes plurimum illarum sectioni tribuere; sed forte plùs quam oporteat. Tam, quia maximé distant à loco affecto. Tum quia exigua omninò sanguinis copia per illas potest detrahi. Quare, meo iudicio, magis semper fidendum sectioni venarum in cubito: quamuis interim, vbi venæ cubiti non apparuerint, *lib de ven. sect. cap.* 16. aut cubitus malè fuerit affectus, aut vires debiliores, aut maior reuulsio desideretur, earum apertionem non omnino damnem. Alterum est, Saluatellam in manu sinistra sectam mirificè probari à quibusdam in febribus Chronicis, & erraticis; ita vt non pauci à proprietate eam iuuare existiment. Cuius rei ratio mea sententia non est alia, quàm quia in ijs febribus, sanguinis ob diuturnum calorem, plurimùm melancolicus euadit; huius. a. sanguinis lien est receptaculum, qui plurimum ab eius venæ sectione iuuari creditus est à Galeni, imò ab Hippocratis vsque temporibus. *Vide Hippocr. lib. de morb. t.* 10 *Galen* 3. *de anatom. admin. cap.* 5. *l. de cur. rat. per sang. miss. cap.* 16. *Soran. Ephes. Introd. c.* 1. *Oribas* 1. *Synoph.* 10. & 7. *Collect. ca.* 5. *Aet. se. m.* 3. *c.* 12. & *ser.* 16. *c.* 11. *Paul.* 3. *de re medic* 94 & *lib.* 6. *cap.* 40. *Alex. lib* 8 & 11. *Actuar.* 3. *Met. c.* 1. *Aui.* 3 *Fen* 22 *tr.* 2 *c.* 25. *Rhas.* 9. *ad Almans. cap* 60. nec iniuria. Nam cū venæ internæ, quæ in sinistro cubito est,

Saluatella manus sinistra in febrib. Chronicis, & erraticis vtilissima apertio.

est,

eſt, ſaltē mediāte vena cōmuni propago ſit, cuius internæ ſectionem toties *Galen. 13. Method. cap. 11. 2. ad Glauc. cap. 2. 1. de humor. com. 3. 2. de rat. vict. 10 3. de loc. aff. 7 de cur. rat. per ſang. miſſ. cap. 10 lib. de cur. rat. per ſang. miſſ. cap.* 16. Galenus in lienis affectibus commēdat; cur non, vt Galeni verbis vtar, æque lienem affectum, ac illa adiuuet? maximè ſi vel interna cubiti illius non appareat; vel cubitus ipſe malè affectus ſit, vel virtus debilis, internæ, tanquā maioris aperitionem, quippe qua, ſi non in maiori copia, ſaltem confertim magis euacuetur ſpiritus, prohibeat, vel deniq; reuulſionis alicuius maioris ſit neceſſitas. Atque hæc vna ratio eſt, cur in febribus longis Saluatela prodeſſe poſſit, cui illa etiam addi poteſt, quod vires in his febribus neceſſariò debiles magis hanc, quàm illam, quæ in cubito peragitur, ſectionem ſuſtinent Porrò, quoniam non ſemper apparet Saluatela, eius vice propago aliqua aperiri poteſt illius venæ, quæ inter digitū minimum, & medium intercurit.

Saluatela rectè ſecatur in lienis affectibus.

3. *Ex vena ipſa inciden da.*

Quoad venam incidendam, ſitus eius, & apparentia conſideranda, & ſecanda ſemper, quæ in coſpectu magis exiſtit, ſeruato tamen perpetuo τὴ κατ'ἴξιν, in eſt partis rectitudine *3. Prothet. 33. & de ſect. venæ* 15. Vnde quantum ad venas ſupernas, pro vena iecoraria, ſi ea non appareat, media, & hac non conſpicua, Cephalica; qua, & ipſa non apparente, aliqua in manu aperiri poteſt; & ſic de alijs. Quantum ad infernas, ſi non appareat iſchiadica, Saphena, aut ſecundum Auicen ramus Iſchiadicæ vicinus, & viciſſim occultata Saphena, Iſchiadica incidi poteſt. Ex his verò obiter patet inanē eſſe eorū opinionem, qui affecto iecore, eodem cum fructu ſiniſtri, ac dextri cubiti aperiri baſilicam, ſeu internam venam, contendunt, eò quòd ab eodem venæ cauæ ad iugulum trunco, æqualiter vtraquè exoriatur. Nam tamen ſi hoc verum eſſe poteſt, ratione exortus, & diuaricationis vtriuſquè venę huius ramorum: tamen, quia non hæc ſolùm, ſed præter eam in eligenda vena rectitudo quoquè partis, vt ex dictis conſtat, eſt ſpectanda, ideo conſiſtere minimè poteſt.

4. *Ex virib.*

Quantum denique ad vires hæ, ſi robuſtæ ſint, nihil variant circa electionem venæ incidendæ hactenus propoſitam: ſi debiles prohibent ſectionem venæ magnæ, & vicinæ cordi, quales ſunt illæ quæ in cubito, vt pote per quas nimia ſpirituum copia euacuatur. Vnde pro ijs ſubſtituendæ, quæ in manu, iecorariæ quidem Saluatella, Cephalicæ ea, quæ inter pollicem, & indicem perreptat. Et hæc de ſectione venæ in præſenti, quibus qui plura volet, is ea ex noſtro poterit de ſanguinis miſſione tractatu petere.

Agitur de Cucurbitulis ſcarificatis. Cap. IV.

POST venæ ſectionem conſiderandæ veniunt cucurbitulæ ſcarificatæ, hirudines, & ſcarificatio malleolorum. Cucurbitulæ aliæ ſiccæ ſunt, aliæ ſcarificatæ, vtræque variè penes, tùm materiam ex qua fiunt, tùm quantitatem, tùm figuram. Penes materiam. Fiunt enim ex vitro, ligno cornibus, cucurbitis, metallo, terra, inter quas omnes vitreæ commodiores ſunt; poſt has autem fictiles. Penes quantitatem. Prout enim maiori, vel minori euacuatione egemus, ita etiam aliæ paruę ſunt, aliæ mediocres, aliæ magnę, imò maximæ ex Hippocr. *5. aph. 50. & Gal. 12. Meth. vlt.* Penes figuram.

Cucurbitularum varietas.

Quæ

Quædam ſiquidem circulares ſunt quædam oblongę, vulgo cornetti dictę. Item quędam orificiũ magnũ habent, quędam paruum. Omnes tamen rotundę quodammodo ſunt circulares; quæq; ſunt maiori orificio, trahunt fortiùs. Vires earum ac curatè deſcribuntur á Galeno *libello proprio, & 13. Meth. cap. 19* De vtriſquè .n. agere videtur. Nec .n. ſiccas tãtùm, ſed prætereа ſcarificatas quoquè Galeno, & veteribus fuiſſe notas, quicquid alij in contrarium dicant, pręter Oribabij auctoritatem, *7. Collect. cap. 16.* patet etiam clariſſimè ex ipſo Galeno, qui alibi in capitis grauitatibus *lib. de ven. ſect cap. 19.* & doloribus, ſcarificatam in occipitio cucurbitulam laudat: alibi 3. *de loc aff.* 4 ex Archigenis quoquè ſententia, eas recenſet, & ſiccis efficatiores appellat. Sed de ſiccis alio loco, nunc de ſcarificatis. *Hæ igitur, quantum* ad earum facultatem, & naturam attinet, ſunt *materia medica ſanguinem euacuans, ſed ſenſim, & longo tempore.* Quæ definitio ferè ex dictis de natura venæ ſectionis patet; illa tantúm in ea notanda, cucurbitulas ſcarificatas, eo quòd euacuant ſenſibiliter, & quidẽ ſanguinem, differre à cucurbitulis ſiccis, quę euacuant inſenſibiliter, & potiſſimúm flatus, eo .a. quod ſenſim, & lõgo tempore, differre à venæ ſectione. Adhibentur verò cucurbitulæ ſcarificatæ, vel vt materia remedij ſubſtituta venę ſectioni: vnde ab Auicen. 4. 1. vocantur vicariæ venæ ſectioni; vel vt materia principalis, & rurſus, ſi vt principalis, vel vt materia totum euacuans, vel vt euacuans partem determinatam. Poſſe .a. cucurbitulas euacuarè totũ, & proinde ſubſtitui venę ſectioni, ſaltem cum numeroſæ, cum profundis ſacrificationibus, ac ſæpius repetitæ cruribus, natibus, femoribus adhibentur, confirmari poteſt pręter auctoritatẽ Celſi *lib. 2. cap. 1.* & Auicen. *ibid* 4 1 (qui eas, eo quia cutim etiam mundificant, quod non præſtat venæ ſectio, niſi 4. *de Tuen. San.* 4. repetatur, venæ ſectioni anteponit;) etiam ex ipſo Galeno Is enim malleolorum ſcaricationem totum expurgare, ac idem valere quod venę ſectionem, non ſemel affirmat 4. *de Tuen. Sanit.* 4. *lib. de ſect. ven. cap. 11. 3. Meth. 5. & 2. aph. 17.* At cucurbitulas, eo, quo diximus, modo vſurpatas, ſcarificationem malleolorum æmulari manifeſtum eſt, Nec obſtat primò, quod Galenus nuſquam hoc affirmet. Secundo, quód earum vſum non concedit *lib. Artis Med. 96. & lib. de cucurbitul. ac 11. Meth. 17.* niſi euacuato prius toto, vnde videntur totius euacuationem ſupponere potiùs quàm eam præſtare. Nam quoad primum, tametſi id non expreſsè tradidit Galenus, colligitur tamen ex eo ſatis clarè, vt dictum eſt. Quoad ſecundum, loquitur ibi de cucurbitulis, vt ſunt materia principalis *Ex hac verò earum natura facilè patet*, quid de indicantibus eas, & permittentibus, & prohibentibus ſentiendum ſit. Quocircá, ſi de indicantibus ſermo ſit, cucurbitulæ, ſi conſiderentur, vt venæ ſectioni ſubſtitutæ, indicantur à vitio ſanguinis, & morbo magno, ſicut de venæ ſectione dictum eſt, ea tamen ratione, qua vires venæ ſectionẽ à vitio ſanguinis, & morbo indicatam non permittunt. Si vero conſiderentur, vt materia principalis, quatenus quidẽ totum euacuãt, indicantur à vitio ſanguinis, & morbo ſed minoribus tamen, quam ſint illa à quibus venæ ſectio indicatur, & iure quidem, quoniam cucurbitulæ ſenſim, venę autem ſectio ſubito euacuat: quatenus verò ad partẽ diriguntur, nõ tantum à partis mor

Cucurbitularum vires.

Cucurbitulæ ſcarificatæ notæ Galeno & veteribus.

Definitio cucurbitularum ſcarificatarũ.

Cucurb. ſcarificatæ materia variorum pręſidiorum.

Cucurb. poſſunt euacuare totũ.

Indicantia cucurbitularum ſcarificatarũ.

bo

bo minori, ſed magno etiam, vna cum ſanguinis vitio indicari poſſunt cum in parte determinata, cũ morbus magnus, tùm ſanguis copioſus peccans non rarò reperiantur. Si

Prohibentia, & permittentia.

verò de prohibentibus, & permittẽtibus loquamur, dicendum vniuerſe eas permitti à viribus, non ęquè validis, ac robuſtis, vt in venæ ſectione requiruntur: item & ab ætate non tantùm florente, ſed etiam puerili, & ſenili decrepita, nam decrepiti vel parùm, vel nihil ab earũ vſu refrigerantur: pueri verò vix ſecundum propriam eſſentiam diſſoluntur, ſpeciatim autem, quæ materia ſunt principalis, partem euacuans, eas prohiberi à repletione totius, & ideò, niſi eo prius euacuato, nunquam parti eſſe admouendas.

Quantitas detrahendi ſanguinis per cucurbitulas.

Rectus vſus cucurbitularum hiſce potiſsimum continetur. Quoad *quãtitatem*, ea per illas ſanguinis quantitas detrahenda eſt, quæ actiuitati & læſioni materiæ ſanguineæ, ac morbi vehementiæ reſpondet. Ideo in maiori læſione ſcarificationes infingẽdæ ſunt copioſæ, affigendæ cucurbitulæ plures, & maiores, eæque iterùm, atque iterùm poſt ſcarificationem repetendæ, quò maior ſanguinis copia detrahatur; in minori autem ſanguinis læſione, paucæ, & minores cucurbitulæ, citra numeroſas ſcarificationes ſufficiunt, nec eas repetere opus erit. Quod tamen intelligendum, dum vires, ætas & cætera conſentiant. Nec enim tantũdem, etiam per cucurbitulas detrahendum eſt ſanguinis in debiliorib. decrepitis, & pueris, item in intemperie calida & ſicca, habitu albo, raro, molli præditis, inaſſuetis, ſub cœlo admodum calido, aut frigido conſtitutis, quàm in contrarijs.

Modus administrandi cucurbitulas.

Modus obſeruandus in cucurbitularum adminiſtratione erit hic, vt in maxima ſanguinis reſiſtentia, non tantum locus ſcarificationib. obducatur ſed ſcarificationes etiam illæ longæ, ac profundæ adhibeantur: imò verò, ſi ſanguis ob ſui craſſitiem attenuatione opus habebit, vt commodius euacuari poſſit, imperandum Chirurgo, vt locum ante illarum oppoſitionem, & poſt ſcarificationem, ſpongia madefacta in aqua actu calida foueat, vel pannis calidis fricet.

Quando adhibendæ cucurbitulæ.

De tempore vſus earum, nihil aliud habeo dicere, niſi primò, tunc adhibendas eſſe, vbi præſens eſt ſanguinis vitium, & morbus vel magnus, vel minus magnus, vt dictum eſt. Secundò, Si vnà cum ſectione venæ adhibendæ ſint, quod non rarò accidit, ad reliquias ſanguinis diſcutiendas, ſemper venæ ſectionem debere præcedere. Tertio, Quæ partem euacuant, eas niſi toto prius vacuato, nunquam eſſe admouendas. Secus enim, cum à profundis trahant partibus poſſunt trahere materiam ad locum affectum, malũ fouere, & augere, imò inducta agitatione ſanguinis non tantùm ad locum affectum, ſed etiam ad locum reſpirationis præcipitare eũ, & ſuffocationem inferre.

Vbi adhibendæ cucurbitulæ.

Quoad locum attinet, adhibentur cucurbitulæ, vel ad motũ ſanguinis corrigẽdũ, reuellendo, vel deriuando: vel ad eundẽ euacuandum. Si igitur adhibeantur gratia deriuationis, parti proximæ membro fluxione tentato adhibendę ſunt: quo modo Galenus *l. de ſect. ven. c.* 19. in capitis grauitate, & dolore cucurbitulã occipiti admonet: ſi gratia *lib. de Cucurbitulis*. reuulſionis, parti & remotæ & contrarię: Si gratia euacuationis, id diſcriminis obſeruandum, quòd, ſi loco ſectionis venę adhibeantur, ex Oribaſio, Ætio, Auicenna neceſſe ſit adhibere illas, non dorſo, vt medici triuiales faciunt; maximé in febribus, cum

ita

ita necessariò materia ad cor trahatur morbifica: sed partibus ignobilibus atque extremis, brachijs, maximè verò natibus, femoribus, suris: si verò admoueantur, vt remedium principale, si sanguis in toto peccet, partibus infernis, si in parte, parti affectæ, euacuato tamen priùs toto. De prægnatibus tamē animaduertendum, nunquam in ijs partibus infernis, sed semper brachijs humerisq; affigendas esse: id quod faciendum in ijs quoq;, quibus partes infernæ malè sunt affectæ sicuti partibus supernis malè habentibus affigendæ infernis.

De Hirudinibus. Cap. V.

Hirudines quæ, & quales.

HIRVDINES animacula quædam sunt oblonga, parua in aquis degentia, virulenta omnia, si Galeno credimus *lib. de Hirudinibus*, magis tamē, & minùs. Quales eligendæ sint, & quibus dotibus præditæ, accuratissimè Rhases, *lib. 18. Continentis*, explicat, qui à quouis legi potest, quemadmodum, & Auicenna, qui ex Rhasi omnia transcribit. *Quod ad naturam* earum, & facultatem attinet, cum cucurbitulis cōueniunt. Sunt enim, non secus ac illæ, materia medica euacuans sanguinem sensibiliter, & sensim: differunt tamen in eò à cucurbitulis, quod hæ dolorem aliquem, & cruciatum inferunt: illę verò citrà molestiam sanguinem proliciunt. Vt verò in dictis cum cucurbitulis cognationem habēt, ita etiam in hoc cum ijs conueniunt, quod adhibentur, & ipsæ, tùm vt substitutæ venæ sectioni, saltem si numerosæ applicentur, & venę magnę, qua totum euacuari solet; tùm vt materia principalis. Posse autem substitui venæ sectioni hirudines, vel ex eò clarū est, quód non a partibus tantùm cutaneis, sed è profundis etiam, & à toto euacuant. Quod præter auctoritatem Auicennæ, qui id apertè fassus est, his etiam rationibus probari potest.

Earū natura, & facultas.

Hirudines possunt substitui venæ sectioni, & euacuare totū.

1. Primò enim animalcula hæc morsu aperiunt non tantū venas capillares, sub cute sparsas, sed etiā magnas, vt docet experientia. Quid ergo obstat; quò minus adhibita venæ, qua totū euacuatur, quales sunt venę brachiorū, & crurum, è toto sanguinem educant?

2. Secundó, Per hemorrhoides euacuatur totum *4. de San. Tuend. 4. 6. Epid. sect. 2. com. 2.* At hirundines commodissimé his venis applicantur.

3. Tertiò, Hirundinibus applicitis, tàm copiosius interdum sangu s euacuatur ex Galeno *li. de ven. sect. 19.* vt pro eo sistendo ad causticorum, & emplastricorum vsum deueniēdum sit, imo vt cachexia & hydrops subsequantur. At tātum sanguinis quomodo fieri potest, vt euacuetur ab illis, nisi ex toto trahant? Ex qua ratione etiam illud obiter contra Massariā constat, non tantùm tenuem, sed etiam crassum sanguinem educere. Id quod & experientia constat, maxime si, separatis iam hirudinibus, ex præcepto Oribasij *li. 7. Collectan. cap. 17.* locus spongia aqua calida imbuta foueatur: aut insideat patiens vasculo aqua calēte semipleno, aut cucubirtula magna cum multa flāma applicetur, quāquam non rarò ipse sanguinis impetus vulnus ab hirudinibus, licet perangustū, inflictū plurimū laxat & dilatat. Quod si Galenus *lib. de hirudinibus, &c.* aliquādo dixit subcutaneum tantum sanguinem hirudines educere, is de ijs loquutus est, vt pro vacuatione locali, & particulari, cuti, nulla habita ratione venarum, sicut & cucubitulæ, adhibentur. *Ex his verò constat simul, quid de indicantibus*, permittentibus, & prohibētibus hi-

Hirundines nō tantùm tenuē, sed crassū etiam sanguinem educunt.

Obiectionis dissolutio.

rudi-

Indicatia permittentia, prohibētia hirudines.

rudines statuendum sit. Sunt enim eadem, quæ in cucurbitulis; illud tā tum notādum, hirudinibus loco venæ sectionis potiùs, quàm cucurbitulis nos vti, cum has prohibet, vel vitium aliquod in partibus, quibus adhibendæ erant; vel si patiens ijs non sit assuetus, & eas detestetur. Quo etiam pertinet, vteri gestatio, in qua cucurbitulis, quod hæ agitationem sanguinis quoquomodo inferunt, hirudines tutiores sunt.

Quantitas detrahendi sanguinis per hirudines.

Quoad rectum vsum hirudinum si de *quantitate* sermo sit, constat in maiori læsione sanguinis, & morbi, dummodo vires, & cætera, nihil obstent, pro maiori detractione sanguinis, plures: in pauciori, pauciores hirudines esse applicandas. Vbi illud obseruandum si, vt non nunquam euenire solet, immodica euacuatio succedat, sistentia medicamenta adhibenda esse. Qua in re Galenus *lib. di hirudinibus*, vtitur farina cum cumino imposita, cui superdat lanam oleo imbutam, & deligatam. Ad eundem vsum valēt linteolum aceto infectum; alium maximè ob venenum ab hirudine communicatum; gallæ combustæ vino, aceto, aut muria extinctæ: spongia prius pice liquida imbuta, deinde cremata, & puluerata 11. *Simplic. in fin. tit. Spongia.* Nostri Chirurgi vtuntur fuligine, præcipuè quæ sartagini inhęret, gossypioque vsto, cū albumine oui exceptis, quod efficatius redditur, additis telis aranearum refertis farina. Ego, alijs non conferentibus, ad inducendam crustam, vtor oleo sulphuris cum melle, vel oleo chalcanthi cum succo porrorum; vel ipsa aqua porri destillata, cui superdo linteolum atramento scriptorio priùs intinctum. *Modus respicit*

Nimia per hirudines euacuatio, vt sistēda.

Modus applicandi hirudines.

ea, quæ sunt facienda ante applicationem, in applicatione, & post applicationem. Ante applicationem, duo facienda. Nam, & ipsæ hirudines præparandæ sunt, & locus, cui applicari debent. Circa primum, non vsurpandæ sunt hirudines statim, ac fuerunt captæ, vt Aloysius Mundella voluit, sed per plures dies asseruandæ. Quare, vbi primum captæ fuerint, mucor earum, & virulentia spongia, vel linteolo detergenda est: deinde immittendæ sunt in vasculum amplum, aqua purissime, & dulci repletum, cui tantillum sacchari admixtum sit eaquè frequenter permutanda. Sic enim à virulentia fiunt immunes, nec inferunt damna, quæ ab Auicenna recensentur. Circa secundum, Oribasius 1. *Synops. cap.* 15. & Aetius 1. *Tetrahib. serm.* 3. *cap.* 22. locum nitro perfricant, sed ille præterea, tùm ex sanguine illitum, tùm lotionē ex aqua dulci, hic verò forum ex eadem aqua addit: alij præter nitri affricationem locum scalpunt digito, vsquè ad sanguinis eruptionem, aut saltē cutis ruborem, priùs tamen detersis sordibus. alij lacte partem oblinunt. Rhasis cœnum, & lutum adhibet, propter consuetudinem scilicet animalium, quæ in luto degunt: Galenus vult partem inungi, quod puto eum intelligere, de illitione cum sanguine, aut aqua tepida. Omnes hi modi concedi possunt; ego tamen existimo, hunc maxime esse accommodatum, si abstersis sordibus, locus foueatur spongia aqua calida imbuta, vel permittente parte, cutis pars incidatur, vt sangis affluat, ac vena discooperiatur. In applicatione ipsa, partes fouendæ: sunt linteis calidis, vel etiam ex Galeno oleo calido immersis, ne impediatur exitus sanguinis á frigore ambientis: deinde obseruandum, an satis trahant, vel non, & si trahant, totum illis negotium permittendum; sin, ex *libro huic rei proprio.* Galeno cauda forti-

Quæ sint facienda ante applitionem. 1.

2.

Quæ in applicatione. 1.

2.

ce amputanda, idque tùm vbi fugere cœperint, & relecta cauda, digitis sæpè modeste pertractandæ sunt (sed resectio hæc nostro tempore non est in vsu:) tandem attractio eorum si sistenda sit, cinis, aut sal ori illarum imponendus. Post separationem hirudinum *Galenus* a veneni extractionem adhibet cucurbitulam.

Quæ post separationem.

Græci, & Arabes fouent locum spongia imbuta tepida, aut etiam calida, maximè si copiosior sanguinis fluxus desideretur, qui tamen, quomodo prouocari possit, supra dictum est. *De tempore, & loco*, nihil habeo quod dicam, præterea, quę supra de cucurbitulis dicta sunt, hęc duo tantùm circa locum not. Primùm, circa hirudines quatenus totum respiciunt; gratia euacuationis à toto, etiam venis ani, dummodo pars ea non sit affecta, (exceptis tamen pręgnantibus in quibus semper adhibentur brachijs) rectè hirudines applicari: quamuis hęc apertio veteribus fuerit incognita aut saltem non vsurpata, quippe qui alijs modis, & maxime secta vena *lib. de hirudin cap. vlt & de sect. on. ven. 9. & 19.* inferiori, eam perficere consueuere. Secundum circa easdem, quatenus particulari euacuationi inseruiunt, eas nunquam admouendas hęmorrhoidibus dolentibus, & tumentibus, nisi vbi materia fluxa sui præsentia vincat alia indicantia, quod contingit, vbi in toto amplius redundat materia, quæ ad venas has fluere possit. Secus enim materia potius in contrarium trahenda. Cæterum circa vbi agendum in vsu hirudinum, oritur insignis difficultas, nullo modo hic negligenda: Certum enim est hæmorroides alias externas propagines venæ cauæ, alias internas ramos venæ splenicæ esse; modo cum hirudines, applicitæ tantum attingant externas, ergo a vena caua tantùm, non autem à splenica, imo nec ab hyppocondrijs euacuabunt, vt in affectione hyppocondriaca vsus illarum videatur superfluus: Hanc difficultatem memini me aliquando in Consultatione pro quodam Serenissimo Principe proposuisse, atque eam desolutam fuisse bifariam, primum quidem per id, quod à venis ramasculi veluti luxuriantes diuaricantur, qui sibi ipsis obuij faciunt Anastomasim, & sibi inuicem materiam communicant, vt hac ratione venis sedalibus externis apertis facilè per ramulas illos communes, etiam internis possit fieri euacuatio ab omnibus venis hæmoroidalibus; Secundo additum fuit à splenico vase ramum id Anatomica inspectione ducente) descendere per intestinum colum, ad partem imam posticam intestini recti, vt si parti huic curet Medicus Chirurgum adhibere hirudines euacuatio etiam fieri à ramo splenico pro certo sit habendum. Et hæc de hirudinibus.

Quando, & vbi, adhibenda hirudines.

Insignis difficultas de adhibendis hirudinibus venis ani.

Solutio.

De scarificatione malleolorum.

Cap. VI.

SCARIFICATIONEM, perperam nonnulli eandem esse putant, cum cucurbitulis scarificatis, è quorum numero sunt Auicenna, Cardanus, Capiuaccius, & quicunquè Galeni loca, *Vide infrà hoc capitulo.* quibus ait, scarificationem malleolorum vicariã esse venæ sectioni, acommodant cucurbitulis.

Scarificatio diuersa a cucurbitulis scarificatis.

Esse enim hæc duo distinctas

reme-

remediorum materias, Tũ ex modo administrationis vtriusque diuerso; Tùm vel ex eo manifestissimum est, quod *Oribas. 1. Syn c. 14. & 7. Collect capitu. 18. 19 & 20. Galen. lib proprio capitu. 4. Aetius 4. Tetrabib. ser. 3. capitu. 21.* & cæteri, separatim de vtrisque tractant. Administratur autem eo instrumento, quod vulgò rasorium, Latinè nouacula dicitur; idque triplici ratione. Fit enim alia breuis, ac superficiaria, alia longior, & profundior, alia inter has media; quarum omnium hæc est differentia, quod superficiaria non trahit à longinquo, & vix quicquam reuellit, & deriuat, sed humorem tantùm in summa cute existentem euacuat; contra longæ ac profundæ faciunt, quæ tantum sanguinis educunt aliquando, vt animi deliquium inducant: media medio modo se habet.

Scarificatio quomodo fiat, & quotuplex.

Quod ad naturam scarificationis, attinet, Galenus varijs in locis eam partim reuulsoriam, partim euacuatoriam constituit: & hanc rursus aliam, quæ partis determinatæ, aliam quæ totius euacuationem molitur. Reuulsoriæ meminit, 13. *Meth cap. 5.* vbi laborante manu iubet scarificare crura, & contra. Sub hac autem deriuatoria etiam continetur, qualis est fere ea, qua crura in hydrope inciduntur. De euacuatoria parti determinatæ accomodata loquitur libello proprio *cap. 4.* & alibi passim. Conuenit autem in phlegmone, vt inhibeatur suppuratio, in duratioque in tumoribus flatuosis; in hydrope, in quo memini feliciter me illa in cruribus tumidis vsum; in gangræna, anthrace, bubone pestilenti, morsu venenato; item in vlceribus antiquis *Galen. 4. Meth. 6. ex Hippocrate li. de Vlceribus*, quæ non sanantur, quia sanguis in illis contentus perniciosa est qualitate affectus. Euacuatoriam totius proponit omnibus ijs locis, *2. aph. 17. 4. de Tuen. Sanit. c. 4 li. de vena sect. c. 11.* quibus scarificationem malleolorum idem ait valere, quod venæ sectionem, potissimùm si sanguinis redundantia in corpore aceruata fuerit ob euacuationem solitam, per hæmorrhoides, aut vterum, cohibatam, quibus in casibus non expedit sæpiùs in anno venam secare. Ex his omnibus scarificationem generibus, omissis alijs, de ea sola agemus quæ totius euacuationem molitur, idque breuissimè tanquam de ea, quæ nostris temporibus omnino in vsu esse desijt, & cui ferè cucurbitulæ sacrificatæ substituuntur.

Scarificationis natura, & facultas.

Est igitur scarificatio hæc materia euacuans sanguinem, sensim, & longo tempore, sed immediatè & cum aliqua molestia. Cum aliqua molestia, ad differentiam hirudinum, immediatè, ad differentiam cucurbitularum incisarum, quæ præter scarificationem, medio etiam cucurbitula, cum flamma admota, sanguinem proliciunt.

Scarificatio euacuatoria totius quid.

Indicantia scarificationis, sunt eadem illa, quæ cucurbitularum venæ sectionis vicariarum sanguinis vitium, & morbus ab eo magnus. Vbi tamen illud notandum, circa sanguinis vitium, indicari a sanguine præcipuè tenui. Id quod ex Galeno satis claré colligitur, dum ait *libro de sect. ven capitulo 11.* scarificatione hac vtendum esse, loco sectionis venæ in fœminis, quibus suppressi menses, albidioribus tamen, vt quæ sanguinem magis tenuem colligunt: in nigrioribus verò, vt quæ sanguine scatent crasso, & melancholico, secandam esse venam: item dum scriptum reliquit, *ibidem capitulo 18* non ita iuuari ischiadicos à scarificatione, vt à sectione venæ, eo quod crassum habeant in articulo femoris

Indicantia huius scarificationis.

Permittēs. tis sanguinem. Permittens sunt vires, sed debiliores, quam vt venæ sectionem tolerare possint, quales sunt in fœminis albidioribus, pueris, senibus, &c.

De loco cui adhibēda varia sententia. Quoad rectum vsum *circa locum* cui adhibenda sit scarificatio hæc, maxima est controuersia. Alij siquidem, vt *Cent.* 1. *curat.* 18. Amatus Lusitanus, & brachijs, & cruribus adhibent. Ægyptij, & Syri apud Ioan. Iacobum Mannum, & Prosperum Alpinum de *Med. Aegypt. li.* 3. suram incidunt, longis, & profundis scarificationibus, & indecitissimè, & largissime sanguinem detrahunt, idq; citrà magnū dolorem, quod eo fieri credit doctissimus Alpinus, quia pars ante scarificationem ita contūditur, & verberatur, omnem vt sensum amittat. Galenus ferè semper malleolorum meminit, i. partium malleolis proximarum, vnde, & passim scarificatio malleolorum dicitur. Sed incisio harum quomodo cum fructu, & tuto possit administrari, difficile est intelligere. Cum enim neruis multis præditæ sint, & quidem vno insignis magnitudinis non videtur, qua ratione citrà dolorem ingentem, & conuulsionis periculum, possint scarificari. Adde q̄ ista sint aridæ, & exangues, vt tantū sanguinis, quantū vult Galenus, & veteres medici, ex ijs extrahi posse nequaquam sit credibile. Ego de

Sententia propria. hac re tota ita existimo, imprimis ex Galeno nihil de ea haberi posse certi, vtpote qui, licet malleolorum frequēter meminerit, tamen, & crurum quoque, & brachiorum scarificationem proponit, vt supra dictū est. Deinde ita statuo, tum Galeni, tum prædictorum medicorū auctoritate motus, obiri posse scarificationem hanc, necessitate postulante tū in cruribus, tum in brachijs, & vtrāque quidem ad euacuationē totius facere, sed illa tamen, quæ in cruribus administratur, maximè euacuari plenitudinem, ex suppressis mensibus, & hæmorrhodibus ortam, vt supra ex Galeno dictum est: ea autem, quæ in brachijs fit plenitudinem citrà has occasiones coaceruatam. *Modus autem admini-*

Modus administrandi. *strandi* erit, vt pars scarificanda prius in calidam immergatur, ac vehementer fricetur, manibusque contrectetur, arctè deligetur, & tandem incidatur, ea seruata incisionis ratione, quam ex Antyllo profert *loc. sup. citato*. Oribasius, i. incisionibus profundis, & longis. Ad dolorem præcauendum, qui ex incisionibus eiuscemodi necessario oritur, quid Aegyptij faciant, iam explicatum est. Et hæc de scarificationibus, quarum tamen rectam administrationem, ad Galeni, & veterum mentem, summopere ab alijs edoceri cupio.

Tractatur de materijs Chirurgicis, quæ sensibiliter euacuant. sed succum diuersum à sanguine, id est, de cauterijs. & visicatorijs; Et frictionibus. Cap. VII.

MATERIAE quæ succum diuersum á sanguine euacuant duorum sunt generum, vt dictum est, Cauteria, & Vesicantia. Vtrū-

Cauteriorum, & Vesicantium indicantia permittentia, & prohibentia. què horum ichorem ferè semper euacuat. Vnde, & vtrumq; indicatur à copia, & motu prauo ipsius ichoris, estq; vtrumq; materia tū euacuatoria, tū reuulsoria, ac deriuatoria. Permittitur vero à partibus sanis, & prohibetur ab infirmis. Nunquā enim audax esse debet medicus in affigendis cauterijs, vel vesicantibus, parti alicui vel dolore, vel tumore, vel aliquoalio affectu laboranti, nisi affectus sit inueteratus, & maximè pulcax. Pro hibe-

hibetur etiam vtrumque hoc remedium, ab vlcere in aliqua parte existente. Pars enim vlcerata, nec cauterium, nec vesicans admittit.

Quantitas cauteriorū

Quod ad rectum vsum attinet, si de cauterijs sermo fit, *vide de cauterijs Resp. nost. med. resp. vltim. Item Galen. passim, sed precipuè 5. Simpe. cap. 15. & 27. 10. sympl. cap. de Sero de Theriac. cap. 16. 13. Meth. cap. 6. de quantitate*, ita decerno, eo plura, & magis profunda esse paranda, quò materia morbifica in corpore magis lædit. *De modo.* Parantur cauteria pluribus modis. Primò traiecto filo serico cum acu, per cutem duplicatam, tenaculis apprehensam, & ferro acuminato ignito perforatam, quæ cauteria communiter vocari solent setacea. Secundò igne, vel actuali, cum ferro scilicet candenti, vel potentiali, nempe caustico, parato ex aqua saponis ad spissitudinem cocta, cui in fine modicum butyri adiectū sit. Circà quod tamen secundum cauterijs genus, sciendum est, ignē actualem magis probari, duobus in casibus. Primus est, si pars, cui cauterium infigendum est, sit pręcipua ac nobilis, vel saltem roboratione indigeat; quo nomine capiti semper cauterium actuale est adhibendum. Alter casus est, si cita purgatione, & euacuatione exiccationeque indigeamus. Cæterum quocunque horum modorū excitetur cauterium, siue igni potentiali, siue actuali, siue cum, siue sine fili traiectione, oportet vsque ad putrefactionem, & separationem escharæ inductæ apponere butyrum cum folio brassicæ, eousque, quousque eschara ipsa separata fuerit. Deinde, si cauterium factum sit cum filo serico, adhibenda est petia linea duplicata, in cuius medio sit folium hederæ, vel adhibendum est ceratum diachylon gummatum, vel ceratum ex minio, vel quod sacrum dicitur. Si verò paratum sit sine filo, immittenda est in foramen pila cerea, vel granum ciceris albi, aut pisorum maiorum, vel pila ex radice hederæ, aut etiam argento perforato parata, & si materia attrahenda sit, vt in aridis cauterijs, à quibus nihil effluit, pila cerea cum puluere agarici, colocynthidis, elleb ori vtriusque; & diagridij, cauterio sic repleto pila, siue grano aliquo superdanda papyrus bibula, vel petia linea cum folio hederæ, vt dictum fuit; & si cauterium irritetur, à pilis, & granis iam dictis, poterit ipsum placari vnguento albo Pauli, vel ex succis. *Tempus idoneum parandi* cauteria est, vbi præsens est materia, per cauteria euacuanda: & iccirco etiam tamdiu conseruanda sunt, quamdiu perseuerat præsentia illius materiæ, & cauteria ipsa materiam euomūt & euacuant: imò in aliquibus vsque ad finem vitæ necessarium est cauteria gestare. Vbi tamen notandum, quod cauteria in parte principe, & ob id in capite, non nisi ad annum sint detinenda. *Quoad locum ipsorum* cauteriorum, statuo setacea ceruici, abdomini ad hypocondria, scroto ac tandem omnibus partibus cutaneis, quæ tenaculis apprehendi queunt, alia verò cauteria ferè cuilibet parti adhiberi posse, potissimùm verò syncipiti, occipiti, humero, regioni ad os sacrum, articulationi femorum, femoribus in parte domestica suprà genu, nec non & cruribus, ea tamen ratione, vt si adhibeantur gratia euacuationis, excitentur supra locum affectum; si deriuationis super partem propinquam loco affecto: si reuulsionis, super partem distantem & oppositam. Et de cauterijs quidem ita breuiter: de quibus qui plura

Modus infigendi cauteria.

Setaceum.

Cauteria potentialia & actualia.

Igne actuali quibus in casibus magis vtēdum.

Quomodo tractandū cauterium factum cū filo.

Sine filo.

Tempus infigendorū cauteriorum.

Locus setaceorum.

Cauteriorum aliorū

volet, is Responsiones nostras medicas 43. *fol.* 140. *& tractatum de catharo* adeat, vbi de ijs plenissime.

Vesicantiũ materiæ, et formula. Vesicantia, *quorum meminit Gal.* 6 *Local. cap.* 25. *Local. & c. tametsi ex* pluribus medicamentis parentur, nimirum ranunculo, flammula louis, euphorbio, thapsia, synapi, stercore columbino, & cantharidibus: nihilominus mihi vsitata sunt, quæ parantur hoc modo. *Rec. cantharid. præpar. drach vi. Synapi drach. ij fermenti acris vnc. ss. caricarum pinguium num. vi. sem. ameos drach.* i. *M. & cum aceto scyllino, vel aqua ardenti f. pasta:* cui extensæ super corium, vel linteum ad vigorandum medicamentum superdari poterit puluis cantheridum. De horum vero vsu hæc notanda sunt. *De quantitate* *Quãtitas. Modus adhibendi.* Quò maior est læsio materiæ morbificæ indicantis, eo & plura, & maiora sunt adhibenda vesicantia. *Quoad modum* agendi certum est pastam illam extendi debere super corium, vel linteum, vt dixi, ad formam, & figuram coronati argentei. *Tempus.* Tempus accommodatum horũ vesicantium, desumendum est ex præsentia materiæ morbificæ indicantis. *Locus cui applicantur.* De loco verò ita statuendum est, adhibenda esse cruribus suprà talum, & femoribus suprà genu in parte domestica; brachijs verò paulò suprà carpum, humeris, scapulis, occipitio, syncipiti, tandemque cuilibet parti corporis, dummodo ab vlcero, & tumore sit immunis. *Frictiones ac earum vsus.* Frictiones sensibiliter euacuantes contueniunt in mouendis sudoribus, & fiunt toti corpori per manus aut madefactas ex Aulc in aqua, & vino, aut illitas oleo aliquo relaxãti, ac rarefacienti, quo spectat spõgia madefacta in decocto camomeli, anetri, quæ omnia actu calida admouenda.

Agitur breuiter de materijs Chirurgicis euacuantibus insensibiliter.

Cap. VIII.

Materiæ Chirurgicæ insensibiliter euacuantes quinque. MATERIAE Chirurgicæ insensibiliter euacuantes, vt dictum est, quinque numero sunt, cucurbitulæ siccæ, picationes, frictiones, vincula, & lotiones. Dicuntur verò hæ materiæ euacuatoriæ, quia trahunt ab vna parte ad aliam, v.g. cucurbitulæ siccæ euacuant, quia trahunt à centro ad circumferentiã, nec non indifferenter à qualibet parte. Præterea aliquæ ex hisce materijs euacuãt insensibiliter, quia discutiunt, & vaporosam digestionem molliuntur, vt cucurbitulæ, picationes, frictiones, & ligationes.

Cucurbitulæ siccæ. Quod igitur ad cucurbitulas spectat, cũ adhiberi possint, & ad euacuandum, & ad reuellendum, & ad deriuandum, *Vide Galen. lib. de hirudinibus cap* 3. *& 13. Metho* 19. *& c.* illud circà locum earum notandum est, eas, si adhibeantur vt euacuatoriæ, applicandas esse parti affectæ: si verò veniant in vsum, tanquam deriuatoriæ, loco vicino parti affectæ: si tanquam reuulsoriæ, loco distanti.

Picationes. Picationes potissimùm fiunt ad attrahendum alimentum, ad partem aliquam corporis emaciatam. 14 *Method. cap.* 16. Fiunt autem hunc in modum. Accipitur corium; deinde super illud extenditur pix naualis fusa, & liquida; tùm corium illud parti emaciatæ circumuoluitur, & postquam firmiter hæserit, maxima vi à parte illa separatur, & euellitur. Hoc verò genus remedij, singulis diebus repetendum est, quo usque pars rubescat, & intumescat, & vbi medicus cognouerit alimentum

tum sufficienter attractum fuisse, ab vsu illius desistendum. Sed circa modum agendi notandum est, partem illam priùs abradi debere, & à pilis immunem reddi. Præterea imperandum, vt pars opposita obducatur fascia, non tamen valde arcta, & adstricta, vt hac ratione simul alimentum ab hac parte ad emaciatam pellatur, & motus attractionis, qui fit à picationibus, iuuetur, & vigoretur. Tametsi Picatio apud antiquos, alio modo vsurpata fuerit, nam picem in oleo liquabant, mox ea calida partem antea fricatam illinebant, atque eam tamdiu, detinebant quousque frigeret, mox auferebant, rursusque aliam adhibebant, quamdiu parsruberet, & turgeret, quod genus medicamenti communiter Dropax simplex dicitur. Huc cognatione quadam referri possunt, percussiones cum ferulis factæ in certis partibus, ἐπικρούσεις & κατακρούσεις veteribus dictæ. Eundem enim cum picationibus vsum habent, vt fusè docet Galenus decimoquarto, *Meth. capitulo* 14. exemplo pueri cuiusdam, cui hac arte, nates ex carnes, à mangone breui tempore restitutæ fuere

Frictiones. Frictiones, *Galeno secundo de San. Tuend. capitulo tertio, & quarto, & lib. tertio ibidem capitulo secondo*, duplices fieri solent, siccæ, & humidæ. Siccæ, *quoad modum*, agendi, administrantur, vel manibus solis, vel pannis asperis, vel sacculo repleto simplicibus moderatæ calidis, & detergentibus, aut aliquibus alijs, pro diuersitate indicationum, quibus per frictiones satisfacimus. *Quoad locum*, solent adhiberi modò cruribus, femoribus, dorso, scapulis, humeris, brachijs, pectori, ventri & proinde toti corpori: modo alicui parti determinatæ. Ad quas meo iudicio, aptè referr possunt pectinationes, seu capitis frictiones factæ cum pectine. Frictiones humidæ, adhibentur locis prædictis, vel per manus oleo aliquo inunctas, & liquore aliquo accommodato madefactas, vel per spongiam vino, aut decocto aliquo imbutam. De quibus frictionibus omnibus noto reuulsorias deriuationes, ac euacuatorias esse posse pro diuersitate partium, quibus applicantur vt de cucurbitulis dictum est, hinc e. g. in super purgatione quæ fiunt artubus reuulsoriæ dicuntur.

Deligationes. Deligationes fiunt in artubus parum suprà articulos. *Vide Galen. com. 2. libro de ijs, quæ in medicatrina fiunt* Quæ si fuerint arctæ valet in sopore facultatis.

Lotiones. Lotiones fiunt vel cum aqua simplici calefacta, vel cum aqua decoctionis, aliquorum simplicium, prout indicationum diuersitas hortari videtur, & adhibentur modò partibus extremis, vti cruribus, & brachijs, modò etiam ipsi capiti.

Circa omnes verò has, quæ dictæ sunt, materias, illud in communi notandum est, vt scilicet adhibeantur vbi præsens est indicans, ea tamen conditione, vt absit prohibens, sicuti est cibus in ventriculo, & vlcus, vel tumor, vel aliquid aliud simile circà partes quibus sunt adhibendæ.

Materiæ Chirurgicæ certis affectibus propriæ enumerantur.

Cap. IX.

MATERIÆ Chirurgicæ, quæ aliquibus præter natu-

ram affectibus propriæ sunt, cum sint variæ, ne nimius sim, illas tantùm in medium proponam, absque eo, quòd diffusè natura, & rectus illarum vsus, explicetur. Nam prçterquàm, quòd hæ potius ad Chirurgum attinent, infrà etiam, inter materias Pharmaceuticas, non pauca, quæ ad illarum cognitionem, & rectam vsurpationem, conducunt, proponenda venient, idque summa cum ratione, quoniam materiæ Chirurgicæ huius census, ferè à Pharmacis separatæ administrari nequeunt. *Vid. huc spectantia apud Galen. in comment. ad libr. Hippocr. de fractur de articulis, de officina med. libro sesto, prioribus, & postremo Meth. libro de Tumor. præter nat.* Omnes igitur materiæ hæ, in capita redactæ, diriguntur, vel ad tumores præter naturam, vel ad fracturas, vel ad luxationes, vel ad vulnera, vel ad cicatrices, post sanata vulnera, remanentes. Sunt & aliæ materię similes quę & ad sananda, & exploranda varia corporis mala faciunt. *Quæ ad tumores*, spectant, sunt duæ ferrum, & causticum. Ferrum adhibetur vel ignitum, vel incidens. Per causticum verò, intelligo omnem materiam medicam quę vrit, & partes etiam profundas attingens escharam inducit, partemque ipsam corrumpit, ad differentiam earum, quæ insigniter calefaciunt, sed non corrumpunt. *Quæ ad fracturas*, referuntur, materię Chirurgicę, duplices sunt; Vel enim referûtur ad fracta, quę nondum cohęrent, seu ad fracturas nondum accommodatas: vel ad fracta iam coaptata, seu, quod idem est, ad fracturas accommodatas. Primi generis sunt manus, funes, habenę, item machinamenta. His enim partes fractę simul committuntur, quanquam & sciam aliquando lima etiam, ferro, & scalpello opus esse.

Materierũ Chirurgicarũ certis affectib. propriarum summa capita.

Materia Chirurgica ad tumores.

Ad fracturas.

Ad hoc vero genus non ineptem mihi referri posse videtur pertrebratio, capitis vulneribus, seu potius fracturis peculiaris. Et item Abrasio, vbi vulnera capitis sibi adiungant sedem teli in osse: illa vero fit terrebra perforante, hęc ferramentis Abrasorijs. Quanquam, *de hac vide Hippocr. libro de vulneribus capitul & Galen. libro sesto, Meth. capitulo sesto*, de ea illud notandum est, quibusdam recentiorum eam non in fracturis tantum capitis, sed in pertinaci etiam, & rebelli capitis dolore, immo etiam in epilepsia adhiberi. Qua de re alibi fusiùs. Secundi generis sunt ea, quas medicus adhibet, vt partes commissas, & coaptatas cõseruet. Harum autem quędam conueniunt in fractura simpliciter, vt fasciæ, plagulæ, splenia, & similia: quædam. v. in fractura cum vulnere, vti futura & fibulæ. *Materiæ Chirurgicæ ad luxationem* pertinentes, alię sunt, per quas luxatio amouetur, parsq. in suum locum reponitur; alię per quas eadẽ pars, iam reposita, in loco suo cõseruatur. Quę membrum reponit materia, ea mul iplex est, nimirùm manus, funis, & habena, machina mẽtum, & aliquando etiã globulus, ex panno lineo paratus. Quę cõseruat compositũ, est fascia, ferula, ex corio vel ex densa, & crassa papyro, vel alia materia simili. *Materia Chirurgica quæ* vulnus respicit, & ipsa varia est. Nam & ligatura, & fibula, & futura, & glutinum à Chirurgo vsurpãda sunt. *cicatrix derelicta* a vulnere sanato si turpitudinem inferat, aliquando ad eã remouendã medicus opus habet scalpello, & ferro inciso rio. Sed circa has materias proprias in

Materia Chirurgicę ad luxationem.

Ad vulnera.

Ad cicatrices.

in ſpecie illud notandum eſt, ſi ob vulnus inflictum deperdatur aliqua pars, vti auris, naſus, & labium, ſic quoque varias materias Chirurgicas occurere; quæ tamen, quoniam ad prædictas referuntur, atque etiam ab his, qui de Chirurgia curtorum ſcripſerunt, præcipuè verò ab Excellentiſſimo Taliacotio, feliciſſimæ recordationis, fusè proponuntur, iccirco cōſulto à me interim etiam omittuntur. Aliæ vero materiæ Chirurgicæ quoque certis affectibus propriæ remanent, vti in Vrinæ retentione, & ardore. in illa enim ſicuti & in difficili eius reditu probatur ſyringa argentea, ſtellus Plumbeus, & Cādella, quibus etiam & in caruncula in meatu vrinario, vel lapis, vel grumus ſanguinis, vel humor craſſus viſciduſque exiſtat exploratur, quæ & lapidem in veſicæ detegunt, verum gratia grumi ſanguinis ad præcauenda ſymptomata formidabilia ſectio in Perineo conuenit. Pariter in vrinæ ardore laudatur Catheter pro inijciendis medicamentis attemperantibus. Præterea pro vteri deſcenſu candella immittitur in pudendū, vt ſurſum vterus impellatur, qui vt ſurſum pariter attrahatur vmbelico cucurbicula magna eſt adhibenda. Præterea in eiuſdem vteri, vel alterius paris vulnere, ac vlcere catheter pariter conuenit pro inijciendis medicamentis, ad hæc pro ſanandis, atque explicandis varijs malis ani, & vteri, tùm ſpeculum vocatum, tum eadem candella ſunt neceſſaria, amplius pro excitanda facultate ſopita fricttiones aſperæ, Cucurbiculę cum multa flama, tractionarum & aurium, punitio plantarum manuum, & pedum, euulſio pilorum Barbæ in viris, pudendi in feminis ſuffocatis conueniunt. Pro euacuando ſucco tum aquoſo, tum pituitoſo in hydrope plurimum laudo muſtiones in cruribus ſupra maleolos; itaut vlcus excitetur, quòd diu apertum aſſeruetur. Paracenteſis, ab dominiſque perforatio in eodem mali probatur à Medicis. Poſtremò ſunt materiæ ſanguinem ſupprimentes, de quibus in inferius capit. xxxv. ob comodiorem doctrinam. Atque hæc ſunt, quæ in communi, & ſub typo veluti, de materijs Chirurgicis in medium mihi adducenda putaui. Reliquium eſt, vt deſcendam ad Pharmaceuticas.

SECTIO II.

Particularis exercitatio circà materias Pharmaceuticas inſtituitur.

HOC EST,

Quomodo materiæ Pharmaceuticæ ſeligendæ ſint, & rectè adminiſtrandæ, ſigillatim oſtenditur.

Materiæ Pharmacenticæ omnes per capita enumerantur, & ordo in ijs tradendis constituitur.

Cap. I.

Ordo tradendorum.

IN tradendis materijs Pharmaceuticis, vt ne, ob immensam earum multiplicitatem, suboriatur confusio, ordine hæc duo præstabimus. Primum varietatem illarum omnem, & multiplicitatem ad certa genera redactam, sub vnum veluti oculorum intuitum subijciemus: deinde de vnaquaque illarum sigillatim, quantum ad propriam facultatem attinet, & rectum vsum pertractabimus. De primo. Pharmaca omnia, vel diriguntur *ad Glau. capitul. 1.* ad res præter naturam, vel ad res secundum naturam. Quæ ad res secundum naturam referuntur, ea vitalia dicuntur. *De his sectionis huius cap. 2.*

Pharmacorum diuisio.

Pharmaca respiciētia res secundum naturam.

Quæ ad res spectant præter naturam, ea in triplici sunt differentia. Vel enim caussam, *De constitut. artic. capitul. 15* morbificam respiciunt, vel morbū, vel Symptomata. Quæ caussam respiciunt, ea ad hæc capita *de his à capitul. 3. vsque ad capitul. 24* reuocantur, ad Lenientia, Præparantia, Purgantia, Alterantia, Alexpharmaca, Deriuantia, Reuellentia, Repellentia, Intercipientia, expellentia, impellentia, & attrahentia. Ratio huius numeri est. Quia caussa, seu materia morbifica consideratur vel vt iam genita, vel vt generatur, seu, quod idem est, secundum generationis suæ principia. Si consideratur, vt iam est genita, vel lædit substantia, v. g. putredine, & euacuantis postulat, & si substantiæ vitio putredini, adiungatur prætereà qualitas venenata, vt sit in febribus

Pharmaca respiciētia res præter naturam.

Caussa morbificā.

pestilentibus, etiam Alexipharmaca: *vide inf. capitulo 22* vel copia, & rursus euacuantia probantur: vel motu, & eadem conueniunt: Quatenus deriuantia, ac reuellentia sunt, & præter ea repellentia, atque intercipientia, vel tandem eadem materia consideratur vt quiete lædit, hinc ex vsu erant expellentia per partes vicinas magis, aut minus: impellentia, atque attrahentia, qua dolorem, & calorem inducunt. *de his capitulo 23.* Euacuatio autem omnis tribus perficitur Lenientibus. Præparantibus, Purgantibus, purgationis scilice vocabulo latè accepto. Nam materia euacuanda vel statim cedit medicamento euacuanti, & huc pertinent Lenientia: *de his capitul 3. 4. 5.* vel non cedit, sed requirit, antequam cedat, apparatum, & huc spectant præparantia, *de his, capitul 6.* quæ subsequuntur Purgantia latè accepta, vt infra explicabitur. *Vid. inf. a capitul. 7 ad capitul 21.* Si consideratur, vt generatur, se secundum generationis suæ principia, sic alterantia postulat, quæ corrigunt varia viscerum *de his capitul. 22.* intemperies, tanquam caussas effectrices ipsius materiæ morbificæ. Medicamēta, quæ respiciunt *de his a capitul. 24. ad 33.* morbum, corrigunt vel intemperies, vel morbos in mala compositione, conformatione nimirum, magnitudine, numero, situ, vel solutam vnitatem. Quæ respiciunt Symptomata, ea trium fere, *de his a capitul. 33. ad fin. huius sect.* sunt generum. Vel enim circa dolores versantur, vel circa stuporem torporemque facultatis corporis rectricis: vel tandem circa fluxum immoderatum. Ex omnium enim Symptomatum congerie, hæc fere sunt sola, vel saltem præcipua, quæ medici operam seorsim à caussa & morbo exigunt. Atque hæc

Morbum.

Symptomata.

hæc sunt summa omnium medicamentorum genera, de quibus tractare nobis propositum est: sequitur, vt singula ordine, quo diximus, persequamur, exordio ab ijs facto, quæ res secundum naturam respiciunt, & Vitalia dicuntur: idque eam ob caussam, quòd res secundum naturam, & dignitate, & naturæ ordine priores sunt, rebus præter naturam.

De medicamentis, quæ ad res secundum naturam diriguntur, vulgò vitalibus dictis, agitur.

Cap. II.

Medicamēta vitalia triplicia. MEDICAMETA vitalia, ad tria conseruanda redigun tur, ad proportionem viscerum. Ad debitam spiritum, & calidi innati tùm quantitatem, tùm qualitatem, ac tandem ad eiusdem calidi innati motum.

Respicientia proportionem viscerum. Medicamenta, quæ respiciunt proportionem viscerum, sola experientia adinuenta sunt, & varia *de his Galen. 5. Sympl. cap. 24. & libro de Theriac. ad Pison. cap. 4. & de comp. med. per gen. cap. 1* sunt, pro varietate viscerum, Cephalica, Ophthalmica, Cardiaca, &c. *Cephalica.* Ratione igitur *capitis* frigidioris conueniunt saluia, betonica, anthos, & stechas: ratione calidioris, rosæ violæ, lactuca, & nymphea. *Ophthalmica.* Ratione *oculorum* prosunt, si sint plus iusto ex calefacti, rosæ rubræ, plantago, vinum granatorum: alias vero euphragia, chelidonia, verbena, semina rutæ, & feniculum: sed & viperæ præparatæ mirum in modum valent. Ratione *pulmonum*, probatur pulmonaria, tussilago, adiantum: probantur iuiubæ, sebesten, liquiritia. Cornu cerui præparatū, & pulmo vulpis præparatus. *Cardiaca.* Ratione *cordis* calidioris, laudantur violæ, rosæ, smaragdus, hyacinthus, corallium, ebur, camphora, santali, margaritæ: ratione frigidioris, borrago, buglossum, melissa, spica nardi, rosmarinus, caryophilla, nux muscata, mastix, cortex & semina citri, moscus, & ambra. *Thoracica.* Ratione *Thoracis* in affectu frigido locum habent, heleniū, marrubium scabiosa, botris vrtica, iuncus odoratus, iris, semen lini, liquiritia, Origanum, Terebinthina, ammoniacum, & aromata: in affectu calidiori hordeum, atque alia supra, vbi de pulmonibus, enumerata. *Stomatica.* Ratione *ventriculi* calidi in vsu sunt rosæ, violæ, intybum, plantago, santali: ratione frigidioris, menta, absynthium, mastix, aloe, aomata. *Hepatica.* Ratione *hepatis* frigidi absynthium, eupatorium, spica nardi, asarum, rhaponticum habent vsum: ratione calidioris, cichoreum, semina frigida maiora, & minora. *Splenica.* Ratione *lienis* calidi conueniunt acetum, pomum cotoneum, coralium, intybum & santali: in frigido caparis, tamariscus, scolopendrium, rubea tinctorum, cyclaminum, filix, vitex, amygdalæ amaræ. *Nephritica.* In *renibus* calidis probantur, Tragacantha, myrtus, semina maiora frigida, malua, gramē, nymphæa, in frigidis, radices aperientes, saxifragia, ciceres rubei, amygdalæ amaræ, nuclei pini. *Hysterica.* Gratia *vteri* calidi probatur acacia, medimentum ex santalis: gratia frigidi artemisia, melissa, betonica, matricaria, nux muscata, saluia. *Articularia.* Ratione *iuncturarum* calidarum conuenit cichoreum endiuia, bolus armena: ratione frigidarum hypericum, betonica, & iua. Ex his verò omnibus parantur medicamenta, tùm interna, tùm externa, sub varijs formulis, vt ex dicēdis in progressu clarum fiet, vbi veluti communia dabuntur præcepta pro hoc negocio.

Medicamenta, quæ quantitatem spirituũ respiciunt, quantitati quoque calidi innati prospiciunt, nam calidum hoc est substantia spiritu, & calore persusa, vt medicamenta eadem quantitatem spirituum, ac calidi innati vna reparent. Imò eadem qualitas calida in vtrisque pro sui conseruatione moderatè calefaciẽtia postulat. Quę igitur quãtitatẽ spirituum illico resarciunt sunt odorata tum simplicia, tum composita.

Medicamẽta sim. quã tit. ac quã sit spirituũ & calidi innati.

Simplicia quidem vti sunt rosæ, violæ, santali, camphora, acetum rosatum, vinum creticum, & odoratum, aqua ros florum citri, & arantij, oleumque ex eisdem floribus, iasminum, & ex nuce moscata paratum, tandem moscus, & ambra.

Composita.

Composita sunt Gallia muscata, & alephangina, confectio alchermes, ex hyacintho, ac diamoscum vtrumque, & diambra.

Dosis dict.

Dosis maior, & minor pro maiori, & minori noxa spirituum, ac calidi innati, ac variæ formulæ prout & extra, & intra vsurpantur.

Modus, vsus & locus extena.

Extra quidem varijs modis, & primum sub forma odoramenti bisfarium, quatenus prædicta ferè omnia, & citra aliquam aliam, præparationem ad odoratum afferuntur, & aliqua in puluerem redacta cum liquoribus prædictis excipiuntur, in Phyalaque vitrea angustioris foraminis reponuntur, quæ quidem Phyala agitata naribus admouetur sæpè; vt e.g ℞. *sandalorum omnium an. gr. iij Gallia mus. gr. 1. pro pauperibus Galliæ alephang. gr. iij. vini cretici, aquæ ros. florum citri, vel arantij, vel iasminum an. vnc. i. s. aceti ros. vnc. s. m.* pro vsu dicto, imò hæc eadem, & similia cordi, & partibus pulsantibus extremorum, & scroto in viris, in mulieribus autem mammis applicita prosunt: & primum sub forma persusionis factæ ex tribus partibus aquæ ros. Vna & dimidia vini cretici, & vna aceti ros. cum pauxilo pulu: croci, huc referuntur epitemata cardiaca communia, in quorum seriæ hoc probo. ℞. *Quatuor aqu. cor. an. lib. s. quatuor florum cord. an p. 1. corticum citri vnc. s. cinnamomi drach. ij. carioph. drach. 5. m. bulli parum dd. f. coll. adde vini cretici vnc. iij. aceti ros. vnc. ij spec. cord. pro epitemate temperatarum vnc. 1. croci pulu. scrup. s.* quæ omnia actu calida adhibenda, perfusio quidem per petias lineas, epitema vero per pannum, vel sericum purpureum, quæ subinde mutanda vbi refrigue rint.

Illitio cordis.

Cordis quoque illitio probatur ex oleo florum citri, aut iasminum cum galia musc. vel ex oleo nucis. musc. pro pauperibus liquato in aqua, & aceto rosatis, quinimo in nobilibus ad eundem modum valet confectio tum iacynthina, tum alchermes cordi pariter illita.

Interna.

quæ confectiones cum maximo successu ad scrup. j. vel ij. per os dantur, & vbi caliditas horum medicamẽtorũ timetur, conseruis ros. violf. accidi citri, borag. bugl. corrigatur. elixir vitæ ad guttas aliquot datum ex iure, vel vino odorato huc quoque spectat. Atque hæc sunt medicamenta quantitatis, & qualitatis spirituum, ac calidi innati, quæ medicamenta si paulò calidiora videbuntur, frigidis, vt dictum est, ad mediocritatem redigantur, & hæc est causa: quod theriaca mediæ ætatis serena ab Andromaco, referente Galen. vocata, maximè ad calidum innatum nõ modo conseruandum, sed etiam vigorandum valet, voco autem theriacam mediæ ætatis asseruatam à decimo vsque ad vigesimum annum, hinc ante hanc ætatem recens, post vsque ad trigesimum annum, antiqua vocatur, vltra quam ætatem inutilis pro cor-

pore

pore humano censetur theriaca, quæ sicuti recens affectus frigidos producit, ita antiqua calfacit, ergo quæ mediæ ætatis in quadam consistit mediocritate. Qui plura medicamenta modeste calefacientia in gratiam qualitatis spirituum, & calidi innati præmanibus habere cupit, is ad tractatum de alterantibus paulò infrà capitulo 21. proponendum, recurrat, vbi fusius illa proponentur. Tandem ad motum calidi innati in promptu ipsi medico debent esse medicamenta, quæ in eo pręcipuè conueniant oportet, vt sint adstringentia 11. *Meth. capit.* 15. & concentrantia, de quibus ab. undè *inf. cap. 26.* dum de medicamẽtis ad morbum in via attinentibus erit sermo, pertractabitur, quo pręcipuè theriacam cum sacchuro ros. castigatam pertinere arbitror, sed ad alia progrediamur.

Medicamẽta ad motum calidi innati.

Fit progressus ad medicamenta, ex rebus præter naturam, caussam respicientia. Agitur de Lenientibus, quæ euacuant per os, id est de vomitorijs.

Cap. III.

EX medicamentis, quæ res præter naturam respiciunt, ratio ipsa nos cogit, vt ea primùm tractemus, quæ ad caussam morbificam diriguntur quippe à qua morbus ipse proficiscitur. Porrò hæc medicamenta, cum, vt dictum, *capitulo 2. sect. huius*, est, septem capitibus contineantur, Lenientium, Præparantium, Purgantium, Alterantium, Alexipharmacorum, Repellentium & intercipientium, necessario rursus ab illis tribus primis, & inter hæc, ante Præparantia, & Purgantia, a Lenientibus exordiendum est. Est exordiendum à tribus primis. Quia omnis curatio ab his, cum requiruntur, sumit initium. Communia siquidem sunt, & vniuersalia, quippe quæ totum corpus respiciunt. Ab vniuersalibus autem procedere oportet ad particularia. Est inter ea ipsa tria dandus primis locus lenientibus quoniam hæc rursus, secundum curam dogmaticam, in qualibet medicatione, ante illa vsurpantur: idque duplicem ob caussam, quia scilicet & morbi caussam antecedẽtem detrahunt, & expiatis primis vijs ab excrementis crassis, aditum commodiorem præparantibus præstant. Lenientia igitur ex ijs euacuantibus sunt, quę primas tantum venas, nulla facta attractione a remotis partibus, expurgant. Vnde statim constat indicans Lenientis medicamẽti, nempe materia in istis venis contento, quæ prima superfluitas dicitur. Porrò euacuant Lenientia modo per os, modo per aluum. Per os, si materia habeat inclinationem ad superiora, quod cognoscitur ex nausea, & ventriculi perturbatione. Per aluum, si materia inclinet ad partes infernas. Quę per os euacuã, dicuntur Vomitoria. Quæ per aluũ, duorum rursus sunt generum, prout materia hæc infestat, vel mediam, vel infernam regionem abdominis. Nam si mediam infestat occurrunt Lenientia, quæ per os exhibentur, si infernam, occurrunt ea, quę per anũ immittuntur, clysteres scilicet, & suppositoria, Agamus de singulis, & primo de Vomitorijs.

Lenientia quid, & eorum indicant.

Lenientia quotuplicia.

Vomitoria, *vide Galen. de salubri Diæta à lib* 17. *ad* 22. 4. *aph. com.* 17. & 13. *Auic.* 4. 1. igitur, vel mitia sunt, vel fortia. Priora parantur ex aqua tum simplici, tum hordei, iure pulli vel vituli pingui, cum oleo tũ communi, tum amygdalarum dulcium, cũ aceto, vel Syrupo aceto so. simplici. Fortia fiunt ex decocto anethi,

Vomitoria duplicia, Mitia.

Fortia.

thi, semin. rapæ, & erucæ, è floribus genistæ, radice enulæ, asari, & raphani; aut ex mulsa, cum oxymelle simplici, vel composito, vel scyllino, cum succo enulæ, radicis raphani, &c. Verùm hic notandum, primò circa oleum, illud non conuenire in ventriculo debili, quia valde eum laxat. Vnde in febribus, in quibus perpetuo ventriculus læditur, abstinendum ab illo, nisi maxima Cardialgia, & punctio ventriculi vrgeat, quo in casu, post oleum assumptum, roborantibus ventriculus confirmandus est. Notandum secundo circà aquam, abstinendum ab ea, in ventriculo frigidiore, ac subst inendum ius, quod etiam obseruandum est, in consuetis aquam potare. Aqua enim in his, vtpotè familiaris ijs, diutius retinetur. Dosis horum, prout maior est, vel minor materiæ læsio, ita varia est: summa tamen esse debet, qualis est in his exemplis. *Rec. aquæ simplicis lib. i. Syrup. acetosi simplicis vnc. ij. M.* Vel *Rec. decocti chamamel. radicum raphani lib. i. Oxymell. simpl. vnc. ij. M.* Primum vsurpandum est in ventriculo calido: secundum in frigido. *Quo ad modum agendi*, vt magis ingratum sit medicamentum, quò etiam facilius vomitus prorritetur, tepidũ, ac affatim propinari debet, atque vbi assumptum fuerit, detineri per octauam partem horæ, deinde aut digitia, aut penna gallinacea oleo imbuta, vomitus excitari. *De Tempore.* Vtendum est vomitorijs, cum materia præsens est in parte ventriculi superiore, quod cognoscitur ex propensione ad vomitum: vbi tamen respiciendum etiam est ad permittens, nempè ad virtutem. Quoniam ei, qui nunquam, aut saltem cum difficultate euomit, item qui mala thoracis, & capitis dispositione affligitur, talia medicamenta nequaquam exibenda sunt. Nisi in capitis mala dispositione obducatur fascia ex linteo arcta ipsimet capiti, rursus & qui oculorum affectione laborat arcẽdus à vomitu, solet enim vomitus pupillæ dilationem, ac alia oculorum mala inferre, ideo caute agendum est cum vomitorijs.

Oleum nõ conuenit in ventriculo debili.

Ab aqua abstinendum.

1.

2.

Quantitas vomitoriorum.

Modus exhibendi

Tempus.

De Lenientibus, quæ euacuant per aluum, sed assumuntur per os.

Cap. IV.

LENIENTIA quæ per aluũ euacuant, si per *de is vide Gal. 2. de fac. al. ca 45. & 1 de fac. al. ca. 24. 5. de Tuen. cap 9. 2. de alim. fac. 31. 6. Simplic. de Aloe.* os assumantur, varia sunt, pro varietate humorum primas vias cum fęcali excremento obsidentium. In materia igitur biliosa, ex simplicium serie, conueniunt cassia, Tamarindi, & Manna, ex compositis Syr. tùm violatus, tũ ros. solut. Electuarium quod Diacassia cum manna, Diasebesten lenitiuum, & Diaprunum lenitiuum vocatur.

Horum medicamentorum dosis hæc est. *Cassia extracta, de hac Auer. 5. Collect. c. 5. Mesue cap prorr.* quæ & flos cassiæ recens dicitur, per se sola datur ad vnc. j. ſs. cum alijs mixta ab vnc. s. ad vnc j. Sed vbi per se sola datur, indiget corrigente. Quia ratione suæ viscidіtatis, vertitur in flatus, qui tormina in ventre pariunt. Vnde corrigens illud, flatus discutere debet. Ego igitur, si non adsit febris, soleo drach. ſs. vel 1. anisorum crasso modo contusorum addere. Notanter. a. dictum fuit contusorum, & non puluerizatorum; Quia semina hæc in puluerem redacta, statim vias vrinæ petunt, &

ob id

Lenientia quæ per aluum educuntbilem.

Quantitas horum lenientium.

Cassia extracta.

ob id cassiam diureticam reddunt, quod omnino fugiendum est, ne succi scilicet praui ad renes ducãtur. Si vero adsit febris, ego illam corrigo cum seminibus citri puluer atis. Hæc enim præter id, quod flatum discutiunt, putredini etiam resistũt. Quod si medicus præterea opus habeat aliquali adstrictione, & roboratione, affirmo non posse præstantius corrigens admisceri, seminibus coriand. præp. quorum dosis eadem est, ac illa anisorum. Assumitur ab aliquibus etiam cassia cum canna. Quod si fit, dosis illius erit ad vnc. iij. cum dimidia; ac post eius assumptionem semina coriandorum, vel anisorum de media coperta sunt deuoranda. *Tamarindi*, habent eandem dosin, quàm flos cassiæ *Syr. autem violatus*, & rosatus, per se soli sumpti, ascendunt ad dosin vnc. vij. potissimùm tempore frigido, & in naturis, quæ aluum inobedientem habent: cum alijs verò sumpti, vterque ille Syruptus datur ad vnc. iiij, Circa quos Syrupos illud notatu dignum occurrit, eos summè efficaces fieri, si tempore primi veris, loco aquæ infusio fiat rosarum, & violarum in succis cichoraceorum, hepaticæ, borraginis &c. *Manna, hanc proponit Gal. 3. de aliment. facul. capitulo* 39. sola ad vnc. iiij cum alijs ad vnc. ij. exhibetur. Sed circa Manna obseruandum primò, quod in naturis, morbis, & tempore anni calidis, nunquam ea vtendum sola, nam in bilem facilè vertitur, & propterea soleo ego eam dare cum Syr. violato vel rosato, aut eam diluere cum sero, vel aliquo liquore refrigeranti. Obseruandum secundò, Mannam aliquando ob vsum aliquem peculiarem, admisceri medicamentis, quæ dantur: sub forma boli, & tunc eam vnc. ſs. non debere transcendere. Secus enim bolus nimis euaderet magnus. *Diacassia cum manna*, Diasebesten, & Diaprunum lenitiuum eandem dosin habent quam & cassia; non indigent tamen corrigentibus, quoniam sunt composita.

Tamarindi.

Syrupi violatus, & rosatus.

Manna.

Manna in biliosis nũquam dan da sola.

Mãna quo modo in bolo detur.

Electuaria lenientia.

Cæterùm, quoniam ex medicamentis propositis, alia sub forma boli, alia sub forma potionis vsurpari possunt, videre oportet, quandonam sub hac, aut illa formula, sint danda. Sciendum igitur, vbi materia paulò contumacior fuerit, & nõ ita facilè cedat, sed medicamentis resistat, tunc medicamentis propositis vtendum esse sub forma boli. At si materia non sit pertinax, & contumax, tunc exhiberi eadem posse sub forma potionis. Quoniam verò ad potiones parandas requiritur aliquis liquor, quo medicamentum dilui possit, ego in hoc casu laudo aquas stillatitias, & decocta facta ex acetosa, endiuia, cichoreo, soncho, & hordeo. Vbi tamen notandum, si bilis euacuanda sit in ventriculo frigido, abstinere nos posse ab illis liquoribus frigidis, & pro paranda potione diluere medicamẽtum, cum iure pulli, hædi aut vituli: quæ quidem potio, vt citiùs aductur, actu calida exhibenda est, quanquam hac in re ratione consuetudinis, & proprietatis indiuidualis possit medicus ægro gratificari, & potionem actu frigidam concedere. Exempla porro harum formularum possunt hæc esse. Pro bolo. *Rec. Flor. caß. recentis vnc.* j *pulpa tamarind. drach v. anisor. contusor. vel sem. citri puluerizat. drach. ſs. M. & cum saccharo f. b.* Vel *Rec. Diapruni lenitiui vnc.* j. *mannæ elect vnc. ſs. M. & cum sacharo f. b.* Vel *Rec. Flor. caß. recentis drach. vi. Diasebesten lenit. aut Diacaß. cum manna vnc. ſs vel drach v. M. & cum saccharo f. b.* Pro potione. *Rec. Mann. ele. vnc. ij. ſs. Syr. rosſ. solut. vnc. ij.*

Modus exhibẽdi hæc lenientia.

Formulæ.

vnc. iij. cum aqu. endiuiæ, vel sero lactu depurato f. p. Vel *Rec. Syr. viol. sol. vnc. iiij. Diaprunis lenit. drach. vi. cum aqua cichorei f. p.*

Tẽpus exhibendi. Quoad tempus exhibendi, dantur similia lenientia, vbi in fundo ventriculi, & intestinis tenuibus præsens est materia euacuanda, bilis scilicet, quod etiam intelligere oportet, si in venis mesaraicis adfuerit, & repetuntur sæpiùs, quia materia regeneratur, quæ nisi euacuetur in venas deducitur. Cognoscitur autem materia euacuanda esse in his partibus ex dolore in illis percepto. *A lenientibus abstinendum.* In tribus tamen casibus abstinendum est ab his lenientibus. 1 Primò, Si non in die accessionis, saltem in ipsa accessione. *In accessione.* In hac enim, licet humores fusi sint, & moti, & consequenter videantur indicare leniens: tamen natura à morbo vexata, & defatigata, nequaquam id perfert. Adde, quod per ea distrahitur natura à pugna cum morbo, quando quidem medicamenta non nisi impetu naturæ operantur. *libro de o t. section. capitul.* 41. Vnde si omnino necessitas in accessione euacuationem postulet, clysteribus potiùs agendum est, aut vomitorijs leuioribus, Dixi verò *si non in die accessionis*. Quia aliquando materia petit ventriculum, ac insignem molestiam in accessione adfert, ad quod præcauendum, licebit vti in accessionis die, aliquo ex lenientibus enumeratis, 2 *Existente cibo in vẽtriculo.* Secundò existente cibo in ventriculo. Nam præter id, quod turbant coctionem, & eorum vis hebetatur, etiam in venas crudum humorem perducere possunt; immo ob rerum varietatem, cibi sc. & medicamenti, insignis necessariò in ventriculo molestia excitatur. Hinc Auicenna 1. 4. *capitul.* 9. non miscet ptisanam cum Syrupo acetoso, & Hippocrates, ac Galenus 3. *acut.* 35. dant separatim ptisanam, & oxymel Tertio occurrente indicante, quod magis potest, vt in sanguinis vitio, & morbo, maximis, Tunc enim dimisso leniente, satisfaciendum ei indicanti, quod plus potest. 3 *Occurrẽte potiori indicante.* Sed quicquid de his sit, cum exhibenda sunt, boli tribus horis, potiones verò quinque ante cibum dari debent, quæ potiones, vt citiùs actuentur, admittere possunt aliquem leuem post sui assumptionem somnum.

Lenientia pro pituita. Lenientia, quæ in materia pituitosa conueniunt, omnia sunt composita. Sunt autem mel rosatum, & violatum solutium. De quorum cõpositione noto maximè medicamenta hæc conductura, si infusio rosarum paretur suo tempore in succis cicoreaceorum, boraginis, lupolorum, fumariæ, betonicæ, &c. hinc mel ro. sol. ex succis, quod etiam in affectibus diuersarum partium, pro varietate plantarum ex quibus succi extrahuntur, conuenit. Electuar. Diacatholicon vocatum: & Hiera picra, seu simplex Galeni, ac pilulæ alæphanginæ, de diacatholico obseruo quòd etiam sibilem ac melancoliam ducant, nihilominus ratione rhabarbari, quod secundario pituitam euacuat, ad lenientia flegmagoga referri potest. Sicuti & hiera, ac pilulæ alæphanginæ, quæ & si ob aloem debent bilem euacuare, nihilominus ob aromata addita, quæ attenuant pituitam quoque euacuant, atque pilulæ in ventriculi intenta frigiditate præcipue probantur. *Quo ad dosin*, vtrumque genus mellis soluentis, eandem habet cum Syrupo rof. solut. de quo s. p. Diacatholicon quoque in eadem datur dosi, in qua elec. sup. commemorata. De Hiera est aliqua difficultas, quandoquidem videtur Galenus in hac re varius. *De Hiera dosi Galeni loci conciliantur.* Vt igitur

omnis scrupulus samoueatur, sciendum, nunc esse sermonem de hiera, quæ in sui compositione admittit maiorem dosin aloes, non autem de illa, in cuius compositione assumitur dosis aloes minor. Quæ varia dosis aloes fecit, vt Galenus 7. *Method.* 11. *& secundo, de med. Local. cap. primo, & octauo,* fuerit ita varius in assignanda dosi hieræ, quippe qui respexit ad vtrumque compositionem. Loquens igitur ego de hiera priori, & quæ aluum soluit, dico eam posse dari, vel sub forma specierũ, vel sub forma electuarij. Sub forma specierum datur ferè semper cum alijs, & quidem ad drach. iij. Sub forma autem electuarij potest dari, & per se, & cum alijs. Si per se, dicit Galenus summam illius dosin esse ad vnc. ß. ego tamen puto dari posse ad vnc. integram. Si cum alijs datur ad drach. ij vel ad vnc. ß. Caussa autem propter quã aliquando puluere hieræ, aliquando electuario vtimur, est hæc: quod si materia euacuanda sit in capacitate, & cauitate ventriculi, puluis conuenit. electuarium verò; si eadem sit impacta tunicis ventriculi. Dosis autem Pilul. Alæphang. per se ad drach. iij. cum alijs ad drach. 1 5. Quantum *ad modum agendi, & tempus*, horamque exhibitionis attinet, ea ex lenientibus, quæ bilem respiciunt, manifesta sunt; solum circa modum notandum est, ad parandas potiones, vti nos debere liquoribus paratis ex betonica, menta, & ipso iure potissimùm verò columbino; & si ventriculus calidus, esset, quod in hoc casu vix, credi potest, aqua stillaticia, vel decocto cichorei: vbi tamen obseruandum, hieram propter sui amarorem nostris tẽporibus, in potu minimè dari; quippe cum virtus oris eam sic vsurpatam prohibeat. Exempla autem formularum

Modus, & tempus exhibẽdi hec lenientia.

hæc sunto. Pro bolo. *Rec. spec. hieræ simpl. Galeni drach. ij. flor. cass. recentis vnc. i. M. & f. bolus.* Vel *Rec. elect. hieræ vnc. ß. flor. cass. recent. drac. vi. M. & f. bolus.* Nec miretur aliquis, me, in prima superfluitate pituitosa vti cassia, quæ proposita fuit in biliosa. Quoniam, cametsi cassia primò bilem educit, secundaria tamen quadam ratione, humores etiam mediocriter crassos euocat, & eò magis, si misceatur cum hiera. Quin imò experientia docet, mixturam illam ita valere, vt semper feliciter operetur. Id quod ego credo contingere, quia illa duo medicamenta sese inuicem corrigũt. Quod si tamen cassia non placeret; potest quis Diacatholicon substituere, in eadem dosi. Proportione: *Rec. Mell. ros. sol. lib ß. Cum aqua betonicæ f. p.* Vel *Rec. mell. ros. solut. vnc. iiij. Diacatholici drach. vi. Cum iure f. p.* Vel *Rec. spec hier. simpl. drach. ij. cum melle ros. sol. f. bolus, quo exhibito, superbibantur vnc. iiij. mell. ros. solut. diluti in iure.*

Formula.

Cassia feliciter cum hiera misce tur.

Iam de materia Melancholica. In hac verò conuenit Syrupus de polypod. sol. Magistri Augustini vocatus conuenit, & electuarium, quod Diasena Lenitiuum dicitur. Syrup. de polypod. habet eãdem dosin, quam habent Syrup ros. & mel. ros. sol. Elect. lenit. eandem quam Diacatholicum. *Quo ad modum* agendi, liquores pro parandis potionibus, sunt aqua stilaticia, vel decoctum borraginis, buglossi, & melissæ. Cætera quæ ad rectum vsum spectant, petantur ex superioribus. Exempla verò formularum sunt huiusmodi. Pro potione *Rec. syr. de polyp sol. libr. ß. cum aqu. borrag. f. p. Rec. syr. de polyp. sol. vnc. iiij elect. lenit. drach. vi. M & cum decocto cord. f. p.* Pro bolo. *Rec. elec. lenit. drac. vi. floris cass. recentis drachm. v. M. & f. b.* Vel *Rec. electuar.*

Lenientia pro Melancholia.

Dosis.

Modus exhibendi.

Formula.

ctuar. lènit. drachm. x cum facch. f. b.

Quod si triplex hæc materia in ventriculo misceatur simul, miscenda etiam sunt lenientia proposita, ea ratione, vt seruentur leges, superiùs ad dosin præscribendam propositæ. Sed ad Lenientibus per os assumendis tantum.

De Lenientibus quæ immittuntur per aluum, id est de clysteribus, & suppositorijs. Cap. V.

LENIENTIA immissa per anum, conueniunt, cum prima superfluitas infestat partem abdominis infernam, videlicet intestina crassa. Immittuntur, a. vel iniectione, vt clysteres, vel simplici impositione, vt suppositoria, seu grandes, & orbiculi.

Clysteres quadripartiti. Quoad clysteres, *de his Galen. passimq. de ra. vict. cum. 1. 1. 44. Art. Med. ca. 89 8. Meth. 5 11. Meth 9. Aet. lib. 3. cap. 153. Paulus lib. 1 ca. 44 Actuar. lib. de comp. med. ad fin. Auicen. 4. 1 capitulo* 17. sciendum est, ipsos in genere quadripartitos esse. Primò Euacuatorios, qui vel flatus euacuant, & carminatiui dicuntur: vel humores, & sunt rursus vel Lenientes, qui debentur humoribus existentibus in intestinis, vel acres & soluentes, qui conueniunt humoribus existentibus extra intestina. Secundò alteratorij; calefacientes scilicet & refrigerantes, ad quos alteratorios refero etiam detergentes, exiccantes, sarcoticos, & agglutinantes. Tertiò Anodyni. Quartò Nutrientes.

1

2

3

4

Facultas clysterum euacuantium. Cæterùm omissis reliquis, de quibus suis in locis, hic de lenientibus tantum sermo est. Est verò facultas horum clysterum aluum mouere, non solùm irritando, verum etiam lubricando, humectandoque. *Dosis clysterum,* ascendit ad vnc. xx. Parantur. a. ex varijs materijs, pro varietate humoris infestantis. In materia igitur biliosa conuenit clyster, vel hic, vel similis. *Rec seri caprini vel vaccini, q s vel vnc. x. mell. viol. olei violat. an vnc. iij sacchari rubei vnc. ß. salis communis drach. i. vel ij. M. & cum vitello oui f. clyster.* In cuius compositione loco seri, substitui potest, vel cremor ptissanæ, seu succus hordei, vel decoctum hordei, maluarum & violariæ, atque vbi opus erit clystere paulò actiori, poterit addi vnc. j. cass. extr. pro clysteribus, ac loco mell viol. substitui syr. viol. solut aut mel viol. solut. *Dosis, & materia ex qua.* *In materia biliosa.*

In superfluitate pituitosa conuenit clyster communis, qui sic paratur. *Rec. decocti commun. pro clyst. q. s. ol. communis, mell. rosac. an. vnc. iij. sacchari rubri vnc. ij. cum sale & vitello oui f. clyster.* Decoctum. a. commune fit ex malua, violaria, beta & mercuriali. Sed in hac superfluitate loco decocti communis, potest substitui decoctum furfurum, chamæmeli, anethi, fœni græci, quatuor herbarum capitalium, hyssopi, iuæ, artemisiæ, matricariæ, flor. cheiri, anisorum, feniculi & huiusmodi. Per quatuor. a. herbas capitales intelligo saluiam, betonicam, rorem marinum, seu anthos, stæchadem. Clysterem verò propositum, si fortiorem quis efficere voluerit, ei addet vnc. j. hieræ simpl. substituet & loco mell. ros. simpl. substituet soluens. *In materia pituitosa.*

In superfluitate Melancholica, paratur clyster hoc modo. *Rec. de cocti quatuor, herbarum commun. borraginis, buglossi, melissæ qu. s. mell. viol. simpl. ol. violati, vel amygd. dulcium vel communis an. vnc. iij. sacchari rubri vnc. ij. cum sale, & vitello oui f. clyster.* Nec miretur quis, quod mel violatum proponatur hic, quum respiciat pituitam, & etiam in bile sit propositū. Quia nunc istud mel præter id, quod siccitatem humoris melancho- *In materia melancholica.*

lancolici terundit sumitur, vt deter gens, & irritans facultatem. Quod si clysterem hūc reddere acriorē quis voluerit, poterit addere vnc. j. elect. lenit. & substituere loco mell. viol. simpl. solutiuum, aut Syrupū de po lypodio. Clysteres *quod ad* vsum eorum reliquum attinet, inijci debent tepidi, vt diu retineātur, quin imò, in febre ardenti, licet eos actu frigicos inijcere. Amplius vsurpādi sunt vbi superfluitas educēda est in locis suprà dictis, abstinendo tñ ab ijs, cū in ventriculo adest cibus: item in accessione, nisi sub ea materia petat os ventriculi supernum, & ęgri prę languore virium surgere nequeant. Sed circa cōpositionem eorū *Notandum primo* circà salem, abstinendū ab eo esse in ijs, qui statim reijciunt clysteres iniectos, ad quod etiam cōducit vsus clysteris frigidi actu: abstinendum item ab eo; quemadmodū, & à sacchoro rubeo, in eximio feruore: item in dolore, & tumore hæmorrhoidum. Hæ enim ab eo exasperantur. *Secundò*, In maxima intestinorū imbecilitate, paranda esse decocta, pro clysteribus cum iure.

Modus inijciendi clyst.

Tempus, seu quādo inijciendi.

A sale in quib. absti nendum.

Suppositoria *Vide Gal. 8. Meth. 5. 8. Loc. c 4 10 simpl. ad fi..* seu glandes easdē ferè habent differentias, quas habent clysteres Sunt enim subductoriæ, detergentes, Sarcoticæ, agglutinantes, anodynæ. Sed omissis cæteris, quæ huius loci sunt, eę cōueniūt si ęger sit imbecillis, vt non ferat clysteres *Hip. 1 acut. 45.* aut si clysteres diutiùs in corpore morentur, vel humores detrahendi, sint in intestino recto, ac alia intestina vlcere, vel alio affectu laborent. Parantur verò ex melle cocto, & sale. Ad maius robur, loco salis vtimur nitro, sale gemmeo, & speciebus hieræ Galeni accipiendo singulorum scr. ſs. vel 1. & 5. pro singulo suppositorio Mulieres etiam parant suppositoria ex sapone ex felle porci siccato, quæ omnia proba, dummodò priòs oleo illinantur. Quin imò sunt aliqui pharmocopęi, qui parant orbiculos quosdā paruos, ex sacchoro rubeo, & speciebus hieræ, quorum tres oleo illiti, in anum immittuntur felici, cum successu. *Quoad vsum, magnitudo* suppositoriorum sit ad magnitudinem digitij, *De modo*, immittuntur inuncta oleo, vel butyro, cum alligato filo. *Do tempore* tàm suppositorijs, quàm orbiculis vtendum; ventriculo ieiuno; abstinēdum. v. ab ijs dolentibus, & tumentibus hæmorrhoidib. anoquè scissuris referta: vel saltem parandæ sunt tùm ex ficubus, & passulis, exceptis terebinthina cocta Illud verò vniuersè circa compositionem tum clysteriorem tum suppositoriorum, & orbiculorum noto, quòd, & nullo modo est negligendum. Hoc autem est, vt si patiens vermibus laboret, abstineatur ab oleo, à sale, à melle rosato, ab hiera, & alijs electuarijs, nec non etiam à decoctis factis ex simplicibus acribus. Quare in hoc casu probantur lac, butyrum, & mel simplex. Sed iam ad præparantia accedamus.

Suppositoriorum differentia.

Materiæ ex quæ fiunt.

Orbiculi.

Vsus suppositoriorum.

Præparantiam medicamentorum natura, & vsus explicantur.

Cap. VI.

PRÆPARANTIA medicamenta sunt, quæ præparant, & disponunt humores morbificos ad purgationem.

Differunt ab alterantibus, Quia præparantia etiam agunt secundis qualitatibus; alterantia verò primis tantùm. Porrò, cum humores præparandi, vel mixti sint cum bonis, vel ab ijs separati; hinc duplicia sunt præparantia, alia

Præparantia quid, & vt ab alterantibus differant.

Præparan-tia sunt dupli-cia.
1. Concoquen-tia humo-res non dũ separatos.

alia quidem, quæ prioris generis humores reſpiciunt; alia, quæ poſterioris. *Præparantia prioris* ordinis dicuntur concoquentia, ſumpto vocabulo coctionis non propriè, sed metaphoricè, vt infrà ſuo *cap. de purgatione in genere* loco dicitur. Adiumēto enim illorum, humores excrementitij mixti cum bonis ſeparantur, & partim in alimentum conuertuntur, ſecundum portionem ſcilicet benigniorem, partim in mitiorem naturam vindicantur, & purgationi tanquam innutiles redduntur idonei. Referuntur autem hęc concoquentia partim ad coctionem ipſam, partim ad impedimenta coctionis. Quæ referuntur ad coctionem ea talia eſſe debent, vt foueant calorem innatum, à quo fit omnis concocto, etiam excrementorum 2. *de Fac. natur. cap* 4. proinde moderatè calida. Hæc veró ſemper procedunt incraſſando. Incraſſando enim omnis coctio perficitur. Quæ ad impedimenta referuntur, ea ſunt calefacientia, refrigerantia, incraſſantia, & præter hæc detergientia etiam, & attenuantia. Impeditur enim concoctio, vel à qualitatibus primis humorum, caliditate, & frigiditate; vel à ſecundis craſſitie, & tenuitate. Et ad hæc reſpiciens Galenus, dixit alicubi, concoqui pituitam à calore febrili 4. *aph.* 57. *Præparantia poſterioris* ordinis ſunt ea, quæ remouent impedimenta euacuationis humorum iam ſeparatorum. Hæc autem ſunt ſolúm attenuantia. In vnam enim humorũ craſſitiem omnia hæc impedimenta referũtur. Humor enim quò tenuior, eo ad euacuationem eſt paratior. *lib. Quos, & quando* 3. *Prog. tex.* 23. 1. *aph.* 20. Et de his præparantibus loquitur Hippocrates, cum dicit, Corpora cum quis purgare voluerit, fluida ea facere oportet 2. *aph.* 9. & Galenus, cum etiam turgente materia aliquam præparationem primarum viarum, per attenuantia laudat 1. *aph.* 22. eamquè indicatam fuiſſe ait ab Hippocr. dicente, purgationem in materia turgente faciendam eſſe cum præmeditatione 1. *aph.* 24. imò de hac præparatione loquitur Galenus omnib. ijs in locis, quibus vult, humores tenues citra præparationem eſſe purgandos. Materiæ, præparantium humores, tradentur per ſingulos humores præparandos ſigillatim.

Remouentia impedimenta humorum iã separatorum.

Modus exhibēdi præparantia.

Quoad rectum vſum, is ex particulari præparantium tractatione magis eluceſcet hic breuiter tãtùm noto *circà modum*, communiter exhiberi præparantia ferè ſub forma liquida, Iulepi, Syrup. Diluti: nihilominus tamen poſſe eadem dari, ſub forma etiam boli, & rotularum; nõ ſolum, vt gratificemur ægro, qui potiones renuit: verùm etiam, vt contumatiæ materiæ occuramus, quæ à bolis, & rotulis magis vincitur. Portó exhibentur Syrupi ac diluta, vel ſeparatim; vel coniunctim, prout magis, vel minus æſtuat, aut frigida eſt, materia præparanda. Sunt autem diluta. Primò ius aliquod, vt pulli: hoc enim materiam morbificam attemperat, & calorem innatum, ob conformitatem, quam cum ipſo habet, adiuuat. Secundò aquæ ſtillaticiæ, quæ parandæ ſunt in Balneo Mariæ, in vaſæ vel vitreo, vel figulino, non plumbeo; quia abraditur ſemper portio plumbi, quæ maximè lędit, ac dyſenteriam adfert. Tertiò decocta. Quartò quæ fiunt ex varijs ſimplicibus maceratis in liquore. Conueniunt autem ex his aquæ ſtillaticiæ in maximó ardore, & tempore hyemis, cum ſimplicia pro parandis decoctis, & infuſis deſunt: infuſa in obſtructionibus precipuè valent: decocta in concoquen-

Præparantia poſſunt dari etiam in forma boli.

dis

Dosis præparantium. dis humoribus. *Dosis horum*, cum per se sola exhibentur, est, Syruporum quidem, & Iulapiorũ ad vnc. iiij. dilutorum ad libram. Cũ exhibentur permixta, ea dosis seruatur ratio, vt diluta sint in dupla proportione ad Syrupos, ita vt omnia simul non excedant lib. ſs. quæ tamẽ dosis variè mutari potest, pro maiori, & minori maternæ actiuitate.

Tẽpus exhibendi præparantia. *Tempus exhibendi præparantia*, est, cũ materia præparanda est præsens, modo absint prohibẽtia, quæ sunt,

Prohibẽtia exhibitionem præparantium.

1 Primò. Materia excrementitia in primis ductibus. Hæc enim leniẽti prius euacuãda. Secus enim, vi præparantium distribuitur in venas, & obstructiones efficit.

2 Secundo. Plenitudo. Præter id enim, quod transitum præparãtibus impedit, sæpiùs ijs sanguis copiosus agitatur, & si præparantia sint calida, ad putredinem disponitur.

3 Tertiò. Portio materiæ excrementitiæ separata ab alimentali. Huic enim purgans conuenit, non præparans.

4 Quartò. Cibus crudus in ventriculo. Hinc Galenus ante cibũ ea exhibet, *3. acu. 35. & 6. de Tuend. 3.* & communiter exhibẽtur. Quinque, vel quatuor, aut saltem tribus ante cibum horis, idque non tantum mane, sed hora quauis, licet matutina sit commodior.

5 Quintò. Accessio. Hinc Hippocrates non dat aquam, dum frigent pedes. *3. acut. 10.* Defatigatur enim tunc natura, & vexatur à materia morbifica.

6 Sextò. Virtus debilis. Tũc enim cibationi insistẽdum est, quamuis tũc possint offerri iura alterata. Sed hæc de præparantibus in genere, & vniuersè.

Præparantia pro materia biliosa. Præparantia in specie varia sunt, pro varietate humoris præparãdi. In materia igitur biliosa, conuenit Syrup. de ros. recẽtibus, de succo acetosæ, de acido citri, & limonis, de endiuia, de cichoreo simplex, qui ex succo cichorei tantùm paratur, qui Syrupi debent misceri cũ aquis stillaticijs, vel decoctis paratis ex hordeo, acetosa, & cichoraceis, quæ sunt endiuia, cichoreum, sonchus, quibus etiam hepatica addenda. Quod si bilis pauló calidior fuerit, licebit propinare Syrupum violatum, de nymphæa, de papauere: ex quibus simplicibus, necnon ex lactuca, parantur aquæ stillaticiæ, & decocta cum Syrupis ijs permiscenda. Si fuerit bilis paulo subtilior, poterimus vti Syrupo de plantagine, de portulaca, de rosis siccis, de myrto, cum suis dilutis appropriatis. Si veró erit pauló crassior, vtemur aceto, vel Syrupo acetoso simplici. *De dosi suprà* dictum est. *Dosis.* Sed peculiariter id notandum est, quod in præparanda bile augeri potest dosis aquæ, & decocti vltrà consuetudinem. *In præparãda bile augenda dosis aquæ, uel decocti.* Cuius ratio est. Quoniam omnia dulcia, & propterea Syrupi, in bilem facilè conuertuntur. Hoc. a. euitatur, si copiosum dilutum cũ Syrupo permisceatur. Quin imó ego, propter hanc rationem, soleo tempore anni, morbo & natura patientis calidis, omninó abstinere à Syrupis, ac sola decocta solasque aquas stillatitias porrigo, decoctaque in aqua communi, & in iure tenui pulli, vituli aut hædi parari iubeo; & in casibus prædictis, non sum contentus, sed vel octo vncijs, sed ad libram etiam ascendo. *Quantum ad modum* exhibendi, *Modus exhibendi.* in casibus vltimo loco commemoratis, iubeo præparantia, quæ liquida assumuntur actu frigida exhiberi, quæ tamen hyeme aliquo modo calida concedo. Exempla verò formularum liquidarum possunt esse huiusmodi. Pro bili in communi. *Formulæ potionum.* *Rec. Decocti endiu. sonchi, cichor. acetosæ. hordei unc. iij. Syrup. de endiuia, de acetosa*

an. vn. i. M. Loco decocti accipi etiam possunt aquæ stillaticiæ endiuiæ, cichorei; an. vn.ij. In materia biliosa paulo calidiore. *Rec. decocti violar. lactuc. nenupharis, endiuiæ lib. ſs. Syr. de nymphæa, violati an. vnc. ſs. M.* Nec miretur quis dosin hic esse mutatam. Est enim caussa iam supra exposita. Hoc vero in casu, si quis aquas stillaticias propinare voluerit, assumet aquam violarũ, & nenupharis loco decocti, quamlibet ad vnc.iij. In materia biliosa tenui. *Rec. decocti plantaginis, portulacæ, endiuiæ, acetosæ vnc. iij. Syrup. de plantag. de endiu. de acetos. an. vnc. ſs. M.* vel loco decocti substituantur aquæ. In materia biliosa crassa *Rec. decocti cichor. quinquefol. vnc. iij. Syrup. de cichor. simpl. acetosi simpl. an. vnc. i. M.* Boli poterunt parari, ex seminibus acetosæ, ex floribus violar. ex spec. confect. trium santalorum, ac tandem ex omnibus simplicibus commemoratis, in puluerem redactis. Huius autem pulueris drach. ij. cum syrupo de succo citri, vel limonis, in bolum excipi poterunt, & dari. Poterit & exhiberi drach. j. cum vnc. ſs. conser. cichorei vel rosar. vel violat. Quin imò ex eodem puluere, cũ sacharo dissoluto, in vna ex aquis dictis, parare licebit rotulas, quarum dosis erit ad vnc ſs. *Quoad tempus* si insignis sit materiæ læsio, dabũtur, vt magis illi occurratur, non semel tãtum in die, sed bis, & perseuerabitur in eorum vsu tamdiu, quousq; in vrinis appareat aliqua cõcoctio. *De loco*, certum est per os, non autem alia ratione illa esse vsurpanda.

Formulę solidorum.

Tẽpus dandi.

Præparantia pituitã.

Præparãtia pituitam varia sunt, pro varietate specierem pituitæ. Si igitur pituita erit *salsa*, conueniet Syrupus de succo betonicę qui simplex dicitur, Oxymel simplex, *de hoc accuratè Hipp. 3. de ratione vict. in acut. Galen. in consi. pro puero Epilept. & 4. de Tuen. c. 6.* mel rosac. zuccarinum, atque in insigni calores Syrupus violat. vel de iuiubis, vel de papauere, quibus pro diluto permiscẽdum decoctum ex cichoraceis, & betonica. Quòd si pituita sit nõ salsa, & proinde *frigida*, moderatè tamen, sicut est *insipida, atque dulcis*, præparans concinnabitur ex Syrupo de succo betonicæ, oxymell. simpl. melle ros. simpl. atque hæc diluentur decocto betonicæ, feniculi, petroselini, & huiusmodi aliorum. Si vero pituita erit *summè frigida*, ea præparabitur Syrupo de betonica composito, de stæchade, de hyssopo, de calamentha, oxymelle composito, Syrupo acetoso composito, seu de radicibus, Syrupo de duabus, aut quinque radicibus, byzantino cum aceto, de menta, de absynthio, ac tandem aceto, ac oxymell. scillinis. Et in hoc casu pro diluto vti poterimus aquis stillaticijs, vel decoctis factis præcipuè in iure columbino ex menta, ex herbis capitalibus, ex hyssopo, sampsucho, pulegio, calamentha, & origano. *Quo ad rectum vsum, Quando, & Vbi* agendum patent ex dictis. *sup. de præparantibus bilem.* Circa *dosin* illud ignorandum non est, quod in hoc humore non est necesse transcẽdere dosin communem supra traditam, nisi forsitan in pituita salsa propter calorem. Præterea in præparatione pituitæ, numquam separandæ sunt aquæ, & decocta à Syrupis. *Quoad modum* in præparantibus liquidis illud obseruandum. Primò, vt semper actu calida dentur. Secundò, vt quantum fieri potest, abstineamus ab aquis stillaticijs, quæ tamen in præparatione pituitæ salsæ, & tempore hyemis, quo caremus simplicibus, possunt ad-

Dosis.

Modus exhibendi.

Formulæ liquidorum. admitti. Cæterùm exempla liquidorum sunt hæc. Gratia pituitæ salsæ. *Rec. decocti endiuiæ, sonchi, cichorei, & in feruore maximo violar. betonicę vnc. iiij. Syrupi de succo betonic. de succo cichorei, violati an. vnc. ß. M.* Gratia pituitæ non salsæ, sed moderatè frigidæ. *Rec. decocti betonicę, feniculi, petroselini vnc. iiij. Syr. de succo betonicæ, oximell. simpl. vel mell. ros. simpl. an. vnc. i. M.* Gratia pituitæ impensè frigidæ. *Rec. decoct. beton. stæchad. hyssopi, origani orientalis vnc. iiij Syr. de beton. comp. de stæchad. oxymell. comp. an. vnc. ß. M.* In

Formulæ solidorum. omnibus vero his Syrupis, loco decoctorum, possunt substitui aquæ stillaticiæ. Boli parantur ex simplicibus cōmemoratis, ac pulueriza-tis. Ego tamen laudo, puluerem factum ex quatuor floribus capitalibus, quibus poterit addi, puluis mentæ, origani, cinamomi, atque cum aliquo ex Syrupis dictis parari bolus. Huc pertinet puluis confectionis aromati cirosati, datus cū aliqua ex cōseruis capitalibus, quæ parantur ex quatuor floribus capitalibus. Ex ijsdem pulueribus etiā fiunt rotulæ, cum saccharo dissoluto, in aliqua aqua stillaticia appropriata. Sed præter hęc in officinis habentur electuaria, ex quibus boli possunt parari, vt est Diatrionpipepereon, Diacalamentum. Dosis autem pulierum, vel per se, vel cū conseruis, item & rotularum patet ex dictis. Electuariorum dosis erit à drach. j. ad ij.

Præparantia Melancholiam. Præparantia Melancholiam, variantur & ipsa, pro varietate humoris. Si enim melancholia fuerit *exusta*, probatur Syrupus de borragine, de lupulis, de fumaria simplex, & compositus, de pomis, & in insigni calore Syrupus violatus. Mesues in hac melācholia summis laudibus extollit Syrupum illum, qui Sabor Regis dicitur. Syrupi autē prædicti poterunt dilui, cum aquis stillaticijs, vel decoctis borraginis, lupuli, fumariæ, capillor. Veneris recentium, & buglossi. Si Melancholia *non fuerit exusta*, cōuenit Syrupus de corticibus citri, de fumaria, de borragine, de thymo, cum aquis stillaticijs, vel decoctis borrag. buglossi fumar melissæ, thymi, & sem. citri. *Quoad rectum vsum* cætera ex dictis patent: solùm de modo agendi sciendum, potiones semper actu calidas exhibendas esse. *Sunt autem* earum exēpla hæc. *Rectus vsus.*

Formulæ liquidorum. In melancholia exusta. *Rec. decocti borrag. fumar. capill. ven. recēt. flor. violar. vnc iiij. Syrup. de borragine, de pomis, violati an. vnc. ß. M.* In melancholia nō exusta. *Rec. decocti bugloß. meliss. fumar. sem. citri vnc. iiij. Syr. de borrag. de corticibus citri, de fumaria an. vnc. ß. M.* Loco. v. decoctorum possunt, & hic substitui aquæ stillaticiæ. Sed hoc in loco occasione Syrupi de corticibus citri, atque de menta, paulò sup. cōmemorati *notandum est* Syrupos istos in officinis haberi paratos, cum & sine mosco, ac ambra, quorum hic simplex, ille cōpositus dicitur. Ex his verò simplex vsurpatur, in mulieribus, propter vterum; atque in viris etiā propter caput, & iecur nimis feruidū. Solent enim moscus, & ambra valdè partes iam dictas irritare. *Notādum circa Syr. de corticibus citri, & de menta.*

Formulæ solidorum. *Præparantia solida* parantur ex varijs medicamentis. Nam in materia melācholica exusta, fiunt pulueres ex floribus violar. borrag. buglossi, atq. ad drach. ij cum Syrupo de pomis in bolos redacti, vel ad drach. j. cū conser. borrag. aut buglossi dātur; quibus conseruis licebit aliquando addere conseruas, cichoraceam, & violaceam. Ex pulueribus parantur etiam rotulæ, cū saccharo dissoluto, in succo pomorum dulciū,

& aqua, borraginis, violarumque, & dantur à drach. ij. ad vnc. ß. At in Melancholia non exusta, fiunt pulueres ex floribus borrag. & bugloss. si ex seminibus meliss. citri, ex corticibus pariter citri, qui pulueres excepti cum Syrupo de cortici bus citri, vel cum cõserua borrag. & buglossi, atque corticũ citri permitti; vel in rotulas cum saccharo dissoluto, in aqua melissæ redacti, dantur dosi iam dicta. Et hęc dicta sint de præparantibus. Circa quæ vniuerse duo remanent notata digna. Primum est, operam dandam, vt, quantum fieri potest, abstineamus ab aquis stillaticijs, tanquam ab illis, quæ ventriculo sunt maximé infestæ. Tametsi alias si bene parentur sint efficaciores decoctis, nã decocta supponunt materiam alienam, vti aquam, ius, in quibus parentur. Alterum est, vt, si occurrat cacochymia, non simplex, sed mixta præparanda, ita vt v. g. biliosa, & pituitosa simul iunguntur, præparantia dicta permisceamus, idque varié pro varietate humorũ copulatorum.

Ab aquis stillaticijs quantũ põt abstinendũ

Species omnes medicamenti purgantis recensentur, & ordo de ijs agendi proponitur. Cap. VII.

PVRGANTIS nomen, nequaquam strictè, & proprié hic accipimus, sed latè, atq; in communi; quomodo accepit Galenus in simpl. 1. *Simpl.* 20. med. tractatu, pro omni eo medicamento, quod materiam, quæ non statim cedit, sed opus habet, prę uijs quibusdam quasi dispositionibus, euacuat. Hoc verò modo acceptum purgãs, multas sub se, variasque species complectitur. Sunt. n. imprimis duo eius summa genera. Alia siquidem sensibiliter, alia insensibiliter euacuãt. Quæ sensibiliter euacuant, rursus vel totum euacuant, idq; iterum, aut per secessum, *De his ca. seq. ad c.* 14. aut per vrinã, *cap.* 14. aut per sudorem *cap.* 15. vel partem determinatam, *cap.* 16. & 17. suntque vel Caputpurgia, vel Expectorantia, dicta vel vomitoria. Quæ insensibiliter euacuant, materiam fluxam respiciunt omnia, & gemina sunt. Vel enim debentur materiæ fluxæ quidem, sed loco mobili, & dicuntur *cap.* 18. repellentia: vel debentur materiæ impactæ, & infarctæ, & sunt tùm *cap.* 19. siccantia, tùm *cap.* 20. resoluentia. Hæ omnes medicamenti purgantis species, breuiter nobis percurrendæ sunt: agendum autem priùs de ijs euacuantibus, quæ totum corpus sensibiliter euacuant, & inter ea, de ijs Primo omnium, quæ per secessum id expurgant, tanquam de verè, & Proprié purgantibus; tum ad ea progredientibus, quæ idem præstant in partibus determinatis, tandem veniendum ad ea, quæ insensibiliter idem moliuntur.

Purgantiũ noĩe quid ĩtelligamus

Purgãtis latè accepti oẽs species.

Ordo in tradendis purgantibus.

Agitur de euacuantibus totum sensibiliter per secessum, id est, de vere purgantibus, idque in genere, seu communi, explicando purgantibus pharmaci naturam. Cap. VIII.

MEDICAMENTVM purgans proprié ita dictũ, qđ ad eius naturam attinet, nihil est aliud, quã materia eius euacuationis, quæ propriè purgatio dicitur. Est enim purgatio *euacuatio* 1. *aph.* 2. & 2. *aph.* 17. *sensibilis humorum qualitate peccantium, facta à medicamento electiuè purgante*. Dicitur *euacuatio*, ad differentiam alterationis.

Medicamẽti propriè purgãtis definitio, & eius explicatio.

Sumitur. a. euacuationis nomen, in latiori suo significato, non presse & strictè, quomodo sola venæ sectio euacuatio dicitur. 2. *aph* 17. *humorum qualitate peccantium*. ad differentiam venæ sectionis, quæ est euacuatio omnium humorum, quantitate peccantium: 4. *Aph.* 2. 2 *aph. com.* 17. Sunt vero humores hi qualitate peccantes, humores a sanguine secreti, vtraque bilis, pituita, & humor serosus. Intelligimus autem per qualitatem peccantē, non peccatum in qualitate accidentali, siue prima, siue secunda; quia huic peccato alteratio debetur, non euacuatio: sed peccatum in qualitate essentiali, quod ad propriam scilicet substantiam, & naturam humorum pertinet. Huic enim purgatio conuenit. *facta à medicamento*. ad differentiam purgationis spontinæ, quam Hippocr. perturbationem ventris spontaneam nominauit 1. *aph.* 2. *electiuè purgante*, ad differentiam medicamentorum, quæ leniendo aluū euacuant. Hæc enim verè purgantia non sunt, cum nec acria valde sint, & calida, vt sunt purgantia, 2. *de elem.* 11. & 3. *ac* 5. *simpl.* imò quædam ex ijs frigida, ceu tamarindi; nec à remotis trahant humorem peccantem, sed ea tantùm, quæ citrà iecur sunt, educunt. Porrò, *quomodo medicamentum purgans determinatum humorem eliciat & attrahat*, non est huius loci fusiùs explicare. Sunt tamen ex plurimis de hac re sententijs, quas legere est apud Valess. *Controuers. prop.* duæ probabiliores; vna Galeni, altera Mesuei. Galeni sententia est, fieri à medicamento attractionem humoris determinati, 1. *simpl.* 13. & 3 *simpl.* 25. mediante similitudine ac familiaritate quadam, inter humorē ac medicamentum. Quod confirmatur. Primò à contrario. Pulsio, quæ est

Quomodo purgans determinatū humorem euacuet, sententiæ probabiles duæ.

Sententia Galeni.

contraria tractioni, fit à contrario. Et tractio fit á simili. Secundò duplici exemplo, vno membrorū corporis, quæ alimentum sibi simile attrahunt: altero magnetis, qui ferrū attrahit, quia illi similis est, quod vel inde patet, quoniam ibi generatur, vbi ferrum. Porrò consistit hæc similitudo, secundum Galenum, in qualitatibus, non quidem primis, sed secundis, quæ modum mixtionis insequuntur, & sunt ex parte materiæ. Nam satis clarè Gal. meminit 3. *simplic.* 2. similitudinis in colore, & similitudinis in crassitie, & friabilitate. 1 *simpl.* 20. 3 *de Temp.* 2. 1. *de Fac. Nat.* 13. Vnde obiter patet, errare eos, qui volunt ad Galeni mentem, purgatoriam facultatē esse reconditam, & occultam. Huic verò similitudini coniuncta est caliditas, ex eodem Galeno, maior caliditate humoris attrahendi. Hac enim media fit attractio in communi, quemadmodum attractio determinati humoris, à similitudine. Sententia Mesuei est, *Initio suorum Canon. Vniuersal. theorem.* 1. medicamentum purgans trahere à proprietate quadam secreta, quam ille è cœlo cum Platone deducit. Confirmat. a. suam sententiam ex eo, quòd rebus omnib. cæteris, natura quasdam proprietates indidit, quibus, quod sibi proprium est, agunt. Quē admodum verò Galenus similitudini suæ adiunxit calorem, ita Mesues addit suæ proprietati occultæ violentiam. Vult enim trahere medicamētum humorem determinatum, pro prietate illa occulta; trahere verò simpliciter, non medio calore, vt voluit Galenus; non tanquam appetens quoddam, sed eo ferè modo, quo agunt machinæ tractoriæ, violentia scilicet, quam naturæ adfert ob deleteriam suam qualitatē, id quod videtur sensisse etiam ipse

Sententia Mesuei.

Hippocr. 4. *de morb.s*. Hæ duæ sententiæ, quomodo ambæ sustineri probabiliter possint, fusè explicatũ est in tractatu de purgatione vt tamen dicam, quod sentio, videtur probabilior esse sententia Mesuei. Quia multò minores, quam illa Galeni, patitur difficultates, eaque dato ferè ruunt omnia, quæ vulgo cõtrà attractionem madicamenti purgantis adferuntur. Adde, quod & ipsi Galeno videtur posse accommodari, qui alibi disertis verbis ait, medicamentum purgans similitudine substantiæ trahere. Nec obstat multùm, quòd locis citatis faciat mentionem similitudinis penes secundas qualitates. Potest enim dici, adduci ab eo, non tanquam illa, quorum merito fiat attractio, sed tanquam declaratiua illius similitudinis secundum substantiam, nobis incognitæ: quo ferè modo, celeberrimi quique Philosophi, Aristotelẽ aiunt, formas elementorum substãtiales nobis incognitas, per qualitates primas exprimere. Id verò, vel ex eo conuinci potest, quia verè per illa accidentia non est inter medicamenta & humores similitudo; quod vel vnius scamonei & bilis exemplo manifestum est. Ex his aquæ de attractione medicamenti purgantis dicta sunt, facile est dubitationem illam tollere, qua quæri solet, *Necessenè sit madicamenta per venas ad humores attrahendos perduadere*, Patet enim hoc ad tractionẽ, exemplo magnetis, qui ferrum trahit, interim nequaquam ad illud accedendo, minimè esse necessariũ. Non est tamen negandum interim, medicamentum comminutum, & calore ventriculi, ac arteriarum motu, & alimenti delatione, saltem secundum alienam sui partem, in venas perduci, id quod satis ex vrinarum, qua in substantia, quà in colore, mutatione euadit perspicuum. Ex hæc de purgationis, & purgãtis medicamenti natura, ex qua ita constituta & explicata, sponte quid de indicantibus eorum, & prohibentibus, ac permittentibus dicendum sit elucescit.

Sententia Mesuei videtur probabilior.

1

2

Obiectionis solutio.

Oporteatne medicamentũ per venas ad humores attrahendos peruadere.

Quoad indicantia igitur, conformiter ijs, quæ de venæ sectione dicta sunt, purgatio, quatenus dicit euacuationem humoris qualitate peccantis, quod Quid agendum vocant, sic procul dubio indicatur ab humore peccante in quali, seu à vitio eiusdem humoris: quatenus verò dicit euacuationem factam tali meteria, medicamento scilicet, purgante, quod Quo agendum dicitur, indicans eius est morbus magnus, seu, quod idem est, humor qualitate noxius, vt morbum magnum producit. Primum patet. Qui id debet indicare purgationẽ, quod ea educitur. At educitur humor noxius in quali: Item ex 1. *aph* 2. & 23. Hipp. sententia, talia purgãda sunt, qualia conferunt, & ægri leuiter ferunt. At confert purgatio, & leuiter fertur, si detrahatur humor noxius, præterea idem vult Galenus, qui vitiũ humoris á sangnine diuersi, conceptis verbis, vt purgationis indicans proponit. 4. *Meth.* 6 Secundũ etiam patet. Tùm quia magni remedij materia est purgans 2. *aph.* 29. medicamentum. Magnum a. remedium, non nisi magno morbo debetur 1. *aph.* 6. Tum quia est manifesta Gal. sententia, 4. *Meth. c.* 6. Vbi præter vitium sanguinis clarè proponit morbi magnitudinem, quam & sententiam suam ex Hippocrate quoque confirmat. *Gal. ibid* Verùm, circà humoris in quali peccatũ, notanda sunt aliqua. *Notandum est primo*, peccare humorem qualitate, non tantúm sub eo habitu, qui Cacochymia legitima dicitur & ex quilita,

Indicantia purgãs medicamẽtum.

Humor in quali peccant quis.

quisita; sed etiam sub eo, qui cacochymia spuria vocatur, & praetereà sub plethora spuria. Est. n. Cacochymia exquisita nihil aliud, nisi plethora quae ad vires dicitur, cuius hae tres sunt conditiones, vt sub ea sanguis sit in exigua copia, vt caeteri humores copiosi, & tandem, vt maximé à sanguinis natura recedant. Cacochymia notha est, in qua cum sanguinis copia exigua, redundant alij succi, non multùm à natura sanguinis distantes. Plethora verò spuria duplex est; alia cùm putredine, alia sine putredine. Posterior est, in qua cum dominio sanguinis, iungitur subdominium humoris alterius à sanguine. Prior rursus gemina est. Altera enim est ipsa plathora exquisita, sed cui putredo sit adiuncta, vt in synocho: altera verò ea, quae, praeter dominium sanguinis ac putredinem, sibi adiungit subdominium alterius alicuius humoris, à sanguine diuersi. Et ex his soluuntur omnia Galeni loca, in quibus videtur velle, non soli peccato humorum in quali, sed etiam in quanto purgationem adhiberi, vt cum ait 4. *de san. Tued c.* 4. in Plethora, si aeger timidus sit, loco venae sectionis largiùs esse purgandum: & vbi in pleuritide, quae sit à sanguine, descendente dolore ad hypochõdria, cùm Hippocrate iubet propinare pharmacum. 4. *acut.* 10. & 11. Loquitur enim Gal. ibi de spuria tantùm plethora: in exquisita vero nunquam purgans propriè concedit. Dico purgans propriè. Nam purgans leniẽs etiam in hac conuenire potest, eo modo, quo conuenit frictio, balneum, & alia remedia leuia: quo sanè modò Gal. corpus plethoricũ, non sectione tantùm venae, sed purgante quoque medicamento iuuari ait, 4. *Meth.* 6 per purgationem scilicet intelligens non veram, sed lenitiuã. *Notandum secundò*, praeter peccatum in quali, humorem diuersum à sanguine, posse etiam peccare copia, putredine, & motu, proponi tamẽ solùm eius vitium in quali pro indicante purgationis, quia alia horum ad vitium hoc in quali referuntur, vt putredo: (Est enim vitium in quali, vt dictum est, vitium attinens ad substantiam humoris & formam, ad quam & putredo spectat, non ad qualitatem accidentalem.) alia nunquam sine illo seorsim consistunt, vt copia & motus: imò, quantum ad copiam attinet, eo ipso, quòd qualitate peccat humor, etiam copia in vitio est, & tãquam superfluum quid in corpore redundat. *Notandum tertiò*. Etsi omnia caetera vitia humorum, à sanguine diuersorum, ad peccatum in quali reducuntur; nihilominus tamen, secundum ea variari purgationem aliquo modo, & diuersas appellationes acquirere: ita vt si ad putredinem referatur, eradicatoria, si ad copiam, minoratiua, si ad motum, retractoria, id est tum reuulsoria, tùm deriuatoria appellari debeat. Ac eradicatoria quidem & minoratiua, ab ipso Galeno passim proponuntur; minoratiua quidem in commento ad illud Hippoc. 2. *aph.* 29 A principijs morborum si quid mouendum videtur moue: item, vbi ait, 4. *Meth* 4. & 11. *Meth.* 12. minimè aggrediendas esse obstructiones, nisi priùs vitiosi succi pro maiori parte detrahantur: eradicatoria. n. vbi, quae relinquuntur in morbis, recidiuas facere dicuntur, ex quo satis perspicuè colligitur, radicitus, quod nocet, euacuandum esse, Sed iam.

Ad permittentia, & prohibentia accedamus. Haec igitur sunt vires, & quae ad ipsas referuntur. Id enim, quod praecipuè patitur à me-

F 4 dica-

Cacochymia exquisita.

Cacochymia notha Plethora spuria.

Contradictio in Galeno tollitur.

Humor diuersus à sanguine, cur solum, vt peccans qualitate dicatur indicare.

Purgatio diuersas acquirit appellationes pro diuersitate vitij humoris.

Eradicatoria & minoratiua purgatio nota Gal.

decantato, permittit & prohibet. Tales. n. sunt vires *Vires igitur* si robustæ fuerint secundum omnia requisita, absq. exceptione permittunt purgationem: prohibent si debiles quidem, secundum partes carnosas & spiritus; robustę verò secundum spermaticas: prohibent, si contrá habuerint. Rursus, permittunt si debiles fuerint secundum spiritus, sed ob suffocationem; prohibent, si ob dissipationem; Requiri.a. virium robur non ad venæ sectionem tantúm, sed etiam ad purgationem, idque non pro præsenti tantùm, sed etiam pro futuro, præter Gal. auctoritatem, vbi ait, peccante humore à sanguine diuerso purgandum esse, dummodò vires constent. 4. *de San. Tuend. cap.* 4. & vbi habet, corpora imbecilla purganda non esse 1. *Prorhet. com.* 2. *t.* 38. suadet etiam ratio: Quia purgatio medicum, auxilium est, constat.a. nullum medicum auxilium reperiri, quod citrà noxam moltùm prodesse possit: quod si in vllis alijs, in pharmacis certè purgantibus locum habet, quæ malitia quadam insita naturæ humanæ aduersantur *secundo acut.* 12 9. *Meth. et* 3. *aphor.* 13. *Quæ ad vires referuntur*, ea ab Hippoc. ad quatuor capita reuocantur, ad ætatem, tempus anni, regionem, & morbum 1. *aph.* 2. explicatiús.a. continentur, sub rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam. *Ad res naturales* spectant ætas, habitus corporis, temperis, consuetudo, Vteri gestatio. Vt enim, qui sunt ætate florenti, habitu mediocriter carnoso, & calido; complexione temperata, (loquor de ægris. Nam sani quò temperatiores, eò difficilius medicationes 2. *aph.* 37. ferunt) aut ex intemperatis frigida & humida, purgationibus assueti. facile sustinent purgantium vim: ita contrà difficulter eam perferunt; saltem si vehementior fuerit, qui sunt ætate puerili, & senili in extremo; habitu gracili, & extenuato, maximè secundum partes attinentes ad imum ventrem, 2. *aph.* 45. complexione calida & sicca, qualis est biliosa, aut frigida & sicca, qualis est melancholica, item qui purgationum non habent vsum. Senes enim destituuntur beneficio calidi innati: pueri, etsi eo abundant, tamen facilè eius dissipationem, resolutionemque ob corporis molliciē incurrunt. Graciles vero & extenuati, prætorquam quòd sanguinis & carnis pau pertate laborant, etiam accenso ferè sunt corpore, & á medicamentis magis accenduntur Vnde Hippoc. per superiora potiùs eos, quám per inferiora purgare iubet. 4. *aph.* 9. iam biliosi, quemadmodum nimia caliditate excedunt: ita Melancholici caloris paupertate vexantur, & præterea humorem congregant, qui ob sui peruicaciam, & ad motum ineptitudinem, difficulter medicamentis cedit. Nec obstat, quod dixerit Hippocrates, vehementiùs *aph.* 9. purgandos esse Melancholicos. Dixit enim hoc non absolutè, sed in respectu ad tabidos de quibus sermo illi erat immediatè ante. Tandē consuetudo altera natura est, 2 *de motu musc. c.* 7. quæ caussa est cur tā ti eam passim Hippocrates fecerit. 2. *aph.* 38. *&* 49. De vteri gestatione ita habendum est, primis & postremis mensibus, valde suspecta esse purgantia, & cautissimē vsurpanda; medijs, si morbus acutus ingruat, etiam sine turgentia, tutiùs adhiberi etiam fortiora, qualia sunt, quæ scamonium recipiunt, dummodò bene sint correcta. Ratio est. Quia ex Galeno, primis 4. *aphor. com.* 1. mensibus, quibus fœtus vtero adhæret, ligamenta mollia sunt, & infirma, & facilè, ea quæ inducitur á purgan-

Vires.

Quæ ad vires referuntur.

Res naturales permittentes, aut prohibentes.

Aetas.

Habitus corporis.

Tēperies.

Consuetudo.

Vteri gestatio.

te, agitatione, disrumpuntur; postremis verò, licet fortiora, ob pondus tamen fœtus idem periculum imminet. *Inter res non naturales*, quæ prohibēt purgationem, sunt Primò Aer. Aestate enim, & hyeme, purgationes difficiles sunt. Aestate. 4. *aphor. com.* 50. Quia per eā spiritus exhauriuntur, qualitas caloris natiui vltrà modum intenditur, quæ incommoda purgatio auget: cui accedit, quòd æstuans calor trahit ad circumferentiā, medicamentū cōtra à circūferentia, quos motus, quippe contrarios, difficulter natura sustinet. Hyeme, Quia caloris natiui qualitas Valde hebetatur, & ideò difficulter medicamenta actuat: humores præterea intùs veluti concreti, ob suam crassitiem, & lentorem, ita latitant, viasq. obstruunt, vt non nisi maxima violentia educi possint. Secundò Prauus victus. Hoc enim qui vtuntur, facilè à purgantibus exoluuntur. 2. *aphor.* 36. Vnde eos Galenus priùs cibis bonis 6. *de tuen. San. c. 6.* nutrire, deinde purgare iubet per epicrasin. Quod præceptum sub anonæ caritatem, & bella magnopere obseruandum est. Tertiò. Vitæ genus. Qui enim plurimùm exercentur, defatiganturq., quod vix excrementis scatent, ac plurimùm dissoluuntur, non æquè ijs, ac contrarijs purgationes conueniunt. Quartò Inanitio, & repletio. Si enim fiat euacuatio, per regionem diuersam ab intestinis, vt in illis, qui statutis temporibus hęmorrhagiam patiuntur, & in fœminis tempore mensium, purgatio omittenda est. Quò enim natura vergit, eò oportet ducere. 1. *aph* 20. Rursus, si sanguis in toto redundet, differenda tantisper purgatio, dum venæ sectione ille minuatur. *Quantum ad res præter naturam.* In patiente Prono ad vomitum, cum ventriculo imbecillo; item in ijs, qui Syncopen facilè incurrunt, abstinendum à medicamētis est. Quod & de ijs dicendum est, qui facilè conuulsionem patiuntur 5. *aph.* 1., quippe quam medicamētum ipsum, sui potissimùm siccitate excitare aptum est Sed & fluor alui, siue à natura is, siue ab arte eueniat, ex Auic. 4. 1. tanquam timorosus, inter purgationem prohibentia recensetur. Materia item morbifica, si sit citrà iecur, & in primis vijs, excludit purgans medicamentum. Purgans dico. Nam lenient admittit, imò postulat. Id quod tantùm voluit Galenus, cum caua iecoris per pharmaca deiectoria expurganda esse alicubi asserunt. 13. *Meth. cap.* 13 Sed de indicantibus, permittentibus, prohibentibus purgationem, tantùm in præsentia.

Res non naturales permittentes, aut prohibentes.

Aer.

Prauus victus.

Vitæ genus.

Inanitio, et repletio.

Res præter naturā permittentes, aut prohibentes.

Quomodo rectè vtendum purgantibus traditur. Cap. IX.

VENIO ad rectum vsum purgātis medicamenti. Quoad Quantitatē igitur, ea duplex est. Vna pertinet ad quid agendum, & circà eā quæritur, qua mensura, & quantitate sit purgandum: alia pertinet ad rectum vsum, & versatur circa dosin medicamenti purgantis. *Quantitas prioris* generis, indicatur à quantitate cacochymiæ. Hæc enim si copiose est, copiosè quoque purgandū docet, dummodò vires & cætera, de quibus suprà, permittant: si exigua, parcè. Est. a. copiosa purgatio, totos noxios humores euacuare, seu purgare eradicatiuè; non, vt quidam volunt, ad animi deliquium, Hoc enim nunquam tentandum est medico. Tùm quia plurimum, & repente purgare, semper periculosum est 1. *aph.* 2. & 2. *aphor.* 51. Tùm maximè, Quia ex Galeno, *lib. de cur. rat. per sang. mis. c.* 12. & *lib. de sect. venæ cont. Erasistr.* quantitas medicamenti,

Quantitas quæ pertinet ad qd agendū & eius indicans.

Ad animi deliquium nunquam purgandū.

ti, tàm coniecturalis est, vt nullus, scientissimus quamuis, determinare possit eam materiæ purgantis quantitatem, quę hucusq; tantùm ducat, & non vlterius; & inter euacuationem per sectionem venæ, & purgãs medicamentum, hoc est discrimen, quod illam cũ volumus sistere possumus, hanc nequaquam. Nec obstat, quod Hippocrates 1. *aph.* 23. sine distinctione, & generaliter videtur dicere, ducendum esse ad animi deliquium, si æger tolerare posit: & Galenus *ibidem in com.* in doloribus euacuandum esse ait, vsquè ad animi deliquium, distinguendo tamẽ, purgatione id an venæ sectione faciendum sit. Nam Hippocr. nequaquam ibi generaliter loquitur, sed particulariter. Duæ enim sunt Aphorismi partes, vt rectè Philotheus animaduertit, quarum prior verè generalis est, & ad omnia, quæ è corpore educuntur, se extendit: altera verò particularis est, & solam sectionem venæ complectitur, quod etiam ex Galeno in commento confirmatur, qui proponens casus, in quibus licet ducere vsquè ad animi deliquium, solius venæ sectionis meminit; & ex ipso Hippocrate, qui peculiariter 4. *acut.* 74. docet sectione venæ ducendum esse aliquando ad animi vsquè deliquium, nusquam verò iddicit de purgatione. Quod verò ad Galenum, fateor mihi non succurrere, quod satisfaciat: interim omnino puto locum eum esse deprauatum. Tùm Quia abhorret hoc dogma à doctrina Hippocr. & Galeni, vt iam ostensum est. Tùm Quia varia lectio est huius loci, & apud veteres, nouosque interpretes, & apud eos, qui ex Galeno plurima solent transcribere. Tùm denique, & maximè. Quia Galenus ait se in libro curatiuo per venæ sect. docuisse, quando mittendus sit sanguis, &

Obiectionis solutio.

quando purgãdum ad animi vsquè deliquium. At ibi nihil habetur de purgatione ad deliquium, sed potius contrarium, vt dictum est. *Quantitas quæ ad rectum vsum pertinet*, id est, dosis medicamenti purgantis, indicatur à læsione, & actiuitate materiæ purgandæ. Summa enim læsio indicat vnica vice purgandũ, & consequenter summam dosin medicamen i. contra remissa, & mediocris, dum modo nihil sit, quod dosin variet. Variatur autem tùm ob caussas externas, tùm internas. Ad caussas internas pertinet temperies, corporis habitus, ætas, sexus, vitæ studium item morbi magis, vel minùs calidi, & prodeuntes à causis modo magis, modo minus efficacibus: maximè vero consuetudo, & proprietas indiuidualis; quæ inter caussas internas præcipui est momenti. Ad externas referunt aer, regio calida, vel frigida, Venus immoderata prægressa, &c.

Quantitas quæ pertinet ad rectum vsum & eius indicans.

Dosin variantia.

Caussæ internæ.

Caussæ externæ.

Nam e.g. quoad res externas hyeme (& idem intelligendum est de regionibus, quæ ad ventos frigidos sitæ sunt, quales sunt ex *lib. de aere, aq. & locis.* Hip. quæ iacent inter occasum æstiuum, & orientem æstiuũ) cúm corpora ad stricta sint, & minus soluantur, maior quantitas: æstate vero & in regionibus calidis, cum laxa, fluxa, & sponte aperta sint, minor conuenit. Eodem modo res habet in causis internis. Nam pueris, & senibus, item mulieribus, (& idem est de Eunuchis, & balbis, 6. *aph.* 32. quia ob humiditatem facilè ijs aluus soluitur, multo minor dosis, quàm ijs, qui contrario modo habent, exhibenda est. Sic, & qui artem sedentariam exercent, vt fabri, de quibus Poeta ait, Fabrorum prandia betę, qui medicamentis assueuerũt: qui ob proprietatem indiuidualẽ difficulter soluũtur, quales

fuit Eudemus ille apud Theophrastum, *li. de hist. plant. 9 c. 19.* qui interdum vna die viginti duabus sumptis ex helleboro potionibus, purgatus tamen non est, longè maiorē, quàm qui ab his diuersi sunt, medicamētorum dosin postulant. Quicquid tamen sit, illud semper sciendum est, perpetuò esse tutius subsistere infrà summam dosin, ad vitandum intemperiam, & damnum, quod superuenire solet ex superpurgatione. Porrò quas ob caussas fiat superpurgatio, non est huius loci explicare. Breuiter tamen sciendum, duas dari posse. Prima est valida attractio ipsius medicamenti. Ex Galeno 2. *de elemen. in fine.* enim in nutritione, & in purgatione, non tantùm fit attractio conuenientis, & familiaris, sed etiam contrarij, exemplo carnis optimæ quæ trahit etiam sanguinem frigidum. Altera, & principalis est, 3. *Simplic. 27. & 28.* læsa retentio, ac expulsio. Læditur autem, retentio quidem; ob morbum in via, id est, apertionem orificiorum factam à copia, & impetu materiæ, quæ expurgatur, & morbum in intemperie frigida, ob dissipatum calorem vasorum innatum vel humida ob insignem humorum affluxum: expulsio vero ob errorem externum, malam scilicet qualitatem, & acrimoniam medicamenti.

Semper tutius subsistere infr. summam dosin.

Super purgationis caussæ.

Ad modum vtendi purgantibus, pertinet cognoscere, qua qualitate, & qua forma exhibenda sint purgantia: pertinent item nonnulla, quæ tutam & iucundam purgationem faciunt: *Forma medicamenti duplex est,* solida ad quam pilulę, & boli: & liquida, ad quam potiones pertinent. Forma solida, vtpotè quæ valentiùs agit, indicatur a materiâ contumaci, & resistente: liquida, vti quæ mitior, est, à facilè cedente.

Modus purgandi qua complectatur.

Forma medicamenti purgantis duplex, & quæ quando conueniant.

Intelligo autem materiam esse cōtumacem, non solùm, quando est contrà naturam, quatenus est crassa, & viscida, itemque qualitate prima nimis intensa; verum etiam, quatenus est in loco maximé distāte à primis venis, sicut sunt iuncturæ, caput, ac venæ in ambitu totius corporis. Præter materiam tamen respiciendum ratione virtutis, Primò ad delectum patientis. Aliqui enim solida, aliqui liquida medicamenta admittunt facilius. Secundò ad statum ventriculi. Qui enim laxum hunc habent, & imbecillem, & ad vomitum propensum, arcendi sunt á potionibus. Tertiò ad deglutionem. Sunt enim ægri, qui non degluttiunt solida, vt Apoplectici, quo in casu etiam pilulæ, ipsæ, quamuis ingratissimæ, in potum redigendæ sunt. Sunt contrà, qui deglutiunt solida non liquida, quibus & ipsis satisfaciendū. Quartò ad morbum, Nam in febribus vehementibus, & alijs calidis valdè affectibus, cauendum à boli, & maximè á pilulis, vtpote plus æquo calefacientibus, & siccantibus: aut si omninò æger pilulas desideret, post deuoratas illas, refrigerans aliquod, per modum apozematis exhibendum, v.g. serum lactis, aqua hordei, ius alteratum cichoraceis. Quintò ad odorem, & saporem medicamenti.

Amara enim & grauiter olentia, in forma solida danda sunt, non liquida, quamuis non ignorem hieram, amarissimam etiam, in potione veteribus fuisse exhibitam. *Quoad qualitatem*, medicamentum potabile, temperatè calidum dandum est, non tepidum, quoniam laxat ventriculum, & ciet vomitum: nec frigidum, quia præter id, quod ventriculum lædit, etiam non ità benè actuatus: quam ob caussam, si

solida

solida exhibeantur, maximè ventriculo frigido, vtilissimum est pannos calidos ventriculo adhibere. *Quæ ad purgationem tutam & iucũdam faciunt*, ea referuntur ad tria; ad obseruanda ante purgationem, in ipsa purgatione, & post purgationem. *Ante purgationem obseruanda*, alia præcedunt assumptionem medicamenti, alia subsequuntur. Ante assumptionem pharmaci, duo facienda sunt. Primo. Iniiciendus clystere ex iure pingui salito, oleo, vel butyro, & eo magis si aluus fuerit dura. Hic enim vias purganti præparat, at præparantia, 2. *aph.* 9. vias purgantibus præmittenda sunt. Secundo, odor & sapor medicamenti ingratus, quantum potest, est corrigendus. Corrigitur odor, si medicamento immisceatur aliquid odoratum, nares obturentur, aut saltem odorato aliquo occupentur, vt aceto, aqua rosa. florum arantij, & citri, vino odorato; aut, si medicamentum sit potabile, vas cooperiatur panno lineo, liquoribus prædictis imbuto. Corrigitur sapor, si antequam medicamentum assumatur, patiens masticet corticem arantij, limonis, vel dracunculi. His enim organum gustus præoccupatur, vt saporem non sentiat. Huc verò spectat etiam id quod maxime obseruandum venit in delicatis, & qui non admittunt medicamenta sub forma medicamentosa, sicut pueruli, & fæminæ, vt decipiantur tales, iisque medicamenta propinentur in ouis, placentulis, pomis, aut vino. Assumpto Pharmaco, primo & ante omnia cohibeatur eius vomitio, ad minus per horas duas. Hoc autem obtinebitur tùm ijs, quę ingratum saporem, & odorem medicamenti corrigunt, de quibus iam iam actum est; tùm, si panis assus aceto imbutus admoueatur narib. si masticetur pomum, vel pyrum austerum, cydonium, grana mali Punici, & alia stiptica. Mirificè huc facit cæpa, vel nux commorsa, & degustata. Sunt qui à vomitu præseruantur masticatione rei gratæ, & collotione oris cum vino austero, aqua vel posca. Conducit etiam pannis calidis ventriculum fouere, extremitates cõstringere, immergere manus extremas in gelidam, iugulo apponere ouum integrum prius in frigida maceratum. Notandum tamen à pharmaco assumpto, si aluus subducta sit, nequaquam vomitum cohibendum. Deinde si os supernũ ventriculi, ob eximium sensum, non perferat medicamenti acrimoniam, & Syncopes sit metus, detur aliquod detergens, sicut est ptisana, aqua mellis, ius saccharatum, vel cicerum rubeorum. Tandem imperetur ægro quies. De somno. Auicenna 4.1. *doctr.* 5. *ca.* 5. eum admittit antequam operetur medicamen tum, saltem per horam, in purgante forti, vt melius actuetur: Paulus vero *lib.*7. *ca.*6. prohibet, quia ignoramus temporis spacium, quo medicamentum ad actum perducitur, & quia somnus cohibet omnes excretiones, præter sudorem. Pauli sententia est tutior, Auicennæ tamen non vituperanda. Sed hæc ante purgationem facienda sunt. *Quo ad purgationem* ipsam, diligenter in ea attendendum, sequaturne, vel non. Si nõ sequatur spacio quatuor, vel quinque horarum, primo præcipiatur motus, 4. *aph.* 15 deinde absente febre exhibeantur duæ, vel tres pilulæ de aloe, vel ius salitum, vel vnc ss. Tartari albi subtiliter pul uerati cum iure, adiecto modico saurrari, vel iniiciatur clyster communis: præsente autem febre aluus clystere irritetur, qui refrigeret. Paulus ad promouendam purgationem proponit

Purgationem tutã, & iucundã faciẽtia.

Ante purgationem obseruanda.

Priusquã assumatur Pharmacũ quid agendum.

Assumpto Pharmaco quid faciendum.

In ipsa purgatione facienda.

proponit etiam adstringentia. *Paul. lib. sexto, cap. septimo*, & certé Galenus *secundo, de alim.* 11. alicubi vsu pirorum, & pomorum adstringentium, ab assumpto scamonio non operante, subduxit aluum. Si subsequatur, ea vel sit talis, qualis fieri debet, vel non. Si primum, studendum, vt æger caueat, ab omni aeris calidioris, vel frigidioris, iniuria, detineatur in summa quiete, tum animi, túm corporis. Si defessus valdè fuerit, à meridie somnũ capiet, interimque in prandio nutrietur parcé alimento euchymo. Si secundum, hoc contingit dupliciter, aut quia purgatio est laboriosa, & cũ dolore, aut quia nimia est, ac non sine virium iactura peragitur. Si suboriatur dolor, videre oportet, á flatibus is pẽdeat, an á materia mordaci, & acri. Si dolor á flatibus proficiscatur, quædam sunt assumẽda, quædam admouendam, quædam inijcienda. In genere assumendorum laudo vnc. j. aquæ stillaticiæ cinamomi, qualibet hora actu calida exhibitæ, vel scrup. j. olei stillaticij anisorum cum iure aut vino calido, vel ius decoctionis anisorum. Inter inijcienda laudo clysterẽ ex solo oleo rutaceo, vel ex decocto carminatiuo in iure facto cum electuario de bauis lauri, & oleo prædicto. In genere admouendorum, probo oleum rutaceum abdomini illitũ, vel chamęmelinũ super asperso puluere cumini: quibus nõ sufficientibus, ascendendum erit ad emplastrũ de baccis lauri. Si verò dolor causetur à materia acri, interiús conuenit ptisana hordeacea, vel ius pingue, cum puluere sacchari ad detorsionem: exteriùs adhibeatur omentum veruecinũ, in oleo rof. compl. calefactum, aut placentulę ex vitellis oui in butyro paratæ, vel loco butyri in oleo rosato: inijciantur etiam clyster ex aqua, vel succo hordei, aut lacte vaccino, aut iure intestinorum bouis, vel capitis castrati, cũ vnc. ij. sacchari rubei, & duobus ouis integris. Si fiat purgatio nimia, seu superpurgatio. Primo humor fluens reuellẽdus est frictionibus, ac deligationibus partiũ, extremarũ in serie materierũ Chirurgi[c]earũ propositis, & balneo aquę dulcis, quod in hoc casu præstantissimum est. Trahit enim ad cutim. Secundò viæ apertæ adstringendæ, & roboranda vasa, assumptis diacytonite sine speciebus, miua cydoniorũ, conserua ex sorbis, & cornis ad vnc. ß. hora vna, vel altera ante cibũ: exteriùs vero abdomini adhibitis inunctione cũ oleo cydon. myrtino, mastic. quod addi debet ad conseruandũ intestinorũ calorẽ; item fotu cum petijs madefactis in uino nigro austero tepido: itẽ emplastro Diaphęnicon, aut de crusta panis, priùs tamen facta inunctione ex oleis dictis, & superasperso puluere rosar. Tertió attẽperandus dolor, & medicamenti acrimonia, ijs, quę suprà proposita sunt, in dolore à materia acri *supra hoc capitulo*. Ego vtor maximo cum successu oleo hyperici. Sed in superpurgatione, tãquã medicamentum Polychreston, omnibus præferẽda est Theriaca mediæ ætatis à scr. j. ad drach. j. quatuor, vel quinque horis ante cibũ propinata. Hæc enim, & humores ad cutim pellit, eosdẽ incrassat, vias apertas claudit, calorẽ innatum viscerũ roborat, dolorem mitigat, acrimoniã, & veneficã vim medicamenti, retundit, vt non fit mirum, si Gal. *lib. de Theriac. ad Pison. cap.* 14. optimam Theriacam arguat, ex eius in superpurgatione vsu. *Post purgationem* detergendæ sunt reliquiæ medicamenti, parietibus vẽtriculi, & inte-

Purgatio laboriosa quõ de mitiganda.

In superpurgatione quid faciẽdum.

Post purgationem facienda.

intestinorum hærentes, ac tandem ventriculus relaxatus dẽsandus est, & cõstringendus. In primũ vsum, die assumptionis medicamenti, per dimidiam horam ante prandium, dandum est ius carnium, vel cicerum rubeorum cum sacharo, vel tartaro atque vesperi injciẽdus est clyster, ex aqua hordei cũ saccharo rubeo, albo pulverizato, atque etiam melle ros. simpl. si materia peccans fuerit frigida; mane verò sequenti, quatuor, vel tribus horis ante prandium, idem ius atque idẽ clyster sunt repetenda; ac tandem eodem mane, ad constringendum ventriculum, dãda vnc. ß. sacchari ros. vel cydoniati.

Tẽpus exhibendi purgans.

Tempus, quo exhibendum pharmacum, considerandum est, tũ ratione præseruationis, tùm ratione curationis. Vtrumque in genere indicatur á præsentia indicantis, & absentia prohibentis. Quare, vbi præsens fuerit cacochymia, morbũ magnũ efficiens, si nihil prohibeat, dandum est purgans, curatorium quidem, si eũ efficiat actu, præseruatoriũ, si efficere sit apta.

Tẽpus exhibendi purgans præseruatorium.

In specie verò, si de præseruatorio sermo sit, illud prohibent æstas, & hyems, ob rationes suprà dictas, accommodatissimum verò illi tempus est vernum. *6. aph.* 41. Quia, præterquam quód per illud vires cõstãt maximé, quoniã nec calor dissoluens, vt æstate, nec frigus hebetans, vt hyeme, vrget, ob quas caussas ver saluberrimũ dicitur, 3. *aph.* 8. & 1. *de Temp.* 3. et tũ corpora maximè repleta sunt, & humores fluxiles per corpus veluti efflorescũt, meatus patent. Ver aliquo modo subsequitur autumnus. Quia etsi, ob incostantiam temperamenti illius, *de qua 3. aph.* 4. vires parum validæ sint: tamen tutius est per eum purgare, quam æstate, & hyeme, quoniam calor in eo, & frigus non excedunt. Est aũt his tẽporibus purgatio præseruatiua ità instituenda, vt sub veris initiũ purgentur, qui sub æstatis initiũ corripi morbis solẽt: sub finem, qui media æstate, Et idẽ est de autumno, respectu hyemis.

Tẽpus exhibendi purgans curatorium.

Circa purgans curatorium occurrit considerãdum tùm tempus morbi vniuersale, ac particulare, tũ hora ipsa exhibitionis.

Tẽpus vniuersale.

Quoad tempus vniuersale dandũ est pharmacum in principio status, & in fine declinationis. Tũc enim non solum indicans adest, materia scilicet euacuanda, sed permittens etiam, virium nimirum robur. Est enim tũc materia cõcocta. Coquit enim natura in principio, & medio status, euacuat in fine status, & principio declinationis. 1. *aph.* 4. & 8. 4. *aph* 22. 1. *de Cris.* 12. *et* 18. Coctio autem effectus est virium robustarũ, quippe quæ fit à natura vincente: *Gal. ibid.* & cõcocta medicari oportet, nõ cruda, nisi turgãt: 1. *aph.* 22. & Corpora cum quis purgare voluerit, ea prius fluida oportet facere 2. 2. *aph.* 9.

Vtrũ nunquam purgandũ, nisi materia cocta.

Sed quęret hic aliquis *Vtrum nunquam purgandum, nisi materia cocta?* Equidẽ sic existimo: valde esse probabile, mentem esse Galeni, & Hippocratis cruda materia nunquã esse exhibendum pharmacũ, excepto vnico turgentiæ casu, vt ex locis citatis patet. Quod si aliquãdo videtur in principio propinare purgãs, id nequaquã faciũt cruda materia, sed sẽper respiciunt ad aliquam coctionem, saltẽ in toto existentẽ: quod vel ex vno Hippocratis loco euadit clarissimum, 4. *acut. tex.* 43. vbi seipsum quasi explicans, ait, licere principijs morborũ purgare, si vrinæ fuerint crassæ, & nebulosæ. Crassities enim in vrinis semper concoctionis alicuius iudicium est, quemadmodũ contra tenuitas cruditatis. Verùm qm̃ eorũ,

qui,

qui, præter materiæ turgentiam, alios quosdam dari casus putant, in quibus liceat purgare, materia cruda, nõ omnino improbabilis est sententia, imò Hippocratem: & Galenũ quoquomodo videtur habere fauentes, & hunc quidem cũ alibi, tùm maximè 1. de Crisib. 9. loco á paucissimis recté animaduerso, vbi turgere materiam dicit, nõ tùm solummodo, cum inordatè per corpus mouetur, sed tùm quoque cũ morbum excitat acutum, qui celerrimé terminatur: ideó totum purgationis, quoad hãc rem, negociũ, quomodo transigi secundum illos debeat, breuiter ex subiecto Schematismo erit intelligere. Suppono autem, quę de purgatione tùm minoratiua, tùm eradicatiua dicta sunt alibi.

Vide in pag. seq.

Coctio humorum medica nõ est coctio verè, & propriè dicta.

Illud hic notãdum est, coctionem humorum, qua de loquitur Hippocrates, non esse concoctionem veram, & propriè dictam, quę definitur ab Aristotele 4. *Meteor. cap. 6 perfectio natiui, & proprij caloris, ex oppositis passiuis*, seu clariùs, pfectio mixti pendens á calore proprio, & naturali ipsius concoquentis, ob conseruationem mixti. Hęc enim triplex tantùm est, *Maturatio* scilicet, quæ spectat conseruationem mixti in specie, estque ea concoctio, in qua ex alimento generatur semen: & *elixatio, ac assatio*, quę propositã sibi habent cõseruationem mixti in indiuiduo, & sunt, quæ mutãt alimẽtum in substantiam concoquentis illa quidem calore humido, & naturali, in primis ætatibus: hæc autẽ adscititio, in ætate progressa. Cùm neutra vero harũ concoctio humorum medica in idem concidit. Nõ cũ maturatione, quia in ea non generatur semen: nõ cum elixatione & assatione: Quia non transmutatur in ea alimentum. Est igitur concoctio Metaphorica, qualis est ex Aristot. *ibidem*, in tuberculis, pituita, & huiusmodi, qua calor natiuus agit in materiam, sicut & in coctione vera, sed ad eius differentiã, nõ in benignam ac familiarẽ naturæ, sed excrementitiam, quam tamen ita domat, & superat, vt portiũcula quidem eius benignior. (Talem enim reperiri, etiam in huiuscemodi humoribus excremẽtitijs, planum est ex Hippo. 2. *aph.* 44. 1. *Epid. com.* 2. *tex.* 40.) vertatur in alimentũ, & sic mutationẽ accipiat tùm in substãtia, tùm in qualitate: reliqua verò ita euincitur, & secundũ qualitatem mutatur, vt ad expulsionẽ, per regionem conuenientem, fit accõmodata 6. *Epid. com.* 2. *t.* 9. & *com.* 1. *t.* 6. 2. *acut. com.* 44. *Auic.* 4. 1. Est aũt similis ex veris concoctionibus maturationi potiùs, quám reliquis. Nam, sicut in maturatione minor portio seminis mutatur in substantiam testium, maior in excrementũ abit, vtile tamẽ: ita in coctione medica, minor portio materiæ excrementitiæ in alimentum, maior in excremẽtum mutatur. *Quo ad tẽmpus particulare.* Si morbus sit intermittens, dandũ proculdubio in interuallo est pharmacum: si continuus cũ proportione, in remissione: si continuus continens, cum nõ habeat tempora particularia, sed vniuersalia solùm, purgãdum in declinatione, tantùm vniuersali. *Quo ad horam*, cauẽdum á purgante in die accessionis, & in accessione ipsa, nisi malum grauissimum imminẽt, vt in materia furiosa. Ratio est. Primò. Quia in accessione natura expellit ad circumferentiã, purgãs trahit á circumferentia Secundò. Medicus non potest exhibere purgans,

Coctio medica qualis

Tẽpus particulare exhibẽdi purgans.

Hora exhibendi purgans.

- Materia vel
  - Mouetur
    - Ad e locum in determinatum, quæ dicitur Turgens. Et hæc statim est purganda 1.*aph.*22.
    - Ad determinatum
      - Principem.
      - Principi inseruientem.
      - Purgationi destinatum, vt intestina.
      - Et harum quælibet statim educenda est.
        - I. ex *lib. de sect. ven. cap.* 8. vbi in timore inflammationis magnæ in parte principe, Galenus auspicatur curam, á venæ sectione, & purgatione.
        - II. ex 6. *Meth.* 2. vbi statim purgat Galenus in punctione nerui: & ex *Hippocr. ad initium* 6. *Epid.* vbi in dolore Nephritico illicò purgās propinatur: item ex *Aetio*, & *Rhasi*, qui in doloribus intestinorum cum retentione fæcum, vt stercoris vomitus euitetur, confestim dant colocynthidem, Turbith, Elaterium.
        - III. ex *Hippocr.* 1. *aph.* 21. & 2. *acut.* 10. vbi pleuritide descendente ad hypochondria statim datur pharmacum.
  - Quiescit Et vel est
    - Cocta. Et statim euacuanda est. 1. *aph.* 22.
    - Cruda Et vel
      - Non admittit coctionem. Et statim purganda est, vt in ascite aqua, ex *Gal. li. Quos, & Quando circà med.*
      - Admittit, & est vel
        - Non venenata, peccans scilicet copia tantùm, & qualitate manifesta. Hęc quiescit, vel in
          - Toto corpore
          - In parte determinata.
          - Et vtraque priùs est concoquenda.
        - Venenata, peccans scilicet præter dicta, etiam qualitate occulta. Et hæc est prius domanda alexipharmacis, & concoquentibus, nisi sit.
          - Valde copiosa.
          - Alexipharmacis non concedat.
          - Tūc enim statim purgās dari potest. Hinc *Gal.* 1. *de diff. feb.* 4. & 8. *Method.* in pestilētia illos sanatos ait, qui per vomitū, & aluū initio statim fuere purgati. Cōuenit tamen purgans magis in veneno.
            - Assumpt. o
            - Quàm intus genita.

gans, nisi prius nouerit naturæ *lib. Quos, & quando.* inclinationem. At hæc non potest cognosci in die accessionis. Tertiò Quia, vt Auicē. 2. 4. *tract.* 2. *cap.* 9. dicebat, si natura in accessione pararet sibi euacuationē per aluum, & daretur medicamētum purgans, succumberet vtique natura, duplicem euacuationem non ferens. Sed neque, cibo existente in ventriculo, propinandum est pharmacum. *Paul. lib.* 7. *cap.* 6 *Galen.* 2. *acut.* 16. Secùs enim necessariò, aut vis medicamenti à cibo obtunditur, aut cibus inquinatur. Vnde facilè paret, non ferendum esse eorum, errorem, qui a cæna, pro capite purgādo, solent exhibere catapotia. Nec quicquam valet ratio, quam adferunt in erroris defensionē. Quia scilicet ita fit, vt virtus catapotiorum, quæ alias diu morari in ventriculo solent, cum cibi vaporibus in caput feratur, & sic citus caput vacuetur. Sequeretur enim, hac cōcessa ratione, humores trahi à capite ad ventriculum, non per venas, sed per gulam ac fauces, quod est falsum, ac cōtra experientiam, cum talis descensus materiæ, nunquam, tēpore purgationis, ab ægris persentiatur. Propinandum igitur semper purgans pharmacū quinque vel sex horis ante cibum, dummodo virtus perferat. Sunt enim aliqui tā imbecilles, 2. *acu.* 12. *& lib Quos, & quando.* vt non admittant tantam cibi dilationem. Quò respicientes Hippocr. & Galenus, post mediam a pharmaco horam, exhibent cibum tenuem, qualis est ptisanę cremor, aut panis ex iure tenui; quamuis, dici etiam potest, eos id facere, gratia detersionis medicamenti, non nutritionis. Potest autē propinari cum hac cautione purgans, tùm manè, tùm vesperi. Est tamen semper accommodatior

Error eorū qui pilulas pro capite à cæna exhibent.

hora matutina, quòd tùm celebratę sint omnes concoctiones.

Restat Locus, seu Vbi agēdum. Medicamenta igitur purgantia cōueniunt per os, vbi materia est in venis, atque in ventriculo, & intestinis superioribus. Sed cōueniunt etiam per clysteres in anum iniecta, vbi eadem materia est in intestinis inferiorib⁹. Quin & in clysteribus possunt vsurpari, etiamsi materia sit in venis, quando scilicet ventriculus malè afficitur, & vires languēt: imò nec in clysteribus sēper vsurpantur. Fit enim sæpè, vt intestina malè sint affecta, & vires ad eò langueant, vt clysteres etiam prohibeantur. Quo in casu suppositoria acia, vel medicamēta vmbilicalia dicta, quæ scilicet regioni vmbilici illinuntur, administrāda sūt.

Medicamenta purgantia possūt dari per os.

Immittī in anum. Applicari vmbilico.

Agitur de purgantibus in specie, & primò de purgantibus bilem. Cap. X.

PVrgātia prout humores, quos familiariter tragunt, sūt multiplices, ita & ipsa sunt varia. Humores verò, quos trahunt, sunt hi, bilis, pituita, Melancholia, & præter hos humor serosus, seu aqua. Agamus de singulis. Quæ igitur bilem purgant, sūt tùm simplicia, tùm cōposita. Simplicia sūt myrobalani citrini, & Rhabarbarū, ac inter fortiora scammonium. Cōposita sunt Elect. ros. Mesues, de succo rosar. de psyllio, Diaprunum solutiuū, & Diasebesten sol. Item ex pilulis sūt pilulæ aureæ, de tribu cū Rhabarb. atque de Rhabarb. tantum. Nec mirū alicui videatur hic recenseri pilulas de tribus cum Rhabarbaro, vt quo agarico refectu pituitā educant, quoniā in earū compositione, tū Rhabarbarum, tū aloes sumuntur, quę bilē, & addito agarico hanc ipsam crassam educunt.

Purgantia bilem.

Dosis.

Quoad rectum vsum. Dosis horum medicamentorum est hæc.

Myrobalanorum citrinorũ dosis.

Vide Auicen. 1. 4. tract. 2. c. 7. Mesuen lib. 2. simpl. c. 2. Myrobalani citrini in decocto, atque in infusione per se, dantur ad drach. vi. cum alijs ad vnc. ſs. Solent autem coqui & macerari in aqua, iure, sero, & vino. Quod si dẽtur puluerati, & in substantia, jam ad dr. ij. exhibentur,

Rhabarbari dosis.

Rhabar. V. Mes. lib. 2. c. 5. Auer. 5 coll. c. 43 in substantia, seu puluis Rhabar. p se, datur ad dr. ij. cũ alijs ad scr. iiij. in infuso si detur quo mõ si nũquã p se, sed cũ alijs propinatur põt dosis eius ascendere ad dr. ij. Sed de Rhabarbaro duo sunt notãda. Primũ est, Rhabarbarũ infusum tùm conuenire, cũ adsunt obstructiones; cum minime opus habemus adstrictione, & roboratione; cumque bilẽ tenuẽ purgare volumus. Si verò adstrictione opus habeamus, atq; obstructiones non adsint, bilisque crassa ducenda veniat, in substantia eo vtẽdum esse. Alterũ est, vbi infunditur Rhabarbarum, vt adstrictionem quám habet, omninò amittat, debere ei misceri aliquot grana, vi. vel vii. scilicet alicuius corrigentis adstrictionem illam, qualia sunt cinamomũ, spicanardi, & schœnanthum

Scammonij dosis.

Scammonium Vid. Mes. lib. 2. cap. de Scam. Gale. loc. inf. citatis. Præcipua ferè pars est omnium compositorum purgantium. Extrá verò compositiones nõ vsurpatur, nisi in duobus casibus. Primò cùm intendimus vigorare medicamentũ aliquod cõpositum purgans. Secundo vbi imminet vomitus stercoris, vt in volvulo. Cũ verò vsurpatur, semper vsurpatur præparatum, quod Diagrydium vocatur. Præparatio autem ex Galeno 1. *de alim. fac.* 1. 3. *simpl. c.* 15. est talis. Excauatur pomum cydonium, secundum partes internas, vbi continetur semen cauitas repletur scammonio, pomum pasta obducitur, ac deinde in furno coquitur, tandem pomum abijcitur, & scammonium ita præparatum asseruatur (Galenus tamen abiecto scammonio dabat ipsum pomum.) Communiter tamen prę paratur vti in nostro Antidotario Bonon. docetur cũ sauo Cydoniorum. Dosis eius est ex Mesue a granis v. ad scr. ſs.

Electuariorum dosis.

Electuaria quinque proposita, ferè nunquam per se sola dantur. Ratio est. Quia per se sola data si subducere aluum deberent, in ea dosi essent danda, quæ non sine maximo damno ipsius patientis admitteretur. Permiscenda igitur sunt cum lenientibus superiùs ad bilem propositis. In qua quidem mixtione lenientia concurrunt tanquam adiuuantia, & corrigẽtia basim. Quia nimirum Acrimoniam purgantium retundunt. At electuaria ipsa proposita, concurrunt tanquam basis. Ex his enim tribus quodlibet medicamentum compositum constat, basi, adiuuante, & corrigente basin. Porrò electuaria proposita , cum leniente permixta, dantur à drach. i. ad vnc. ſs. & in aliquibus strictioris alui ad drach. v. Si tamen aliquis eis solis vellet vti, nunquã trãscendere debebit drach. vi. vel vii.

Pilularum dosis.

Pilularũ dosis est varia. Si etenim sint sine Scammonio, sicut pilulæ de Rhabarbaro, de tribus cũ Rhabarbaro, dantur per se ad drach. ii. cum alijs ad drachm. i. At pilulæ Scammonio refertæ, vti pilulæ aureæ, per se solæ dantur ad scrup. iiii. cum aliis ad scr. ii. *Quoad modum* agendi parantur ex dictis medicamentis potiones, boli, & pilulæ, quorum omnium hæc sunt exempla.

Modus exhibendi.

Potio pro diuitibus. *Rec. Decocti cord. facti cum vnc. ſs. myrobalan.*

Formulæ potionum. *balan. citrin. vnc. v. Rhabarbari electi subtiliter pulverizati drach. i. ss. vel drach. ij squinant. gr. vi M. & infundātur per duodecim horas, & deinde facta forti expressione adde Mann. elect. vnc. ij. vel ij. ss. vel iij.*

Formulæ bolorum. Pro pauperibus. *Rec. Syrup. ros. solut. vnc iiij. Electua. ros. Mes. drach. iij. Cum decoct. cord fiat potio.* Bolus pro diuitibus. *Rec. Flor. cass. recent. vnc. i. Rhabar. electi subt. pulver. scrup. iiij. M. & f. b. cum saccharo.* Pro pauperibus, *Rec. Diapr. lenitiui drach. vi. elect. de succ. ros. drach iij. M. et f. b. cum saccharo.* Pilulæ pro diuitibus.

Formulæ pilularum. *Rec. Pilul. de trib. cum Rhabarb drach. ij. cum aqu endiuiæ formentur pil. vi. numero, & aurentur.* Vel *Rec. pilul. aurear. scrup. iiij. Cū aqua cichor. f. pilul. numero v. & aurentur.* Cæterum pilulæ, quoniam sunt medicamentū calidius, forsan & siccius, quā conueniat in cacochimia biliosa, ideò iis assumptis, per modum apozematis, superdādæ vnc. x. vel xv. seri vaccini, vel caprini deputati, aut loco seri decoctum, hordei, aquæ stillatic. acetosæ, & cichor. Ego aliquando soleo expectare, dum medicamentum aluum subducat, & tunc exhibeo vnc x. seri iam dicti. Conueniunt autem pilulæ de tribus potissimum in naturis delicatis, & vbi adest febris.

Pilulæ quō in affectib⁹ biliosis exhibendæ.

Quando & vbi agendū. *Quando agendum* patet ex dictis *ca. superiore vbi de Tempore. Circa vbi agendum,* si per os exhiberi medicamentum nequeat, sed clystere, suppositorio, aut ēt vmbilicali agendum est: clyster cōtici potest eo modo, quo diximus, dū de lenientibus agebamus.

Clyster purgans bilem Leniens enim clyster addita vnc. i. elect. purgantiū dictorum, vel additis drach ii pilul. cōmemoratarū statim fiet purgatorius. Posse autē clysteres pro purgantibus substitui expresse docet Galen. 2. *Local. dol. cap. ab ictu* vbi in dolore capitis ab ictu, aut plaga eos probat ex Archigene: & vbi, in fluxionibus ad oculos, proponit validam expurgationem siue fiat per pharmacum, siue per clysteres validos.

Clysteres purgātibus possunt substitui.

4. *Local.* Quod ad suppositoria, (& idem est de vmbilicalibus) proprium atq; accommodatum cuilibet cacochymiæ parari non est necesse, sed potest vnum indifferenter præscribi in quolibet humorū vitio. Pro suppositorio igitur. *Rec. spec. hier. simpl. Galen. drach. i. agarici simpl. Trochiscor. alhandel. an. scrup. i. vel dr. ss. salis gemmei, aut cū melle. f. duo suppositoria longa*, quæ illita oleo in anum immittantur tametsi suppositoria bile probari possint, quæ ex speciebus hieræ scāmonio, & sale gēmeo, vel nitro melle exceptis fiunt. Caueatur tamen à vermibus. Quod si vigorandum suppositorium sit, poterint addi extremitatib. illius, pili minutim incisi.

Formulæ suppositorij

Pro vmbilicali *Rec. Vnguenti de arthanita vnc. i ss. elaterij scammon. an. scr. ij. nitri drach. ij. Ellebori albi subt. pulver. drach. i. Cum felle Taurino excipiantur in formam linimenti, atque circumcircà vmbilicum illinantur.*

Formulæ vmbilicalis.

Porrò adhibenda sunt tùm suppositoria, tum vmbilicalia vētriculo ieiuno: vtēdūque suppositorio cū clyster: vmbilicali, cum suppositorium prohibeant, quanquam non rarò licet vti etiam omnibus. Quāquam verò dictum est, clysteres ac suppositoria acria posse substitui loco medicamenti purgantis per os exhibiti, sciēdum tamen, primaria ratione ea conuenire in retrahēda & reuellenda materia fluente, in partes corporis supernas.

Vsus suppositoriorum, & vmbilicalium.

Traduntur purgantia pituitam.
Cap. X I.

Purgantia pituitam.

PVrgantia pituitam ſimplicia, ſunt myrobalani triplices, videlicet Chebuli, emblici, & bellirici. Item carthamus, & agaricus: ac inter vehementia Turbith, colocynthis, hermodactylus. Ex cõpoſitis ſunt Electuaria, Diaphænicon de dactylis dictum, Diachartamũ, Elect. Indum, Elect. Eleſcoph, Benedicta, Diaturbith maius & minus, Hiera diacolocynth. ex deſcriptione Scribonij. Sunt & pilulæ maſticinæ, de agarico Meſ. fætidæ, cochiæ, arthriticæ, & de hermodactylis dictæ. De cõfectione Eleſcoph noto: quod & ſi bilem ratione Scamonij ducit, atque ratione aromatum flatus diſcutiat: tamen ob Turbit, quod e Mirobalanis emblicis adiuuatur: maximé pituitã purgat. De Hieris vero nullo modo id prætermittendus præter Hierã picram Galen. plures alias reperiri, magnas Hieras vocatas. Prima eſt Nicolai Alex. quæ compoſita, & pro clyſteribus vocitatur, altera ex colocynthide, ſeu diacolocynthidos dicitur, cuius deſcriptio, apud ſcribentem ex libro Pacchij habetur, & ferè eum Hiera Ruffi referente Paulo, & Aetio coijncidit: quoniam Scribonius Hieram hanc quidem cum minori doſi collocynthidis, oppoponaris, & Lagapeſſi componit, at in morbis contumacibus, vbi Ruffus doſim colocynthidis auget ad drac. 20. tertio eſt hyera Hermetis, quarto Archigenis, quinto Logadij. Prima, & ſecunda hic maximè pertinent, vt quæ pituitam ducũt reliquæ numero omnes humores.

Nota de cõfect. Eleſcoph.

Nota de hieris.

Quoad rectum horum vſum, cætera ex ſuperioribus *ex cap. 9.* petantur. Ad Quantum verò: Quomodo, & vbi agendum, hæc addãtur. *Quoad quantum agendum*, Doſis horum medicamentorum eſt hæc. *Myrobalani* commemorati eandem habent doſin, quam etiam habent myrobalani citrini *ex c. 10.* de quibus ſuprá. *Semina carthami, Vide Galen. quinto, de tuend. cap. 9. Auer. 5. collig. 43. Meſ. 2 ſimpl. vehem. purg. cap. 11.* ſeu cnici vſurpantur in decoctione, non quidem per ſe, ſed cum alijs ad vnc. ſs. vel 1. Extrahitur tamen aliquando e ſeminibus carthani pulpa, atque datur ad drach. iij. vel iiij. cum vnc. ſs. pulpæ caricar. pinguium, vel aliquo alio ſimili. *Agaricus Vide Galen. 6. ſimpl. cap. de Agarico primo de antidot. cap. 14. Meſ. 2. ſimpl. cap 3. Auerr. loco citato.* quomodocunque vſurpetur, ſiue in ſubſtantia, ſiue in infuſo, ſemper præparatus eligendus eſt. Præparatur autem agaricus cum acribus quibuſdam medicamentis, idque dupliciter. Nam vel lauatur, maceraturque in vino, cui infuſum ſit gingiber, & dicitur agaricus trochiſcatus; vel tenuiſſime tritus, cum ſale gemmeo, & oxymell. ſimpl. ſeu ſyr. acetoſo miſcetur, ac in trochiſcos redigitur, vocaturque hæc mixtio, Trochiſci de agarico, ſeu agaricus trochiſcatus. Præparatur autem cum prædictis medicamentis, vt ab illis irritato ad expellendum ventriculo, agaricus quam primùm deſcendat. Solet enim aliás ſua leuitate ferri ſurſum, ad os ventriculi ſuperius, & ibi quoniã ſecum humores noxios ſurſum rapit inſignem parere moleſtiã. Sic præparatus, a. agaricus in ſubſtantia, & per ſe, datur ad drach. ij. cum alijs ad drach. j. vel ſcr. iiij. In infuſo autẽ adminiſtratus, atque cum alijs aſcendit ad dr. ij. Per ſe aũt feré nũquã datur.

Doſis.

Myrobalanorum.

Seminum carthami.

Agarici.

Quod si tamen eo aliquis vti vellet, posset ascendere ad vnc. ß. Infusum enim quodlibet sẽper respõdet dimidio dosis illius materiæ quæ infũditur, vt infusum vn. ß. agarici agat, prout agũt drac. ij. *Turbith.* *Turbith. vide Mes. 2. simpl. vehem. purg. ca. 2.* datur ĩ substãtia, & decocto, Substantia seorsim datur à drach. j. ad drac. ij. sed reuera etiam à scr. ij. ad drac. j. operatur: in decocto. a. à dr. ij. ad drach. iiij. Sed hoc modo ferè semper datur cum alijs. Quoniam vero vẽtriculum, & totum turbat tardeque operatur, corrigitur acribus & odoratis vt mastic. gingib. pipere albo. gallia mosc. *Colocynthidis.* *Colocynthie vide Gal. 7. simpl. tit. Colocynthi. Mes. lib. 2. c. 4* per os datur, solùm in forma Trochiscorũ, qui vulgò Alhandal dicuntur, qui tamen ipsi nunquam ferè dãtur per se; sed cum alijs. præcipuè verò cum hiera picra. Dosis eorum non est vnius modi, prout etiam non est vnius modi compositio. Sunt enim, qui, vt notat Manardus, pro componendis ijs assumant colocynth. drach. x. alijs qui vn. x. Priorum igitur dosis est ad drac. ß. posteriorum verò nõ nisi ad gr. xij. *Hermodactyli.* Hermodactylus Vide Mes. ibid. c. 7. & Paul. lib. 7. lit E. insignẽ habet prærogatiuam, in educenda pituita è iuncturis. Datur in substantia puluueratus ad drac. j. ex iure, sed rarò admodum, in decocto, & infuso simul cum alijs purgantibus ad dra. ij. iij & iiij. Verũ quia aduersatur vẽtriculo, flatus excitat, & tardè operatur, corrigitur stomaticis, carminãtibus, & acribus, mastiche, cymino, gingibere, ac pipere. *Electuariorum.* *Electuaria* ꝓposita, cum alijs dãtur ad vn. ß. per se, ad drach. vj. quanquam Diaphænic. ascendere possit ad drach. vij. & vnc. j. Sed tutius est semper electuaria hæc cũ lenientibus permiscere. Hiera composita ꝑ os quoq; datur, & meo iudicio, ad vn. 1. quæ vero Dyacolocynthidos vocatur, si cum minori dosi Colocynthidis cõficiatur, porrigitur ad drach. vj. & vnc. 1 si cum maiori dosi ad vnc. v. & drach. vj. obiter verò, & dosim aliarum Hierarum propono. illa ergo Hermetis datur ad drach. ij vel iij. Quę Archigenis. ad dr. y. & quæ Logadij, ad vnc. 5. etiam si sciam apud aliquos ferè omnium harum Hierarum magnarum communem dosim esse, cum fuerint fermentatæ ad vnc. ß. *Pilularũ.* Pilulæ de Hiera cum agarico per se ad drach. ij. cũ alijs, ad scr. iiij. Pilulę de hermodactylis, arthriticæ, fætidæ, & cochiæ per se ad scr. iiij. cum alijs ad scr. ij. exhibentur. Sed illud obseruandũ est, medicamẽtum Elescoph, cum *Nõta de medicamento Elescoph.* cum in officinis asseruari soleat sub forma electuarij, & sub forma specierum, species esse gratissimas, & propterea dari posse ex iure, ex vino, ex aqua aliqua stillaticia per se ad drach. i. ß. cum alijs verò ad scr. ij. Et hoc medicamentum apud nos est in frequentissimo vsu pro sanandis doloribus colicis, & nephriticis; atque pro dissipandis flatibus. Circà quomodo agendum notandæ sunt horum *Modũ agendi.* medicamentorum formulæ, quæ tales esse possunt. In pituita salsa, *Formulæ potionum.* si patiens fuerit delicatus. *Rec. man. elect. vnc. ij. ß. Trochisch. de viol, sine scam. dr. ij. cum decoct. cord. f. p.* Vel *Rec. agar. troch. Rhab. elec. subt: pul. an. scr. ij ß. vel potius scr. iiij. Infundantur in aqua viol. per xij. horas: deinde facta forti expressione adde mell. viol. solut. vnc. iiij.* In pituita non salsa. *Rec. agarici trochisc. scr. v. decoct. cordial. facti cum vnc. ß. myrabol. chebul. lib. ß. Infundantur per xij. horas: deinde f. f. expressione adde mell. ros. sol. vnc. iiij. M. pro potu* *Formulæ bolorum.* Vel *Rec. mell. ros. solut. vnc. iiij.*

agaric. trochisc scr. iiij. M. cum decocto cord. f. p. In forma boli pro pituita non salsa. *Rec. Diacatholic. drach. vi. Agarici Trochis. drach. i. ss. M. & cum sacch. f. bolus.* Vel *Rec: Diacathol dra. vi. Diaphanic. vnc. ss. aut elect. indi drach. iij. M. & cum sacch. f b.* Pro pituita salsa. *Rec agar. Troch. Rhabar. electi subt. pulu. an scr. ij. flor. cass. recent. vnc. i. M. & f. bolus pro diutibus.* Vel *Rec. Diapr. lenitini vnc. i. Trochisc. de viol. sine scam. drach ij. M. & f. b. pro pauperibus.* Pro forma pilularum in pituita non salsa. *Rec. pil. de agar. Mes. scr. iiij. ss. cum aqua betonicæ f. pilulæ num. v. & deaurentur.* Vel *Rec. pil. cochiar. scr. iiij. Cum ead. aq. f. pilulæ num. v. & aurentur.* In pituita salsa poterunt exhiberi pilulæ de tribus cum Rhabarbaro, vel præscribi tales. *Rec. pil. de agar. Mes. scr. ij. de tribus cum Rhabarbaro scr. ij. ss. Cum aqua beton. formentur pilulæ num. v. & aurentur,* á quibus, si timeatur calor, licebit dare vnc. iiij. aq. violac.

Formulę pilularum.

De vbi agendum, seu loco. Si per clysterem iniiciēdum sit medicamentum, id fiet, si decocto pręscripto superiùs in serie lenientiū, addantnr semina carthami ad vnc. ss. agar. simpl. ad drach. ij. vel pulpę colocyntidis ad scr. ij. aut ad drac. i. pariter si vnc j. electuar. iam dictorum, vel drach. ij. pilularum refertarum scammonio clysteri efformato adijciantur.

Vbi agendum.

Formulæ clysteris.

Explicantur medicamenta, quæ purgant Melancholiam, & circà medicamenta humores ducentia, vniuersè quædam notantur.

Cap. XII.

Purgantis Melancholiam.

QVOAD purgantia melāncholiam, inter simplicia mitiora occurrunt, myrobolani Indi, Sena, Polypod. quercinum, Epithymꝰ, & Elleborus niger; Inter vehēmentia lapis armenus, & lapis lazuli, aliás cyaneus & stellatus. In compositis habētur cōfectio Hamech, pilulę de fumaria, indę, cochiæ cū helleboro, de lapide lazuli de lapide armeno, de nitro, de elleboro: De pilulis ex fumaria id minimè negligendū, eas nimirū hic recenseri, quatenus ob succū fumarie, & mirobolanos indos, ducunt humores exustos, cum tamen humores biliosos, acres, & salsos, ob dyagridium, aloem, ac mirabolanos citrinos & chebulos, quoque euacuēt.

Quoad rectū vsum hæc, pręter iam dicta, notanda sunt. *Circà quantum agendum,* dosis horum purgantium est talis *Myrobalani* dosin habent eandem illam, quæ supra in alijs myrobolanis est ptoposita. *Sena, V. Actuar. 5. met. med. 8. Auer. 5. coll. cap. 45. Mesu. lib. 2. cap. 15.* si exhibeatur in substantia, solet ex ea parari puluis, qui datur ad drachm i. per se, & pauló plus. Quod si vsurpetur in decocto, vel infuso, per se quidē ascendit ad drach. vi. & corrigitur cū cinamomo vel anisis & passulis: cum alijs veró administrata non transcendit. drach. iij. solet. a sine corrigentibus infundi, & macerari in vino odorato. Tunc enim vinum est correctiuū ipsius Senæ. *Polypodium quercinum, V. Auerr. ibid. Mes. ibid. cap. 5. Galen. 13. Meth. 15.* est radix, quæ fere semper in decocto, atque cum alijs vsurpantur, & eius dosis ascendit ad drach. x. Ego autem quandoque soleo radicem hanc recentem, benè lotam, in substantia dare, sua forma acetarij patientibus delicatis, & drach. ij. vel vnc. ss. & paulo plus, si opus fuerit, exhibeo. *Epitymus, V. Auerr. ibid. Mes. ibid. cap. 16 Gal ibidem & 6. de Tuend. 7.* in substantia vsurpatus cū alijs, datur ad drach. i. In infuso. a.

Dosis.

Sena.

Polypodij.

Epithymi.

pariter

pariter cũ alijs permixtus, ad drac. ij. Ferè enim nũquam per se datur Quod si tamen aliquis eum infundere vellet in sero, posset ascendere in dosi eius ad drach. iij. vel. iiij. *Radix ellebori nigri, V. Gal. 6. simpl. lit. E. 5. aph 1. Mes. lib. cit. c. 30. Actuar. lib. 5. Metho. med. c. 5.* præparata modo consueto, & in puluerem redacta, deinde succo rosarum ter irrorata, & in vmbra exiccata, exhibetur ad grana xij. vel xv. feliciſſimo cum succeſſu. Quod si eadem radix coquatur infũdatur, & per se vsurpetur ad drach. iij. si cum alijs, assumi poterit ad drach. i. ſs. *Lapis armenus & Lapis Lazuli, V. Mes. ibid. 13. & 14. Auer. 5. Col. c. 44.* nunquam fere dantur soli sed cum alijs. Dosis tamẽ eorum est, si sint loti, à drach. i. ad drach. ij. si illoti à drachm. ſs. ad drachm. i. *Confectio Hamech* est electuarium scammoniatum, & dosin aliorũ similium electuariorum superius commemoratorum retinet. *Omnes. a. pilulæ* propositæ, exceptis pilulis de elleboro, per se ad scr. iiij. cum a ijs verò ad scr. ij. pilulæ verò de elleboro per se ad drach. i. ſs. cũ alijs ad scr ij. ſs. exhibentur. *De modo agendi.* Exempla formularũ sunt ista Pro potione in materia Melancholica non exusta. *Rec. Rad. ellebori negri præparat drach. i. 5. foliorum senæ el. drach. iij. vel Mirabolanorum Indorum vnc. ſs. misce cum floribus, & fructibus cord. bul. in s. q. aquæ, f. a. ad mediet. deinde maneant in infusione per noctem, collati, & expreſſi. Rec. vnc. v. vel vi. pro potu.* Vel *Rec. confect. hamech drach. iiij syr. de polyp. solut. vnc. iiij. cum decocto cord, f. p.* In forma boli. *Rec. confectionis hamech drach. iiij. elect. lenit. drach vi. vel vij. M. cum sacch. fiat bolus.* In forma pilularum. *Rec. pilular. de elleb. drach. i. ſs. Cũ aqua borraginis vel melis. f. pil. num. vi. & aurentur; à quibus propter* siccitatem, detur, vel ius pulli medicatum cum borragine, vel serũ depuratum, vel aq. borrag. ad vnc. vi. In materia melancholica exusta & pituitosa pro potione. *Rec. Decocti cordialis facti cum drach. iij. senæ, agaric. Trochis. drach. ij. Infundantur per duodecim horas & f. f. expreſſ. adde mell. ros. sol. vnc. iij. Electuar. lenit. drach. vij. M. pro potu.* Vel *Rec. agar. Troch scr. ij. ſs. Confect. Hamech drach. iij. Elect. lenit. drach. vi. mel. ros. sol. vnc. iij. ſs. M. & cum decocto cord. f. p.* Pro forma boli. *Rec. elect. lenit. drac. vi. agar. Trochisc. scr. ij. ſs. Confect. Hamech drach ij. ſs. M. & cum sacch. f. b.* Pro forma pilularũ. *Rec. Pil. de agar. Mes. scrup. iiij. de fumar. scr. ij. Cum aqua fumae. f. pilulæ num. v. & aurentur.* In materia Melancholica exusta biliosa. Pro potione. *Rec. decoct. cord. facti cum drach. iij. senæ lib. ſs. Rhabar. elect. subt. pulueriz. drach. ij. Infundantur per duodecim horas, & facta f. expreſſ. adde man. elect syr. de Polyp. sol. an. vnc. ij. M. pro potu.* Vel *Rec. Syr. viol. sol. vnc. iij. Elect. lenit. drach. vi. Rhab. electi subt. pul. scr. iiij. Cum decocto cordiali facto in sero caprino, in quo bullierint fol. sen. drach. ij f. p.* Vbi notandum, in penultima præscriptione, si ad sit feruor, loco mannæ poſſe substitui syr. violatũ: in ultima uero, propter pauperes loco Rhabar. elect. ros. Mes. ad drac. ij. ſs. In forma boli. *Rec. Flor. caſſ. recent. elect. lenit. an vnc. ſs. Confect. Hamec. drachm. ij. pulu. Rhab. drach. i. M. & cum sacch. f b.* Vel *Rec. Flor. caſſ. recentis drach. vi. Elect. ros. Mes. drach ij. Confect. Hamech drach. i. ſs. M. & f. bolus.* In forma pilular. *Rec. pilul. de trib. cum Rhab. scr. iiij. de fumar. scr. ii. Cum aqua cich. fiant pilulæ num. vi. & aurentur* & detur apozema refrigerans propositum supra. Purgantia ad Melãcholiam exustã Melancholicam, sunt eadem illa,

Ellebori nigri.

Lapidis armeni, & lazuli.

Confect. Hamech.

Pilularum

Modus agẽdi.

Exempla formularũ

quæ ad melancholiam non exustã fuerunt præscripta. Solùm enim illud est discriminis, quòd aliquo modo illa attemperare oportet, cũ medicamẽtis factis ex cichoraceis. Pariter purgantia ad Melancholiã exustam sanguineam, sunt quæ ad biliosam fuerunt proposita. Sed in hoc humore, & omnibus eius speciebus iam dictis, quantum fieri potest, propter eius siccitatem, abstinendum est à medicamentis solidis, & agendum potionibus actu calidis. Quoad locum, seu Vbi agendum, si clyster medicamento substituendus sit, poterit clysteri ad leniendam aluum sup. pro superfluitate prima melancholica præscripto, admisceri vnc. i. cõfect. Hamech, aut pilular. propositarũ drach. ij. Quinimò simplicibus, pro parando illius decocto ibidem cõmemoratis, sena, polypod. & Epithimus, & Helleborus iungi poterunt.

Locus seu vbi agendũ Clysteris formula.

Verùm circa purgantia hos humores, de quibus hactenus, vniuersè hæc notanda sunt. Primò. Quia non raro fieri solet, vt cacochymiæ istæ, de quibus separatim egimus, permisceantur simul, debere etiam permisceri medicamenta iuxta documenta, ad dosin illorum attinentia, de quibus supra. Reperiuntur tamen quædam composita, quę ferè omnes humores educunt. Hæc autem sunt Triphera Persica, quæ per se ad vnc. i cum alijs ad vnc. ß. porrigitur, & maximè in febribus pestilentibus comprobatur. Sũt & cõfectis Elescoph, Amech, & Hiera magna de quibus supra pilulæ lucis, aggregatiuæ, de nitro, quæ per se ad scr. iv. cum alijs ad scr. ij. dantur. Sunt tandem pilulæ sine quibus esse nolo, quę per se exhibẽtur ad drach. ij. ß. cum alijs ad scr. ij. ß. Secundò. Sẽper seligenda esse medicamenta magis vsitata, & experta, abstinendũq; á vehementer calidis, potissimúm in aere, & patiẽte ad calorem vergentibus. Tertiò admiscenda perpetuò his purgantibus Cardiaca. Hinc soleo ego, pro parandis potionibus, semper vti de cocto flor. & fructuum cordialiũ, atque hoc ipso diluere medicamenta enarrata. Flores autem cordiales sunt flor. rosar. violar. borrag. & bugloss. Fructus sunt passulæ, iuiubę, sebesten & pruna. Decoctũ tamen commune, quod in officinis paratur, pro dissoluendis medicamentis, non damno. Quarto Apozemata, quæ dantur non solum ad correctionem purgantium, sed etiã in ratione adiuuantis, vt vehiculũ dari itá, vt se medicamentum à capite ducere debet, dãdum sit Apozema, quod ad caput vt dat vim purgantis.

Composita oẽs humores adducẽtia.

Semper seligenda purgãtia vsitata.

Purgantib. ꝑpetuò Cardiaca admiscenda.

Tractatur de purgantibus serum, seu humorem aquosum.
Cap. XIII.

PRæter humores prædictos, quãdoque etiam occurrit humor aquosus, vt in hydrope, & in alijs affectibus. Huic humori medicamenta purgãtia accommodata dicũtur hydragoga. De quibus Gal. lib. de atra bile c. 6. Præparãtibus enim opus non habet. Hæc verò purgantia, sunt vel Simplicia, vel Composita. In genere simplicium sunt, brassica marina, quæ vulgò soldanella dicitur, semen ebuli præp. puluis radic. cucum. agrestis in vino Cretico præp. radix Mechiocan, succus medianæ sãbuci, succus radicis ireos, & palmæ christi, Elateriũ, Antimoniũ præparatũ, & squama æris. Inter cõposita sunt decocta comaũ ebuli, & soldanellæ: Syrup. de succo ebuli,

Purgantiã humorẽ aquosum.

de cucumere agresti; Pilulę de Sagapeno, de euphorbio, fœtidæ, de Mezereo de elaterio.

Horum medicamentorum, si de recto vsu sermo sit, dosis est hæc. Brassica marina, vide de hac Gal. 5 de Sanit. tuend. c. 9. vbi recens haberi potest, in succum expressa, datur à drach. ß. ad drach. j. cũ spec. aromatici ros. scru. j. ex modico vini Cretici. Adduntur autẽ & vinũ, & species aromatici rosati, tanquã corrigentia; quoniam planta hæc est valde infensa ventriculo. Exiccatur etiam hæc plãta, & datur ad drach. ij. puluerata cum scr. j. specier. arom. ros. pariter ex vino pdicto. Sed vt verum fatear, ego soleo abstinere ab vsu istius medicamẽti, quia nunquam vidi aliquẽ successum ex vsu ipsius per os. Semina ebuli, Gal. lib. de simpl. med. lit. E. colliguntur, vbi nec omnino acerba, nec omnino matura sunt: deinde in vmbra siccãtur; tum in aqua vitæ optima per xxiiij. horas macerantur: rursus in vmbra siccantur: tandem in puluerem redigũtur, & dantur in vino Cretico, vel in mulsa a drach. j. ad drach. ij. Vbi notãdum tamen, vinum atque ius, non debere transcendere vnc. iij. Quia vbi abundat aqua, abstinere oportet a liquoribus copiosis. Puluis radicis cucũ. agrestis, Mes. 2. simpl. c. 9. præparatæ, datur cum liquoribus prędictis ad drach. ij. Pręparatur autẽ hoc modo. Diuiditur radix in taleolas, hæ deinde in filo appensæ exiccantur in vmbra, tùm macerãtur vel in vino Cretico, vel in aqua ardẽti, per xxiiij. horas, siccanturque rursus in vmbra, vt puluerari possint. Præparatur etiam alio modo. Nã vbi diuisa fuerit in taleolas, taleolæq; fuerint exiccatæ, in puluerem rediguntur, puluis hic irrotatur vino, vel aqua ardenti, deinde in vmbra exiccatur, & ita fit ter, ac puluis seruatur pro vsu pdicto. Radicis Mechiocan dosis est ad drach. ij. & paulo plus, ex liquoribus prædictis; prius tamen radice in puluerem nõ admodum subtilem redacta. Succus Diosc. li. 4. c. 168. medianæ sambuci datur, sicuti experientia me docuit, ad vnc. iij. cum vnc. ij. vel iij. mel. ros. soluẽtis. Succus autẽ radicis ireos, Mes. 2 simpl. c. 8. & comarũ ebuli, ac palmæ Christi, assumi potest ad vnc. j. cum vnc. iiij. mell. rosac. prędicti. *Elaterium, Gal. 8. simpl. litera S. Theoph. 9. de hist. planc. 14 Dioscor. lib. 4. c. 149. Mes. 2. simpl. c. 9.* exhibetur a granis ij. ad vj. vel ad summũ viij. cui in ratione corrigentis adduntur scr. ij. pilular. alephang. & paratur bolus. Sed quęret aliquis, An etiam ex medicamentis prædictis, possint parari boli? Respõdeo posse, idque hac ratione. *Rec. pulu. sem. ebuli, pulu. rad. cucumer. agrest. modo superius dicto præput. pilular. de tribus an. drach. i. M. & cum succo radicis ireos f. bolus. Antimonium præparatum tamen* administratur a granis iiij. ad viij. ex vino Cretico, vel cũ drach. j pilular. alephang. e formato bolo cũ succo ireos. Squama æris proponitur ab Hippocrate. Ea numquam ego vsus fui, crederem tamen posse propinari ad gr. iij. vel iiij ĩ vino Cretico. Quoad decocta commemorata, ea propinantur ad vnc. iij. vel iiij. Syrupi ad vnc. ij. cũ vnc. ij. vel tribus mulsæ, aut mell. ros. soluentis. Pilulæ omnes commemoratæ, exceptis illis de elaterio dantur a drachm. j. ad scru. iij. ac reformantur cum succo ireos: illæ autem de elaterio. a gr. iij. ad gr viij. de mezereo ad drach. ß. ad scrup. ij. Sed hic illud addendum, quia cũ aqua in abdomine coniungitur feré semper flatus, propterea

cum

Dosis hydragogorũ.

Brassica marina.

Seminum ebuli.

Pulueris radicis cucumeris agrestis.

Radicis Mechiocã.

Succi medianæ sambuci.

Succi radicis ireos.

Elaterij.

Antimonij.

Squamæ æris.

Decoctorũ, Syrupor. & pilularum.

Hydragogis semper miscenda flatus discutientia.

cum medicamentis hydragogis superiùs dictis, debere misceri, vel modicum aquæ cinamomi stillatitiæ, vel oleum anisorum destillatorum, vel electuariũ de baccis lauri, aut saltem eius species. Licet verò hæc medicamenta sic parata videantur valde rationi cõsentanea, & opportuna, mihi tamẽ placet & hoc. *Rec. specier. Elescoph. (flatum dissipat) pulu. scru. iij. sem. ebuli drach. i. M. & cum succo rad. ireos f. bolus.* In seligendis autem medicamẽtis, sub formulis modò potionis, hoc in casu respiciẽdum est potissimum ad delectum patiẽtis, & potiones actu calidæ exhibeantur. Exhibendæ verò sunt & hæ, nec nõ etiam boli & pilulæ, vbi præsẽs est materia aquosa, idque quinque horis ante cibũ, & sunt repetenda omnia iam commemorata, quibusdam interuallis, quousq; aqua videatur euacuata. Amplius, si vires langueant, aut vẽtriculus malè afficiatur, poterunt omnia prædicta per clysterem in anum inijci. Ego autem clysterem soleo vti huiusce modi. *Rec. rad. vel comarum ebuli, rad. cucum. agrest. recentium an. m. i. rerum carminantium drachm. ij. Centaurei minoris P. I. Coquantur in sufficienti quantitate lixiuij. Decocti huius colati. Rec. q. sufficit. olei irini, mell. ros. sol. an. vnc. iij. Elaterij drach. i. nitri scr. iij. cum vitello oui f. clyster.* Sed & succi superius commemorati, clysteribus possunt immisceri, sicut & colocynthis, soldanella, folia mezerei, possũt cum alijs simplicibus incoqui, pro parandis pariter clysteribus. Sed de his quæ purgant per aluum hactenus.

Modus exhibẽdi hydragoga.

Locus per quem exhibenda.

Clyster hydragogus.

De euacuantibus totum sensibiliter per vrinam.

Cap. XIIII.

QVAE per vrinam euacuãt ea Diuretica, *Vide Gal. 5. Simpl. cap. 13. & 20. lib. Art. Med. cap. 95. 7. Local. c. 3. 14. Meth. ca. 15. 1. ad Glau. ca. 4. & passim in libris Simpl.* dicuntur, & nulla alia ratione euacuant, nisi quia attenuant, & fundunt sanguinem, & partem serosam à sanguine separant. Indicantur autem ex Galeno 7. *Meth. cap. vlt.* à materia, vt lædit partes ad gibba hepatis attinẽtes. Ait enim ibi Galenus, ventriculum inaniri vomitu, & deiectione; intestina deiectione tantùm, sicut & iecoris caua: iecoris gibba, & per deiectionẽ, & per vrinas. Quo ex loco duplex oritur difficultas. Prima, quæ multos torsit, est, qua ratione Galenus in eadem materia ad gibba hepatis attinẽte, vtatur & Diuretico, & delectorio. Cum enim vnum ab vno tantùm indicetur, quomodo, inquiũt, fieri potest, vt eadẽ illa materia ad partem prædictam attinens, sub eadẽ ratione, & Diureticum possit indicare, & deiectoriũ. Altera est, quomodo ibidem euacuationes per aluum & vrinas certis partibus assignet, vt cauo iecoris, iecoris gibbo, intestinis, cum vniuersales sint euacuationes, & non tam certis partibus destinatæ, quàm toti ipsi. Sed prima difficultas, meo iudicio, facile tollitur. Nequaquã enim sub eadem ratione duo illa indicat prædicta materia, sed sub diuersis. Indicat siquidem Diureticũ, vt lædit iecoris gibba non simpliciter, sed quatenus talem positionem habẽt, vt eis subijciantur renes, & cætera expurgandæ vrinæ instrumenta.

Diuretica quomodo euacuent.

Indicantia Diureticorum.

Difficultates duæ. 1

2

Solutio primæ difficultatis.

Rursus indicat deiectorium, vt lędit eadem gibba non simpliciter, sed quatenus talem positionē habent, vt cum eis communicet vena porta, & consequenter intestina.

Solutio secunda.

Quoad secundam, Dico, nullo modo Galenum negare euacuationes illas ad totum etiam pertinere, sed illud tantùm docere, ex partib. determinatis, quæ vno, quæ alio magis euacuationis genere gaudeát. Nihil enim obstat, euacuationes illæ, licet totum euacuent, quin etiā certis partibus conuenire possint, cum manifestum sit inter deiectoria medicamēta varios esse gradus, & eorum aliqua primas vias tantùm expurgare, alia vltra hepatis gibba non procedere, alia denique ex ipso vniuerso corpore humores noxios trahere.

Quando vtendū Diuretico quādo deiectorio.

Porrò quādo Diuretico, quando deiectorio sit vtendū, docet Galenus loco citato, hac regula, dum ait, si succus vitiosus sit multus, & copiosus, per aluum esse euacuādum; si paucus vel mediocris per vrinam. Quibus verbis copiam, & paucitatem materiæ nō tanquam indicantia, sed tanquam signa virtutis prohibentis, & permittentis proponit. Significat enim nobis copia materiæ prohiberi diureticum ob angustiam viarum ad vrinas spectātium, deiectorium verò permitti, ob viarum laxitatem. Sed huic Galeni regulæ illud adijciendum est, nimirum spectandam præterea humoris inclinationem. Quæ enim ducere oportet, ex 1. aph. 21. Hippocrate, quò maximè natura vergit, eo ducere oportet. Sed ad materias Diureticas deueniamus. Diuretica igitur in duplici sunt differētia. Alia enim sunt Diuretica verè & propriè; alia aūt impropriè.

Diurectica propriè dicta.

Propriè dicta *Diuretica*, sūt calida & sicca in tertio gradu tenuium partium, & acris naturæ. 5. *simpl.* 13. Ex illorum censu inter simplicia numerantur semina apij, feniculi, petroselini, asparagi, anisorum, dauci, ameos, item quinque radices aperientes, nempe feniculi, petroselini, apij, asparagi, & rusci. Eandem vim habent asarum, meū, Smyrnium, poliū, betonica, dictamus creticus, calamenthum montanum, & spica nardi. Ex quibus omnibus parantur decocta, vt & ex seminibus pulueres. Præter ea verò omnia est vrina, quæ plurimùm valet in mouendis vrinis, & potissimùm in hydrope.

Canthari des qūo exhibendæ.

Sunt postremo cantharides, quæ conueniunt vbi vrina est suppressa, non quidē vitio vesicę, sed vitio renū. Quia suppressio vrinę vitio vesicę, ferè semper corrigitur beneficio syryngæ. Sunt autem cantharides dādæ integræ, quando pedes, & alæ corrigunt aliquo modo venenum, quod in ventre horum animalium reperitur. Quin imò præter hoc, ne ita noceant vesicæ, cum qua peculiarem habent inimicitiam, debent corrigi, primùm admisto puluere ameos, vel rutæ, vel spicæ nardi: deinde superbibito liquore aliquo pingui, qualis esset ius pingue, adiecto etiam butyro. Inter composita habētur Syrupus de cichoreo compositus, cum, & sine Rhabarb. Syrup. de duabus, & quinque radicibus; de artemisia; byzantinus cum aceto; de Eupatorio; acetosus de radicibus; acetosus diarhodon; & Oxymel cōposit. Habētur & Trochisci de Eupatorio, de absynthio, de Rhabarbaro, de lacca, de aniso. Item electuaria sex, quæ sunt Dialecca, Diacurcuma, Iustinum, Lithontripticon, Diacyminū, & Diacalamentha.

Diuretica impropriè dicta, Calida.

Diurectica impropriè dicta sunt, quæ humiditate, ac partiū tenuitate vrinas mouent. Eorum alia sunt calida, alia frigida. Calida

non

non attingunt tertium gradum, & sunt tùm cōposita. Inter simplicia sunt Terebynthina, ciceres, anethū ceterach, capilli Veneris, agrimonium, liquiritia, 11. Meth. ca. 9. althea, rubia, milium solis, radix apij recens in aqua cocta, ex quibus omnibus, excepta terebynthina, parari possunt decocta. Inter composita recensentur Syrupus de capillis Veneris simplex & compositus: de Liquiritia, Oxymel simpl. Frigida sunt hordeum, semina maiora, & minora frigida, potissimum verò maiora, quæ sunt cucurbitæ, citruli, cucumeris, & melonis, ad quæ referuntur etiam serum lactis præcipuè destillatum, acidum citri, & limonis, & Syrupi qui ex vtroque hoc acido parantur: item & Syrupus acetosus simpl. Tot verò, & tā multiplicia cū sint Diuretica, à veris Diureticis solis, in tempore anni, morbo & patiēte calidis, semper abstinendum est.

Frigida.

Dosis Diureticorum.

De recto vsu. Quantum attinet ad dosin, decocta, nisi adsit hydropica passio, possunt dari ad vnc. x. vel xv. admisto Syr. acetoso de radicibus ad vnc. ij. vel iij. In hydrope autem sufficiunt soli syrupi ad vnc. iiij. absque decocto, quia decoctum nimis replet, & sua actuali humiditate maximè nocet, tametsi id vnum sit veluti secretum, in hydrope ad mouendas vrinas lixiuiū inquā facto ex cinere flor. genistæ, cui tamen additus sit scr. ß. vel i. salis ex absynthio chymicè parati vel oleū ex calcantho ad guttas vi, vel ad summum ad scru. ß. quod si in hydrope decocta, & alia diluta offerre consultum erit, ea in dosi valde iminuta, ob rationē dictarē concedantur. Pulueres dātur a drach. i. ad drachm. ij. ex decocto simplicium iam dictorum: Trochisci ad drachm. i. Electuaria ad drach. ij. vel iij. quorum electuariorum species, habent eandem dosin, quàm pulueres. De modo. Semper Diuretica hæc danda sunt in forma potabili, ac calida actu. Quod si boli dentur, vt quando Trochiscos, vel electuaria propinamus, statim dandum est apozema; ita vt humiditate actuali ipsius medicamenti, commodiùs vrinæ moueantur. Quo fit vt moderamenta hæc satis copiosa laudentur, in vno excepto hydrope (vt præfactum, &c.) Quoad tēpus. Conueniunt diuretica tunc, vbi materia est præsens in gibba hepatis parte, ac venis vltra iecur, dummodo ea concocta existat. Cōcocta enim medicanda, 1. aph. 22. quam sententiam Gal. cuilibet euacuationi accōmodat. 4. de san. tuē. c. 5. Accedit quod data Diuretica materiam crudam, potiùs agitant, quàm euacuant. 1. ad Glau cap. de febr. pituitosa. Quod tamen intelligendum est de Diureticis tātùm fortioribus. Nam leuiora etiā cruda materia conuenire possunt, vel ex Gal. qui ante concoctionem exhibet decoctum apij 1. ad Glau. c. 9. & anethi. Sunt. a. repetenda, quo usque ibi est materia. Vbi tamē non tandū ex Gal. 8. Meth. c. vlt. si materia illa sit copiosa, licere etiā vti subductorijs. Quo in casu mihi placet, vt Diuretica & soluentia misceantur simul. Quod verò ad cibū in ventriculo attinet, is non simpliciter Diuretica prohibet. Quędam enim inter illa, conueniunt ieiuno ventriculo, vt medicinalia: quædā verò etiam cum cibis possunt assumi, quæ videlicet rationem etiam habent alimenti, sicuti sunt semina melonum, cucurbitæ, hordeum, siue potiùs cremor illius, radices petroselini, feniculi, asparagi, in quorum serie etiam reponi possunt semina anisorum cōdita sacchato, &

Præstantissimū in hydrope ad ciendas vrinas.

Modus dādi Diuretica.

Tempus exhibendi Diuretica.

Cibus quō prohibeat diureticorū exhibitionē quō non.

ius

ius cicerum rubeorum. *Circa locum seu vbi agendum.* Quanquam per os debent vsurpari Diuretica, nonnunqnam tamen coquuntur simplicia proposita in sufficienti quantitate aquæ, pro parando insessu, qui est medicamentũ externum in quo ægri ita sedere debent, vt decoctũ attingat regionem renum, & vmbilici. Quibus sic expositis, de vrina, & cantharidibus, duo sunt notanda. Primùm est, vt vrina ad dosin decoctorum iam dictorum detur actu calida. Alterum est, sufficere vt exhibeatur vna tantum cãtharis integra, adiecto scr. i aneos, ex ijsq. bolus efformetur, cum Syr. iuiubino, vel violato; eodemque bolo propinato, superdetur ius pingue, aut aqua dulcis tepida cum butyro ad lib. ß. vel vnc. x.

Locus per quem exhibenda Diuretica.

Quæ totum sensibiliter per sudorem euacuant, proponuntur.

Cap. XV.

Hydrotica quę.

QVAE totum per sudorẽ euacuant, hydrotica *vide Gal. 4. simpl. cap. 19. & passim in li. de simpl. med.* Græcis, latinis sudorifica dicuntur. Hęc verò mouent materiã morbificam, á centro ad circumferentiam, vel impellendo, vel attrahendo.

Hydrotica impellẽtia.

Quæ impellunt hydrotica, ea sũt tùm Diuretica verè & propriè, de quibus iam est actum (nam eadem materia mouet vrinas, & sudorẽ) 11. *Meth. 9.* tùm aliqua etiam ex nõ verè Diureticis. Inter hæc est decoctum hordei cum cortice, (cuius vsu accommodato in febribus possum affirmare, me plures sanitati restitutos vidisse) & pręter hoc medicamẽtum factum ex carduo benedicto, quo Germani in hunc vsum felicissime vtuntur. Solent enim ex illo parare decoctum, puluerem & extractum. Huc referri etiam debet Syr. Sancti Ambrosij vocatus, qui paratur ex milio cocto in vino, & aqua, vsus itẽ ligni Guaiaci, Sassafras, Salsæ pariliæ, Chinę, ligni iuni perini & fraxinei; ex quibus non decocta tantùm, sed etiam syrupi pulueres, & extracta conficiuntur, vt suo loco dicetur. *Vide in appendic. ca 3.* In horũ. v. omniũ medicamentorum electione, illud semper cõstitutum esse debet, vt à calidis abstineatur, in morbis, tempore anni, & naturis calidis. Peculiariter verò à Guaiaco, & Sassafras abstinendum est, præter iam dictos casus, etiam in macie, quemadmodum á salsa, cùm in macie, tùm in ventriculo lãguido, eò quod laxat. *Quoad dosin* eorum. Verè Diuretica dantur in maiori dosi, ad mouendos sudores, quàm dentur ad mouendas vrinas; ita vt decocta ascendant ad vnc. xv. vel xx Ex non Diureticis, Dosis medicamẽtorum ex Guaiaco, Salsa parilia, China, ligno fraxini, iuniperi, siue pulueres, siue Syrupi, & extracta, explicabitur fusè suo loco. *in appendic. cap. 3.* Syrupus S. Ambrosij datur cum decocto aliquo Diuretico accipiẽdo ipsius Syr. vnc. iij. decocti vnc. vj. Aqua hordei datur ad lib i. ß. vel ij vel iij. & in rebustioribus ad lib. vi. ad maiorem etiã refrigerationem inducendam, & paratur ex hordeo, cum cortice accipiẽdo pro vna parte hordei, xx partes aquæ, quæ tempore hyemis decoqui debent, quousque hordeum disrumpatur: tempore autem ęstatis, quousque hordeũ intumescat, & aqua flauescat.

Electio hydroticorum impellẽtiũ.

Dosis hydroticorum impellẽtium.

Aliàs enim hoc tempore acesceret, & putrefieret. *De modo exhibendi hac* medicamenta, sciendum in mouẽdis sudorib. potiones pręferri

Modus exhibendi.

omni-

omnibus alijs, & quanquam dētur pulueres, & boli, oportere tamen semper potionem superdare. Conuenit autē potio quælibet actu calida. *Circà, Quando agendum*, exhibenda sunt medicamenta sudorifica, vbi materia euacuāda præsens, ac concocta existit, atque etiam ieiuno vētriculo, ac maior pars eorum bis in die dari pōt, non tamen qualibet vice, in eadem dosi. Sufficit enim semel in die ad maiorem dosim ascendere, altera veró vice infrà eam subsistere licebit. *De loco* medicamenta proposita solùm intrinsecus sunt vsurpanda: aliàs non impellerent ad cutim, sed potiùs attraherent.

Tempus.

Locus adhibendi.

Hydrotica, quæ attrahendo sudores mouēt, varia sunt. Primò est inunctio facta toti corpori, relaxās & rarefaciens. Fit autem manibus inunctis oleo similis facultatis, vt est, anethinum, chamæmelinū, &

Hydrotica attrahētia.

1

2 liliaceum. Secundum est frictio de
3 qua supra ca. vii. Tertio est balneū aquæ *Gal. lib. de cura icteri.* dulcis ad calidum vergentis, 11. *Meth.* 9. & 10. ante cuius tamen ingressum, leuiter fricandum corpus. Postremū
4 sunt stufę, & balnea sicca, in quem vsum facit, & instrumentū ligneū, in hunc vsum paratum pro lue Venerea. Quin imó solent aliqui lateribus ignitis, vino aromatico aspersis, pannisque inuolutis, ac tandem corpori circumpositis, sudores mouere. Solēt etiam alij vasis quibusdam vitreis, repletis decocto simplicium calefacientiū, pariter corpori hinc inde applicitis, sudores prouocare. Hæc verò oīa nequaquam sunt vsurpanda priùs, quàm materia morbifica fuerit cōcocta: & quidem post impellentia, quemadmodum hæc rursus post Diuretica: si vtrisque simul vtendum sit. Cuius ratio est. Quoniā priùs euacuanda ea materia est, quæ in gibba hepatis parte cōtinetur: deinde ea, quæ in ambitu corporis, idque impellentibus primùm. Quia si ante impellentia adhiberentur attrahentia, copiosa nimis materia ad cutim traheretur. Et hæc sunt quę attinebant ad euacuantia totū sensibiliter.

Attrahentia hydrotica quando locū habeant.

De euacuantibus sensibiliter partem determinatam, & primùm de Caputpurgijs.

Cap. XVI.

INter ea, quæ sensibiliter euacuant, sed partem determinatam, primo loco occurrunt euacuātia caput, quæ communiter Caputpurgia vocātur. Hæc euacuare solent duplici via, per nares scilicet, *lib. Artis Med. c.* 99. ac palatum atq. nomine quodam generali, etiam Apophlegmatismi nuncupātur, 6. *simpl. tit. Astaphis.* quia scilicet à capite pituitam detrahunt, quanquā nomen hoc propriè ad masticatoria, 5. *simpl. ca.* 20. quæ per os euacuant, referatur. Ex hoc vero nomine, ni fallor, satis apparet, hæc Caputpurgia conuenire potissimū in affectibus capitis, qui á pituita oriuntur: 6. *de San. Tuen.* 12. 5 *simpl.* 2. licet non negem interim, humores quoque mixtos cū pituita posse educere: liceatque proinde medicamentis hisce, pituitam elicientibus, admiscere etiam alia, quæ humores alios determinatè attrahūt. Cæterùm quicquid huius sit, quæ pro Caputpurgijs adhibētur, ea omnia calida debēt esse, tenuia, acria, detergentia, &c, si fieri potest boni odoris ac saporis, & minimé venenata, aut saltem valdè correcta. Sunt autem talia, *vide plurima de his* 2. *Local. c.* 2. tum Simplicia, tū

Caput per quas vias euacuetur.

Caputpurgia in quibus affectibus conueniant.

Caputpurgia, qua, & qualia.

Com-

Simplicia. Composita. Inter Simplicia habemus maſtichem, thus, terebynthinam, pulegium, betam, quatuor herbas capitales, hyſſopum, origanum, ſampſuchũ, folia & radices capparorum, calamenthum, diptãmum Creticum, erucam, carpeſiũ naſturtium, ſtruthium, nigellã, tabacum, ſtaphiſagriã, baccas lauri, ſynapi, allium, cæpas, radicẽ ireos, enulæ & cyclamini, rhabarbarũ, agaricum, ſenam, vtrũque elleborum, colocynthidem, turbith, euphorbium, elaterium, ſcammoniũ, piper, pyrethrum, gingiber & caſtoreum. *Cõpoſita.* Inter Compoſita habentur mel roſarũ, oxymel, confectio quàm muſtardam nominant, confectio anacardina, aurea Alexãdrina, puluis ſynapi melle exceptus, ac tandem Theriaca, ac Mithridatium antiqua: quibus omnibus per miſceri poſſunt, ratione odoris, aromata, & potiſſimũ moſcus, ambra, gallia muſcata, & ſtirax calamita: ratione ſaporis, ſaccharum, mel, vinum dulce, paſſulæ, caricæ, ratione acrimoniæ, lac, paſſulæ, caricæ, & hordeum. Porrò fiũt ex eis, quæ dicta ſunt, non tantùm decocta, aquæ ſtillaticiæ, ſucci, pulueres: ſed variæ tùm pro naribus, tùm pro palato medicamentorum formulæ: *Vide plurima de his formulis 2. Local. c. 2.* *Formulæ p̃ naribus.* Ac formulæ quidẽ, quæ pro naribus fiunt, quadruplices ſunt. Primò.

1 Errhina liquida, quę per nares

2 attrahuntur. *5. ſimpl. c. 20.* Secũdò. Sternutatoria ex pulueribus inſufflatis facta. *de remed. fac. parabilibus c. 10.*

3 Tertiò Turundæ in foramina narium immiſſæ. Poſtremò. Inunctiones partiũ internarum nariũ.

4 Quę verò pro palato parantur *vide 6. de San. Tuend.* ſunt maſticatoria, gargariſmi, & linimenta. *Vide 6. Local. cap. 3.* *Formulæ p̃ palato.* Hæc verò formulæ, vt recté concinnentur, ſciendum imprimis, tres eſſe gradus horum medicamentorum, quorum primus eſt clementiorum, ſecundus mediocrium, tertius & poſtremus fortiorum. Quo ſuppoſito, pro ſingulis gradibus pręſcribi formulę ĩ hũc modũ poſſunt. *Exẽpla formularum pro narib⁹.* Pro errhino, liquido mitiore. *Rec. ſucci betæ, vel anagallidis purpureo flore, vel foliorum hederæ vnc. ij. decocti pulegij, origani vnc. iiij. M.* Vel *Rec. decoct. betæ altheæ, maluarũ vnc. iiij. mell. roſ. oxymell. ſimpl. an. vnc. i. M.* *Errhinorũ liquidorum.* Et in maximo feruore. *Rec. decocti hord. maluarum vnc. iiij. mell roſ. ſaccharini. vnc. ij. M.* Pro mediocris naturæ errhino. *Rec. ſucci ſampſuchi vnc. i. ſucc. radic. cyclamini, oxymell. ſcyllin. an. vnc. ſs. decocti calament. piperis vnc. iij. M.* Pro forti errhino. *Rec. Elaterij gr. ij Diagrydij ſcr ſs. lact. mulieb. lib. ſs. M.* vel *Rec. decoct. Rhabarb. aut agarici, aut ſenæ, prout peccauerit bilis, aut pituita, aut melancholia, vtriuſq; ellebori, altheæ, maluarum vnc ſs. ſucci tabaci vnc. ſs. M.* *Sternutatoriorum.* Quoad ſternutatoria, puluis pro ſternutatorio miti, fit ex maiorana, hedera, ac ſemine lapathij acuti: mediocris conſtat pyrethro, pipere, Synapi, & caryophyllis: fortis paratur ex vtroque elleboro, ſtaphideagria, colocynthide, cum granis duobus, vel tribus moſchi. *Turundarum.* De Turũdis. Pro debili. *Rec. ſucci betæ, fol. hederæ, an. vnc. ſs Cum cera, & terebinthina f. turundæ ad formam ſuppoſitorij.* Pro mediocri. *Rec. pulueris ſynapi, naſturtij, pyrethri, piperis albi an. ſcr. i. Laudani drach. ij. Cũ cera fiant tentæ.* Pro forti. *Rec. Trochiſc. Alhãdal, Elaterij, Euphorbij an. ſcru ſs ſtyracis calamitæ ſcr. i. Laudani drach. i. Moſchi gr. iij. Cum cera fiat turunda.* *Inunctionũ.* Quoad inunctiones, eæ fiũt ex ijſdem, ex quibus pulueres, & turundæ, adiectis melle, & oleo liliaceo, vel irino, vel laurino, vel communi veteri, prout paranda

venit

venit inunctio clementior, vel fortior. Mediocris facultatis erit, quæ fit cum mustarda, vel Diasinapi mes. vtraque antidoto magna antiqua, aurea alexandrina, & confectione anacardina. De formulis ꝓ palato. Si pro palato paranda sint masticatoria, à mitioribus exordiri debemus, inter quæ est mastiche pinguior, papyrus bibula, terebynthina cocta, vel quod *Rec. mastich. churis an. drach. ij. caric. num. iij. Cum cera f. pasta.* Pro mediocri masticatorio. *Rec. Synapi, piperis albi, pyrethri, staphidis agriæ an. drach. i. mastich. drach. ij. pulp. passular. drach. iij. Cum cera fiat pasta.* Pro forti. *Rec. Euphorbij, elaterij an. scr. i. staphid. agr. drach. ß. mosci gr. iij. Laudani drach. ij. Cum cera fiat pasta.* Gargarismi debiles in hunc modum habent. *Rec. decocti hederæ, betæ, lapathij, origani, caricar. vnc. iiij oxymell. simpl. mell ros. simpl. an. vn. i M.* Mediocres sunt tales. *Rec. decocti in aqua saluia facti ex pulegio, hyssopo, calamentha, cymino, corticibus capparorum, synapi, pipere, vel pyrethro vnc. iiij. Oxymell scill. Syr. de stæcad. an. vnc. i. M.* Fortis huiuscemodi esse potest. *Rec. decocti in aqua calamenth facti ex rad. cucum. agrest. colocynthide. agarico, euphorbio vnc. iiij. Oxymell scyll. vnc. ij. M.* Iam si linimenta pro palato sint paranda, & primum si mitia. *Rec. Succi betæ, lapathij, hederæ an. drach. ij. Oxymell. simpl. vnc. ij. M* Mediocre fit ex mustarda, vel diasinapi dicto, antidotis, & confectionibus, iam dictis. Vel *Rec. succi rad. ireos, rad. cyclam. an. drach. ij. pulu synap. nasturtij, piperis albi, ameos in aceto maceratorum an. scrup i. M. & melle excipiantur.* Forte autem linimentum. *Rec. Scammon. euphor. an. scr. i. Trochisc. albandal scr. ij. Staphid. agr. drach. i. Cum oxymell. scyll. excipiantur.*

Exēpla formularū pro palato. Masticatoriorum.

Gargarismorum.

Linimentorum.

Rectus vsus caputpurgiorum.

Quantum ad rectum vsum attinet. *Dosis* horum medicamentorū, quo maior erit læsio materiæ morbificæ, eo maior etiam dosis erit ipsa. *De modo.* In contumacia materiæ Turundæ, masticatoria, & linimenta probantur: quó etiam pertinent & sternutatoria. Liquida. v. medicamenta conueniunt, vbi materia minus resistit. Ampliús, quæ per nares attrahuntur, & gargarizantur, calida vsurpāda sunt. Item vbi per nares medicamentum attrahitur, attractio cum vehementia fieri debet, capite inclinato ad posteriora, priusq; ore repleto aqua, vel vino, ne medicamentum descēdat ad palatum, & noxam adferat: Masticatorijs autem vtendum capite verso ad terram 1.2. *Local. c. 2. Circa tempus* Qualiacunq; sint hæc medicamenta, post totus euacuationem, ventriculo ieiuno: & antè Topica, debent, præsente materia morbifica, vsurpari. *Quantum ad locum*, sicut quæ per nares, & os adhibentur, ita, quæ per nares administrantur, á vitio oculorum, à latitudine osculorum venarum nariū, ac eorundē vicere, & tumore prohibentur. Quin sternutatoria quoque in vertigine, & epilepsia improbantur Quę verò per os sumuntur prohibētur & ipsa, à vitijs partium oris internarum; à vitijs vētriculi, & thoracis. Quæ omnia inde accipiunt occasionem, ne scilicet trahatur materia ad locum affectum, ac nouus affectus, sicuti est hęmorragia, Epilepsia ac vertigo, inducatur. Et hæc de Caputpurgijs.

Dosis.

Modus exhibendi.

Tēpus exhibendi.

Locus per quem exhibenda.

Caputpurgia quæ quibus in affectibus vitāda.

Expectorantia medicamenta in medium adducuntur; & breuiter agitur de vomitorijs.

Cap. XVII.

Expectorantia medicamenta pertinent ad euacuandā materiam

Expectorantia me-

dicamenta quæ, & qualia.

teriam fluxilem in Thorace contẽtam, siue ibi sit genita, siue aliunde fluxa impactam vero euacuãt siccantia, & discutientia mixta cum Thoraxicis medicamẽtis, de quib. sicis, & discutientibus paulò infrà agetur. Expectorantia igitur euacuant materiam in partibus thoracis, seu in pulmonibus, & cauitate thoracis contentam. Communiter autem bechica dicũtur. 5. Simpl. 2. & 20. Sunt autem talia ea, qua tussim promouent, 2. Simpl. 16. & 17. vbi et ratio explicatur, vel oblinendo, & replendo, vt pinguia; vel exasperando, vt mordacia: quorum illa conueniunt in materia calida & tenui: hęc verò in frigida, crassa ac lenta: ita vt facilé sit intelligere, illa non tantum illinere, ac replere verùm etiam crassefacere debere: hæc verò, non tantùm exasperare, verùm etiam detergere, ac incidere. Possunt nihilominus, in materię calidæ, & frigidæ mixtione, medicamẽta hæc simul permisceri, imò ferè nunquam mordacia sine pinguibus adhibentur. Porrò constãt, & dantur medicamenta hæc, Vide Gal. 7. Local. c. 1. & 2. forma partim liquida, partim solida, partim mediocri consistẽtia, quę postrema Græcè eclegmata, Horũ meminit Gal. 7. Loc. cap. 4. & 2. & 8. 4. acut. 79. Latinè illinctus, Arabicè loch nuncupantur. Liquida, quæ in materia tenui, & calida conueniunt, sunt Syr. violatus, iuiubinus, de nymphea, de papauere. Solida pro eadem, sunt conserua violar. nenupharis: electuarium, quod *Rec pulpæ Diasebesten vnc ij sem. melon. mundal. vnc. i. pulu. sem. papau. albi vnc. ss. & reformatur cum Iulapio violato*: prætereà diacodion in tabulis, ficuti & Diatragacanth. frigid. in forma solida. Item & sacchar. cãdum factum ex Iulap. violato,

Expectorãtia pro materia tenui

Liquida.

Solida.

Mediocris consistẽtiæ, seu Eclegmata.

Ex linctibus huc pertinẽt Loch de mucilaginib. & Diatragacãth. frigidum, & Diapapauer. Inter medicamenta, quæ in materia crassa, & viscida probantur, facta scilicet ex mordentibus & leniẽtibus, si liquida sint vsurpãda, habetur oxymel. simpl. per se, vel datum cũ ammoniaco, accipiendo semper pro vnc. ij. oxymell. drach. i. ammoniaci. Syrup Ibisio de pomis de farfara, de capill. Vener. de liquiritia, & mulsa ipsa, sicuti & quod *Rec. ol. amygd. dulc. recẽt. vel pineor. vn. ij. aq. farf. vnc. iij. penidiorum recent. vnc. ss. M. & agitetur vas antequam patiẽs de eo assumat.* Refertur etiam huc Syrup. de hyssopo, de prassio, oxym. scyllin. Syr. factus ex folijs tabaci, cum hordeo, iuiubis, floribus violar. atque alijs huiuscemodi. Item quod *Rec. agaric. trochisc drach. i. ss. hyssop. P. 1. hordei mundi P. ss aquæ farfaræ vnc. ix. Bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & f. colatura cum forti expressione adde ole. amygd dulc. recent. vnc. ij. penidior. recent. vnc. i.* Inter solida sunt pilulæ bechicę, cõfectio papau. diatragacanth. solidũ cum puluere ireos. Ex Eclegmatis, seu Loc huc spectant, Loch de caulibus, de farfara, de pulmone vulpis, de Althæa, de pino, sanum & expertum, de squilla.

Expectorãtia pro materia crassa

Liquida.

Solida.

Mediocris consistẽtię, seu Eclegmata.

Sed & maximè gratum hunc in modum potest parari *Rec. Radicum tussilag. rag. alth an vnc. i. ss. man. elect. vnc. i. penidior. recẽt. vnc. ss sacch. albi drach. vi. Cum aqu. farf f. Loch. Coctis prius radicibus in aqua, & contusis.* Si materia fuerit mixta extat medicamentum, quod saponea dicitur, paraturq. ex ol. amygd. dulc. & sacch. dissoluto in aqua violar. Item Diatrag frigid. cũ succo farfaræ cõfectum, quorum vtrũque, & sub forma eclegmatis, & sub forma tabularum paratur.

Rectus usus expectorantium. Quoad rectum vsum, dosis horum medicamentorum erit modo summa, modò remissa, prout læsio materię morbificę erit vel summa, vel remissa. Si materia sit contumax, minus fluida eligenda sunt, *Dosis.* ac ita vsurpanda, vt in ore detenta paullatim liquescant, & veluti *Modus.* pitissando deglutiantur, potiusque lambantur, quam deuorentur, & dum in ore continentur, caput parumper inclinetur ad posteriora. *Tempus.* Conueniũt autem similia medicamenta, vbi materia morbifica est præsens, supposita tamē totius euacuatione, & qualibet hora possunt assumi, quamuis cauendum potissimùm à cibo statim assumpto, ita vt, nisi maxima vrgeat necessitas, ea non conueniant, cum ventriculus est cibo repletus.

Vomitoria Vomitoria ad ventriculum diriguntur. Quæ verò in hunc vsum faciunt, ea iam superiùs proposuimus, vbi de Lenientibus sermo habebatur, sup sect. 2. cap. 3. Quibus hoc loco addi potest istud, tãquam fortius quod, *Rec. flor. genistæ P. i. sem. apij drach. ij. radic cucum. agrest. drach. i. ſs. Agarici in petia ligati drac. i. M. & f. decoctio in aqua communi. Colati. Rec. vnc ix. oxymell. scyll. vnc. ij. M.* De reliquo, quæ ad vomitoria tùm vniuersè, tùm ad huius, quod propositum est, rectũ vsum requiruntur, ea legantur loco iam iam citato.

De insensibiliter euacuantibus, & primo de Repellentibus.

Cap. XVIII.

IAM suprà dictum est, quæ insensibiliter euacuant. ea omnia conuenire ratione materiæ congestæ, & fluxæ, quæ, vt multiplex est, ita etiam diuersa ei respondere medicamenta, ac fluxæ quidem, sed loco mobili, deberi repellentia: fluxæ autem & impactæ, tùm siccantia, si fluida scilicet & tenuis sit, tũ resoluẽtia, si crassa, & minimè fluida. De his omnibus, cum ordinis ratio postulet, vt agamus, à repellentibus, tanquam ijs, quæ priùs reliquis in vsum veniunt, auspicati, ad cætera progrediamur. Repellentia igitur sunt, quæcunque habent facultatem adstringendi, 5. de cõpos. per gen. cap. 5. & 4 ibi. c. 1. & ob id 5. Simpl. c. 17 crassarũ sunt partiũ. *Repellent quid, & quotuplex.* Horum quędam sunt mitia, quędã fortia. Mitia sunt, quæ cum crassitudine partium coniunctum habẽt calorem: fortia, quæ frigida sũt & sicca Prioris generis sunt, Vide 8. Local. c. 7. quæ fiunt ex menta, absynthio, mastice, ac nucib cupressi. Ad posterius pertinent. quæ conficiuntur ex rosis, santalis, cydonijs, myrto, granatis acerbis, oliuis immaturis, omphacio, succo limonis, & arancij acerborum, gallis immaturis, sumach malicorio, balaustijs semperuiuo, polygono pãpinis vitis, & huiusmodi. Conueniũt medicamenta repellentia indifferenter, in qualibet materia fluxa loco mobili, quãuis mitiora in frigida, fortiora in calida. *Repellẽtia vbi conueniant.* Vbi illud tamen notandum, quoniam materia fluxa aliquando etiam tumorem excitat, repellentia tantùm conuenire in tumoribus calidis, vt in inflammatione, Erysipelate, cancro & carbunculo, non. a. in frigidis, vt in inflatione, scirrho & œdemate: Rursus, quoniam tumorum caridorũ alij magis, alij minùs calidi sunt; mitiora in minùs calidis locum habere, fortiora in magis calidis. *Repellẽtia non conueniunt in tumoribus frigidis.*

Dosis repellentium. Quoad rectũ vsum, dosis repellẽtiũ duplex est, alia simplicium, alia compositorũ. Prior dosis pertinet ad artem componendi medicamẽta.

ta. De posteriore ita statuo, si læsio materiæ morbificæ fuerit insignis, conuenire dosin maiorem, si non valde lædat, minorem ex vsu esse; idque siue medicamentum assumatur, siue exteriùs adhibeatur. Poterit enim augeri & minui dosis illius, secundum rationem propositam. Circa modum agendi. Dico

Modus adhibendi reprimentia.

1 primò omnia reprimentia, in materia calida, actu frigida, in frigida, actu tepida: in tumore autē minus calido, actu calida probari; quanquam minùs vbi assumūtur, magis vbi admouētur; ac ideò in calidiori tumore intus assumpta, moderatè frigida, adhibita exteriùs, moderate calida. Dico secundò. Qua-

2 liacunque sint hæc medicamenta, in materię resistentia, & contumacia, solidiora; cōtrà, liquidiora probari. Id quod verum habet, & in assumendis, & in admouendis; in admouendis tamē vnica forma excepta, nimirum embrocha, seu stillicidio. Hoc enim, quanquam non sit solidum medicamentum, efficacissimè tamen agit, propter casum ab alto, & motum.

Digressio de formulis medicamētorum externorum.

Sed hic, vt sciatur, quænam ex admouēdis siue externis formulæ, pro reprimendo cōueniant, & quæ magis sint efficaces, placuit proponere obiter omnes formulas medicamentorum externorum: idq. eò magis, quòd non in repellentibus tantùm, sed siccantibus etiam, & resoluentibus, res hæc vsum suum habet. Sunt igitur formulæ medicamentorū externorū hæc odoramenta. Inunctio. Fomentum. Epithema. Vnguentum. Linimentū. Insessus. Balneū. Cataplasma. Dropax. Synapismus. Ceratum, & Embrocha. De odoramentis infrà cap. xxij. agitur. Inunctio 7. Meth c. 6. fit cum oleo aliquo solo, absque cera.

Inunctio.

Fomentum

Fomentum duplex est, siccū & humidū. 2. de rat. vict. 2. 3. Local. 1. & Cels. lib. 2. c. 16. in fine. Primū fit ex floribus, herbis, lignis & aromatibus. Hęc enim incisa, contusaque, vel calefiunt super tegula, aut lamina ferrea calefacta, deinde asperguntur vino odorato, aut posca tandemq; ita calida imponūtur in sacculum lineum, & loco affecto applicantur: vel priùs in sacculo ponuntur, & cōsuuntur, deinde sacculus calefit, aut ad ignē, aut super tegula, aut lamina, irroratione facta liquoribus dictis. Fomētum humidum fit ex decocto, vel oleo reposito in vesica bubula, vel vase æneo, aut testaceo. Fit item ex eisdem materijs, ac aquis stillaticijs cum spongijs, vel petijs lineis, quo pené modo solet adhiberi medicamentum oxyrhodinum vocatum, ex oleo in quā & aceto factū, quod etiam applicabat capiti Galenus ex lana molli. Epithema, Vide 7. Meth. 4. & 13. Meth. 15 &c. nostris tēporibus fit ex aquis stillaticijs, succis herbarū, decoctis, pulueribus, vino, aut aceto cū petijs lineis, & potissimùm cordi ac hepati adhibetur. Vnguentum 6. Simpl. c. de oleo 4. de Tuen. 8 tēpore prisco parabitur ex odoratis sine cera; nunc fit ex oleis, pulueribus, & cera, quibus succi herbarum, pinguedines, butyrū, & mucilagines addi possunt Linimēta, Vide exēpla lib. de remedijs fac. par. c. 10 & 3. de cōp. per gen. c. 2 ex ijsdem conficiūtur excepta cera. Insessus, Vide exēpla 3. de cōp. per gen c. 13. ex decocto constat florum, herbarum, radicū, vel ex aqua aliqua Thermali, cui patiens insidet. Adhibetur aūt vbi vires sunt debiles, vbi non est necesse balneare totū corpus, & vbi balnea deficiunt. Balneū est, quod admouetur toti corpori: & fit ex aqua simplici dulci, seu fluuiatili:

Epithema. *Vnguentū.* *Linimentū.* *Insessus.* *Balneum.*

Cataplasma, & Emplastrum. item ex aqua medicata, tùm naturali, tùm artificiali. Cataplasma, & emplastrũ vide 1. de cõp. per. gen. ca. 4. &c. confunduntur, ea tamen posset dari differentia, quod cataplasma fiat ex herbis, radicibus coctis & contusis: emplastra veró ex ijsdem, & præterea pulueribus, oleis pinguedinibus, farinis, quibus aliqui addunt ceram, & terebynthinam. *Dropax.* Dropax, vide Oribas. li. 10. collect. c. 12. & Paulũ lib. 6. est medicamentum factum ex pice, & duplex est, simplex, & compositus. Simplex fit ex pice sicca oleo liquata, & actu calida partib. nostri corporis illita, ibidemque detẽta, quousque agglutinetur. Et hoc Dropace vtebantur antiqui ad picationes exercendas quæ administrabantur in tabe, & emaciatione, 6. de tuen. Sanit. c. 8. 14. Meth. ca. 16 & emaciatione. Ego autem soleo vt extenso hoc dropace super corio, quod vbi detentum fuerit super parte, quousque agglutinetur, iubeo vt vi auellatur. Dropax autem cõpositus, qui erat in vsu apud antiquos ante Synapismum, tanquam præparatorium, paratur ex pice cum pyrethro, vel pipere, si volumus calefacere, & discutere: cum bitumine, sulphuræ, & sale, si volumus *Synapismus.* siccare, estque iste Dropax veluti ceratum. Synapismus, Vide Gal. 4. & 7. Meth. 4 Oribas. 10. collect. 3. c. 191. est id medicamentũ, quod rubificans dicitur, quia applicatũ ruborem inducit in cutim. Parabatur autem ab antiquis ex synapi cũ caricis: nunc verò additur fermentũ, *Ceratum.* & acetum scyllinum. Ceratũ Vide rationem componẽdi apud Gal. 5. de compos. per gen. cap. 2 & 2. ca. 12. vocatur malagma ab antiquis. Paratur autẽ ex omnibus medicamentis indifferenter, cũ cera & re- *Embrocha.* sina, vel pice. Embroca seu stillicidiũ, Huius meminit Gal. 13 Meth. vlt. irrigatio est medicamẽtũ, quod fit hac ratione. Accipitur aliqua aqua medicata naturalis, vel decoctũ, deinde reponuntur in vase aliquo, quò quidem in alto reposito, medicus curat, vt liquor ille cadat super partẽ aliquã nostri corporis. Cũ igitur tot sint formulæ externorũ medicamentorũ, efficaciores ex ijs sunt Embrocha, & reliqua solidiora: Embrocha quidem ratione illius motus: (eo enim maximè vim suam imprimit.) Solidũ verò medicamentum, non solùm propter longam moram super partem, verũ etiam quia magis, & diutiùs suam conseruat vim. *Formulæ externæ quæ efficaciores.* Quod autem ad reprimentia pertinet, vt redeam ad propositum, dico ea præcipuè conuenire sub forma fomenti, vnguẽti, epithematis, & emplastri. *Formulæ externæ pro reprimendo quæ?* Sed hæc de modo agendi. *Tempus reprimentiũ.* Tẽpus accõmodatũ vsus horum medicamentorum est, vbi materia reprimẽda sua præsentia vincit prohibẽtia, & non vincitur. Vincit autẽ si fit fluxa, non impacta, quod illi cõtingit in principio, 4. Local. c. 7. 1. Local. c. 8. 1. compos. per gen. c. 4. 10. Loc. 2. 15. Meth. cap. 6. & in augmento, quib. tamen ipsis morbi temporibus, si materia reprimenda vincatur a materia, vel in toto existente, vel à capite pulmones defluente, acri & maligna, nulli dubium est, quin prius totum sit euacuãdum: materia illa destillans à capite minuenda, ac attemperanda, deinde deueniẽdum ad reprimẽtia. Quod si quærat quis, In statu, & declinatione, debentne cum resoluentibus misceri reprimentia? Ei respõdeo, debere. Sed tùm seligenda ea sunt, quæ calorem aliquem habent, vt sunt mastiche, absynthium, menta, & nuces cupressi: Hæc enim adduntur ad robur partis.

Quan-

Locus reprimentum. *Formulæ reprimentum adsumēdorum.*

Quantum est de loco, Vide aliqua huc spectantia 10. Local. 2. & 13. Meth.c. 22. reprimētia hæc posśūt & assumi, & applicari Assumūtur in affectibus viscerum naturaliū, & potissimū tumoribus illorū. Formulæ assumptorū possunt esse huiusmodi. In tumore nō admodū calido. *Rec mastic.gr. xij. absynthij Pontici, mentæ an gr.x.nuc. cupress. scrup.i. M. & pulueratis puluerizandis cū myua cydoniorum simpl. f. b. vel f. pilulæ nu. v. & aurentur pro vna vice.* Vel *Rec. Syr. de menta simpl. vnc. ss. miua cydon. simpl. vnc. i. M. pro vna vice.* Ad idem facit conseru rosar. cydoniatum, conserua ex cornis, & sorbis ad vnc. ss. cū scr. i. pulu. mastic. elect. In calidiori autem tumore. *Rec. coralli rubei, santal. rub. ros. rubear. an scr.i. Cum omphacio f. b vel pilulæ num. v.* Confectio etiam ex tribus santalis ad drach. ij. ad idē facit. Vel *Rec. Syr. de ros. sicc. vnc. ss. detur vnica vice.* Conseruæ ēt ex rosis, ex cydonijs, ex sorbis, ex cornis per se solæ, ad vnc. ss. conueniunt. Quę applicantur, seu exteriùs admouentur, ea ipsa quoque conueniunt in affectibus materialibus, cum & sine tumore, exceptis 2. Meth. ca. 17. Pleuritide, & Ischiade 10. Loc. 2. & de remed. facil. parab. ca. 23. De Erysipelate potest esse aliqua difficultas, cum Hippocrates asserat, 6. aph. 25. si Erysipelas ab intrà ad extrà, bonū. Sciendū tamē omnino á reprimentibus abstinēdum in Erysipelate, circà aliquam partem effatu dignam, imò, si verum dicendum est, puto omni in erysipelate bonum esse abstinere á reprimentibus. Nam transmissio fit ad cutim. Ergó ad locum decentem. Cutis enim est ignobilis, est imbecilla propria natura, & ob id receptaculum omnium excrementorum. Circà compositionem autem externorū reprimentium, notandum est, ea, quia sibi viam occludunt, ob crassitudinem partium, indigere vehiculo, & propterea illis immiscēda esse vel acetum, vel succum limonum, citri, arancijque maturorum, & camphoram. Sed de aceto duo aduertenda sunt. Vnum est, si hæc medicamenta capiti sint applicanda, adsintque vigiliæ ab aceto omninó abstinendum esse. Quia cum sit siccæ naturæ, vigilias fouet & auget. Alterum est de dosi illius. Nam sub varia dosi reprimentibus immiscetur, quā tamen poterit decernere medicus, si respiciat ad eius naturam, & facultatē; ad materiam morbificam; ad partem affectam; & ad prohibentia. Nam acetum prout magis est, vel minus acre, eò etiam in maiori, vel minori dosi est permiscendum. Pariter si materia quiescat in parte profundiori, acetum est dandum copiosum; si verò contrá, parum aceti sufficiet. Cuius occasione noto, quòd si materia etiam moueatur cum maiori impetu (nunc enim sermo est de fluxa) procul dubio oportere augere dosin aceti; & contrà. Item in parte densa multum aceti conuenit, in molli parum. Et quantum ad prohibentia, in materia sicca, in vigilijs, in insigni dolore, parum etiam aceti vsurpandum est. Nam acetum siccat, & soluit continuū, & propterea in hisce casibus non videtur conuenire, nisi in pauca copia. In genere tamen proportio aceti ad reprimentia, quibus immiscetur, ferè est à suboctupla ad subquadruplam, quasi pro singula vncia reprimentis possit addi aceti drachm. j. vel drachm. ij. Quoad formulas. In materia sanguinea. *Recip. ol. rosat. omph. vnc. ij. aqu. ros. vnc. iij. aceti optimi drachm. x. M. & adhibeatur cum petijs lineis,*

In omni erysipelate abstinendū à reprimentibus.

Reprimentia egēt vehiculo.

Acetū quādo, qua dosi permiscendum reprimentibus.

Exēpla formularū reprimētiam externarū.

lineis, prius tamen ducantur in mortario plumbeo. Prosunt in hunc vsum Vnguentum rosꝫ Mesꝫ infrigidans Galeni, santalinum, sicut & Epithema quod *Rec. aqu. rosꝫ acetosꝫ an. lib. i. pulueris triū santal. an. scr. i. aceti rosꝫ vnc. iii. M. & cum petiis lineis adhibeatur.* Ad idē facit emplastrū ex mica panis, lacte, & oleo rosꝫ omphacino, cū gr. v. vel viij camphoræ, sicut & quod *Rec. carnis cydon. sub cinerib. coct. vnc. iii. Pul. rosꝫ rub. dr. iii far hord. vnc. iii. cū ol. rosꝫ omph. f. emplastrum.* In defectu cydonij, potest substitui pomum granatum integrū, acerbi, vel medij saporis, aut Pynum subausterum, ad penetrationem addatur cāphora. In materia biliosa. *Rec. ol. rosꝫ omphac. vnc. ii. aq. rosꝫ vnc. iii. acet. rosꝫ vnc i. succr. agrestæ, endiu. vel cichorei an. vnc. i. M. in mortario plumbeo pro oxyrhodino;* quod medicamentum, si capiti esset adhibendum, infestarentque vigiliæ, abstinendum esset ab aceto, & substituēdus succus limonis, addito ol. violac. & succ⁹ lactucę. Huc referenda sunt vnguēta proposita in materia sanguinea, prius tamē cum succis pręscriptis in materia biliosa, deinde cum posca lota. Epithema etiam ibidem propositum, adiectis plantaginis, & endiuiæ aquis, cōuenit, sicuti & empl. ex mica panis macereta in succis ad bilem præscriptis, cum lacte oleoq. viol. rosꝫ omph. Vel *Rec. carnis pirorum immatur. cydonior. sub cineribus coctor. an. vnc. i ss. succi passular. immaturar vnc. ss. pulu. rosꝫ rub santalor an. drach. ij, sem. plātag. portulacæ, acetosꝫ an. scr. i farinæ hord. vnc. iij. ol. mastic. vnc. i. cydon, myrtill. an. q s fiat empl* In materia pituitosa. *Re. ol. rosꝫ completi, chamæmel ex oliuis immaturis facti, vel masticini, vel absynthini an. vnc. i. aqua rosꝫ aquæ chamæmel. chalyb. an. vnc. i. ss. aceti drachm. x. M. pro oxyrhodino.* Vnguentum sic parabitur. *Rec. ol. rosat. compl mastici de absynt. an. vn. i. ss spec. Diarhod. abbat. mastic. nuc. cupress. an. vnc ss. cum cera lota in vino tenui fiat vnguentum.* Epithema fieri potest ex aquis, & pulueribꝰ dictis, sicut & emplast. ex rosis, & chamæmelo in aqua coctis, cū pulueribus pro vnguento propositis. In materia melancholica. *Rec. olei rosꝫ compl vnc. i. ss. chamæmel. succi malu. vel borrag. an. drach. ss aceti arach. x. pro oxyrhodino.* Pro vnguento. *Rec. ol. rosꝫ complet. vnc. i. chamæmel. succi malu. an. vnc. ss. spec. Diarhod. abbat. drach. i. mast. elect. drach. i. ss. cum cera lota in vino fiat vnguentum.* Emplastrum paratur ex herbis, floribus, succis, pulueribus, oleisque iā in hac materia commemoratis, modo quo in alijs materijs dictum est. Et hæc de repellentibus dicta sufficiant.

In materia sanguinea. — *In biliosa.* — *In pituitosa.* — *In melancholica.*

Siccantium medicamentorum administrationis ratio explicatur.

Cap. XIX.

SICCANTIA medicamenta sunt, quæcunque calida, sicca ac tenuium partium, miscentur eū austeris, seu adstringentibus, 2 ad Glau. 3. & 1. de cōposꝫ per gen c. 6. ita vt nonnihil discutiant, sed præcipuè siccent. Huius generis sunt medicamenta parata ex cinere, sale, alumine, nitro, sulphure, calce, chalchanto, ex aquis thermalibus præcipuè calidis; amplius ex lixiuio. Quin imo ipsum lixiuium vna cum alumine; item Trochisci Andronis, Musę, & Passionis, sunt in genere exiccantium, quamuis putem ego resoluentia fortia, de quibus iam iam agemus, mixta cum austeris, frigidis inquam, & siccis medicamentis, acquirere naturam medica-

Siccantia, quæ & qualia.

medicamenti exiccantis. Sunt. a. ex austeris hæc. Vinum austerum túm album, tùm nigrum, acacia, hypocystis, gallæ immaturæ, sumach, balaustia, malicorium. Sed & præter hactenus cōmemorata, in exiccantium numero lignū lentiscinum a recentioribus proponitur, de cuius natura, & præparatio ne suo loco. In appendic c. 3. Formulæ ex his medicamentis, in rem præsentē, variæ sunt, Balnea, Linimēta, Fomēta, Emplastra, Cerata. Balnea duplicia sūt, aut totius, aut partis alicuius. Parantur ex lixiuio, in quo dissolutū fit alumen, aut ex aquis thermalib. dictis, tùm simplicibus, tùm etiā in quib⁹ aliquot ex simplicibus commemoratis bullierint. In thermarum tamē defectu, poterit substitui aqua chalybeata. Linimenta, parantur ex oleo salis chymicè præparato, cū oleo myrtino, vel rof. omph. ita vt cuilibet huius vnciæ admisceatur scr. j. olei salis: Parantur etiam ex oleo chamæmelino, vel anethino, cum sale admiscendo singulæ vnciæ olei, drach. j. salis, decoquendo in duplici vase cum vino austero ad cōsumptionem vini, amplius in eumdem vsum facit salustum prædictis oleis, præcipuè vero oleo communi antiquo commixtū. Fomentum fit cum lixiuio per spongiam, vel pannum laneum, aut cum aquis thermalibus, aut cum aqua in qua calx viua fuerit extincta, qua potissimū in hydrope vti soleo. Pro emplastro. *Rec. stercoris bubuli vel caprini in furno siccati lib. ss baccarum lauri, iuniperi an. drachm. ij sulphuris vnc. i. Aluminis vnc ij. nitri vnc. ss testarum ostreorum vstar. drach. iij. farinæ erui, lupinor. an. vnc. ij. Cum oleo irino vel laurino, prius decoctis farinis in lixiuio, fiat empl.* Pro Cerato, *Rec. succi tabaci vnc. i. ss. aluminis, nitri an. drach. ij. sulphuris vini drach. i. baccar. lauri, iunip. an. scrup. ij. Cum pice, oleo irino, & cera f. ceratum.* Huc tanquam mitius spectat Ceratum Phœnicinū. Nec veró extrinsecus solum medicamenta exiccātia administrantur, sed pro maiori parte etiam intus vsurpantur. Quocunq. tamen modo administrantur, videntur ex vsu esse in materia pituitosa & aquosa.

Formulæ siccātium.

Balnea.

Linimēta.

Fomenta.

Emplastra.

Cerata.

Circa rectum vsum, Dosis eorū varia est. Nam thermę per os exhibitæ, ascēdunt a boccali i. ss. ad iiij. Lixiuium per os datur ad libr. j. ss. Oleū chalcanthi per os exhibetur ad scr. ss. sicut & oleum sulphuris. At ipsum sulphur in substantia datur ad drach. v. Sūt tamē doses hæ augendæ, & minuendæ, pro maiori, & minore læsione materię. Qua eadem ratione variatur dosis medicamentorū externorū. De modo. Quantum attinet ad medicamēta externa, in materię resistentia, cōueniunt, pręcipuè quę solida sunt, & q̄ sub forma balnei administrantur. At quę per os exhibenda sunt, quia potiones feré sunt, ideò etiam dari debēt actu calida. Circa tēpus. Si adsint impedimenta, hęc prius remouēda sunt, & ideò si materia in toto impediat vsum horū prius ipsum est euacuandum. Tandem, si totum sit siccandum, aquę thermales per xij. vel xv. dies datę sunt miri vsus, q̄ & sub forma lauacri, vt dictum fuit, non improbantur. Sed pręter aquas istas plura alia ex dictis per os dātur vt iam patet.

Dosis siccātium.

Modus.

Tempus.

Locus.

Resoluentium medicamentorum natura, & vsus perpenduntur.

Cap. XX.

RESOLVENTIA medicamenta, 13. *Meth. c. 16. vocātur Diaphoretica.* ī omni tumore ac omni

Resoluentia duplicia.

ni materia conueniunt. Hancque in vapores resolutam per meatus inconspicuos educunt; ad differentiam siccentium, quæ etiamsi eum non discutiant ex toto, partem tamen aliquam illius ebibunt, & partim ad loca vicina detrudũt, discutientia ergo, sunt autem duorum generum. Alia enim sunt clemẽtia, alia valida. Priora sunt, quæ vi caliditatis resoluunt, ac duriciebus præcipuè aduersantur, communiterque emollientia dicuntur. De his 5. simpl. 8. 14 Meth. cap. 4. 2. ad Glau. 4 5. simpl. 7. Talia sunt fœnũ græcũ, melilotus, malua, althea, liquiritia, passulę dulces, semina lini, mædullæ, adipes, bdellium, styrax, ammoniacum, galbanũ, amygdalæ dulces. Pritumen, ex quibus parantur medicamenta interna, sub forma potus, pulueris & pilularũ. Parantur & extrema varia, illitiones, fomenta, vnguenta, emplastra, cerata & Embrochæ. Et quidem sub forma emplastri habetur in officinis emplastrum de meliloto: lutũ bitumine refertum, vt illud D. Bartholomei Pataiij, sub forma cerati Diachylon simplex, & cum gummis. Resoluentia valida sunt calida & sicca ac tenuitum partium, 14. Meth. c. 7. 1. Local. c. 2. & hæc verè resoluẽtia dici possunt. In his, si de simplicibus sermo sit, imprimis habẽtur Guaiacum, Sassafras, China, Salsa, Lignum iuniperi fraxini, & lentisci, item & salsa, ac China, etiamsi hæc tria postrema non verè resoluentia sint, ab defectum caloris ad resoluendum apti, hic tamen recententur ob partium tenuitatẽ, ac siccitatem, vt mixta cũ veré resoluentibus rationem saltem adiuuantis retineant, vt cumq; autẽ ex his omnibus, non decocta tantùm parari possunt, sed pro ijs, etiã qui detineri domi, quasi in carceribus aut nolunt, aut nõ possunt, syrupi, pulueres, extracta. In eorundẽ cẽsu sunt iris, enula, imperatoria, angelica odorata, aristolochia, radix cucumeris agrestis; origanum, hyssopus, pulegium, calamenthum, serpillum, schænanthum, maiorana, aromata costum, euphorbiũ, castoreũ, synapi & huiusmodi: quæ omnia, in decocta, pulueres, electuaria, rotulas, succos, intrinsecus assumenda: in olea verò, emplastra, cerata, & ferè omnis formulæ medicamenta exterius admouenda aptissimé concinnãtur. Sed inter resoluentia externa simplicia, quæ tamen ad fomenta referri aliquo modo possunt, mira, præ cæteris, facultate sunt, inter ea quidem, quæ é plantis sumũtur, Triticũ; ex ijs vero, quæ ab animalibus petuntur, tũ ventres ac omenta quorundã quadrupedum, maximé castratorum: tùm animalia ipsa quædã, siue discerpta, & actu calentia imposita, vt catuli, pulli, colũbi, siue exẽterata, & circùm circa applicata, vt exenteratus mulus, vel mula. Nã, vt de cæteris nihil dicam, quod ea omnib. nota sint, de tritici vi attractrice, mira narrat Galenus: 1. Fac. nat. c. 14. & scribit Plinius, lib. 22. c 25. & Sext. Põponium Prętorij viri patrẽ, cũ horreis suis ventilãdis præsideret, correptũ dolore podagrico, mersisse se super genua intriticũ, leuatũq; doloribus mirabilẽ in modũ: malum verò exenteratum tantã attrahendi vim habere, & resoluẽdi, experientia comprobatum est, vt etiã venena extrahere, & dissipare valeat. Id quod, Patrum nostrorũ memoria, in Valentino Borgia, Alexandri VI. Pontificis Max. filio, res ipsa docuit; qui mulo exenterato inclusus, assumpti veneni quam primùm vim omnem superauit. His addi possunt, Luta D. Hellenæ

Verè resoluentia.

Simplicia.

Pata-

Patauij & similia; itē furfures calefacti, sal in furno rostus, & calefactus: arena item tùm fluuiatilis, tū marina calefacta, in qua olim hydropicos sepeliri consueuisse Galenus 9. Simpl. tit. de medic. ex lapidibus, & l. de prçcog. ad Posthū. ca. 8. testis est. Nec enim tātum exiccant hæc, qua ratione ad exiccantia referri possunt; sed attrahunt etiā & resoluunt, quo modo hùc spectant. Id quod vel ex vno Galeno probari potest, qui vim discussoriam nō furfuribus tātùm, 2. Local. c. 1. in fine: sed sal. 4. Simpl. 23. 11. Simpl. in fine, etiā & arenæ vstis passim tribuit.

Composita. Inter composita, quæ parata in officinis asseruantur, sunt trochisci de Rhabarb. de viperis, de scylla, de dychroi, electuaria Diatrion pipereon. Diacalamēthum, Diagalāga; Confectio anacardina, aurea Alexādrina, & magnæ antidoti; vnguēta Artanitç, Agrippç, Martiatū, Aragon; ceratum ex betonica, sacrum, diapyrites.

Ad resoluētia reducūtur carminantia, & quæ illa. Præter hçc verò peculiariter quædam in resoluentibus numerātur, quæ valent in materia flatuosa, & carminantia dicuntur. Parātur verò ex aniso, feniculo, cumino, dauco, aniso, caruo, ruta, galanga, gingibere, pipere, cinamomo; & huiusmodi. Ex compositis habetur decoctū carminatium vocatum à seplasiarijs. *Rec. autem sem. anisi, dauci, cymini, fæniculi an. drac. iij. Liquiritiæ vnc ss. flor. chamamel M. f. passular. vnc. ss fiat decoctio in aqua ad tertias, & seruetur vsui.* Habentur etiā Trochisci de aniso, electuar. de baccis lauri, diacyminum, Diagalāga; aqua cinamomi, & caryophyliorū stillaticia, aqua ardens, elixit vitæ, oleū anisorum, vel feniculi destillatū, emplastrum de baccis lauri. Circa compositionem medicamentorum resoluentium notandum est, 5. Simplic. 7. 14 Meth. c. 4. in materia sicca, semper admiscenda esse emollientia cum discutientibus, alias materia lapidesceret. Amplius, in materia calida vsurpanda sunt, quæ clementiora sunt, aut saltem valde castigata. *Medicamēta resoluētia, vt rectè cōponēda.*

Dosis. Quantū attinet ad dosin, si de emolliētibus agatur, nō pōt ita in oībus dosis aliqua certa constitui, sed sufficere dēt illud generale documētū, qđ in maiori lçsione materię, maior dosis, ī minore minor vsurpāda sit. Forte tñ res hunc in modū p exempla transigi poterit. Pro potione igitur. *Rec. decocti passul. liquiritiæ vn iiij. mucilagin. sem. maluæ, sem. lini an. vnc. ss. Syr. de liquirit. vel de capill. Ven. vnc. i. M. & detur vna vice.* Puluis paratur ex althea, liquiritia cū saccharo, & datur ad dr. ij. ex deco. passular. Cōficiūtur ēt pilulæ ex gūmi illis allatis, & dantur à scr. 1. ad sc. ij. Quoad externa fomēta & balnea fiūt ex decocto emollientiū, additis pinguedinibus galline, anatis anseris, butyro, oleo liliaceo, amyg. dulci, & sem. lini in debita quātitate. Linimēta cōparātur ex oleis dictis, & pinguedinibus, succo maluarū, mucilagine altheç, fęnugręci, semin. lini, & passularū, ex quibus ēt cōcinnantur emplastra, adiecta farina fęnugręci, & seminū lini. *Emollientium.*

Verè resoluentium. Quod si sermo sit de verè resoluētibus, iā dosis decocti Guaiaci, Sassafras, Salsæ, Chinæ, ligni Iuniperini, & fraxinei patebit suo loco. Eadē dosis aptatur iuri galli antiqui, vel colūbi. medicato cū simplicibus resoluētibus, de quibus & ipsis alibi. Electuaria dātur ad dr. ij. Trochisci ad dr. i. Sal Theriacale, quod & ipsum discutit, datur ad scr. j. cum vnc. ss. alicuius cōseruę, & si ex speciebus electuariorū parādę sint rotulę, illę exhibētur ad vn. ss. Aqua stillaticia cina-

namomi ad vn.i. oleũ aniſorum ad ſc 5. ſicut & elixir vitę, in eadẽ doſi dãtur, vel per ſe, vel cũ aqua aliqua ſtillatitia, aut iure pulli, vel vitulli.

Modus exhibendi reſoluentia.

Doſis externorũ veré reſoluẽtium de ſe patet. De modo agendi In materiæ reſiſtentia, ſeligenda ſunt ſolidiora, & quæcũque validiùs agũt, ſicuti in genere externorũ eſt embrocha. Nam ex veré reſoluẽtibus parantur, non tantùm medicamenta interna, de quibus iam eſt actũ: ſed externa quoque ſub quacũque forma. Fomentum etenim & inſeſſus, parantur ex decocto reſoluentium ſimpliciũ, ex oleo chamæmelino, anethino, liliaceo, rutaceo irino, laurino, coſtino, & huiuſmodi alijs. Ex quib. oleis, cũ pulueribus eorundem ſimplicium, adiecta cera, vnguẽta fiunt: adiectis veró farinis, erui, lupinorũ, lolij ẽplaſtra. Sed & embrochæ conficiuntur ex decoctis, & oleis commemoratis. Ceràta ex his ſimplicibus parata tenentur in officinis, vt eſt ſacrum, diapyrites, diachylon magnum cũ gummis, de betonica. Porrò omnes potiones reſoluentes tùm mitiores, tùm validiores calidæ conueniunt.

Tempus.

Circa tempus. Vſus reſoluentium ſupponit totius, & partis euacuationem, atque vacuum ventriculum, ſiue fuerint interna, ſiuè externa. Sũtq; eouſque repetenda huius generis medicamẽta, quouſque medicus diiudicat opportunum.

Locus.

Quoad locum, nõ ſolum per os, & extra reſoluentia vſurpantur, verùm etiam per cryſteres iniecta. Vſurpantur per os, ſiue materia diſcutienda ſit in toto, ſiue in parte. Vſurpãtur extrá, ſi ſit in parte, & aliquo etiam modo in toto. Hinc Galenus ſolebat melle cocto totũ oblinere. Iniecta verò adhibentur, ſi ſubſtat in inteſtinis.

Agitur de medicamentis alterantibus. *Cap.* XXI.

Alterãtia 3. Simpli. c. 4. medicamẽta, ad cõtrarias corrigẽdas intemperies referuntur. Vt igitur intemperies ſimplices quatuor ſũt; calida, frigida, humida, & ſicca: ita & alterantium quatuor ſunt genera, ſuum ſcilicet vnicuique intemperiei alterans contrarium, calidæ frigidum, frigidę calidum.

Alterantia intemperiẽ calidam. ſeu refrigerantia.

Quę intẽperiem calidam, De his 11. Meth. 9. 14. Meth c. 3. & in lib. ſimpli. paſſim. alterãt, ſũt, ex ſimplicibus, hordeũ, roſæ, cichoracea, acetoſa, acidũ citri, & limonis, & aranciorum, granata, cydonia, myrtus, gallæ, ſpodium, terra ſigillata, bolus armenus, carabe, margaritæ, ſãtali, plantago, portulaca, viola, lactuca, acetum, & in maximo feruore, papauer etiam, & aqua frigida.

Intrinſeca.

Quoad compoſita, præter ea, quæ ex tempore ex his, quæ dicta ſunt, comparantur, non pauca in officinis habẽtur parata. Sunt autem Syrupi, aquæ ſtillaticiæ, & conſeruæ, vti roſar. flor. cichor. violarũ, nenupharis; Itẽ electuaria, vt Diatrionſantalon, diamargarit. frigid. Item Trochiſci de camphora, de ſpodio, de terra ſigillata, de carabe, quorũ omnium doſis ex dictis patet. Ceterùm his omnibus ego addo etiam alia, & imprimis decoctũ ſandalorum cum coriandris præparatis correctum, & ad plures dies datum, quod pręcipuè ĩ ſcabie humida pruriginoſa valet, de cuius compoſitione infra ſect. iij deinde addo ſerũ vaccinum, vel caprinum, quod poteſt tùm deputari, tũ deſtillari. Deputatur cum albumine oui, & aceto, vel ſucco limonis, aut arãcij, quibus omnibus modis indifferenter vſurpatur. Deſtillatur per balneũ

Ma-

Mariæ, pro affectibus maxime renũ & vesicæ. Vt sic enim magis penetrat. Dosis illius vulgò est ad lib. i. ſs. Pōt tamen nihilominus, si ipsũ penetrare magis, ac magis voluerimus, dari ad lib. iij. Vt magis vigoretur, admiscetur succus endiuiæ, vel cichorei, vel acetosæ, vel limonis ad vnc. iij. Preter serum hoc, est & lac: de cuius electione, & vsu agetur in intẽperie sicca. Præter ac sunt thermæ frigidę, vti Porrectanæ veteres, Lucenses, Calderianæ, Ficoncellẽses, & Aqua B. Virginis Patauij, quæ exhibentur a lib. 5. ad lib. xij. & vt faciliùs penetrent, indigent admistione sacchari, vt pro singulo poculo addatur cochleare vnũ pulueris sacchari. De frigida aqua, illud notandũ, eã nõ cõuenire, nisi virtus sit 11. Meth. ca 9. robusta, & secũdũ totum, & secũdũ partes. Cõceditur aũt quandoque illius tanta quantitas, quantã quisque bibere potest, 9. Meth. 8 & 10. Meth. 5. aliquãdo libræ tres: tutiùs tamẽ aget, qui loco illius substituet aquã hordei, aquam cucurbitæ, cucumeris, & angurlæ stillaticiã. Sed hæc intrinseca sunt, præter quæ, ex prædictis simplicibus, cõponuntur ex tẽpore externa etiam, idque sub varijs formulis: quorũ omnium dosis, semper respondere debet ipsius intemperiei læsioni. Et si quis quęrat, an in officinis aliqua teneantur parata: ei respondeo, teneri. Sunt enim olea rosarum, violarum, cydoniorum, myrtillorum, nenupharis: sunt & vnguenta, vti rosarũ, santalinum, cuius etiam species paratæ habentur esset ninupharinum, ac Gal. infrigidans vocatũ. Sed, vt dixi, ex tẽpore plura parari possunt. Fiunt enim balnea ex thermis, ac aqua dulci tepida. Pro cõpositione emplastrorum, habetur farina hordei, quæ cum oleis, pulueribus, ac succis permisceri potest, ex quibus ijsdem cum cera concinnantur vnguenta. circa quæ illud semper notandum, vt, pro illorum cõpositione, cera cum aceto ad penetrationẽ abluatur. Stillicidia & cerata cõmuniter non parantur à medicis: quoniam forsan non ita benè refrigerarent, vt est opus. Quoad modũ agendi, si materiæ aderit resistẽtia, & intra, & extra vsurpabũtur solida medicamẽta, & in maxima resistẽtia, actu frigida. De tẽpore. Adhibebuntur tũc, vbi præsens est intemperies & abest prohibẽs, videlicet materia in toto, non in parte. Repetẽtur autem tamdiu dum intemperies annihiletur. Circa locũ, non solùm assumpta, & apposita conueniunt refrigerantia, verùm etiam & iniecta in anum per clysteres. Parantur autem clysteres refrigerantes ex sero lactis, aqua, & succo hordei. decocto maluarũ, & in maximo feruore lactucæ, & papaueris albi, adiecto oleo rosac. vel violato, succo lactucæ, cucumeris, & cucurbitæ. Aetius parabat ex ptisana, oleo violato, & ouis.

Dosis. *Thermarũ frigidarũ.* *Dosis aquæ frigidæ, & quãdo conueniat.* *Refrigerantia extrinseca.* *Modus exhibendi refrigeratio.* *Tempus.* *Locus.* *Clysteres refrigerantes*

In intemperie frigida conueniũt calefacientia. Talia sunt discutientia omnia superius c. 20 proposita. Circá quæ tamen illud sciendum, á mitioribus semper exordiri oporte re, ne magis, quàm par sit, exiccemus. His tamen non cõferentibus, deueniri potest ad fortiora. Vide de calidis Gal. 5. Simplic. 27. 2. Simplic. & passim. Inter mitiora, si de internis sermo sit, erũt cõseruæ saluiæ, betonicæ, anthos, atque etiam aquæ, decocta, & Syrupi ex eisdẽ, & præterea ex mẽta absynthio, & huiusmodi, parata. Aromaticum etiã rosatũ moderate calefacit, sicut & Diathodõ Abbatis. Fortiora sunt, quæ calidioribus constant, vt radix gingiberis condita, nux mu-

Alterantia intemperiẽ frigidã, seu calefacientia. *Mitiora.* *Fortiora.*

sca-

scata condita, aromaticum cariophylatũ, lætificans Almansoris, cõfectio Alxermes, Diamuseum dulce, & amarũ: trochisci cypheos, de absynthio, de capparibus, de rosis, de Eupatorio. Electuariũ Diacurcuma, Dialaca: Ius galli vel columbi medicatum cum discutientibus, (quæ iura, quomodo paranda sint, vide ad longum in appendice) tandem & thermæ calidæ, vti sunt Tetutianæ, Beati Bartholomæi Patauij, Porrectanę nouę Capherionanę nũc de nouo ad vsum perductæ &c. Aquarianæ. Dosis horum medicamentorum, pro maiori parte, patet ex dictis. In qua enim dosi dẽtur Syrupi, decocta, conseruæ, electuaria, trochisci, & aquæ thermales, iam dictũ est. De quibus tamẽ aquis noto, quòd, vt à corpore excernantur, necesse est aliquando illis immisceri modicum salis, aut etiam vnc. iij. vel iiij. mellis rosati soluentis. Dosis verò iuris galli, & columbi est eadẽ cũ dosi decocti Guaiaci & Chinæ, qua de re suo loco.

Dosis refrigerantium.

Refrigerantia externa

Quantum attinet ad medicamenta externa, sciẽdum omnes formulas medicamentorum conuenire in intemperie frigida pro quibus parandis, in officinis habẽtur varia olea, sicuti sunt, quę ex chamęmelo, anetho, & alijs calefaciẽtibus constãt, vt dictum est in serie resoluentiũ. Habentur etiam in ijsdem simplicia, ex quibus cõficiũtur decocta, pro insessibus, & balneis, & embrochis, quæ parari etiam possunt ex aquis thermalibus. Omẽta animalium calefacta in oleis accõmodatis, & apposita mirum in modũ hoc in casu valent: sicut etiam oleum Magni Ducis Hetruriæ, balsamũ naturale, ac alia innumera, quę nõ propono, quoniam, vbi de resoluẽtibus agebamus, pleraq; tacta fuere. Quoad modũ agẽdi, in materia contumaciore, quæ sunt valentiora, vsurpentur. Talia autẽ erunt solidiora, & quæ exteriùs sub forma embrochæ adhibentur. Omnia autem actu calida, si licebit administrentur, & quãtum fieri potest, vitentur rotulæ, quoniam pro maiori parte parantur ex acribus, quæ gustui sunt ingrata, ac nimis mordẽt. De tempore, & loco, nihil dicendũ est, præter ea, quæ dicta sunt de refrigerantibus: tantùm noto calefacientes clysteres parari ex decocto herbarum calefacientium, vt betę, mercurialis, anethi, chamæmeli, betonicæ, ac similium & ex oleo chamæmelino, anethino, irino. Imò Galenus parabat tales clysteres ex solo oleo rutaceo.

Modus exhibendi refrigerantia.

Tempus & locus.

Clysteres calefacientes

Quæ siccam intemperiem respiciunt, ea fiunt ex pomis, & passulis dulcibus, ex borragine, buglosso, maluis, violis, liquiritia, althea, adipibus, medullis, oleo cõmuni, aqua dulci, vino dulci, ex amygdalis dulcibus, & præter hæc, ex lacte. Omne enim genus lactis humectat 1. de Sanit. tuen. 7. 2 de alim. fac c. 15. 10 Meth. 11. substantificè, atq; ẽt impinguat, quod puto ẽgo humanũ maximè præstare, nec non etiã caprillum, & ouillum, tanquã magis terreum, & crassum. Si tamen præter humectationem, in eius electione, volumus respicere ad familiaritatem, & conuenientiã humanum magis conueniet: si ad detersionem, asininum & vaccinum: si ad aliquale crassefactionẽ, ouillũ; inter quæ duo postrema genera lactis medium est caprinum. Sed ad lactis naturam & vsum, quæ pertinent, de ijs accuratè, & diligẽter in appendice cap. 1. Quoad reliqua. Dosis eorum varia est, pro varietate læsionis intẽperiei, & pro varietate ẽt formularum. Syrupi enim, & conseruæ, quæ parantur ex bor-

Alterantia intemperiẽ siccam.

Lac omnẽ humectat substãtificè

Dosis humectantium.

ragine, buglosso, malua, & violis habēt dosin, quæ superiùs fuit proposita, vt nō sit opus eam repetere. Ex amygdalis paratur oleū, cuius dosis ascendit ad lib. ß. Olea, alia succi, mucilagines, pulueres, quæ ex prædictis simplicibus fiunt, non habent aliquam certā dosin, quantùm attinet ad vsum: quantum vero ad compositionem, quæ debeat esse dosis vniuscuiusque simplicis, facilè est ex dictis de reprimētibus intelligere. Illud tamen sciendum, posse componi ex ijs, quodlibet genus medicamenti externi: ideò & linimenta, & vnguenta, & fomenta conuenire, sicut & cataplasmata ex pomis dulcibus coctis, farina hordei, passulis, cassia, cum olei ex violis, & amygdalis dulcibus, ac pinguedinibus, nec non vino dulci. Quin & omenta animalium plurimùm valent, sicut & 10. Meth. 10. & 11. Meth. 20 balneū, & embrocha ex aqua dulci (de quibus suo loco in appendic. c. vlt.) oleo cōmuni, & vino dulci, quibus admiscenda sunt aliqua adstringētia, vt mastiche, nuces cupressi, ne substātia calidi innati dissipetur. De modò exhibendi. Omnia hęc medicamēta tepida, & moderatè calida sunt danda, & adhibenda in ea forma, quæ respondeat resistētię materię. Quoad quando agendū, omnia humectantia, ieiuno ventriculo vsurpanda sunt. Circà vbi agēdum, ea non solum per os, & extrà, sed etiā in anum iniecta conueniunt.

Externa humectantia.

Modus exhibendi.

Quando & vbi agendū

Restat intemperies humida, in qua conueniunt medicamēta exiccantia. Nihil autem refert, refrigerent an calefaciant, adeoque licet quandoq; refrigerantia siccantia, vel siccantia calefacientia per se, aliquādo verò simul mixta vsurpare. Quæ autem siccant, ac refrigerant, superiús fuere proposita, dum de repellētibus habitus est sermo; quemadmodum, & quæ siccant, ac calefaciunt, vbi de siccantibus, & discutiētibus, quibus ex locis vsus etiam eorum petendus est. Illud solùm hic in memoria habēdū est; nihil reperiri, quod vsque ad eo valenter siccet, sicut thermæ: item in genere siccantium calefaciētium, posse quoque reponi medicamenta facta ex nuce cupressi, mastiche, agrimomio, & betonica.

Alterantia intemperiē humidam.

Inter siccātia, præstantissimæ Thermæ.

De Alexipharmacis.
Cap. XXII.

ALexipharmaca, Bezoartica Arabibus, Græcis etiā 6. in 6. Epid. com. 5. 1. de Sem c. 16. & 5. Simpl. c 16. Alixiteria, & Theriaca dicuntur: hoc tamē discrimine, vt Alexipharmacorū nomine, designentur ea, quę venenis assumptis succurrunt: Alexiteriorū, & Theriacorum illa, quæ ictibus venenatis medentur, 5. Simpl. c 17. quanquam non desunt, qui velint Alexipharmaci nomen accommodari ijs, quæ in communi respiciunt venena: alexiterij autem illis, quæ certis tantummodò auxilio sunt. Sed Galeni sententia est, quam diximus. Porrò tolluntur venena ab his medicamentis, 5. Simpl. cap. 18. vel euacuando, vel alterando. Quæ euacuāt, ea vel per attractionem euacuant, vel per dissipationem: & rursus quæ per attractionem, id agunt, aut ratione caloris, aut proprietate substantiæ. Quæ alterant, ea & ipsa duplicia sunt: quemadmodum venena, quibus occurrunt. Vt enim venena, aut 5. Simpl. capit. 19 tota substantia perniciosa sūt, aut qualitate manifesta, ita ēt q̄ alterāt venena, alia ijs opponūtur, quę nocēt qualitate manifesta, & hæc rōne inuestigari

Alexipharmacorū nomina, & eorum discrimina.

Alexipharmaca quotuplicia.

13. Me-

13 Meth. c. 6. possunt: alia ijs, quæ substantia infestant, & hæc veteribus cæca ibid. dicta sunt, aguntq; á tota substantia 6 in 6. Epid. com. 5. Licet veró hæc omnia Alexipharmacorum nomine comprehendãtur; 5. Simpl. c. 19. tamen ijs maximé hoc nomẽ conuenit, quæ a qualitate occulta, venena vel euacuãt, vel alterant, de quibus etiã solis nobis in præsenti sermo est. De alijs enim satis suis locis dictũ est. Hæc veró Alexipharmaca, siue Bezoarca, definiuntur ab Auicenna Li. 2. Fen. 1. c. 4. his verbis Albezuar est remediũ, quod pro sua proprietate, conseruat sanitatẽ, & virtutẽ in spiritu, vt veneni noxam à se expellat.

Alexipharmacum propriè dictũ quid?

Ex qua definitione colligitur, Bezoarticũ seu Alexipharmacũ, habere proprietatem similẽ corpori humano, & ita venenũ extirpare non per se, & immediatè, quia scilicet agat in venenum; sed quasi per accidens, quia scilicet agit in corpus humanum, & illud per similẽ proprietatẽ immutat & roborat, vt veneno expellẽdo queat sufficere.

Alexipharmacũ quõ venenũ extirpet.

Est tamen omninò hæc proprietas Alexipharmaci, multó maioris, quàm proprietas corporis, cui similis est, actiuitatis. Atque ad hãc actiuitatẽ respiciens Gal. dicebat 5. Simpl. c. 18. alexipharmaca mediam quãdam obtinere naturã, inter corpus humanum, & venenum. Ob hanc enim suam actiuitatem, nisi rectè administrentur, non secùs ac à veneno, corpus ab ijs læditur, queadmodum si rectè vsurpentur, ab ijsdẽ corroboratur, & mirificè iuuatur. Imó eadem hac ratione aiebat ibid. Gal. esse media inter venenũ, & medicamentũ. Vt enim venenũ interficit, medicamentum iuuat; ita Alexipharmacũ, rectè administratum prodest: non rectè, sed in maiori dosi adhibitum, interimit.

Quõ Alexipharmacũ sit medium inter corp. humanũ, & venenũ.

Porrò Alexipharmaca hęc, tametsi vt dictũ est, agunt qualitate occulta; nihilominus tamen eadem iunctam sibi habẽt qualitatẽ manifestam, quę varia eligitur, pro varietate temperamẽti, ætatis, aeris, & morbi. Sed cũ qualitas hæc manifesta sit tùm caliditas, tùm frigiditas, illud sciendũ de his, quæ caliditate referta sunt, semper ijs admiscẽda esse moderatè adstringẽtia, vt dissipatio calidi innati prohibeatur. Quo sanè modo correcta, possunt ea in naturis quoque calidis cõuenire. Cæterum in Alexipharmacis hæc numerantur. Calida in genere simpliciũ habentur pimpinella, calendula, scordium, galãga, semina citri, angelica, tormẽtilla, myrrhis, scorzonera, & Diptamus Creticus, quib addẽdi sunt flores citri, limonis, moscus, ambra, benzouinũ: ex quibus omnibus parari possunt, in rẽ præsentẽ, pulueres, syrupi, decocta, succi, aquæ stillaticiæ, & cõseruæ.

Alexipharmaca calida.

Simplicia.

Cõposita sunt, cõseruæ capitales, conserua scordij, & quod fit ex partibus æqualibus rutæ, nucũ, & caricarum, adiecto modico salis. Hùc referuntur Triphera persica, Diamargariton calidũ, Diãbra, Cõfectio Alchermes, Diamoscũ dulce & amarũ, Antidotus ex sanguinibus Galeni, Confectio de gemmis, antidoti magnæ, Aquæ stillatitiæ ex his paratæ, & denique antidotus Mathioli cõtrá venena.

Composita.

In frigidis, quãtũ ad simplicia, recensentur sonchus, acetosa, acidũ citri & limonis, aurũ, coralliũ, santali, fragmenta preciosa (quæ sunt quinque, saphyri, granatæ, lapidis sardinij corneolæ dicti, hyacinthi, & smaragdi) margaritæ, os de corde cerui, cerui cornu, Vnicornu, bolus armenus lutei coloris, terra tũ sigillata, tũ Samia, & lapis Bezoar.

Alexiph. frigida.

Simplicia.

In genere cõpositorũ sũt Diamargar. frigi-

Composita.

gi-

gidum, Trochisci d : cãphora, pulius cordialis pro cibo, & pro epitemate, conseruæ rosarum, violarũ, acidi citri, maximé vero aquæ stillaticiæ, quæ in tractatione febrium pestilentiũ ad febres easdem æstuosas profligandas describitur. Alexipharmaca tẽperata, sunt & ipsa varia. Inter cætera conueniunt medicamenta ex quinque folio, confectio de hyacinto, conserua borrag. & buglosſ. Cõueniunt & aquę stillaticiæ cordiales, de quarum præparatione alias. Nimirum in primo tomo meatũ consultationũ, iã excussarum, egi. Præter hæc medicamẽta Alexipharmaca iã proposita, reperiuntur & quædam alia, quæ faciunt tantùm pro parandis medicamentis externis. Ex his in genere calidorum sunt vinum Aromaticum, oleum flor. citri Iasminum, ol. cariophyll. oleum de scorpionibus ex descriptione Matthioli, ol. Magni Ducis Hetruriæ cõtra venena. Frigida verò habẽtur ol. violac. & rosac. vnguentũ santalinum, rosatum, nenupharinum, item & acetum rof. camphora.

Alexipharmaca temperata.

Alexiph. externa.

Dosis Alexipharmacorum.

Quoad rectum vsum circá *dosin* Alexipharmacorũ in genere id sciẽdum est, semper in minori dosi administranda esse, cum offeruntur corporibus sanis, in maiori cum venenatis; ita tamen quemadmodum dictum est, vt ne ab eorum actiuitate corp[9] lædatur. In specie verò, dosis assumẽdorum pro maiori parte patet ex dictis, quandoquidem in præcedentibus sæpe dictum fuit, quænam sit dosis Syruporum, decoctorum, pulnerum conseruarũ, electuariorum. Ex ijs quæ peculiarem habent dosin, Lapis Bezoar datur ad gr. vj. vel x. ex aqua flo. citri, vel atanciorum, vel ex aq rof. vel scorcioneræ, & modico vini secundum aliquos, item cum acido citri, aut limonis. Terra sigillata, quæ ex oriente, & quibusdam locis Belgij defertur, exhibetur quemadmodum & hyacinthus, ad gr. x. eodem modo quo lapis Bezoar, quamuis vbi nullus adest feruor, ea dari etiam possunt ex vino odorato & terra sigillata ad sc. i. vel ij Margaritæ, sicut & bolus armen. ascendunt ad sc. i vel alterum pariter. Antidoti magnæ dantur ad drach. i. Aquæ stillaticiæ ex arte compositæ ad vnc. j De modo. Solida vsurpantur tùm intrá, tũ extrà, in maiori materiæ resistẽtia, & in genere internorum, quæcũq; refrigerant potestate, eadem actu frigida vsurpantur. Quantum verò ad externa attinet, calida aut saltẽ tepida adhibentur. Circà quãdo agendum exhibẽtur hęc, atque etiã applicantur, vbi præsens est qualitas venenata, quinq; horis ad plùs, vna verò ad minus ante cibum, pro ut magis sũt, aut minùs medicamẽtosa. Theriaca tamen semper quinque horis ante cibum datur, cauendo tamen ab illa in pueris, senibus, & viribus lãguidis *De loco.* Patet iã ex dictis, conuenire alexipharmaca nõ solúm interiús, verum etiam & exteriùs. Quoniã verò hæc potissimum gratia cordis administrãtur, ideò regioni illius adhiberi præcipuè debent. Dico præcipuè, quia naribus etiam admota sæpius odorata, idem cor possunt adiuuare. Pro corde igitur parãtur Epithemata, inunctiones, & sacculi quorum hæ possunt esse formulæ. In affectu frigido pro Epithemate. *Rec. aqu. saluiæ, roris marini, melissæ mentæ an. lib. I. sassafras minutim incisi drac ij flor. anthos. saluiæ, cortic citri an. P. I. Bulliant vnica ebullitione, & fiat colatura cum forti expressione, deinde adde spec. calid. cordial. pro epithem. drac. s. vel si patiens fuerit diues, spec. diambræ drac. ij croci subtiliter puluer. sc. 5. Vini maluat.*

Modus exhibendi alexipharmaca.

Tempus.

Locus.

Exempla formularũ pro corde calidarũ.

Epithemata.

nat. vnc. iij. aceti rof. vnc. ij. M & cum petijs lineiis, madefactis in hoc liquore calido, foueatur regio cordis, quæ eſt ſub mamma ſiniſtra. Loco autẽ periarũ linearũ poteſt ſubſtitui pãnus purpureus ſericus, aut laneus.

Sacculi.

Pro Sacculo. *Rec. Mytrhid. Diptam. Cret. card. benedicti an. P. i. zedoaria torment. cortic. citr. an. drach. ij. radicis ſaſſafras drach. i. ligni aloes ſc. i. flor. capital. an. P. ſs moſch. ambra gr. vi. Contundantur omnia, & conſuantur in ſacculo ſerico.*

Inunctiones.

Inunctio. *Rec. ol. flor. citri vnc. i. gall. moſcat. gr. vi. cum cera lota in vino aromatico f. Vnguen. vel ſine cera cum ſucco citri, vel limonum per modum linimẽti adhibeatur.* Conuenit etiã pro inunctione Theriaca, cum modico croci, liquata in vino, vel aceto.

Exempla formularũ pro corde frigidarũ.

In affectu calido epithema ſic paratur. *Rec. aq. roſ. acetoſ. an. lib. ij. Por. violar. roſar. quinque fol. ana. P. I. Bulliant vnica ebullit. & f. colatura, adde ſpec. cord. pro epith. frigida vnc. ʒ. camphora g. vi. ſucci limon. vnc. i. s. vini maluat. acet. roſ. an. vn. ij. M.* adhibeatur modo ſupra dicto. Pro ſacculo. *Rec fol. arancij citri. limonis, acetoſa ana. M. i. flor. violar. roſar. an. P. i. Santalor. omn. an. ſcr. i. camphora gr. x. M. & f. ſacculus.* Pro vnguẽto probatur ſantalinũ roſatum Galeni lotum cum ſucco limõ. & aceto.

Exempla formularũ pro narib⁹.

Ex his verò omnibus, in affectu, nec in calore, nec in frigiditate excedente, poſſunt componi medicamenta facultatis mixtæ. Inter ea quæ naribus admouentur sũt pilæ manibus geſtãdæ, & odoramẽta aquea. Pila anni tẽpore frigido talis cõcinnabitur. *Rec. nuc. moſc. macariophyll. ligni aloes, ſtyracis, calamit. an. ſcr. i. benioini ſcr. ſs. moſchi gr. vij. ambra gr. iij. laudani dr. iij. & cum muci lag. tragacantha nutrita in aqua cinamomi f. pila.* In tempore calido. *Rec. flor. citr. limonis arancij, nymph. roſar. violar. baccar. myrti an. ſcr. ſs. Santalorum omn. an. ſcr. i. Cortic. citri dra. i. ſs. ambra gr. v. & cum mucilagine tragacanth. nutrita in aq roſ. & aceto f. pila.* Odoramenta aquea, fiunt ex aquis ſuperius commemoratis, quibus immixti ſint pulueres iã dicti. Ponuntur enim in phiala vitrea anguſtioris foraminis, & hæc ipſa naribus ſæpiùs admouetur.

De deriuantibus, rẽuellentibus repellentibus, & intercipientibus gratia motus materia morbifica, de expellentibus, impellentibus, & attrahentibus ratione quietis eiuſdem materia. Cap. XVIII.

INter medicamenta, quæ debentur cauſſæ morbificæ, ea reſtant ſolum, quæ fluenti & quieſcẽti materiæ competunt, fluenti quidem adaptãtur deriuantia, reuellẽtia, repellentia, & intercipientia.

Repellentia tantũ exteriùs conueniunt.

Sed deriuantia ſunt quæ per nares, & palatum e. g. euacuant gratia capitis, de quibus ſupra vbi de errhenis & maſticatorijs egimus, reuulſoria autẽ ſunt vti medicamenta, quæ per aluum euacuãt, ſiue ſuperius aſſumũtur ſiue inferius ſubdãtur, quę pariter ſuperius ſunt propoſita, quo pertinent aliquo modo reſoluentia tradita, atque attrahentia nunc nunc proponenda parti oppoſitæ, & remotæ à parte fluxione tentata applicita, ſubſequuntur repellẽtia de quibus ſuperiùs iã habitus c. 18. eſt ſermo, in ſerie euacuantium materiam iam fluxam dictumque repellentia adſtrictione ſua exprimere materiam, in aliqua parte contentam, atque eadem adſtrictione partem denſando, eſſe in cauſſa, vt materia fluens retropellatur. Quare in præſenti nihil aliud de his erit dicẽdum, niſi quod hæc ipſa exteriús tãtùm applicantur, non autem aſſumuntur (loquor de repellentibus

ma-

materiam fluentem.)

Intercipiẽtia, quæ & quotuplicia.

Intercipientia sunt, quæ materiã crassefaciunt, Vide de his libro quinto Simplic. 20. & 2 . ac veluti immobilem reddunt. Horum alia id agũt sine stupore, alia verò cum stupore. Quæ sine stupore, id præstant, vel cum lentore, vel sine lentore.

Crassefaciẽtia sine lẽtore.

Sine lentore crassefaciunt, quæ parantur ex rosis, myrto, gallis, santalis, malicorio, sumach, corallijs, cornu cerui, spodio, mespilis, sorbis, moris immaturis, & omnibus acerbis. Parantur vero ex his varia medicamenta, è quibus aliqua in officinis habentur, vt Syrup. de rosis siccis, de myrto: confectio ex tribus santalis; trochisci de spodio, conseruæ ex sorbis, ex cornis; item pulueres ex omnibus ferè propositis.

Crassefaciẽtia cum lẽtore.

Cum lentore crassefaciunt, de his 13. Meth. capit. 22. quæ parantur ex Symphyto, plantagine, portulaca, gummi Tragacantha, & arabico, mastiche, manna thuris, cortice pini, bolo armeno, terra sigillata, carabe, albumine oui, farina triticea, pedibus vituli. Quare huc faciunt Syrup. de plantagine, de portulaca, trochisci de terra sigillata, de carabe sine opio, atque pulueres parati ex ijsdem.

Crassefaciẽtia cum stupore.

Cum stupore crassefaciunt, De his quinto Simplic. 19 septimo Loc. capit. quinto 12. Meth. cap. primo. quæ ex papauere, opio, mandragora, & hyoscyamo fiunt. Seruantur autem ex his in officinis Syrup. ex papauere, qui cum aqua lactucæ datur, Philonium Romanum, Triphera magna cum opio, Requies Nicolai, Theriaca recens, Diaspermaton Galeni, Pilulæ de cynoglossa. Verum hæc, de quibus hactenus, ad medicamenta intrinseca pertinent. Pro externis habentur olea, vnguenta, cataplasmata; atque alia similia in officinis parata, qualia sunt emplastrũ, quod de crusta panis dicitur, item vnguentum Comitissæ, atque de corticibus castagnearum Montagnanæ, præter illa omnia, quæ in serie repellẽtium supra proposuimus.

Dosis intercipientium.

Dosis ferè ex dictis patet. In id enim semper est incumbendum, vt in maiori læsione, maior etiam dosis vsurpetur. Id solum notetur, vt electuaria opiata non transcendant drach. j. Diaspermaton Galeni scru. ij. Pilulę de cynoglossa gr viij.

Tẽpus dandi.

Quoad tẽpus, hæc omnia vsurpanda sunt, vbi materia mouetur, & fluit. Vnde si ijs vtendum sit in catharro, solum hora sõni dantur, quoniam tunc materia mouetur. Conueniunt item ieiuno ventriculo.

Modus.

De modo dandi. A summè frigidis abstinẽdum in materia crassa. Quin imò, nulla ferè incrassantia, in simili materia habent locum. In materiæ, quę incrassari debet, contumacia, non debet recedi a solidis.

Locus.

Circa locum nõ per os, & extra tãtum adhibita, verùm etiã, & per anum iniecta probãtur, sicuti in morbis intestinorũ a fluxione ortis.

Medicamẽta materiæ quiescẽtis.

Expellẽtia.

Medicamenta mouẽtia materiam quiescentem, sed flantem euacuã eam vel sensibiliter, vel insensibiliter. Si sẽsibiliter, sunt expellẽtia, quæ materiam euacuãt per partes vicinas, de quib9 supra egimus, li 2 16 17. & huc referuntur q̃cunque alia euacuantia similis sensus. At si insensibiliter euacuant, tũ impellentia, tũ Attrahentia occurrũt.

Impellẽtia.

Attrahentia.

Impellẽtia sunt proposita superius, de attrahentibus nũc agendũ, quæ repellẽtibus opponuntur. Nã sicuti hæc sanguinẽ spiritum, ac calorem ad partes peniotiores repellunt; ita illa ex alto eadem euocant,

Attrahentia quotuplicia.

Attrahentium vero triplex est ordo; nam quædam calore, alia in vacui, non-

Attrahentia calore per se, citra ruborem.

nulla similitudine substantiæ attrahunt; & quæ calore vel per se, vel ex accidenti id agunt, per se verò in secundo, aut tertio gradu, quibus si addatur siccitas, ac partium tenuitas, efficacius agunt, ea adhibita differentia, quod calida in tertio gradu non modo attrahunt, sed etiam resoluunt: & quæ vltra hunc tertium gradum calida attrahunt simul rubificant, imò bullas, vexicasque excitant, & medio dolore quoque agunt: quæ igitur citrà ruborem, & ampullas attrahũt sunt hæc; nimirum omenta veruecum, vitulorum, & suum ex animali nuper mactato excerpta: & antequam suum deperdant calorẽ adhibita: alias calefacta in aliquo oleo dolorem quidem viscíditate, & emplast citate quadam, necnon ex oleo illo facultatem anodinam nacta demulciunt, non tamẽ attrahunt: præter omenta, sunt Propilis, Anagalis flore purpureo, Anethone, vtraq; Aristolochia, Raphanus, Calamintha, Arthanita, radix arundinis cum melle sagapenũ, pix naualis, viscũ, resina strobilina, adeps vrsi, atque leonis, pyrrethrũ castorium, & stercus caprarum, imò in officinis asseruantur emplastrũ de melliloto cũ pyrrethro vigoratum emplastrum de baccis lauri, ceratum diachilon magnum cum gũmis, & sacrum, oleum irinum, laurinũ, de cherica, & de castorio, de euforbio: ac tandem aqua ardens. Attrahentia rubificantia parantur ex thitimali, ranũculo, flamula Iouis, sygillo B. Virginis, vrtica, tapsia sylla cruda, synapi, iberide cum pinguedine suilla salita, euforbio, & sulfure vesicantia ex cantharidibus, ac alijs in tractatu materiarum chirurgicarum propositis cõponuntur.

Vsus medic. iã propositorũ penes formulas.

Vsus horum omnium inde patet, quod variæ formulæ ex omnibus parentur, præcipuè ilinitiones ex oleis, & vnguentis paratæ, perfusiones, ac embrocæ ex decoctis, oleisque eorũdem factæ sicuti emplastra, tandemque cerata probantur: & in serie rubificantium synapismus maximè arridet, cui præire debet Dropax, tum simplex, tum compositus, de quibus supra libro 2 c. 18 egimus: simplex enim fit ex pice in oleo liquata: compositus vero erit, si piper, vel pyrrethrum ad calefaciendum, ad discutiendum sulphur, vel nitrum, aut sal ad siccandum addatur, tametsi loco dropacis sustitui possit frictio non quidem simplex, sed quæ puluere aliquo ex pyrrethro pipere, sale parato, aut per corticẽ scylle, adhibetur. Synapismus autem, si vehementer trahendum fit, duas partes synapis, & vnam caricarum recipit, alias vnam synapis, & duas caricarum, & tamen ratione, vt caricæ prius in aqua tepida macerentur, & synapi acre tusum addatur: nostris autem temporibus fermentum acre, & acetum scyllinũ adijciuntur: vesicantium verò composito habetur in dictis materijs chirurgicis, etiam si ex sapone nigro, & sale possint componi. Atque hæc omnia exterius cum toti, tùm partibus adhibentur: toti autem quando Mulus mactatur, exẽteraturque, & in eo æger ponitur antequam frigescat, & detinetur quousque proprium conseruet calorem.

Penes vbi.

Penes tempus.

Tempus opportunum vsus horũ omnium erit, quando præsens est materia: attrahenda cauendum tamen à prohibente, nimirum à materia in toto existente. Ceterum & calida ex accidenti, quæ nimirum

Gal. ex accidente.

rum putredine media euadunt calida, huc referenda sunt: cuius census sunt, fermentum acre, fimus columbinus, anserinus, & caprinus, quæ omnia in formam cataplasmatis cum prędictis excipiuntur, & vt illa adhibentur, non parti tantum; sed etiam toto.

Attrahentia vi vacui. Ad attrahentia vi vacui, præter cucurbitulas siccas, referri possunt spongiæ siue in aqua calida madefactæ, & mox expressæ actu calidæ applicitæ, quò pertinet & emplastrum ex limacijs cum testatufis; tandem ratione similitudinis

Attrahentia similitudine substantiæ. substantiæ, & quædam attrahunt; similitudine verò attrahunt, aut communi, aut propria communis obseruatur in vtraque antidoto magni antiqua, oleo magni Ducis contra venena, & antidoto Matthioli pariter contra venena. Propria similitudo, est in oleo viperino, quod adhibetur parti demorsæ à vipera, sicuti & scorpio; vel oleum ex scorpionibus parti commorsæ á scorpione applicatur. Et hæc dicta sint de omnibus medicamentis, quæ ad caussam morbificam diriguntur: subsequuntur modo ea, quæ morbum respiciunt.

Absolutis medicamentis, quæ ex rebus præter naturam respiciunt caussam morbificam, ad ea fit transitus, quæ concernunt morbum. Agitur de ijs, quæ pertinent ad figuram vitiatam. Cap. XXIV.

Medicamenta morbus concernentia quotuplicia. QVAE morbum concernunt medicamenta ea, vel ad corrigendas intemperies; vel ad emendandam malam compositionem, vel denique ad tollendam vnitatem solutam referuntur. Quæ ad corrigendas intemperies dirigũtur, De different. morb. cap. quinto, ea vel calidam, vel frigidam, vel humidam, vel siccam corrigunt, vel ex his complicatas Quæ malam compositionem emendant, ea circà morbos versantur, De different. morb. cap. sexto, septimo, octauo, nono, decimo. vel in conformatione, quæ triplici vitio continetur, figuræ, superficiei, meatuum: vel in magnitudine, vel in numero, vel in situ. Quæ solutam vnitatem respiciunt, ibidem cap. vndecimo. 4. Meth. cap primo. & de constit. art. cap sexto, ea pertinent ad eam, vt soluta est vel in osse, quæ dicitur fractura: vel in parte carnosa, quæ, si fuerit sine pure, vulnus appellatur, si cum pure Vlcus: vel in neruis, quæ vocatur Conuulsio: vel in ligamentis, quæ nominatur diuulsio, vel auulsio: vel tandem in vasis, & musculis, quæ nuncupatur Ruptio.

Medicamenta corrigentia intemperies. Ex his omnibus medicamentis, de ijs, quæ ad morbos attinent in intemperie, nihil hic in particulari dicendum occurrit. Cum enim non sint nisi alterantia, eorum fusa, accurataque superius, libro hoc cap. 21. vbi de caussa morbifica actum est, instituta fuit commemoratio: illud solùm notandum est, quod ad tempus administrandi hæc medicamenta pertinet, si intemperies habeat coniunctam materiam, priùs eam euacuare oportere, quam ad alterantium horum vsum deueniatur. Restat igitur, vt ordine de ijs agatur, quæ ad malam compositionem, & solutam vnitatem profligandas faciunt. Inter quæ, cum primò occurrat vitium figurę, de eo etiam primò agendum.

Figuræ vitia pertinentia ad totum. Vitium igitur figuræ, Vide Gal. de constit. art. c. duodecimo li. Art. Med. cap. 93. de causs. morb. capit. septimo spectatur secundum rectũ & flexum, cauum & rotundum, ac multos alios modos, qui à Galeno, ac omnibus medicinæ scriptoribus

I 2. passim.

passim proponuntur. Reducuntur verò omnia figuræ vitia ad duo, ad superabundantiam scilicet, & defectum tùm in toto, tùm in aliqua parte Si totũ spectemus merito superabundantiæ hùc pertinet Elephantiasis.2.ad Glau. cap decimo. quæ cancer est totius corporis: merito defectus Tabes totius, atque Marcor. Galen. lib. de marcore.6. Method. 7. Sed de medicamentis ad hæc duo vitia attinentibus, cum hæc proponantur ab omnibus Practicis, in propriis tractatibus, agere hic superuacaneum est. Si ad partẽ attineant vitia in figura, pro varietate illorum, varia etiam habẽtur medicamenta. Referuntur autem omnia vel ad robur partis; vel ad materiam aliquam morbificam, fluxam ad partem determinatam, aut etiã ibidem congestam, idque siue contigerit vitium in figura propter fracturam ossium, siue propter articulorum luxationem, siue ob partium tensionem siue ob aliam causam, Quę igitur robur addũt, aliquo modo etiam adstringunt, & hæc petenda sunt ex superioribus. In genere tamen externorum, ego laudo cerata de minio, de Lithargyrio, de palma, barbarum, pro crepatis, seu de pelle arietina, & quod etiam paratur pro retinendo fœtu in vtero. Quæ vero euacuant ea vel resoluunt, & hæc quoque ex supra dictis nota sunt; capit. 20. huius libri. vel disrumpũt facta prius suppuratione, & de his, tùm suppurãtibus, tùm disrumpentibus agetur paulo inferiùs infrà cap 31.

Figura vitia pertinẽtia ad partem.

De medicamentis pertinentibus ad vitia in asperitate & læuitate.

Cap. XXV.

Circa vitium cõformationis in asperitate & læuitate, varia occurrunt medicamenta, Vide Galen. lib. Artis. Medic. capit. nonagesimo quinto de constit. art cap. duodecimo pro varietate causarum, á quibus producuntur, quæ sunt vel internæ, vel externæ. Quantum igitur attinet ad asperitatem. Galen de causs. morb cap. septimo. causæ internæ eam inducentes, sunt, vel humores acres, & mordaces: vel nimia siccitas. Quanquam enim non ignorem, fieri etiam asperitatem cutis totius, in scabie, ob materiam crassam, & tenuem, puto tamen materiam hanc crassam, semper mordacitatem iunctam habere. Causæ externæ, possunt esse alimenta, & medicamenta abstergentia, aut etiam nimis exiccantia, qualia sunt acerba omnia, & austera non mineralia: item puluis, fumus, aut ventus. Ex his causis, si adsint humores mordaces, sunt attemperandi medicamentis humectantibus, & emplasticis, de quibus in intemperie sicca habitus est sermo; super hoc lib. ca. vigesimo primo, vel si attemperatio non sufficiat, euacuandi. Qua in re, si in toto redundent, medicamenta ad id facientia inter purgantia, seu vacuantia communia superiùs sunt proposita: sup. hoc libro, capitulo nono, decimo, vndecimo, duodec. decimotertio, si autẽ contineantur in parte, necessariò

Caussa asperitatis interna.

Caussa asperitatis externa.

Medicamẽta pro caussis asperitatis internis.

deue-

deueniendum est ad resoluētia, referta aliqua detersione, nec non ad siccantia. De siccantibus locuti sumus superius c. 19. de moderatè detergētibus dicetur infrà c. 31. Nūc illud tantùm noto, medicamentū ex viperis intùs, & extrà, balneum aquæ dulcis in scabie maximè probati. Quod si asperitas inducta sit à nimia siccitate, probantur rursus humectantia. Si fiat ab alimētis & medicamentis abstergentibus, aut etiam nimis exiccantibus, conueniunt medicamenta humectantia cum moderato calore, qualia sunt emolliētia cōmemorata supra c. 20. quibus addo ea quæ fiūt ex dactylis, caricis, pineis, gūmi Tragacantha, & amylo: quorū formulæ, & rectus vsus, satis patēt, ex dictis. Si á puluere, fumo, & vento, eadē medicamenta conueniunt, & inter cætera sūmis laudib extollitur aqua dulcis tepida. Quod ad læuitatem spectat, caussa interna eā efficiens vnica est, humor multus, lentus, & pinguis: in externis numerātur alimenta, & medicamenta nimiū humectantia, pinguia & lenta. In quibus omnibus casibus, medicamenta probantur resoluentia & siccantia, c. 19 & 20. quorum catalogus recensitus est iam supra.

Pro caussis externis.

Caussa leuitatis & earum medicamenta.

Medicamenta quæ tollunt vitia in meatibus explicantur. Cap. XXVI.

Vitia meatuum.

VItiū ad meatus Vide Gal. de causs. mor. c. 7 li. Artis Med. c. 94. 5 simp. 14. & 15. 11. Meth 4. attinens, vel est nimia angustia, vel nimia eorundē apertio, & laxitas. Angustia meatuum duplex existit, vera, & nō vera. Vera est, quæ propriè refertur ad viam, & cauitatē. Non vera pertinet ad poros. Prior quintuplex est, Obstructio, Cōpressio, Coalescentia, Constipatio, & Subsidentia.

Angustia vera quintuplex.

Obstructio

Obstructio fit, vel á multitudine sanguinis, vel a crassitie & lentore humorum, & interdum á grumo sanguinis. Quæ à multitudine sanguinis fit, ea non curatur medicamentis, sed venæ sectione. Quæ à crassitie & lentore humorū proficiscitur, medicamentis tollitur deobstruentibus, V. Gal 5 simpl 12. 11 Meth. 13. 4. Local. c. 1. Auer 5. collect. 9. quæ attenuātia & detergētia dicuntur. Sunt autem horum alia mitia, alia fortia. Mitia, vel sunt calida, vel non calida. Ex nō calidis, inter simplicia habentur, radix graminis, radices, & folia cichorei, ac endiuię, quatuor semina frigida maiora succus cicorij cōcretus, & serū lactis: inter cōposita numerantur, Syr. de succ. cich. & endiuiæ, & acetosus simpl. Ex calidis, simplicia sunt, agrimonia, capill. Ven. cuscuta, ceterach, radices aperientes recētes: cōposita sūt Syr. de duab. radic. de cichor. cōp. & oxym. simplex. Fortia & vehementia deobstruētia, sūt imprimis oīa verè Duretica superiùs pposita, & præter illa, quęcūq; parātur ex absynthio abrotano, scolopēdrio prassio, pulegio, hyssopo, artemisia, stęcade, aristolochia, iride, aro, cortice capparorū, seminib. vrticæ, carpesio, amygdalis amaris, lupinis, cubebis, terebynthina, scylla, melle, nitro, cinamomo, guaiaco, sassafras, & pcipuè ex chalybe; quib. addi ēt optimo iure possūt succi cōcreti absynthij, & eupatorij. Ex quib simplicib. in officinis cōposita habentur, tū intrinseca, tū extrinseca. Ex intrinsecis sūt, syr. de absynthio, de hyssopo, de calamētha, de prassio, de stæcade, acetū & oxymel scyllinū: Elect. cyphoides, seu de passulis Trochisci diarhodō, de scylla, hedychroi, cypheos, de caparib. de rosis, de lacca, de amygd. amar. Tralliani: præter quæ tū, ex ijsdem, variæ quo-

et eius caussa.

Medicamenta deobstruentia simplicia.

Mitia.

Vehementia

Cōposita deobstruentia intrinseca

que formulę ex tempore parantur, túm liquidę, túm solidioris substantiæ. Sed ex omnibus intrinsecis, ego maxime laudo, quæ constat ex chalybe, medicaměta, qualia sunt præter ea, quæ ex tempore componuntur, oxymel chalybeatum, Sal. ex chalybe chymicé paratus, sulphur chalybis, oleum ex eodem, spuma chalybis, Syrupus, vinum, & varia electuaria, de q̃bus omnibus suo loco. Laudo etiam ius galli antiqui, et succum cichorei liquidum, infusionis Rhabar. & comarum camedris, Vide appendicẽ c.2. qui mihi familiaris est, & vsitatus. Ad extrinseca pertinẽt olea, vnguěta, cataplasmata, embrochę cerata. Ex oleis habẽtur in officinis, ol. de absynthio, de capparibus, de amygdalis amaris, cheirinum, laurinũ, de baccis iuniperi, irinum, rutaceum, ex terebynthina, ex melle, atque complura alia. In serie vnguentorum reperitur paratum in officinis, vnguentum ex althea. In genere cataplasmatum illud, quod de meliloto, & de baccis lauri dicitur. Ex ceratis habetur ceratum phęnicinum, ireatũ, diachylon magnum, sacrum, diapyrites, de betonica. Embrochæ autem parantur ex oleis prædictis, vel decocto simplicium iam dictorum, facto in aqua cõmuni, & vino, vel oleo cõmuni. In omnium verò horum cõpositione, duo perpetuó obseruanda sunt, alterum, vt attenuantia detergentiaque misceantur, quãtum potest, cum discutiẽtibus, alterum, vt ex deobstruentium ordine, illa semper eligantur, vel saltem ijs immisceantur, quæ visceribus obstructi proportioni respondent, qualia sunt ratione iecoris cichoreum, sonchus, santali, agrimonia, absynthiũ, spica nardi: respectu lienis tamariscus, capparis, scolopendrium, radix filicis maris, lignum fraxini.

Composita extrinseca.

In compositione deobstruentium duo obseruanda.

Quod ad rectũ vsum deobstruẽtium attinet, de sero in particulari noto, vt in hoc casu depuretur cum aceto, & detur ad lib. j. ß. cũ succi cichor. depurati vnc. iij quinq. horis ante cibum, calidũ actu, & obseruetur an per aluum, siue per vrinã excernatur, an veró non. Si enim excernatur pręcipuè per vrinas licebit progredi in illius vsu, sin, ab eo abstinendum est. Quin imò ex Gale. 3. de alim. fac. 14. & 15. 4. Simpl. 16. 10. simp. c. de sero. aph. 65 q̃ flatibus scatẽt, possũt serũ potare, dũmodo illud excernãt. Quantum ad reliqua, Dosis syruporũ, decoctorum, trochiscorum, electuariorũ, ex alibi dictis patet. Succi concreti dantur ad drach. j. & requirũt apozema aliquod, pręcipuè decoctum eupatorij, vel scolopendrij. Succus cichorei liquid⁹ exhibetur ad vnc. iiij. cui ego soleo scr. j. vel ij. Rhabar. & comas aliquot camedris, vel absynthij per noctem immacerare. Oxymel scyllinum ad vnc. j acetũ scyllinum ad vnc ß. propinatur: Ius galli ad vnc. vij. idq. bis in die. Dosis chalybeatorũ dicetur suo loco. Quoad modũ exhibẽdi, tametsi potiones, eo quod facilius distribuuntur, vidẽtur magis seligendæ, tamẽ nihilominus, in materiæ contumacia, solida placent medicamenta, quæ tamen vt magis vigorentur, & faciliùs per venas propagentur, ab ipsis liquida aliqua etiã superassumenda. Dandæ autem sunt potiones actu calidæ, nisi febris, aut aliás vehemens calor prohibeat. Tũc enim temperatæ, imò quãdoq. frigidæ conueniunt. De Tẽpore. Deobstruentibus, Vide sup huius libri c. 14. quæ vrinas mouent, nunquam vtendum, nisi materia præparata: quæ veró vrinas non mouent, ea etiam in materia cruda conueniunt: imò cum tantũ attenuent, & detergeant,

Dosis deobstruẽtium.

Modus exhibendi deobstruẽtia.

Tempus.

geant,

geant, ſunt ipſorum præparantium cenſu De ſyrupus tamẽ cum aceto paratis, & acetoſis omnibus, id in ſpecie notandum venit, non conuenire, vel ſaltẽ in exigua doſi conuenire, in vigilijs ptinacibus, & in his, qui dyſenteriæ ſunt obnoxij. Acetũ n. vigilias inducit, & ĩteſtina lædit.

Locus deobſtruentiũ

Grumos diſſoluentia.

De loco. Conſtat ex dictis cõuenire deobſtruentia, & intus, & extra. Sãguinis grumus ſi negociũ faceſſat, ſicut accidere ſolet meatui 1. de loc. aff. 1. & 6. ibi. c. 4. 7. aph. 39. vrinario tunc p̃ter operationẽ Chirurgicã, ſectionem ſcilicet in perinæo, conueniunt medicamẽta detergẽtia, & diſcutientia. Vide de his 5. Meth. 8 6 de loc. aff. 4 6. Simpl. c. de amarant. 10. Simpl. c. de coagulo. Quare ꝓbatur medicamentũ hoc. *Rec. decocti origani lib. ſs. oxymell. ſcyll. vnc ij. M. pro vna vice.* vel *Rec lixiuij, & aquæ maris lib. ſs. Syr. de capill. Ven. Lactis ſem. melõ. an. vnc, i, calcis drach. i M.* Poſt hęc deueniendum ad cantharides, modo ſuperiùs expoſito. Sed antequã hæc per os tententur, licebit ea prius per cathęrem in virgam inijcere, ſi obſtructio fiat in illa, prædictiſq; poterũt addi, occaſione virgæ obſtructæ, quæ a proprietate operantur, ſicut eſt veſica muſtelę, vulgo donolę, coagulũ leporis, & puluis cãcrorum fluuiatilium marinorumq;. Quin imò iſthęc etiã dari poterũt ex decocto aliquo Diuretico.

Menſes mouentia, vt differant à Diureticis.

Cęterũ q̃m ad deobſtruentia reducũtur aliquo modo q̃ menſes. De his Galen. 5. ſimpl. c. 10 & 22 & paſſim in lib. Simpl. mouẽt; ꝓpterea, & de his interim eſt dicẽdum. Hęc igitur à Diureticis in eo differũt, quód ſunt minus ſicca:

Menſes mouentium catalogus.

Parãtur autem ex adianto, aſſato, pulegio, calamintha, feniculo, petroſelino, artemiſia, ariſtolochia lõga, calamo aromatico, dictamno Cretico, ciceribus, ruta, radice rubeę tinctorũ, ſabina, ſagapeno, lupinis, myrrha, origano, caſtoreo, croco, cinamomo: quibꝰ in officinis ſeruãtur parata Trochiſci de myrrha, Syrupus de matricaria, de arte miſia, antidotꝰ hæmagoga, q̃ datur ex vino mulſo, Sed p̃ter hęc ego vtor puluere radicis gẽtianę, ſale artemiſię, decocto Guaiaci, medicamento facto ex fermento, & croco, ac tandẽ medicamẽtis ex chalybe. Soleo n. cũ vſus poſtulat, vel ex tpe permiſcere chalybem cum aliqua conſerua, aut cum vino, vel vti, cũ opus eſt, electuario, aut vino ex chalybe. *Rec. a. electuar. meum limaturæ chalyb. præp. vn iij. cinam. nuc. moſ. an. drac. i. ſs. Rhabar. electi dr. i ſpec. aromat. roſ dr. iij. ſacchari, mellis an. vnc. vij. M. & f. electua. ſ. a.* Vinũ. a. præparatũ hoc modo. *Rec. pulu. cariophyl. dr. vi. Limaturæ chalyb. præp. lib. i. Vini odorati lib. xij. M. Macerentur in vaſe vitreo benè obturato ſub radijs ſolaribus, vel in ſtuffa furnaria per xij. dies.*

Doſis menſes mouentium.

Quantum ad vſum attinet Doſis ſyruporum decoctorum, Trochiſcorum, puluerum, & elect. patet ex dictis. Vinũ chalybeatum datur ab vnc. iij. ad lib ſs. Sal. artemiſ. ad g. viij. ex liquore aliquo accõmodato. Medicamentũ verò ex fermẽto, & croco ad dr. ij. & in huiꝰ cõpoſitione crocũ debet ſumi in ſub octupla proportione ad fermẽtum Medicamentum ex chalybe, ſi ex tpe ſit pręparandũ datur chalybs a ſcr. j. ad dr. j. cũ dr. ij. conſerue.

Modus exhibendi.

Quoad modũ, quęcũq; liquida ſunt, actu calida conueniunt, quinq. horis ante cibũ. Speciatim verò poſt aſſumptionẽ chalybeatorũ, imperãdũ eſt exercitiũ.

Tempus.

De tpe. In vſu horũ pſeuerãdum, quouſq. indicans pręſens erit, prohibens verò abſens.

Locus.

Quoad locũ, non ſolum intra conueniunt, ſed ẽt extra. Ideó inſeſſus poterunt parari ex decoctis ſimpliciũ iã dicto-

Menses mouentia externa.

rum; sicut & cataplasmata ex eisdẽ coctis, & cum oleis mixtis. Linimẽta quoq; in eundem vsum fiunt, & mihi in frequenti vsu est quod *Rec. farin. lupinor. absynth. elater an. dr. ſs. sagapeni, rutæ, mirrhæ an. vnc. ſs. Pulnerizentur oĩa subtiliter, & cum felle taurino f. linimentum pro vmbilico, & parte inferiore ab dominis.* Sed & pessariũ fieri põt, ex sacculo ad formã digiti parato, coto repleto, q̃ sacculus illitus oleis p̃dictis, & de nuce moscata, additis aliquot granis galliæ moscat. Immittitur in pudẽdũ. Quin & suffitus cõuenit ex puluere aromatũ, & gall. moscatę iniecto carbonib. accẽsis, ea rõne, vt mulier pannis tecta fumũ in pudendũ recipiat. Sed de obstructione tãtũ.

Cõpressio et eius medicamenta.

Compressio, si fiat á tumore partiũ vicinarum, pendente à materia peccante in quanto, & in quali, vti sunt tumores à toto genere præter naturam; probantur euacuãtia insensibiliter, de quibus iã est actũ: à c. 18. ad 20. si verò fiat á tumore ꝓfecto á materia peccãte solũ copia, sicuti est caro, & pinguedo, probãtur medicamẽta extenuãtia, & ĩter cętera decocta, & quęcũq; alia, ex Guaiaco, Sassafras, & Salsa parata.

Coalescentia & eius medicamẽta.

Coalescẽtia (vt si v. g. post vlcus sanatum remaneat cicatrix) si medicamentis sit tractãda, postulat quæ emolliunt priùs, deinde quę detergent, ac tandem quæ erodiunt. De prioribus tractatum est iam suprà, c. 20. & hoc c. de posterioribus, erodentib. scilicet, agetur paulò infrà. c. 27. Id tamen sciẽdum cicatricem hanc, internam præcipué, fere esse irremediabilem.

Cõstipatio & eius medicamenta

Constipatio, si fiat à calculo, conueniunt lapidẽ frangentia, de quibus pertractabimus, vbi sermonem habebimus, de morbis in numero. Inf. c. 28. Si á pure crasso originem habeat, conueniũt detergẽtia, quæ iam sunt explicata. Quoniam verò talis constipatio, vt plurimum solet fieri in meatu vrinario, ideo medicamenta hæc non solúm per os assumentur, verum etiam & in virgam inijcientur. Si proficiscatur á tumore calido, vel frigido, paulo infrà tradentur medicamenta húc spectantia c. seq. Si deniq; à tuberculo oriatur, vel tuberculũ est callosum, factum á pituita crassa & lenta; vel carnosum, vel phlegmonosum. Differt autem tuberculum à tumore, quoniam tumor obsidet substantiam meatus constipati; at tuberculum obsidet cauitatem illius meatus, hæretq; parietibus illius.

Tuberculũ vt à tumore differat.

Tuberculũ si fuerit callosum, requirit medicamẽta emollientia, tùm interna tũ externa, de quibus supra c. 20. & si tuberculũ hoc sit in vesica, vel meatu vrinario, exteriùs medicamenta adhibenda sunt pubi & perinæo. Quo in casu, præter cætera, insessus videtur accommodatus, poterũtque in eodẽ medicamenta, vel inijci per cathæterem, vel per candelam ceream immitti, quãquam putem summoperé candelã conuenire paratã ex cera citrina. Si verò tuberculũ fuerit carnosum, conueniunt escharotica de quibus infrá c. seq. si phlegmonosum, tractandum est medicamẽtis ad inflammationẽ attinentibus, de quibus infra eod. cap. vbi de tumoribus.

Subsidẽtia & eius medicamenta

Subsidentia fit à qualitate, vel spirituali, & dolorifica; vel materiali. Si à dolorifica, conueniunt Anodyna, quæ explicabuntur infrà c. 33. si á qualitate materiali frigida, & adstringente, conueniunt calefaciẽtia, de quibus supra c. 21. si á nimia siccitate, conueniunt humectantia, quemadmodum si á nimia humiditate, siccantia, quę omnia, qualia sint, iam constat. Quod

si

si subsidentiæ iungatur conuulsio, probantur medicamenta conuulsionem sanantia, quæ ad nunc commemorata reduci aliquo modo possunt. Nec mirum alicui videatur, quod cauitates subsident, & à siccitate, & ab humiditate, quoniam ab illa per attractionem, & collectionem, ab hac per relaxationem, tales fiunt.

Angustia non vera.

Angustia, quę pertinet ad poros, vocatur densitas, & hæc fit tùm à frigore, tùm à succo crasso, & lento replēte poros. Ratione frigiditatis, conueniunt medicamenta calefacientia, & rarefacientia superiùs proposita; præcipuè verò, quæ fiũt ex althea, hordeo, eruo tritico, oleo veteri, semine lini, meliloto, fænugræco, abrotano, capillo Ven. anetho, chamæmelo: quorum medicamentorum formulæ, & rectus vsus de se patet. Ratione succi crassi & lenti, probantur attenuantia, detergentia, & resoluentia quorum syluam recensuimus superiús. Ca. 20. & cap. præsenti.

Apertio & rarefactio.

Atque ita curatur angustia. Quod ad apertionem & rarefactionem canalium pororumque attinet, ea omnis tollitur medicamentis adstringentibus, & densantibus, de quibus satis, superque in præcedentibus.

De medicamentis agitur quibus curantur morbi in magnitudine.
Cap. XXVII.

Tumores duplices.

MOrbus in magnitudine vel est in magnitudine aucta, vi de Gal causs. morbor c.6. Ar. Med. cap. 97. de constit. art. 12. 13. & 14. Meth. per totum 2. ad Glau. per totum, vel imminuta, vt patet.

Quod pertinet ad magnitudinẽ auctam, ad illam pertinent tumores, tùm præter naturam à toto genere; vt qui fiunt à materia solùm peccante in quanto, & quali; tùm præter naturam non à toto genere, vt qui fiunt à materia solum peccante in quanto, quales sunt tumor carneus, vel ex pinguedine factus. In horum primo genere, conueniunt medicamenta euacuantia insensibiliter, de quibus cum suprà actum sit, à cap. 16 ad 21. hic duo solùm notanda sunt. Vnum est, in tumore, frigido, non conuenire repellentia: alterum est, in tumore feruido & calido valdé, qualis est cancer, nunquam adhibenda esse verè & validé resaluentia & exiccantia, sed quæcunque modestè & temperatè sunt talia, atque facultatem habent attemperandi. Eiusmodi. a. sunt Syr. de rosis siccis, myrtinus, de portulaca, decoctum & aquæ stillaticæ rosarum, plantaginis, portulacæ, hordei, atque maluarum, & altheæ, maximè si adsit dolor, quemadmodum & decoctũ Chinæ, & Santalorum, cum cichoraceis, borragine, lupulis, passulis & simplicibus dictis, paratum. Præter quæ omnia ego feliciffime vtor exterius hoc vnguento, quod &, si postulat necessitas, in vterũ iniici potest. *Recip. a. succi solani, semperuiui, plantaginis ana. vnc. i. Tuthiæ prep. cerussæ ablutæ, plumbi loti vstæ an. drach. i. olei viol. ros. compl. ana. vnc. i. ss. Misceantur in mortario plumbeo.*

Tumores toto genere præter naturam, & eorum medicamenta. Euacuantia insensibiliter.

Suppurantia quæ & qualita.

Quod si tumores hi per resolutionem non finiantur, sed ad suppurationem vergant, quemadmodum ex dolore, & febre superueniente cognoscitur, tunc suppurantia locum habent, & post hæc ea quæ pus extrahunt, & euacuant.

Suppurantia sunt, calida, De his Galen. quinto, Simpl. cap. 3. 8. & 9. & decimotertio Method. cap. quinto, quarto Method. cap. quinto. humida, vaporosa, & viscida. Ex his verò in genere simplicium sunt

caricæ, dactyli, amygdalæ dulces, butyrum, lacryma terebynthi, oleũ commune, aqua calida, farina tritica à furfuribus expurgata, malua, althea, ac pinguendo suilla & gallinacea. In genere compositorum est digestiuum lotum, Vnguentum ex mucilaginibus, & quod fit ex farina triticea, oleo communi & aqua; quibus tamen, si adiuncta sit tumori intemperies calida, admiscenda sunt violæ, cydonia, & lac primùm asininum, deinde caprinum, ac tandem, in defectu illius, vaccinum: si veró frigida, addenda crocum, fermentum, radix petroselini viridis, semẽ lini, radix cucum. agrest. oleũ anethinum, & liliaceum, ac farina orobi, tandemque Diachylon cum gummis. Circà quorũ omniũ vsum hæc notanda sunt. Primo Dosin attendi debere penes maiorem vel minorem læsionem materiæ suppurandæ. Item ea semper calida administranda esse, potissimum verò vbi sanguis ea copia viget, vt non possit resolui. Tandem ea conuenire non solùm exteriùs admota, sed etiam intus assumpta, si tumor sit in viscerib⁹ naturalibus. Ac intus quidem hæc administrari poterunt.

Dosis suppurãtium. *Modus.* *Locus.* *Formulæ internorum.*

Rec. decocti althea, caricarum, dactylor. vnc. iiij. lact. amygd. dulc. vnc. i ss. Sapa vnc. i. M. pro vna vice. Vel. *Rec. ole amygd. dulc. recent. lib. ss. Detur modo dicto.* Vel. *Rec. pulpa caricar. dactyl. ana. vnc. ss. cum sapa f. b. num. ij. pro duabus vicibus & superdetur apozema iuris decoctionis maluarum.*

Exiternorum.

Exterius conuenit Cataplasma ex radicibus altheæ coctis, & butyro, vel ex eisdem radicibus coctis, farina triticea, pinguedine suilla & oleo amygdal. Ceratũ superiùs est propositũ. Embrocha verò institui potest, ex oleis iam dictis. Quæ pus educunt, Vide Gal. 13. Meth. cap. 5 vel insensibiliter id faciunt, vel sensibiliter. Primo modo pus educitur resoluentibus, quæ conueniunt, si pus non sit copiosum. Secundo modo educitur, si extrà vergat tumor, ferro & caustico, si verò non extra vergat, medicamentis laxantibus, attenuantibus, & continuum soluẽtibus, seu disrumpentibus, vt si in mulsa coquantur suppurantia, & addantur piper, iris, synapi & sal, Sũt autẽ ab his assumptis vomitus, tussis & sternutatio concitanda, & si non euacuetur pus, licebit dare mel rosatum soluens: possuntq. hęc medicamenta disrumpentia etiam vsurpari exterius.

Pus euacuantia.

Sed hęc de primo tumorũ genere. Occasione secũdi generis tumorũ, de acribus, & causticis agẽdum est. De his omnibus Gal. Simpl. c. 3. & 15. Cõueniunt enim hæc potissimùm in tumoribus quibusdã externis, sicut sunt tumores carnei, pori, verrucæ, ficus & huiusmodi. Sunt autẽ medicamẽta hęc triũ generũ. Priora vocantur Cathæretica, alia septica, postrema escharotica, seu crustifica. Cathæretica calida sunt & sicca, vltrá tertium gradũ, minimẽ penetrantia. Componuntur ex alumine vsto, squamma æris, ærugine æris, flore æris, ære vsto, ac præcipitato. In officinis habentur parata, Vnguẽtum Aegyptiacum, Apostolicũ & Damascenum, Trochisci Andronis, Pasionis, & Musę. Septica medicamẽta sũt calidiora, penetrantia, ac carnem corrumpẽtia. Huiuscemodi parantur ex arsenico crystallino, & auripigmento, sandaracha, chrysocolla, risagallo. Quò pertinet etiam oleum arsenici secundum descriptionem Fallopij, In tract. de cauterijs. & aqua quæ chymicẽ paratur ex arsenico mixto cum Tuthia. Escharotica sunt calidissima. Nam finem quarti gradus caloris attingunt, & sunt crassarũ par-

Tumorũ non toto genere preter naturã & eorum medicamenta. *Caustica triplicia. Cathæretica.* *Septica.* *Escharotica.*

partium, ac dolorifica. Componuntur autem ex mysi, sory, chalcantho, sulphure, cinere, calceviua. Ad ea refertur oleũ sulphuris & chalcanthi, aqua fortis, causticum paratum ex aqua capitelli, vnguentũ Massæ, Aegyptiacum, trochisci ex minio. Quoad vsum, hæc medicamenta, vt dictum fuit, adhibentur exterius, & vbi penetratione opus est, eligi debent septica. Sub varijs autem formis possunt adhiberi, castigata vnguento rosaceo, vel albo, vel de succis. Verum quoniam & totum corpus aliquando a tumore opprimitur, sicut in elephantiasi, ideo intrinsecus conueniunt omnia medicamenta ex viperis parata. Exterius verò fel hirci, & sanguis taxi, quę omnia supponunt prouidentiam totius corporis.

Vsus caustĩcorum.

Sed iã de magnitudine diminuta dicendũ est, 14. Meth. c. 16. Art. Med. 97. qualis cernitur in macie. Ad hanc verò faciunt medicamenta impinguantia dicta. Vide Gal. 6. de Tuend. 8. 14. Meth. cap. 16. & 7. Meth. c. 6 7. 8. Auic. 3. 1. doctr. 5. c. 4. Intelligo autẽ per impinguantia, non ea tantũ, quæ corporis pinguedinem amplificant; sed quęcunque debitam membris molem adiungunt, & restituunt. Vnde & indicantur ab eiusdem molis priuatione, maxime secundum pinguedinẽ, & carnem. Partes enim seminariæ, cum sint vitæ nostræ veluti fundamentum, saluea ea, tametsi ex Aristotele 3 de hist. an. 16. imminui tãtillum possunt, absumi tamen nequaquam possunt. Prohibentur autem ex rebus naturalibus á macie contracta ex generationis primordijs, ab ea, quæ senectutem perpetuo comitatur, a cute arida, dura, ac aspera: ex rebus nõ naturalibus, ab aere regionis, quem ei simodi corporis dispositio necessario sequitur, qualis est in regione Aethyopum: ex rebus præter naturam, ab hectica tertij gradus, á marasmo Philippi ex senectute vocato, á phtisi denique consummata. Huius enim generis maciebus, frustra impinguãtia medicus admouerit.

Medicamẽta ad tabẽ interna.

Impinguãtia quæ.

Indicãtia, permittentia prohibentia impinguantiũ

Porrò respiciunt materiæ impinguantium, vel caussam efficientem bonæ habitudinis, & corporeę molis, calorem scilicet innatum omniũ operum naturalium auctorem; vel materiam ex qua moles illa membris accedit. Prioris generis ea sunt omnia, quæ calorem innatum, siue augendo, siue conseruando, ciborum optimam concoctionem efficiunt, qualia sunt cinnamomum, gariophylla, nux. myrist. species aromat. ros. Quæ ad posterius genus spectant, ea omnia ad nutrimentũ, siue alimentalem succum, ex quo solo debita partibus omnibus magnitudo accedit, referuntur. Sunt autem multiplicia. Nam vel qualitatibus occultis agunt, vel manifestis. In illorum censu habetur nux illa Indica dicta, cuius interior medulla subtiliter trita, permiscetur modo simplici iuri, modò pani iuri incocto, modò pultibus: semen canabinum; sarcocolla, ex qua constat puluis ille Auicennæ, 7. 4. tr. 4. c. 2. quo ad impinguandum vtitur. *Recipit enim sarcocollæ, & farinæ amyli an. lib. i. ex ijsque fit pasta cum butyro, & exiccata redigitur in puluerem.* Quæ manifestis agunt qualitatibus, ea rursus quinque modis agunt, alimentum scilicet gignẽdo; a materia excrementicia depurando; ad partes attrahendo; ad easdem deferendo seu impellẽdo; denique in ijsdem, dum agglutinari possit, retinendo. Quæ succum alimentalem copiosum gignunt, vel copiosum gignunt, & bonũ, vt carnes gallinarum, caponum, phasianorum,

Materia impinguantiũ

Quæ referuntur ad caussam efficientem pinguedinis.

Quæ pertinẽt ad materiam ex qua eiusdẽ, idest ad nutrimẽtum.

Qualitate occulta agentia.

Agentia qualitatibus manifestis.

Succum alĩmentalem gignendo.

norum, perdicum, vitulorum, columbrum turritorum, turdorũ, castratorum, vitelli, ouorũ, testes gallorum, destillatum caponis, succus carnis, contusa, aqua carnis, vinum, lac humanum, & huius loco asininum: vel copiosum quidẽ, sed crassum, ac viscidum, qualia sunt, quæ constant ex fatre, oryza, 1. de alim. cap 3. 4. &c. pane cocto in iure, lacte ouillo, vaccino, caprino, carne porcina cerebellis hædorum, vitulorum, suis amygdalis, passulis, nucibus auellanis, Plin. lib. 15. cap. 22. vasea recenti, ex Hippocr. Libr. de Vet. medicina. Huc etiã spectat puluis ille qui. *Recip. farin. cicer. infusor. in lacte, & siccatorum, rursus infusorũ, & siccatorum, tertiò deinde coctorum lib. ss. oryzæ freq. lotæ vnc. ij. Tritici, hordei exiccatorum, & sæpe lotorum ac siccatorum, sæpè lacti infusorum, & siccator. an. vnc. iij. amygd. dulc. vnc. v. Papau. panis albi bis cocti an. vnc. iiij. saccha. albi lib. i. Fiat puluis*, qui diu nõ construatur, sed sępe de recenti parari debet. Inter attrahentia sunt balneũ aquæ dulcis, & tepidæ, Vide Galen. 10. Meth. cap. 10. & 11. Meth. c. 9. administratum post celebratam primam, & secundã concoctionem, eo vsque dum carnes humectæ, rubicundę, & turgidę euaserint: thapsia ex melle illita, 14. Meth c. 16. aut ad cerati formam redacta: dropaces & picariones de quibus supra dictum est, quanquã hæ præcipuè ad partium certarũ, non totius impinguationem faciãt, quemadmodũ, & ex materijs Chirurgicis percussiones, 14. Meth. c 1. ἐπικρέσεις, seu κατακρέσεις, veteribus dictæ, ferulis quibusdam, saltẽ alternis diebus adhibitę, quoad rubra, & turgida pars euaserit. Ad alimentum deferendum, & impellẽdum ad partes conferunt omnia remedia Diuretica, & sudorifica, vtporè, quæ & vias omnes recludunt, & sunt veluti vehicula succos deferentia. Quo & facit potus aquæ inter prandium, & cœnam factus, ab ipso Galeno ꝓpositus. 7. Meth. cap. 6. Sed & salsa in hoc sensu huc pertinent, & eo præterea, quod appetitum excitant. Vnde Apollonius medicus apud Plutarchum, Quæst. nat. lib. quæstio 3. corpora emaciata sale reficiebat, & pastores eundem saginandis pecoribus obijciunt. Dixi hoc sensu. Nam simpliciter loquendo, & per se extenuant potius salsa, quàm reficiant, vtpotè terrestris naturæ, & siccæ, quomodo idem Plutarchus. Ibidem quæst. 1. & Theophrastus, 6. de causs. plant. capit. 14. negant plantas vllas salsis nutriri posse. Ad retinẽdum. a. cibum affigendumq; in ipsis partibus, ea imprimis commendantur, quæ humiditate quadam viscida, & tenaci prædita sũt, calida quidẽ in frigidis, & frigida in calidis, quo modo Rhas. & Auicen. laudant ad impinguanda corpora papauer, hyoscyamum, & alia multa, quæ impensè refrigerãt. Sunt verò talia cõplura, ex ijs, quæ supra inter ea commemorata sunt, quę copiosum crassum ac viscidum sanguinem generant, & præterea inunctio pro spina dorsi vocata; q̃ *Recip. mucilag. sem. psyl. mucil. sem. coton. sem. malu. an. vnc. i. Lactis mulier. puellam lactantis vnc. i. ss. Gum. Arabic. Tragacanth. an. drach. i Butyr. recent. sine sale loti, ol. viol. loti an. vnc. i. Ceræ albę. qu. s. f. vnguentum molle.* Item ole. amygd. dulc. & viol. lotũ in vino subdulci, & balneum alteratum cum malua, lapathio, & capitibus castratorum. Tandem sanguinem depurant omnia euacuantia, tùm sensibiliter, tùm insensibiliter, de quibus supra. Præcipuè. a. huc spectat China, quæ materiam

Attrahendo alimentum ad partes.

Deferendo alimentum ad partes.

Retinendò alimẽtum in partib⁹.

Sãguinem depurando.

excre-

excrementitiam ſiccat, & alimẽtalem non adit. Ex his verò ſimplicibus ſimul mixtis, variç fieri formulæ poſſunt, quæ omnes prædictos ſcopos adimplent, inter quas præcipuè ſunt morſelli, pulueres, decocta, & pultes. Quorum omniũ hæc exempla ſunto.

Exempla formularũ omnes ſcopos in impinguando explẽtium.

Morſelli.

Pro morſellis. *Rec. carn. capon phaſiani vel perdic. an. vn. iij. Nuc. Indic. vn. iij. ſs. ſpec. diatragac. frigid. vn. ſs. amygd. dulc. recent. phiſtic. pineor. recent. an. vnc. i. cinamom. elect. ſubtil. pulueriz. drachm. iij M. & coctis carnibus cum deſtillato capon. f. morſelli pendentes vnc. ſs. pro quolibet.*

Puluis.

Pro puluere. *Rec. nuc. Indic. vnc. ij. ſem. canab vnc. ſs. ſem. aniſor. cinamom. an drachm. ij. amyli, farin. oryzæ an vnc. i. Chin. elect. vnc. ſs ſem. papau. albi ſcr. v. ſacch. fin. vnc. iij. Pulueriζentur omnia ſubtiliter, deinde miſceãtur.*

Decoctum.

Pro decocto. *Rec caponem carnoſum med. ætatis decapitatum deplumatum exenteratum, & cum vino optimè lotum deinde. Recip. nuc. Indic. vnc. iij. phiſtic. pineor. recent. amygd. dulc auellan. an. vnc. i. ſs. Cinamom. craſſo modo contuſi. ſem. fenic. an. drach. ij. ſem. papa. albi, amyli an. drach. ſs. Conſuãtur omnia in ventre caponis: deinde bulliant in ſ. q. aquæ communis quouſque caro ſeparetur ab oſſibus: deinde facta expreſſione in torculari carnis, & oſſium ſimul, totus liquor coletur.*

Pultes.

Pro pulte.

Præparetur alter capo pinguis cum iſtis ſimplicibus, aſſetur in veru, colligatur pinguedo, & poſteà exprimatur ſuccus ex capone aſſato, & ſimul dentur in pulte. Item *Fiat puls ex farin. oryζ. & amylo coctis in iure pingui caponis, deinde aſpergatur puluis ex tribus partibus nucis Indicæ.*

Doſis impinguantium.

Quoad rectũ vſum Doſis medullæ nucis eſt ad vnc. ſs. ex iure, vel pulte. Puluis Auicen. datur ad vnc. v. ex aqua frigida: alter verò puluis deſcriptus inter generãtia ſuccum copioſum, craſſum ac viſcidum, ad vnc. ſs. quã eandem doſin habent, & morſelli, & puluis polychreſtos, dandus ex iure bonç carnis, deſtillato caponis, vino ſubdulci; alijſuè cibarijs accommodatis. Decoctum propinatur mane ad vnc. vij. quinque horis ante prandium, veſperi ad vnc. v. ſeptem horis a prandio.

Modus exhibendi.

De modo. Tametſi Hippocr. 2. aph. 11. ſcripſit facilius eſſe impleri potu, quàm cibo, tamen in contumaci emaciatione præferenda ſunt liquidis. Conueniũt autem omnia calida potius quàm frigida, cum ſic, & citius penetrent & calori natiuo ſint amiciora.

Tempus.

Tempus exhibendi in genere patet ex indicantis præſentia, & abſentia prohibentium. In ſpecie ferè in omniũ vſu per menſem perſiſtendum eſt, eaque exceptis pultibus omnia propé ieiuno ventriculo conueniunt.

Locus.

Quoad locum non interius tantum impinguantia aſſumuntur, aut exterius adhibentur, vt inunctiones, ſed etiam per clyſteres ex lacte, vel pane cocto ĩ iuſculo inijciuntur, maximè in infantibus, in quibus facilius, quàm in adultis, clyſteres nutrire alijs iam obſeruatum eſt. Et hæc de impinguantibus.

Vitijs in numero, quæ ſuccurrunt medicamenta expenduntur.

Cap. XXVIII.

QVEMADMODVM morbus in magnitudine duplex fuit ita duplex eſt etiam morbus in numero. Vide lib. de differen. morbor. c. 8 de cauſ. morbor. cap. 8. lib. Art. Med. 96. alius ſcilicet in eo aucto, alius in imminuto. Ratione numeri imminuti nulla medicamenta occurrunt. Ratione numeri aucti occurrunt medicamenta,

lapidem

lapidem fragentia, & vermes enecantia.

Medicamenta ad numerum aucta.

Quæ lapidē frangūt, Gal. 5. simp. 13. Local. c. 17. Local. lit. C. li. de ren. affect. dign. Auer. 5. col. 20. sūt simplicia, & composita. In genere simplicium, sunt succus limonum, gramen, asplenum, saxifragia, althea, asparagus, virga aurea, ononis, milium solis, ciceres rubei, amygdalæ amaræ, carpesium, cyperus, semina lappę maioris, comę polij montani, Terebynthina, radix raphani, flores genistæ, balsamum. Ex quibus pro tempore possunt parari succi, aquæ stillatiicæ, decocta, pulueres. Inter composita sunt oleū chalcanthi, medicamentum ex cantharidibus: quibus mitiora sunt acetum scyllinum, electuarium Iustinum, Lithontripticon, antidoti magnæ, Trochisci ex cicadis. Sed hæc agunt qualitatibus manifestis.

Lapidem frangentia à qualitate manifesta.

Lapidem frangentia à proprietate.

A proprietate valent sanguis hircinus præparatus; cinis leporis decollati, & in furno exiccati; cinis testarum ouorum è quibus exiuit pullus; vitrum vstum; ossa capitis lucij; millepedes, & inter composita cōfectio ex cineribus. Sed nihil præstātius est hoc puluere. *Rec. sanguinis hirci prep. lapidis spongia, cicadarū an. drachm. i ss. Bdellij, ammoniaci an. drach. i. seminum dauci, apij, flor. genistæ, radicis ononidis an. drach. ss. iunci odorati, cassiæ ligneæ an scr. ij. f. puluis subtilissimus, et detur ex aqua ononidis.*

Dosis lapidem frangentium.

Horum omnium medicamētorum dosis ex dictis colligi potest. Sæpius enim de medicamentis sub formulis propositis dictum est. Solum de oleo chalcāthi noto, vt detur a scr. ss. ad scru. j. cum Terebynthina. Non enim tutum esse puto, vt in potu illud vsurpetur. Reliqua autem, quæ ad vsum attinent de sese iam patent consideranti.

Medicamenta ad vermes triplicia.

Medicamenta, q̄ ad vermes spectant, trium sunt generum. Nā alia enecant eos, alia enecatos expellūt, alia alliciunt. Quæ enecant sunt varia. De his vide Galen. 7. simpl. passim. 14. Meth. c. 19. & de remed. facparab. lib. 3. Auic. lib. 3. Fen. 16. tra. 5. Aetium in lib. 9. c. 39. Alia enim sunt temperata, vti Syrupus acetosus, oxymel simplex. Alia sunt frigida, & conueniunt, vbi adest febris, vti acetum, succus citri, limonis, & arantij medij saporis, maturorum tamen, radix graminis, hordeum cū cortice, & cornu cerui. Alia vera sunt calida, sicuti abrotanum, costum, semina citri, persicaria, folia persici, nuclei pinorum, scordium, oleum calcanthi, & sulphuris, oleū ex mea compositione ad vermes, Consultat. nost. Med. 64. vtraque antidotus magna antiqua. Peculiari verò ratione ad vermes longos, teretes vocatos, valēt absynthium vulgare, & santonicum, semen sanctum, lupini, amygdalæ amaræ, cētaurium min⁹, ruta, hyssopus, prassium, cyminum, semina caulium, Syr. de absynthio, oxymel cum absynthio. Latos autē respiciunt baccæ lauri, cardamomum, nigella, filix, a quibus ascarides etiam interficiuntur. Cæterum, quoniam vermibus aliquando coniungitur fluxus alui, aut saltē imminet, propterea in hoc casu probantur adstringentia, vti rosæ, cichoreum, portulaca, plantago, cortex radicum mori, & absynthium. Ex his medicamentis propositis variæ parari possunt medicamētorum formulæ, videlicet pulueres, rotulę, electuaria, succi, syrupi, decocta, olea, vt sunt, quæ parātur ex amygdalis amaris, & nucleis persicorū. Sed puluis efficacissimus ad vermes omnes paratur in hunc modum. *Rec fragment. preciosor. an. drachm. i. cornu cerui, sem. sancti, dictamni, myrrhæ, tormentil. a.*

Vermes enecantia vi manifesta.

Vermes necantia vi occulta.

Formulę vermes necantium.

sem.

sem. cauliũ, sem. acetosę, coriand. prep. sem portulacę an. vnc. ss. sem. leuistici drach. x. Rhabarb. drach. i ss. folia auri num. xx. M. f. puluis subtilis. Ex quo etiam rotulæ & electuaria parari possunt. Dosis medicamẽtorũ iam dictorum, sub quacunque forma vsurpatorum, alibi patet: illud solum noto oleum chalchanti & sulphuris ad guttas aliquot debere dari: oleum. a. amygd. amarar. ab vnc. ss. ad lib. ss. in qua dosi solet dari & oleum commune, quod præcipuè cõuenit cũ succo limonis & arancij. Circa vbi agendũ animaduertendum quod hæc medicamẽta nunquam in anum immitenda sunt, præterquam in duobus casibus. Primus est, in prouentu vermium ascaridum. In his enim licet parare, & clysteres, & glandes, ex medicamentis propositis. Alter est quando vermes alij ab ascaridibus sunt in intestinis crassis. Tunc verò licet parare clysteres, & non glandes: Quoniam clysteres tantùm in hoc casu attingunt vermes. Sed & ventriculo ac vmbilico eadem apponi possunt. Prædictis autem omnibus licet addere, quæ à proprietate agunt, vti sunt coralina, lumbrici terrestres exiccati, & Mercurius, quę etiam per se dari possunt: Et propterea aliqui dãt puluerem lumbricorum ex sapa vel mulsa. Mercurius autem nõ datur in substantia, nisi in casu desperato à scr. i. ad drach. ij. ex vino. Poterit tamẽ dari Vinum in quo idẽ Mercurius sit maceratus. Et hæc vermes enecant. Quę vermes expellũt 14. Meth. c. vlt. li. 8. simpl. Aetius & Auic. vbi sup. sunt amara, vt aloe, species hieræ, pilulæ Ruffi, agaricus Trochisc. Rhabarb. de quorũ dosi alias dictum fuit. Hic tamen illud addẽdum, quæ bilem euacuant non debere dari in summa dosi. Agunt enim vt amara, & non vt soluentia. Danda autem sunt, quæ commemorauimus hactenus, per os. Quecunque verò sunt iniucũda, vti fel omne animalium, vmbilico sunt apponenda, aut etiam, si adsint ascarides, administranda per inferiora. Imo in hoc casu licet deuenire ad Trochiscos Andronis, ad ole. sulphuris, & chalchanti. Vermes alliciunt saccharum, mel, butyrũ, lac, adeps medulla, sapa. Hæc tamẽ ferè semper per inferiora sunt administrada. Quod si tamẽ vermes haberent impetum ad os, allicientia hæc possent in ore detineri. In quo casu etiam administrari possunt reprimẽtia vermes à partibus supernis, & propterea laudo haustum aceti, odoramentum factum ex allio, & cepa.

Dosis vermes necantium.

Vbi agẽdũ.

Vermes enecãtia quãdo immittẽda in anũ.

Vermes expellentia.

Vermes illicientia.

Exponuntur medicamenta morbum in situ respicientia.

Cap. XXIX.

MOrbus in situ obseruatur, in ossibus, tunica vueæ oculi, intestinis, & matrice. Morbus in situ, qui cõtingit ossibus, dicitur Luxatio, vulgo Dislocatio. Vide Gal. lib. Artis Med. 98. de cõst. art. c. 12. 2. de fractur. com. 52. 53. 54. & 3. de ijs quæ fiũt in med. com. 21. & passim Auic. 5. 4. tract. 1. Cels. li. 8. c. 18. Hæc verò, vel recens est, vel antiqua. In recẽti præter manũ operationem, quæ consistit primùm in extensione & repositione ossis, deinde in deligatione membri, requiruntur medicamẽta ante ligationẽ adhibenda, quæ corroborent ligamenta luxata, contrahant, adstringantque, ne superueniat inflammatio. Ideò in principio laudo linteũ imbutum succo plantaginis, cydoniorum, aut vuæ acerbæ. Valet ẽt & ce-

Luxationis recentis curatio.

& ceratum Hipp. seu vnguĕtum, quod fit ex ole. rof. compl. & cera. quo pertinet & vnguentũ rof. Mẽbrum sic deligatum deponendum in media figura, positione molli, æquali, & sursum versus facta, sicq; detinendum per quatuor dies immotum, deinde laxatis fascijs, pruritu que excitato, si nõ adsit dolor, primùm apponendum ceratum, æstate quidém de minio vel Diapalma; hyeme barbarum, vel oxycroceum: deinde à cerato superdanda est fascia, & ad firmitatem capitis ossis apponẽdæ ferulæ ex corio, vel densa & crassa papyro cõfectę, & post deligationem deponendum membrum, vt suprá: tandemque, vbi membrum euaserit robustum, soluendum id est, atque fouẽdum decocto absynthij, rof. gallar. malicorij, nucum cupressi, chamęmeli, in vino adstringenti facto; ac tandem ceratũ aliquod ex dictis, absque deligatione, est superdandum, membrumque ad cõsuetas actiones sensim perducendum. Quod si in luxatione recenti dolor vrgeat, sed exiguus adhibendum est medicamentum cum stuppis, paratum ex bolo armeno, sanguine Draconis, myrto malicorio, albumine oui exceptis. Si verò dolor sit insignis, inungẽdus est locus oleo myrtino, & rof. vel mastic. deinde imponẽdũ medicamẽtũ iam dictum, vel linteum cum cerato Hippo. cui superdandæ sunt stuppæ oui albumine imbutæ. In luxatione autem antiqua, oportet priùs materiã circà articulum emollire, atque discutere, exiccareque, ijs de quibus suprà dictum est. Emollientibus tamen addo perfusionem cum aqua lanarum, nec non luta emolliẽtia, vt illa D. Bartholomæi. Discutientibus adiungo suffitum ex lapide pyrite, vel molari, addo & foueas

Luxationis antiquę curatio.

balneorum: ac luta D. Hellenæ Patauij. His verò ita factis agendum, vt in luxatione recenti.

Pro tunicæ vueæ procidentia medicamẽta.

Procidentia tunicæ vueæ oculi, Vide Gal. li. fin. med. fol. 48 de differ. morb. c 13. lib. de causs. morb. c 10 Paul. li. 3. c. 22. & 6. c. 19. Cels. li. 7. c. 7. Aet. li. 7. c 34. vbi affectus est in principio; ita vt sit solùm ille affectus, qui communiter Myocephalon dicitur, atque ẽt incipit staphyloma, requirit medicamenta adstringẽtia. Inter quæ ego laudo cum spongia fotum, ex decoct. rof. plantag. bursæ past. & polyg. facto in vino adstringenti, vel aqua pluuiali. Laudo etiam Cataplasma cõfectum ex cidonijs coctis, adiectis acacia, & pulu. rof. Præter quæ ex simplicibus iam commemoratis, & coctis paratur cataplasma, adiecto modico croci; lycio, hypocystide, & spica nardi. Sed & collyrium paratur huiuscemodi. *Rec. aloes lotæ, Tutiæ præp. Sarcocollæ nutritæ an. scr. ss. spicæ nardi, croci an. gr. v. antimonij. vsti & loti scr. i. Cum cremore Tragacanthæ, f. collyrium.* Simile fit ex puluere gallarum, balaustiorumq. cũ succo fol. oliuæ.

Prolapsus intestinorũ curatio.

In descẽsu intestinorum, Gal de caus. morb. c. 10 Art. Med cap. 98. Cels. li. 7. c 14. & c. 20 Paul. li 6. c 65 & li. 3. c 53. Aet. li. 14. ca 7. pręter repositionẽ manu factam, cruribus eleuatis, præter deligaturam ferream, vel ex corio gestatam, cõueniunt medicamenta retinentia intestina in suo loco, in quorum genere laudo exterius cataplasma ex bursa pastoris cum fauo mellis, vel ex sanicula cũ snelle. Laudo & chartam papyraceam super locum affectum gestatam, & deligatam. Sed præcipue pro retinendis intestinis facit ceratum, quod de pelle arietina dicitur. Debet verò patiẽs decumbere per 40. dies, eoque tem-

pore

pore singulo mane sumere drac. I. huius pulueris, cum vnc. iij. succi vel aquæ plantag. *Rec. pellis ariet. cõbust. vnc. ʃs myrtillorũ drach. iij. nuc. cupreʃs acaciæ, coralij rubri an. drach. ij. fol. oliuæ, sumach. an. drach. i. ʃs. M. f. puluis subtilissimus cui adde sacch. sint partem tertiam* Verùm hic notandum, antequam reponantur intestina, si adsint impedimenta, ea remoueri oportere. Si igitur in intestinis sit stercus induratũ, illinatur tumor amurca olei, adhibeatur emplast. de meliloto, ac tãdem injciatur clyster communis, & emolliens. Quod si adsit inflammatio, ea curetur, vt de tumoribus dictum est.

Ad descensum vteri materię medica. Quoad descensum vteri, Vide Gal. introd. c. 17. 6. de loc. aff. ca. 5. Aet. lib. 16. c. 76. Paulum li. 3. c. 72. reposita muliere in lecto, cruribus eleuatis, suffumigetur ad pudẽdũ per emborum, cum puluere corij anguillæ, vel castorei, assæ fœtidæ & galbani: naribus adhibeantur odorata: & dum hęc peraguntur cucurbitula magna adhibeatur vmbilico: partes superiores vngãtur & fricentur. Et his non conferẽtibus, immittatur in pudendum candela cerea, illita oleo myr ino atq; sursum pellatur vterus. Deinde apponatur spongia locis mulieribus, imbuta vino adstringenti, decoctionis malicorij & gallarum, ac cera tum hoc subtus vmbilicũ applicetur. *Rec. masticis vnc. ʃs galbani drac. iij nucum cupressi, gallarum an drach. i. galliæ moscatæ gr. vi. Cum cera pice et oleo masticino fiat ceratum.* Postremo lumborum regio inũgatur vnguẽto Comitissæ, vel de cortice castanearum Montagnanæ. Sed iam medicamenta solutam vnitatem concernentia aggrediamur.

De medicamentis soluta Vnitatis, & primum de pertinentibus ad fracturas.

Cap. XXX.

MEdicamenta ad vnitatem solutam attinẽtia, vt ex supradictis patet, sup. cap. huius sect. 24. vel ad fracturas referuntur, vel ad vulnera, vel ad vlcera, vel ad ruptionem: vel ad diuulsionem seu auulsionem; vel denique ad conuulsionẽ. De ijs quæ ad tria posteriora spectant, nihil in particulari, vel pauca dicenda sunt. Nam tametsi sua sint his etiam, & propria medicamenta: tamen longiorem per se tractatum nequaquã requirunt. Ruptio siquidem, eadem ferè requirit, quæ vulnus. Diuulsio postulat adstringentia, & firmãtia. Conuulsio, si fiat à repletione, postulat resoluentia: si ab inanitione, humectantia; de quibus omnibus iam suprà est pertractatũ. Remanent igitur tantúm illa, quę ad fracturas, ad vulnera, & ad vlcera diriguntur. *Ruptionis, Diuisionis, Conclusionis materia medica.*

Quod igitur ad fracturã attinet ea vel est sine vulnere, vel cum vulnere.

Sit sermo fit de fractura sine vulnere, Vide Gal. 6. Meth ca. 5. & 6. lib Art. Med. c. 91. & de off. med. com. 23. Hip. li. de frac. passim. Cel ia li 8 Paul. li. 7. vnicus est scopus, ossis vnio, q̃ p cõsolidatiõnẽ nõ fit, nisi in pueris; in alijs vero interuẽtu calli circuligãtis ossa. Porro, scopũ hũc vt cõsequatur medicus, sic ei agẽdũ est. Primò omnium, partes ossis fracti rectè sunt cõmittendæ, quod fit à Chirurgo tribus modis manu, funibus seu habenis, ac tãdem machinamentis. Facta extensione, & cõmissis partib. seruandæ sunt in ea commissione partes, *Fracturæ sine vulnere curatio.*

& inflammatio arcenda, quod fit deligatura, vel secundum Hippocratem, Hipp lib. de fractu. passim Cels. lib. 8. Paulum lib 7 de fract à c. 26. ad 31. vel secundum Celsum. lib. 8. c. 70. Circa illam Hippocratis noto. Primò, post secundam fasciam splenia & plagulas ex pānis, inunctas cerato Hippocr. esse adhibendas. Secundo, Fascias arctius deligandas esse, circa fracturam. Quomodocunque verò fiat deligatio, tertio & septimo quoque die soluenda illa est, & renouāda, & in deligatione septimæ de aptādæ sunt ferulæ ligneæ, 6. Meth 5. curnabiles, vel ex papyro crassiore. Atque hæc dum fiunt, prospiciendum quoque est saluti partium adiacentium, & ideò ceratum Hippocratis & lintea vino nigro austero imbuta, vel medicamentum ex pul ueribus adstringentibus, oui albumine exceptis, vel stuppæ, vino prædicto imbutæ, apponendæ. Membrum autem ipsum collocandū est in canali, 3. de offic. com. 51. 52. 53. ex charta crassa parata, vel in capsula lignea, seruata ipsius figura media. His peractis deueniendum est ad ea, quę callum inducunt. De his videatur Gal 5. Simpl. 16. 6. Meth. de fractur. com. 1. t. 41. 3. de comp. med. per gen. c. 9 & 2 ibid. c. 17. & 5 ibi. c. 2.

Callũ inducentia. Qua in re præter alimēta crassa, & viscida, probantur medicamēta tùm externa, tùm interna. Interna sunt pulu. rad. agrimo. ad drac. ij & vino datus: succus eiusdem ad vnc. ij. In qua dosi conuenit & succus primulæ veris. Extra conuenit linimentum, factum ex farina volatili, cum albumine oui. Emplastrum etiam quod, *Rec. pul. bol. arm. sang. drach. malicor. gallar. balaustior. ros. an. drach i. farinæ volatilis vnc. iij. cum albumine oui excipiantur.* Ex ceratis, æstate conuenit ceratum diapalma; hyeme barbarū & oxycroceum. Ante quæ tamen omnia paranda perfusio est, ex decoct. rad. vlmi. fraxini rosar. plāta. gallar. & huiusmodi, deligatura vero quinto quoque die, mutanda. Atque hic modus conuenit in fractura tùm transuersali, tùm in longum facta, ea tantùm differentia, quod in secunda arctior requiritur deligatura.

Symptomata fracturū vt tractanda. Cæterum quoniam fracturæ multa symptomata adiunguntur, quæ & ipsa medicamentis indigent, ad hæc etiam respiciendum est. Sunt autē Symptomata ferè octo. Superuenit siquidem fracturis non raró dolor, inflāmatio, pruritus, excoriatio, gangręna quoq; & mēbri gracilitas callus item fit sæpè vel maior, vel minor, quàm deceat: figura denique mēbri interdū distorquetur.

Dolor. Si igitur dolor vrserit, ei occurri potest, vel spongia olea rosac. imbuta, vel lana succida, oleo & aceto coctis imbuta: vel fotu ex decocto maluar. & chamæmeli: vel inunctione facta ex oleo chamæmelino & lumbricato, à qua superdādum est linteum vino nigro imbutū.

Inflammatio. Huc pertinet ceratū Hipp. Pro inflāmatione conueniet emplastrū quod *Rec flor. chamameli, violar. an. M. i. radic. alth. vnc iiij. Coquantur, pistentur, deinde addantur farinæ hordei vnc. iiij. Sapæ vnc. i. ſs. ol ros viol. an vnc ij. Cum vino nigro aut aqua hordei f. cataplasma*, cui, si feruor adiungatur insignis, poterunt addi plantago, balaustia, & similia: & in declinatione adhibere licebit fotum ex decocto in vino beton. & chamæmeli vel rosar. & calamēthi.

Pruritus. Si superuenerit pruritus, fiat perfusio cum calida ad vapores discutiēdos: vel fotus cum spongia in eadē aqua, vel etiā marina macerata. Excoriatio corrigitur refrigerātibus, & siccātibus.

tibus. Propterea vnguentum de cerussa cum, & siue camphora, & in maximo feruore, Vnguentum populeum probatur, & in hyeme vnguentum ex minio. Si callus si minor quam conueniat, præter victũ pleniorem, vti oportet fascijs laxatis, medicamentis adstringentibus, perfusione calidæ. Si verò maior sit quam deceat, contraria quasi adhibenda sunt, callusque emolliẽdus, emplastro ex althea, malua, meliloto coctis, & addita pinguedine anatis, priùs tamen facienda perfusio, ac tandem ad consolidantiã perueniendum, de quibus suprà.

Gallus minor aut maior quã deceat.

Quod si gangræna infestet, perfundatur locus lixiuio decoctionis plãtag. pentaphylli, scordij: deinde adhibeatur cataplasma quod, *Rec. farina lupinor. ti. ß pulu. scord. vnc. ß. pulu. sem. citri drach. ij. cum oxymell. & lixiuio fiat emplast.* In gracilitate & macie membri, si ea fiat ob fascias nimis arctas, laxandæ illæ erunt: si ob paucitatem alimenti; nutriatur æger, balneum aquæ dulcis paret, adhibeatur picatio.

Gangrana.

Figura mẽbri distorquetur non benè coaptatis ossibus Quo in casu, si impediatur motus, patiens sit iuuenis, robustus, callus recens, os fractum exiguum, fracturã denuo rumpere oportet, facta priùs calli emollitione medicamentis suprà dictis, Frangitur verò callus manibus, vel instrumento aliquo accommodato. Atque sic agendum in fractura sine vulnere.

Figura mẽbri distorta

Fractura cũ vulnere curatio.

Quod si fractura sit cũ vulnere, vel in ea os non est detectum, vel detectum conspicitur. Si detectum est, vel squammula seu frustũ ossis recessurum creditur, vel non creditur. Si igitur fractura sit cũ vulnere, De huius curatione Hipp. agit. 3. de fract. à tex. 8. & in ea os non conspiciatur neque squammulam ossis iri separatam creditur, prima ossium est coaptanda, & conseruanda fibulis, vel sutura: deinde pro conseruatione partium, adhibenda, quæ dolorem & inflammationem arcent, de quibus suprà, in curatione fracturæ sine vulnere. Quibus illud tamen hic addendũ, abiente dolore, conuenire adstringentia, stabilientia fracturam. His peractis fasciæ molliores, latiores, ac minùs arctæ sunt adhendæ, itá, vt potius medicus curet assequi intẽtum suum pluribus circumuolutionibus, quàm alia ratione. Soluendæ autẽ sunt fasciæ, tertio quoque die, ferulæque non adhibendę parti vulneratæ, sed supplẽda earũ facultas multitudine fasciarũ

In qua os non conspicitur, nec ossis frustũ separatũ iri creditur.

Si fractura sit cũ vulnere, De huius curatione, Vide Hipp. ibid. tex 20. & 27. in qua os non est detectum, aliquod tamen ossis frustulũ separatum iri creditur: in hoc casu animaduertere oportet, an os sit separatum, an non. Si separatum est, volsella educẽdum est, & si per rimam sit separatum, detineatur tamen in suo loco, si fieri potest, attrahendum sine violentia, secus, dimittendum negocium naturę Si os non sit separatum, nihil pariter medico est agendũ. Sed in hoc casu, præter dicta, animaduertendũ, an frustulum ossis sit paruum, vel magnum. Si paruum erit ossis frustulum, cauendum ne pus collectũ in fractura commoretur, & os bonum corrumpat, & ideò pus euacuandum, deinde recessio ossis iuuanda, quod præstabit medicus, si fasciam laxam, & frequentẽ adhibebit. Ferulæ autem non sunt apponendæ, vt pus possit effluere. Quanquam verò in fractura os separari oporteat, consuetudinẽ tamen vulnus, quoniam natura non permittit vulnus vniri in ea parte,

In qua os non conspicitur, sed ossis frustulũ separatũ iri creditur.

à qua exire debet os. Si vero frustu lum erit magnum, parentur plagulæ è panno lineo duplicato, madefacto in vino nigro, & austero. Sic enim stabilitur fractura: sed prius tamen apponatur cerat. rosſ. vel linteum in vino, & oleo madefactũ. Post hæc, transacta omni suspicione inflammationis, extrahendum os oleo veteri, cera citrina, medicamento, quod. *Rec. sordiciei vasor. apium vnc. i. euphorbij drach. i. Tithymali drach ij. Aristolochiæ drachm. iij. M. ad ignem.* Quod si patiens mollis fuerit, & temperamenti calidi; conueniunt ammoniacum, bdellium dissoluta cum oleo liliaceo. A proprietate valet cinis lumbricorum terrestrium cum melle. Si denique fractura cũ vulnere habeat os denudatũ, De hoc Hippo. 3. de fract. t. 43. ante ac post, cooperiendum id, adductis labijs vulneris, fibulis, vel sutura, & agendum postea, vt in fractura simplici. Et si forte os extra fracturam promineat, restituatur in proprias cauitates, beneficio extensionis, & postea vulnus consuatur; & si non possit reponi, lima ferrea, vel alio instrumento, breuius reddatur, & coaptetur, & si difficulter coaptetur, tum etiam ita præcisum, quantum fieri potest, reponatur instrumentis, seu scalpellis, altero extremo latioribus, & tenuioribus inter ossa fracta impositis, & modò rectis fractura inflectatur, ita vt ossa magis, quam musculi, extendantur, & reponantur.

In qua os denudatũ conspicitur.

Medicamenta vulneribus accommoda percensentur.

Cap. XXXI.

Vulneris simplicis cura.

VVLNVS, vel est simplex, vel compositum. Vulnus simplex veniendum est, Vide Gale. lib. Artis Med. capit. 90. 4. Methe. 6. 3. Meth. passim. Auic. 3. 4. tr. 1. cap. 3. Celſ. lib. 5 c. 26. &c. & agglutinandum. Id verò potest fieri, & materijs Chirurgicis, & medicamentis. Materię Chirurgicę sunt quatuor, Deligatura, Fibula, Sututa, & Glutinum, circa quas digredi pertinet ad Chirurgum.

Materiæ Chirurgicæ

Solum duo noto, quorum vnum pertinet ad futuram, & est, vt antequam illa adhibeatur, prius sanguis grumefactus detergeatur, super affuso vino nigro austero. 3. Meth. 4. Alterum attinet ad glutinum, ac illius compositionē. Solet igitur parari glutinũ ex puluere thuris, sarcocollæ, mastic. boli armen. sang. drach. albumine oui exceptorum: quó pertinet, & farina volatilis, fabrorum fuligo, gypsum, Tragacantha, & resina. Et si timeatur, ne ob humiditatem, à vulnere prodeuntem, glutinũ frustretur sua operatione, poterit ei addi resina pini, vel picea, ammoniacum in aceto dissolutum, & gummi elemi. Sed nec illud interim est ignorandum, quod deligatio est debilior futura, 3. Methe. vlt. Celſ. loc cit. futura fibulis, & fibula glutino. Quare si vulnus sit minimum, nihil agēdum; sed negocium naturæ dimittēdum. Si vero vulnus sit paruum, sufficit tela araneæ farina referta, rasura corrigiarũ, vel aliud quid simile agglutinās. Si vulnus sit magnum, ac per longitudinem musculorum, cōuenit deligatura: si latum, sit vulnus, atque per transuersum, etiam fibula commoda est: glutinum autem indifferenter in omni vulnere probatur. Medicam. agglutinantia, De his Gal. 5. Simp. c. 1. & 16. & 3 Met. 4. & 5. 1. de cōp. per gen. q̃ post adhibitas matetias Chirurgicas iã dictas, superdanda sunt vulneri, sunt

Materiæ Pharmaceuticæ.

quæ-

quæcunque sanguinem absumunt, atque carnis raritatem adstringendo remouent. Sunt autem mitia, mediocria, & fortia. Mitia sūt, quæ ex rosis, plantagine, vlmo, thure parantur; & inter composita habetur ceratum de minio, & de cerussa; item vnguentum de Tuthia. Mediocria sunt, quæ parantur ex cauda equina, rubo, mastiche corallis, vino nigro austero, & folijs salicū; & inter composita ceratum barbarū minus, & diapalma. Fortia sunt, quæ parantur ex bolo armeno, sanguine draconis, myrto, nucibus cupressi, malicorio, gallis immaturis, & inter composita præcipuè ceratum barbarum maius. Illud autem interim notandum est, ex simplicibus propositis, posse parari, pulueres, succos, vnguēta, & similia, quæ adhibenda sunt vulneri, prout decet & vsus postulat.

Agglutinātia mitia.

Mediocria.

Fortia.

Quod ad vulnus compositum attinet, tale est vulnus cauum, quod huiuscemodi euadit, vel quia deperdita sit aliqua portio substantiæ, vel quia labia vulneris inuicem abscendunt. In hoc vero adhibenda sunt, 3. Lib. Meth. cap 3. præter agglutinantia, etiam Sarcotica, quæ scilicet exiccant, & absumunt excrementum crassum, atque etiam tenue, quod in carnis generatione continuo aggregatur. Prius tamen materia in vulnere existens, & quā expellere pars non potest, est concoquenda, seu digerenda; deinde detergenda.

Vulnus cōpositum quid.

Eius cura.

Pro digestione conueniunt medicamenta pus mouentia, vti sunt oleum rosatum completum Terebyntina, digestiuum lotum, & alia supra proposita. sup huius lect. cap. 27. Quibus omnibus tamdiu vtendum, quamdiu in vulnere aliquid puris conspicitur. Detergentia, De his 5 simpl. 12. 11. Meth. 13. 2. ad Glau. c. 8. quæ digerentibus succedunt, sunt mel, melicratum, mel rosatum simplex medicamentū ex farina hordei, & fabarum cū melle, decoctum hordei, lupinorum, furfurum, radicis gentianæ, Thermæ salsuginosæ, & nitrosæ. Sarcotica, De his 3. Meth. c 4. 5 simpl 16 quibus post detergentia locus est, sunt ea quæ carne implent caua vulnera, & sunt sicca in primo gradu, detergentque sine morsu. Parantur autem ex farina hordei, fabarum, thure, iride, farina erui, aristolochia, panace, & similibus. Ex his enim solent parari pulueres varij, q. inspergantur vulneri pro vsu antedicto. De cicatricem inducentibus, quæ vltima sunt, paulò infra occasione vlcerū agemus. Cap seq. Illud hic notandum est, cicatrizantia pariter debere remouere impedimenta, quæ obstant, quò minus generetur cicatrix. Cum ergo, quo minus cicatrix est subiecta carne generetur, quæ est veluti cutis, obstet humor, tum naturalis, 3. Meth 4 tum excrementitius, hic vterque per epulotica est absumendus, quæ & ideo sicca esse debent in tertio gradu, & in secundo adstringentia vt ex his pateat epulotica magis talia esse, id est magis siccātia, & adstringentia, 5. Simpl 16 quàm agglutinantia. Sed illud etiam addendum, ea quoque, quæ carnem absumunt & liquant insigni calore, vti sunt catheretica, cicatricem inducere, eaque probari in carne dura. Hæc tamen, si lauentur, euadunt mitiora, & probantur in carne etiam molli. Et hæc sunt medicamenta quibus in vulneribus sanandis vtimur.

Digerētia.

Detergētia

Sarcotica.

Epulotica.

Verum enim verò, quoniam, dū prædicta peraguntur, non rarò symptomata quædam superueniūt, vt dolor, fluor sanguinis, inflammatio, & in cicatrice aliquando

Symptomata vulnerū vt tractanda.

insignis deformitas derelinquitur, ideo de medicamẽtis etiam ad hæc appositis, aliquid est dicendum.

Dolor. Si igitur dolor occurrat, cõuenit anodynum quale est ceratum. Hip pocratis, perfusio facta cum vino austero nigro, & aqua: Emplastrũ ex mica panis, lacte vaccino, oleo rosac. compl. superdatum alijs medicamentis.

Fluor sanguinis Si sanguinis fluor infestet agendum ijs medicamentis de quibus dicetur infra cap. vlt. huius sect.

Inflammatio. Si inflammationis suspicio sit præter venæ sectionem, cucurbitulas, hirudines quæ conueniunt ratione maternæ fluentis, & fluxe sicut ratione fluentis cõueniunt frictiones, ligaturæ extremorum, probantur medicamenta reuellentia, intercipientia, & repellentia. Reuellentia sunt purgantia, quæ respiciunt bilem, succum salsum, & adustum, circa quæ opera danda, vt, quãtum fieri potest, sint immunia ab insigni calore, & si possibile sit, potius refrigerent. De his verò aliàs dixi, nunc illud dicere sufficiat, dilui ea debere sero lactis, aut saltem postea, apozema ex eodem sero propinandum, Ante vero eorum exhibitionem poterunt Lenientia, & præparantia vsurpari. Dico poterũt. Quia si appareant vestigia inflãmationis, statim purgans dandum absq; præparatione, id quod faciendũ etiam, si non sit præsens inflammatio, sed cum cautela tamen. Intercipientia iam exposita sunt sup. cap 23. Pos sunt autem adhiberi: pro his, petiæ lineæ in posca madefactæ, supra locum vulneratum: quo item pertinent succi plantarum adstringentiũ cum aceto. Repellentibus, de quibus, & ipsis iam dictũ est, sup. c 18. vtendum est vsque ad septimum diem, si præsens sit inflammatio. Vt plurimum enim dies hic solet esse terminus inflammationis Gal. 3. de comp. per gen capit 2. Quod si immineat tantum inflammatio, poterunt vsurpari vsque ad diem quintum Quoad cicatricem, circa eam quatuor occurrere solent, quæ indigent emendatione, cauitas. eminentia, color prauus, & rugæ Ratione cauitatis, si patiens sit adolescens robustus, tentabit medicus regenerare portionem aliquam substãtiæ: quod assequetur, si frequenter scarificet cicatricem superficietenus, deinde, tanquam sarcoticum, superimponat vnguentum ex succo betonicæ, cera, ac oleo. Et si voluerit medicus cohibere generationem cicatricis cauæ, (poterit autem id præstare, vbi superest cauitas exigua tantum) hoc tempore vtatur epuloticis. Ad hoc verò obtinendum non parum iuuabit, labia vulneris suspensa detinere, vel linimentis siccis, vel glutino aliquo cum ansulis, quibus labia eleuata permanent. *Cicatricis deformitas quadrupl.* *Cauitas.*

Eminẽtia. Eminentia cicatricis fit, aut carne nimis excrescente, aut labio vno super alterum glutinato. Si primum, scarificanda est pars, & denique apponendum medicamẽtum cathæreticum. Si secundum, pars pariter est scarificanda, deinde applicandum medicamentum cicatrizans.

Color prauus. Color prauus, Vide Cels. lib. 5. c. 26. cicatrix emendatur victus ratione, & intẽperie viscerum mutatis, ac tandem detergentibus, discutientibus, & siccãtibus Quare ad cicatricem albam, paratur lamina plumbi albi, vel derasi, vel contriti. Conuenit etiam & radix cucumeris agrestis, & colocynthidis superposita. Ad nigras cicatrices confert ærugo, plumbum lotũ, calamẽthum cum vino decoctum, & puluis ellebori nigri ex aliquo vnguento appositus.

Rugæ. Quod si cicatrix sit rugosa, prius scarifi-

scarificetur pars, deinde apponantur erodentia, tandem cicatrizantia. Si tādem magna, sit cicatrix, & multiformis non curatur. Si fuerit dura potest emendari pinguedine humana, ole. de been, de vitellis ouorum. His verò sic constitutis, de medicamentis vulnerarijs, quæ scilicet sanguinem depurant, putredinem arcent, grumos dissoluunt, aliena eijciunt, ac tandē expurgant, esset agendum. Sed quia hæc proponuntur ab omnibus Chirurgis, propterea de his dicere consulto supersedeo, illud solum obseruo, hæc non conuenire in principio, nec vbi febris ac inflammatio imminet, aut præsens est.

Exponuntur medicamenta, quæ conueniunt vlceribus.

Cap. XXXII.

Medicamēta pro vlcere in communi.

VLCERIS medicamenta, diriguntur, vel ad vlcus in communi, vel ad vlcus compositū.

Quæ dirigūtur ad vlcus in communi, Ita Galen. 13. Meth. capit 9. 1. de comp. per gen. capit 12. 3 de fractur. com. 7 5. aph 22. Cels. lib. 5 cap. 26. Rhas. lib. 14. capit. 3. sunt
1 primum suppurantia, quæ conueniunt ratione materiæ, quæ extra vasa in porositates membrorum influxit, suntque tamdiu vsurpanda,
2 quamdiu pus apparuerit læue, album, & æquale, deinde detergen-
3 tia; tum sarcotica seu carne implentia, tandem cicatrizantia. De sup-
4 purantibus, detergentibus, Sarcoticis, satis iam dictum est. Illud tantum hic addendum, quod ad Sarcotica pertinet, aliquando propter errorem Medici, vel ægri, vsque adeo carnē excrescere, vt medicus hanc ipsam absumere teneatur. De his Gal. 5. Simpl. cap. 15. In hunc verò vsum faciunt filamenta arida, linteum in aqua salita infusum, alumē vstum, mysi, calcithis, ærugo vnguentum Aegyptiacum, oleum chalcanti. Quæ autem cicatricem inducūt, Vide Gal. 5. Simpl. med. c. 16 4. de comp. per gen. c. 1. 13. Meth. 5. 5. Simpl. c. 26. Epulotica dicta, sunt, quę fiunt ex filamentis siccis, lithargyro, tuthia præparata, gallis immaturis, malicorio. Inter composita conuenit ceratum ex minio, ex palma, ex cerussa.

Carnē absumentia, seu cathæretica.

Quod ad vlcus compositum attinet, Vide Gale. 4. Meth. cap. 1. 4. de comp. per gen. 5. 2. ad Glau. c. 8 tale est, quod adiungit sibi vel fluxū humorum; vel intemperiem; vel molliciem, vel ossis corruptionem: vel fistulam, in quibus omnibus remouendis, valde diligens esse debet medicus. Porrò, quibus is medicamentis fluxum humorum, intemperiem, molliciem remoueat, facilè est ex dictis colligere. Circa fistulas illud notare oportet, vt, quantum fieri potest, callus adimatur. Vide de his Gal. 8. simpl 5. Local. 1. de comp per gen. c. vlt. In hoc autē casu, si callus sit exiguus, nihil pstantius herba regina, & vnguento Apostolorū: si maior, conueniūt medicamenta erodētia; si magnus, caustica, & actualia, & potētialia. Et vbi non patet aditus istis medicamentis, licebit dilatare, sinum cum turunda, facta ex radice gentianæ, vel ex spongia. De medicamentis corruptionem ossis emendantibus, sciendum, antequam adhibeantur, prius ossa detegi debere, ac postmodum applicanda medicamenta valde siccantia, Gale 6. aph. 46. de comp. per gen. c. 6 7. & 11. Hæc enim admodum, vbi os in superficie corruptū est, probantur. Talia sunt aristolochia, myrrha, aloe, radix peucedani, pumex vstus,

Vlcus compositū quid.

Medicamēta callū adimentia in fistulis.

Medicamēta corruptionē ossis emendātia.

scoria ęris, euphorbium, chalchantum, & inter cętera ol. chalcanti & sulphuris, nec non aqua fortis qua separatur aurum ab argento. In horum tamen vsu, partes vicinæ sunt muniendæ linteis madefactis, in aliquo liquore refrigeranti. His verò non cōferentibus ad terebrum, scalprum, ferrum ignitū deueniendum est. Sed de medicamētis morbi quodlibet genus emendantibus hactenus.

Transitur ad medicamenta retundentia Symptomata. Agitur de Anodynis.

Cap. XXXIII.

INTER Symptomata, tria ferè occurrunt, quæ opera medici seorsum indigent. Sunt autem dolor, De huius curatione vide 12. Meth. capit. 8. stupor seu torpor facultatis corpus gubernantis, & fluxus immoderatus.

Anodyna quadruplicia. Quantum attinet ad dolorē, occurrunt medicamenta anodyna vocata. Hęc quadruplicia sunt, facultatem distrahentia, seu alio auertētia; stupefacientia; Emplastica, & modicè digerentia, quæ sensum æquantia a nonnullis dicuntur: é quibus ea, quæ primi, & secundi generis sunt, impropriè, quæ tertij propriè, quæ quarti proprijssimè anodyna a Gal vocantur 5. Simp. c. 19.

Anodynorum, singulorum indicantia. Porrò indicantur hæc omnia à tristi sensatione, in qua forma doloris consistit, sed diuersimodé. Cū enim duo ad illam concurrant, iudicium & receptio, si sumitur ratione iudicij, indicat anodyna facultatem distrahentia, si ratione receptionis, tria reliqua. Nam, cum duo in receptione cōsiderentur, & ipsa scilicet receptio, & id quod necessario hāc receptionem sequitur, nimirum materia a dolore attracta, ratione quidem huius indicat modicè digerens: ratione verò, illius tùm stupefaciens, tùm Emplasticum: stupefaciens quidem, quod frigidum est, quatenus organum, quod ad receptionem concurrit, effectum est calidum calore innato: Emplasticum verò, quod densandi simul, & humectandi vim habet, quatenus idem ab alteratrice siccum, siccitate ad receptionē requisita, a formatrice autem rarum cōstitutum est, ob exquisitiorem sensum, cum, vbi maior raritas, ibi spiritus animalis prōptius suos radios mittat, & consequenter melior fiat sensatio. Constitui autem stupefaciens, & emplasticum indicari a solo organo ad receptionem concurrēte. Nam tametsi ad receptionem cōcurrat præter organū etiam ipsa facultas: tamen cum facultas nihil patiatur, sed tantum Organum, a facultate indicatio nulla sumitur. Sed iam in particulari materias horum anodynorum persequamur. Anodyna igitur facultatem distrahentia sunt omnia ea, quæ inducunt ab obiectio molesto ad obiectum aliud, siue iucundum, qualia sunt musica, colloquia amicorum: siue molestius, quæ anodyna dolorifica vocantur. De his Hippocr. 2. aph 46. In horum genere sunt vesicatoria, aut etiam puluis paratus ex scammonio, vtroque elleboro, colocynthide, cuius pulueris drach. j. inspergitur parti non dolenti, excitatur vlcus, & proinde dolor, qui est in causa, vt prior sedetur, & fiat illud, quod in ore medicorum versatur, Dolor est medicina doloris. Hippoc. 2. 6. Epid. 9. Stupefacientia non conueniunt, De his 5. Simplic. cap. 19. 12. Meth. c. 1. & 8. nisi alijs non conferentibus, & stante doloris vehementia.

Anodyna facultatem distrahentia, quæ & quotuplicia.

Stupefacientia.

Ex his, in ordine simplicium sũt, flores violarũ, salicis, lactucæ, nympheæ, solanum, mandragora, vtrũque papauer opium, succus a papauere expressus hyoscyamus albus cum croco correctus. Cõposita ex dictis varia parari possunt. In officinis autem habentur parata, inter intrinseca, pilulę de cynoglossa, Trochisci diaspermatõ Galeni, Theriaca recens, Philonium Romanum, & Requies Nicolai. Inter extrinseca olea & vnguẽta. Vnguẽta sũt populeum, & nenupharinũ. Olea sũt violatũ nenuphar de floribus salicum. *Dosis stupefacientiũ.* Dosis horum medicamẽtorũ varia erit, pro varietate, actiuitatis doloris. Communiter autẽ Trochisci Diaspermaton dantur ad scrup. ij. Pilulæ de cynogloss ad gr. viij. & scr. ss. Theriaca ac reliqua electuaria ad drach. j. Syr. de papauere ad vnc. ij. cum vn. iiij. aq. lactu. vel violar. Olea autem & vnguẽta prescribuntur ad vnc. j. vel ij. atque vrgente necessitate pluribus vicibus adhibẽtur, & satis copiosè. In genere autem vnguẽtorum ego soleo ordinare huiusmodi. *Rec. vnguenti populiei drach. iij. ol. nenuphar. vnc. i. Philon. ij. p sici vel Romani scrup. ij. M.* Vel *Rec. ol. nenuph. vnc. i. Vnguent. popul. vnc. ss. Opij, croci an. gr. iij. M.* Cæterùm *Modus exhibendi stupefaciẽtia.* fiunt etiam fotus, & perfusiones, ex decocto, & oleo simplicium dictorum, nec nõ ex aquis stillaticiis, fiũt & cataplasmata, item & clysteres. Quantum attinet ad modum exhibendi, intrinsecus, in dolore contumaci, conueniunt medicamenta solida: in miti potiones calidæ vel tepidæ assumptæ: exteriùs autem fotus cum petijs lineis, aut spongijs, perfusiones, linimenta & cataplasmata, vt diximus, adhiberi possunt, quibús ratione vehiculi poterit addi acetũ, vel succus limonis; rõne cõseruationis caloris natiui, crocũ, chamæmelum, anethum, fœnugræcũ, & althea Omnia vero externa calida, aut saltem tepida vsurpanda sunt. Mihi autem familiaria nulla sunt, sed ex tempore soleo componere medicamentum secundùm rationem iam propositam. *Tempus.* De Tempore adhibendi, omnia hæc conueniunt vbi præsens dolor est, an verò post, vel antè euacuationem, sic declarare oportet. Vbi enim euacuatio simul dolorem minuit, quia causam illius aufert, tũc euacuatio præcedere debet stupefacientia. At si euacuatio non tollat causam actu doloris, sed fluxum humorũ corrigat, tunc stupefacientia ante illam præmitti possunt, iuxta illud Auic. 4. 1. *Locus.* Cum ad diuersa trahere volueris, priùs seda dolorem. In vsu autem horum stupefacientium, tamdiu perseuerandum, quamdiu vehementia doloris durat, & priùs externa, deinde interna medicamenta sunt administranda. In genere internorum probantur, quæ opio sũt referta, in dolore à causa valida, 12. Meth c. 1. vehementi, cui vigiliæ sunt iunctæ: externa verò cuilibet parti adhibentur.

Emplastica anodyna. *Anodyna Emplastica sũt, De his Ga. 5. Simpl. c. 8. 1. Simpl. 12.* quę fiũt ex oleo communi, sesamino, & amyg. dulc. ex adipe vituli, hirci & capręr: ex pinguedine suis, gallinæ, & ansèris: ex lacte bubulo, capræ & ouis: ex butyro & omentis animalium, ex malua, violaria, althea, ex pomis dulcibus, vuis passis, pulpa cassiæ farina, triticia, pane modicé cocto.

Anodyna sensũ aquãtia. *Anodyna sensum æquantia, De his Gal. 5. Simp. 19. & 12 Meth. c. 1.* seu modicè digerẽtia tenuiũ sunt partium, vel temperata saltem, vel calida. Fiunt autem ex vitellis ouorum, milio, eruo, chamæmelo, anetho, fœnugræco, sem. lini, oleo cõi, cum vino albo tenui, vel cumino mixto.

mixto. Sed & quędam anodyna ha
bentur quæ emplaſtica & calida
ſunt, vti ol. lumbric. roſ compl. Vn
guentum ex althea & alabaſtrinũ:
medicamentum quod fit ex Tere-
bynthina, butyro, & vitellis ouorũ:
item quod ex cremone ptiſſanę cõ
ficitur, & ol comm. recenti. Doſis
horum medicamentorum diuerſa

Doſis ſensũ æquantũ.

exiſtit. Si enim per os danda ſunt,
vti ol. amygd. dulce, & ſe. lini, & de
coct plãtarum prædictarum paſſu

Modus exhibendi.

larum, nec non lac: oleum datur ad
lib. ſs. decoctũ & lac ad vnc x. Ex-
ternorum autem doſis vnica conſti
tui non poteſt, ſicut ex alibi dictis
colligi poteſt. De modo exhibendi,
in contumaci dolore probantur per
fuſiones, Cataplaſmata, & ſacculi
ex prædictis parata. Fotus autem,
linimenta, vnguenta, & omenta ca
lefacta in oleis, vel vino ſubauſtero
conueniunt in dolore non adeo cõ-
tumaci, eaque ſemper actu calida,
vel tepida ſaltem applicanda ſunt.
Id quod intelligere oportet etiam

Tempus.

de his, quæ intro dantur. Quoad tẽ
pus. Cõueniũt oĩa vbi dolor eſt præ
sẽs. Sed prius totum eſt euacuãdũ,
quod tñ ſano modo ĩtelligere opor
tet. Primum. n. hoc intelligendũ ve
nit de anodynis calidis. Hæc, n. ſup.
ponũt euacuationẽ totius, antequã
extetiùs adhibeãtur. Deinde circa
idem notandum, quod ſuperiùs tra
didimus, ſi euacuatio ſimul tollat
cauſsã doloris, 12. Met. 1. & 9 hanc
priùs eſſe moliẽdã, deinde adhiben
da anadyna At ſi euacuatio non au
ferat cauſſam doloris proximam, eſ

Locus.

ſe poſtponẽdã anodynis. Circa vbi
agẽdũ patet intùs & extra adhiberi
hæc anodyna, ꝓ diuerſitate dolẽtis
partis. Imo & clyſteres anodyni fi-
unt. vt ſup. dictum eſt. Quo. a. horũ
locorum adhibere ea conueniat, il-
lud attinet ad iudicium diſcretiuũ
ipſius medici determinare.

Medicamenta ad facultatem ſopitam proponuntur. Cap. XXIV.

Medicamenta facultatem excitãtia.

MEdicamenta facultatis ſopi-
tę, communiter excitatoria
vocantur. *De his multa, Gal. lib. 1. ad
Glau. c. 13. Auic. li. 3 fen j tr. 3. c. 9 &
12. tr. 5. c. 14. Aeti li. 6 c. 27. Pauli. l. 3
c. 9. 18 71. Aret. 1. acu. c. 2. & 7. Celſ l.
3. c. 30.* Hęc oĩa in eo cõueniunt, ꝙ
ſint acria tactui in fenſa, & ingrata
odoratui, ac guſtui ſummatimque
oẽm sẽsũ cõtriſtãtia. Ideo medica-
mẽta purgãtia pituitã, clyſteres, &
ſuppoſitoria acria, eãdẽ pituitã reſ-
piciẽtia, ſupra propoſita húc referũ
tur. Præterea. a. sũt & quędã alia,

Purgantia pituitam.

ſub forma odoramẽti, illitus pro pa
lato; atq; ẽt potionis adminiſtrata.

Odoramenta.

Pro odoramẽto cõuenit caſtoreũ,
aſſa fętida, pili humani, pẽnę perdi
cũ, ſoleæ calceamẽtorũ vetuſtorũ,
& ſulphur, quę ignita & torrefa-
cta sũt admouẽda. Valet ẽt in hunc
vsũ fumus, p nares exceptus, a ſpõ-
gia madefacta ĩ decocto thym, ori-
gani, rutę, caſtorei facto ĩ aceto ac-
cerrimo. Palatũ verò illinit mithri-

Illitus palati.

datio, Theriaca antiqua, confectio-
ne anacardina, aurea alexandrina.
Pro potione in cochleari ſępiùs da-
tur modicũ huius medicamẽti. *Rec.
caſtor. opt. ſubt pulu. ſcr. i. oxymel ſcyl.
vnc. ij. M.* Põt ẽt dari in potione, por
tio aliqua decocti ſupra deſcripti
ꝓ ſuffumigio. Præter hæc verò pro

Potiones.

bantur á ſcriptoribus multa chirur
gica, de quibus ſuperius in c 8 item
& plures remediorũ materiæ, qui
cum motu agũt, vt vociferationes,
& acclamationes.

De medicamentis fluxum ſanguinis compeſcentibus. Cap. XXXV.

Compeſcentes fluxum immoderatum materia.

QVę cõpeſcunt fluxum immo
deratum, *V. de his li. 5. Meth. 3
4 8 6. de plac. c. 9. 7. de Anat. adm. 1 3
& 6. Hipp. li. de alimẽ. cir. med. 3. in 6
Epid.*

Epid. com. 14 partim medicaméta sunt, partim materiæ chirurgicæ. Sed hæ ad nostrum propositũ non spectant. Quare omissis, sectione venæ, cucurbitulis, hirudinibus, frictionibus, ligaturis, lotionibus, deligatione facta super partem incisam, adductis prius oris vasorum labijs: omissis itẽ, cõpressione facta super locũ, à quo fluit sanguis, superpositis linamentis & stuppis, laqueatione item, ac vasis sectione per transuersum, ac eiusdẽ vstione sola medicaméta propono, quę motũ sanguinis ac aliorum humorum cõpescũt. Hæc verò redigo ad duo capita. Alia. n. sanguinem immobilẽ reddunt, alia vero interpellãt & intercipiũt Priora vel crassefaciũt, vel crustam inducunt. De his sup. huius sect. c. 23. Quæ crassefaciũt, vel cum stupore id faciũt, vel sine. Quæ sine stupore crassefaciũt, rursus vel cũ lentore id agũt, vel sine. De crassefacientibus cũ stupore iã est actum supra. Crassefaciẽtia cũ lentore Emplastica dicũtur, & sũt tũ calida, tũ frigida. Calida sunt, quæ parantur ex thure, cortice illius, aloe, mastiche, resina. Frigida, quę & adstringentia dicũtur, sunt, quæ cõficiuntur ex sang drac. Tragacãtha, amylo, carabe, bolo armeno, terra sigillata, albumine oui, pedibus vituli & porci, farina volatili, plantag. symphyto, subere, ebore, folijs quercus, portulaca, solano, polygono, bursa pastoris, & lapide Hæmatite. Crasefacientia sine lentore, omnia sũt frigida, ac proinde adstringentia, & fiunt ex rosis, sumach, granis granatorũ siccis, moris immaturis, gallis immaturis, myrto, malicorio, balaustijs, sorbo, mespilo, sãtalis, corallijs, cornu ceruí, acacia, hypocystide, sem. acini vuæ, spodio, & cortice pini. Quo pertinent & aqua frigida, & aqua Thermalis aluminosa, ac ferrea. Ex quibus omnibus parãtur varia medicaméta tùm interna, tùm externa, quibus ago addo composita experta mihi. In genere igitur externorũ, soleo parare lutũ ex bolo armeno, sanguine draconis, creta, exceptis aceto, & albo oui. Gypsũ ẽt eodẽ modo exceptum vsurpo. Præter hæc laudatur vnguentum Comitissæ, de cortice castanearũ, sang. drac. cũ resina exceptus, sicut & posca, & medicamentũ Gal. ℞. *Rec. duas partes thuris, & vnã aloes, albo oui exceptas, & cum pilis leporinis applicitum.* Inter interna medicaméta sunt syr. de Ribes, de agresta, plantag. myrto, portulaca, Trochisci de carabe, spodio, de terra sigill. sine opio, quorũ oĩum dosis ex alibi dictis patet. Quæ crustam inducũt, De his sup. c 27 ea oĩa exteriùs adhibentur, ego tñ aliquando ẽt iussi in vterum, & anuum si venæ illius nimis sanguinẽ perfundant ea inijci. Sũt aũt quæ parãtur ex ol. sulph. & melle adiecto puluere calcithidis, vel calcanthi vsti. Fiunt ẽt ex ol. chalchanthi, cũ succo porri. Medicamenta, quæ sanguinem impellunt, ac simul intercipiũt, sunt, quæ paullùm suprà locum exitus apponuntur. Inter quę probatur, defensorium cõmuniter dictũ, ex medicamentis iam commemoratis. Probatur & affusio frigidę, in maxima fluxione; & ad idẽ facit posca. Sed quoniã occasione Hæmorrhagiæ, aliquando concrescit sanguis, ad ipsum discutiendũ datur drac. i. coaguli lepo. vel vnc. ß. succi calamẽthi vel oxymel, vel posca, De his sup. sect. huius c. 26. Et hæc dicta sint de omnibus medicamẽtis, quæ affectus præter naturam respiciunt, & vniuersè de omnibus materijs pharmaceũticis: restat Diæteticas vt percurramus.

Chirurgica · *Pharmaceutica.* · *Sanguinẽ immobilẽ reddentes.* · 1 *Crassefaciẽdo.* · 2 *Crustã inducendo.* · *Sanguinem intercipientes.*

SE-

SECTIO III.

PARTICVLARIS EXERCITATIO circa materias diæteticas instituitur.

Hoc est

Quomodo Materiæ Diæteticæ seligendæ sint, & rectè administrandæ, sigillatim ostenditur.

De Aere. Cap. Primum.

Materia Diætetica sex.

MATERIÆ Diæteticæ omnes vt constat, referuntur ad res non naturales dictas. Gal. lib Art. Med. cap 85 Hæ sex sunt, Cibus & Potus, Somnus & Vigilia, Excreta & retenta, Motus & Quies, Animi accidētia: de quibus si pertractatum fuerit, simul negocium totum Diæteticum absolutū fuerit. Agamus igitur de illis, & primū de aere. Aer igitur cōsiderari pōt, & tanquam alimentū, & vt materia medicinalis. Si primò modo consideretur aer, debet esse purus & odoratus, 12. Meth. 5 1 de Tuen. 11. nō putridus & infectus. Sic enim materia generationis spirituū euadit, 11 Meth 3 & 13. Meth c 5 quo quidē modo solū cōsideratur, vel vt materia alimenti: quāuis alimētū valde impropriè dicatur, cū spiritus propriè nō nutriātur, sed reficantur tantum, reparenturq;. 7. De vs part c. 9 & li. de vti. respirat ca. 4 Si verò consideretur idē aer, vt materia medicinalis, 9. Meth c 14. tūc mod calidus, modò frigidus, modò siccus, modò humidus eligitur, pro varietate affectuu præter naturā, qui tractātur; & si talis haberi nō pōt, secundum propriā naturā, efficitur talis arte & alteratione 10. Meth. 8. Calidus erit aer secundum naturā suam, si cubile patientis eligatur versus austrum, in parte superiori ædiū. Ante aūt efficietur talis, si accendātur ignes ex lignis odoratis: qualia sunt cupressi, iuniperi, & rosmarini: itē si suffitus fiat ex rebus aromaticis, & odoratis, quibus omnibus non calidus tantùm, sed purus etiā & odoratus aer redditur. Frigidus erit natura sua aer, si eligatur cubile versus aquilonē, in inferiori parte ædiū, si arceatur frequētia hominum Arte procurabitur aer frigidus, si spargātur simplicia refrigerātia: si aqua de vase in vas trāsfundatur, si fiant irrotationes & euaporationes, cum aqua simplici, vel rosacea, violacea, item cum aceto rosaceo. Quinimò poterit in hūc vsū ornari cubile pomis arātijs, citrijs, limonibus, ac pilis, & orbiculis frigidis in præcedentibus descriptis. Qua etiam ipsa ratione, idē aer ad calidum alterabitur pilis calefaciētibus, mosco & ambra refertis. Quoad aerem siccum & humidū illius ratione, probātur habitationes ad loca maritima, & mōtes: ratione huius, ad paludosa & aquis stagnātibus referta: rōne vtriusq;, quæ, pro diuersitate clymatis, vel hac, vel illa qualitate, sunt prędita, Arte autem talis parabitur, ex ijsdem, quæ pro calefaciēdo & refrige-

Aer consideratus vt alimentū, qualis esse debeat.

Aerem consideratum, vt medicā materiam, qualem esse oporteat.

Calidus aer qui, & quō arte fiat.

Frigidus aer qui, & quō arte paretur.

Aer siccus & humidus qui, & quō efficiatur arte.

gerando aere sunt superius proposita. Sed illud de aere notandũ est, delectum eius potissimum probari, in affectibus capitis, & thoracis, in alijs verò non esse negligẽdum. Et tantum de aere.

De cibo rectè instituendo. Cap. II.

Cibus duplex. QVemadmodum aer, ita & cibus pariter duplex est, 8. Methe c. 3. & 3. de Temp. c. 2. alimentalis scilicet, & medicinalis.

Quod ad alimentalem attinet, is maximé respicit virtutem, a qua, & indicatur. 1. de rat. vict. 44. Desumitur autem cum ex animalibus, tum ex plãtis: 2. de alim. fac. 1. & 3. ibid. 39. *Cibus unde sumatur.* *Cibus ex plantis.* Qui ex plãtis desumitur, de eo vniuersè hoc scire sufficit, eũ nutrire quidem, sed minus eo, qui est ex animalibus, ad eoq; plus excremẽti continere, quám nutrimẽti: 8. Methe. 2. excepto tamẽ tritico, farre, ac zea, ex quorum illo panis, ex his vero alica paratur. Sunt vero alica, & maximè panis, ex Galen. 1. de alim. fac. c. 2. & 6. & 3. ibid 26. cibi copiosissimi alimenti. *Qui panis optimi nutrimenti.* Qđ tamen, quãtũ ad panẽ spectat. ib. c. 2. de illo solũ intelligẽdũ est. Primo, qui ex tritico dẽso, nõ raro cõficitur. In hoc enim plus omnino excremẽti furfuracei inest, quàm nutrimẽti. Secũdo, q. est purus, nõ furfuraceus; & plurimũ fermentatus, subactusque ac igne moderato coctus. De hoc enim Gale. loquitur, quemadmodũ Alexãder quoque, 2. Prob. 62. cum ait panem omnium ciborum maximé nutrire, & propterea Homerũ imperare, vt esitaturis ante cætera apponatur, & Aristotel. 21. Probl. cum dicit, nunquam homines panẽ fastidire, quoniã triticum homini pro peculiari cibo est datum, cum maximè alat. Porro hic ipse panis, quemadmodum, & alica, quoniam merito eorum, ex quibus parantur, nõ nihil visciditatis, necessario obtinẽt, cuius ratione obstructiones pariunt; propterea in morbis, qui ab obstructionibus pendent, vt sũt febres putridæ, Galen. 8. Meth. 2. alicæ quidem, ante coctionem perfectam, aliquid immiscet aceti, panẽ vero ablutione corrigit 1. de alim. 5. & 9. *Panis lotus, qu* Est autem panis lotus, qui in frusta diuisus, in frigidã immergitur, quousque crescat, & lentorem deponat ex Auicen. lib. 2. c de pane Oribas. 4. collecta. vltimo qui id tamen addit, panem hunc modicè prius assandum. Sed hic panis, ita lotus nostris temporibus in vsu esse desijt, illique ferè substituitur, forte ob debiliorẽ hominũ naturã, panis ex iure coctus, qui tamen nihil impedit, meo quidem iudicio, quo minus ante coctionem, modo dicto lauari possit, & ita exhiberi. *Cibus ex animalibus.* Ex animalibus habentur præcipuè carnes, & oua. Vide 3. de fac. alim. per tot. *Caro piscii* Caro vel piscium est, vel volucrum, vel gressilium. Quoad pisces, soli saxatiles in vsu sunt apud curantẽ medicum. 3. de alim. fac. c. 28. 8 Meth. c. 7. Præparãtur autem elixatione. Hæc enim ægris accommodata est, frixio autem, & assatio sanis. Coctio autem in craticulis, & patinis est causa cruditatis. *Carnes volucrum, & gressilium in genere considerat.* Circa carnes volucrum, & gressilium, in genere, pro earum electione, hęc consideranda. V hac de re 3. de alimẽ. fac. c. 2. c. 19. de cib. bon. & mali succi. c. 9. Primò ætas illorum animalium. Eligendæ enim semper carnes animalium adolescentium, seu increscentium, non eorum, quæ vel recens nata sunt, vel ad senectutem iam vergunt. Illæ enim tãquam mucosæ, & excrementitia humiditate scatentes, ad nutritionem ineptæ sunt, imò quia lubricæ sunt, ad aluum potius ciendam

fa-

faciunt, hæ vero exigui sunt nutrimenti, & tãquam siccæ, difficulter coquuntur. Secūdò pascua. Perpetuo enim illorum animaliū meliores carnes sūt, quæ laudatis pascuis vtuntur. Tertio locus, vbi degūt animalia, & genus vitæ. Carnes enim animalium in montibus, aut in locis minime paludosis degentium, tanquam minimè excrementitiæ, coquuntur facilius, & contra. Itē animalia domestica, 3. de alim. cap. 14. carnes sunt molliori, & humectant: syluestria contra duriorem habēt, & siccant. Quarto castratio. lib. de dissol. contin. cap. 6. Castratorum enim caro semper est suauior, & ab omni affectione remotior carne nō castratorum. In specie. 3. de alim. á c. 19. Caro volucrum minoris quidem est, quám caro gressiliū nutrimenti, facilius tamen concoquitur. In hoc autem genere primum locū hēt, caro pdicū, & auicularū montanarū: huic succedit caro attagenarū, turdorū, & merularū, deinde columbarum, phasianorū, & gallinarum, ad quas redigo pullos etiã, & capones. Omnibus postponitur caro pauonum.

Carnes volucrum in specie.

Carnes gressilium multiplices sunt, eliguntúrque variæ, pro varia necessitate, & vsu. De cib. boni, & mali succ. c. 6. In eorū genere maximé probatur caro hædi, veruecis, & vituli. Porcina bonū & copiosum alimētum gignit, dūmodo possit cōcoqui. Bubula sicut est minus lenta porcina, ita est crassior illa, & propterea succū melancholicum multiplicat. Ouilla post bubulam est, deterioris tamen, quã illa succi; quam sequitur caprina, quæ omnium maximè prauum, & vitiosum sanguinē progenerat.

Carnes gressilium in specie.

Cæterū circa alimenta ex animalibus, non solum habēdus est delectus ipsorum animalium, verúm etiam, & partium illorū. de alim. fac. 1. & 3. á c. 4. de cib. bon. & mal. succi c. 6. Vnde, qui voluerit generare sãguinem, ei partes carnosæ eligendæ sunt, qui crassefacere, partes viscosæ. 3. de alim. cap. 21. 1. ad Glauc. 9. Amplius testes gallorum, præcipuè eorū, qui venerem nōdum sunt experti, plurimum valent ad generandum bonum, et copiosum succum, facileq; concoquuntur, sicut & hepata gallinarum, caponum, anserū, & alæ primum gallinaceæ, deinde anserinæ, quippe quæ, ob continuū exercitium, minus sunt excremētis obnoxiæ. 3. de alim. fac. c. 2.

Partes animalium alimentosæ.

Præparatio harū carniū est varia, assatio nimirum, elixatio, frixio. Sed illud imprimis sciendum, si propositum sit medico siccare, debere eum carnes frigere, si humectare, elixandas eas esse. Sed & elixandæ sunt, cum in virium languore nutrire cito, & citra molestiam volumus. Ex carnibus enim elixatis parantur iuscula, quæ & citra masticationis laborem assumuntur, & facilius concoquūtur, 2. aph. 11. & cito distribuūtur, & satis benè nutriunt, cum ex Gal. 3. de alim. 2. tota carnis elixæ vis, in iusculis consistat. Vnde Aristoteles affirmabat, 4. Methe. elixa esse humida humiditate extranea, nō substantifica, quoniam hæc in iuribus remanet. Ad elixationē verò videtur etiam pertinere cum in Balneo Mariæ liquor stilatitius, vel ad igne siccum, ex carnibus succus extrahitur, aut ex iisdē contusum paratur. Ad præparationem spectant, 3. de alim. cap. 2. & quę immiscentur cibis, vt aromata. Sed quia hæc ferè (excepto salis, qui iucūditatis caussa ægrotum cibis admisceri potest) cibum reddunt medicamentalem, ideò nihil de illis in p̄senti. lib. 3. de ali. 22. & de cib. boni, & mali succi c. 4. Inter oua habentur gallinacea, phasianorum, perdicū, quæ & sola pro-

Præparatio carnium.

Quę immiscētur cibis ad præparationem spectant.

pro-

probantur. Anserum enim oua deterrima sunt. Sint autem oua recentia. De quibus vniuersé id sciendũ, sorbilia minùs nutrire, indurata difficulter concoqui, tremula & nutrire magis, & faciliùs coqui: ne si vsu ouorum velimus subducere aluum, sorbilia eligenda esse, abstinendum verò ab his ipsis, si æger sit nauseabũdus, vt satis alicubi Gal. innuit 1 acut. 18 Præparatio ouorum varia est. 3. de alim. 22. Coquũtur enim vel cum putamine, vel sine. Si cum putamine, elixantur in aqua, assantur in cineribus, suffocãtur in patinis. Si sine putamine, elixantur in aqua, quæ vulgo dicũtur sperdute, & frigẽtur in sartagine. Ex omnibus vero his, tremula probantur, primùm suffocata, deinde elixa, postremùm assata: Frixa vitantur, quia pessima. Nam ventriculum lædunt, ructus mouent, ægrè conficiuntur, cibum corrumpunt, malum præbent alimentum, putridas exhalationes pariunt.

Oua quæ proba.

Cibus medicinalis respicit, vel caussam morbificam, vel morbũ.

Cibus medicinalis duplex.

Qui caussam respicit ad eam refertur, quatenùs peccat vel putredine, vel copia, vel qualitate. Ratione putredinis, 11. Meth. c. 4. conueniunt cibi refrigerãtes, & siccãtes. Quare cũ cibis alimentalibus, licebit immiscere acidũ citri, & limonis; succum arantiorũ maturorum, acetum, acetosam, margaritas in succo limonum maceratas, ac tãdem cordialem puluerẽ pro cibo. Verum, quoniã putredo fit ab obstructione, ideò probatur prætereà cibus attenuans, & detergens, Gal. ibid. sicut est lac sem. melonum, & ptissana, in affectu calido, quemadmodum in frigido, feniculũ, asparagus, petroselinũ. Ratione copiæ, cibus debet esse tenuis, seu minuẽs idque magis & minùs, pro maiori, vel minori copia caussæ; item prout materia morbifica efficit morbum acutum exquisitè, vel non: acutissimum pariter exquisitè, vel non exquisitè. Vide Gal. & Hipp. 3 aph. á 4 ad 12 & 1. de rat. vict. passim. Cels. li. 2. c. 18. Si enim morbus fuerit acutus exquisitè, cibus ẽt erit tenuis exquisitè, qualis nostris tẽporibus est tota ptissana. Si verò erit acutus nõ exquisitè cõueniet ẽt cibus tenuis non exquisitè, vel panis ex iure coctus, vel ipsa iura optimarum carniũ & oua. Rursus, si morbus fuerit acutissimus non exquisitè, & in extremo, conueniet victus tenuissimus non in extremo, qualis est nostris temporibus cremor hordei, lac sem. melonum, & aqua cũ saccharo parata: si verò acutissimus fuerit in extremo, conueniet & victus tenuissimus in extremo, vti mulsa, aqua saccharata, oxymel, imo virtute existente robustissima, ipsa media. In morbis aũt Chronicis, oua, carnes, piscesq; cõcedũtur petrosi. Quoad qualitatem causæ morbificæ, prout ea varia est, ita ẽt cibus est varius. Hipp. 6 Epid. par. 4 c. 13. Si ergo ad sit calor probantur lactuca, endiuia, hordeũ, cichoreũ domesticũ, cucurbita. Gal. lib. de cib. boni & mali succi. Si frigus, saluia, rosmarinus, serpillũ, sãpsuchus, satureia, origanũ, ac aliqñ aromata. Si siccitas, borrago, buglossum, malua, passulæ, caricæ. Si humiditas, superiùs proposita occasione putredinis, atque ẽt quæ calefaciunt, prout opportunũ videbitur.

Cibus medicinalis respiciẽs causam.

Putredinẽ.

Copiam.

Qualitatẽ.

Quãtum spectat ad cibum, qui morbũ respicit, pro huius delectu sciendũ medico, hunc cibum desumi ex olerib⁹, fructibus, & granis. Olera modò calida sunt, modo frigida, eligenda pro varietate ipsius morbi, & nõ solũ incoquenda cùm carnibus, verùm etiam in aqua co-

Cibus morbum respiciens.

Ex olerib⁹.

ćta

cta cum oleo & aceto condita, ſub forma acetarij. Quæ autem ſint huiuſmodi olera dictũ eſt, ſup. hoc c.

Ex fructibus.

Fructus calidi ſunt, nuclei pini, phiſtici, amygdalæ dulces, 2. de ali. 29. auellanæ, caricæ, paſſulæ, ibid. c. 10 oliuę, & cappares ſaliti poma, & pira dulcia. Frigidi sũt, cucurbitę, melones, ceraſa, & poma, ac pira prunaq; ſubauſtera, vua graſpina. Qui tamẽ fructus, in morbis ex putredine, ſunt vitandi, quia facile corrumpuntur; ſeligendi, qui non ità facilé corrumpuntur, & concedendi non liberè tamẽ, & abſolutè, ſed guſtus tantum gratia, quo modo concedit Ga. 1. ad Gla. c. 9. in curatione Tertianę.

Ex granis.

Grana quę sũt in vſu medico loco cibi, calida quidem ſunt ciceres rubei, & nigri: frigida sũt grana hordei, ex quibus paratur panis, & ptiſſana, Vide ĩ appẽdic c. de ptiſſana. Sed hordeũ ſi frigatus ſiccat, ſi fiat ptiſſana humectat. Sunt & grana aliqua quæ inuiſcant, incraſſant, & ſiccant; 1. de alim. 6. 13. 15. 16. vti far, oryza, milium, panicum, & alica ſeu zea, quæ eſt multi nutrimenti. Poſtremo eſt triticum, 1. de alim. c. 2. quod prout magis vel minus denſum eſt, ſic magis vel minùs nutrit. Ex eo paratur panis purus, vel ſurfuraceus, vterque bene fermentatus, & moderate coctus, è quibus furfuraceus deterget, & aluum, ſubducit: purus magis nutrit. Sed hæc de cibi natura.

Quantitas cibi.

Circá rectũ cibi vſum, quod ad quãtitatem attinet, ſi de cibo alimẽtali ſit ſermo, dico virtute debili exiſtẽte,

Alimentalis.

plurimum eſſe cibi dandum, ſed p vices, Vide 1. aph. 17 ità vt parúm, & ſępè aliquid detur: robuſta

Medicinalis.

veró exiſtente, multam vnica vice, ſed raró eſſe exhibendum. Quod ſi ſermo ſit de medicinali, pro diuerſitate cauſæ, & morbi, cibus ſecundũ quantitatem variandus eſt. Quó enĩ materia, & morb⁹ eſt calidior, eò etiam magis augendus eſt cibus frigidus: & quò cauſſa, ac morbus frigidior, eò maior exhibenda eſt quantitas cibi calidi. Et hùc reſpiciens Galen. 1. aph. 17. materia exiſtẽte cruda, auget cibum medicinalem ſcilicet, non alimentalem. Hic enim hoc in caſu minuendus eſt, cũ impura corpora quó magis nutrias eo magis lædas 2. aph. 10. Rurſus, ſi opus ſit cibis medicinalibus copioſis, virtute robuſta, multũ ſed raò dandũ, debili verò parùm & ſæpè.

Modus dandi cibum.

De modo dãdi. Noto Virtute debili exiſtente, cibũ alimentalem liquidum eligendũ eſſe, cuius cenſus eſt

Alimentalem.

ſuccus carnis, deſtillatũ capponis, & aqua carnis. Hinc Hippocrates febricitãtib⁹ exhibet ſcorbitiones, & in aphoriſmis, 2. aph 11. faciliús, ait, eſſe impleri cibo quã potu. Ariſtoteles quoque ĩ omnibus morbis

Medicinalem.

cibũ ſorbilẽ laudat. 1 Prob. 52 At medicinalis modó frigidus, modò calidus cõuenit actu, p diuerſitate cauſſę. Vterque verò tã medicinalis, quã alimentalis, rectiùs ſedentibus exhibetur, quam decumbentibus, ex Aetio. l 9. c. 24. & Auicẽna; 3. 1. doct. 2 c 7. quod ſic faciliùs ad vẽtriculi fũdũ deſcẽdit. Quod præceptum maximè in ventriculo imbecilliori obſeruandum eſt.

Tempus vniuerſale exhibendi cibum.

Quoad tẽpus exhibendi cibum, ſi de vniuerſali morbi tẽpore quæratur, Dico cibum alimentalem conuenire, vbi magis poteſt virtus. Poteſt autẽ sẽper magis in declinatione, vt plurimùm in principio: in illa, quoniã tunc eſt debilis; in hoc quoniam de

Alimentalem.

bẽt ſeruari, vſque ad morbi ſtatum, Porró dictum fuit, vt plurimùm in principio, quoniam nonnunquam ĩ principio aliquorum morborum, ĩminet aliquod vehemens vitiũ, vt in paralyſi. Vide Auic Pau. Meſuẽ de Paralyſi, meritò cuius abſtinen-

dum

dum est ab alimento. In augmento autem, & statu, non est dandus cibus alimentalis, aut saltem minuẽdus, nisi tamen virtus dissuadeat. Huic enim maximè præ cæteris est attendendum. De cibo medicinali alia est ratio. Hic enim augendus est in statu, & augmẽto, & in statu quidem tùm euacuans, tùm alterans. Est àutem euacuans victus tenuis. Quòd si de temporibus particularibus sermo sit repleto toto, Gal. lib. de prissana, ac præsente accessione abstinẽdum á cibo. 1. aph. 11. & 19. Cibandi autem hora decernenda est, pro morbi ratione. V. Ga. hac de re. 11. Met. c. vlt. Hippo. 2. & 4. acut. Nã morbus vel cõtinuus est, vel intermittens. Quoad intermittentem huius vel breue, vel longum est interuallum. Si breue est, cibus est dandus in fine augmenti, si virtus nõ dissipetur, sed veluti a materia morbifica suffocetur quia vbi dissoluitur virtus, etiam à principio cibum dare conuenit. Si verò lõgum est interuallum, cibus porrigendus est tempore ipsius interualli. Quoad cõtinuum, is vel accessiones habet, vel non. In habente accessiones, dandus est cibus hora quietiori. Existente autem mórbo sine accessionibus, cibus assumendus hora solita tempore sanitatis nec non hora temperatiore diei. 11. Meth. c. 5. Circá vbi agendũ. Cibus sine dubio per os assumitur. Sciendum tamen in quibusdam casibus, vbi per os non potest assumi alimentum; aut id, quod assumitur, non est sufficiens, vt in angina, præfocatione ab vtero, &c. parari clysteres nutrientes ex iuribus cõsummatis, ex contuso, destillato, & succo carnis optimæ, ex ouis, vino Cretico, & lacte. An verò fieri possit, vt clysteres nutriant, nolo fusiùs disputare qui puto posse hoc aliquo modo contingere, ad quod credendum moueor. Quia vẽtriculus, in maxima alimenti inopia, trahit á partibus ꝓximis, maximè ab intestinis. 3. Facut. Nat. c 13. Cui accedit, quòd intestina eandem habent facultatem concoquendi, quã ventriculus. 4. de vs. part. c. 17. Nec obstat, quod Galenus nil nutrire asserit, quod non priùs in ventriculũ assumptum sit, 4 de vs part. in prin. 1. Fac. Nat. c. 10. & hinc ad iecur, at clysteres non perueniunt ad ventriculum, imó ne ad ieiunum quidem intestinum. 13. Meth. 13. Loquitur enim Gal. de cibis non præparatis, & attritis, quales non sunt, qui clysteribus immiscetur, vel si loquitur de omnibus cibis, id intelligit, quod dixit, de vera tãtùm & omnimoda nutritione, qualis non est ea, de qua loquimur. Et hæc de cibo dicta sint, quantum quidem is pro ægrotantibus facit. Nam de cibo sanorũ agere alterius est loci. De potu nunc agendum est.

Medicinalem. *Tẽpus particulare.* *Hora cibandi.* *Locus seu vbi agendum.* *An clysteres nutrire possint.*

De Potus administratione. Cap. III.

QVod de aere, & cibo dictum est, idem de potu quoque dicendum, duplicem scilicet esse, 8. Meth. c 3 & 3. de Temp. 2 alimentalem, & medicinalem. Alimentalis in morbis curãdis triplex feré occurrit. Prim⁹ est aqua cocta cum carne, vel melle, & saccharo. Aqua. n. simplex, & cruda non modo nõ nutrit, 3 acut. cõ. 17. & 4 de vs par 5. se etiã ob crassitiẽ diutiús in ventriculo moratur, & in biliosis amarescit. 3. acut 40. Coquatur igitur, vt tenuior fiat, ac cibum vehat cõmode per corpus, sicque erit potus medicinalis refrigarans, & alimentalis, vt cibi vehiculum. Secundo loco est destillatum caponis. Tertio est vinum purum, 12. Meth. c. 4. nõ recens, tenue, ex vuis

Potus duplex. *Potus alimentalis.* *1*

muris paratum, boni odoris & sapori,album vel subrubrum, quod claretum vulgo dicitur, (Rubrum enim,sicut & dulce, crassũ est) præterea aquosum. Sic enim vrinas mouet,3.acut.2.8 Met.c.3.11.Method.1 ad Glauc c.9.12.Meth.c.4. & caput non replet. Ex his subrubrum in fluxionibus magis probatur.Circa vinum tamen sciendum, in affectibus capitis,3.Epidē. com. 2.t.1.& 12.Meth c.4.1. ad Glau,3 3.de morb acut.41. ac morbis calidis omninò esse ab illo abstinendũ. Quin imò ferè in omnibus morbis, nisi materia sit cocta,1.ad Glauc.c. 9. & pro maiori parte euacuata, non debet concedi vinum,nisi id ipsum requirant vires. Requirunt autem id,primùm in declinatione vniuersali. Tunc enim plus possunt quam morbus. Secundo si fuerint debiles per resolutionem spirituũ, 1. ad Glau. 14. quo tamen ipso in casu aquosum conuenit, & aquæ etiam immixtum. Dixi autem resolutionem spirituum, quia si resolutio pertingat etiam ad solida, vt in marasmo torrido: abstinendum ab illo l.de marcore cap.vlt. Tertio ratione cuiusdam proprietatis indiuidualis. Sunt enim qui nullo modo abstinere á vino possunt, qualis fuit Dionysius, de quo scribit Aristoteles,28 prob.1. proprietate qua dã vsque adeò vino fuisse amicũ,vt cum in obsidione quadã fuisset coactus aquã bibere. tabidus euaserit.

Vinum quibus morbis conueniat, & quando.

Potus medicinalis multiplex est. Ratione caussæ putridæ probatur, Primò Oxysaccharum. Secundò aqua cocta cum succo citri, vel limonis,& modico sacchari. Tertiò decoctum tamarindorũ.Ratione causæ calidæ,conuenit potus frigidus, qualis est aqua cocta, vt supra diximus, decoctum prunorum acidorum, vinum granatorum aqua dilutũ,oxysaccharum, aqua cocta cũ succo arantij,vel limonis, vel vino granatorum cum sacchar. Qui nimo & aqua hordei mundi, cum lulapio violarum,aut rosarum Huius meminit Hip. 3. de ra. vict. 43. & 4. ibi. 71. Nec displicet decoctũ passularũ,& prunorũ dulciũ. Ratione caussæ frigidę probatur decoct.coriãdri,cinamomi vinũ medicatum cũ absynthio, rore marino, saluia,Guaiaco,sassafras,& alijs calorificis. Quoad morbũ,probantur ijdem potus, modo dicti, in calido frigidus,& ĩ frigido calidus. Illud solùm notare oportet, quòd capite affecto, etiã si affectus sit frigidus, 2.Local.c.1. caute incedendum est in vsu vini. Solet enim vinum caput,quomodocunque affectum lædere,quamuis nõ negarim interim, malo in longum protracto,concedi etiam hic posse vinum aquosum,& subrubrum.

Potus medi cinalis respiciẽs caussam.

Potus medicinalis respiciens morbum.

Reliqua materia Diætetica percurruntur. Cap. IV.

RESTANT ex materijs Dięteticis, Somnus & Vigilia,Excreta & retẽta; Exercitatio & quies, Animi accidentia. De his breuiter agendum est. Dico breuiter. Quia quantum ad curandos morbos, eorum non perinde in omnibus, ac iam dictorũ est vsus. Quod igitur attinet.

Ad somnum & vigiliam, neutrũ horum modum excedere debet 2. aph.4. Licet tamen quandoque, & somnum conciliare, & vigilias procurare. Pro inducendo somno sunt remedia, De his 10. Meth.8.12.Meth.3.& ĩ li.Simp.& Loc.& de cõp. per gen. passim. & externa,& interna. In genere externorũ,occurrunt lotiones,factæ á cæna per horã. *Recipiunt autem capita papaueris albi, cum sem. modice contusa numero x. corticum mandragorę vnc. i. vel ss. fol. lactuc. salic. vitium, flor, nenuph. violar. rosar.*

Somnus & vigilia vt instituẽda.

Somnũ conciliantia.

rosa. anet. chama. an. M. ß. Bull. in sufficiēti quātitate aquæ ad tertias ꝑ vsu dicto. Paratur ēt linimentū pro partibus capitis pulsātib. & foraminibus narium, ꝙ *R. vngu. popul. vnc ß. olei nenuph. vnc. i. Opij, croci an. gr. iij. M.* Fit & fotus pro partibus ijsdem, & anfractibus auriū, cum vino de coct. sem. hyoscyami albi. Quoad interna, ad hæc deueniēdū est externis nō cōferētibus, inter q̄ ego laudo, vt cibarijs incoquātur lactuca, & eius sem. vel immisceat̄ emulſ. sem. pap. albi ad vn. ß. vel vn. j. Hora ēt somni poterit dari hic syrupus *R. aquæ lact. vnc iij. Syr de papa. vnc. i. ß. M.* ac vrgētibus vigilijs nō erit incōueniēs eadē hora dare dr. i. Ther. recent vel Philon. Rom. vel Requ. Nicolai, aut gr. viij pilu. de cynoglossa. Addo quod. Pro inducendo sōno faciet quoq; intus lac amygd. in aqua vel decoct. lactucæ liquatū acceptis xx. amygd. & suff. q. liquoris. Detur hora somni. Opiata aūt q̄ proposita sunt, nō dētur nisi vrgēte necessitate, & ꝑ interualla, nequaq̄ quotidie. Extrà, præter lotiones propositas, artubus extremis adhibendas, vsurpari ēt hæc poterūt. Primo inunctiones à cæna nariū internarū, ceruicis, & partiū pulsantiū cum ol. flor. salicū. II. Pro pueris & delicatioribus Odoramētū naribus à cœna admouēdū, ex capitibus papau. albi cū seminib. tusis, aspersis vino odorato, & deligatis in syndone rara. III. Perfusio capitis tepida, manè ante prādiū, & aliqn̄ vesperi à cęna ꝑ horam, cum lactis & aquæ solani æquis portionibus, adiecto ad penetrationē succo limonis, non aūt aceto, quia sua siccitate vigilias infert. IIII. Emplastrū ex mica panis in lacte cocta, adiecto opio & croco an. ad dr. i. & ol. viol. q. s. á cæna syncipiti detōso, frōti & tēporib. adhibitum. Porrò somnus ipse ineatur noctu non interdiu (nisi nox insomnis fuerit) nec statim à cibo, idq;, quod minus sit, ad horas septem, qđ sūmū ad nouem. Decumbatur aūt prius in latus dextrum, deinde in sinistrū adiuuandam concoctionem, capite eleuato, & cruribus retractis, præterquam in destillationibus, in quibus vtilius est decūbere capite humili. Ad vigilias inducēdas pertinēt medicamēta superiús ꝓposita, Sect. 2. c. 34. vbi de facultatis torpore.

Inducentia vigilias.

Quoad excreta & retenta, aluus lubrica seruanda est, Hip. 1. de rat. vict. 32. & 45 Vide item Gal. 6. de Tuen. c. 9. ēt auxilijs medicis. Inter quæ occurrit panis ex tota farina factus, cū sale, & passulis, & aliqn̄ anisis, in prima mensa cōmāsus. Ad idē facit ius cauliū, vel mercurialis, cū passulis paratū, & ante mēsam acceptū, Pertinet ēt húc puluis Tartari albi præparati ad vnc. ß. ex iure pingui datus. Itē cydoniatū in vltima mēsa acceptū. Probatur & Vinū Sena medicatū, passulæ item, ac pruna præparata, ac pilulæ de aloe soccotrin. lota cum succo ros. ad scr i. acceptæ. Pruna autē & passulas soleo præparare hunc in modum. ℞ *Infus. senę factæ secund. artē lib. i. ß. cum qua dissolue man. elect vnc iij. deinde adde passular. vel prunor. dulc. lib. i. Ponatur ad cineres calidos, quousq; totus liquor absorbeatur atq; his vtatur patiens ante mensam.* Quin & clysteres emollientes ex oleo, butyro, & iure facti, & qui communes dicuntur in hoc casu laudantur. In morbis tamē calidis abstinendum à calidioribus.

Excreta, & retenta.

Aluus lubrica seruanda & quib.

Sed al ū, præter dicta, seruabūt lubricam, assumpta in mense principio vti, ferculū ex oleribus & herbis consuetis pro cibo ass mptis, nimiū Malua Brasica, Mercurialis, & beta, cū passulis & prunis dulcibus: fructus horarij, vt sunt pruna dulcia, cerasa dulcia, ficus recentes,

vuæ, tempore æstatis: pulpa passula-
rum, cum saccharo ad vnc. i. caricæ
pingues quinque numero, in quarũ
cuiusq; medio sit vnum granum sa-
lis cõmunis: Sal. chymice e Tartaro
paratus ad gr. xv. ex ouo sorbili, vel
iusculo radices polyp. quercini re-
centis incisæ, & lotæ in vino ad vnc.
ſs. sub forma acetarij cũ modico pi-
peris: cappares saliti, vel Genuenses
aceto conditi, priùs expressi, deinde
macerati pro vna vice ad vnc. i. in
vnc. ij. aceti solutiui, quod Rec. aceti
acerr. lib. i. senæ. vnc. i. ſs flor. cor. M. f.
anixor. gingib. cinam. an. dr. ſs. M. infun
dantur s. artem & f. f. expressione ser
uetur vsui, est & aliud acetum solu
tiuum in quo etiam capparides ma-
cerantur, & vsui seruãtur loco ace-
tarij in vespera, quod Rec. polipodij
quercini dr. x passularum vnc. i. cinam.
anixorum an. dr. ſs. contundant contun
denda, & bull. ad consumptionem quar
ta par. deinde adde fol. senæ elec. dr. x.
flor. cord. p. i. bull. vnic ebull. & maneãt
in infusione quousque totus liquor refri-
geretur, & postea f. col. cum forti expres-
sione; prunum vnum damascenum ex
his, quæ hoc modo parantur. Rec.
pruna damascena dulcia bené matu
ra, excoriata. Ponantur ad Solem
in vase vitreo repleto manna trita.
Euoluantur singulis diebus, donec
accipiant corticem ex manna. Ad
idem faciũt, maximé in renibus ca-
lidioribus, cassia tùm condita ad
vnc. j. deuorata; tum fistularis ad
vnc. i. ſs. vel iij. sæpius ante prãdium
per dimidium horæ masticata, su-
perassumptis coriand. præp. & sac-
ch. semiobductis ad mensuram co-
chl. item electuarium ex æquis por-
tionibus pulp. cassiæ, passul. pruno-
rum dulc. sebesten cum tantillo ci-
nam. ad vnc. i. hora ante cibum de-
glutitum: præterea conserua ex ro-
sis communibus cum manna ad co-
chleare vnum, & in maximo feruo-
re vnc. ij. Infus. rosar. sol. cũ cyatho
seri lactis quinq; horis anté cibum
quemadmodum in naturis & affe-
ctib. frigidis, vnũ vel alterũ cochl.
aqu. vitæ in cuius lib. i. fol. senæ ele.
vn ij. fuerint immaceratę. His verò
oĩbus operosiora, nec minùs suauia
sũt ista. I. Diacydoniatum, qđ. Rec.
polyp. epith. an. vnc. iij vini albi lib. iij.
M. bull. s. artẽ. Colẽtur. colat. adde carn.
cyd. lib. vij. bull. ad debitã crassitiẽ, cole-
tur exprim. Expressis add. sacch. fini lib.
iij. iterũ bull. ad for. Diacyd. deinde in-
sperge pul. Mechioc. vnc. ij. cinam. garyo
ph. an. vnc. i M f elec. Dosis ab vnc. ſs.
ad. vnc. i. II. Diamarenarũ, qđ R. succi
marenar. lib. i. flor. cass. mouit. ext. vnc.
vi. bull. ad moderatã cõsistentiã; deinde
adde loco sacch. mã. el. q. s. M. f cõfectio
Dosis ad vnc. i. III. Diafusini dictũ, qđ
Rec. fol. sen. el à stipitibus vnc. i. Tarta-
ri albi, cinam. gingib. an. dr. i. vini albi
odora. lib. iiij. Infund. oĩa simul facta
vnica ebullit. per xij. hor. deinde bulliãt
ad consumptionem tertia partis, colẽtur.
Deinde Rec. prun. dul. exicc. lib. i, Extra-
hãtur ossa, & bull. in sup. dict. infus. ad
ebibitionem ipsius, post aromatizẽtur cũ
modico sacc. albi, et seruẽtur pro vsu. Do
sis ab vnc. i. ad ij. IIII. Electuariũ, qđ
Rec. polyp. sem. carth. an. vn. ij. anisi vn.
ſs. cinam. dr. iij. Senæ vnc. iij. M. infund.
in aq. com. lib. iij. per hor. xxiiij. bull. ad
consumpt. tert. part. & incolato infunde
prun. dulc. lib. i. ſs. Traiect. per setac. ad
de sacch. fini vnc. vij pul. Mechiochan.
vnc. ij ſs. M. f. el. Dosis vnc. ſs. vel i. Pro
nobilib. & diuitibus, parari poterit
aqua stillaticia, ex pomis citrijs pfo-
ratis excauat. & replet. pul. senę pp.
rad. poly. Tart. alb. & sacc. pasta de-
inde obductis in furno coctis & tã-
dẽ abiecta pasta destillatis in B. M.
Dosis ad vnc. iij. vel iiij. Quod si qs
efficacius q̃d velit, is pilulis vti pote
rit ex aloe succotrina, q̃ aspergit ter
decocto myrobal. citrin. chebul. In-
dor. sem. cart. modicé cõtusor. Rha

barb.

barb & polyp. ac exiccatur ter, in vmbra, & deinde excipitur in magdaleum cum aliquo ex sup. scriptis electuarijs.

Venus, vt instituẽda. Ad excreta, & retenta pertinet etiam Venus. Quæ, si conueniat, sit moderata, atque prima concoctione celebrata. Lib. Art. Med. 87. Auicẽ. 2. 37. tr. 1. c. 20. tantũ exerceatur, dummodo tamen fuerit licita.

Exercitiũ. De exercitio statuo, vt, si liceat, fiat vsque ad sudorem exclusiuè, 6. Epid. 3. text. 8. 2. de Tuend c. vlt. ieiuno ventriculo. 6 Epid. 4 tex. vlt. Fiet autẽ frictionibus, ambulationibus, equitationibus, nauigationibus, & gestationibus.

Ita tamen, vt in his, qui decumbunt, & laborant, exercitij loco conueniant frictiones: conualescentibus accommodatæ sint gestationes: ambulationes pauló robustioribus, & sanis sint aptæ. Quæ tamen omnia semper ieiuno fiant vẽtriculo. Prohibentur enim exercitia quæuis à cibo in ventriculo existente.

Animi accidentia. Quoad animi accidentia, in sanandis, & præcauendis morbis omninò cauenda sunt omnia animi accidentia molesta; V. Galen. 1. de Tuen. 8. quamuis non negarim, pro morbi diuersitate, disponi posse patientem, ad hæc, vel illa, prout opportunum videbitur.

Conclusiõ huius tractatus. Et hæc sunt, quę habui pro complemento tractatus de ingressu ad infirmos, dicere. In quibus, si artis Tyronibus, vt confido, viam straui ad facilius, & felicius eam exercendam, imprimis Deo Optimo Maximo gratias ago, deinceps de grauioribus, & vtilioribus cogitaturus: sin minus, at saltem rationem meæ imbecillitatis habentes, bona ac propensa in artis studiosos mea voluntate, qui hæc legent, erunt contenti. Id quod etiam atque etiam ab ijs peto, atque contendo.

Finis Libri Secundi.

IVLII CÆSARIS CLAVDINI MEDICI, ET PHILOSOPHI BONONIENSIS

AD TRACTATVM SVVM DE INGRESSV AD INFIRMOS.

Appendix de remedijs generosioribus.

PRÆFATIO.

Occasio scribendi.

N præcedenti De ingressu ad infirmos tractatu libro 2. in Empirica item nostra rationali, breui, si DEVS volet, edenda, non rarò mentio incidit remediorum quorundam, quorum vsus, & natura ibi non proponuntur, quòd & longiorem, quàm pro re, tractatum, requirerent, & tanquam ea, quæ multiplicis sunt vsus, ad nullum certum aliquem locum referri posse viderentur. Horum igitur, cùm perquā necessaria Medico sit cognitio, quia in frequentissimo versantur vsu, vt nequid deesset artis Tyronibus, quod ad Medicinam ex tempore faciendā prodesset, visum est eorum explicationem tractatui huic, appēdicis quasi loco, subnectere. Id quod eò feci libentius, quòd nonnulla de ijs alibi, me inscio, typis commissa viderē, ac quidem concisius, & ieiunius quā res postulabat. Rediguntur autē ea omnia ad duo summa capita. Vel enim materiæ sunt remediorum, vel remediorū formulæ. Ad formulas ptinent Balnea, & stillicidia. Materierum aliæ ad alterandum solum valent: aliæ ad alterandum pariter, & ad euacuandum, tum sensibiliter, tum insensibiliter, adhibentur; agūtque partim manifestis partim occultis qualitatibus. Sumūtur aūt á rebus tū inanimatis, tum animatis. Quæ ab inanimatis petūtur, partim à simplicibus sunt, vt aqua simplex; partim à mixtis, tum liquidis, vt aquæ thermales cū suis annexis, lutis, s. & vaporarijs; tum solidis, vt quæ constant chalybe. Quæ ab ani-

Diuisio tradendorum.

animatis desumuntur, ea & ex plãtis, & ex animalibus habētur. Quæ à plantis colligũtur, vel à radicibus capiuntur, vt medicamenta è China, Salsa, Canna vulgari, & aliquo modo Saponaria: vel ex lignis, puta Guaiacino, Sassafras, Iuniperino, Lētiscino, Tamaricino, Visci q̃rcini, Fraxineo, & Sãtalino: vel ex fructibus, vt aqua hordei, & ptisana: vel ex succis, vt Vina medicata. Quoad aĩalia, alia a carnibꝰ ipsorũ habent, vt medicamẽta ex Viperis; Ius galli, pulli, & colũbi turrialis: alia ab excrementis ipsorũ vtilibus, vt Lac, & eius Serũ. De q̃bus omnibus acturi, non mutabimus eũ, quẽ ĩ reliquis materijs medicis seruauimus ordinẽ superiori tractatu, sed primó ex eorum natura explicata, indicantia, permittentia, prohibentia eliciemus: deinde circa rectum eorum vsum, & administrationem versabimur. Initium autẽ faciemus à materijs medicis, easque eo, quo ꝓpositæ sunt ordine, ꝓsequemur.

Ordo procedendi.

SECTIO I.

De natura, & vsu aquarum naturalium, tum simplicium, tum medicatarum, vbi de Lutis quoque, & Vaporarijs.

De aqua simplici.

Aqua simplex, quæ et quotuplex.

Aquæ simplicis facultates, indicantia, prohibentia in genere.

AQuæ naturales in duplici sũt differentia. Aliæ enim simplices sunt, aliæ medicatæ, quas vulgo Thermas vocant. De vtrarumq; natura, & vsu nobis agendum est.

Quod igitur ad aquã simplicem attinet, intelligimus per aquã simplicẽ cũ Gal. 1. Simpl. 5. non eã, quę talis est ad naturam, sed ad sensum; & vt cũ marinis, & mineralibus cõfertur. Sunt autem huius ex Ætio quinque genera, Tetrabib. 1. Ser. 3. c. 165. pluuia, fontana, putealis, fluuiatilis, stagnina. Qđ spectat ad facultatem aquæ simplicis, & ad eius indicantia, prohibentia, ac permittentia; de ijs. In genere hoc tantum dici potest, frigefacere, et humectare, non substantificè tamẽ, sed qualitatiuè, vt loquuntur; ideoq; vsum eius totum esse medicinalem, non alimentalem, indicarique ab affectibus calidis, & siccis, prohiberiq; à contrarijs. Aqua siquidem, Gale. 3. de rat. vict. 17. 4. de vs. part. c. 5. teste, non nutrit, sed solius vehiculi habet rationem. Quo in sensu solo eius vsum damnat in morbis acutis Hippocr. vtpotè plurimorum malorum, quę ipse fusè commemorat, autorem, 3. de rat. vict. 40. & 42. In specie verò ea explicari nõ possunt, nisi tradẽdo prius rectũ vsum. Pro vario. n. vtendi modo, maximé secundũ, vbi, ipsa quoque varia sunt.

Aquæ simplicis vsus totus medicinalis.

Rectus vsus aquæ simplicis.

Si igitur de recto vsu sermo sit, & primo de vbi agendum; sic adhibetur aqua simplex & intus, & extra; & vtrobiq; tum frigida; tum calida. Ac intus quidẽ, per modum potus solũmodo exhibetur: extra verò per modum tum stillicidij, tum balnei, siue vniuersalis, siue particularis, sub quibus comprehendũtur aliquo modo insessus, lotiones, irrigationes, & fomenta. Sed de aqua simplici exterius adhibita suo loco, in peculiari, scilicet de balneis, & stillicidijs sermone. Quantum verò ad eam pertinet, vt in potu administratã; vt sic variꝰ est eius vsus, prout varia eius facultas. Tepida enim, quia ob teporem nauseam mouet, maximè si in maiori detur quãtitate; & præterea, quia ob eundem, in calore velut temperata, vim obtinet attẽperãdi; ideo & ad ciendum vomitum propinatur in capite dolente ex ebrietate, aut alio quouis stomachi vitio, 11. Local. cap. 1. & ad acres, ac mordaces frænãdos humores: 7. Met. 8. quo modo et ad

Vbi agendum.

De aquæ simplicis vsu in potu.

Vsus & vires in potu aquæ tepidæ.

singultum ex erosione humorum acrium: ad bilē supernè, & infernè erumpētem, id est, ad choleram: ad gingiuarum, faucium, & tonsillarum inflammationes, & alia huius generis, datur ab Aetio loco sup. citato. Sed & ad renes alterādos facere, si in principio past⁹ sumatur, experientia animaduersum est.

Vsus & vires in potu aquæ frigidæ.

Frigida autē, eo quia, præterquam quòd refrigerat, & humectat, repellit ēt; eam ob caussam multis in affectib⁹ apud scriptores veteres exhibetur: ad deturbandas cruditates è ventriculo: Aet. lib. 3. serm. 1. c. 24. ad medicamenti assumpti, nec operantis, vim promouendam Mes. libr. 1. Theor. 3. Diosc. c. de Lathyride. ad prohibendum ascensum vaporum in caput, & auertendo symptomata, quæ idem in acutis morbis tētare solēt. Hipp. 3. de rat. vict. 41. Cel. lib. 1. c. 3. Sed pręcipué datur ad ꝓfligandā intemperiem impensè calidam, siue illa peculiarem partem obsideat, ventriculum puta, iecur, &c. 7. Met. 6. Siue totū occupet, vt fit in continentibus, & ardentibus febribus 9. Meth. c. 5. Aet. lib. 2 ser. 1. cap. 72. Quin & ad Erisypelas internum ea Gale. 7. Meth. 6. & ex illo Aetius vtitur,

Indicantia potū aquæ simplicis.

Ex quibus omnibus facilè cōstat, aquæ simplicis potus, à quibus indicetur. Indicatur siquidē ab omnibus ijs, quibus succurrere dictū est, maximè vero frigidæ potus, (cuius cōsideratio præcipuè ad Medicum spectat) a febribus continentibus, & ardētibus indicatur, Vide Galen. 9. Meth. 5. 11. Methe. 9 4. de rat. vict. 12.

Prohibētia, & permittētia vsum aquæ tepidæ

Quoad prohibentia, & permittentia; aquæ tepidæ vsum, quatenus vt vomitorium exhibetur, non ferunt, qui cōditionibus ad vomitum necessarijs destituuntur, de quibus actum est præcedēti in tractatu: quatenus attemperat, á nausea, & vētriculi debilitate excluditur.

prohibentia vsum aquæ frigidæ.

Aquæ frigidæ vsus prohibet, ex rebus naturalibus à temperie frigida totius, aut principū partiū; ab ætate senili puerili, quód illa necessario debilis sit, hæc verò ex Gale. conuulsionibus aptissima. 1. Epide. sect 2. t. 24. & 57. ab habitu gracili, & extenuato, vtpoté qui per exiguo sanguine, 2. aph. 28. qui præcipuum est contra frigidæ vim tutamen, abundat Cōsuetudo non prohibet; nā etiam insuetis data nullam noxam infert: 8 Meth. 5. datur tamē audacius assuetis. Ex rebus non naturalibus eundem interdicunt hyems, & cæli cōstitutio, ac regio frigida; permittunt cōtraria, quidquid dicat Auicenna. Ex rebus præter naturam eam abnuūt materia frigida, crassa, ac lenta: item calida impacta: intemperies morbosæ omnes præter calidam, & siccā: obstructio viscerum: tumor in ijsdem ex genere inflammationis, œdematis, scyrrhi. 9. Methe. 7.

Quæ aqua pro potione eligenda.

Cæterū non quælibet pro potione aqua eligēda est, sed optima. Talis autem est, ex Gale. 1. Simp. 5 lib. de ptiss. c. 2. quæ quoad gustū, et odorē exquisitè oīs qualitatis expers est, quoad visū pellucida, & sincera: ex Hippo. 5. aph. 26.

Optima aquæ nota.

q̄ lęuissima est, id est, cito calefit, & refrigeratᷣ; itē in qua carnes, legumina, & cætera citissimè coquūtur, 4. in 6. Epia. t. 10.

Quæ aqua optima, quæ minus.

Ex oībus aūt aquæ generib⁹ supra enumeratis, ad has virtutes proximé accedit pluuialis, Gal. ibid. non q̄uis tñ, sed illa, q̄ tpe æstatis sereno cælo, aut cū tonitru nonnunquā demittitur; vtpote, quæ ex tenuibus vaporibus, vi aeris eleuatis conficitur. Post hanc est putealis, q̄ promanat ex proximo fonte, aut fluuio. Hæc. n. ꝑ terrā, per quā fluit, dummodo illa non sit alienæ alicuius qualitatis particeps, ꝑcolata, tenuior & purgatior cæteris redditᷣ. Stagnina oīum pessima

sima

Aqua minus bona quo porrigenda.

sima est. Fontana & fluuialis in defectu pluuialis, & putealis, ijs possunt substitui, hac tamen conditione, vt si minùs videantur probatæ decoquantur eo modo, quem Gal. fuisè prosequitur, Gal. ibid. quemque à Nerone Plinius inuentum existimat, lib. 31. c. 3 quamuis etiã Hippocratis tẽpore decoqui aquã consueuisse, ex eius de ratione victus libris colligitur. Quod ad quãtitatem aquæ exhibendæ spectat, tepida quatenus vt vomitoriũ exhibetur, eius dosis ex doctrina de vomitorijs patet: quatenus vt attẽperans, sic ex Aetio pauxillum eius dandum est, vnus scilicet aut alter cyathus. Frigida verò in affectibus tribus prioribus suprá commemoratis, ad sesquicyathum, aut paulò ampliùs ab autoribus exhibetur. Quod ad posteriores attinet, maximè ad febrem, vel ea exhibetur ad sitim sedandam, & tantum eius exhibendum est, quantum vnica inspiratione æger haurire potest, 1. de rat. vict. 43. vel ad extinguendũ calorem, & tantùm eius imperandum est, quãtum haurire ægro libet, seu ad laborantis satietatem, vt Gal loquitur, 9. Meth. 8. vel ex Auicẽna, donec æger fiat viridis, idque confertim ex Paulo faciendũ est lib. 3. c. 36 Qua tamen in re ex eodem Galeno, 1. ad Glau. cap. 13. tempus anni, regio, ætas, natura, & consuetudo spectanda sunt. Quo factum est, vt Galenus non perpetuò eandem eius mensuram exhibeat, sed nunc, vt dictum est, nunc moderatè, 10. Meth. 5. & 7. nunc ad duas heminas, nunc ad duos aut tres cyathos. Modus exhibendi est, vt frigida quidem actu talis detur, sine vllus rei permistione, aut præparatione, Gal passim locis citatis, simplex, sincera, & cruda; dummodo conditiones, quas enumerauimus, habeat; quæ si desint, 6. Epid. 4. tex. 10 erit coquenda, ita tamen, vt refrigeretur denuò & prorsus gelida exhibeatur. Iam verò tepida, quamuis & ipsa sola quoque propinetur interdum, non rarò tamen quædam ei permiscẽtur, quæ vim eius ex stimulent, de quibus suo loco est actum. Quoad tẽpus vniuersale, tàm frigida, quàm tepida exhibentur, præsentibus indicantibus, & absentibus prohibentibus. Sed circa frigidam in febribus, si de tẽpore vniuersali loquamur, sciendum est, nunquam exhibendam eam esse, nisi apparẽte cõctione, 9. Meth. 5. 1. de rat. vict. 43. quidquid contra Auerrhoes statuat 7. coll c. 8.

Dosis aquæ tepidæ in potu.

Dosis aquæ frigidæ pro potu.

Contradictio in Galeno conciliata.

Modus exhibendi aquam frigidam.

Modus tepidæ dandæ.

Tẽpus exhibẽdæ aquæ simplicis potu.

Vniuersale

Licet enim frigida proprium remedium sit febris, vt febris, non tamen est remedium febrem efficientium humorum, nisi quatenus eos euacuat, per vrinam, aluum, sudorem. His autẽ nisi post coctionem vtiliter exturbari nequeunt. Non est tamen expectanda coctio omnimoda, sed sufficit, moderata. 9. Meth. c. 16. Secus enim periculum esset, ne in Hecticam febris facesseret.

Particulare.

Dies.

Quoad tempora particularia, circà diem, non conuenit in die critica. In tali enim die nihil mouendum, nec innouandum ex Hippocrate, 1. aphoris. 20. cum nobis ignota sit naturæ molitio, quæ, & per quam viam futura sit. Circà horam, conuenit in paroxysmo, & quidem in eius statu seu vt Auicẽna loquitur, 9 Metha. 5. in hora ebullitionis: quia tum partes intimæ maximè ardent; ardor autẽ hic est veluti propugnaculum contrà noxam frigidæ. Et hactenus de aqua simplici.

Horæ.

De Aquis medicatis

Aquæ medicatæ, aliàs metallicæ etiam, & Thermæ dicuntur, per

Anto-

Antonomasiam, à potiori scilicet facta denominatione: quia plurimæ, imò ferè omnes metallici aliquid in se habent, & calefaciunt. Intelligimus autem nomine aquarum medicatarum, seu thermaliū, non ipsarum tantùm liquorem, sed ea etiam, quæ coniuncta cum ijs, tùm ab illis exhalant, vt vapores, tū in fundo earum resident, vt luta. Rursus intelligimus medicatarum nomine, non eas, quæ in medicum vsum veniunt: (hunc enim aqua etiā simplex præbet) sed illas, quæ à natura ad vsum medicum solùm factæ sunt.

Quid intelligamus p aquas medicatas.

1

2 Vnde excludūtur ab harum ratione, aquæ illæ, quæ calidæ scaturiunt, & dulces ac potabiles sunt; quales erant olim Gestanæ apud Strabonem, li. 6. Geogr. & ille Magnesiæ apud Aristotelem: nunc autem sunt balneum sancti Ioānis in agro Lucēsi, balneum de Cornetis in agro Senensi: quippe quas ad voluptatem potiùs, quàm ad medicū vsum natura produxit. Fuerūt autem in vsu etiā apud veteres, quippe quarum Hippocrates libro de aquis meminit, tex. 13. & 16. & Galenus passim, quamuis pauca de ijs tradiderit, sed experientia potiùs quàm ratione faciendum de ijs esse iudiciū affirmauerit. 6. de Tuēd. c. 9. Sūt verò hæ omnes aquæ mixtæ, & quo mixtæ sūt magis, eò præstantiores, tanquā illæ, quæ ad plures affectus sunt vtiles. Sunt autem quæ ijs miscentur, & peculiares ijs facultates imprimunt, solùm subterranea, eaque ferè cuiuscunque generis.

Quæ excludūtur à ratione aquarum medicatarum.

Aquarum medicamētarum vsus apud veteres.

Aquæ medicatæ omnes mixtæ & quæ eis misceantur.

Habent enim, sibi admixta aquæ hæ tùm fossilia terras scilicet, vt Calderiana, quæ rubricam, Beati Petri Patauij quæ Ochræ similem terram præfert; & lapides, vt balneum in agro Corsenæ, balneum de Agnano in agro Pisano quæ è marmoris fibris emanant; & nuper inuentæ Capheronianæ dictæ, quas, qui de ijs scribūt, Iacob. Lauell. epi. ad Aurel. Anselmiū. Gagatis mixtura constare affirmant: tùm metallica siue perfecta, aurū scilicet, vt Ficuncellenses, Fabarienses, Piperinæ in Rhetia, vel æs. vt aqua de Grotta sub Viterbio, Cellenses in Sueuia, Tigurinæ in Heluetia, Ferinæ in Martia sylua, vel ferrū vt Auinionenses in agro Senensi, Ficuncellenses, Tungrenses in Belgijs; vel plumbum, vt aquæ in Lotharingia Plumbeæ dictæ: siue imperfecta, quæ vulgò media mineralia dicuntur, v. g. sulphur, vt Puteolanæ, Aponitanæ, Badenses in Heluetia, Carolinæ in Bohemia, salem. vt aqua B. Virginis Patauij, montis Orthonis; nitrum, vt Puteolanæ in valle S. Martini, sancti Laurentij, alumē, vt aquæ Porretanæ, sancti Bartholomæi, & sanctæ Helenæ Patauij, sancti Ioannis sub Luca, Embsenses in Germania; chalcanthum, vt balneum in agro Vollaterano, vulgo Bagno al morbo, Acidæ sancti Ioannis ad Vrbem, Fiderianæ in Rethia, Spadanæ in Belgio (vt ego obseruaui diebus superioribus, facta destillatione illarum, cum ex Belgio in Italiā, atque Bononiam potissimum trāsuectæ sunt, pro Illustrissimo quodam Cardinali;) bitumen, vt balneum Petreoli in agro Firmiano, montis alti sub Perusio. Sed & excrementa metallicorū Thermis cōmiscētur, cinis, calx, pumex &c. vt in Aponitanis videre est, & Baianis ac Puteolanis. Porrò miscentur hæc omnia aquis, aut in aquas transeunt, (si terras, bitumen, sulphur, & alia quæ friabilia sunt, & abrasilia excipias,) non quà talia sunt, secundum suam substantiam (nec enim.

Metallica quæ misceantur.

Perfecta.

Imperfecta media mineralia dicta.

Excrementa metallorum quæ miscentur.

Quo metallica &c. his aquis misceantur.

enim aurum, vt aurũ, verbi gratia, aut lapis, vt lapis, cum aqua miscetur, & ei vim suam imprimit: sed per soluta sua principia, terras, scr. succos, & vapores. Quod cum non intelligeret Falloppius, perperam negauit dari aquas feri, aurũ é naturam participantes, hac ratione ductus; quòd ob eorum soliditatem nihil ab ijs abradi possit.

Falloppij error, & eius caussa.

Quoad facultatem attinet aquarum medicatarũ, eæ vel euacuant, quo modo vulgò vsurpabantur tẽpore Galeni, Gal. 4. de Tuen. 4. Vitruuius li. 8 cap. 7 & exhibentur à Tralliano pro euacuandis, & detergendis intestinis in affectu colico: vel alterãt, idque tùm primis, tùm secundis qualitatibus. Ac de primis quidem si sermo sit, omnes Thermæ in eo conueniunt, quòd valenter siccant: imo in quibusdam tanta siccandi facultas est, vt in hydrope etiam vsurpentur, quemadmodũ Spadanæ, vulgò de Spá dictæ: discrepant in eo, quòd aliæ calefaciunt, aliæ refrigerant. In genere calefacientiũ moderate id agunt Brãdulenses, Aquarianæ, & quæ his respondent: validiùs idem præstant Porretanæ nouæ, Aponitanę, S. Bartholomęi Patauij, Tetucianę. In genere refrigerantium sunt Lucẽses, Porrhetanæ veteres, Ficuncelenses, Beatæ Virginis Patauij, Calderianæ, & quæ marmor participare dictæ sunt. Quòd si secundæ facultates spectentur, eæ variæ sunt, pro varietate admixtorum. Aliæ enim cum insigni penetratione adstringunt, vt aluminosæ; aliæ resoluunt, aperiunt, attrahunt vt sulphureæ; aliæ præterea detergunt, vt nitrosæ, salsæ & cinereæ, aliæ prolixé molliunt, leniuntque vt bituminosæ, aliæ denique peculiari vi membra corroborant, vt ferratæ, cupreæ, aureę. Quibus sic adnotatis, iam facile est proponere affectus, a quibus indicentur aquæ eiusmodi, & à quibus prohibeantur.

Facultates aquarũ medicatarũ.

Thermæ omnes siccant.

Aquæ medicatæ calefacientes.

Thermæ refrigerãtes.

Facultates thermarũ secundæ.

Frigidæ igitur indicantur ab intemperie calida iecoris, renum, vesicæ, vteri, ventriculi, & quæ siccãt etiam ab vlcere earũdem partium. Indicantur præterea à destillatione salsa, & humorum acredine, ab hypochondriorum obstructione leui. Prohibentur ex rebus præter naturam ab intemperie frigida viscerũ naturalium, & præcipuè vẽtriculi; (qua tamen in re experientia confirmatum est, inter Thermas frigidas mirùs ventriculo tali aduersari Porretanas nostras veteres, vt quæ nonnihil participent, sulphuris:) ab humorum cruditate, & ab insigni primorum ductuum obstructione, nam mites obstructiones, vt dictũ est, sanare solent. Ex rebus veró secundum naturam prohibentur ab ętate puerili, augmẽto enim obsũt, 2 de Tuend. item à senili, calorem. n eius debilem ne extinguant periculum est. Calidę Thermæ indicãtur ab affectibus frigidis vẽtriculi, intestinorum, vteri, vasorum seminalium. Prohibentur ex rebus naturalibus á temperie calida, quam magis incendunt: ad habitu gracili & cutis raritate, quòd spiritus & calidum innatum dissoluunt, necessarioque siccant: ex rebus præter naturam ab omni affectu calido, vt sunt febres, & tumores calidi, nisi degenerent ad finem in frigidum, quo modo ijs vtitur Aet. in inueteratis viscerum inflãmationibus, & Paulus in vteri tumoribus induratis, non adeo contumacibus, ab omni morbo acuto; à capitis dolore & imbecillitate; á fluxionibus humorum, cùm omnium, quo modo iubet Galenus abstinere ab his in cõfluxu humorum ad vẽtriculum, tũ maximé sanguinis, 7. Met. 6. ex qua cunque

Indicantiã & prohibẽtia aquas medicatas.

Frigidarũ indicantia & prohibentia.

Indicantiã & prohibẽtia calidarum.

cumque parte, & ea, quæ á salsa pituita è capite concitatur. Et si quis dubitaret ex Gal. de san. tuen. 6. c. 9 quod enumeratio prohibentium sit māca, eo quod ibi proponat caput calidū, cui dicit aduersissimas esse aquas sulphureas, bituminosas, & proinde calidas, hic ipse sciat Gal. ibi loqui de aquis hisce, quæ exterius adhibentur, non aūt assumuntur, vt patet ex modo loquendi illius; Quod vero attinet ad Potum harum aquarum calidarum, sine dubio in capite calido sunt suspectæ, non autem fregidæ, quia illæ valde caput replent. Quæ detergunt aquæ, in vlceribus & præcipuè intestinorum, vti in Dysenteria, summopere conueniunt: quēadmodum quæ emolliunt, ac digerunt, in duris ac scirrhosis tumoribus qua ratione, ad strumas discutiendas, ijs vsos esse veteres, scribit Vitruuius. loc. sup. cit. Quoad ad stringentes, eæ indicantur á nimijs excretionibus, vt mictu sanguinis, mensium, & seminis immoderato profluuio &c.

Indicātia detergentiū sphermarū

Quorum affectuū causa, Thermæ frigidæ chalybeari possunt, ac cum felici successu dari. Prohibentur autem aquæ adstringētes, cùm ab alijs, tùm maximè ex Galeni sententia, 7. Local à thoracis angustia & vocis exilitate. Ad adstringentes possunt referri corroborantes, vt quæ auro, argento, ferro, cōstant, nisi potiùs quædam illarum occulta qualitate effectus suos prę stent: quo modo aureæ & argenteæ, colicis & podagricis proprietate quadam prodesse creduntur. Cæterùm illud in genere sciēdum est, omnes aquas thermales, siue calidæ sint, siue frigidæ, prohiberi à virium languore, & ab hepatis ac lienis scirrho: omnes item, vt actu humidæ sunt, ab hydrope, vt potentia siccæ, à macie & melancholia, præcipuè hypochondriaca, ac tandem ab omnibus affectibus siccis, siue naturales illi, siue morbosi fuerint.

Emollientium & digerentium.

Indicantia & prohibētia adstringentium.

Prohibentia generalia omniū thermarū.

Sed aliqui ex recētioribus in serie prohibentium has aquas, reponunt luem veneream. Ego vero, qui motus argumētis ex natura rei, & euidentia deductis, non modo aquas thermales non nocere, sed summopere prodesse in lue hāc noui: rem hanc paullo diligentius hic considerare decreui, ac eo magis, quia aquæ istæ sunt materia remedij generosioris, ac penè sacros producunt effectus, vt meritò veluti sacræ à medicis dicātur. Primum igitur tanquam ratum, & firmum interim suppono, luem hanc esse causam morbificam, quæ in corpore humano varios cūm totius tùm partium corporis effectus parit, & in serie affectuum partiū sæpissimè occurrere intemperiem calidam, non tamen semper siccam, sed aliquando etiam humidā hepatis. Addo luem eamdem secūdū propriam ideam, ac formam contineri proprietate quadam secreta, & á tota substantia; non citra tamen aliquas manifestas qualitates, vt paullò infrà dicam, quod neminem negasse obseruo. immò proprietatem illam proprijs alexypharmacis, Guaiaco, inquam, & salsa debellari omnes affirmant. Tertio dico, quod etiam si thermæ, strictus, & proprius loquendo connotent tantum aquas calidas, nihilominus latius vsurpato vocabulo eo certo scio illud ad aquas oēs medicatas, ac sponte nascentes, & proinde frigidas quoque ampliari: quibus iactis fundamentis, resolutè assero primum, luem prædictam nō aquis his, sed proprijs alexypharmacis curari, sicuti vsu illarū plures luis effectus submoueri pro cer

An lues venerea prohibeat vsum aquarum thermaliū.

Pars negatiua astruitur.

1 Fundamentum.

2

3

Opinio propria.

to

cō habeo, exempli gratia: Intemperies calida hepatis vſu aquarum harum refrigerantium, & frigida vētriculi intemperies vſu earumdem calefacientiam in potu maximè tollitur. pati quoq. ratione materia in partibus obfirmata, vt ī doloribus, ſtupore, paraliſi, & tophace, per lauacrum ex aquis his calidis paratū abſumit. atq. diſcutitur, ſiue abſit, ſiue adſit lues quoniam hæc ipſa in ſui curatione nihil habet cum medicamētis, vt dictum eſt, quæ qualitate manifeſta operantur, & ideò nec indicat, nec ꝓhibet has aquas; vt ex his omnib. luce clarius appareat luem venereā nulla rōne prohibere vſum aquarum medicatarū ſponte naſcentium: nec rationes aduerſariorum aliquid vrgent: nā ea, quam ipſi ex experientia cum infelici ſucceſſu ab vſu harum aquarū deducunt, nil valet, habeo enim ipſe oppoſitam experientiam; accedit, quod ſi aquæ hæ laborantibus lue propoſita fuerunt aliquādo noxiæ, id forſan contigit ex malo, & proinde intempeſtiuo, ac nimio illarum vſu ob cōtemptum omnium indicantium, permittētium, & prohibentium. quod addunt ſecundo aquas thermales, vti calidas nō cōuenire pro curāda hac lue, quæ cōſiſtit, & fundatur in intemperie calida, & ſicca: dico formam luis huius eſſe proprietatem quandam arcanam, quæ nō tollitur vſu harum aquarum; & quāquam ab illa prodeat intemperies calida, & ſicca, vti effectus a ſua cauſa; hæc ipſa thermis frigidis ſubmoueri poterit, quare effectus hic, & non lues thermas calidas prohibet; & eſto, quod cōcederent intemperiem prædictam eſſe effectum luis, toto cælo aberrarent, qn̄ etiam intēperies frigida a lue ſubſequat, quæ thermis calidis tolli poteſt, & ſi quis obijceret, immo nullā aquā ex prædictis conuenire, quia oēs, & ob id frigidæ quoque ſiccant, & intemperies prædicta luis effectus eſt ſicca, reſpōdeo non ſemper intemperiem hāc conſiſtere in ſiccitate, adijcio quoq. ſiccitatē harum aquarū virtualem, ob humiditatē actualem aquæ aliquo pacto refractā eſſe, p̄terquā quod arbitror ſiccitatem harum aquarū ob putredinem luis valde proficuā fore, eſt enim lues hæc excrementū putridum, craſſum, & viſcidū, cōtagioſumq. tertio adducunt aquas thermales argento viuo eſſe refectas, qđ deleteriū, & aduerſariū eſt naturæ humanæ, & ꝓpterea nullo modo conuenire: Reſpōdeo, quod (quicquid ſit de mercurio, an ſit venenum, necne) non oēs aquæ medicatæ participant mercurium, quāquam aliqui ipſum habeant pro alexypharmaco huius luis, quod apud me eſt dubium, & cōtrouerſum, & eo rariſſime vti ſoleo: hæc de thermalium aquarum natura. Deuenio ad rectum earū vſum. Quantū igitur ad vbi agēdum, vt ſic variè medicatæ aquæ adminiſtrantur. Nam vel intus exhibētur, vel exteriꝰ admouent. Ac intus quidem adminiſtratæ duob. modis in vſum veniūt, vel iniectę in anū, vterum, meatum vrinarium: vel aſſumptæ per os. Aſſumūtur vulgo duobus modis, primo per ſe in potu, ſecundò permixtæ cū alijs, cū vino, ſcilicet, vel cum cibis, qui in eis incoquunt. Ex quibus aſſumptionis modis, primꝰ quidē non noſtro tantū tempore cæpit vt perperā quidam ex recētioribus putant; ſed veteribus etiam vſurpatus fuit, quēadmodum patet ex hiſtoricis, Strabone vbi de aquis Labanis, & Albula: lib. 5. in deſcriptione Italiæ. Pauſania in Arcadicis, vbi de fonte Alyſſo; Vitruuio, Lib. 8. c. 3. & Plinio, libr. 31. c. 6. qui ait magnos

Rationes pro parte aduerſa ſoluuntur.

1 (objection 1, beside "deducunt, nil valet")

2 (objection 2, beside "hibentium. quod addunt ſecundo")

Rectus vſus aquarum medicatarum.

Vbi agendum ſeu per quæ loca exhibeātur aquæ medicatæ.

Quot modis exhibeãtur intus.

gnos sibi viros fuisse visos, q maiorem cæteris harum aquarũ copiam bibissent. Sed & Medici hoc testãtur Aetius ex Archigene, & Galen. Tetrabib lib 1. Ser. 3. c 167 Oribasius 10 collect. c. 5. Scribonus Largus c. 146 & ipse Gale. ac Auicen. 4 de tuend 4. 3 Fen. 16. c. de colica. qui varijs in affectibus eas propinabant vt ex locis citatis videre est.

Termarum vsus in potu etiam, veteribus notus.

Secũdus verò modus, vt veteribus Medicis in vsu nunquam fuit, ita inutilis quoque videtur esse, & dãnari ab ipso Hippocr. in suo de aere aquis, & locis commentario. li. 13. & 16. Nam nec vt alimentum aquę hæ conueniunt, cum, præterquam, quòd aqua non nutrit, medicamentosæ omnes sint, medicamentum autem à natura digeri nequeat; nec vt medicamentum, cum hoc modo, nisi in magna quantitate sumptæ nihil possint prodesse, obsint potius, si non statim, at saltem, quod de aqua niuali Gal. dixit, lib. de ren. affectionibus. temporis successu. Id quod maximè de calidis intelligendum est.

Thermę perperam miscentur potui, & cibis.

Nam frigidæ, si quis sensim crebro ijs vtendo profligare affectum velit, forte cum emolumento hoc modo vsurpari poterunt. Iam verò exterius, non tantum in substantia sua aquæ admouentur; verum etiã ea, quæ ipsis sunt adnexa. Substantia ipsa isdem modis, quibus aqua simplex, de qua dictũ iam est, vsurpatur, per modũ stillicidij, balnei, insessus, fomenti, lotionis. Quæ aquis his annexa sunt, ea in duplici sunt differentia. Nam vel vaporaria sunt, stuphæ, & foueæ dictę, vel luta. Porrò cum tot sint modi Thermarum vsurpandarum, nobis non nisi de tribus in præsenti agendum est; de potu earum, de Vaporarijs, & Lutis. Nam quãtum ad alios attinet, ex internis, vsus earum in iectionibus patet ex tractatu de ingressu ad infirmos, vsus vero in potu & coquendis cibis, tanquam vel inutilis, vel per se clarus omittitur. Ex ijs verò, qui externi sunt, omnes qui circa ipsas aquas præcisè versantur, ex tractatu de Balneis, & stillicidijs euadent manifesti.

Exterius thermę quot modis vsurpētur.

De quibus modis vsurpandi thermas hic agēdum.

De potu aquarũ thermalium.

Quãtum igitur ad potum aquarum thermalium spectat, antequã cætera, quæ ad rectum vsum pertinent, explicentur, illud in primis sciendum est, nõ omnes æque huic vsui esse aptas. In vniuersum enim excluduntur ab hoc vsu, quæ aliquid metallicum noxium in se habent, vt plumbum, argentum viuũ, minium, item quæ gypso constant, vt illæ montis Groti in agro Patauino. Sed & bitumen liquidũ habentes, quod præter modum relaxant, inutiles sunt. Dico bitumen liquidum habentes. Nam quę per venas transeunt bituminis sicci, possunt in potu conuenire. Et de his intelligendi sunt Archigenes, Galenus, 4. de tuend 4. Paulus, locis sup. citatis. Vitruuius, cum eas pro potu proponunt.

Aquę thermales, quæ potuit nepta.

Aquę thermales potui aptę.

Quoad reliquas, maximè opportunæ sunt nitrosæ ac salsæ, vt quæ non calefaciant tantum, sed expurgent etiam, siccent, & roborent. Aptæ quoq. sunt aluminosæ, & ferreæ, maximè verò, si ex accidenti mistura, detergens aliqua ijs vis cõmunicetur, vt fit in aquis sancti Cassiani, & Villensibus: quemadmodum, et marmoreę, nisi gypsum admistum habeant. De argẽteis, & aureis nihil dicendum est. Constat enim conuenire, si reperiantur. Aeneæ, quę subtilem ducunt ex minera sua substantiam, quales sunt Viterbienses, præstantissimæ sunt, ob causam in nitrosis dictam. Nam, quæ crassam ducũt, erodunt, quod idem de atramẽtosis seu chalchan-

Aqua thermales potę, quas corporis partes iuuent per se.

Quas partes iuuent per accidēs

Vterum an possint iuuare therma pota.

Quæ substitui possint thermalibus in potu.

tinis dicendum est. Sulphuratæ, quæ solum sulphur habēt, quoniam relaxant ventriculum, et effeminant, ex Antillo apud Oribasiū. Lib. 10. cap. 3. & ex Aetio fugiendę sunt. 5. Tetrab. serm. 3. c. 163. rectè tamen vsurpantur eæ quæ præter sulphureorum vaporū naturam, alia etiā habent admixta metallica, quippe quas sulphuris vapores tepidas red dunt, & stomacho minus ingratas, atque has propinant, Galenus 4. de Tuend 4. & Trallianus. Sciendum est secundo, aquas has non omnes partes corporis, quas iuuāt, eodem modo iuuare; sed alias quidem per se, alias ex accidenti, & consecutione quadam, Per se iuuāt eas partes, per quas transeunt. & quas contingunt: hę vero sunt I. fauces, & quæ circa eas, vnde aquas Prunę Vestinæ veteres exhibebant, ad discutiēdas strumas ex Vitruuio: lib. 8. c. 7. II. os ventriculi: III. hepar, & lien, vnde Paulus eas exhibet in Elephātiasi: IIII. intestina, & ob id Trallianus, & Auicenna eas præbēt in dolore colico: V. renes, & vesicam, quo nomine eas laudat Archigenes apud Oribasium, & Scribonius, ac Marcellus loc. sup. citatis. vesicatorias quasdam aquas appellabant, ꝙ prodessent affectę vesicæ. Per accidens autem, & ex consequēti, quatenus scilicet recidunt causas morbificas, iuuant etiam partes, quas non tangunt, caput, oculos, cutem, iuncturas. Quoad vterum, tametsi illum possunt iuuare, alterando par tes vtero vicinas, à quibus per partem post partem communicatur vtero earum qualitas: rectius tamen pro eo, in insessionibus, aut iniectionibus, quàm potu, vsurpari videntur. Sciendum tertiò, si haberi istæ aquæ nequeant, non deesse, quę illis possint substitui.

Loco enim calidarum vsurpari potest ius galli saliti medicatū cum simplicibus calorificis, sicut infra docebimus, & si non possit haberi gallus, potest accipi columbus turtialis. Amplius exhiberi potest decoctum Guaiaci, & Sassafras, vinumque hisce medicamētis medicatum. Loco autem aquarum frigidarum licet substituere serum lactis, lac ipsum, vtrumque si opportunum videbitur, chalybeatum. Sed iam reliqua, quæ ad rectum vsum aquarum in potu pertinent, explicanda sunt.

Dosis thermarum potulentarū.

Dosis nō statim summa exhibēda, sed per gradus.

In dosi summa non insistendum.

Quoad quantitatem igitur, certum est, aquas istas in insigni copia esse dandas, vt melius ac citius facultate expultrice irritata è corpore excernantur, illo tamen notato, vt ne statim summam mensuram exhibeamus; sed paulatim ad eam, & quasi per gradus progrediamur. Archigenes apud Aetium exhibet primò tres heminas. 3. Tetrab Ser. 3. cap. 30. idest vnc. xxx & eousque auget quantitatem, quousque sit re duplicata. Hunc imitati dabimus primò harum aquarum bocale vnū cum dimidio, vel etiam duo pro diuersitate virium, & paulatim ad duplam quantitatem, idest, ad tria, vel quatuor bocalia ascendemus. Continet autem bocale vnū quodque lib. iij. & vnc. iiij. Porrò ad hāc mensuram duplam vbi peruentum fuerit nonnulli in ea insistūt vsque ad finem. Sed quia experientia docet, raro ægros ad quatuor, aut qnque dies summam illam quantitatem perferre posse, sed incidere in vomitum, in labores, & angustias, consultius est Herodoti apud Oribasium, de more balneorum, consilium imitari, & paulatim retrocedendo descendere, quousque deuētum fuerit ad primam, & minorem mensuram.

De modo. Solent sæpe his aquis immi-

Modus exhibendi thermas potulentas.

immiſceri nonnulla, propter diuerſos fines, vt ſcilicet aquæ iſtæ citius, & facilius excernantur; vt ad loca conferentia perducantur; ac alios huiuſmodi; inter quos etiã ille eſt, vt humores noxij, ac materiæ morbificæ è corpore educãtur. Propterea ſi ſermo ſit de aquis calidis, ego laudo, vt immiſceantur ſaltem primo, aut ſecundo etiam die, imo vero, & ſubſequẽtibus diebus, ſi quis fuerit, quæ facultatem inteſtinorũ irritent, ac aluum ſubducant, ita tamen vt ſolum in primo ac ſecundo cyatho exhibeantur. Inter hæc vero ſunt in vulgari vſu, primũ ſal, ad cochleare vnum; ſecundò manna, ad vnc. ij. vel iij. tertio ſyrupus roſatus, & mel roſatum ſoluentia ad vnc. iij. vel iiij. Verũtamen quoniam ſæpius contingit, vt aquę iſtę, & potiſſimum Tetucianę dẽtur ad euacuandas primas venas, à prauis excrementis, merito quorum inſignes dolores, & ventriculi, & inteſtinorum excitãtur, aut ſaltem: iiſdem excrementis vijs vrinæ communicatis, ĩ illis dolores acerbi ſuboriuntur, idcirco poteſt etiam, & ſolet immiſceri prædictis purgans aliquod validius, vt ſunt ſpecies Eleſcoph, & Diacarthami tabulati: quæ a ſcr. ij ad drach. j vel ſcr. iiij. in primo cyatho vſurpantur. Verũ de Manna, & melle roſat. ſol. noto, quod quia flatus excitant, quantum fieri poteſt ab illis in copia flatuum abſtinere oportet, alias in portione aquæ, quæ bibitur incoquenda ſunt ſemina anixorum, cinamomuſque, atque tandem aqua hac ſic cocta deluere, & mannam, & mel roſatum expendit. Quãtum ad aquas frigidas, ijs raro ſolent Medici admiſcere aluum ſubducentia: miſcent autem tunc tantum, cum volunt, vt perducantur per inteſtina ad corrigendam illorum intemperiem calidam, aut humidam, quæ caliditas ſi maxima ſit, optima ſunt Syr. & mel. violat. ſolut. Communiter illis immiſcentur diuretica, & ferè ſemper puluis ſacchari, vt exitum illarum accelerent.

Aquis calidis, quæ im miſcenda, & ob quos vſus.

Aquis frigidis medicatis, quæ immiſcẽda.

Pręter enim, id quod ſaccharum detergendo facultatem expultricẽ irritat; ſua etiam dulcedine eſt in cauſa, vt aquæ auidius a iecore attrahantur, & ob id, & facilius, & citius educantur. Sed quoniam res aliquando eo perducitur, vt ex admiſtione ſolius ſacchari Medicus non obtineat intentum, ideo ſolitus ſum ego iſtis aquis permiſcere in primo cyatho vnc. iij. Syr. de limonibus, vel de liquiritia, vel de capilli. Vener. vel de Ibiſco ex deſcriptione Fernelij: quibus non ſufficientibus, aſcendo ad ſyr. Byzantinum cum aceto, vel acetoſum de radicibus, vel oxymel comp. Verũ circa hæc medicamenta illud notãdum venit, poſſe Medicum ea exhibere etiam ſeorſim ab aquis. Cauſa autem, qua adductus Medicus nõ facit mixtionem, eſt, quoniam ęgri, vbi aſſumunt iſtas aquas medicamentis iam dictis refertas, fiunt nauſeabundi, & euomunt.

Medicamẽta, quæ permiſcentur Thermis potulẽtis, poſſunt etiam exhiberi ſeorſim, & cur, et quo modo.

Quare vt Medicus hæc incõmoda euitet, exhibet ea ante tempus aſſumptionis aquarum, per ſpatium vnius horæ. Sic enim fit vt viæ, per quas tranſire debent aquæ, magis expeditæ reddantur, & patentes. Si igit̃ ſermo ſit de medicamẽtis purgantib. ſuperius ꝑpoſitis, illa dilui poterunt iure, vel aqua potanda: ſi verò de diureticis, quæ immiſcẽtur aquis frigidis, pariter dilui poterũt eadem aqua, vel aliqua alia diuretica ſtillatitia; quo in caſu ego ſoleo dare lib. ſs. aqu. graminis cum vnc. iij. Syr. de liquiritia. Aſſumptis aũt hiſce medicamentis, imperãdus eſt

ſomnus

Aquæ thermales potandæ actu calidæ, & integris viribus præditæ.

somnus per horam integram, vel mediam, & transacta hora potandæ aquæ. Potādæ autem sunt actu calidæ, ita tamen ne, adeò caleant, vt aut assumi nequeant, aut sudorē prouocent. Sed & opera danda est, vt integris viribus præditæ accipiātur. Vnde, si aquæ sint eiusmodi, vt amittāt vires suas, si a proprio fonte remoueantur, vt sulphureæ, bibantur ad ipsam mineram.

Quid faciēdum dū bibūtur aquæ thermales.

Porrò modus bibendi has aquas erit huiusmodi. Surgat æger sub aurorā, & redditis alui fęcibus, aliquantisper inambulet, leniter tamen ex Archigene, Vide Aet. 3. Tetrab. Ser. 3. c. 30 vt viscera aliquantulum incalescant, & sic validius attrahant, atque expellant. Post inambulationem bibat aquam, sed sēsim, & per vices non continuata serie, spatio scilicet vnius horæ, ne vomitus excitetur, aut ventriculus nimia aquę mole obruatur, & vt ratione moræ interpositæ, ventriculus primos cyathos actuet. Inter vices illas interponat leues inambulatiunculas, vt aqua sic commota, descendat facilius, & distribuatur: & cum totam aquam biberit, inambulet vsque ad horam prādij. Ab ambulatione tamen excipiendi sunt illi, quibus aquæ istæ ad cutim permeātes, dum inambulant, sudores mouent.

Bibentibus thermales aquas quādo prandēdum.

Erit autem hora prandij, cum tantundem, aut paulo minus ac assumpsit aquæ reddiderit, vel saltem cum excreta portione, vrina non aquosa amplius, sed pristino colore tincta redierit: id quod quatuor ferè, aut quinque horarum spatio a potu aquarum solet accidere. Nec enim semper expectandum, dum aqua tota reddatur, quod sæpissimè non nisi nocturno tempore tota excernatur, maximè, si, quæ bibantur, aquæ frigidæ sint. Hæc enim ferè semper viginti quatuor horarum spatio redduntur.

Victus ratio seruanda bibentibus aquas Thermales.

Cæterum seruāda est toto tempore quo aquę assumuntur, & etiam aliquamdiu post assumptas, accommodata victus ratio. Hæc verò erit, vt patiens è domo non exeat, &

Aer.

versetur in aere temperato, vel ad calidum potius, quàm frigidum vergente.

Cibus, & potus.

Quoad cibum, nisi cōsuetudo sit in contrarium, liberalius est cęnādum, quàm prandendum. Nam vesperi ventriculus minus laxatus, & languidus quā manè existit, & ideò maiorem copiam cibi eo tēpore conficere potest. Accedit etiam, quòd in somno, qui fit post cænam, melior fit concoctio. Soleo autem ego imperare, vt quanto fieri potest citius cęnent, & cubitum eant. Mane autem loco prandij iubeo, vt assumāt duo oua cocta in aqua, & ferculum ex pane cocto in iure, vel in aqua adiecto butyro, aut lacte seminum melonum, vel amygdalarū dulcium; in cęna verò concedo vnum genus carnis elixæ, & panem coctum ex iure, vel ferculū ex ouo in iure paratum, aut ex farre in eodem iure cocto. Quòd si caro non concedatur, substituantur tria oua, & ferculum ex pane cocto cum butyro, vt dictum fuit. Quinimmò, & pisces, qui in aquis claris, & intra saxa viuunt, non frixi tamen, loco carnis concedi possunt. Carnes autē quę in vsum venire queūt, sunt carnes paruarū auium, pullorum, caponum, columborum turrialium, hędorum, eruecum, & vitulorū lactentiū. Quoad fructus, hi soli possunt admitti, pistacia, pinei nuclei, amygdalæ dulces recentes, ac vuæ passæ.

Potus.

Pro potu eligatur vinū albū vel subrubrum, vt cōsuetudo hortatur, tenue, clarum, mediocriū virium, quantitate minimè excedēs.

Somnus.

Quoad reliqua somnus meridianus vitet, si aquæ ante prandiū excretæ

non fuerint. Secus enim cōcedi potest. A cæna autem non fiat statim, sed transacta ad minimum hora, & adhibita corporis exercitatione per leues aliquot ambulationes. Aluus si opus fuerit, irritetur clysteribus emollientibus, adiecta illius aquæ portione, quæ potatur.

Excreta, & retenta.

Symptomatis, quæ bibentibus superueniūt, vt occurrendum.

Ad modum sumendi aquas thermales; videtur aliquo modo posse reduci cura Symptomatum, quæ potui earum superueniunt. Hęc verò quia multa sunt, & fere non curantur, nisi dimisso aquarum vsu, de tribus tantum agam, de retentione earum, de noxa, quam inferunt, tum capiti, facta ad illud euaporatione; tum hæmorrhoidibus, in ijs corporibus, quæ illis laborant. Circa retentionem igitur, si aquæ istæ omninò non reddantur, debet prohiberi earum vsus: si reddantur sed diminutè, potest permittere Medicus, vt patiens semel eas ac iterum bibat, & si neque tunc reddantur, imperare debet, vt ab illarū vsu penitus desistat. Aquæ autem, quæ adhuc in corpore detinentur, sunt educendæ. Educuntur autem vulgo fere clystere aliquo, qualis est qui. *Recip radic. ebuli, iridis, cucumer agrestis an. unc. ʃs. soldanella drachm. ij. M. & fiat decocto in aqua, quā potauit æger. Colati, Recip. q. s. mellis rosat. sol. olei irini an. unc. iij. eleaterij scru. ij. Sacchari rubri unc. i. & s. cum sale, & vitello oui fiat clyster.* Veruntamen, quoniam clysteres in hoc casu parum proficiunt, quia aquæ, vbi non redduntur, iam in venas sunt receptæ, & clysteres vix a venis attrahunt, nisi plures vsurpentur, & hi ipsi acres, idcirco vtendum erit medicamētis per os aquā educētibus. Ex ijs igitur hęc mihi probantur. *Recip. pulueris sem. ebuli præparat. drachm. i ʃs. specierum Elescoph. scr. ij. cum succo radicis ircos, fiat bolus & detur in aurora.* Vel *Rec. succi medianæ sambuci, mellis ros. sol. an. un. ij manna electæ unc. i. & s. M.* pro potu; cui si opus fuerit, addatur modicum iuris. Quibus non conferentibus, licet ascendere ad id, quod *Recip elaterij gr. iij pil. Alephang. scru. ij M & fiat bolus cum mel. rosat sol.* Hæc igitur sunt illa medicamenta, quæ iuuāt excretionem aquarum, & eas retentas educunt.

Aquæ si nō reddantur, aut reddantur diminute, quid agendum.

Clysteres parum proficiunt in hoc casu.

Etiamsi excernat æger aquas, vtile tamen finito potu, vti pharmaco educente reliquias.

Sed quanquā æger ad plures dies aquas istas assumat, & eas excernat, puto tamen non esse malum, finito potu hoc; vt æger vtatur aliquo leui pharmaco, quo reliquiæ aquarum, si quæ in corpore remanserint, educantur. Ego autem hoc vti soleo. *Rec. rad. irid rec incisæ unc. ʃs anisorū drach. i. fiat decoctio in aqua communi vel iure, ad medietatem. Cum colato dissolue unc. ij vel iij. mannæ electæ.*

Euaporatiō aquarū caput, vt prohibenda.

Noxa, quā hæmorrhoidibus inferunt aquæ, vt occurrendum.

Quoad reliqua duo Symptomatū genera, euaporatio aquarum in caput prohibebitur, si patiētes assumpta aqua, statim comedant cydoniarum, vel saccharum rosaceum, vel semina coriandrorum saccharo ad medietatem cooperta: noxæ autem, quam ab ijs patiuntur hæmorrhoides, succurretur, si patienti, antequam illas bibat, inijciatur clyster ex oleo communi, & butyro; vel ex oleo violaceo, qui tamen clyster etiam ex vsu esse poterit, excretis aquis per aluum. Quamuis in vehemēti hemoroidarum affectu putem satius esse ab hisce aquis, & præcipuè calidis, salsis, & nitrosis abstinere.

Tempus assumendi Thermas potulentas.

De tempore. Si de anni tempore sermo sit, absque dubio, exceptis Tetutianis, & ijs similibus, non conuenit potus harum aquarum hyeme, quód tum ferè conuulsiones ijs succedere obseruatum est, eæque difficulter excernuntur ob constipationem.

Circa

Quo tēpore anni exhibenda sint.

Circà rel qua tēpora aquæ calidæ exhibendæ sunt calido tempore; quia habitus corporis debet esse rarus, pro earum vsu; non tamen calidissimo, cum expurgando, calefaciendo & siccando nimium læderent: (Sunt autem talia tempora Ver, principium æstatis, & autumni:) Frigidæ verò exhiberi possunt tempore etiā calidissimo, quia habitum corporis maximè requirunt patulum, qualis non est nisi tempore calidissimo. Hæc tamen omnia intelligenda sunt, nisi aquæ ipsius conditio repugnet: sunt enim nonnullæ aquæ quæ certa habent, & statuta sui vsus tempora, quamuis sciam illis temporibus magis conuenire, quia tunc magis ab omni mixtura sunt immunes. Possunt autem administrari dictis tēporibus, quocumque anno, dummodò non obseruetur aliqua in qualitatib. earum mutatio. Nec respiciēdum est vllo modo ad Annum Bisextilem, quod nonnulli volunt, cum ille annus merum sit institutū humanū, & ideo nihil penitùs in aquis sua vi denutare possit. Quod si tēpus consideretur particulare, opportunum assumendi eas tempus est, vbi præsentia sunt indicantia, absentia vero prohibentia. Et idcircò aquæ iam dictæ non sunt dandæ nisi toto euacuato, ventriculo ieiuno, & quidem hora matutina; abstinendumque ab illis est in mulieribus, quibus fluunt menses. Prosequendus autem est vsus earum per dies duodecim, aut etiam quindecim, habita tamen ratione habitus corporis, & virium, idque continuatis diebus non alternis, vt quidam faciunt; quia ratione quietis interpositæ, vt docet experientia, difficilior redditur excretio, cōtrà verò natura inualescit expellendo. Sed neque balneum Thermarum, dsi aquæ sumuntur, administrandum est: quod hoc modo, ratione contrariorum motuum factorū, à balneo, quod ad circumferentiam, & à potu qui ad cētrum trahit, nimis æger affligitur.

An potu thermarum nō respiciēdū ad annum bissextilem

Quamdiu exhibendæ.

Thermæ potulentæ nō sumēdæ diebus alternis, sed continuatis.

Baln thermarum nō est administrandū tēpore earum potus.

Quod si aliquis quæreret, an tempore, quo assumuntur aquę, vnum genus tantùm aquarum sit potandum, an verò multiplex? Respondeo siue frigidæ, siue calidæ potentur aquæ, necesse esse, saltem per tres dies potare prius aquam aliquā magis calidam, ac detersoriam, & primarum viarum euacuatoriā, vt commodiùs aquæ, quæ sunt principaliter intentæ, transeant, ac permeent vasa. Sed & alia ratione aquæ diuersæ naturæ illo tempore vltimo loco bibuntur, vt, verbi gratia, si aliquis biberit aquas frigidas, in fine potus illarum, per duos dies poterit bibere aquas calidas, vt si vestigium aliquod frigiditatis ventriculo ab illis communicatum fuerit, ab his deleatur.

An vnum tantum an multiplex aquarū genus potādū

Quód si quis scire velit, quęnam sint illæ aquæ calidæ, quæ primùm exhibendæ sint, tanquam præparantes iter alijs: dico in genere illarum, quæ superiùs fuerunt propositæ, ac in nostris partibus sunt in vsu, tales esse Tetutianas, tanquam eas, quæ potiùs sunt detersoriæ, & euacuatoriæ, quám alteratoriæ. Et hæc de vsu aquarum in potu.

Aquæ præparatoriæ quæ sint.

Vaporaria medicata naturalia, sunt loca ad Thermas plena vaporibus calidis, Vid. de his Cels. li. 21. c. 18 & sudorem promouentibus: vnde & Sudatoria, siue Sudationes à nōnullis vocantur. Sunt aūt duorum generum. Alia enim humida sunt, quæ ad aquas ipsas medicatas calidas, vbi per aliquam loci angustiam exhalant, conspiciuntur; qualia sunt ab Baias, & ad Aponi

De uaporarijs.

Vaporariæ quid, & quotuplicia

Thermas: alia ſicca, qualia Celſus aſſas ſudationes vocat lib. 2 capit. 21. ſuntque naturales terræ cauitates, á ſubiecti ignis vehementia dilatatæ, ſulphureis vt plurimùm vaporibus abundantes. Quorum rurſus duplex eſt differentia, quippe cùm alia magna ſint, ita vt duo, tria & quandoque etiam plura corpora poſſint recipere, vocanturque á recentioribus Stuphæ: alia parua, in quæ vnum tantúm, vel duo crura itemque vnum, vel duo bracchia poſſunt inferi, nominaturque Foueæ.

Facultates ſudatoriorum, id eſt ſtupharum & Fouearum.

Facultas horum omniũ, ex qua indicantia per ſe innoteſcunt, eſt impenſe calefacere, ſiccare, totum per ſudorẽ euacuare. Quare ſummopere cõueniunt, quatenùs quidem ſiccant & diſcutiunt, in materia impacta, & flatulenta: quatenùs verò ſudores promouent, in omni ea quę ſenſibiliter per totum vacuari apta eſt: ideoque præclaram ſæpè operam præſtant in articulorum, & iuncturarum induratis affectibus, & doloribus: in malis cutaneis: in neruorum vitijs ex repletione, in œdematibus, & omni tumore frigido, in hydrope aſcite, & leucophlegmatica. Cæterúm cauendum ab ijs in naturis ac affectibus calidis & ſiccis, in macie, & habitu gracili, in longo morbo con ſumptis, & in ijs potiſſimùm, qui facile animi deliquia incurrunt. Vniuerſę tamen tutiùs Foueæ quàm Stuphæ vſurpantur.

Indicantia vaporariorum.

Prohibẽtia

De recto vſu. Quoad vbi agendum, Stuphæ quidem toti corpori, Foueæ veró certis tantùm partibus, cruribus ſcilicet, & brachijs, vt pote quæ ſolæ aptè in eas inſeri poſſunt, applicantur.

Fouea tutiores ſtuphis.

Rectus vſus vaporariorum quoad vbi agendũ

Modus vtẽdi ſtuphis.

Modus vtendi alius eſt in Stuphis alius in Foueis. In Stupis hęc obſeruantur, vt ingrediantur eas patientes toto corpore nudi, excepto capite, quod vel pileo, vel aduerſo ſitu á vaporibus tuendum eſt: os inter ſudandum colluatur aqua frigida: ne deliquium animi ſuccedat: ſudor non ſiſtatur, æger illis egreſſus per horam in lecto ſe contineat, deinde prandeat.

Modus vtẽdi foueis.

Quoad Foueas, in eas pars affecta inſeritur, & dum inſerta eſt, ſenſim mouetur, vt paullatim actioni naturali aſueſcat: vbi manſerit quantum opus eſt, extrahitur, ſiccatur, & inungitur aliquo oleo eiuſdem cum vapore facultatis, vel etiam cerato munitur. Pars vero quæ non inſeritur optimè tegitur. De Tempore. Vſus tam Stupharum, quám Fouearum initur præſente indicante, ſed non niſi fæcibus priùs redditis, ieiuno ventriculo, & perpurgato toto. Quæ purgatio multo exactior eſſe debet pro ſtuphis, quám pro foueis, quod illæ multò magis, quàm hæ eliquare humores ſolent. Vtendum autẽ illis nunquam amplius duabus in die vicibus, mane ſcilicet & veſperi, ſeptem ad minús à prandio horis: quanquam ſatius eſt ſemel tantùm eas ingredi, aut etiam alternis diebus, maximé ſub principium, cum nondum aſſueta natura eſt, tam ſubitariam vim perferre. Vnde etiam melius eſt per ſuaues aliquot dierum balneas, ad eas & maximè ad ſtuphas diſponi patientes, vt ſic exonerata multis ſuperfluis natura, aſſuefactaque leuibus ſudatiunculis, faciliús earum vim ſuſtineat.

Tẽpus vtẽdi ſtuphis & foueis.

Quoties ijs vtẽdum in die, & quã diu.

Quot dieb. ijs vtendũ.

Porrò terminus in ijs manendi, horę ſpatio, quod ſummum ſit, definitur. Proſequendus autem vſus earum eſt, ad decem vel duodecim dies, nec ampliús, quoniam vix repe-

reperire est, qui diutius eas, & præsertim stuphas, tolerare queant.

De lutis.

Luti nomine quid intelligatur. Lutorum medicatorum nomine intelligimus limum, qui in fundo aquarũ medicatarũ, & calidarũ subsidet. Nã tametsi Galen. 11. Simpl. tit. 3. & Aetius velle videntur, Aet. Tetrab. Ser. 2. c. 3 ad eosdem affectus, in quibus hoc tempore Lutis nostris vtimur, facere quoque Lutum terræ pinguis cuiuscũque, quę colitur: tamẽ vel ex illis ipsis patet, non peræque id quodlibet facere, sed maximé medicatum, vtpote cũ Galenus non cuiusuis Luti, sed Aegyptiacæ terræ exemplum adferat, *Facultas Lutorum triplex.* quæ Nili diluuia quotannis recipit, ac tota idcirco arenosa, salsa, nitrosaque pro naturali soli illius fluminis qualitate, hoc est, medicata redditur: Aetius autem ex Stratone, terra non simplici vtitur, sed varijs medicamentis alterata. Porrò habent Thermarum Luta triplicem fere facultatem, I emolliendi partes induratas, II. resoluendi, & sic- *Differentia inter luta quo ad has facultates.* candi, quod emollitum est, III. roborandi ac firmandi partes imbecilles. Est tamen differentia inter ea; maximè quoad duas facultates priores. Alia siquidem molliunt, & resoluunt moderaté, vt quæ bituminosa sunt, quo in genere habentur Luta Diui Bartholomæi Patauij: alia siccant, & resoluunt vehementer, qualia sunt sulphurea, salsuginosa, nitrosa & vitriolata, in quorum serie pro aliqua parte sunt *Indicantia luta.* Diuæ Helenæ ibid. Ob has veró facultates conueniunt, qua quidem emolliunt in materia dura; quá resoluunt, & siccant, in impacta, & copiosa; qua corroborant in imbecillitate maximé neruosi generis, & *Succedanea lutorum.* iuncturarum. Vnde Gale. loco citato, 11. simpl. tit. 3. ijsdem ferè omnibus affectibus prodesse scribit, ꝓ quibus facere vaporaria dictũ est, hydropi scilicet, Lienosis, inflãmationib. veterib tumorib. laxis, & duris, dolorib⁹ diuturnis. Porro Luta *Oleum lutis chymicũ* hæc naturaliter medicata, cũ haberi vbique nequeant, de succedaneis cogitãdum est. Inter quæ primum locum habere videtur oleũ, quod nonnulli ex Lutis ipsis chymice ex- *Luta artefacta.* tillant. Sed alia quoque arte comparari possũt. Id quod veteres quoque fecisse constat, vel ex Aetio, loco sup. cit. qui ad tumẽtes corporis eminentias atramentum sutorium, & alumen scissile Luto fusco simplici subigit ac illinit: quem imitati *Sordes balneorum.* nos quoque Luto vulgari admixtis ijs, quibus Lutum vnumquodque constat, mineralibus, sulphure, nitro, sale, bitumine, & c. illa non infeliciter reddemus. Quin & sordes balneorum, seu strigmẽta substitui Lutis possunt, vtpote ijsdẽ viribus prædita ex Dioscoride, & Paulo Aegineta. Diosc. lib. 1. cap. 31. Paul. libr. 7. Veteres in hunc vsum adhibuerunt eam mixturam, quæ strigilibus è corporibus exercitantium sese, lucta maximé, ante balnei in- *Ceroma.* gressum deradebatur. Constabat autem mixtura hæc oleo, puluere, & sudore, & quandoque præter hæc cera. Non enim tantum oleo se inungebant luctatores, & puluere conspergebant, sed cera quoq; oleo & pulueri addita, vnguentum, ceroma dictum, conficiebant, eoque sese perfundebant. Sed & fimus *Fimus bubulus.* bubulus in hunc vsum venit; quo modo nonnulli ex fimo hoc recenti, & œsypo humido cum aqua œsypi eiusdem, lutum conficiunt, quo non sine successu vtuntur in podagra.

Rectus vsus luterũ. Quantum ad rectum vsum, partes, quæ a luto adiumentum accipiũt, possunt esse omnes. Vnde Galenus suris, 11. Simpl. tit. 3. femoribus, cubitis, brachijs, tergo, late-

ribus, pectori, lieni, illini scribit; 1. Tetrab. Serm 2.c.3. & Aetius quoque capiti adhibet, ac pro omnibus feré corporis partib. Luta facticia proponit. Communiter tamen, & præcipuè vsus eorum est circa partes neruosas, & articulos. Modus quo Luto vti possumus, duplex est. Vel enim applicamus Lutum parti affectæ & eam Soli exponimus, donec Lutum fuerit siccatum, ac spõte decidat, idque iteramus bis, vel ter: qui modus etiam veteribus vsitatus fuit, vt ex Plinio videre est;

Vbi agendum.

Modus vtendi Lutis duplex.

1 lib. 31. capit 6. sicque instituendus est, vt reliquum corpus totum in vmbra sit constitutum, ne inflam-

2 mationi, aut febri det occasio: Vel alueolum parti affectæ subijcimus, aut apponimus, eumque paulatim Luto complemus, vt sensim pars calliditati assuescat, tamque diu supra partem seruamus, dũ refrigeretur, quo facto apponimus nouum. Illutari autem pars vtroque horũ modorũ potest, vel post vsum balnei, per aliquot dies; vel cum ipso balneo. Quocunque autem modo administretur Lutum, semper calidũ adhibendum est, & aqua eiusdem balnei, ex quo extrahitur, prius emollitum: parsque ante quam illutetur, in eandem aquam, dum calefiat, immergenda, & peracta illutatione abluenda, linteo siccanda, & oleo aliquo eiusdem cum Luto facultatis inungenda. Quæ omnia proportionaliter, in Lutis quoque facticijs facienda sunt. De tempore. Luta conueniunt eo tempore, cum præsens est eorum indicans, idque purgato prius toto, & ieiuno ventriculo, vel saltem peracta prima concoctione. Vnde errant, qui statim a prandio adhiberi illud posse existimant.

Obseruanda in vtroque illutationis modo.

Tempus vtendi Luas.

Error quorundam.

Perseueratur in eorum vsu per dies nõ minus duodecim, aut quindecim: & quodlibet die illis vti licet, manè & vesperi, spatio vnius horæ, pro qualibet vice, aut, quod summũ est, vnius & mediæ. Quod spatium, qui excedunt, solent incidere in febres acutas. Non tamen ab initio statim spatium hoc accipiendum est integrum, sed sensim ad illud ex Antylli regula ascendẽdum. De qua sup. Et de Thermis quidem, seu aquis medicatis hactenus.

Quot dieb. Lutis vtendũ, & quoties in die, & quãdiu.

SECTIO II.

De natura, & vsu Chalybis, ac medicamentorum Chalybeatorum.

CHALYBS etiam Stomoma Græcis dicitur, Latinis acies. Nihil aliud est, quam ferrum igne purgatum. Efficiẽdi eius rationem docet Aristoteles in Meteor. 4. Meteor c 6 Fit enim ferro igne vehementissimo fuso, ita vt fluat, sicut cætera metalla. Hoc autem cum iteratur sæpius scoria multa separata, & ferro puriori reddito, prodit Chalybs. Eum insignitum esse vi refrigeratoria, & siccatoria, ideo que astringere apud omnes cõstat; Vide Aet. Tetrab. 3. Ser. 1 c. 48. & Tetrabib. 4. Ser 2. vt non sine maximo iure in omni excretione immodica summopere valeat, si lamina illius ignita in aqua, lacte, sero, vino, vel alio liquore extinguatur. Sed præter hæc omnia, attenuare eundem, & detergere, ac ob id obstructiones aperire, docet quotidiana experientia.

Chalybs quid, & quomodo fiat.

Facultates Chalybis.

Quomodo autem hæc præstet, non pauci sunt, qui dubitant, cum hi effectus superioribus contrarij sint, & caloris potius, quàm frigoris comites. Sed meo iudicio nulla est dubitatio, & varijs modis illi potest satis fieri. Quid enim mirũ, si di-

Difficultas de facultate Chalybis detergente attenuãte, & deobstruente.

ſi diuerſos effectus pmat Chalybs cum multa alia reperiantur medicamenta, quæ diuerſis, & penè cõtrarijs qualitatibus ſunt prædita, ob diuerſitatem partium, é quibus conſtant.

Solutio difficultatis prima.

Chalybi cõſtat diuerſis partibus.

Conſtare autem diuerſis, & heterogeneis partibus Chalybẽ, ac non frigidis tantum, ſed etiam calidis, vel inde conſtat, quòd ferrum ipſum, è quo conficitur, eas in ſe continet. Ac de frigidis quidem nemo dubitat, cum ex Galeno, & Ariſtotele terreum ſit, 4. ſimp. 4. Meteor. cap 6. & ſuam conſiſtentiam a frigore habeat, 9. Methe. 7 de calidis autem patet; Tum quia etiam ipſum ex Paulo Aetio, Paul. lib. 7. lit. S. Aet. lib. 10. c. 11. Dioſc lib. 5. cap. 50. Dioſcoride, Auicenna, Halyabbate. Rhaſi ventrem ſoluit, lib. vlt. Contin. c. de ferro, & ſcirrhos lienis diſſipat; Tum quia ex Gale. 9 ſimplic. omnia metalla plurimam ſubſtantiam igneam habent, vt ego puto, ob ſulphur, quod in ſui compoſitione recipiunt. Quod ſi igitur in ferro calidæ partes ſunt; cur non & multo magis inerũt in Chalybe, cum ab igne adurente, cuius vi è ferro conficitur, eas maximè vigorari, nemo poſſit ire inficias? Sed & illud dici poteſt, quod aperiat, & detergat Chalybs, non habere illud a calore, ſed id fieri ratione, vel adſtringentis, qua pollet, facultatis, vel ſiccantis. Nam adſtrictionem, non parum facere ad reſerandas obſtructiones, ex eo confirmari facilè poteſt, quod videlicet ex aſtrictione partes roboratæ, facilius meliuſque materiam morbificam vincunt, & ſuperant; quæ autem vehementer exſiccant, ea euacuant quoque inſenſibiliter; ita vt iure merito de Chalybe affirmari poſſit, obſtructiones tollere, quatenus exſiccando humiditates excrementitias obſtruentes abſumit.

Solutio difficultatis ſecunda.

Solutio difficultatis tertia.

Verum tametſi hæc ita rectè dicuntur, tamen ad promouendas has vires, & augendas, plurimum modus adminiſtrandi eum momenti adfert. Nam cum dupliciter ferè in vſum veniat, primo ignitus, & in aliquo liquore extinctus; ſecundo in ſubſtantia, ſed præparatus per immacerationem, ſeu infuſionem, docet experientia, præparatum longe efficacius aperire, & deobſtruere, quám extinctum Eſt autem præparatio hęc duplex, prima eſt, vt accipiantur fruſta Chalybis ignita, & in aceto optimo extinguantur, tunc ſquamulæ, quæ a fruſtis excidunt, colligantur, collectæ ſiccentur, ac tandem in ſubtiliſſimum puluerem redigantur, altera præparatio eſt, vt Chalybs redigatur in laminas, laminæ autem limentur, & limatura in aceto macerata, diebus canicularibus exponatur radijs ſolaribus, per triginta dies, ita vt præcedenti aceto diſſipato mox nouum effundatur, (quanquam aliqui ad ignẽ citius Chalybem aceto irroratum præparant) loco tamen aceti ſubſtituunt nonnulli aquam ardentem, quæ mihi etiam probatur, vbi viſcera obſtructa ad exceſſum frigiditatis inclinant, ac ſecundum calorem natiuum languent. Hoc verò modo quis non videt, præter id, quod ab aceto, aut aqua ardente, inſignem attenuationem acquirit & deterſionem; etiam ob macerationem, vbi ſiccatur, rubiginem quandam contrahere, in deobſtruendo perquám efficacem? His Chalybis facultatibus ſunt, qui vim quoque ſoluendi aluum adijciunt. Rhaſ & cęteri vbi ſup. Dioſcorid. libr. 5. cap 50.

Chalybs à præparatione acquirit attenuationem, & deterſionem.

Ratio eſt, quòd, qui aſſumunt Chalybem, & ipſum per aluum

non excernunt, coguntur ab vsu illius desistere: vt videatur aliquo modo ideo Chalybs deobstruere, quia ventrem soluit.

An Chalybs soluat aluum.

Sententia auctoris.

De hac re, ita ego sentio, Chalybem soluere aluũ non trahendo humores, sed vel irritando potius naturam, quemadmodum Stibium, & Mercuri⁹; vel quatenus est medicamẽtum, quod minimè a natura ex toto vinci potest, & idcirco necessario expelli debet. Quoniam enim antequam expellatur, a natura actuat̃, & actuatus attenuat ac detergit, hinc fit, quòd dum a natura expellitur, vna cum illo expelluntur etiam humores noxij, & peccantes.

Indicantia Chalybem ignitum.

Ex his autẽ omnibus facile ni fallor, apparet, a quibus nam indicetur Chalybis vsus. Nam quantum attinet ad extinctionem illius simplicem, in aliquo liquore, puto ipsum indicari præcipuè a viscerum imbecillitate, a viarum dilatatione, & apertione, & ab omni immodico fluore; quãquam etiam hac ratione, vt roborans indicari possit, quemadmodum dictum est, a materia obstruente.

Indicantia Chalybem preparatũ.

At Chalybs præparatus seu simpliciter Chalybs in substantia, indicatur ab obstructionibus maximè contumacibus. Prohibetur autem a plethora, & cacochymia, quę & ideo pri⁹ omni studio sunt auferendæ.

Prohibẽtia Chalybem.

Prohibetur, & a virium insigni lãguore. (dico ab insigni languore quoniam etiam multi decumbentes in lecto vsu Chalybis sanati fuerunt; vt propterea non sit necesse semper assumpta substantia Chalybs, quẽadmodum communis est sententia, corpus exercere.)

Chalybs cõueniet etiam in longis febribus.

Prohibetur item a febribus, exceptis tamen tertianis nothis in longum protractis, & quartanis, quarũ plurimę vsu Chalybis fuerunt sanatæ. Conuenit autem in his febribus Chalybs, non tantum ratione obstructionum, a quibus fouentur; sed etiam quia ferè semper tumorem lienis habent coniunctum, in cuius curatione Aetius Chalybis vsum mirificè cõmendat, Tetrabib. 3. Ser. 2. cap. 11. & Paulus Dioscor. loco sup. citatis. & Auicenna ferrum, ex quo Chalybem fieri manifestum est. Sed p̃ter febres prohibetur etiam a macie insigni totius corporis, a mensium & venarum ani profluuio immoderato.

Chalybs preparat. semper cõmiscenda corrigẽtia, & adiuuantia.

Cæterum cum duobus p̃cipuè modis vsurpari possit Chalybs, vt dictum est per extinctionẽ scilicet, & per substantiæ maximè præparatæ exhibitionem; si secundo modo vsurpetur, cogitandum omninò est, de permiscendis ei corrigentibus, & adiuuãtibus.

Corrigentia Chalybem.

Quantũ igitur attinet ad corrigentia, gratia ventriculi soleo ego puluerem caryophyllorum cinnamomi, & similium ei permiscere: gratia autem fluoris immodici venarum ani, vel vteri, addere consueui saccharum ros. Nam tametsi, vt dictum est, a fluore hoc prohibeatur; tamẽ, cum occasione illius, si protrahatur, calor natiuus nõnunquã, ita lãgueat, vt multiplicatis humoribus crudis, necessario suboriantur obstructiones contumaces, quæ aptissime tolluntur limatura ac substantia Chalybis; nequaquam tam efficaci medicamento ægri destitui debent. Et ideo, vt satisfiat tum prohibenti, tum indicanti, substantia illius ex saccharo ros. at. tuto dari poterit.

Adiuuãtia vim Chalybis.

Quoad adiuuans, de vehiculo, quod ducit vim medicamenti ad locum affectum, nihil dico, quoniam de eo sequenti tractatu agetur fusè. Remanet igitur illud adiuuans, quod Chalybem spectat, quatenus ad obstructiones sanandas vsurpatur. Tale autem est deobstruens. Sed & hoc statim ex descriptionib. & formulis medica-

Medicamẽtorũ chalybeatorũ pro obstructionibus diuisio. mentorum Chalybeatorum patebit: quæ quatenus obstructionibus accommodãtur, varia sunt, & multiplicia. Parãtur enim & præscribũtur, alia ex tempore: alia iam præparata in officinis asseruantur. Ex tẽpore datur puluis Chalybis præparati, cum succo absynthij concreti ex conserua rosſ. vel borrag. & ex hac quidem potissimùm in melancholia hypochõdriaca, in cuius curatione medicamenta chalybeata nullum sibi par habent. Admiscetur autem in hoc casu cõserua borraginis vt siccitas chalybis aliquo modo corrigatur, à qua siccitate in curãdis affectib. melãcholicis, vel inprimis cauere Medici debẽt. Paratur item oxymel chalybeatum, ex decocto simplicium aperientiũ in aqua pluries ac pluries chalybeata, vel in qua puluis chalybis pręparati fuerit immaceratus Immaceratur aũt pro singulis lib vj aquæ, chalybis lib. ß Fit & vinum idque hoc modo *Recip. vini albi generosi & odorati, vel si febris sit, albi & aquosi (tali enim vtitur Galenus 11. Meth. in febribus) lib. xij. limaturæ chalybis præpar. lib. i. pulu. caryophyll. drach. vi. Omnia in vase vitreo reponantur, vas quo obturatum in stupha furnaria detineatur per x dies, & singulis diebus agitetur; demũ singulo die portio exhibeatur. tùm colata, tùm non colata,* prout uel substantia, uel uirtute eius opus est. Operosius uinum fit hoc modo, *Rec. vini albi optimi lib. xij. aquar. Agrimoniæ, ceterach an. lib. v. ß rad. asparagi, filicis maris, capparum, liquiri. an. vnc. i. foliorum cichor. borrag. ceterach agrim. an. M. i. sem. carthami contusor. vnc. iij. ellebori nigri prap. vnc. ij epithymi vnc. i. cinam drach. vi. M & bulliant in duplici vase, vsque quo restent xij. partes Post per xxiiij. horas maneant in infusione: tùm facta colatura, cum forti expressione, ponatur vinum in vase vitreo cum limatura chalybis præparat. lib. i. & fiat, vt in præparatione vini superioris dictum est.* Verùm quia hæc vina in paucos tantùm dies præparantur, potest etiã fieri aliud, tùm vindemiæ tempore, tùm extrà illud, quo perpetim vti æger potest. *Recipit autem limaturæ chalybis siue præparati siue non præparati, in cote tamen, aut marmoreo lapide subtiliter triti lib. i. Coriand. præpar. lib. ß. Includantur in sacculo, & ponantur in lib. vini ducentis.* De quo tamen uino illud notandum est. semper id recens ex dolio hauriendum esse, secus enim nigrorem contrahit. Sed & præter uina hæc Syrupus fieri consueuit hoc modo. *Rec. limaturæ chalybis præparati lib. i. passul. enucleatam lib. ij. aq. cuscutæ, agrim. scolopendriæ an. lib. ij M. infundantur per triduum, deinde bulliant ad tertias, & adde origani, ammeos, ligni, iuniperi limati detracta medulla an. p. i. iterùm parùm bulliãt, & addita q. s. sacch fiat Syr.* qui aromatizari potest Rhabarb. & si calor medicamenti timeatur, temperari cum cichoraceis. Spuma quoque chalybis ex tẽpore ita paratur. *Laminæ ignitæ plures in vino odorato extinguuntur, quousque vinum turbidũ fiat. Deinde vinum illud, ad euaperandum, in vase vitreo, foraminis non valdè angusti, ad ignẽ lẽtũ ponitur. Sic. n. in fundo residet spuma chalyb.* quæ & puerulis dari põt, atq; ei trochisci, aut alia similia medicamẽta admisceri. Quæ parata iã habentur, sunt Sal chymicé ex chalybe extractus, Sulphures Chalybis & ipsi chymicé parati; oleũ ex chalybe, ꝙ fit eo modo, quo docet Matth. parari ol. ex ferro: chalybs fusus M. Ducis Hetruriæ, cuius hic creditur esse parãdi modus. *Accipitur s. q. limaturæ chalybis, prius ignẽ experti, et malleo ducti; maceratur per quatuor dies in aceto*

Marginal notes:
Chalybeata quæ ex tempore præscribuntur.
1 *Puluis chalybis.*
2 *Oxym. chalybeatum.*
3 *Vina chalybeata.*
4 *Syrupus ex chalybe.*
5 *Spuma chalybis.*
Chalybeata quæ parata iã habentur.

Modus parandi chalybem fusũ M. Ducis Hetruriæ.

aceto destillato vltima destillatione, in vmbra exsiccatur, vt rubiginem veluti contrahat, post suprà Porphyritem lapidem subtiliter puluerizatur: deinde in fornace calcinatur, ac tandem in aqua ardenti maceratur, ac tùm aqua nigra destillatur. Ad cuius similitudinem apud nos paratur tinctura chalybis macerarur enim chalybs calcinatus modo dicto in aceto optimo, addetur modicũ cinnamomi, ac tandẽ acetũ chalibe refertum destillatur, etiamsi putem loco aceti posse substitui vinum creticũ, vel quod grecum dicunt, imo & aquam ardentẽ.

Electuaria ex chalibe vsu comprobata.

Habẽtur & Electuaria multiplicia: præter vsitata aũt Electuaria, hæc à me crebro vsu cõprobata sunt. Primum, quod valet ad omnes obstructiones, ℞ *limaturæ chalybis præpar vnc. iij. cinamomi electi nucis moschatæ an. drac i ss. Rhabar. el. dr. i. specierum aromatici ros. drach. iij sacchari, mellis an. vnc. vij M. & fiat electuarium s. a.* Alterum vero, quod valet ad obstructiones hepatis, & lienis. *Rec. rad. enulæ, raphani an. vn. ij. corticis medij tamarisci vnc. i. flor. tamarisci, mentæ, beton. an. vnc. ss. limaturæ chalybis præparati an. vnc. ij. absynthij, rad. ireos, centaurij minoris ceterach. rad. capparorum, hyssopi, eupatorij, asari an. dr ij. aristolochiæ vtriusque, corticum fraxini, diptami albi, flo. chamæmeli, anisorum an. vnc. i. M. & cum melle despumato fiat Electuar.*

Aurum & argentũ pro obstructionib. vt parand.

Verùm occasione Chalybis noto, etiã quædã alia metalla puriora, & perfectiora venire in vsum medicum, pro adimplẽdis scopis illis, quos vsu Chalybis adimplemus. Sunt autẽ hæc aurum & argẽtum, quæ pariter & per extinctionem, & per substãtiæ illorum exhibitionem in diuitibus sæpius solent administrari. Substantia autẽ exhibetur præmissa præparatione, quám in vsu Chalybis proposuimus. Aurum enim & argentũ in laminas rediguntur, laminæ vero vel ignitæ in aceto extinguantur, vel squamæ decidant, vel limentur, deinde limatura in aceto maceratur, vt dictum fuit, ac vsui seruatur. Possunt tamen etiam contrita in tenuissimum puluerem, super lapide marmoreo, sine alia præparatione, vtiliter exhiberi

Scoria ferri pro adstringenti vt dãda.

Est & excrementũ ferri, quod cõmuniter scoria ferri vocatur, quæ mirã habet facultatem astringendi & idcirco in fluoribus sistendis plurimum valet. Hinc Rhasis in 9 li. ad Almãsorem ca. de hæmorrhoidibus proponit descriptionem quandam electuarij ex scoria ferri, quæ pariter & ipsa præparatione indiget. Præparatio aũt fit in hunc modũ. Accipitur scoria ferri & infunditur, in aceto acerrimo per 8 dies, mutãdo singulis diebus acetũ, deinde super laminam ignitam torrefit, ac torrefacta in puluerẽ redigitur pro vsu dicto: quo quidem Electuario & fluores venarum ani, & vteri cuiuscunque census feliciter curantur.

Rectus vsu chalybis.

Sed accedo ad rectum vsum chalybis. Quod igitur ad quãritatẽ attinet, & ad dosin: si chalybs veniat in vsum per extinctionẽ, iam quò maior erit læsio indicantis, eo etiã pluries lamina chalybis ignita extinguenda erit.

Dosis chalibeatorum.

Quod ad alia medicamenta ex chalybe suprà enumerata attinet, eorum dosis hunc in modũ instituitur. Nam ex ijs, quæ ex tempore præscribuntur puluis chalybis pręparati datur à scr. ij ad dr. ij. præcipuè si per immacerationẽ præparetur calybs, nam si per extinctionem squamæ separentur sufficiunt sc. i. vel ij. ex cõseruæ dr. ij cũ succi absynthij sc v. aut sex, aut vini lib. ss. Oxymel exhibetur ad vn. vel iij. Vinum, prius quidẽ ad lib. ss. posterius ad vnc. iiij. vltimum ad libitũ. Syr. datur ad vn. iiij. Spuma cha-

chaybis á ſcr. j. ad dr. i. admiſtis trochiſcis vel alijs medicamentis hepaticis, ſplenicis, ſtomaticis. Ex is quæ parata ſeruantur, Sal & Flores ſulphuris propinantur ad ſc. i. ex vino, vel febre prohibente, ex aq. aliqua aperiente. Oleum eodem modo datur ad dr. i. Chalybs fuſus Magni Ducis ad dr. ij. Electuaria a dr. ij. ad vn. ſs. Sēper autem à minori doſi auſpicandum eſt, & ſenſim ad maiorē perueniendum De modo. Vinū & cætera liquida, calida debent dari actu, & in obſtructionibus cōtumacibus exhibenda ſunt medicamenta chalybeata ſub forma ſolida: qua tamen in re inſequendus etiam eſt delectus patientis. Tēpus opportunum aſſumendi hæc medicamenta erit, vbi præſens eſt indicans, abſens prohibens. Et propterea non ſunt vſurpanda priùs, quam totius habita ſit prouidentia. Vſurpantur autem commodiſſimé temporibus temperatis, Vere ſcilicet, & autumni principio, ſemel in die, ac quinque horis ante cibū, per dies triginta vel quadraginta: ea tamen ratione, vt in quibuſdā, robuſtioribus ſcilicet, & in quibus medicamenta hæc difficulter penetrant, imperetur exercitium vſque ad ſudorem excluſiuè. Quæ omnia intelliguntur de medicamentis refertis ſubſtantia chalybis: de quibus etiam & illud Medicus obſeruare debet, an dum aſſumuntur per aluum excernantur. Hoc veró facile erit cognoſcere ipſi Medico ex fæcibus. Vbi enim nigricāt, ſunt refertæ Chalybe, ſecùs, nequaquam. Atque in hoc caſu Medicus ita ſe debet gerere, vt cū quarta vel quinta die, ab aſſumptione chalybis viderit eum non excerni, naturā ipſam iuuet. Quod aſſequi poterit varijs præſidijs. Primū clyſteribus communibus iniectis alternis diebus. Secūdò pilul. hiſce. *Rec.* *Aloes Scuotrinæ gr. xv. cum melle roſ. ſol. vel ſucco roſ fiant pilul. duæ, aurentur*, & accipiantur ante cænam. Paſſulæ & pruna præparata ad idē conducūt. A quibus ſi Medicus fiat ſui voti compos, permittet ægrum proſequi chalybis vſum: ſi minùs, imperabit ab illo vt abſtineat. Notandū eſt tamen circà hæc medicamenta, non ſolúm ſeparatim ea dari poſſe, ſed etiam ſimul cū chalybe aliquando miſceri, maximè ea, quæ humores obſtruentes ab illo præparatos queant educere, qualia ſunt pil aggreg de trib. cū Rhabar Agaricus trochiſc. puluis Elleb. nigri præparatus, ꝑ diuerſitate ſcilicet humoris, vel melancholici, vel pituitoſi. De vſu chalybis ꝑ extinctionem illud ſolum ſciendum, liquoribus chalybeatis licere ægro per totum annū in potu vti, citrà diſtinctionē. Quo ad vbi agendū medicamēta ſubſtātia chalybis referta per os tantùm aſſumuntur; at quæ facultate illius per extinctionem poſſent, non ſolùm per os, ſed etiam extra ſub forma balnei, embrochæ, inſeſſus, lotionis adhibentur. Quin imó etiam iniectiones ex eiſdem aliquando parantur. Illud tamen interim eſt addendum, eadem documenta, quæ faciunt ad vſum chalybeatorum, trāsferri poſſe ad vſum medicamētorum eorum, quæ ex auri & argēti ſubſtantia, ferrique ſcoria conficiuntur: niſi quod quæ auro conſtant & argento, ob precium in minori doſi præbentur. Porrò ſemper dum patiens prædictis vtitur medicamentis, proba viuendi ratio inſtituenda eſt, præcipuè tamen boni ſucci alimentis veſci oportet, ea tamen lege, vt cæna ſit prandio parcior. Et de medicamentis chalybeatis hactenus.

Modus exhibēdi chalybeata.

Tempus exhibitionis chalybeatorum.

In exhibitione chalybeatorū obſeruādum an ꝑ aluū excernantur.

Quid agendum ſi non excernantur.

Cum chalybe poſſunt etiā miſceri purgantia.

Vbi agendum.

Medicamēta ex auro, argēto, ſcoria ferri eodem modo vſurpātur quo chalybeata.

Victus ratio, tempore vſus chalybeatorum.

SE

SECTIO III.

De natura & vsu radicum Salsæ, Chinæ, Saponariæ, Cannarum vulgarium: item lignorum Guaiacini, Sassafras, Iuniperini, Tamaricini, Lentiscini, Visci quercini, Franxinei, Sandalini.

Cur de omnibus his simul.

DE his omnibus vna & eadem opera, tùm quod viribus quadantenus conueniunt; tùm quod inuicem sibi his tẽporibus substituũtur. Quod igitur ad naturã singulorum pertinet.

Salsa Parilla quid & eius vires.

Salsa parilla, alijs Sparta parilla, vel Sparta Peullia, quam Matthiolus 1 i Diosc. c. 1. 11. & Fallop. l. de Lue Vener. nihil esse aliud volunt, quàm Smilacem asperam, insipida est, nullius odoris particeps, tenuissimarum partium sine adstrictione. Quare in actiuis ad frigidũ potius vergit, in passiuis siccat excessu secundo intenso. Sed & extenuandi, discutiendique facultate prædita est, ac sudores mouendi, idque Guaiaco multo magis. Nec obstant hęc eius frigiditati, cum ea potiùs partium tenuitate præstet, quam caliditate, adeoque non necesse sit, vel exemplo vnius Ceterach, vt quidquid discutit, & dissoluit, id etiã sit calidum.

Obiectionis solutio.

Nota bona Salsæ.

Optima est, quæ crassior est, cortice duro, colore subrufo, lõgis capillamentis, quæque si frangatur, intus alba apparet, & nec cariẽ, vel puluerem ostendit.

China qd & eius vires.

CHINA radix est arundinis, vt quidam volũt, Saxõ l de Lue Ven. ca. 25 latif lij, saporis subdulcis, tenuissimæ substantiæ, cum quadam adstrictione, ac humiditate oleosa, ac substantifica, propriæ substantię firmiter hęrente. Hinc in actiuis est temperata, vel parùm ad caliditatẽ declinans: in passiuis sicca, excessu secundo, non tamen intẽso. De cętero, vt humiditates excrementitias siccando absumit, ita alimentales reparat.

China quo modo impinguet.

Impinguat enim rectè administrata. Nam præter id, quod substantia, & humiditate ad alendum idonea perfusa est, innatum calorẽ, nutritionis instrumentũ præcipuũ, simili caliditate fouet, adstrictione roborat, ac dissipari non sinit: corpus verò omne permeabile reddendo in caussa est, vt alimentum facillime distribuatur; quemadmodum odore grato, nutritioni dicata viscera roborat, facitque, vt illud quam optimé elaborent.

China optima nota.

Eligitur recens, non cariosa, nõ admodum gracilis, & sicca, mediocriter grauis, colore inter album & rufum,

Saponaria qd & eius vires.

SAPONARIAM nonnulli ppe ràm Cruciatam appellant. Vide Eustach. Rudiũ de Lue Ven. li. 4. c. 5. & 12. Est ea herba qua qui pãnos lauant, vtuntur, & quę si quis ea manus abluat, vna cum aqua spumam copiosam & albam emittit, instar saponis.

Saponaria duplex, & vtriusque vires.

Habetur duplex: vulgaris vna, quę propè aquarum ripas, & in scrobium marginibus reperitur: alia, quę ex Apulia aduenit, vulgari longe pręstantior. Vtraque amara est, acris, & spumosa, ac proinde terrestri substantia donata, cui tamen aereæ non nihil, & tenuis sit admixtum. Vt enim amaricies illam, itá hanc spuma indicat; quæ non nisi ab aerea substantia, & pingui humiditate prouenire potest. Quoad facultates calefacit & siccat: vulgaris quidẽ ordine secundo, Apula ordine tertio: deterget prætereá, extenuat, deobstruit, & nõ nihil, pinguedinis merito, attemperat. Venit autem in vsum non solùm radice, quãuis hac præcipuè, sed etiam folijs ipsis.

Canna vulgaris & eius vires.

CANNÆ vulgaris radicem, Chinę multi substituũt, vide Cęsal.

de

de hist. plant. lib. 4. cap. 54. nec sine successu, vt doctissimus Cæsalpinus auctor est, Ei Diosc. li. 1. c. 97. attribuit vim attractricē, quod idem Plin. li. 24. c. 11. quoq; sentit Gal. 7. Simp. statuit calidam, & siccam ordine quodāmodo tertio, magis tñ siccam quàm calidam, eique astringentem facultatem tribuit, quēadmodum cortici eius cōbusto, præter hanc, etiam digerentem.

Guaiacum ligni indici species.

GVAIACVM est ligni Indici species. V. Consalu. Ouied. in Hist. Indica Matthiol. in 1. Diosc. c. 111. Lignū siquidē hoc duplex est, vnū quod Guaiacum, alterum quod lignū Sanctum dicitur. Vtrūq; earundē feré est vitium. Venit veró in vsum

Guaiacini ligni vires.

Guaiacum, non ligno solùm, sed etiam cortice. Lignū odoratum est acre, & amarum intensè, cū oleolitate quadam & pinguedine. Vnde in primis qualitatibus calidum est, & siccum, vltrá secundum gradū: quoad secundas, ob tenuitatē substantiæ, incidit, attenuat, detergit, discutit. Quin & sudores mouet, caliditate fusis humoribus, & ad cutim promotis. Optimè aūt hęc om-

Guaiaci optimi notæ.

nia præstat lignum, quod recēs est, pōderosum cortici bene adhærēs, multum nigrū, modicé flauum, rimis carēs, & quod prunis impositū fumū reddit copiosum, raspatūque summè adhęret. Cortex cum ligno

Corticis Guaiaci vires.

in cæteris conuenit, nisi quód expers est pinguis substātiæ, & ligno quidem siccior, minùs tamen cali-

Amati Lusitani error

dus. Amatus Lusitanus perperam idem facit Guaiacum cū buxo nostro eo solo argumēto, quód persanatam buxo Luem Gallicam semel viderit. Esto enim expugnauerit hāc Luē, at non ex affectu eodē idē quodlibet iudicandū, sed ex notis, quæ longè in Guaiaco aliæ, quam in buxo, vt ex illorum comparatione liquidò, & ad oculum constat.

Sassafras quid, & eius vires.

SASSAFRAS lignum est arboris ab Indis dictæ Pauene, sapore acre, odoratum, substantia tenue, adstrictionis & pinguedinis expers. De facultatibus. Lignum calidum est & siccum ordine secundo; cortex veró eius ad tertium gradum videtur ascendere. Cætera, tenuitate substantiæ & acrimonia permeat, discutit, deobstruit, excretricē irritat, minùs tamen omnia hæc præstat, quam Guaiacum, cū quo tamen cōuenit, quòd odore suo visceribus naturalibus, & spiritibus vitalibus gratum accidit.

Iuniperus quid, & quotuplex.

IVNIPERVS duplex est, maior & minor, lachrymā vtraq; gignēs, vernicē vulgo, Arabibus, Sandaracham, vel, vt alij volūt Matthiol. in 1. Diosc. c. 87. Sandaracen dictam.

Iuniperinī ligni facultates.

Lignū eius Diosc. li. 1. c. 87. & Gal. 6. Simpl. acre est, excalfacit & siccat ordine tertio, vrinā mouet, & menses: attenuat, aperit, digerit resoluit, astringit, roborat. Apud Diosc. ibi. legitur, ramēta eius sumpta interficere. Sed experiētia docet contrariū: & Matthiol. ibid. in com. rectè iam olim aduertit, partē illā capitis esse adscriptitiā. Scali-

Deramentis Iuniperi difficultas explicata.

ger De subtil. exerc. 180. nu. 19. tamē cū Diosc. sentit, & illud tātùm Iuniperi decoctū salutare esse ait, in qd succi è ligno traiecto facta est ramētis seu scobe abiecta, vtpote quæ adhærescendo suffocat. Quidquid horū sit, ligni decoctū in vsu est, cui tamē, si quis id timeret, patiferè virtute substitui poterūt folia, & fructus eius, seu semina.

Tamarix quotuplex.

TAMARISCVS vulgò, latinè Tamarix, græcè Myrica, duplex est, Vrbana vna, quę in Aegypto & Syria solúm gignitur: Siluestris altera, quæ passim habetur in Italia.

Tamaricis facultates.

Est ex Galeno sexto Simpl. & Diosco. lib. primo c. nonagesimonono, abstergētis, & incidētis facultatis,

abíque

absque perspicua desiccatione, cũ adstrictione nonnulla. Vnde calida videtur esse in secũdo gradu. Mattiolus apud Diosc. loc. cit. in com. quod apud AlKanzium Medicum Arabem legisset, eius decoctum sanare Elephantiasin, Guaiaco illud substituit, in expugnãda luæ venerea. Sed de hac re suo loco.

Lentiscus quid et eius vires.

LENTISCVS arbor resinifera est, resinam enim, quæ mastiche dicitur, gignit. De eo hæc Galenus habet, lib. 8. Simpl. facultate ex aquea essentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca esse compositam; ob quã & moderatè adstringat: desiccare igitur secundo ordine completo, aut tertio incipiente; in caliditatis autem & frigiditatis differentia, quodammodo esse medium & symmetrum, quibus Dioscorides id vnum addit lib. 1. c. 75. vrinam scilicet pellere.

Ligni Visci quercini nomine & vires.

Lignũ visci quercini à Gentili, & Iacobo de partibus, lignum Sãctæ Crucis appellatur, siue ob virium præstantiam, siue ob similitudinẽ surculorum cũ Crucis figura. Est acre ex Paulo tenuium partiũ lib. 2. c. 728. Vnde Galeno & Auicennæ lib 6. Simpl. calidum & siccum est in tertio, emollit, discutit, extrahit valenter ex alto humores, ita vt non immeritó, referẽte doctissimo Cæsalpino, lib. de morbo gallico. Guaiaci loco à nõnullis vsurpetur.

Fraxinus quid.

FRAXINVS arbor est, cuius semen auis lingua vulgò vocatur. Eius ligni decocto feliciter nõnulli nostris tẽporibus. Ligni Guaiaci loco vsi sũt: Vid. Cęsalp. li. de plãt. 2. c. 13. tametsi Diosc. ramẽta eius, scobẽq; potu perniciẽ adferre tradiderit: lib. 1. c. 92 qui tñ forte intelligẽdus est. non de decocto Ligni, sed de puluere in potu accepto. Est autem moderate calida Fraxinus, sicca autem in secundo ordine, & ob tenuitatem partium discutiẽdi, & attenuandi vi nõ vulgari prȩditus.

Discorides explicatus.

Fraxini vires.

Santalum quid et eius genera.

SANTALVM lignũ est, quod ex India ad nos deuehit. Vid. Matthiol. 1. in Diosc. c. 19. Arabũ inuentum, veteribus Græcis incognitũ. Sunt autem tria eius genera, Citrinum, quod alijs præfertur; album, quod secundo loco habetur, rubrũ quod in postremis ponitur Auicen. vult esse Santalum frigidũ in fine secundi ordinis, siccum in secundo vel tertio incipiente. Est tamen rubrũ frigidius albo, & citrino; vtpotẽ quod nullo penitus odore commẽdatur. Quoad reliquas facultates attinet, astringente sunt virtute Santali, humorũ influxus inhibẽt, & præcipua quadam vi, vt quidem vult Auicẽna lib. de viribus cordis, cordi robur, & lætitiam adferunt.

Santali vires.

Indicantia propositorũ medicamentorum.

Atq; hæc natura est & facultas singulorũ, quæ proposita sunt, remediorum: qua ita constituta, iam patet, Guaiacum, Sassafras, & quæ his proportione respõdent, vt Saponaria, Cãna vulgaris, Iuniperus, Tamarix, Lignũ visci quercini, Fraxinus, indicari ab affectibus frigidis; Salsam verò & Chinam, & quȩ cũ his cognationem habent; quemadmodum Lignum Lentisci, & Sãtali, tum à frigidis tum à calidis. Nã etiam temperatum remittit intensum. Omnia tamen hȩc indicantur à materia potissimũ humorali, peccante copia, prout est insensibiliter euacuanda, per modũ discussionis vel siccationis: & eo magis ab hac materia indicantur, si erit impacta in partibus non solùm internis, verùm etiam externis. Vnde non tantum in scirrhosis tumoribus, in articulorum doloribus cõueniunt; sed etiam in curanda scabiæ, maximè antiqua, cum pustulis latis vocata, crassa & pingui, in qua nihil prȩstãtius his medicamẽtis reperi, prȩpa-

tatis & correctis, modo infrà dicendo. Priuatim tamen, alia horum ad alios affectus magis commendantur, vt Saſſafras ad nephriticos dolores, calculum, & ſterilitatē: tamarix ad tumidos lienes, & elephātiaſin, Dioſcor lib. 1. c. 99 quāuis ſe curaſſe eius decocto profitetur AlKāzius Medicus Arabs: quo etiā Fraxinus facit, & præterea ad hydropem: lignum Viſci quercini ad Epilepticos, vertiginoſoſq; & ad dolores omnes capitis ex cauſa frigida; quemadmodum ad dolores dentiū Santalum album & citrinū; ad dolores aūt antiquatos cuiuſcunque generis Saponaria, qđ primò omniū doctiſſimé aduertit, & vſu cōprobauit, Excellentiſſimus & celeberrimus D. Rudius. Sed præter hæc indicātur eadem à Lue venerea, tanq̃ illius (vt plerique volunt) alexipharmaca, quæ à proprietate quadam inſita illā expugnant. Qua tamen in re ego eius ſum ſententiæ, vt exiſtimem præcipuè Guaiaco vim hanc alexipharmacam deberi: eamque in oleoſa eius ſubſtantia potiſſimúm reſidere: Vnde, vt obiter hoc notem, perperam nonnulli fructib. & floribus, quæ hæc ſubſtantia carent, vtuntur) cætera vero, quicquid in Lue hac præſtāt, id potius qualitate manifeſta facere, quàm occulta: tū quia experientia docet, non niſi exiguam & retētem luem ea ſuperare: tùm quia, quæ præſtant, in qualitates manifeſtas referri poſſunt. Nā, verbi gratia, quòd Salſa tophos Gallicos diſcutit, & dolores ſuperat, etiā Guaiaco feliciùs, id ſiccitate, qua pollet, & ſubſtantiæ tenuitate, qua omnia penetrat, potiús quám vi alexipharmaca efficit. Et ſi vero vis illis alexipharmaca non ſit, quæ Ligno, non nego tamen, poſſe in eius defectu eorum quoque periculū fieri, maximé Salſæ & Saponariæ, quæ adeò in hoc malo præclaram ſæpe operam præſtat, vt probabiliſſimū ſit, habere formam & proprietatē veneno Gallico aduerſariā. Ceterùm eſſe lignum Guaiacum verū Luis alexipharmacum & latente qualitate agere, vel inde patet, qđ & ſola experientia inuētum eſt, & in omnibus differentijs luis, omnibus hominibus, omnibus temperamentis, omni anni tēpore prodeſt, quæ ſolæ duæ conditiones, ad hoc, Gal 9. Simpl. 1. de med. per genera 2. Local 2. 8 Local. 8. teſte, requirūtur, vt aliquid occulta vi agere dicatur. Vnde iniuria Fernelius li. 2. de abdit. rer. cauſ. hanc illi vim adimit, eo fretus argumento, quod nō oēs p illud curentur. Quia hinc ſequeretur, nullum omninò eſſe alexipharmacū, cum nullū reperiatur quod deſperatis iam malis ſuccurrat, cum ne cinis quidem cancrorū fluuiatilium quem inter vera alexipharmaca Fernelius ibid. cōnumerat, canis rabidi morſum, cum iam hydrophobia inualuit, percuret. Porrò cum dico vi occulta Guaiacum luem oppugnare, nō nego interim, manifeſtis quoque viribus huic veneno obſiſtere. Intēſa ſiquidem ſiccitate eius vim putrefacientē tollit: pingui & oleaginoſa ſubſtantia erodentem hebetat; amaritudinis merito ab infarctu liberat nutritioni dicata viſcera: acrimonia excreticē irritat, vt faciliús venenum á ſe propellat: caliditate tenuiſſimarū partiū lentos humores attenuat, deterget, per ſudorē euacuat: alimētali facultate, odore ac aſtrictione partes principes roborat. Quæ omnia ſuo modo de Saponaria dici poſſūt. Sed hæc de indicātibus. Quæ prohibēt, medicamēta enumerata ſunt hæc. Guaiacum ſiquidē, Saſſafras, & ijs proportionata

Guaiacum ſolum propriè morbi gallici alexipharmacum.

Error quorūdam circa vſū Guaiaci.

In defectu Guaiaci q̃ poſſint ſubſtitui in lue Venerea.

Guaiacum habet oēs ꝓprietates alexipharmaci.

Error Fernelij.

Guaiacum non ſolū vi latente, ſed ēt manifeſta aduerſatur lui gallicæ.

Prohibētia medicamēta propoſita

nata prohibent affectus calidi, & natura ægrotãtium summè calida: item humorum fluxiones, præsertim à capite ad articulos, ad pulmones & thoracem, vt in asthmate, & orthopnęa. Humores enim caliditate sua liquant, & irritant. Vnde in his Salsa lõgè tutior est, & hac China, quia pręterquam quod in caliditate temperata est, adstringẽdi etiã vim habet, qua fluxiones valet sistere. Vẽtriculus autem imbecillis, & oculorum debilitas, ꝓhibet Salsã, illum si quidem laxat, horum verò aciem non rarò obtundit; quia tùm adstrictione, tùm odore, tũ pingui substãtia omninò destituta est. Macies (nisi tamen á Lue Venerea ortum ducat) prohibet non tantùm Salsam, sed Guaiacum etiã & Sassafras: & cętera omnia, excepta vna China, quę in macie, atrophia & cachexia singularis est, ob causas suprá dictas.

Medicamẽta ꝓposita egent corrigentibus, & adiuuãtibus.

Cæterum, quoniam hæc medicamẽta nunc proposita, bases sunt medicamentorũ, quę á Medico pro salute ægrotantium componuntur, & bases indigent adiuuante & corrigente, ideò de ijs etiam interim agendũ. Quod igitur corrigentia concernit, Guaiacum, quoniã sicuti Sassafras, & cætera illi respondentia, est calidum ac siccum, ideò in naturis calidis, ac morbis ad calidum vergentibus, permiscenda eis China & Salsa Santali cichoracea & hordeum: hæc enim omnia per benè possunt castigare eorum caliditatem: maximè verò liquationem, quam humorũ adferũt, quod pręcipuè santalis, vt qui adstringãt, & fluxionem intercipiant, attribuitur.

Corrigentia quę sunt singulorũ.

In naturis autem, & affectibus præter naturam siccis, addẽda iam propositis borrago, buglossum, malua passulæ, liquiritia, althæa, & carnes pulli, caponis, aut vituli. Sed & Guaiacum, ac Saponaria, quoniam insignam habent amarorem, ideõ gustus gratia, eis permiscentur passulæ dulces, & liquiritia.

Adiuuantia dupliciа & e duplici classe.

In genere adiuuantiũ duo occurrunt, vnum quod iuuat actiuitatẽ ipsius basis, contrà affectum pręter naturam: alterum, quod vim basis ad locum affectũ perducit, & vehiculũ dicitur. Vtrũque horum vel desumitur, ex serie ipsa medicamẽtorum Iam propositorum: (hæc enim aliquando ita miscentur, vt vnum fit basis, alterum adiuuans:) vel ex serie medicamentorum aliorum.

Adiuuantia quæ augẽt vim basis primę classis.

Quod ad medicamenta spectat nunc proposita, si sermo sit de adiuuante, quod auget ac intendit actionẽ basis, vt sic vario modo adiuuantis rationem induunt. Nam si causa lædat putredine, & contrà ipsam pugnandum sit Guaiaco, tanquam siccãte; siccitas eius augetur Salsa, Sassafras, cortice Guaiaci, Iunipero, Saponaria &c. (Sicuti enim hęc sua siccitate putredini aduersãtur, ita etiã mixta Guaiaco vim eiusdẽ contrà putredinem iuuãt & fouẽt) Si agendum sit eodem Guaiaco cõtrà causam calidam, ei admiscentur Salsa China, Santaii. Hæc enim sua natura calorem causæ morbificæ refringunt.) Si pugnandum sit eodẽ, contrà causam morbificam, quę lædat crassitie Salsa, & Sassafras cõueniũt, & tamarix, vt quæ maximè attenuant. Vbi eadem causa peccat duritie, eidẽ Guaiaco adiũgitur China, vel lignum visci quercini, quæ plurimùm emolliũt.

Adiuuantia quę habẽt vim vehiculi primæ classis.

Si verò sermo sit de adiuuante, quod vehiculum dicitur, scire in primis oportet, si locus affectus sit propinquus, sicuti sunt vẽtriculus, intestina & iecur, Guaiacum nõ indigere vehiculo; si verò sit remotꝰ, absque vehiculo id non esse vsurpandum. In hoc verò casu ei Salsa, Sassafras, Saponaria, tan-

tanquã tenuissima, & maximè penetrãtia possunt adijci. Quinimmo nõ rarò vsurpabuntur rectè hæc sola. Quãtum attinet ad adiuuantia, desũpta ex serie aliorũ medicamẽtorum, si spectetur primũ adiuuantis genus, sic miscentur in lęsione causæ morbificę secundũ putredinem, acetosa, pimpinella, pentaphyllum, calẽdula, semina citri: in eiusdẽ causæ caliditate, cicodreũ, sonchus, endiuia, hepatica, hordeũ: ĩ lẽtore hyssopus, prassiũ, calamentha, scordiũ serpillũ, radix ireos, enula, & Tartarũ albũ: in crassitie, quinque radices aperientes, radices filicis maris, cortices capparum: in duritię althæa, malua, liquiritia, borrago, buglossum, passulæ dulces, & ammoniacũ. Si adiuuans consideretur secundi generis, quod est veluti vehiculum, sic adduntur gratia cerebri frigidi herbæ capitales, sãpsuchus, & vinũ, nisi aliquid ꝓhibeat: gratia calidi, rosæ, violæ, & santali: gratia oculorum, euphragia, chelidonia, verbena, ruta, fœniculũ: gratia pulmonũ, pulmonaria, farfara, pulmo vulpis; gr̃a cordis, borrago, buglossũ, violæ, rosæ, melissa, ambra, moschus: gratia ventriculi, menta, absynthium, semina coriandrorũ: gratia iecoris calidioris cichoracea (vbi notandum iecore existente calido, conducere etiam, vt fiat decoctum ĩ aqua communi, vel hordei, vel aqua aliqua stillaticia, ex plantis iam dictis:) gr̃a frigidioris absynthiũ, cuscuta, agrimonia, eupatoriũ, vinum, hepar lupinum præparatum, quod tamen etiam in calida intemperie conuenit: gratia lienis, ceterach, tamarix, cortices capparũ, radix filicis maris, vinũ chalybeatũ: gratia vteri, artemisia, matricaria, melissa, semina agni casti, pulegiũ, origanum, myrrha: ratione renum, semina melonum, gramen, senecio,

Adiuuantia, quæ augẽt vim basis secundæ classis.

Adiuuantia, quæ habent vim vehiculi secundæ classis.

capillus veneris, parietaria, crithmum marinum: ratione partiũ genitalium, semina agni casti, testiculus canis maior: ratione articulorũ, iua, & betonica, nec non puluis, vel salossium humanorum. In genere adiuuantium ea etiam reponũtur, quæ medicamentis iam dictis immixta, solẽt naturam ipsam iuuare pro molienda aliqua euacuatione, vel per sudorem, vel per vrinas, vel per aluum. De his verò illud prius constituendum est, numquã debere esse Medicum audacẽ in ijs permiscendis, nisi prius cognouerit naturæ inclinationem, ad hanc, vel illam regionem, euacuationi destinatam. Qua animaduersa admiscebit ea, non semper tamen, sed tum tantum, vbi natura imminutè operabitur: quamquam natura etiam nihil agẽte, vsurpari possint ea, quæ subducũt aluum. Si igitur natura per aluum expulsionem tẽtet materiæ morbificæ, medicamẽtis propositis admisceri poterũt, Sena, polypodiũ epithymũ, ellebor⁹, niger, agaric⁹, turbith, Syr. de polypodio solutiu⁹ & mel rof. sol. Si p vias vrinę; capillus veneris, ceterach, parietaria, crithmũ marinũ, senecio, radices aperiẽtes, semina anisor. dauci, seselios, & huiusmodi. si p sudorẽ, pter vera diuretica, carduus bñdictus, & Syr. S. Ambr. Verũ de his satis q.n. de Guaiaco, & Sassafras dictũ est, ad cætera, q̃ ijs ꝓportione rñdent, accõmodari nullo negocio potest.

Adiuuantia, quæ moliũtur euacuationem, qua cautione adhibẽda.

Adiuuãtia euacuationem per aluum.

Per vrinas.

Per sudorẽ.

Rectus vsus horum medicamẽtorum.

Formulæ, quæ ex his medicamẽtis possunt cõcinnari.

Rectus iam horum vsus explicãdus est. Quantum igitur attinet ad horum compositionem, variæ ex illis concinnari possunt, medicamentorũ Formulæ, decocta, electuaria pulueres, extracta, olea, syrupi.

Decoctorũ parãdorum ratio.

Qui, & aqua stillatitia ex ijs conficitur pro pueris, & delicatis. Si igitur decocta ex illis sint parãda, q̃ communiter fiunt in aqua cõi, vel stilla-

ticia, vel hordeacea, cũ iure, & vino, dosis illorũ erit hæc, vt scilicet pro singula vncia Guaiaci affundatur lib. vna liquoris: pro singula vncia Sassafras lib. quinque, pro singula vncia Salsæ libr duæ, pro singula vncia Chinæ, lib. tres, & vncię quatuor: ꝓ Saponariæ pugillo, lib duæ semis circiter, pro cãnarum rad. vncia vna, libr. duæ, pro ligni Iuniperi singula vncia libr. totidẽ, pro foliorum verò eiusdem, & seminum singul. manipulo, lib. vna semis. Ex cęteris Lentiscus, & Santali Salsæ rationes: sequuntur Fraxinus, & Tamarix Guaiaci: lignũ visci quercini, Iuniperi. De vino autẽ noto, vt eligatur albũ, & odoratũ, vtq; addatur in fine demũ decoctionis, in sub quadrupla proportione ad liquores iam dictos, cum id longam decoctionem non sustineat. Potissimum verò cõuenit vinũ in affectibus frigidis, vbi medicamentũ indiget maxima penetratione, atq; etiã in Lue venerea confirmata, cũ ossiũ putredine. Decoctũ præcedit infusio. Ac vulgò quidem infusio ligni, Sassafras, & similium, ab aliquibus fit spatio viginti quatuor horarum: Salsæ verò, Chinæ, & proportionatorũ spatio duodecim, deinde decoquuntur, illa ad cõsumptionem medietatis, hęc verò ad cõsumptionem tertiæ partis. Sed ego puto, & infusionem, & decoctionem horũ omnium, indifferẽter eodem modo fieri posse, ita vt ĩfusio ad xxiiij. horas, & decoctio ad medietatem citra differentiam aliquã instituatur. Hæc tñ notanda sunt, I. si medicamenta hæc, de quibus interim agitur, non per se sola vsurpentur, sed illis quędã admisceantur alia, vt dictum fuit superius, quę ita longam coctionẽ minimè sustinere possunt; nõ ita statim a principio illis esse admiscenda; & ideò flores, herbę, passulæ, & pruna dulcia in fine decoctionis, radices verò, & cortices, in principio eiusdem addenda sunt.

Notanda circa decoctorum præparationẽ. I.

Notandũ. II quoniã ex admistione herbarũ medicamẽtum ingratum redditur, & naturã pessimã acquirit; ideò ad hæc euitanda, rem ita transigendam, distinguẽdo scilicet, plantæ immiscendæ virides ne sint, an siccæ. Si virides; minimæ incoquẽdæ sũt medicamẽtis, (putrescerẽt n.) sed portioni potius decocti, quę singulis diebus loco Syrupi est assumenda: si siccæ, facta medicamẽtorum decoctione, colatura fieri potest, atque in illa herbæ istæ siccæ vna, vel altera ebullitione decoqui, rursusq; decoctũ percolari ꝓ Syrupo. Lignũ autẽ, & reliqua medicamenta, seruanda sunt pro parãdo potu quotidiano. Potus autẽ ille paratur hũc in modum. Medicamentis enim propositis; quæ primũ & per se decocta fuerunt, affundũtur aquæ lib. xvj. circiter, fit decoctio ad tertias, et in fine, ad gratitudinẽ, additur lib ss. passularum, vel vnc. ij. Liquiritiæ rasæ, vel sacchari q. s. ad robur aũt vẽtriculi dr. ij. coriandr. præpar. vel anisor. vel cinã. adijciuntur. Notandũ. III. si decoctum in iure sit parandum, modicã illius quantitatem vnica vice esse cõficiendam, ne corrũpatur; & ius valdè tenue esse eligendum, ne ex lõga decoctione salsedinem acquirat; ad hæc, si ius nõ videatur accõmodatum, pro parandis decoctis iã dictis, quoniam secũdum decoctũ maximè gustui ingratũ pararetur; tunc posse carnem ad lib. ss. cũ alijs incoqui, deinde parari decoctum, ꝓut diximus. Notandũ. IV. decoctũ secundum, si patientes delicati sint, vt illis obsequamur, posse colatũ clarificari, dulcorari: imò in calidioribus tẽporibus, vel nouũ quotidie, vel saltẽ alternis diebus parari.

II. III. IV.

Sed

Sed vtrumque horum decoctorũ parandi rationem, exempla manifestabunt. Si igitur exemplum decocti primi tale.

Exempla decoctorũ.

Recipe limatura Guaiaci lib. ſs. Salſæ præparat. vnc. ij. aquæ communis lib. x. M. & infundantur per xxiiij. horas, & bulliant ad conſumpt. mediet. & facta colatura adde, verbi gratia, ratione iecoris calidioris M. ij. cichorei, bulliant vnica ebullitione, & fiat colat. pro Syr. Exemplum ſecundi decocti. Recipe reſiduum ligni, & Salſæ, aq. communis lib. xv. bulliant ad tertias pro potu quotidiano. In fine adde paſſular. vnc. v. coriand. præparat. drach. ij Eodem modo inſtitui poterunt decocta aliorũ medicamẽtorũ cõmemoratorũ, ſeruata aquæ, & medicamẽti ſup. propoſita doſi, v. g. Pro decocto Iuniperi. Rec. ligni Iuniperini ſubtil. cõciſi, & confract. vnc. iij. Fiat infuſio in ſex lib. aq communis per diem naturalem, bulliant, ſimul omnia ad conſumptionem mediet. facta colat. vel in fine decoctio. adde v. g. ratione articulorum betonicæ, iuæ, an. P. i. bulliãt vnica ebullitione. f. colatura pro Syr. Pro Saponariæ decocto. Rec. Sapponariæ P. vi. aq. com. libr. xvi. fiat infuſio per noctẽ, & poſtea decoctio ad conſump. dimidij: in fine decoct. adde v. g. in naturis biliosis cymbalariæ, aut cichorei P. ij. Quoad doſin attinet decocti primi, ſciendũ illud, ſi bis in die propinetur, ſemper minori doſi eſſe exhibendũ veſperi, q̃ manè, quia inter cęnam, & Syrupũ veſpertinum minus eſt interuallũ. Quare manè, ſm̃ cõmunẽ ſẽtentiã, doſis decocti Guaiaci, & quæ cum eo conueniunt, eſt ab vnc. v. ad vnc. viij. vel nouẽ: Salſæ, & q̃ illi reſpõdent, ab vnc iij ad vij. Chinę & illi ꝓportionatorum, ab vnc. ij ad iiij. veſperi verò guaiaci doſis eſt ab vn. iiij. ad vij. & ſic proportionaliter in reliquis. Ego tñ ei⁹ ſemper fui ſententiæ, eãdem omnium poſſe doſin

Doſis decoctorum.

inſtitui. Secũdi decocti doſis, nulla certa põt proponi, cum & in paſtu, & extra paſtum ad libitum illud bibere liceat. Quòd ſi q̃s velit, vt primum decoctum pro Syr. paratum, agat efficacius, licebit ipſum vigorare dupliciter. vno quidem modo, aucta doſi Guaiaci, Salſæ, & cæterorum, ſupra cõſuetam, in illorum compoſitione propoſitam: alio autẽ modo, exhibita medicamentorum iam propoſitorum ſubſtãtia, ſemel in die, ante Syrup. matutinũ. Subſtantia autẽ hæc exhibetur ſub forma, vel pulueris, vel extracti. Puluis datur ad drach. ij. extractum à ſcru i. ad drac. j. quibus pariter adiuuantia, & corrigentia immiſcere oportet. Exẽpla ſint hęc. Re. Guaiaci limuti, Salſæ præparatæ, & minutim inciſæ an. ſcrup ij. Pulnerizentur ſubt. per ſe, deinde miſceantur, & gratia articulorum adde pulue. iuæ, vel beton. gratia verò calidioris iecoris ſpecier. Diatrionſant. an. ſcr. ſs. dentur in Syr. matutino, vel cũ Syr. de beton. fiat bol. & exhibeatur ante eundem Syr. Itẽ. Recip. extracti Guaiaci ſcru. ij. pulu. flor. anthos, cora. rub. an. ſcru. ſs. cum Syr. de betonica f. b. & exhibeatur eodem modo. Verũ quoniam ſunt aliqui, qui renuunt decoctum, eo quia domi nolunt morari, & tot dierũ quaſi carceres admittere; idcirco iſtis detur ſolũ ſyrup⁹ matutin⁹, vel loco decocti poterũt exhiberi, cũ proteſtatione tñ, tum electuarium aliquod ex dictis confectum ad vnc. ſs. tum extractũ in tabulis eadẽ doſi: quod fit per multiplicem infuſionẽ Guaiaci, Salſæ, & aliorum in aqua vitæ, cõſumpta per vim ignis aqua ipſa vitę, mixtoque extracto cum ſaccharo. Poteſt etiã dari Syr. in Lue Venerea quidem, qualis deſcribitur à Maſſaria: lib. de morb. Gall. in alijs autẽ affectibus, cũ ſimplicib. proportionatis ſupra propoſitis, corrigentib. & iu-

Quomodo decoctum vigorandũ.

2

Decocto q̃ ſubſtituenda ſi quis illud renuat.

Electuariorum doſis.

Extractum quomodo fiat, & quæ eius doſis.

Syrupi doſis, & quomodo fiat.

nantibus, mixt⁹, idq ad vn. iiij manè, vesperi: a ad ij. oleũ quoq. ex his chymicè extractũ, maxime ex guaiaco, & illi rñdentibus vtiliter propinat̃, in cõserua, vel liquore accõmodato ad scr. j. vel ẽt amplius. Cõuenit. a oleũ hoc, in corporib. emaciatis exhibitũ cum lacte, in tẽperamẽtis calidiorib. cũ conseru. rosar. violar. cichor. sero caprino: in melãcholicis cũ conserua borraginis, & buglossæ: in pituitosis cum cõserua betonicæ: in Tophis Venereis cum Terebynthina. Quin pulueres quoque exhiberi possunt, v. g. *Recipe Guaiaci limati, & in subtilissimum subt. redacti vnc. iij Salsæ preparatæ, & subt. pulu. vnc ij. cinamomi el. sub. puluerizati vnc. ss. corticis Guaiaci pariter pulurati vnc. i. sacchari fini vnc. ij. M. & fiat puluis subtilissimus*, cuius pro singula vice dentur drac. ij. in naturis frigidis ex vino, vel aq. beton. in calidis ex aq. cichorei, in siccis ex iure pulli, dieb quib. cõceditur caro, vel aq. borraginis dieb reliquis. Alius puluis sic institui põt *Rec. Salsæ prepar vnc. iij. Chinæ electæ vnc. ij corticis Guaiaci vnc i coriandror. prepar. vnc. ss. sacchari fini vnc ij. M. & fiat pulu.* q exhibeatur modo dicto. Est a. puluis hic secundus, sicut priori tẽperatior in actiuis, ita sm̃ siccitatem in passiuis inferior: quo rñ, qui minus exiccantẽ voluerit, is poterit Chinã, vel solã, vel cũ Santalis vsurpare. Sed vnũ notandũ est circa hos pulueres, posse eos, quẽadmodũ, & electuaria, effici soluẽtes, quod plurimi practici faciũt quos qui volet, poterit cõsulere. Puto. a ego cõuenire eos in aff. ctib contumacibus: & in corpor b. rusticis natura nihil moliente. Et hæc de quãtitate. De modo exh bẽdi decoct actu calida sunt da d q ẽadmodũ suadet ratio, & experientia Sic. n. magis penetrãt, & venas ingrediũtur, sudoresq. mouent. Liquor a. in quo pulius decocti exhibetur, pariter & ipse calidus actu conuenit; quẽ tñ, si quis calidũ nõ admitteret, ei in hoc Medicus poterit gratificari. Sed occasione sudoris cõmemorari noto, ꝙ vbi natura in eo imminutè operatur, liceat medico eã iuuare, vel pãnis calidis adhibitis, vel laterib. calefactis, & vino aspersis, pãnisq. lineis ĩuolutis, vel vasis vitreis, aqua calida repletis, atq. hinc ĩde applicitis: vel instrumẽto ligneo supdato, vel stupha sicca. Ante. a. octo dies non oportet medicũ esse audacẽ, ĩ sudore hisce modis mouendo, sed prius inclinatio naturæ obseruanda est, q̃ nõ per sudorẽ semper, sed & per aluum sæpe, aut vrinas, rpe horũ medicamentorũ, mouet. Quidquid tñ sit, vbi natura p sudorẽ iuuãda est, non statim Syr. assumpto, sed interposita hora, ad instrumẽta iã dicta deueniendũ. Sic enim medicamẽtũ actuatũ, facilius sudores euocabit. Horã. a. illã dormire æger poterit. Rectius verò sudor semel tãtum in die, q̃ bis mouetur, & ĩ delicatis alternis dieb sufficiet ipsũ excitare, in emaciatis verò penitus ab illo est abstinendum, & præcipuè si fuerit anni tẽpus calidũ. Sed dicet aliquis, sudor per te est mouẽdus, si natura ad ipsum habeat inclinationem, q̃d ergo agendũ erit, si nec ad ipsũ, nec ad aliã euacuationẽ natura erit p pensa? Rñdeo in hoc casu licere ẽt ipsi medico sudores mouere, qm̃ experiẽtia cõpertũ est, & rei natura id ipsũ docet medicamẽta, de quibus interim agit̃, vt plurimũ a centro ad circũferẽtiã mouere, q mot⁹ in sudore ꝓuocãdo est necessarius. Sed occ. f ne istius sudoris, duo ẽt alia remanẽt adnotãda. Primũ est, si sudor sit mouẽdus vasis illis vitreis, aqua calida repletis, tũ vasa hæc ad axillas potissimũ esse apponẽda, q̃q̃.

Puluerum dosis, & pparatio.

Notandum circa pulueres, & electuaria.

Modus bibendi hec medicamẽta.

Circa sudorem obseruanda.

Sudor rectius semel in die mouetur, quam bis.

Quid agendum si natura, nec ad sudorẽ, nec ad aliam euacuationẽ inclinet.

hinc,& hinc circũpofita,ficut late-
res quoque, aliquid etiam præftãt.
Aliud eft,vt diligẽter fudor abfter-
gatur,& pãni,quibus ad id peragẽ-
dum vtimur,fubinde mutentur. Id
qđ de Lue Venerea, & fcabie con-
tumaci p̄cipuè intelligere oportet,
vt hoc modo virus internum ex to-
to diffipetur, nec de nouo corpus
inficiat. Tẽpus exhibẽdi, & admini

Tempus exhibendi hæc medicamẽta.

ftrandi hæc medicamenta erit, vbi
præfens eft indicans, & abfens pro-
hibens. Hinc plethorã,& cacochy-
miã in toto exiftentem, ac alia im-
pedimenta, prius auferre oportet.
Quantum ad horam affumptionis

Hora ad fumptionis decoctorũ.

attinet fi de decocto fermo fit, pri-
mus Syr. datur ĩ aurora, deinde ab
illo per quinq; horas differtur prã-
dium; a prandio autẽ per feptẽ ho-
ras offertur Syr. fecũdus: & a fecũ-
do Syr. patiens cænam nõ affumit,
prius, quàm tranfactæ fint tres, aut
quatuor horæ. In vfu autẽ horum
medicamentorum profequẽdum,

Quamdiu in vfu decoctorum fit perfiftendũ

quoufque præfens fuerit indicans,
& vt plurimum ægri folẽt peruenî
re ad xxxx. dies, quem terminũ nõ-
nulli philofophantium, oĩbus con-
tagiofis morbis præfcribunt. Sed a-
liquãdo vltra progredimur ad dies

Quo anni tempore his vtendum.

lx. aliquãdo citra fubfiftimus, & ad
xx. vel xxx. diẽ defiftimus, pro ma-
iori, vel minori contumacia affe-
ctuũ, qui curantur. Sed in delectu
temporis, refpiciendum eft ad pro-
hibens, quod potiffimum eft tem
pus anni tum calidũ, tum frigidũ,
fed magis calidum, quam frigidũ.
Puto tamẽ ego, fi neceffitas vrgeat,
& Medicus fit diligens, & prudẽs,
poffe etiam aliquo modo fatis fieri
hifce temporibus anni, vt ne æger
deftituatur tam generofis prẹfidijs.
Idcirco, fi occurrat tempus anni æ-
ftiuum, tũ Medicus neglecto Gua-
iaco, Saffafras, & fimilibus, poterit
parare medicamentum ex Salfa,
China, Sãtalis, Lentifco, tanquã ex
ijs, quẹ aut non funt calida, aut fal-
tem temperata exiftunt. At fi hye-
mis habenda fit ratio, iam claufo di
ligentiffimè cubili, accẽdatur ignis
in illo, aut hypocauftum in eo pare-
tur. Sic enim fiet, vt aer incalefcat,
& excalfactus permittat vfũ medi-
camentorũ iam dictorũ. De pulue-

De temporibus reliquarum formularum.

ribus, electuarijs, oleis, & extractis
illud fciẽdũ quinq; horis ante prã-
diũ exhibẽda effe: & pulueres qui-
dẽ per menfes, & bis in die: fyrupũ
femel, & bis, per dies lx. oleũ verò,
quemadmodum, & extractum, per
dies xx. Quoad vbi agendũ, medi-

Vbi agendum, feu locus per quẽ exhibenda hæc medicamenta.

camenta hæc non folum per os dã-
tur, fed etiam exterius adhibentur,
I. fub forma fotus, cũ ftupis canna
binis, vel fpongijs mollioribus, ma-
defactis ĩ decocto illorũ II. fub for-
ma illitus facti cum oleo, quod po-
tiffimum paratur ex Guaiaco. III.
fub forma lotionis, & p̄fufionis, fa-
ctæ pariter cũ decocto illorum me-
dicamentorũ. Sed his omnibus po-
ftremo loco addẽda eft compar vi-
uendi ratio. Patiens igitur detinea-

Victus ratio obferuãda tempore vfus horum medicamẽtorum.

tur in cubili claufo, & minimè per-
flato, præcipuè fi decoctum fumat,
aut alia medicamenta, quæ bis præ

Aer.

bẽtur. Quoad cibũ, is tempore pur-
gationis fit boni fucci, mediocris, &

Cibus.

potius vergens ad pleniorem medi
cinalis tamen, pro ftatu corporis, vt
refrigerans in biliofo, humectãs in
ficco: tempore autem decocti, & a-
liarum formularum medicamẽto-
rũ, quæ ex prædictis parãtur, fit cir-
ca primos, et vltimos dies minus te-
nuis, ne de extremo in extremũ trã-
featur, tẽpore autem interiecto te-
nuior exhibeatur: & fic primis, &

De pane bifcocto obferuanda.

poftremis diebus concedatur caro,
elixa in Lue melãcholica, affa in pi-
tuitofa: intermedijs ab ea abftinea-
tur, exhibeãtur amygdalæ dulces,
paffulæ, piftacia. Panis cõiter folet

vſurpari bis coctus. Sed ego, vt verum fatear, in obſtructionibus, macie, & ventriculi languore, a biſcocto abſtinere ſoleo, concedo tamen in affectibus contrarijs, & maximé in Lue pituitoſa, in qua etiã alterari poterit medicamentis iam propoſitis, idque dupliciter, nẽpe vel iniecto puluere illorũ, vel affuſo eorundem decocto ipſi farinæ. *Potus.* Potus tempore medicationis, quæ ad totũ ſpectat, ſit vinum: tempore autem decocti, aqua decoctionis ſecundæ, vt ſupra dictum eſt. In corporibus tamen debilibus, ac delicatis, hoc tempore etiam licebit bibere vinum medicatum cum Guaiaco, & alijs medicamentis. *Somnus.* Amplius poſt Syr. matutinum ægri per horã dormire poſſunt, poſt vero veſpertinum non eſt neceſſe, vt dormiant: conducet tamen ſi lectum ingrediantur, & per horam quieſcant. *Excreta, & retenta.* Aluus liquida ſeruanda eſt. clyſteribus mollibus, & communib⁹, vel prunis dulcibus, aut paſſulis præparatis in prima menſa acceptis: & dũ ſudores mouentur, ad euacuandos cineres, qui ab illis remanent, expedit ſingula hebdomada dare lib. ſs. Syr de polypod. vel ſi patiens ſit robuſtus, & affectus rebellis, ac contumax, vti Lues Venerea cum doloribus, & gũmatibus drac. j. vel paulo plus pilul. de nitro, de fumar, & cochia cum elleb. & in die hui⁹ purgationis, dimiſſo vtroq ſyrup. matutino, ſcilicet, & veſpertino, caro elixa, & panis, vel ouum ex iure, et vinum cõceditur: aut ſi vſus carnis prohibeatur, oua in aqua cocta, & ferculum ex pane cũ butyro, & ouo, carni ſubſtitui poſſunt. Venus fugiẽda eſt maximè ſub decoctum Chinæ, quemadmodũ omnes monẽt. Habet enim China id peculiare, vt tentiginem excitet, ob quam facile eſt, dum aſſumitur, errorem hac in re committi. Quoad cætera in maxima corporis, & animi quiete detinendi ſunt ægri. *Animi motus, & corporis.*

SECTIO IIII.

De natura, & vſu aquæ hordei, & ptiſſana.

Vtriuſque huius remedij cõſtat antiquiſſimum eſſe vſũ. *Antiquitas horum remediorum.* Ac vt de ptiſſana nemo dubitat, qui vel tãtillum in veterũ ſcriptis verſatus eſt, ita Aquæ hordei nõ mentionẽ tantũ ſæpè facit Hipp. in libr. de rat. victo. ſed etiã in ſuis de ratione vict. libr. 3. de rat. vict. 43 4 ibi 71. *Galenus cur nihil de aqua hordei.* tanquam ſitim tollentem potionem eam exhibet: vt Galenum nõ iniuria fortaſſe mirari quis poſſit, quòd, cum toties de Hordeo egerit, de aqua hordei nunquam ne verbum quidem fecerit: niſi forte ea cauſa fuit, quam ſatis ipſe videtur alicubi innuere, 4. de rat. vict cõ 71. quòd eius præparationem Hippocraticã ignorauerit. *Vnde parētur aqua hordei, & ptiſſana.* Vtuntur tamẽ ea poſt Galenum Arabes omnes, & pleriq: communiter practicantes. Fit tam aqua Hordei, quã Ptiſſana ex hordeo, quod frigidum eſt ſecundum Gal. lib. de Ptiſſ c. 3 1. de alim. fac. c. de Hordeo, & moderatè ſiccum. *Hordei temperatura.* Vnde, ex eodẽ, nunquam calefacit, quomodocunque præparetur; pro vario tamen præparationis modo, quandoque ſiccat, quandoque humectat: ſiccat, ſi frixetũ, humectat, ſi elixetur in aqua. Porro fiunt Ptiſſana, et aqua hordei, non ex quocũque hordeo, ſed optimo, quale deſcribitur a Gale lib de Ptiſſ. cap. 3. *Hordeum, quale ſumẽdũ pro Ptiſſana, & aqua.* candidũ, denſum, ponderoſum, nõ rugoſum, omni ex parte plenũ; nec nimis vetuſtũ, nec nimis recens, eò quòd hoc nimis excrementiciũ eſt, & flatulentum: illud exhauſtũ, & viribus vacuum. Dignoſcitur autẽ

tale

tale hordeũ si plurimũ intumescat, 1.de ra.vi.26.& plurimũ succũ gignat. Sed nos de vtroq; remedio separatim agamus. Aqua igit hordei nihil aliud est, nisi decoctum, qđ ex hordeo integro, & cũ cortice paratur. Facultas ei est refrigerare, & humectare: quorũ hoc quidẽ ex pparatione habet, quia elixatio in aqua siccitatem tollit: illud verò ex natura. Sed & attẽperat præterea, ac deterget, id qđ minimè eius frigiditati officit, vt quidã existimant, cum frigida non pauca sint, q̃ idem præstant, vt semina melonũ, cichoreũ, &c. His omnib⁹ accedit, quod non rarò bonum succum pręstat, & in ventriculo nihil moratur. Valet ergó in morbis calidis, præcipuè verò in febribus, in siti morbosa, & in peccato materiæ secũdum copiam, habẽtis impetum, vel ad cutim, vel ad vias vrinæ, vel aluum. Si.n. ad cutim inclinet, aqua hordei assumpta sudorẽ mouet detergẽdo; si ad vrinæ vias, eodẽ modo vrinas ciet; si ad aluum, detergendo, & abluẽdo simul vẽtrem prouocat. Prohibetur aũt aqua hordei ab affectib⁹ frigidis, potissimum viscerum naturalium, eorundem natiuo languore, & copia flatuũ. Cæterum aqua hęc indiget adiuuanti, & corrigẽti. Adiuuans, qđ refrigerat, & humectat, multiplex est, Syr. de Limonibus, de acido citri, de agresta, de ribes, de succo acetosę, & iulep. violaceum, rosaceumque, ac conserua acidi citri, & rosarũ. Adiuuans verò detergens, est saccharũ, vel mel rosl. simpl. vel mel ipsum despumatum. Sudorẽ, & vrinas mouẽs est, quodcunque propria natura diureticum existit, & calidum, & frigidũ, calidum, vt semina anisorum, apij, seseleos, dauci; frigidũ, vt semina maiora frigida; quæ omnia decoqui vna cum hordeo possunt, quãuis lac seminũ melon. ẽt aquæ iam paratę recte additur. Aluũ subducens, est illud idem, quod deterget, quanquã etiã syr. ros. sol. & mel ros. sol. adijcere aliquãdo non est inconueniẽs. Quod si aqua hęc, vt fit nõnunquã, ad vomitum ciendũ vsurpetur, pro adiuuanti ei admisceri poterũt acetum, syr. acet. simpl. atque oxymel simpl. In genere corrigentium sunt semina coriandrorum, vel anisorũ, vel cinamomum. Quod enim correctione indiget in hordeo, est flatus: & idcirco, quæ flatũ discutiunt, vti sunt iam dicta cum illo sunt incoquenda. Paratur aqua hordei in hũc modũ. Accipitur vna pars hordei integri, quale sup. descriptũ est: affundãtur xx. partes aq. opt. de qua egimus tractatu de aquis simplicib. Prius tñ hordeum fricatur panno lineo humecto, vt puluis, si aliquis si, qui granis hordei hæreat, abstergat: post fit maceratio per duas horas, ac post macerationẽ ponuntur ad ignẽ oĩa, coquunturque, & bulliunt. Coctionis, & ebullitionis terminus varius est, pro vario vsu, in quẽ aqua hæc paratur. Nã si paret, vt nutriat, eousq; faciẽda erit decoctio, & ebullitio, quousque hordeũ crepitet, & paulo plus etiã, dũ aqua rubescat. Si paretur tanquam simplex medicamentũ, quo modo nostra tempestate ferè solum vsurpatur, sic tempore quidem hyemali, instituenda est decoctio, vsque ad hordei disruptionem tantum: tempore verò æstatis vsque ad intumescentiam illius (alias enim aqua ob calorem ambientis facilé putrescit, & acescit:) quam etiam eandem ob causam, tẽpore hoc singulis diebus est renouãda, ac in loco frigido seruanda. Qũocunque fit, semper melior est, si decoctio sit aliquantulũ, quám vulgo iam consueuit, lõgior. Sic enim fit, vt & flatus hordeũ deponat,

Aqua hordei, quid et eius vires.

Indicantia aquã hordei.

Prohibẽtia aquam hordei.

Adiuuãtia aquã hordei.

Corrigẽtia aquã hordei.

Modus parandi aquã hordei.

ponat, & potio reddatur efficacior.

Rectus vsus aqua hordei. Dosis.

Quantū ad rectā vsum huius aquę. Quantitas eius pro simplici alterante vsurpatæ, est ad lib. vnā vel alterā: pro extinguēda verò siti, & febri, licet tātū illius exhibere, quo patiēs satietur: vel saltē vnico haustu bibere potest, qđ intelligere tñ oportet, de patiēte robusto, & q in media æstate laboret. Quod si aqua hordei detť ad vomitū ciēdū, ascendere poterit dosis eius ad lib. j. ſs. Si ad mouendū sudorē, & vrinas, dari cōsueuit ad li. iij. ꝓ vice.

Modus exhibendi.

De modo. Alterandi, & sitim extinguendi gratia, in tpe calido, frigida propināda est, in frigido, moderatè calida: ad vomitū aūt faciendū conuenit tepida: ad euacuandum frigida quidem vsurpari potest, sed, si nihil prohibeat, calida magis probatur, præcipuè in mouendis sudoribꝰ, & vrinis.

Tempus exhibendi.

Circa tēpus agendi. Conuenit potio istius aquæ, vbi pręsens est indicās prohibēs vero absens. Ideó tpe frigoris, quod accessionē febris solet antecedere, abstinendū ab huiusmodi potu, sicuti á quolibet alio. Nā nullus potus cōuenit, prius quā calor ad pedes, & manus redierit.

Differentia inter potum alterantem & vomitorium quo ad tempus dandi.

Quod tñ de potu alterante intelligendū: qm̄ potus vomitorius etiam præsente frigore, euacuatoriꝰ veró inclinante accessione conuenit.

Error quorundā medicorum.

Amplius in potu aqua hordei exhiberi non dēt existēte cibo crudo in ventriculo, & idcirco reprehendendi sūt medici, qui in mensa aquā hordei pro potu concedunt. Etenim cū aqua hordei non moretur in vētriculo facile fit. si in mēsa bibatur, vt cibū crudū a vētriculo abripiat, ipsumq; ad venas ꝑducat: vnde postmodū occasio datur obstructionib. Accedit, ꝙ aqua hordei mixta cum cibo facilè accescit, & putrescit, vnde concoctio ipsa necessario vitiatť.

Vbi agendum.

Quoad vbi agendū. Aqua hæc non solū per os assumitur, verū ēt exterius sub forma irrigationis ac lauacri, atq; alijs modis adhibetť: itēque & in anum, vterum, ac meatū vrinarium ad vsus pędictos inijcitur.

Ptissana quid et quotuplex.

Ptissanā ex huic tpi nostro cōuenietibus remedijs, conatus est expugnare Manard. li. 3. ep. 2. Sed rationes eius, ita solutū sunt faciles, vt nō egeāt peculiari diligentia. Est autē Ptissana nihil aliud, nisi succus hordei, isq; duplex, nō colatus, qui simpliciter Ptissana, vel Ptissana integra, vel Ptissana nō colata dr̄: & colatus, qui in specie succus Ptissanæ, cremor Ptissanæ, & Ptissana colata appellatť.

Vires Ptissana, vt alimentum.

Vterq; veró rursus tū alimentalis est, tū medicamētalis: Ptissana, vt alimētū, quas vires pręstet, de se patet. Habere. a. ex se hordeū vim alimentalē, clarè docet Gal. in 1. aph. 4. Ptissana, vt medicamentū, easdē ferè hēt vires, quas aqua hordei. Est. n. liquor moderatè refrigerans humectās, V. Gal 8. Met. 2. li. de Ptiſſ c 1. 1. acut. 18. abluēs, deter gēs, aperiēs, aluū lubricās, sitim arcēs, & si rectè paretur, facilis cōcoctu, flatus expers.

Differentia inter Ptissanam colatam, et non colatā, quoad vires.

Differt tñ colata a non colata, quòd hæc plus potest secundū vim alimentalē, quā medicinalē, cum ex Gale. 7. Met. 6. quod magis viscidum est, magis nutriat. Cōtra est de colata.

Indicantia Ptissanam, vt medicamentalem.

Ex his verò cōstat, Ptissanam conuenire loco cibi medicinalis, ī morbis, corporibusq; calidis, ac siccis, præcipué in oībus febribus, catarrho omni, potissimū calido, pulmonū affectu, vlcere, in inflāmationibus viscerū, in obstructionibꝰ pimmarū viarū, in macie totius, quæ a causa calida, & sicca inducta sit.

Prohibētia eandem.

Prohibetť. a. ab affectib. hisce cōtrarijs a vētriculo excremētosis humoribꝰ referto, a copia flatuū, itē a plenitudine ī toto; quo in sēsu negāt, Hip. & Gale. 1. de ra. vi. 33. l. de ptis. c. 6. eā cōuenire ī morbis

bis

bis acutis periculosis, & i qbus magnis remedijs opus. Volunt enim hoc tantùm, non conuenire in ijs, antequam opportuna remedia sint administrata. Porrò hordeum pro Ptisana cõficienda, permistione ēt aliarum rerũ indiget. Ac Galenus quidem in principio coctionis oleũ anethum, porrum admiscet: post autem tumefactionem acetum addit, ac tandē post exactam coctionem sub hora cibãdi, salem tenuē. Sed hic modus mixtionis nostro tēpore esse desijt: miscentur tamen alia, partim vt adiuuantia, partim vt corrigentia. Adiuuans duplex est, alimentale, & medicinale. Illud est vel caro, in principio coctionis addita hordeo, vel succus carnis, aut oui vitellum iam factæ adiecta. Medicinale varium est, pro varietate intentionum Medici curantis. Si enim intentio sit refrigerare, admiscentur hordeũ lactuca, endiuia, sonchus: si vrinas mouere, vel decoquitur illud cũ radice feniculi, aut petroselini; vel Ptisanæ iam factæ permiscetur lac sem. melonum: si attenuare & detergere, incoquitur piper, vel origanum in petia ligatum, vel iam cocto mel, saccharum, oxymel, & Syr. acet. simp. adduntur. Corrigēs refertur ad hordei viscīditatem. Vnde in febribus, ratione corrigentis, cum hordeo coquitur acetum; extra autem occasionē febris, sal inijcitur; & si suspicio sit etiam flatuum, vel nimiæ frigiditatis, piper & origanum.

Ptissana q̃ permiscenda.

Adiuuans ptissanam alimentale

Corrigētia ptisanam.

Paratur autem Ptissana hoc modo *Hordeum optimum sine cortice integrum accipitur, in ea quantitate, vt Ptissana ex eo parata, pro ratione anni præsentis, seruari possit. (æstate enim pro vna tantùm die est paranda.) Hoc hordeum in aqua optima tepida infunditur, per duas horas, ex Auenzoare, quamuis Auerrhoes horas quattuor requirat: 5. Collect. 31. post infusionem hordeum manibus fricatur, Galen. 1. de aliment. fac. 9. donec tenuis atque extima eius superficies separetur, deinde validiùs aut manibus, aut panno aspero rursus confricatur, quousque totum quod paleaceum est, auferatur, nisi ptissanam qui voluerit magis abstergentem efficere, vt in tollendis obstructionibus contumacibus, monendisque sudoribus. Tunc enim melius est hordeum cum ipso cortice coquere, quo modo etiam pro ciendis sudoribus, à recentioribus paratur aqua hordei. Hordeo sic preparato aqua affunditur, ipsumque coctioni subijcitur. Affundenda sunt autem cum Paulo & Auicenna, (nam Galenus hac de re nihil habet) vnicuique libra hordei, aqua lib. xv. vel xx. cũ hordeum non nisi longo tēpore perfectè coquatur: longa autem coctio copiosam aquam desideret. Dum vero coquitur hordeum, curandum, vt primùm igne vehementi ebulliat, vt intumescat, & exinde flatus amittat: deinde lento, ne portio alimentalis dissipetur, ad consistentiam cremoris, ita vt grana inuicem hæreant, & in massam vnam conglobentur, non vlteriùs; ne ex superflua coctione hordeum viscidita-tem acquirat, & salsedinem.*

Modus parandi ptissanam.

An verò aqua, quæ in principio affunditur, ea copia sit affundenda, quæ sufficiat vsque ad finem coctionis, an priori, post tumefactionem hordei abiecta, addenda sit noua, existimo ego, nouam aquam esse addendam ne si tota simul affundatur, coctione euadat salsa, sed relicta tñ illa, quę post tumefactionem remanet. Secus.n. cum in illam non parũ deponat proprię facultatis hordeum, maximé alimentalis, illa abiecta ea euanescet, & imminuet vis Ptissanę. Quod si qs tñ albicantē Ptissanã exoptet, poterit ei concedi, vt aqua prima post tumefactionē abijciatur;

De ratione affundēdi aquam difficultas.

Soluitur difficultas.

ciatur: cui etiam cōducit lac seminum melonum Ptissanæ iam coctæ inijcere. Sunt qui in brodio eā coquunt. Sed meo iudicio parùm rectè: cum hoc modo coctionis, salsedo vix possit euitari. Ergo in aqua coquatur potiùs, & postea potui magis iucunda reddatur, per ius adiectum.

Error quorundam in brodio coquentium ptissanam.

Rectus vsus Ptissanæ hic est. Quoad dosin. Datur ab vnc.iiij. ad vnc.x. De modo. Exhibetur modo frigida, modo calida, pro diuersitate affectus; roboris ventriculi, & temporis anni. Danda autē est opera vt viribus suis integris prædita exhibeatur, vnde sæpiùs renouāda est, maximè æstatis tempore, quo vt dictum est facilè corrumpitur. Circa tempus in genere, ea solum vtimur, vbi præsens est necessitas, non tantùm hora Syrupi, verùm etiā cibi consueta. In febribus Galenus horam eam ad Ptissanam accommodatam esse ait, lib. de Ptiss. cap.5. cum totum corpus æqualiter fuerit dispositū, vt nullius, aut frigoris aut caloris ratione, inter se corporis partes dissentiant, sed æqualiter habeant.

Rectus vsus ptissanæ.

Dosis.

Modus exhibendi.

Tēpus exhibendi.

Quod nonnulli interpretantur fieri in statu. Sed hæc interpretatio falsa est. Nā Galenus se ipsum clarè interpretatur, & vult hoc tempus esse declinationem: id quod ipsum quoq; Hippocrates sentit, de rat. vict.45. qui scribit in acutis tēpus Ptissanæ accipiendæ esse, cum caliditas descēderit ad pedes: quod Galenus in com. fieri tradit in declinatione. Quoad vbi agendum. Vsurpatur tribus modis. Nam assumitur, adhibetur, inijcitur, in anū, vterum, meatum vrinariū. Et hæc sunt quæ dici possunt de aqua hordei & Ptissana.

Error quorundam.

Vbi agēdū.

SECTIO V.

De natura & vsu Vinorum medicatorum.

Vinum & alimentalem vsum habeat, 3. de alim. fac. c.40. & medicinalem. De alimentali nihil in præsenti, quòd nostri non sit res instituti. Quare nec disputo, nutriat ne, an secus, qui verissimū puto esse, nutrire, quidquid cōtradicant nonnulli, qua de re alias. Quantum ad medicum vini vsum attinet, sic in eum adhibetur, tùm simplex, tùm medicatum. Vinum simplex omne per se facultatē habet calefaciendi & exsiccandi, ex Hipp & Galeno. Hipp. lib. de Diæta.2. lib. de vlcerib.3. Gal. li.3. Meth.5. aph. 5.8. Simpl. Nec obstat, quod alibi ei Galenus humectādi vim tribuit. 5. de Tuend 6. Loquitur enim manifestè de Vino, vt alimētum est, seu, vt nutrit actu, quomodo in libris de temperamentis docet, 3. de Temp. 3. omne quod alit calefacere & humectare, etiā lactucam. Licet vero omne vinum simplex humectandi & exsiccandi vim obtineat, maxima tamē vtriusque latitudo est. Nam quoad calefactoriam, vina odorata & generosa maiorem vim habent calefaciendi, quàm austera & oligophora: in medio autē sunt vina dulcia. At si facultas siccatoria animaduertatur odorata ac generosa, ratione caloris, austera verò, rōne terrestreitatis maximè siccant. Ampliùs vina alba, tenuia, & quæ fulua dicūtur, miram habent facultatem vrinas mouendi: nigra autem & rubra, quæ clareta vulgo vocantur, vim habent incrassandi, & fluxum humorum compescendi. Ex quibus vnicuique satis constat, qui nā sint

Vinum nō tantum medicamētū, sed ēt nutrimentum

Vina simplicia, & eorum vires medicamentales.

Differentia inter vina simplicia, quoad duas facultates.

illi

illi affectus, à quibus indicentur vina simplicia.

Vina medicata duplicia.

Vina medicata, de quibus præcipuè nobis sermo est institutus, duplicia sunt, alia sponte nata, alia comparata arte. Ex illorum censu illa sunt Theophrasti. Vide Pli l. 14 c. 18. Theophrast l. Hist 9. c. 19 & 20 Athen. in Dipnosophistic l. 1 c. 19 apud Heræam Arcadiæ, quæ viros dementabant: Athenæi apud Thasios, quæ somnum accersebant & fugabant: Plinij Arcadica, quæ fœcunditatem fæminis importabant, & viris rabiem: Træzenia quoque, quæ qui biberant, negabantur generare: & Lycia, quæ qui gustauerant, his aluuis soluebatur. Posterioris generis eã sunt, quæ ob admistionem medicamentorum, vim trahunt medicamẽtosam, quæ quidẽ, si quod aliud, blandissimum simul, & optimum remedij genus meritò habentur, cum Vino nihil gratius sit, nihilque quod citiùs ad partes corporis humani etiam minimas, vim, qua est præditum, deferat; quippe quod obuijs vlnis, mira voluptate, excipitur. Hinc non nostro æuo tantùm, sed antiquissimis etiã temporibus, & vsu recepta, & vtilitate æstimata sunt.

Spõte nata vina medicata.

Arte facta vina medicata & eorum vtilitas.

Antiquitas horũ vinorum.

Nam, vt silentio prætercam Græcorum Geoponicos, & Marcũ Catonem, lib. de re rustica. apud quos variam est reperire eiusmodi vinorum syluam; Hippocrates ipse vinũ tedæ exhibet, l. de natura muliebri, & Dioscorides plurima factitiorũ vinorum genera enumerat. li. 5. ab initio. Galenus quoque varijs in locis, variorum mẽtionem facit 2 de antidot. c. 11. & vlt. rosacei, lentisci ni, li 2. de facile parabil. c. 35 scyllini, 3. li. ibid. cap. 205. medicati aqua marina, 2. ad Gla. con. 1. 9 Local. c. 2. melle cõditi, 5 de Tuẽd c. 5. myrtitis, &c 3. Local cap. 1. & 8. Local. ca. 3. Porrò varia sunt medicamentosa vina, & in varijs affectibus vtilia: omnia tamen ad tria summa capita rediguntur. Nam vel ad continentia referuntur, vel ad contenta, vel ad impetum facientia. Quæ continentia spectant, ad ea diriguntur, vel vt secundum naturam se habent; vel vt præter naturam affecta sunt.

Vinorũ medicatorum arte factorum varietas.

Vina medicata, q ad continentia referuntur.

Prioris generis quę sunt, ea ex ijs constant, quæ proportionem partium conseruant, & appropriata dicuntur. Sunt autem varia. Cephalica, ad quæ referuntur ea quoque. quæ somnum inducunt, Cardiaca, Ophtalmica, Stomatica, Hepatica, Splenica, Hysterica, Arthritica: in quibus omnibus id obseruandum, vt calidioribus his partibus, parentur ex appropriatis frigidis, & contrà. Fiunt autem Cephalica, ex betonica, saluia, roremarino, stæchade; item è rosis, violis, nymphæa, lactuca: è quibus exceptis rosis, fiunt etiam soporifera, addito papauere: Ophtalmica ex euphragia, verbena, chelidonia, ruta, fęniculo, viperis: è rosis rubeis, plantagine, granatorum succo: Cardiaca, e floribus & radicibus buglossi, borraginis, floribus Arantij, Citri, seminib. citri, melissa, ambra, moscho, croco cocco infectorio; item é violis, rosis, santalis: Hepatica, ex agrimonia, absynthio, spica nardi, rhapontico: item è cichoreo, seminib. frigidis maioribus & minoribus, hepatica, & santalis: Splenica, è scolopendrio, tamarice, fraxino, capparibus, radice filicis maris, intybe: Hysterica, è melissa, matricaria, sabina, artemisia, saluia, betonica, nuce moschata: Arthritica, é betonica, iua, hyperico, intybo, endiuia, & sic de reliquis.

Appropriata id est pertinentia ad ea vt secundum naturam se habent.

Posterioris generis vina referuntur ad eorundem continentium

vel

Nō appriata, id est, pertinētia ad ea pter naturam affecta.

vel intemperiem, & sunt ea quæ in contrarium alterant: vel ad compositionem vitiosam, quo spectant attenuantia, detergentia, aperientia, & deobstruentia, qualia sunt, quæ alterantur cum Guaiaco, Sassafras, scylla, enula, iua, sampsucho, prassio, absynthio, tamarisco, scolopendrio, & Chalybis limatura, aut si opus sit temperatioribus, cum Salsa, & China; item roborantia & adstringentia, vt quæ è mastiche comparantur, & coriandris, e santalis, & ex Chalybe ignitio, item extenuantia, quæ fiunt præter ea, quæ supra in deobstruentibus sunt proposita, ex abrotano, acoro; ameo, hyssopo: vel denique ad solutam vnitatem, quo partinent agglutinantia, è symphyro, equiseto, polygono, plantagine, malicorio. Quæ ad contenta referuntur, ea vel ad flatus dirigũtur, & vocantur carminantia, fiuntque ex coriandris, anisis, galanga, zedoaria, cumino, baccis lauri, ruta: vel ad humores, respiciuntque eorum vel qualitatem, & sunt tum alterantia in contrarium, de quibus suprà, tũ emollientia, quæ fiunt ex passulis dulcibus, liquiritia, China, borragine, buglosso: vel copiam, & sunt euacuantia, tum insensibiliter, tum sensibiliter, diuretica scilicet, sudorifica, & deiectoria. Insensibiliter euacuantia parãtur ex simplicibus calorificis, guaiaco, Sassafras, & cęteris, de quibus suprà in discutientibus.

Vina medicata quæ referũtur ad contenta.

Euacantia per sudorem parantur cum carduo benedicto, & modo nominatis, quanquam etiam & diuretica huc faciant. Pro diureticis vino immiscentur semina anisorum, fœniculi, apij seseleos, dauci, item quinque rad. aperientes, ac rubia tinctorum. Pro deiectorijs, peccante bile, vino licebit admiscere Rhabarbarum & myrobalanos citrinos: peccante pituita, seminū carthami, turbith, hermodactylos, myrobalanos emblicos, belliricos & chebulos: peccante melãcholia, senam, polypodium, myrobolanos Indos, & helleborum nigrum: peccante succo seroso, brassicam marinam, semina ebuli, & radicem cucumeris agrestis. Quę ad impetum faciẽtia spectant, ea ad spiritus ferè vitales pertinent, & lætificantia dicuntur, fiunque ex odoratis, tùm calidis vt cinamomo; caryophyllis, nuce myristica: tùm frigidis, vt rosis, violis, santalis, &c.

Vina quæ referuntur ad spiritus, seu impetũ facientia.

Ex his veró ità constitutis facilè paret, à quibus indicentur vina medicata. Nam, vt in exemplo res declaretur, quæ cum Guaiaco, Sassafras, atque cum alijs calidis parãtur, conueniunt in ventriculi frigida intemperie, cachexia, hydrope, ictero antiquo, intemperiebus frigidis, & tumoribus duris hepatis, lienis, mesenterij, vteri, in Lue venerea, doloribus articulorum, ac tandem ĩ omnibus frigidis affectibus. Quæ verò vina cum Salsa & China alterantur, conueniunt in ijsdem ferè affectibus, sed calidioribus, quàm vt perferre superiora simplicia possint. At vina cum santalis medicata, præter affectus calidos, conueniunt etiam in destillatione salsa, & fluore quolibet calido ac acri; in quo conueniunt etiam, quæ coriandris & mastiche alterantur, quę ipsa quoque plurimum valent, ad roboranda viscera debilia, quod intelligere oportet etiam de vinis, in quibus Chalybs, aut aurum igni ta extinguuntur. Nam quæ recipiunt substantiam Chalybis præparatam, ad sanandas tantùm obstructiones eliguntur. Alia vina quid præstent, & quibus in casibus conueniant, de se patet.

Indicantia vinorũ medicatorũ.

Illud

Notandum de vinis appropriatis.

Illud solúm de vinis appropriatis notandum est, quòd præter id, quod proportionem partium, quibus appropriantur, conseruant, affectibus etiam præter naturam, à quibus partes illæ detinentur, succurrant. v. g. Vina cardiaca affectui melancholico, in quo cor ferè semper patitur, medētur, & sic res habet de alijs. Porrò Vina quæcunq; medicata paranda sunt ex Vino cōuenienti. Tale autem fuerit, quod é generosa vite, vuis bené maturis, & non vitiatis expressum, & præterea suaue est, non austerum, quò faciliús penetret. Quòd si suaue haberi non potest, austeritas eius corrigenda est cum passulis maioribus, & minoribus, dactylis, & coriandris præparatis, qui ad ventriculi robur addendi sunt.

Vinum pro medicatis vinis quale eligendum.

Modus parandi vina medicatā tēpore vindemiarum

Parantur autem vina medicata omnia, vel tempore vindemiarum, vel extrà illud. Tēpore vindemiarum tribus modis fieri solent. Vnus est, vt vuis contusis, & in tina repositis, admisceantur medicamenta proposita; & ibi per octo vel decem dies permittātur ebullire, deinde extrahatur vinum, percolatū in dolio reponatur, & si opus fuerit, elutrietur, id est, ex vno vase in aliud transfundatur, quousque clarescat, vt possit cum iucunditate potari ab ægrotātibus.

2 Alter modus est, vt medicamenta iam dicta ponantur in dolio accommodato; deinde affundatur tanta musti expressi, & percolati ab vuis copia, vt plus quā medietatē dolij repleat; tùm affundatur tantum musti actu calidi, quo ex toto dolum impleatur; tandem permittatur perfecta fieri in dolio ebullitio, quæ vt plurimum duobus mensibus terminatur: finita autem ebullitione, vinū percoletur, fæces & excrementa, quæ remanent, abijciantur, doliū abluatur, ac vinum iam percolatū, in eo rursus reponatur, ac tamdiu ibi asseruetur, quousque clarescat: tum enim ad libitum, patiens de eo poterit bibere. Tertius modus, isque vsitatissimus, solet ita institui. Primùm enim medicamenta in dolio reponuntur, deinde affunditur vinum recens, quod cum recrementis vuarum in tina prius ebullierit, tùm percolatum fuerit: & hoc in dolio ebullit, atque præparatur, vt in secundo modo dictū fuit. Ex quibus tribus modis, si eos inuicem comparare voluerimus, proculdubio tertius efficax est, & valdè vsitatus, quamuis nec duo alij sua efficacia sint destituti: primus autē cæteris est difficilior, quòd non ita facilè vuarum quantitas determinari potest, cum non omnes vuæ partem ex se modum liquoris fundāt, sed minorem aliæ, aliæ maiorem.

Comparatio horum modorū inter se.

Modi parādi vina medicata extrà tempus vindemiarum.

Extrà verò tempus uindemiarū, multis modis vinum medicatū paratur: vno per simplicem medicamentorum in vino iam facto & expurgato infusionem, siue citrà aliquod medium, siue per sacculū, in quo medicamenta fuerint deligata: altero, quo medicamenta ebulliūt in determinata aquæ quātitate, quæ actu calens vna cum medicamentis, vino quantitatis pariter definitæ, in dolio reposito, affunditur, permittiturque antequā vinū bibatur, vt fiat perfecta mixtio, quæ ad minus requirit spatium decem vel quindecim dierum: tertio, quo ex medicamentis iam propositis paratur decoctum in aqua, eodemque diluitur vinum in cena & in prandio. Atque hi modi sunt vsitati. Sed præter hos modos alius etiam est, & ingeniosissimus, quo in ipsa vite medicatum vinum redditur.

Est

Modi faciẽdi vinũ medicatum in ipsa vite.

Est autem nec hic vnius modi. Nã vel fit apposito ad radices vitis circum sarritas & purgatas, medicamento purgante, veratro puta, aut
1 scammoneo, eiusue succo per aliquot dies effuso; ac terra insuper
2 iniecta, quem modum Marcus Cato proponit: lib. de re rustica, vel, quo modo Armeni olim pruna ex Mes. reddebant soluentia, Mes. lib. de Simp. c. 19 perforato scilicet aut fisso vitis trunco tribus distantibus in locis præcipué ad radicem, sublataque medulla, & eius loco simplici aliquo purgante contuso, aut cõpositi pulpa immissa; foramineq; diligenter clauso, & idoneo emplastro, seu Luto munito.

Rectus vsus vinorũ medicatorum.

Verum iam de recto vsu horum vinorum agẽdum est Quod igitur attinet ad dosin, ea vel in vini ipsius spectatur compositione, vel in eius iam compositi vsu. Quoad dosin attinet cõpositionis, si de vinis alterantibus sermo sit, in illorum compositione dosis hæc vsurpanda est, vt pro singulis quatuor libris vini vel musti, Guaiaci apponatur vnc. j. Salsæ vnc. ſs. China, quia rarior est & carior, ideó eius ad lib. viij. affũditur vnc. ſs. at ipsius Sassafras singulis vncijs apponuntur lib. xx. quemadmodũ singulis vncijs Santalorum lib. x. vel ampliùs, qua ferè eadem proportione miscẽtur quoque enula & scylla, quamuis licet interdum dimidiam vnciam super integram Santalorum, scyllæ & enulæ, prædictæ vini quantitati, in corporibus minus delicatis, addere, quod vinum tunc redditur efficacius. Herbæ, si nõ sint ingratæ gustui, pro lib. vini centum apponuntur ad M. x. si sint ingratæ ad M. v. vel vj. semina coriãdror. & anisor. &c. singulis vini lib xxx. miscentur ad vnc. ij. Passulatum pro xxv. lib. vini, lib. i. sufficit: mastix lib. vini

Dosis compositionis ĩ vini alterãtibus.

xxxx. miscetur ad vnc. iij. vel pauló ampliùs. Vina purgantia dosin habent proportionalem cum medicamentis purgantibus. Quare pro lib. iiij. Vini, vel musti adduntur Rhabarb. drach. x. myrobalan. qualescunque sint drach. xv. ad xx. seminũ carthami vnc. v. Turbith. vnc. j. Hermodactylorum tantundem, polypodij aut Senæ vnc iij. vel etiã iiij. helleb. nigri drach x. brassicæ marinę vnc. iij. sem. ebuli & rad. cucumeris agrest. vnc. j. ſs. Potest tñ hæc dosis augeri vel minui, prout Vinum magis aut minús purgãs efficere voluerimus: illud tamen notando, in minori semper quantitate vina purgantia paranda esse, quã alterantia, cum rarior illorum sit quàm horum vsus, & temporis diuturnitate purgandi vis languescat. 1
Sed & purgantia cum extra vindemiarum tempus conficiuntur, minori vini quantitati maior medicamenti quantitas admiscenda est, v. 2
g. ad lib. j. Vini Senæ drach. iij. aut etiam vnc ſs. Ratio est, quia magis vim suam medicamenta deponunt in mustum, propter fermentationẽ quam in vinum vetus. Atque hæc est dosis medicamentorum pro vinis, cum ex ijs separatim illa parantur. Quod si plura miscenda sint, id faciendum est pro rata portione, quæ ex dictis facilè colligitur, ita vt exemplis nõ sit opus: Quod spectat ad dosin vsus, alterantia, exceptis ijs quæ Chalybis præparati limaturam recipiunt, de quibus suo loco actum est, quantitas ad libitũ est. Vinorum veró purgantium dosis est ab vnc. iiij ad x. pro varietate purgantium ex quibus constãt. De modo exhibẽdi. Vina tũ alteratoria, tum purgatoria danda sunt actu frigida, nisi patiens fuerit donatus ventriculo frigido, aut assuetus potionib. calidis. Quoad tẽpus.

Dosis cõpositionis in vini purgantibus.

Notandum circa vina purgantia componẽda.

Dosis vsus vinorũ medicatorum.

Modus exhibendi.

Quando agendum. Vina alteratoria, exceptis ijs, quæ substantiam habent Chalybis, indifferenter in mensa, & extrà mensam possunt dari, vbi præsens est indicans. purgantia verò mitiora quidem, & ea in quibus immergitur sacculus medicatus, in prima mensa; fortiora autem aliquot horis ante cibum exhiberi debent. Ampliùs *Vbi agendum.* Vina alterantia iugiter assumũtur, purgatoria vero quibusdam interuallis. Circà locum, alterantia pleraque non solùm per os assumuntur, verùm etiã & exterius sub forma lotionis, balnei, insessus, fotus, adhibentur; atque etiam in anum vterum, & alias partes, vlcere correptas inijciuntur, quæ quidem vina vlceris primum detersoria vt quæ aloe, myrrha, lupinis, radice ireos, & melle alterantur, deinde agglutinantia vti quæ coquuntur cum summacchijs, mallicorio, Tutia pręparata, & alijs huius census superius propositis laudantur, tametsi gratia agglutinationis vina austera, & nigra magis probentur. Et tãtum de vinis medicatis.

SECTIO VI.

De natura, & vsu medicamentorum ex Viperis.

Vipera quid, & quæ de ea fabulosa. PER Viperam illud Serpẽtis intelligimus genus, quod solum ex omnibus viuum fætũ excludit, vnde etiam ei nomen. De ea, quæ fabulosè ab Herodoto, Nicandro, Plinio l. 10. c 62. Gal. li. de Theria. ad Pisõn. ca. 9. Nicãdr. in Theriac. vel autore lib. de Theriaca ad Pisonem (non enim secundum aliquos est Galen. liber ille) prodita sunt, ore concipere, in coitu caput maris abscindere, fætũ dirupto vtero excludere, & ideò semel tantùm parere, non refuto quòd nostri res nõ sit instituti. Præstas Vipera non medicamenti tantùm, sed etiam, vt quidam volunt, nutrimenti vicem: & quidem optimi, longissimeque vitam producentis. Et certè Aegyptios Viperis viuere ipse Galenus testatur, 3. de alim fac. ca 3 & Plinius non paucos in cibo ijs vti confirmat, lib. 29 cap. 6 qui alibi etiam hæc habet: Cirnos & Indos vltrà flumen centum & quadraginta annos viuere ex Isigono, Plin lib. 7. c. 2 item Aethyophas, Macrobios, & Seras, & qui montem Athon incolunt, quia viperinis carnibus alantur. *Viperã quibusdã præstat vsũ nutrimenti.*

Medicamenta e viperis vnde petãtur. Sed omisso alimenti vsu, tanquã hortidiori, medicamẽta, quæ à viperis petuntur, partim à partibus earũ venenatis sumuntur, partim à non venenatis. Sunt autem partes venenatæ, non dentes tantum & gingiuæ, seu vesiculæ sub dentibus contentæ: vnde caput semper abscinditur: sed humor quoque in illis vesiculis, & insuper in vesica fellea, ductuque, qui ab ea ad vesiculas dentium pertingit; cum etiam hoc gustato mori feles & canes, experientia obseruatum sit, & ob hanc causam abijciantur interiora. Cæteræ partes innoxiæ sunt. Nam & si cauda quoque & pellis reijciantur, nõ eò tamen id fit, quòd venenum cõtineant, sed quòd illa, tanquam ossea, hæc tanquam exanguis & arida, inutilis sit. Maxime autem innoxia caro est, & omni veneno caret, communi medicorum consensione, adeo vt porrecta ea in trochiscis, vel alio modo, viperas manifestè enecet: & quanquam auctor li. ad Pisonẽ c. 10 scripserit sal, & anethum ad venenũ eliquandũ viperis coquẽdis addi nihilominus Galeni dictum intelligẽdum venit si reliquiæ veneni remanserint in carne *Quæ partes in vipera venenatæ, quæ non.* *Caro viperarum omni veneno caret.*

carne

carne viperæ alias enim adhibentur ad ferinum potius emendandũ odorem, quam ad tollendum venenum. Ex venenatis in vsum medicum veniunt, sed exterius tantũ, caput & fel, quamuis caput Nicander intus etiam dedisse videtur. Nicand. in Theriacis.

Medicamẽta petita e partibus venenatis.

Dico autem fel, & caput. Nam dentes solitarios vsurpari non posse existimo cum etiam mortuæ viperæ dente si quis tangatur, lethale id fit. Ac fel quidem exterius adhibitum venenatis ictibus, extra trahere venenum experientia docet, quamuis Plinius in eo vtendo timidior sit. Libr. 29. cap. 6. Caput autẽ Nicander eodem in casu, vbi supra cõtritum, emplastri modo, vulneri imponit: Plin. cęcutientibus illinit, exceptum liquore, lib. 29 c 6. Aet. cum lupinorum decocto, temporibus, pro diuturno oculorum fluxu adhibet: Serm. 2. ca. 15. Marcellus, cap. 15. de medic. imo ipse Galenus ad gutturis morbos collo alligant. 6. Simpl. Quoad non venenatas, sic nulla ferè est earum, quæ nõ suum habeat vsum. Nam si Plinio credimus, lib. 29. capit. 4. extra imposita, omnium serpentum, quamuis insanabilibus, ictibus auxiliantur, iecur qui semel comederit coctum, nunquam a serpentibus feritur: Plinius ibidem, & Plutarch. opusc. contra loquaces Diodor. Sicul. lib. 9 Bibl. c. 1. ossa ad collũ purpurea syndone colligata, pręterquã, quòd idem præstant, quod iecur, cõtra Epilepsiam quoque valẽt, & vertiginem. Pli. ibid. Sed & adeps ærugini permixtus, ruptas oculorum partes sanat, & suffusionum initia ex Galen. obliterat: senecta, si affricetur, oculorum claritatem inducit: Pli. ibid. cap 6 pellis combusta, & in cinerẽ redacta, alopecijs mirificè medetur. Sed præcipuam vim obtinet

Medicamẽta e partibus non venenatis.

caro, & quę ex illa fiunt medicamenta, quæ & propriè viperina dicuntur, & de quibus præcipuè nobis est agere propositum. Hæc igitur Galeno palam calefaciũt, & sic cant. 11 Simplic Nec obstat, quòd Aristoteles viperarum carnis frigidas, & siccas esse affirmat. Id enim Gale. etiam concedit, ibidem & 2. de loc. aff. & quod calefaciunt ex præparatione habere affirmat, siue conditura cum oleo, sale, anetho, porro, &c. Quoad cæteras facultates vim habent discutiendi, & digerendi per halitum, & propterea materiam morbificam a centro ad circumferentiam pellunt, ac per ambitum totius corporis euacuant insensibiliter; attenuant etiam, & detergunt. Quare valẽt in affectibus frigidis, & humidis, in materia impacta, atque in ea, quæ cutim obsidet, euacuanda: ideoque in doloribus articulorũ, obstructionibus neruorum opticorum, ictero vtroque, hydrope, paralysi, doloribus, capitis inueteratis, destillationibus finiendis, epilepsia, affectibus omnibus cutaneis summoperè valent, ac præsertim in elephantiasi, quod multis exemplis probat Galen Lib. de Subfig. Empit. capit. 12. & 11. Simpl. a princ. Sed & Luẽ venereã, & alios affectus præter naturam, qualitate occulta ac venefica lædentes, siue in intemperie, siue in compositione vitiata; siue in cõtinuitate soluta effectiuè consistant, expugnare experiẽtia quotidiana docet. Quinimmo in vigorãda visione, & in sterilitate ex parte mulierum remouẽda, vix illis par medicamenti genus est reperire. Porrò prohibẽtur medicamẽta hæc, ab affectibus omnibus calidis, & acutis, præsertim tempore æstiuo, & regione calida: item ab ætate puerili, & senili, tanquam ab illis, quarum calor

Facultas medicamẽtorum ex carne viperina.

Indicantia medicamẽta ex carne viperina.

Prohibẽtia hæc medicamenta.

facilè

facilè ab hisce medicamentis, per digestionem vaporosam, dissipatur, in puerili quidem, ob substantiam nimis humidam, & fluidam; in seni li veró ob paucitatem, & paupertatem spirituum. Sed & prægnantibus, & lactantibus ob sui siccitatem obsunt.

Adiuuātia vim horum medicamētorum.

Vt autem medicamēta hæc proposito suo satisfaciunt, indigent adiuuantibus, & corrigentibus. De adiuuantibus nihil dicendum. Nā sine eorum nomine intelligam⁹ ea, quæ vim horum augent, & intendunt; siue ea, quæ tanquam vehicula ad partes destinatas eandem deferunt, vtraque abundé sunt explicata in superioribus, maximè vbi de Guaiaco, & Sassafras. In genere autem corrigentium, sunt omnia illa, quæ calorem, & siccitatem horum medicamentorum remittunt. Inter cætera tamen, ego maximè laudo, pro calore corrigendo cichoracea, & santalos; pro siccitate imminuenda, cucurbitam, lactucas, imò ipsum lac, in quo viperæ elixari possunt. Item & ius pulli, vel Vitulli, passulas, liquiritiam, Altheam.

Corrigētia hæc medicamenta.

Medicamēta ex viperina carne duplicia.

Porrò medicamenta ex viperis, vel parata iam habētur in officinis, vel ex tempore parantur. Quæ parata iam habentur, sunt duorum generum, interna, & externa. Interna sunt Trochisci, sales viperini & theriaca: De qua id, quod ab omnibus recipitur Medicis, minimè negligēdum est, eam pro varia sui ætate, varios etiam in corpore humano, penes facultates eiusdem manifestas, effectus producere, etiamsi eius vis alexipharmaca in omnibus ætatibus eadem sit, ratione igitur ætatis modo dicto, est recens, mediæ ætatis, & antiqua, recens est, quæ a die suæ cōpositionis ad vj. et x. prouenit annum, quæ vero media consistit ætate a x. vsque ad xx. ascendit annū, & hæc serena maximè ab omnibus nuncupatur; tandem antiqua est, quæ a xx. vsq; ad xxx. peruenit annum, vltra .n. hanc ætatem innutilis est corpori humano; recens ergo in qua vis opij magis viget, & vigilias potius refrigerando coercet, & dolore stupefaciendo placat; antiqua calfacit magis, discutit, siccat, facultatemque sopitam euigillare facit; & quæ est in media ætate effectus medios parit, maximé verò calidum innatū, quod quadam continetur mediocritate refouet spiritus exhilarat, conseruat, & lætitiam illis infert, vt merito hæc præcipuè serena dici possit, medicementa autem ex viperis externa duo sunt, oleum & ceratum. Rhasis tamen, 6. ad Almansorem. & Raimundus Lullius, Lib. de aquis resurgentibus. aquam etiā ex viperis stillatitiam proponunt, quæ & ipsa asseruari posset: & ego, pro roborando visu, frequenter hac vtor aqua instillata oculis. Sumo enim viperas præparatas, in frusta incisas; eas impono in phialam vitreā obturatam, maceroque in fimo equino, quousque nascātur vermes, ex quibus vna cū chelidonia, in balneo Mariæ positis, aquam extraho. Quæ ex tempore parātur, in ijs, vel virtus tantum carnis viperinæ continetur, vel ipsa eius substantia. Prioris generis tria sunt.

Nota de Theriaca.

Theriaca recens.

Theriaca media ætatis.

Theriaca antiqua.

Facult. Ther. rec.

Facult. Ther. antiqua.

Facult. Ther. mediæ ætatis.

Quæ parata habētur.

Interna.

Externa.

Quæ ex tēpore parantur.

In quibus virtus tantum carnis viperinæ retinetur.

Primo Vinum in quo vipera suffocatur, quo epoto seruum Crateri Medici a periculosissima lepra Porphyrius, Libr. de abstinētia a carnibus, & nonnullos alios ab Elephantia sic percuratos, Galenus tradit, lib. de Sub. fig. Emp. cap. 12.

Secundo decoctum, seu ius Viperinū. Paratur autem hoc ius singula vice, ex Vipera vna præparata, cui affunduntur libr. iiij. circiter aquæ,

aquæ, factaq; decoct. ad medietatē, quod supereſt, diligenter per colatū exhibetur. Vbi tamen notandū, decoctū faciendū eſſe vſque ad carnis liquationē, & diſſipationem; quæ ſi non fiat per decoctionem ad medietatem, cum illis quatuor libris aquæ, licere, aquæ paulo plus addere: & ſi decoctum efficacius parandum ſit, ex ſingula Vipera binos tantum Syrupos parare oportere, cum vnc. xxxij. circiter aquæ. Aqua autem, quæ venit in hunc vſum, eſſe poteſt tum ſimplex, tum medicata. In ſimplici vna cum carne, decoquenda ſimplicia accommodata, de quibus iam dictū. Medicata autē erit aqua ſtillaticia, ex iiſdem ſimplicibus. Tertio caro pullorum, et caponum viperis nutritorū. Accipitur enim caro Viperina, modo conſueto præparata, deinde parantur paſtilli cum farina, ac animalibus iam dictis in cibo offeruntur. Quoad medicamenta poſterioris generis, veteres ipſam carnē Viperarū recentem, tum aſſam, tum elixam adminiſtrarunt, vt patet non tantum ex Dioſcoride, Aet. Dioſc. libr. 2. cap. 16. Aret. libr. 8. c. 13. Aet. lib. 2. c. 170 Paul. lib. 5. c. 13. Paulo Aegineta, Aretæo, ſed ipſo etiā Galeno, tum alijs locis, tum præcipuè in libris ad Glauconem, 2. ad Glau. cap. 10 vbi etiam modum coquendi eiuſmodi carnes tradit. Imó refert Plinius lib. 30 capit. 13. Antonium Muſam Auguſti Medicum, quoties incidiſſet in vlcera inſanabilia, viperarum carne eſuidata, ea mira celeritate perſanaſſe. Noſtris temporibus vix puto eſſe, qui carnibus ipſis hoc modo vti audeat: exhibentur tamen ex tempore, electuaria, & rotulæ, carnes viperarū recipientes. Fieri autem poſſunt rotulæ in hunc modum, exempli cauſa, gratia capitis. *Rec. troch. ſcorum de Viperis drachm. ij. ſpecierum Dianthos, vel flor. capitalium drachm. i. & cum ſaccharo diſſoluto in aqua betonica fiāt rotulæ.* Quod enim dicitur de his rotulis, gratia capitis, & partium neruoſarum, idem intelligere oportet de ijs, quæ gratia aliarum partium, & aliorum affectuum comparantur. Solum enim illud diſcriminis intercedit, vt loco ſpecierum anthos, & loco aquæ, in qua diſſoluitur ſaccharum, ſubſtituantur alia, affectui, & parti curandis accommodata, quæ ex ſupra dictis vnuſquiſque, vel nemine monente, facilè colliget. Electuarium fieri ſolet in hunc modum. Decoquitur vipera vna, modo conſueto præparata, deinde contunditur, ac illi adduntur conſerua alicuius, aut confectionis, vel Electuarij alterantis accommodati vnc. ij.

Margin notes (left): 1 *Vinum.* — 2 *Ius ſeu decoctum.* — 3 *Caro pullorum, & caponum viperis nutritorum.* — *In quibus ipſa eſt ſubſtantia carnis viperinæ.* — *Veteres exhibuerunt ipſam carnem ſimplicem.*

Margin notes (right): *Noſtris temporibus quo modo exhibeatur caro.* — *Rotulæ.* — *Electuariū.* — *Quales Viperæ eligendæ pro medicamētis.*

Verum circa hęc omnia medicamenta hactenus commemorata, illud notandum eſt, viperas eligendas eſſe non quaſcūque, ſed certas. Eligendæ igitur viperæ fœminæ, nō mares, & hæ quidem non prægnātes, nec nimis iuuenes, & ouis carentes; quod tales, vel effetæ ſint, vel nimis teneræ. Sed nec illæ ſumendæ, quæ in maritimis locis, aut ſalſa aliqua aquarū lacuna degunt, cum tales nimiam ſitim excitent: vnde montanæ magis probantur. Capiendæ autem ſunt ex Andromacho apud Galenū, lib. 1. de antidot. cap. 8. Vere finiente, nondum tamen æſtate incipiente, vel ſi ver magna ſui ex parte fuerit hyemale, circa æſtatis principium, non multò poſt Pleiadum, aut Vergiliarū ortū: quāuis Andromachus, ēt vindemiæ tpe poſſe cōprehendi, ex Gale. ibidem exiſtimet, quod tum magnę corpulentaque ſint. Vitāda autem eſt æſtas, quód hoc tempore captæ, ingentem ſitim quibuſdam excitauerint.

Noua circa præparationem viperarum, sententia proponitur.

uerint. Optimarum autem conditiones habere iudicabuntur, hæ viperæ his temporibus captæ, si iam truncatæ & excoriatæ diutissimè in aqua volutentur. Circa præparationem earum vnum toto, vulgò capite truncato, & cauda abscissa, sic demum interanea eximi. Quæ ratio mihi suspecta est, quod hoc modo necesse sit cum capite incidi ductum illum, qui à vesica fellea, ad dentium vesiculas, Viperinum virus defert: quo modo facilè fieri potest, vt defluens hoc virus carnē ipsam infi ciat.

Vnde existimaui tutius fore, exēptis priùs interaneis, & cauda recisa, sic tandem caput amputare. Quam opinionem eò propono libētius, quod intellexi eam Io. Thomę Minadoo, non Medico tantùm celeberrimo, sed in omni prætereà liberali disciplina versatissimo, cum ei fuisset proposita, non esse improbatam. Sed hęc de horum medicamentorum natura.

Rectus vsus medicamentorum e viperis.

Quantū ad rectum vsum eorum spectat. Dosis eorū sic instituitur. Nam si de ijs sermo sit, quæ parata iam habentur, ex internis theriaca datur à scr.ij. ad drach.i.ß. Sales viperinos exhibemus cōmuniter eadem fere dosi: sæpè vero ad scr.ß. vel. i. sunt tamen nonnulli, qui ad tria cochlearia per diem eos exhibent, idque cum cibis, & condimenti loco, quippe cum iucundissimi sint, & per quàm suaues. Trochisci porriguntur á scr.i. ad drac. j. per se sub forma boli, excepti cū Syr. aliquo accommodato, vel cū conserua aliqua, pariter sub forma boli. Conseruæ autem dosis erit à drac.ij. ad vnc.ß. & quidem gratia capitis, partiumque neruosarum, admiscebitur cōserua de betonica, gratia oculorū, de euphragia, gratia psoræ, & Lepræ, de borragine,

Dosis eorū quæ parata habentur. Internorū.

buglosso, cichoreo; gratia vteri, de saluia & betonica, gratia carcinomatis, quæ ex floribus violarum atque etiā borraginis paratur. Sed & in Lue venerea, cum extracto Guaiaci & Salsæ, dari possunt trochisci, adiecta conserua borraginis: fueritque dosis extracti pro vice à scr.i. ad ij. Externorum, olei scilicet, & cerati, & aquæ etiam nostræ, dosis maior vel minor constituetur, pro maiori vel minori indicantis læsione. Quod pertinet ad ea, quæ ex tempore pręscribuntur, vinū ad libitum bibitur: decoctū, si paretur in lib. aqu. iiij. exhibetur pro tribus vicibus ad vnc. viij. pro vice, si verò fiat in vnc. xxxij. aquę, datur pro duabus vicibus tantum, pro vice ad vnc. viij. itidem. Caro caponum & pullorum, nutritorum Viperis, prout plus vel minus illis pastillorum fuerit exhibitū, ita in minori, vel maiori quantitate porrigitur. Electuariū præscriptū, in quattuor vices partiri potest. Rotularum verò dosis est ad drach. ij. pro vice. De modo exhibendi, cum solida, & liquida sint medicamenta ex viperis, in affectu habituato & contumaci seligēda sunt solida, liquida verò actu calida danda, vt magis penetrent. Circa tempus, seu quando agendum, in genere conueniunt, vbi propria eorum indicantia sunt præsentia, cauendo tamen á plethora, & cacochymia. Vnde nunquam administratur, nisi toto prius euacuato. Exhibentur autem opportuné, vinum quidem & decoctum, & carnes, si in vsu essent, non nisi verno tempore, aut autumnali: cum, vt dictum est, Viperæ recentes, quales hic esse oportet, alijs temporibus capi non debeant: cætera verò, excepta æstate media, anni quouis tempore. In vsu eorum perseuerandum est

Externorū.

Dosis eorū quæ ex tempore præscribuntur.

Modus exhibendi.

Tēpus seu, Quādo agēdum.

per dies plures, xx. puta, aut xxx. prout opportunum videbitur medico curanti. Quoad locum, patet ex dictis, quædam ex ijs intra, quędam extra vsurpari. Sed de medicamentis viperinis satis.

Vbi agendum.

SECTIO VII.

De natura & vsu iuris Galli veteris, Pulli, & Columbi.

Facultates iuris Galli veteris.

IVs Galli veteris calefacit & siccat: Vide Dioscor. lib. 2. ca. 41. Mes. lib. 2 capit. 23. & quoniam nitrosum ac salsum est, incidit, attenuat, & deterget, flatus dissipat, materiam impactam discutit, sputum promouet, vrinas mouet, ventrē subducit, in quo, Galeno teste, à iure Gallinæ differt, 11. Simpl. tit. Gallinæ quippe quod ventrem retinet. Hinc procul dubio indicatur ab affectibus frigidis & humidis; á materia morbifica, qualitate frigida & humida, ac copia adhæsuque peccante; & à caloris natiui imbecillitate, maximè ventris. hūc enim præcipué fouet, & auget.

Indicantia ius galli ueteris.

Pro parando autem hoc iure, ex Mesue, eligitur Gallus rufus, alacris ad motum, strenuus in coitu, fortis ad dimicandum, medij habitus inter gracilem & obesum, non iunior duobus, nec senior quinque annis. Gallus ita electus alligatur funis ad pedem alterū, ne, vbi percutitur, ad angulos cubilis se recipiat; sicque alligatus ferulis verberatur, ita vt irascatur, idque eo vsque fit, quousque flacescat, & amplius nō resistat: tum decapitatur, deplumatur, exenteratur, abluitur aqua vel vino, prout opportunum videtur: tandem in ventre ipsius consuuntur simplicia accommodata & necessaria, ac decoquitur, iusque ex illo paratū vsui reseruatur. Atque hic est communis præparandi modus.

ElectioGalli pro parādo hoc iure

Galli ꝑ hoc iure prapa ratio prima

Verumtamen aliquando, potissimum vbi aer est frigidus, expedit Gallum decoquere, non totum vnica vice, sed secundum tantum quartam partem. Atque tunc Gallus præparatus, modo superiùs dicto, decoquitur: aliæ verò partes, quæ supersunt, saliuntur; & in loco accommodato seruantur, successiueque abluuntur, ac tandem modo dicto coquuntur. Et hic secundus modus propter duo mihi maximè probatur: primum, quoniam sic longé plures Syrupi ex vno Gallo fiunt, quam si totus Gallus vnica vice coqueretur: secundò, quoniam ius, quò recentius paratur, eó etiam est gratius. Ad longum enim tempus non seruatur, quin alienam qualitatem acquirat. Porro, quomodocumque præparetur Gallus, requirit adiuuantia, túm vt magis satisfaciat indicationibus, petitis à proprijs indicantibus: tùm vt eorum merito, specialibus quibusdam casibus accommodetur. Sunt autem hæc adiuuantia varia, pro varietate affectuum, in quibus ius Galli vsurpatur. Isti affectus hi sunt. Primum enim ius ex Gallo antiquo conuenit in asthmate, orthopnæa, tussi à materia frigida.

Galli ꝑ hoc iure prapa ratio secunda.

Adiuuantia ius galli.

Indicantia ius veteris galli, pro quorum varietate variantur adiuuantia.

Quo in casu ius calefactorium & discussorium paratur, si cum eo decoquantur hyssopus, prassium, calamintha, radix enulæ, ireos, scylla, guaiacum, sassafras, sem. vrticæ, ac plantæ pectorales, pulmonaria sc. capill. vener. scabiosa, farfara, liquiritia, & althæa, quibus & passulæ, & puluis tartari albi addi possunt.

Atq; hoc ius etiā sputum promouet. De eo tñ in specie illud notādū hic est, si vitia hæc thoracis fiant à

1 Asthma, Orthopnæa, Tussis antiqua.

materia mixta, sufficere ius paratũ ex china, & salsa; cum china quidẽ, si corpus sit emaciatum; cum Salsa si minus gracile fuerit, quibus tamẽ alia simplicia temperatiora, quin imó, & hordeum sint addita. Commodius autẽ fuerit in tali casu Gallum eligere iuniorem seu pullum vnius anni II. Maximo eum fructu paratur ius hoc, pro viscerum obstructionibus diuersimodè tamen. Si enim obstructiones ad vasa cordis attineant, præter attenuantia, & detergentia addenda sunt semẽ & cortex citri, pimpinella, caryophyllus, melissa, pẽtaphyllum, borrago, buglossum, macis, & cætera aromata; si obstructiones attineant ad iecur, deobstruentibus immiscenda sunt eupatorium, absynthium, si ad lienem, ceterach, tamarix, cappares: si ad vterum, artemisia, matricaria, & melissa. Deobstruentia autem erunt quinque radices aperientes, hyssopus, prassiũ, radix filicis maris, ireos, enula, Sassafras, Guaiacum, chamædris, cuscuta, capillus veneris, cortex capparum, semina diuretica calida, tartarum album. Sed in parando iure pro obstructionibus, semper emollientia ad inungenda sunt, vt passulæ, liquiritia, althæa, & malua. Sanantur autem hoc iure, non solum obstructiones citra febrem, verum etiam cum febre, maximè longa, ex ipso Dioscoride, lib. 2. cap. 41. qui eas hoc vnico præsidio sanari docet, cui & experientia suffragatur. Dico cum febre longa. Nã in febribus cæteris, si sit opus, ius potius pulli, aut galli iunioris cõueniet, ex eodem Dioscoride, de quo iure inf. III. In intemperie frigida, doloreque ventriculi, & intestinorũ, atque vteri, a materia frigida, nihil est hoc iure efficacius rõne quidem materiæ humorosæ, cum attenuantib9, & detergentibus iam propositis: ratione verò materiæ flatuosæ, cum seminibus anisorum, fæniculi, dauci, ameos, carui, & aromatibus: ratione verò ventriculi, cum coriandris, menta, absynthio, & mastiche. IIII. Idẽ ius probatur in inflatione ventriculi, & Tympanite, quæ ex flatibus ortum ducũt: item in vteri inflatione, paratum cum modo propositis, ratione materiæ flatuosæ. V. Nihil pręstantius est eodem iure, pro scirrhis in visceribus naturalib. si fuerint in habitudine, dummodo tamen cum deobstruentibus emollientib. sup. commemoratis, sed potissimum cũ china, salsa, & Guaiaco, alteretur. VI. Idem ius in Cachexia seu malo habitu cõuenit, potissimum verò medicatum cum deobstruentibus, & Sassafras. VII. Vsus eius est in arthritide parati cum betonica, iua, stęchade, saluia, Guaiaco, salsa, & china. A Sassafras .n. abstinendum, tanquam a medicamento, quod ipsam arthritidem potius auget, quã sanat. Quo nomine prædictis addẽdi sunt santali, & mirobolani, quæ fluxionem firmant, ac sistunt. Sed hæc omnia alterandi vi coniuncta sunt. Præter ea autem paratur idẽ ius tamquam medicamentum euacuatorium, tum insensibiliter, tum sensibiliter, insensibiliter quidẽ eo modo, quo dictum fuit. (Nam calorifica, quæ fuerunt superius proposita, in casibus enarratis, discutiunt, & proinde insensibiliter euacuant:) sensibiliter autem euacuat primum per vias vrinæ, si paretur cum simplicib. diureticis, pariter iã propositis: secundo per aluum, qua ratione apud Dioscoridẽ li. 2. c. 41. aliqui incoquebant ei brassica marinam, mercurialem, Cuicum, aut filiculam, quos imitati nos quoque, cũ gallo simul coquemus, si peccet

Margin notes:
2 *Obstructiones viscerũ.*
3 *Intemperies frigida, & dolores ventriculi, intestinorum, vteri, a materia frigida.*
4 *Inflatio ventriculi, & Tympanites.*
5 *Scirrhi in habitudine*
6 *Cachexia*
7 *Arthritis*
Ius galli pro euacuatorio.

pituita, Turbith, hermodactylos: si melancholia, senam, epithymum, polypodium, & helleborum nigrũ.

Prohibẽtia ius galli. Casus in quibus ꝓhibetur hoc ius, sunt febris acuta, intemperies calida viscerum naturalium, ferèque omnis calidus affectus; insignis itẽ macies toti⁹ corporis, vrinæ ardor, ac fluor quilibet immoderatus.

Ius colũbi. Ius columbi habet facultatẽ calefaciendi, & humectandi substantificè. Et quoniam columbi vel sũt domestici, vel turriales, & aliquo modo syluestres, vbi insigni humectatione opus fuerit, eligendi sunt domestici, sin minus, turriales. Ius *Vires eius, & indicãtia.* autem horum ĩ affectibus frigidis, & siccis probatur, præcipuè verò in siccitate ventriculi, & corporis macie, in obstructionibus vteri, hypochondriorum, in rugitibus, & flatibus imi vẽtris. Quin, & existimo, in defectu galli, posse substitui iuri eius, ius columbinum, ac in affectibus ius galli indicantibus vsurpari.

Ius pulli, seu galli iunioris, & eius facultates. Ius pulli, seu galli iunioris, ferè eandem habet facultatem, quam habet ius columbi, satis tamen iure columbino est inferius secundum calorẽ. Vnde Dioscoridi datur *Indicantia ius pulli.* maximè ad contemperandos humores acres, lib. 1. cap. 41. & in ardoribus stomachi. Sed præterea conuenit peculiari ratione, in marasmo, ac macie totius corporis, in febre hectica, phtisi, & ventriculi siccitate. Columbus aũt, & pullus præparã-

Præparatio iuris galli, & columbi. Simplic. columbo coquẽdo, quæ addenda. tur hoc modo. Decapitantur, vt totus sanguis exeat, deinde deplumãtur, exenterantur, ac vino, vel aqua stillaticia, vel simplici, ꝓ diuersitate intentionum curatiuarũ, abluuntur, tandemque varijs simplicibus, secundum ventrẽ, replentur, & vt infra dicturi sumus, coquunť. Simplicia vero pro parãdo iure columbino, sunt illa ferè eadem, quibus ius galli alteratur, quæ etiam possunt ad vsum perduci pro parando iure pulli, & potissimum masculi, qui vnum, vel alterum annum fit natus. Iunior enim pullus, sicut & pulla, quæ nondum oua genuit, coquuntur cum simplicibus a iam dictis diuersis: quoniam sicuti debẽt maciem corporis reparare, ac febrẽ hecticam compescere; ita etiam cũ simplicibus ad illa mala faciẽtibus, debent alterari. Ideò in hoc casu *Ius pulli cum quibus paretur, & iu. pulli iunioris.* probantur, hordeum, quatuor maiora semina frigida, lactuca, violæ, amylum, gummi, Arabicum, Tragaeantha, passulæ, coriandri præparati, & alia de quibus copiosè in tractatu, De ingressu ad infirmos; vbi de impinguantibus. Qđ si Medicus præter humectationem substãtificam intendat absumere humiditatem aliquam excrementitiam, poterit addere Chinã, aut rad. Pentaphili, sicut ego soleo facere in curanda, aut saltem prçcauenda phtisi. Vbi autem adiungitur febri hecticæ, febris putrida, iungenda sunt deobstruentia clementiora, vti sunt agrimonium, capillus veneris, ceterach, & radix pij recens.

Rectus vsus horum medicamentorum. Sed iam de vsu horum medicamentorum est agendum. Quãtum igitur ad ius galli, si sermo sit de illius cõpositione, Mesue pro singulo gallo coquẽdo, accipit aquç sextarios xx. qui faciunt lib. xxiiij. & vnc. iiij. ac decoquit vsque dum supersint libr. iij. Communiter co- *Dosis compositionis pro iure galli.* quitur ĩ lib. xxxx. in ijsque permittitur decoqui, quousque remaneãt lib. vij. vel viij. iuris clari, facta pri⁹ colatura cum forti expressione ipsius galli sub prælo. Sed antequam *Exemplum iuris galli.* gallus ponatur in aquã ad coquendum, & postqua simplicibus medicamẽtis fuerit repletus, cultro vbique est perforãdus, vt melius aqua inter bulliendum in eundem agat.

Quod

Quod attinet ad dosin simplicium, quæ debent in ventre galli consui, ea intelligetur facilè, ex subiecto exemplo, quod proponit descriptionem iuris galli pro asthmate Ex eo enim facilè quisque colliget, quænam sit dosis simplicium horum, etiam in alijs casibus. Exemplum est tale. *Rec. scabiosæ, farfaræ, capillor. Vener. pulmonariæ, cichorei, borraginis, betonicæ, prassij, hyssopi an. P. ss. radic. liquirit. altheæ, ireos, enulæ, an. drach. ij. sem. vrticæ, anisi, fæniculi, an. drach. i. tartari albi drach. iij. passularum vnc. ij. Guaiaci limati vnc. iij. Salsæ præpar. vnc ij. incidantur incidenda, & contundantur contundenda, deinde in ventre galli omnia consuantur, & coquantur, vt dictum fuit.*

Quòd si gallus integer non sit coquendus, sed vna pars illius tantum pro singula vice, vt prętactum fuit, pro singula quarta parte illius, li. x. aquæ, & quarta pars simplicium medicamentorum accipietur, atq. eo vsque decoquentur, quousque remaneant lib. ij. iuris clari, colati, & expressi.

Ius galli purgatoriũ vt faciendum.

Quod si ius galli purgatorium sit parandum, cum simplicibus iam dictis poterunt ea immisceri in hac dosi, vt semina carthami modicè contusa ad vnc. iiij. turbith. ad vnc. 1. vel simul carthamũ, & turbith, illud quidẽ ad vnc. iiij. hoc autẽ ad vnc. ss. sena ad vnc. ij. rad. Ellebori nigri p͞par. ad drach. vj. vel ambo simul, Sena ad vnc. j. elleborus vero ad drach. iij.

Quid faciẽdum in nimia simpliciũ addendorũ copia.

Quod si ex additione horum soluentiũ, resultet permixtorũ nimia copia, ita vt a ventre galli non possint contineri, in hoc casu, aut dosis alterantium imminuenda est; aut quæ supersunt, deliganda in panno lineo, ac vna cum gallo decoquenda. Sed hac in re, vt verum fatear, ego consultius existimo, parare ius galli alterans solum, a quibusdam inter-
uallis infundere soluẽtia prædicta,
tota nocte in Syrupo matutino: qua 1
ratione non proposita tantum sol-
uentia, verum etiam, & Agaricus
præparatus, & Rhabarbarum si 2
peccet bilis perduci ad vsum pos-
sunt. Cæterum quoniam ius galli 3
ratione coloris, odoris, & saporis est satis ingratum, ita vt delicati nõ facilé illud admittant, idcirco in eorum gratiam soleo, facta decoctione, vt superius dictum fuit, ius hoc vna cum gallo, neglecta colatura, in balneo Marię destillare.

Ingratitudo iuris galli, vt corrigenda.

Sic enim non solum patientibus mos geritur, verum etiam ius illud longiori tempore cõseruatur, potestq. parari etiam in tempore anni non frigido, in quo facillimé illud ius putrescere solet. Quod si ius destillatum non videatur habere tantam vim, quantam non destillatum, poterit defectus eius suppleri, exhibendo illud per plures dies, quàm si consuetum. Conuenit veró hic modus potissimum, vbi gallus totus vna vice coquitur.

Dosis compositionis pro iure pulli, & columbi.

Quo ad ius columbi, & pulli, pro singulo columbo, vsurpantur aquæ lib. x. aut ad summum xv. pro pullo verò lib. xv. aut ad summum xx. & vtrobique fit decoctio, dum caro liquefiat, et ab ossibus separetur, ita vt pro singulo colũbo, vnus vel alter syrupus, è pullo autem bini, vel tres remaneant. Simplicia, quæ pullo, & columbo admiscentur; respondere debent proportioni aquę, & capacitati animalis, quod coquitur. Et hæc de compositione.

Dosis vsus horum iurium.

Quo ad cætera, iura hæc composita habent hanc dosin. Si enim de iure galli sermo sit, bis datur de die, mané quidem ad vnc. viij. Vesperi ad vnc. v. vel vj. si verò de iure pulli, & columbi, non est necesse ipsum bis in die porrigere, sed mane tantum ad vnc. vij aut viij. circiter.

Ius galli quomodo vigorandũ. Verum quoniam affectus curãdus iure galli, vsque adeo aliquando est contumax, vt ius illud sit vigorandum, in hoc casu Medicus dabit ante syr. matutinum, bolum, vel pilulam ex simplicibus medicamentis, superius commemoratis paratam, quibus gratia tussis, & asthmatis, licebit addere ammoniacũ, puluerem, & flor. sulphuris viui, excepta cum lachryma Terebinthi: ratione verò obstructionum, & primum iecoris, trochiscos de absynthio, de Eupatorio, de Rhabarbaro, de rosis, cypheos: sicuti gratia obstructionum vteri, trochisci de myrrha: gratia obstructionis iecoris, & lienis simul, ammoniacum: & trochisci de amygd. amaris Traliani, gratia obstructionum omniũ, substantia chalybis præparati, conueniunt. *Modus, & tempus exhibendi hęc iura.* De modo, & tempore exhibendi. hæc iura omnia actu calida sunt danda, post totius euacuationem, & in vsu eorum perseuerãdum ad plures dies, ita tamẽ, vt ius Galli non transcendat dies xxx. ius autem pulli, aut columbi xxxx. Dãtur autem ieiuno ventriculo, & quantũ attinet ad ius Galli, seruandæ sunt horæ, sicut dictum fuit de decocto Guaiaci, ac saltem post Syrupum matutinum, imperãdus est somnus. *Vbi agendum.* Quoad locum, seu vbi agẽdum, iura hæc potissimum per os vsurpantur, quamuis non negẽ ius turbidũ Galli, & per clysteres quoque inijci posse: ac pinguedinem, quæ per decoctionem separatur, exterius illini. *Victus ratio tempore vsus, horũ iurium.* Porrò cum patiens hisce vtitur iuribus, si aer sit benignus, poterit exire, si minus domi morari oportebit.

Quod maximè obseruandum in vsu iuris Galli antiqui, quod bis in die assumetur. Debet etiam vti cibis, non solũ alimẽtalibus, verum etiam medicinalibus, prout requirunt vitia, quorum occasionẽ datur. Id quod de vino quoque, eiusque electione, intelligere oportet. Cœna, nisi obstet consuetudo, sit parcior prãdio, & vbi insigni opus est nutritione, sicut contingit, dum ius pulli exhibetur, in hoc casu, ad maiorem nutritionem, parabuntur clysteres ex iure pulli consummato, & liquato cum modico vini odorati ad penetrationem. Aluus seruanda est mollis clysteribus communibus, adiecto tamen iure turbido Galli. Sed & tempore assumptionis horum medicamentorum, nõ erit malum, nisi quid impediet, corpus exercere, saltem deambulationibus, & frictionibus. In animi autem quiete maxima, patiens est detinendus.

SECTIO VIII.

De natura, & vsu Lactis.

Lactis facultates. Alimentalis. LAC, & alimenti vim obtinet, & medicamenti. 10. Simpl. c. de Lacte. Quà alimenti rationem habet, humectat substantificè, & nutrit: quà medicamẽti, frigidum est ac humidum, 4. Simplic. 17. 10. Simplic. & 3. de aliment cap. 15. attemperat, detergit, consolidat, ac sistit. *Medicinales.* Refrigerat autem Lac sm̃ se totum consideratum. Quia, cum ex triplici constet substantia, 10. simpl. c. de Lacte. serosa, caseosa, pingui; caseosa, & serosa, quarum illa terrestris, hæc aquosa est, in eo prępollent pingui: vnde & Aristoteles *Lac quomodo refrigeret.* casei tantum, & seri facit mentionem. 3. Hist. cap. 20.

Obiectionis solutio. Nec obstat, quòd sanguis, eius materia, calidus est; quia a glandulis natura frigidis alterat. Quoad reliquas eius vires medicinales, eas ratione partium obtinet, 3. de aliment. capit. 15. detergendi, quidem,

dem vim, ratione seri: sistendi atque consolidandi, ratione casei; attemperandi, ratione seri & butyri simul Attemperat enim, non abluẽdo tantúm acres humores, quemadmodum aqua, sed colluẽdo etiam, ob serum, & illiniendo ob pinguedinem.

Lac quo cæteros effect⁹ præstet.

Lactis varietas pro varia animaliũ specie.

Porrò, tametsi omnibus his viribus Lac omne prçditum est, varia tñ in his est differentia, pro varia animalium specie. Nã, si de alimento sermo sit, largissimè quidẽ alunt lac vaccinum, & ouillũ; vtpote, q̃ crassarũ, & terrearũ sunt partium; est aũt ex Galeno, 3. de alim. 15. & 7. Meth. 6. quod maximè nutrit maximé crassum: próptissimé. a. & facilimè nutriunt, primò omniũ Lac Gal. lib. de succ. bon. & vit. c. 4. lib. de marc. c. 9. 7. Meth. 6. humanum: secundo loco asininũ, quod omniũ tenuissimũ est, minimè coagulatur facilimè digeritur: cui tertio loco Auerrhoes 7. collect. 15. addit caprinum, quod ex 5. Meth. 12. & 3. de alim. 15. Galeno, inter asininũ & vaccinum est mediũ. Si. a. medicinales vires spectemus, quoad actiuas qualitates, Lac caprinũ minùs refrigerare, quàm cætera genera Lactis ex eo conuincitur, quód capra, vt testatur Plin. 8. Hist. cap. 50. perpetuò febrit; cuius rei indicium est, morsus illius lethalis, quo, quçcunque ex herbis, & arbuttis tãgit, illa eadẽ quasi cõburit: quoad alias lac ouillũ & bubulũ vix detergẽt, miram tñ habent facultatẽ incrassandi, vt ex dictis liquere põt. Sunt etenim hæc duo genera lactis terrea, ac crassarum partium.

Lactis varietas in eadem specie animaliũ pro diuersis accidentibus eorũ

Nullũ veró est lactis genus, quod vsque adeó benè detergat, ac facit lac asininum, quod illi accidit, propter insignem seri copiã lib. de succ. bon. & vit. ca. 4. Nec veró tantum pro varia animaliũ specie, variæ facultatis lac est: sed etiam in eadem, eorundem animaliũ, specie diuersum euadit, pro anni tempore, pro vario animalium habitu, temperamento, ætate, victu. Vere siquidẽ, ex Galeno 3. de alim. c. 15. vt liquidissimum, ita copiosissimum est, & cõsequẽter magis deterget, quàm nutrit: æstate media, in medio suæ naturæ consistit: post id autẽ tẽpus sensim crassescit, quoad penitus deficiat. Eadẽ ratio in cæteris est, quæ commemorata sunt. Minus enim alit lac animalis macilentioris, & magis deterget, quã bene habiti: & lac capræ, elaterium, cucumerẽ syluestrẽ, tithymalũ, aut scãmoneũ depastæ, ex Hipp. aluum soluit 6. Epid. sect. 4. t. 35. mulierque agrestibus herbis diu vsa in annonæ caritate, vlceribus puerũ infecit, quẽ lactabat. 3. de alim. c. 15. Quin & venerẽ expertæ mulieris lac, odoris gratiam perdit: 1. de tuen. san. c. 9. item lac post editum fçtum emulsum (colostrum vocant) 3. de alim. c. 16. Plin. lib 28 c. 9 ita crassum est, & copiosum, vt sine coagulo, si vel parumper super cineres calidos coquatur, concrescat.

Colostrum quid.

Indicantia lac.

Ex his veró, ni fallor, facilè patere potest, á quibus indicetur lac, & à quibus prohibeatur. Quatenus enim alimentum est, indicatur à macie totius: quatenus frigidum & humidum, ab affectibus calidis & siccis, vt à febre hectica, à sicca, calida intempetie ventriculi, hepatis, renum, vesicæ: & quatenus attemperat ab acribus humoribus, quales sunt in destillatione acri, & salsa: breuiter ab omnibus ijs, quæ attẽperari, aut leniri postulant, siue ob phlegmonem: Galeni decimo simplic. capit. de lacte, verba sunt) siue ob morsum, vt in vlceribus vteri, renum vesicæ, pudendorum, siue ob malignitatem, vt in can-

Vt alimentum.

Vt medicamentum.

cancro, & venenis, quę erosione interimunt; quatenus consolidat, ab vnitate solutą; quamuis ob humiditatem iunctam, vix vnquã lac solũ strenuè cõsolidare potest, cum ferè talia cõsolidantia sicca sint: quatenus detergit à succis crassis, & viscidis, ab vlcerib. sordidis, & purulẽtis: quatenus sistit, á nimio fluore, non solum sanguinis, sed ẽt cuiuslibet alterius succi, quo tamen in casu potissimum lac ouillum, tanquã magis crassum & terreũ, probatur. Hinc mictus sanguinis, mensium profluuium immoderatum vnico lacte ouillo aliquãdo curata fuere.

Lac prohibẽtia ex reb. naturalib.

Prohibetur. a. lac ex rebus quidẽ naturalibus, á tẽperamento tũ pituitoso, tùm bilioso, maximé vẽtriculi: (vt enim in illo tãquã difficulter cõcoquente, in flatus & crudos humores; ita in hoc exurẽte, facilè in sui generis humorẽ & nidorulẽtos vapores corrũpitur) ab habitu crasso, cum meatuum angustia, in quo maximè si crassum sit, facilè obstructiones excitat: ab ætate adolescentiæ, & iuuentutis, in quibus nullo negotio in bilẽ facessit: ab insuetudine, & proprietate indiuiduali eius vsum abhorrente: denique à virib. valde imbecillis.

Lac prohibentia ex rebus non naturalibus.

Ex rebus nõ naturalibus interdicitur ab aere valde frigido: à cibi in ventriculo pręsentia; à plenitudine, & aluo adstricta.

Lac prohibẽtia ex rebus præter naturam.

Ex rebus præter naturã de Hipp 5 aph. 64. & 3. de alim. c. 15. & Gal. sententia, improbatur in capitis doloribus; in febre putrida, nisi sit parua: in siti morbosa: in visceribus flatulẽtis & obstructis; quibus addit Cõciliator, 5. diff. 194 nec sine ratione, fluxionẽ catarrhi, nauseam, cibi fastidium, ventriculum facilé cibos corrumpentem.

Quale lac vsurpandũ.

Cæterũ lac non quodcunq; exhibendũ est, sed optimum seligendũ. Sumũtur. a. lactis eiuscemodi notę tũ ex ipso animali, à quo petitur: tũ ex ipso lacte.

Lactis optimi nota vnde, & quæ.

Animal igitur debet esse sanum, 7. Meth. 6. ætatis florentis exercitationibus mediocrib. admotum, non lactans, idoneis denique cibis, & in idoneis pascuis nutritum, constitutis, scilicet in loco edito, à paludibus, & stagnis remotis, à sole nõ auersis, item in quibus herbæ sint ac frutices opportunæ affectibus, quibus lac propinandũ. Talia pro phtysicis celebrantur à Gal. 5. Meth. 12. 10. Meth. 11. 4. de rat. vict. quæ ad Tabias sunt, inter Neapolim, & Surretinum Est etiã semper eligendum lac fusci potiús animalis, quàm candidi.

Lac fusci aĩalis melius, quam candidi.

Vnde Arist. 3. hist. 21. id peculiariter notat, fuscarum mulierũ lac, salubrius esse, quàm candidarum, quod hę pituitosæ ferè sint, excrementisq; scateant: & Hipp. frequenter lac quærit vaccæ nigræ: & Mesues capræ fuscæ: & Aet. vniuersé, lib. 2. c. 88. brutorum, quæ fusca sunt, lac esse, ait, melius, quod fortiora sint albis, & eorũ carnes iucundiores. Lac ipsum quoad substantiam suã, oportet sit inter tenue & crasũ mediũ, ita vt eius gutta vngue, vel speculo terso excepta, nõ diffluat, sed in sua sphærula permaneat: item in omnibus suis partibus æquale, & sibi cõtinuum: quoad qualitates primas moderatè tepidum: quoad secũdas sapore dulce, odoris boni, Vide Gal. 7. Meth. 6. 1 de tuẽ. c. 9. Diosc. li. 2. c. 64. splendens, prout lacti cõuenit, albũ, q̃uis Arist. liuidius magis ꝓbare videatur: 3. hist. 21. in cuius tamen textu mendi suspicio est.

Lac omne indiget corrigente, & adiuuante.

Verũ enimuerò, qualecũq; sit lac, nũquã per se solum vsurpari solet, sed indiget corrigente, & adiuuante: corrigente quidem, non solũ ratione propriæ naturæ, verúmetiam ob præsens aliquod prohibens, ne id, corpus humanũ destituatur hoc

vsque

vsque adeò generoso presidio: adiuuante verò; quoniam non raro actiuitas affectus curādi excedit vires Lactis. Si igitur de corrigētibus agat, Lac; quantū attinet ad suā naturā, quoniā & coagulatur, & corrūpit faciIè in vētriculo, propter morā, quā ibi trahit; ideò corrigi debet cū aliquo detergēte, quod duplex est, mel ex Gale. 7. Meth. c. 6. 10. Me. 2. 3. de al. 15. & saccharū ex recētioribus: ex quib. saccharū quidē cōuenit in affectib. calidis, & naturis similib. nec nō ægris ętatis calidioris; mel verò in naturis frigidis, ętate senili, ac morbis ad frigidū inclinantibus. Vbi notādū tñ, hæc duo mixta Lacti, non tātū induere rationē corrigētis, verū etiā adiuuantis, quādo in causa sūt, vt illud faciliùs, acciùs in omne corpus distribuatur. Quantum verò attinet ad ea quæ lac prohibent, corrigētia sunt varia, pro varietate prohibentium. Si igitur frigiditas ventriculi, flatuum abundantia, & murmur hypochondriorū lac prohibeant, quod tamē ab alio affectu requiratur; tunc, vt prohibēti & indicāti satisfiat, lacti immiscebimus puluerē paratum ex duabus partibus sacchari & vna cinā. electi, aut loco cinamomi species aromatici ros. substituemus, quæ tamē in mulieribus, propter vterū, sine moscho, & ambra erunt parandæ: & præter hæc exteriùs ventriculo prospicimus medicamētis externis infrà dicendis. Quod si febris, maximé putrida, & biliosorum humorū copia, eius vsum prohibeant; Trallianus l. 8. c. 8. de disēteria, miscet illi aquę fluuialis, aut fontanæ bonæ partem quartā, illudque ad leues prunas, aut cineres decoquit lento igne, ad dimidias sine intermissione illud agitās; qui modus lac corrigēdi, etiā Galeni tēpore fuit in vsu apud non nullos, vt patet ex libris de alimen. facult. lib. 3. c. 15. Alij non lac simpliciter, sed acidum lac exhibent, quale Galenus ibid. c. 16. videt oxygala vocare. Quod hunc in modū parant. Accipiunt lac emulsum deinde aeri exponunt per noctem, maneque baculo agitāt, quousque copiosa spuma excitetur, quæ, separata à lacte, facit ipsum acetosum. Et his modis lac corrigitur. In ratione verò adiuuātis multa lacti admisceri possunt, quia etiam á varijs, & diuersis affectibus, qui maximę sūt actiuitatis, requiritur lac. Idcircò, si lac eo nomine detur, vt fluorem aliquem sistat, immiscēdus est puluis equiseti, vel boli armeni, vel corralli rub. huic pulueri saccharū addēdum, in ea proportione, in qua cum aromatico ros. immistū supra fuit. In hoc eodem casu solent etiā Medici, ī ipso lacte extinguere laminā calybis ignitam: apud Galenum li. 10. simpl. c. de lacte. nonnulli ignitos lapides inijciūt, ipse verò ferreos cylindros in eo extinguit. Rursus, si lac ea intētione exhibeat, vt vlcus aliquod sanetur, primū ad detergendum, poterit addi mel: deinde ad implēdum vlcus, & moderatē siccandum, permisceri puluis sarcocollę, masticis, thuris, tragacāthę cum sacchar mixtorum, vt dictū fuit: tādemque ad cicatricem inducēdam, aut saltem callum efformādum, plurimū valet puluis paratus ex reb. adstringentibus, quales sunt paulò supra commemoratæ, atque pulueres hi, cum saccharo ros. antiquo exiccato, & puluerato, in proportione iam dicta permixto, sunt parandi: quanquam tempore cicatrizationis, & agglutinationis, melius sit à lacte abstinere, aut saltem illo chalybeato vti, admixto puluere iam dicto, vel guttis aliquot olei ex calcantho.

Lac corrigentia duplicia.

Lac corrigentia ratione sua propria naturæ.

Lac corrigentia ratione suorum prohibentium.

Lac, & eius vim adiuuantia.

Lactis rectus vsus.

Sed ad rectum vsum lactis acceden-

Lactis dosis varia, pro varietate animaliũ, & scoporũ medicorũ.

dedũ est. Quoad dosin igitur lactis
seu mensuram,ea,pro varietate ani
maliũ,ex quibus sumitur, & scopi
propositi ipsa quoq; variatᷣ Si enim
ad refrigerandum, atque ad deter
gendum eo vtendũ sit,minor asini-
ni copia,quàm caprini,& huius mi
nor, quàm ouilli. & ouilli minor,
quàm bubuli satis est. Si ad nutriẽ-
dum,minus bubuli,quàm ouilli,&
huius minus,quàm caprini requiri
tur:si ad cohibendũ fluxum,minor
itidẽ bubuli,quàm ouilli, & huius
quàm caprini,quãtitas sufficit. Ferè
tamen dosis est, lactis, ab vnc.ij ad
lib.j.quemadmodum eorũ, quæ ei
admiscẽtur, á cochleari dimidio ad
integrum. Non est tamẽ statim tota
hæc lactis dosis exhibenda,sed de
Galeni l.10 Meth.c.11.consilio pri
mò ad cyathum,id est vn.ij.offerẽ-
dum,& si ventriculus hanc quanti
tatem benè ferat,sensim deinde,ad
dendo semper dimidium cyathi,ad
iustam mẽsuram progrediendum.
Fert autẽ bené ventriculus lac,si in
eo nec corrumpitur, nec fluctat,
nec vires grauat Id quod cognosci
tur ex pulsibus,antè, & post sump-
tum lac, inter se cõparatis. Corrup-
to enim Lacterij pulsus fiunt,qui in
cardialgia accidunt: non corrupto,
& maiores reddũtur, & valẽtiores
prioribus. Hippocrates 4.de rat.vi-
ct.29. cõmuniter ab heminis dua-
bus,vsque ad octo dat,imò alicubi
ad heminas sedecĩ. Sed Hippocra-
tes inprimis ad purgandũ, & quidẽ
fortiter,vt veteres solebãt,lac ijs lo
cis præbet: ad quod Galenus in cõ.
respiciens,annotat, fuisse consuetũ
antiquis,in maxima illud copia præ
bere. Quoad modum. Lac actu cali
dũ,suo naturali calore dãdum est.
Vnde Galenus 7.Meth.6. consulit,
vt ex mãmis ipsius mulieris, vel asi-
næ,Lac illud æger sugat. Sed quia
hoc plurimi facere recusant,saltem

Lactis dosis cõis,& quo modo instituenda.

Lactis dosis apud Hippocratem.

Modus lac exhibendi.

opera danda est, vt quàm minimò
tempore in aere ambienti lac more-
tur,tãquam id,quod celerrimé mu
tari est aptũ. Idcircò animali addu-
cto ad cubile patiẽtis, Lac emulgẽ
dum est in phialam vitream,pannis
calidis circumuolutã;aut ĩ vase, a-
qua calida repleto,detentã;phialæ-
que pannus lineus superponendus,
ve lac simul & emulgeatur,& pco
letur, & immune ab omni re aliena
remaneat. Ampliùs,quoniã sæpiùs
cõtingit,vt Lac chalybeetᷣ, aut sal-
tem in eo lapides viuĩ igniti extin-
guantur;tum res sic est peragenda.
Primùm Lac emulgendum,deinde
lamina chalybis ignita, vel lapilli
igniti ĩ eo extinguẽdi,posteá Lac p-
colãdum,ac admixto sacch: aro, vel
aliquo alio, ex medicamentis iam
dictis,statim exhibẽdum,quanquã
de sacchar o,& in hoc,& in alijs ca
sibus admiscendo,illud notandum,
posse id etiam ipsi panno lineo, per
quem percolatur lac imponi. Ab as-
sũpto vero Lacte,inprimis ab omni
alio cibo abstinendum est, quoad è
ventre excesserit,quod quidẽ, post
quartam vel quintam horam,à La-
ctis assumptione,contingit. Sed & 1
somnus fugiẽdus est,quod sub illũ,
ĩ caput corpusque omne effumatio
largior contingit, vnde grauitas &
torpor; In summé tamen languidis, 2
ad concoctionem adiunandam, exi
guus somnus potest cõcedi. Motus
quoque validus omnis corporis, &
ante, & post assumptum Lac inter- 3
dicitur;quod ille calorẽ ad exterio
ra ab interioribꝰ distrahit, & sic cõ
coctionem reddit debiliorẽ; hic ve
ro,præter id, quod dictum est, etiã 4
efficit,vt crudum Lac in primas ve
nas trahatur. Nec minus animi mo
tus cauendi sunt. Qui ẽm foras euo
cant calorem natiuum, vt ira,idem
quod motus corporis habent in cõ-
modũ: qui verò ad interiora reuo-
cant,

Lac quomodo chalybãdum.

Quid agẽdum à lacte assumpto.

cant, vt tristitia, suffocando innatũ calorem, coctionem impediunt. De cibi & potus qualitate nihil dico. Constat enim ijs esse vtẽdum, quæ affectibus, qui curantur, sunt accõmodata; quæ omnia ex eorum natura petenda sunt. Vnum hoc, admodum Lac sumendi, mihi addendum videtur, quomodo, si vẽtriculus nõ videatur adeò benè, vt opus est, illud perferre, huic malo occurrendum sit. Hoc autem, quia ferè fit, ob ventriculi frigiditatem: ei varijs modis consulitur; primò apposito cerato masticino; deinde, ante Lactis assumptionem, inunctione facta medicamento, quod, *Recipit ole. amygd. dulc. rec. vnc. iij. vini cretici vnc. i. ss. masticis drachm. ij. cinamomi drach. i. absynthij P. i. Contusis contundendis, omnia bulliant in duplici vase, ad consumptionem vini, & addita cera fiat vnguentum molle.* Vel *Recipit succi menthæ, absynthij an. drach. iij. ol. masticini vnc. ij. Vini cretici vnc. i. ss. bulliant modo dicto, & facta colatura, adde specierum aromatici ros. drachm. ij. galliæ moschatæ gr. vi. M.* & cum cera fiat vnguentum. Ex quibus etiam in hac postrema descriptione propositis, ceratum parari poterit, si adijciatur vnc. ss. masticis el. nec non sufficiens quãtitas picis & olei Masticini. De tẽpore exhibẽdi Lac. Tunc illud opportuné assumitur, vbi indicãtia sũt præsentia, absunt prohibentia ipsius: & idcircò, vt plurimùm, non est vsurpandum, nisi habita totius prouidentia, ieiunoque existente ventriculo. Datur autem cum alijs anni temporibus vtiliter, cùm maximé verno, quod eo tempore Lac & temperatius fit, & copiosius. Perseueratur in eius vsu ad dies plus minus quadraginta. Circa locum, non solùm per os assumitur, sed inijcitur quoque in anũ, vterum, meatũ vrinariũ; atq; in vlcera externa. Prætereá adhibetur extrinsecus sub forma embrocę, lauacri, fotus. Tandem inseruit compositioni multorum cataplasmatum. Verum de Lacte satis.

Ventriculo Lac ob frigiditatẽ nõ perferenti quo succurrendũ.

Tẽpus exhibendi Lac.

Locus per quem exhibendũ Lac.

SECTIO IX.

De natura, & vsu Seri.

Serum nihil est aliud, quã aqua Lactis à caseo separata. Vnde Arist. ichorem dilutum nuncupat. 3. Hist. 20. Quoad facultates eius secundas, omnes conueniunt. Constat enim vim habere extergendi, deobstruendi, & crassos ac exustos succos per aluum educẽdi. De qualitatibus primis cõtrouertitur. Nam Gal. in lib. de simpl. med. 4. Simpl. 17. expresse frigidum dicit esse & humidum, cuius etiam sententię Arist. est, 4 Meteor. qui, cum sola frigida & liquida coagulari frigore dixisset, enumerans quæ frigore coagulãtur, inter ea Serũ reponit. Contrà Mesue, & Auic. & Oribasius, Mes. lib. 2. c. 9. Auic. li 2. c. 444. Oribas. 2. Synops. 3. calidum esse volunt: imò ipse Galenus oxygala frigidũ esse ait, 3 de alim. 16. quia calidã & acrem Seri qualitatẽ nõ habet, quasi velit omnem á Sero caliditatẽ Lac adipisci. Quibus ratio accedit, cũ Serum Lactis omniũ consensu deobstruat, attenuet, abstergat: quæ omnia à calore prodeunt. Sed meo iudicio, controuersia hæc, quæ non paucos fatigauit hactenus, facilè componitur, distinguendo inter tẽperamẽtũ Seri natiuum, & adscititium. Nã si de natiuo sermo sit, procul dubio Serum frigidũ est, & humidũ. Cuius ratio est, quia generatur ex massę sanguineæ parte aquosa, quæ vrina & sudoris est materia, eaque sua natura frigida & humida. Cũ n. totũ Lac, ex massa sanguinea originẽ trahat:

Serũ quid.

Facultates Seri.

De tẽperamento Seri difficultas proponitur

Soluitur proposita difficultas.

quem-

quemadmodũ ex oleosa, & aerea
eius parte, butyrum, ex terrea ca-
seus, proueniunt: ita, ex aquea Serũ
enascitur. Si verò de adicititio Seri
temperamẽto loquamur, potest di-
ci aliquo modo calidum & siccum
quia ser. sæ illi sanguinis parti, ex
qua Serũ gignitur, semper aliquid
bilis admixtum est á natura, pro sti
mulanda excretrice, ad eius expul-
sionem. Ab hac verò portione bilis,

Serum simpliciter & absolute frigidum est.

Serum calorem aliquem & sicci-
tem suscipit. Cæterum, tametsi ali-
quid in Sero est adscititiæ calidita-
tis & siccitatis, tamen, quia tempe-
ramentum eius natiuum præualet
adscititio, nõ solùm, quia natiuum
est, sed etiam, quia portio bilis ad-
mixtæ, a qua calor adscititius pro-
uenit, exigua est, iure, absolutè lo-
quendo, frigidum & humidũ Se-
rum constituitur: cúm à potiori de-
nominatio fiat, secũdum Philoso-
phum. Ex his autẽ facile, quæ obie
cta sunt tolluntur. Nã Galenus al-

Argumenta cõtraria tolluntur.

tero loco 3. de alim. 16 de adscititio
Seri temperamẽto loquitur: altero
4. Simpl. 17. de natiuo. Quòd autẽ
1 Serum deterget & deobstruit, hoc
nihil obstat: quia frigida etiã mul-
ta idem præstant, vt aqua hordei,
succus limonum. Sed præter id ẽt,
exiguo illo calore, cum partium te-
2 nuitate, & humiditatis copia, qua
abluit quod tangit, non difficulter
hos effectus Serum producere po-
test. Porrò variatur hæc Seri natu-
ra, secundùm magis & minus, non
tantúm pro varietate præparationis
eorumque, quæ cum eo permiscen

Seri varietas pro specie animalium, ex quibus sumitur.

tur, vt patebit ex dicendis: sed &
pro specie animalium, ex quib. de-
sumitur. Serum siquidem vaccinũ
magis refrigerat, caprinum autem
magis deterget, & subducit aluum
causa ex dictis de Lacte conspicua.

Indicantia serum.

Cæterum naturæ prædictæ cum
sit Serum, patet ipsum indicari ab
affectibus calidis, & copia humorũ
exustorum acriũque. Ideo in affe-
ctibus calidis iecoris, & renum, ma
xime conuenit: valet ad sananda
vlcera oris, ventriculi, vteri, partiũ
vrinæ excretioni inseruientiũ, pro
quarum persanatione solet destilla-
ri, & felici cum successu vsurpari.
Sed & tanq̃ materia euacuatoria
Serum vsurpatur, non solùm p vri-
nam, verùm etiã per aluum: prout
succi eo educendi, per vnam vel al

Præparatiõ seri quõ instituenda.

teram harum viarum euacuari, &
facilius educi possunt. Quin idem
Serum, non solúm in casibus dictis,
verùm etiam & in quám plurimis
alijs potest administrari, pro varia
præparationis illius ratione, nec nõ
admistionis aliorum quorundam
cum eo medicamẽtorum, de quo-
rum vtroque breuiter dicendum.

Modi separandi sero à lacte duo.

Quantũ ergó ad præparationem
attinet, certum est Serum exactè á
caseo, & butyro separandum esse.
Sunt autẽ duo vniuersè eius sepa-
rãdi modi: simplex vnus, sine vllius
rei commistione, alter nõ simplex.
Simplex sit duobus modis, vel in
Lactis feruescentis vas, aliud vas,
frigidissima aqua plenũ, immitten-
do, siue argẽteũ cũ Diosc. li 2. c. 63.
siue æneũ cũ Gal. 4. de rat. vic. 7. si-
ue pro nostra consuetudine vitreũ:

Simplex.

vel vehementius ad luculentum
ignem Lac decoquendo, deinde 1
transmittendo per colum ex lib. 7. 2
cap. 88. Paulo. Non simplex modus
fit per commistionem variarũ ma-
terierum: quæ desumũtur, tùm ex
animalibus, tùm ex plantis, tùm ex

Non simplex.

vtrisque. Ex animalibus sumitur
coagulum agni, hædi vituli, & præ
cipué leporis, ex 2. de re rust. c. 18.
Varrone. Itẽ gallinæ guttur, seu in-
terior ventriculi gallinacei tunica,
de quo 2. Probl 80. Alexander. Ex
plantis petitur ficulneus succus, car
dui saluestris flos, cnici semẽ, gallũ,
&

Serum à lacte separantia desumpta ex animalibus.

& ex Varrone Dracontium. Oribasius vbi su. vino, & mulsa vtit, Arabes, tamarindis & oxysacharo, qđ ex saccharo, & punici mali succo conficitur. Recētiores omphaciū, & limonum succum vsurpant.

Ex plantis.

Ex planta, & animali simul cōstat oxymel, quo vtitur l. 2. ca 64. Dioscorides Verum, cùm ex his præparandi Serū modis, alij per frigida obeātur, alij per calida, non eodem modo, in quoscunque vsus, id separare conuenit, sed diuerso vtendum, pro

Ex vtrisq. Separantia serum à lacte q̃ quando vsurpanda.

diuersitate finis. Quare si serum veluti alteratorium, refrigerans scilicet, exhibendum sit, poterit ipsum deputari aceto, vel omphacio, vel succo arācij, addito sēper albo oui. Et hùc pertinet etiam modus ipsius Dioscoridis, lib 2. ca. 63. qui separabat Serum ab alijs Lactis partibus, per acetum mulsum immixtum; quo, & ego sæpiùs extrà febrē vtor, vel ei⁹ loco syrupo acetoso simplici, &

Modus separandi serum pro alteratiorio.

albumine oui. Nam præsēte febre, separo potiùs cum succis prædictis, & oui albo. *Est autem modus separandi eiuscemodi, vt accipiantur Lactis nuper emulsi lib. x. qua in vase nouo fictili sensim bulliant, interimq; ramo ficulneo agitentur, mox in ipsas aliquis ex*

Serum pro euacuatorio vt separandum.

succis prædictis, aut oxymel simplex. syrupusue acetosus proijciatur ad vnc. ij cum albumine oui; tum facta ebullitione leui, phiala vitrea aqua frigida plena in idem mittatur; huic enim protin⁹, facta separatione, pars caseosa adhæret, & Serum præclarissimè conficitur, remanetque fere ex hac Lactis mensura lib. Seri v. At si serum sit vsurpandum, tāquam euacuatorium per vrinas, depurandum est succo limonum, vel oxymelite cōposito, & albo oui: si per secessum cū coagulo

Sero quæ permiscenda, vt alteratorio.

communi: quo modo, si exactè non depuretur, poterit secūdo adhiberi modus iam propositus.

Quod verò attinet ad ea, q̃ sero admiscentur, si vsurpandum sit tanquam alteratorium, varia illi addi possunt. Nam si refrigerandum sit, succus endiuiæ, sonchis, hepaticę, cichorei conuenit: si exiccandum & putredini resistēdum, succus acetosæ, si sanguis depurandus Vid. Mes. lib. 2 c. 9. ab humore melancholico, isque humor alterandus, succus borraginis, buglossi, lupulorum, ac fumariæ: si deobstruendum, idem fumariæ succus, & cichorei: si cum refrigeratione adstringendum, chalybs, aut aurum ignita quæ ter aut quater in sero depurato extinguantur: id quod vtilissimū est ī hæmorrhagia renum & vteri, in dysenteria, & sanguinis sputo, ac vniuersè, quocūq; sāguinis profluuio. Quod

Sero quæ permiscenda, vt euacuatorio.

si tanquam euacuatorium sit adhibendum, non pauciora permiscenda occurrunt. Nā si per vrinas euacuandum sit, commodè miscentur ei lac seminum melonum, Syr. de limonibus, de capil veneris de liquiritia: si per aluū, Galenus mel & 5. aphor. com. 6. 4. 3 de ali. 15. & salē addit; nos miscere possum⁹ Syr. ro. & viol. solutiuus, mel. vio. & ros. solutiuū. Syr. de polypodio magistralem: possumus item immacerare senam, polypodium, epithymum, aut in eodem decoquere diuersos myrobalanos pro diuersitate cacochymiæ expurgandæ. Cuius dicti occasione noto, in sero non tantùm incoqui posse Vide Gal. 14. Met. 17. simplicia subductoria, verumetiam alterātia, ita vt serum euadat materia decoctorum, nō secus ac alij aliqui liquores. Et sic quidē serum est

Serum prohibentia, & quō eis occurrendū

parandum, alterandumq; habita ratione ipsius indicantis. Verum etiā ad prohibentia est respiciendum. Hęc verò sūt, ex rebus naturalibus intemperies frigida membrorū naturaliū, insuetudo, habitus mollis: ex rebus non naturalibus, aer frigidus,

dus, ventris & totius plenitudo: ex rebus præter naturam, morbi frigidi, copia flatuum, ac tandem dolor intestinorum ex eisdem causis factus; quanquam ex Galeno sciam, etiam flatuosis posse concedi serũ, dummodo per aluum excernatur. Quidquid sit, vt etiam in similibus casibus, aliqua oblata occasione, tuto possit dari serum, præparatione efficiendum est. Quare in copia flatuum, frigidis affectibus & mẽbris naturalibus, depurare ipsum licebit cum albo oui, adiecto aliquo medicamento calefaciente, vt est Syr de corticibus citri: Item præstabit in eo, ante deputationem, incoquere semina anisi, vel coriandri præparati: aut hæc ipsa semina, vbi serum est destillandum, in eo immacerare, In habitu molli, vti illo poterimus simplici, sine sale, vel medicamento aliquo iniecto.

Rectus seri, vsus. Dosis seri. Sed iam rectus vsus seri explicandus est. Dosis igitur eius, si alterandi gratia detur, solet ascendere ad vnc. xj & quæ illi tunc admiscentur, non transcendunt vnc. iij. si vt diureticum exhibeatur, ipsum ad vnc. xxx. & quæ illi immiscentur, ad vnc. iiij. attingunt Quæ dosis, si illi vnc. x. vel xx. adijciantur, conueniet etiam sero, vt aluum subducenti, quamuis Dioscoridis li. 2. ca. 63. proponat heminas quinque, id est vnc. xxxxx. auctor vero libri de internis affectionibus heminas viij. id est vnc. lxxx. Quod si ei superaddatur manna, non transcendit vnc. iij. sicut Syr. ros. vel viol. mel rosato vel viol. solutiua syr. de polypod. solutiuus non adduntur vltra vnc. iiij. Sena immiscetur à drach ij. ad vj. epithymus á drach. ij. ad vnc. ß. adiectis anisiis, vel caryophylis ad scru. ij. ac passulis ad vnc. ij. De *Modus assumendi serum.* modo. Serum actu calidum est dãdũ, sic enim facilius permeat. In naturis tamẽ robustioribus, in febribus æstuosis, in summo æstu, in ijs qui frigidæ assueuerunt, concedi idem *An dormire liceat assũpto sero?* potest frigidum actu. An veró eo assumpto sit dormiendum, & antequam assumatur ventriculo prospiciendum, vt dictum est de Lacte? Dico quãtum ad primum, siue euacuationis gratia, siue alterationis Serum propinetur, nihil sequi inconueniens, si assumpto illi parum superdormiatur. Melius tamen est, vbi euacuandi gratia datur, á somno abstinere, & corpus moderatè exercere,

An ventriculo ante seri sumptionẽ prospiciẽdum. Quantum ad secundum, statuo, vt vẽtriculo frigidiori prospiciatur ante eius exhibitionem, medicamentis propositis in vsu lactis. De tẽpore. Opportunè assumitur, præsente indicante, absente prohiben- *Tempus sero exhibendo aptum.* te. Vnde vt plurimúm non est vsurpandum nisi habita totius prouidẽtia, ieiunoque existente ventriculo. Exhibetur autem serum vt alteratorium commodius in æstate, vt euacuatorium in vere; perseueraturque in eius vsu ad dies xv. dummodo singulis diebus á corpore excernatur, maximé si detur vt euacuatorum. Quoad locũ, non solum *Vbi agendum.* per os assumitur, sed alijs etiam vsurpatur modis, intus & extrà, vt de Lacte dictum est.

SECTIO X.

De natura, & vsu Balneorum.

Balnei quatuor partes apud veteres. BALNEVM Galenus & Cels. Lib. 10. Met. ca. 10. lib. 1. ca. 4. vniuerse, in quatuor diuidunt partes, quarũ & vires fusè, accurateque persequuntur. Prima aer calidus est, qui calidarium etiam, & laconicum dicitur, ad prouocandum sudorem institutũ, quod nonnulli perperam cum hypocausto confundunt.

2 dunt. Secunda, solium aquæ calidæ, labrum etiam, et propriè, si Galenus credimus, λοῦτρον dictum.
3 Tertia, frigidarium, seu solium aquæ frigidæ.
4 Quarta, pro detersione sudoris, frictione, & inunctione cutis, tepidarium appellata, & nonnullis Apoditerium.

Balnei nomine quid intelligamus.

Nos in tam largo significato Balnei vocem non vsurpamus, sed eius nomine intelligimus id omne, quod per modum lauacri, adhibitum, corpus nostrum iuuat: quomodo Galenus ipse quoque Balnei nomine quandoque vtitur, frequenter autem voce τοῦ λουτροῦ, id est lauacri. Comprehendimus autem sub eo, Lotiones quoque, & perfusiones, ac insessus. Videntur enim hæc nihil esse aliud, nisi particularia quædam, certarum partium, balnea.

Balneorum diuisio.

Porro sunt balnea omnia duorum generum, alia naturalia, alia arte facta. Naturalia constant aqua naturali, tum communi, frigida scilicet, & calida; tum medicata, qualis est aqua thermalis. Artefacta, alia simplicia sunt, vt quæ liquore aliquo constant simplici, oleo puta, vino, lacte, &c. alia composita, vt quæ in liquore aliquo, incocta habent varia simplicia, pro vario Medici scopo. De singulorũ natura breuiter agamus.

De balneis naturalib. ex aqua simplici.

Balneum aquæ frigidæ, & eius apud veteres duplex vsus.

Balneum igitur aquæ frigidæ duplicem vsum habuit apud veteres. Vnus erat simplex natatio, in natationibus, lacubus, fluuijs, mari, alter in ipsis balneis, in quibus, vt supra dictum fuit, solium frigidum fuit tertia pars, qui vsus, si Plinio credimus, lib 25. cap. 27. Antonij Musæ, & fratris eius Euphorbi institutum fuit, cum ante hos, calidæ tantũ balneũ in vsu fuisset. Fuit autem tanti æstimatus olim, vt tota lauationum vtilitas, huic vni accepta relata fuerit, adeoque. Galenus li. 10. Meth. cap. 10. reliquis balnei partibus præparari hominem ad frigidæ vsum, scripserit.

Facultas balnei frigidi.

Facultas huius balnei, seu lauationis, præter illam, qua refrigerat, & humectat, ex Gale. est, Vide Gale. 3 de Tuen. c. 4. Aetiũ li. 3. c. 168. Orib. 10. collect. c. 6. & 7. corpus adstringere, & dẽsare, vnire calidum innatum, roborareque per antiperistasin, & cõsequenter appetentiam gignere, ad excrementorum expulsionem excitare, fuliginosos vapores in sudorem soluere, & aduersus omnes noxas extrinsecas præmunire.

Vsus frigidæ lauationis in sanis.

Vnde non sanis tantum conuenit, idque multo magis, quã aquæ calidæ balneum, ex Gale. Oribas. vbi supra, & Agathini sentẽtia:

Vsus ĩ morbis frigidæ lauationis, & simul eius indicãtia.

sed etiam in morbis plurimis locum habet. Nam & lassitudinem tollit, in malo corporis habitu, ex Aetio, vbi sup & li. 9. c. 22. & alibi ĩ specialib. curationib. passim, & caninum appetitum, ex immodica cutis exolutione factũ, reprimit; menstrua rubra, gonorrheam, sanguinem manantem cohibet; oculorum caligini, si, dum in eo versat æger, eos apertos teneat, prodest: hydrophobiæ, & mandragoræ veneno, medetur; febres autẽ quæcunque balneis curantur, maxime frigidæ lauationis beneficio curantur, sic, Gale. 10. Meth. 10. & 11. c. 9. vt post calidũ soliũ, in frigidum ægri mittantur: imo vero sine calidi solij interuentu, frigidæ natatione sola, multi febricitantes iuuari solent. Ex quibus oĩbus indicantia hanc, in frigida, lauationẽ spontè elucescunt.

Prohibẽtia frigidã lauationem in sanis.

Quoad prohibẽtia, si de sanis sermo sit; pueris a secũdo septẽnio, ad tertium, & senibus declinantibus, inimica est; illis, 3 de Tuend. 4. Aet. & Oribas. vbi supra. quia augmento aduersissima, his, quia exiguum eorum calorẽ suffocat. Non conuenit etiam natura frigidis,

gicis, gracilibus, fęminis, & qui delicatas carnes habent: quod in eis frigus ad partes solidas penetret: in assueti quoque, non nisi paulatim ad id assuefaciendi sunt. Si de ęgris loquamur, 10. Meth. 11. Galen in vniuersum tres conditiones requirit in ijs, qui frigida vsuri sunt.

Prohibētia in ægris in genere.

1 Primò, vt valētibus sint viribus. Quēadmodum enim frigida natiuū calorem, si fortis est, cogit, 5. aph. 21. in com. ita eūdem, si debilis est, vincit.
2 Secundò, vt humores appareāt concocti, & euacuationi idonei.
3 Tertiò, vt nullum primæ notæ viscus, male sit affectum.

Prohibētia in specie.

In specie autem, aduersum est balneum frigidæ vlceribus, Hippocr. 5 aph. 20. & ijs omnibus, quibus ossa, dentes, nerui, cerebrum, spinalis medulla, & thorax male habēt. 5 aph. 18. & 24. Item qui conuulsionibus, distētionibus, rigoribus, sunt opportuni. 5. aph. 17 Cęterum,

Qualis aqua pro frigida lauatione eligenda.

aqua pro frigida lauatione Aristot. magis placet marina. Arist. in pblematibus, quā fluuialis: Tum quia marina facilius hominem sustinet sua crassitie, si in ea natandum sit: Tum quia vniuerse minus, quàm dulcis, penetrat, & ideo minus lædit. Hæc si haberi nō potest, eligatur ex Galeno, tenuis, & limpida, non limosa, nō palustris, non glacialis, non turbida.

Balneum aquæ calidæ.

Balneum aquæ calidę, in triplici, est, ex Gale. differentia. 3. de tuen. 4. Vel enim temperatum est, vel tepidum, vel calidum.

Eius differentia.

Balneum calidum, si valdè calidum sit, exiccat potius, quam humectat, inhorrescere facit, cogit corpus, & meatus densat, vt neque extrinsecus humiditate fruatur, nec ex internæ superfluitatibus quid excernatur.

Balnei valdè calidi vires.

Vnde rarus eius vsus est, nisi qđ in quarta specie lassitudinis, quæ ex gracilitate oritur, musculis plus æquo exiccatis, eo Galenus, ad cutim contrahendam, 3 de Tuend. c. 7. vtitur; vbi a frigida, quæ idem præstat, lædit talem hominem metus est: & Mesue in hypercatharsi idem vsurpat. Lib. 1. de purgātibus Theorem 3

Balnei non valde calidi vires.

Si vero calidum quidē sit, non tamen admodum, ad trahendum ex alto, efficax tantum est. Vnde venenis vehementer succurre dicitur a Paulo: & Aetius, ex Herodoto, adhibet in papulis, nisi quid obstet, ac in ventriculi inflationibus:

Nota de balnei calidi vsu post pharmacū.

Auicenna quoque eo vtitur, 4. 1. capit. 5. altero a pharmaco die, ad reliquias peccantis humoris, percutim abolendas: quod tamen tum demum facere conuenit, si & reliquię illę subtiles sint, & facilè educibiles, & naturæ ac medicamenti motus cessauerit, corpore alioquin valido, nec integrè purgato.

Vt balneū temperatū, & tepidum differant.

Balneum temperatum, & tepidum, tametsi gradu, ex Galen. 3. de Tuend. 4. differunt caliditatis, ita vt hoc frigidum potius sit, quam calidum, illud contra: tamen effectu conueniunt, & in ijsdemmet casibus, ab eodemmet Galeno, vsurpantur.

Quare, quod de tepido dictum fuerit, id de temperato quoque suo modo intelligendū veniet.

Balnei aquæ tepidæ vires, et earum ratio.

Balnei igitur aquæ tepidę, facultas est, refrigerare calefacta, & calefacere refrigerata, humectare, sudores mouere, insensibiliter euacuare, vapores acres attemperare, alimentum ad ambitum corporis attrahere. Refrigerat quidem talis aqua, quatenus vaporib⁹ calidis dissolutis agit, vt frigida; mouet sudores, quoniā vt actu, & virtute humida ac tepida, laxat, & aperit poros cutis: euacuat insensibiliter, quia humores suo calore digerit in vapores: attemperat vaporum acredinē, quia est frigida potētia, et actu humida; attra-

Indicantia balneum aqua tepidæ.

attrahit alimentum, quia laxatis, & apertis poris, necessario a calore fit attractio. Hinc balneũ hoc necessario cõuenit, in affectibus calidis, & siccis totius corporis, vt ĩ febre hectica, ac puttrida sub declinationẽ, in tabe, scabie, pruritu. Conuenit item in vitijs capitis, hemicrania, cephalæa phrenitide, Vide Paulũ. conuulsione, melancholia. Oculorum quoque vitia non pauca sanat, 6. aphor 31. vt fluxiones, tabem, & maciem: quemadmodum, & calidos, ac siccos hepatis, ventriculi, intestinorum, vteri, affectus. Quin & vbi materia in ambitu corporis continetur, eius vsus est. Hãc enim per sudorem, aut saltem insensibiliter euacuat; quanquam tunc plus quàm tepidum, potiusque calidum conuenit. Et hæc indicant hoc balneum.

Prohibẽtia balneum aqua tepidæ ex rebus præter naturã.

Prohibentia ad tria capita reducuntur. Vide Gale. 10. Meth. 10. & 11. Meth. 9 & 20. Primũ est, copia crudorum humorum in ventriculo, in primis venis, in toto vasorum genere, si tamen hoc in casu
1
2 febris adsit: secus enim, in cruditate prodest hoc balneum digerẽdo. Gale. 4 de tuend. 3. Secũdum, horroris causa in corpore præsens, q̃ est cutis adstricta, & humorum copia. Vnde nunquam, nisi euacuato corpore administrandum est, non solũ in febribus, maximè in quibus visci di, & frigidi sunt succi; sed etiam in particulari quauis ægritudine, quòd alias secundum Galenũ 5. de Tuend. & 3. de rat. vict. ad mẽbra affecta fluxionem concitat.
3 Tertiũ imbecillitas membrorum, & maximè principalium, aut ijs subseruientium: qua ratione nec in cerebro conuenit destillatione affecto, maximè frigida, nec in ventriculo, cæliaca passione detento, nec aluo fluente, nec in obstructionibus, & tumoribus viscerum naturalium, nec in articulorum doloribus, nec in albis pro fluuijs, aut alio quocũque fluxu. Sed hæc ad res tantum præter naturam pertinent.

Prohibẽtia ex rebus naturalibus.

Ex naturalibus, præter hæc, natura vtentibus balneo consideranda est. Qui enim facilè resoluuntur, vt qui raro sunt corpore; quibus facile caput repletur; qui sanguinis fluxui sunt obnoxij, ijs non minus ac superioribus, ab vsu eius abstinendum est.

Quoad ætates, excepta omnino senili, & decrepita, nulla est, cui nõ possit esse vtilis.

Balneũ ex qua aqua confici debeat.

Porro comparatur balneum hoc ex aqua dulci. Per eam autem intelligimus aquam fluminis, quanquam huius defectu, nihil existimo inconueniens, si ei aqua fontana, aut alia, quæ in potu quotidiano vsurpatur, succedat, dummodo cõditiones habeat aquæ bonæ superius in tractatu de aquis simplicibus propositas, quibus hãc nonnulli addunt, vt magnam cum sapone spumant faciat.

Debalneis naturalib. medicatis

Balnea aquarum thermaliũ, quas vires obtineant, & quibus magis conueniant, notum est ex dictis de aquis medicatis naturalibus. Illud tantum sciendum, pro balneo nullam aquam medicatam, modo venenata non sit, quæ sit noxia reperiri, ideoq; & bituminosas, & gypseas, & plumbi, calcisque mixtura constantes hic conuenire: secus ac de potu dictum est.

Vires.

Iuuant autem hæc balnea omnes partes corporis, quæ ijs, vel immediatè, vel mediatè fouentur. Vnde prosunt thoraci, stomacho, hepati, lieni intestinis, renibus, vesicæ, vtero, neruosis partibus, & articulis.

Qua aqua medicata pro balneis conueniãt.

Atq; hic medicus eorum vsus est, auxilij gratia, vt Galenus vocat. 3 Local. c. 1. Nam de altero vsu, quem ibidem ponit Galenus, qui voluptatis est, tractare non est nostrum, nisi id di-

Quas partes iuuent balnea thermalia.

cendum ſit voluptatem eam, non rarò cum noxa eſſe coniunctam: adeoque in ſanis horum balneorum vſum omnino eſſe ſuſpectum, quippe medicamentoſum, & qui potius alteret, quàm conſeruet. Vnde illi meritó ridendi, qui apud Plinium lib. 31. capit. 6 gloriæ, & oſtentationis cauſa, plurimis horis aquarum huiuſmodi calorem perpeti conſueuerunt.

Balnea thermalia ſanis noxia

Balnea ex oleo. Vide de his Aet. lib. 3. c. 169 duplici modo adhibentur. Vel enim oleum cum aqua miſcetur, & hydrelæum fit; vel ſolum oleum vſurpatur, ſiue commune, ſiue medicatum, vt ſeminum lini. Facultas his balneis eſt, ſedandi dolores, laxandi, emolliendi.

De balneis artefactis ſimplicibus

Vnde vſus eorum eſt in conuulſione orta ex inanitione, inflamatione, vulnere ex inciſo, vel pūcto neruo, in contuſionibus neruorum, in tremoribus, in febrib⁹ cum immodico frigore, quales ſunt epialæ, & quotidianæ; in difficili partu, in calculo, voluulo, vrinæ difficultate, colicis, & omnibus alijs doloribus in quibus tamen oleo communi longe eſt efficacius oleum è ſeminibus lini expreſſum.

Balneum ex oleo duplex.

Facultates balnei ex oleo.

Balneum ex lacte pręter refrigeratoriam, & humectatoriam facultatem, emolliēdi quoq. vim habet, & aliquo modo renutriendi. Vnde Auicen. in cura Hecticę, in hecticis nimio calore arefactis, & ſimilibus vitijs id conſulit. Sed hodie rarò in vſu eſt, eique quidā ſubſtituūt balneū, quod ex cucurbitæ, & citruli ſeminib⁹, aut ſuccis, ex elixis caſtratorum capitibus, & vitulorū pedibus, alijsq, iuſculentis cōficitur, id que habent pro ſecreto. Sed id perperam fit meo iudicio, cū hæc emplaſtica vi cutim ſtipent, & pro humectatione calorem inducant. Pręter hæc in decoratione lactis quoq. vſus olim fuit, maximè aſinini, qđ creditum eſt mirifice conferre candori, & molitiei carnium. Vnde Poppæa Domitij Neronis vxor. vt Plinius lib. 28. cap. 12. habet, & ſal sè ridet Iuuenalis, Iuuen Sat. 6. quingentas in hunc vſum fætas aſinas per omnia ſecum circumduxit.

Balneum ex lacte, & eius vires.

Balneum quoddam à noſtri tem-poris medicis perperam balneo lactis ſubſtituitum.

Balneum ex vino calefacto, calefacit actu, & potentia, exiccat, attenuat, aperit, diſcutit, membrorum laxitates inſtaurat, iuncturas firmat, bonum odorem, gratumque colorem conciliat. Vnde eius vſus in neruorum, ac iuncturarum malis efficaciſſimus eſt. Quantum enim bibitum cerebro, neruis, ac iuncturis obeſt; tātum extrinſecus adhibitum earum partium vitijs medetur, dolores ſedando, tumefactiones inhibendo, laxitates confirmando.

Lactis vſus ad decorationem.

Vlcera quoque, & vulnera eo vtiliter leuantur. Fit autem ex vino potius veteri, albo, odoro, & tenuium partiū, quàm alio aliquo, quippe in quo, quas diximus, facultates magis in ſunt: acidum tamen vinum, imo ipſum acecum, cum valenti penetratione opus eſt, ſæpè vtiliſſimum eſt, quo modo legimus apud Plinium, libro 23. capitulo primo, Marcum Agrippam grauiſſimo pedum dolore tentatū, demerſis in acetum calidum cruribus euaſiſſe.

Balnei ex vino vires

Ex quo vino conficiendum.

Huc pertinere videtur vſus vinaceorum, quibus mira eſt in diſcutiendo, & inſenſibiliter euacuando humores facultas, vt vſu comprobarunt tum alij, tum præcipuè Donatus Antonius ab altomari, qui primus ea videtur in vſum reuocaſſe.

Vinaceorū vſus, & vires.

Eſt verò eorum vſus præcipuē in arthriticis doloribus, articulorum tumoribus, cum alijs, tum maximé œdematoſis; vnde nonnulli

in

Vinacea, vt eligenda.

In leucoplegmatia quoq; ea adhiberi posse existimant. Eligũtur autem in hunc vsum vinacea recẽtia, & potius ex vuis dulcibus, quã austeris, vel alijs, quæque prælo pressa prius cum musto suo efferbuerint.

Balneum ex sanguine humano.

Hęc talia humi, aut cõclauis etiã in parte superiori ædium pauimento acernãda sunt, & manibus adeo præmenda ac læuiganda, vt quoad fieri licet, partes eorum cohæreant: deinde, crassis, laneisque tegumentis contegenda, ne ex ambientẽ refrigerentur, seruandaque eorum caliditas foribus ac fenestris omnino clausis potissimum vbi ex aliqua causa aer fuerit frigidior.

De balneis artefactis cõpositis.

De balneo ex sanguine humano nihil dico, quod id ferinum est, tametsi non ignoro ex Plinio apud Aegyptios in elephãtiasi. lib. 26 c. 5. sed pro regibus tantum vsurpatum fuisse; eiusq; vsum temere suasum Constantino Magno, vt in Cõcilijs legitur. Cõcil. to. 3. & testaẽ alicubi Adrianus Pont. in epist. ad Ireneũ.

Balnea arte facta cõposita, ferè succedanea sunt balneorum naturalium medicatorũ. Vnde tot prope modum sunt eorum, tum species tum vires, quot thermalium. Alia enim componuntur ex calefacientibus, refrigerantibus, siccantibus, & præter hæc ex humectantibus: quo solo a medicatis naturalibus differunt, quod illę omnes exsiccẽt, vt dictum est: supra tracta. de vs aquar. alia ex adstringentibus, alia resoluentibus, aperientibus, attrahentibus: alia ex detergentibus ex emollientibus, & relaxantibus: alia ex alia corroborantibus.

Eorum varietas, & vires.

Materia ex qua fiant.

Fiunt autem ex triplici omnia materia, fossilibus, scilicet, stirpib⁹, & animalibus. Ac materiæ quidem ex stirpibus, & animalibus petitæ, satis in tractatu. De ingressu ad infirmos explicatæ sunt. Quæ autem sumunẽ a fossilibus, tot sunt omnino, quot rerum genera misceri cum aquis medicatis supra diximus. Vnde ꝓ adstringentibus alumem, & ferrum miscemus, & chalcãthum: pro resoluentibus, aperientibus, & attrahentibus sulphur, & calcem: pro detergentibus salem, nitrũ, cinerem: pro emollientibus, & laxantibus bitumen, pro corroborãtibus, argẽtum, aurum, ferrum, cuprum.

Materia ex qua horum balneorũ.

Omnia vero præter aurum, argentum, ferrum in liquore aliquo incoquũtur, modo inferius dicẽdo, maximè vero in aqua communi pura, quæ bibitur, vtpote, quæ ad omnes medicamẽtorum facultates, maximè secundas, cõcipiendas est aptissima. Id qđ vel sapores ipsi demonstrant, quos omnes ea contrahit, dũ per loca transit vbi fossilia illis prædita continentur. Vnde a veteribus Pãsperma, quasi saporum omniũm seminarium appellata fuit. Sed de natura balneorum hæc sufficiant. Rectus iã eorũ vsus explicãdus est.

Aqua aptissima ad concipiendas medicamentorum facultates.

Quantitas liquoris pro balneo.

Quantum igitur attinet ad quãtitatem, in vniuersum tãta liquoris esse debet quantitas, vt patiens eo totus operiatur excepto capite. Particulatim autẽ in artificialibus cõpositis, quæ, vt dictũ est, feré aquis thermalib. substituuntur, ꝑter hãc adhibendi liquoris quantitatem, etiam ingredientium dosis attendẽda est. Ea est, vt numeralia quidem imponãtur, a lib. j. ad lib. iiij. aut v. herbę ad manipulos x. aut xv. flores ad P. xij. radices ad lib. ij. vel iij. femina ad vnc. iiij. aut v. legumina ad lib. ij. animalia autem, vel eorũ partes, pro necessitatis exigẽtia. Porrò miscentur omnia non eodẽ modo. Fossilia .n. si ex eorum numero sint quæ in aqua tabescunt, vt nitrum, sal, alumen, chalcãthum, satis est, si agitentur cum aqua, quamuis melius misceantur, si cum illa bulliãt:

Dosis ingredientium balnea artificialia composita.

Modus mistionis horum ingredientium cũ liquore.

quæ non tabeſcunt, ſi ſint metalla, ferrum, æs, aurum, candentia ex liquore extinguuntur, idque toties iteratur, dum vim metallicam liquor contraxerit; calx, cinis, gypſum, miſcentur in pulnerem redacta cum aqua, quæ deinde bullit, vel percolatur per vas pertuſum exiguis foraminibus, vt fieri ſolet lixiuium. Sulphur, & bitumẽ ægrè miſcentur. Nam ſi ante liquentur igne, in aqua ſtatim concreſcunt; nec vllo pacto vim ſuam illi impertiunt: ſi contundantur, & in puluerem redacta iaceant, vel incoquantur in liquore diutius, minimũ ſuæ facultatis relinquunt. Stirpes, ſiue diutius iaceant, ſiue incoquantur liquori, magnam partem ſuæ facultatis in eum deponunt, q; animalibus etiam euenit. Eatenus autem iacere, & incoqui debẽt hęc omnia, dum aqua vim eorum præ ſe ferat, quod fere fit, ſi aqua ad tertias decoquatur. Verum exemplis res erit manifeſtior. Pro balneo igitur calefaciente, ſiccante, diſcutiente. *Rec. aqu. dulcis q. ſ. In hac per ſpacium vnius diei iaceant ſaluiæ, ſtæchados, ſerpilli, betonicæ, rutæ, mentæ, chamædryos, chamæpyt. an. M. viij. ſulphuris lib. vi. Coquantur ad tertias, vel ad dimidias.* Pro anodyno. *Rec. aqu. communis, vel lactis qu. ſ. In eis ponantur chamæmeli, meliloti, fœnugræci, an. M. x. radicum althææ, ſemin. lini an. vnc. x vulpes integra, & tria capita veruecum. Coquantur ad tertias.* Pro adſtringente. *Rec. aqu. pluuialis, aut communis, vel vini auſteri qu. ſ roſarum, myrti, lentiſci, malicorij, balauſtiorum an. M. vi. aut vij. aluminis lib. iij. Coquantur ad tertias, & in liquore extinguatur ferrum, vel chalybs candens, ter, vel quater.*

Foſſilia, vt miſceãtur.

Stirpes, & animalia, eorumque partes, vt miſceãtur.

Exempla balneorum artificialiũ

Modus vtendi balneis triplex apud veteres.

De modo. Veteres balneatione vtebantur tribus modis. Vide Gal. lib. de tremore, & palpitatione, Vitruuium, Pli. Pauſaniam, locis ſæpẽ citatis. Primò per immerſionem, & emerſionem, vt quando ingrediebantur balneum, & ſtatim egrediebantur. Secundò per natationem. Tertio per infuſionem, quando balneum ingrediebãtur, & in ipſo diu manebant quieti. Ex quibus modis primus noſtro æuo rariſſimus eſt: ſecundus ferè tantum in aquæ frigidæ vſu locum habet: tertius frequentiſſimus. Cæterũ quidquid ſit de his modis: Si de frigida lauatione ſermo ſit, Vide Gale. 4. de Tuen. 3. Aetium libr. 3. c. 165. Oribaſ. 10. Collect. c. 6. & 7. ea conuenit non ſincerè frigida, ſed talis, quę nec purè frigida ſit, nec tepida. In illam vero prægreſſa exercitatione, vel frictione inſiliendum eſt, non cunctanter, & lentè, ſed celeriter, & confertim. Dixi prægreſſa exercitatione, & frictione, quia hæc calorẽ natiuum foras euocant, opponẽtem ſe iniurijs aquæ frigidæ, & prohibentem, ne eius ſubſtantia violenter in profundum trãſeat, & viſcus aliquod feriat.

1 2 3

Modus lauãdi in frigida.

In frigidã confertim, & celeriter inſiliendũ, & cur?

Dixi non cunctanter, ſed celeriter, & confertim, vt vno tempore omnibus corporis partibus frigida circumfundatur. Secus enim natura ſe totã ad immerſam partem cõuertit, quo fit, vt non ęqualiter ſubinde reſiſtat, ac horrore afficiatur. Ita lotus, egreſſus fricetur, dum incaleat, & vbi quieuerit per horam, cibum ſumat ampliorem, parcius bibat. Quod ad tepidę aquę balneũ ſpectat. Illud fere ĩ tinna ſeu labro adminiſtratur. Modus autem eius adminiſtrandi talis eſt. Vbi balneũ præparatur, ne in principio ſit magis calidum, quàm conueniat, imperari debet, vt vas ſeu tinna ſit ſemiplena aqua frigida; deinde hora balnei aduentante, tantum calidæ ad frigidam affundatur, quo tota

Modus lauãdi in aqua tepida balneo.

aqua

aqua teporem quendam acquirat. Dum verò affunditur aqua, agitetur ea quæ est in tinna. Ingresso patiente balneũ, nonnihil calidæ sensim iterum affundendũ est, vt, quæ in tinna existit, tepida seruetur, & dũ est in balneo, tinna linteamine cooperienda est. Verum aqua mutanda est 2. vel 3. die, nisi subsit scabies, quo in casu singulo die abijcienda, vel locandus Aeger in loco per quem iugiter fluat aqua. Cæterùm, quoniã ex vsu balnei huius, corpus, plus quam conueniat, transpirabile euadit, ideò ante quàm patiens egrediatur, ad pororũ constipationem affundẽda est frigida, deinde patiẽs è balneo egressus linteaminibus molliter detergeatur, & exiccetur, post in lecto decumbat, ac per horam vnam vel alterã quiescat, quo tempore, si opportunum videbitur, Lac secũdum priscam consuetudinem, aut prisana hordeacea cum carne parata dari poterit: sicuti ad pororum occlusionem, & ad retinendum alimentum attractum, totum inungere oleo vel amygdalino dulci, vel violaceo, non abs re fuerit. Sed antè balneum etiam ad maiorem ipsius penetrationẽ, soleo ego imperare, vt corpus moderatè fricetur. Atq; hæc quidem, licet potissimùm verificentur de balneo aquæ dulcis, vt vnicuique patere potest, possunt tamen ad cætera etiam balnea, præter thermas, transferri; illud potissimum, quod tepida administranda sint, & quod ab egressu balnei, ex oleo medicamentum liceat adhibere, ad scopos intentos accommodatum.

Ingressu & post, quid faciendum

Ante ingressum balnei tepidi fricandus æger.

Modus vtendi aquis thermalib.

De thermalibus verò seu naturaliter medicatis aquis, ita habẽdũ est, pro balneo maximé aptas esse calidas actu, ea tamen caliditate, quæ ad tempus anni, ad morbos, ad ætatem, ad corporis habitum, temperaturamque fit accõmodata. Alia enim ex his magis, alia minùs calidum postulant. Dixi autem maximé aptas esse pro balneo actu calidas. Nam licet præcipuè calidę administrentur, tamen quãdoque etiam actu frigidis vtimur, & in duobus præcipuè casibus, ad emẽdandam sterilitatem à causa calida, quo modo in vsu sunt apud mulierculas balnea de Agnano in agro Pisano; & ad profligãdam elephantiasin, qua ratione veteres in aquis salsis, sulphureis, & aluminosis frigidis natationes instituebant. Debet autem aqua pro balneo esse pura: & ideò quotidie est immutãda, & expurgandum solium. Nam cum bis ęger fuerit in balneo, solet amittere vim suam aqua, & putrescere. Sed & tectum solium esse debet, vt ne á cadente pluuia, vel vento, vel alia re extrinseca immutetur. Lauatio autẽ sic peragatur. Ingrediatur balneũ cætera nudus, præter caput, quod optimé tegendum est, (ne à vaporibus balnei repleatur.) præmunitis partibus, si quæ præmuniendæ. Sæpé enim accidit, vt balneum sit vtile ratione vnius partis, inútile ratione alterius, quæ ideò, ne nocumentum capiat, præmunienda.

Thermæ actus calidæ potissimum administranda.

Actu frigidis thermis quando vtamur.

Aqua thermalis pro balneo seruetur pura

Ante ĩgressum balnei thermalis quæ facienda.

Præmuniuntur autem ferè in thermis calefacientibus partes calidiores, renes, hepar, vnguẽto ros. comitissæ, infrigidante Galeni, santalino: in refrigerantibus autem frigidiores, vt ventriculus, cerato masticino, aut spicato. Descendendum autem est in balneum aqua quiescente, idque sensim ac sensim si calida sit, ne constipetur à calore cutis, Gal. 3. de Tuend. cap. 8. & vt paulatim aquæ caliditati patiẽs assuescat: cumque in balneo fuerit æger, quiescendum illi est, & tacẽdum,

In ingressu & in ipso balneo, quid agendum.

dum, iubente Hippocr. 3. de ratione vict. 54. Si enim moueatur, duplici nomine lædetur ex Antylle, & quia vapores excitabuntur ad caput, doloremque patient, & quia magis æstuabit, nouo semper accessu caliditatis ad corpus proritato.

Post egressũ e balneo quid faciendum.

Balneo egressus æger abstergatur optimé, benè tectus maneat in lecto per horam, & si lassus fuerit, dormiat, sudetque, surgat postea, et sudorem abstergat, bene indutus deambulet, ac tandem cibum assumat parciorem in prandio, si bis in eundnm sit balneum in die; largiorem in cęna, nec a prandio vllo modo dormiat.

Tempus adhibẽdi Balnea.

Quoad tempus, eius triplex est consideratio. Nam vel tempus quęritur vsus balnei, vel moræ in balneo, vel numeri dierum, quibus vtendum balneo.

Tempus vsus Balneorum in genere.

Quod ad primum spectat, in genere, tempus vtendi, balnei est, dum adsunt indicantia, absunt prohibẽtia commemorata.

In specie.

Tempus anni.

In specie, si de anni tempore loquamur, balneum aquæ dulcis temperatum, vel tepidum, administrari potest quolibet anni tempore: pro frigido aquæ simplicis balneo æstas conuenit, ex Gale. 3. de Tuen. 4. qui tamen de natatione potissimum loquitur: pro thermis calidis Ver & principium æstatis: pro frigidis, siue actu, siue potestate, calidissimum, quale est diebus canicularibus.

Dies, & hora.

Si de die sermo sit, & de hora particulari, frigidæ vsus in sanis ineundus die tranquilla, Gal. ibid. & calidissima, eiusque hora calidissima: ab homine nulla re alterato, nõ lassato a Venere, vigilijs, inanitione aliqua, excrementis depositis, & vacuo ventre: in ægris, & maximè per febres, apparentibus signis concoctionis, & febre existente in vigore. Thermis apta est hora matutina, vel apparente sole, vel paulo post eius ortum: & vespertina, quæ sit septima a prandio, tribus vel duabus, ad minus, horis ante occasum solis: ita tamen, vt a cibis liber sit stomachus, ex Hippo. 3. de rat. vict. 54. & præcesserit euacuatio, non tantum fæcum communium, sed totius corporis: quæ quidem multo est pro balneo harum aquarum magis, quam pro potu earumdem necessaria cum aquarum potus supplere possit, saltem primus diebus, vicem pharmaci; at balneum euacuet quidem humores tenuiores, sed crassiores eliquet, & fundat per totum corpus.

Euacuatio totius pro Balneo thermarum magis necessaria, quam pro potu.

Tempus moræ in Balneo.

Quoad tempus moræ in balneo. In frigido dulcis aquæ balneo nimia mora noxia est, 5. aph. 17. Galenus in sanis vult experiẽtia esse metiendam. 3. de Tuend. 4.

Satis enim moratum, inquit, qui egressus coloratior ex frictione apparet: plus æquo, qui tardius calescit, & decolor manet. In aquę dulcis balneo tepido, ferè hora consumitur: in thermalibus frigefacientibus immorari solent horis tribus, vsque ad quinque, sine noxa, quo modo vtuntur Balneo de aquis: in calefacientibus mora est vnius, aut ad summum duarum horarum, si corporis habitus sit frigidissimus: quæ tamen omnia pro ratione naturæ ipsius aquæ, ægri, & morbi, variè temperanda sunt: nec statim incipiendum a summa mora, quæ conuenit: sed ad eam porgendum per gradus, & paulatim.

Tempus numeri dierũ, quibus vtẽdũ Balneis

Circa tempus numeri dierum, balneum aquę dulcis cõtinuatur ferè per mensem: pro thermis valdè calidis, consuetus numerus est dierũ quindecim, in mediocribus viginti, in imbecillioribus triginta. Sed hanc rem maximè iuuantia, & lędentia determinãt. Si. n. æger videat se alleuiari, & id tanto magis, quãto magis vtitur

balneo,

balneo, eo vsque illo vtatur, quo iuuamẽtum recipit: sin minus, desistet. Et hæc de balneis.

De vsu vinaceorũ. *Vbi agẽdũ.* *Quantitas*

Verum quia in balneo ex vino, vinaceorum est facta mẽtio, etiam eorum vsum vt explicemus res postulat. Quoad vbi agẽdum igitur, patet ea exterius tantum adhiberi. Quoad quãtitatem. Ea ex partibus inserendis desumitur. Maior enim eorum copia requiritur, si vniuersum corpus inserendũ in ea fit, minor si pars, vel partes aliquæ. *Modus adhibendi.* Modus adhibendi est, vt æger exutus, in scrobem commode paratam, in qua vinacea sint posita, inseratur, protinusq; vinaceis suprà descriptis contegatur, & sic contectus laneo tegumento veletur. Inseretur autẽ toto corpore si totum affectum sit, iacebitque in fouea tanquam in lecto, puluinari sub capite posito. Si partes aliquæ tantùm laborent, vt brachia, crura, imponentur illæ tantum. Delicatis ægris, qui insident vinaceis, ne in partibus circá sedẽ, labor, aut dolor, aut exulceratio oriatur, linteum duplicatum, aut etiam quadruplicatum sufterni poterit. Illi autem, qui toto corpore in ea immittuntur, antequam immergantur, linteo molli & veteri inuolui poterunt, & sic super eos vinacea proijci.

A vinaceis quo regendus æger.

A vinaceis æger detergatur, & in eodem conclaui, in quo vsus est vinaceis, leuiter excalefacto iaceat saltem per horam, pannis mediocriter contectus, deinde calido linteo rursus detergatur & consuetis vestimentis induatur. *De renouatione vinaceorum.* Singulis aũt quatuor vicibus vinacea renouentur. Secus enim metus est ne putrescant, & immoderatè calefaciant. Quoad tempus. Vtendum ijs vniuerso corpore euacuato, ventre à cibis & alijs superfluis purgato, *Quando agendum.* per mediũ horæ spatiũ, quod minimum sit. Satius enim fuerit integram horam in ijs immorari, cum exiguo tempore calor eorum, quippe moderatus, parùm agere possit. *Tẽpus moræ.* Robusti quidẽ & mane & vesperi illis vti poterunt: debiliores manè tantum, idque ad dies, priores quidem quindecim circiter, posteriores viginti & amplius.

Tempus numeri durã.

Restat iam, vt quoniam sub balneis cõprehendi diximus, aspersiones, seu perfusiones, & lotiones, ac insessus, breuissimè de his etiam aliquid dicamus.

Aspersio, & eius materia ex qua.

Aspersio igitur, perfusio & affusio quoq; dicta, ferè ex sola fit aqua simplici, nisi quis aspersionis nomine stillicidiũ quoque, contra mentem Galeni & veterum, velit intelligere, de quo suo loco. Fit autem aspersio ex aqua cùm tepida, tùm frigida. *Tepidæ, quæ aspersio.* Tepidæ aspersio, aut nihil aut parùm differt à lotionibus, de quibus mox. *Frigidæ aspersionis vsus triplex apud veteres.* Frigidæ aspersione Hippocratẽ, Galenum, loc. infrà citãdis. Aetiũ, Oribasium, in trib potissimũ casibus vti reperio, ex quibus & indicantia eius patẽt.
1 Primò cum vnire spiritus & calidũ innatum volunt: & hoc modo Hippoc. eam probat in Tetano fine vlceratione, 5. aph. 21. ęstate media, in iuuene benè carnoso: Galenus in deliquio animi: 1. ad Glau. 14. Aetius ex Archigene, lib. 3. ca. 171. in statu ardentium febrium.
2 Secũdò cum affluxum humorũ cohibere, & adstringere est animus: & sic vsum præstat in sanguinis fluxu, 5. aphoris. 23. Aet. sup. & in catarrho contumaci.
3 Tertiò cum dolorem, inducẽdo torporem modicum, sedare consilium est: ad quem modum eam administrat Hip. 1. aph. 25. in tumoribus & doloribus articulorum sine vlcere. *Prohibẽtia aspersionẽ frigidam.* Prohibentia patent ex dictis de balneo frigido. *Rectus vsus.* Circà rectum vsum id vnum notandum,

dum, aspersionem frigidæ confertim & copiosé administrandam, ex Hipp. locis cit. tepidam autem sensim, & eo vsque dum pars rubeat, & in maiorem molem attollatur. Porrò substituitur non rarò perfusioni vsus spongiæ, seu fomentum per spongiam ex Archigene qui teste Aetio, loco sup. cit. In febribus æstuosis faciei & pectori spõgiam frigidam adhibet, & Galeno. 4. & 14 Meth. qui temperata aqua per spongiam inducta, vlcera sicca & squallentia humectat.

Substituta aspersioni frigidæ.

De insessu

Insessus Græcis, ἐγκάθισμα, vulgo semicupium, nihil aliud est, quam dimidium solium seu balneum, cui ægri ad vmbilicum vsq; insident. Vnde & vsus eius est in malis partium illarum, renum scilicet, partium genitalium, intestinorum, & sedis, quanquam interdum etiam, ob virium imbecillitatem balneum prohibentem, ei substituitur. Adhibentur autem præcipuè insessus ad calefaciendum, discutiendum, & siccandum: ad refrigerandum, siccandum, & adstringendum: ad laxandum & emolliendum: ad dolores sedandos.

Insessus ad Vsus eius & vires.

Fiunt autem vel ex aquis thermalibus iam cõmemoratis, vel ex decoctione in liquore aliquo, potissimùm aqua, herbarum, florum, radicum & seminũ pro morbi natura. Dosis ingredientium horum ex subiectis exemplis patefiet. Si enim insessus cõparandus sit ad calefaciendúm, siccandum, & discutiendum, vsurpari poterunt thermæ calidæ, vel decoctum, quod

Vnde fiant insessus.

Rectus vsus

Rec. betonicæ, saluiæ, anthos, stæchados, pulegij, calaminthę, hyssopi, sampsuchi, origani, artemisię, chamæmeli, anethi an. M. iij. sulphuris lib. i. salis lib. i. ß. aluminis lib. ß. M. & bulliant in ducentis lib. aqua communis, ad tertias. & pro singula vice tantum istius decocti accipiatur, vt ægri vmbilicũ, in vase sedentis, attingat & vbi adsunt flatus, semina carminantia poterunt addi.

Dosis ingredientium.

Exempla insessuum.

Insessus refrigerantes, siccantes, & adstringentes, parantur ex thermis frigidis & aluminosis, vel ex decocto quod *Rec. rosarũ, balaustior. myrtillor. malicorij, equiseti, vesicularum vlmi, plã tag. polygoni, foliorum quercus, mespili, sorbi, cydonij, gallarum, nucum cupressi, an. M. ij. acaciæ, hypocystidis an. vn. i. aluminis lib. ß bulliant in aqua pluuiali vel chalybeata, seu ferrata, vt suprà dictum fuit de insessu calefaciẽte.*

Insessus calefaciẽs, siccans, discutiens.

Insessus refrigerãs siccans, adstringens.

Insessus anodynus fit in doloribus intestinorum, & coxendicis, ex oleis anodynis dictis supra; item ex aqua lanarum succidarum, qui idẽ insessus valet etiam in dolore nephritico, & olei loco substitui potest decoctum chamæmeli, anethi, fænugræci, seminum lini, altheæ, liquiritiæ, maluarum, rad. liliorum alborum, parietar. meliloti, & huic decocto butyrũ, pinguedines, medullæ, atque olea addi. Atque hic idem insessus valet quoque ad laxandum & emolliendum. Ad ardorem vrinæ, insessus conducit in aqua dulci, maxime, cui æsypus sit additus. Ad mouendas vrinas, & lapidem conterendum, faciet decoctum suprà pro insessu anodyno propositum, si adijciãtur simplicia appropriata; quemadmodum & ad menses mouendos, si, quæ illos cient, addantur. Reliqua, quæ ad vsum insessuum faciunt, petenda sunt ex recto vsu balnei.

Insessus anodynus.

Insessus ad molliẽdum & laxãdũ

Ad vrinę ardorem.

Ad mouendas vrinas, & ad calculum.

Lotiones balnea particularia sũt. Abluuntur enim caput, axillæ, manus, pedes, & naturalia. Capitales ablutiones fiunt ex herbis & floribus capitalibus, incoctis in lixiuio, & ijs magis, qui calidi sunt natura & sicci, conueniunt, quàm ijs qui

Ad menses ciendos.

frigidi

Lotiones quid & quarũ partium. frigidi & humidi. Axillarum ablutione ex adstringentibus fiunt, vt oleastro, lentisco, additis odoratis vt rosis in lixiuio. Pedum lotiones ex varijs simplicibus cõponuntur, prout vel humores ex supernis ad *Vnde fiant* inferna reuellere illis volumus, vel lassitudinem discutere, vel somnũ cõciliare, ad quos vsus potissimum adhibentur. Quoad vsum. Dosis ingredientiũ est à M.v.ad.x. Quoad reliqua, capitis lotiones calidæ ante cibum, corpore recrementis va- *Vsus rectus lotionum.* cuo, administrandæ sunt, sic tamẽ, vt statim caput abstergatur linteis calidis, & exiccetur. Pedum lotiones, vel vesperi ante cibum, vel etiam ante somnum adhibentur. Non sunt autem pedes post eas abstergendi, sed linteo humido inuoluendi, maximé si somnus prouocandus, aut lassitudo discutienda sit.

SECTIO XI.

De natura, & recto vsu stillicidiorum.

Stillicidiũ quid. STillicidium, vulgó Duccia, & gutta vocatum, ea, est medicamenti formula, qua ex alto, plu- *Eius vsus apud veteres.* uiæ instar, in partem aliquam liquidi fit humoris destillatio. Hoc ĩ vsu apud veteres quoque fuisse, vel ex Galeno constat, 13. Meth. cap 22. qui capiti laboranti, hac formula humida medicaméta administrare præcipit. 1. Tetrabib Serm.3.c.167 Sed & Aetius quosdam caput supponere aquis medicatis consueuisse *Stillicidiũ & embrocha vtrum idem.* confirmat. Horatius quoque ec rũ meminit, epist. ad Vallã. Qui caput & stomachũ supponere fõtibus auden, Clusinis: per quos fontes Clusinos (vt hoc obiter dicam) videtur intelligere balnea S. Cassiani, quæ ad confinia vetusti Clusij sita fuisse constat. Sunt ex recẽtioribus, qui idem esse putant stillicidiũ cum embrocha, seu epibrocha veterũ. Sed videtur embrochæ vox patere latiùs, & omni aspersioni seu perfusioni posse accommodari; adeoque stillicidium potiùs ad καταιόνησιν, seu κατάντλησιν reuocan- *Stillicidiorum efficacia.* dum, esse. Quidquid huius fit, conuenit inter omnes, stillicidium excellere quamlibet aliam externi medicamenti formulam, secundũ actiuitatem, & iure quidẽ, quoniã propter morum materiæ ab alto ca- *Caussa inuentorum stillicidiorum.* dentis, cutis incalescit, porique aperiuntur, & proinde maior fit impressio. Causa & occasio instituendi huius remediorum administrandorum modi, gemina fuit, vna af- 1 fectus, ob materiæ contumaciam, 2 vel situm in alto, resistentiæ ad alias formulas, & modos agendi; altera, quæ tamen ad priorem referti põt, partis ipsius, cui remedium adhibẽdum dispositio, quando ob ossium obicem, ad affectum locũ medicamenti vim peruenire non sinit, nisi cum motu administretur: quo modo Galen. 13. Methe. c. 21. in capite præcipuè, hanc administrãdi rationem commendat. Porro varias ha- *Facultates stillicidiorum.* bẽt dotes stillicidia, & varias facultates. Alia enim refrigerant, vel calefaciunt, vel humectãt, vel siccãt: alia dolorẽ mitigant: alia attenuant & detergent: alia emolliunt: alia tandem discutiunt, & attrahunt.

Indicantiã stillicidiũ. Quibus sic constitutis, patet iam à quibus affectibus præter naturã indicentur stillicidia: Nam vt stillicidia, & quatenus maximę sunt actiuitatis, indicantur ab affectu cõtumace, & in habitu existẽte: quatenus, autem sunt prędita hac vel illa facultate, ab hoc vel illo affectu in specie indicantur. Hinc, vt agunt primis qualitatibus, indicantur ab intemperie morbosa: vt secundis, à

cras-

crassitie & lentore materiæ morbificæ; amplius à materia impacta, ac in loco profundo quiescente.

Prohibētia stilliciata.

Prohibētia multiplicia sūt, & primum est plethora, & cacochymia (Hinc ferrè nullū stillicidium tutò adhiberi potest, nisi prius totum, & laborans particula, maximè caput, sit expurgatum.) Secundum est vlcus, & quælibet soluta vnitas, imò & nōnunquam mala cōpositio partis, cui embrocha adhibenda. Sed specialiter pro capite ꝓhibetur stillicidium, ab affectu vertiginoso á catarrho profocatiue, á catarrho calido, quoniam cùm merito huius oporteat parare stillicidium, refrigerans, illud cerebro sua natura frigido, maximū posset inferre nocumētum; quò accedit, quód facta agitatione ab huiusmodi remedio in capite catarrhꝰ calidꝰ sua natura fluxilis, maiore præcipitio in partes subiectas decumbet, & ob id insigne aliquod malū pariet, nisi dicamus catarrho mitigato, ac imminuto stillicidium refrigerās non improbari, ac eo magis si facultate corroborāti, & adstrictoria polleat. Sed & de aquis spōte nascētibus notandum, calidas maximè sulphureas, bituminosas, & aluminosas, vt Galenus 6. de Tuend. c. 9. ex Archigene præcipit, & Aetius repetit, loco suprà cit. calidis capitibus, siue caliditas cum siccitate, siue cum humiditate iuncta sit esse inimicissimas, sulphureas quidem & bituminosas, quia incendunt, humoresque liquant: luminosas, quia angustos poros stipant.

Materia stillicidiorum.

Materia stillicidiorū multiplex est. Nam & aqua simplex dulcis, & Thermæ, itemque decocta ex simplicibus medicamentis, lac, oleum, vinū, sub forma stillicidij vsurpari possunt. Vbi tamen illud notandū, rarissimè ea, quæ humectando possunt refrigerare; per stillicidij modum adhiberi: imò de frigidis illud vniuersè sciendum & si nō humectent, sed siccent, vt Thermę frigidæ, nunquam ijs solis vtādum, ne calor innatus extinguatur: sed semper cum his calidas, sub tripla saltē proportione, esse immiscendas. Substituūtur autem stillicidijs, vel certè illis annectūtur, Lotiones, Fotus, atque Epithemata, ex quibus lotiones fiunt, ex qualibet materia stillicidiorum & prætereà ex lixiuio decoctionis accommodatorum simplicium. Fotus ex ijsdem materijs parantur, sed mediātibus pānis lineis, vel laneis, atque spongijs adhibentur. Epithemata fiunt ex aquis stillaticijs, cum mulieribus aliquibus, & aceto, admouenturque mediantibus pettijs. Omnium autem horum passim in Tract. De ingressu ad infirmos. Iuculentissima videre est exempla, vt non sit opus agere de ijs fusiùs. Sed hæc de natura stillicidiorum. De recto vsu illorum agendum est.

Dosis stillicidiatorum.

Quod igitʳ ad dosin spectat, hæc vel respicit compositionem medicamēti sub forma stillicidij, vel dosin medicamenti iam compositi. Si de posteriori sermo sit, Medicus poterit dosin illā vsurpare, quæ videbitʳ opportuna. Ideo, prout maior, vel minor erit læsio indicantis, eò etiam copiosior, vel minùs copiosa stillicidij materia erit vsurpanda. Hoc vero assequetur Medicus, si per latiorem, vel arctiorem cannulam, materiam illam prodire curabit. Si priore spectemus, ea in solis decoctis locū habet, quibus pro stillicidijs vtimur, & ex subiectis exemplis elucescit. Calefaciens si quidem decoctum, & caput siccās licebit describere hunc in modum. *Recipe saluiæ, anthos betonic. stæchad. sampsuchi, verbenæ, absynth. baccara, chamameli, anethi, an. M. ij. santal. myrtillorum, rosa. rub.*

Exempla stillicidiorum.

Stillicidium callefaciens, & siccans.

rub. an. M. ij. Salis com. lib. iij. Sulphur. viui lib. i. ſs. alum. libr. ſs. agar. in petia ligati vnc. ſs. M. & bulliāt in lib. ducentis aquæ cōmunis ſ. a. ad tertias, & colatura facta cum forti expreſſione vſui ſeruetur, qua abſumpta, paretur decoctum nouum. Decoctum ſiccās, & ad frigidum inclinans, uel in actiuis temperatum, ſic poteſt deſcribi: *Recipe ſol. oliuæ plantagin. ſemperuiui, polygoni, ſolani, gallar. nuc. cupreſſi, cortic. granator. balauſt. roſ. rub. myrtill. an. M. iij. beton. abſynth. abrotani, chamæm. anethi, melil. fænugræci, althææ. ana. M. ij. ſ. ntal. omnium an drachm. ij. hypocyſt. acaciæ, an. vnc. ſs. alumnis lib. i. ſs. bulliant in eadem quantit. aquæ chalybeatæ modo ſuperiùs dicto, & colatura ſeruetur vſui.* Pro his decoctis ſi Thermæ ſeligendæ ſint, pro calidis accipiantur Porretanæ nouæ, Diui Bartholomæi, Diui Petri Patauij: Pro frigidis Villenſes, Porretanæ veteres, Calderianæ, Beatæ Virginis Patauij: Pro temperatis, id eſt, quæ in vtraque intemperie capitis, calida & frigida, conueniant, Brandulenſes & Aquarianæ. Habentur tamen aliquæ Thermæ, in quibus & calida ſimul, & temperata ſtillicidia reperiuntur, quemadmodum videre eſt in Balneo de Duccijs ad Corſenam, vbi quatuordecim ſtillicidia habentur: vnum præ cæteris feruentiſſimum, quod deſperatorum dicitur, eò quòd illud vltimò ægri tanquam deſperati ſubire ſoleant: reliqua tredecim mitioris caloris, vnde & temperata dicuntur.

Stillicidiū ſiccans, refrigerans, vel tēperatum.

Decoctum refrigerans, humectam, ac ſomnum concilians, ex his ſimplicibus, hunc in modum, ſi vſus poſtulet, parari poterit.

Stillicidiū refrigerans humectans ſomnū conciliens.

Recipe capit. papauer. albi cum ſem. modice contuſor. numero xx. flo viol. nenuph. fol. lactucæ, ſolani, maluæ, viol. an. M. iij. anethi, chamæm. melil. beton. roſ. rub. an. M. ij. extremitatum caſtrati parię iiij. caput eiuſdem numero i. aquæ dulcis quantum ſufficit, fiat decoctio modo iam dicto. Huic decocto quæ ſubſtituantur Thermæ non ſunt, cum omnes ſiccant; poteſt tamen parari loco eius decoctum, ex duabus partibus lactis vaccini, & vna aquæ, vel decocti ſolani: item aliud ex duabus lactis, & vna vini dulcis. Sed & pro parandis ſtillicidijs iam dictis ſunt olea quoque medicata, calida quidem chamæm. anethinum, rutaceum, irinum, laurin. coſtinum, vulpinum, ſampſucinum, de ſtæchade, de Caſtoreo, & de Euphorbio.

Frigida, roſat. myrtinum, melinum: ſoporifera, cucurbitinū, de floribus ſalicum, violaceum, nenupharinum: quibus tamen, vt dictum eſt, ſolis non vtendum. Cæterùm quoniam aliquando ſtillicidium pro capite prohibetur, aut patientes id renuunt, quoniam eſt medicamentum operoſum, & quod cuſtodiam requirit, ideo lotiones ſubſtitui poterunt.

Lotionum quæ ſtillicidijs ſubſtituūtur exēpla.

Lotio igitur calida parabitur in hunc, qui ſubſequitur, modum. *Recip. lixiuij facti cum cinere ficus qu. ſ. beton. ſtæch. ſampſ. verbaſci, baccaræ, abſynth. chamæm. roſ. rub. myrtill. an. M. i. Agarici in petia ligati drach. i. ſs. Bulliant ad tertias, & fiat colatura pro lotione,* quæ adminiſtretur cum ſapone ſic parato. *Recip. caryophyl. macis, nuc. moſch. an. drachm. ſs. flor. ſtęchad. ſantal. albor. citrin. laudani an. ſcr. i. agar. ſimpl. ſcrup. ij. ſaponis veneti qu. ſ. M. & fiant pilæ quæ ſiccatæ vſui ſeruentur:* loco autem huius ſaponis communiter vtūtur Medici Agarico ſimplici.

Lotio calida.

Lotio aūt ſubfrigida paratur ex lixiuio dulci, facto cū cinere quercus,

Lotio ſubfrigida.

cus,

cus, vel sarmentorum, in quo simplicia proposita in descriptione embrochæ refrigerantis & siccãtis, decoqui poterunt; ac tunc, loco saponis, vitello oui indurato vti licebit.

Lotio humectans. Lotio humectans fit ex aqu. dulci, & ex aqua lanarum succidarum. Latio siccans potest esse actu sicca, & humida, quæ tamen semper facultatem secũdi retinet; *Lotio siccãs actu sicca.* sicca quidem actu fit ex furfuribus triticeis á farina diligẽter expurgatis, item ex puluere sãtalorum, camomelli, ac caryophylorum capiti affricatis; quæ leuæ lotiones securius adhibantur, quando non sit necesse caput linteaminibus actu calidis fricare, vt in lotione humida actu contractere, & catharrhum promouere; *Lotio siccãs actu humida.* Lotio siccans actu humida paratur ex simplicibus tùm calidis, tum frigidis, de quibus paulo supra egimus.

Stillicidiũ anodynum. Stillicidium anodynum sic concinnabitur. Rec. Anethi, chamæm, fęnugr. maluar. sem. linian. M. iij. Bulliant ad tertias in s. q. aquę dulcis, vel hydrælei, & colatura seruetur vsui. Loco huius decocti, facit in hunc vsũ, lac vaccinũ per se, vel cũ modico vini mixtũ. Item olea amygdal. dul chamęm, anethinum, rosat. compl. & quod ex oliuis maturis exprimitur, vel per se vsurpata, vel simul commixta. *Stillicidiũ emolliens.* Stillicidiũ emolliens, ita conficitur. *Recipe maluæ, fænugr. meliloti, borrag. althea, liquirit, rad. lilij albi an. M. ij. M. & bulliant in s. aqua communis, vel olei oliuarum dulcis ad tertias, & fiat colatura pro vsu dicto.* Olea pro hoc stillicidio parãdo habẽtur, amygd. dulciunę, sem. lini, liliaceũ, & commune Stillicidij discutientis hoc *Stillicidiũ discutiens.* erit exemplum. *Rec. Guaiaci lib. ss. Sassafras vnc. i. rad. ireos, aristolochia, enula, peucedani, cucumeris agrestis an. vnc. i. ss. hyssopi, calaminthæ, dictã ni Cretici, sem. lini, meliloti, fænugr. an. M. ij. bulliant in s. q. aqua vel olei com. ad tertias, & fiat colatura,* quæ eadem inseruiet quoq; ad attrahẽdum ad circumferẽtiam. *Stillicidiũ pro ventriculo frigido.* Cæterũ, quoniã in affectibus ventriculi frigidi, nihil præstantius stillicidio calefaciente & roborante, non abs re fuerit hoc in loco descriptionem vnam proponere. Hæc igitur. *R. ole. amygd. dulc. rec. vel pro pauperibus ole. communis lib. x. vini Cretici, vel in insigni frigiditate ventriculi aqu ardẽt. lib. iij. mast. electa vnc. i. ss. garyophyl. cinamom. nuc. mosc. macis, calami arom. myrrhæ, aloes, laudani, an. drac. i. ss. absynth. menta, rosar. an. p. i. M. & bulliant in duplici vase ad consumpt. vini vel aqu. ardentis, priùs tamen fiat infusio per xxiiij. horas, ac tandem colatura cum forti expressione pro vsu dicto seruetur.* Verùm de quantitate hactenus.

Vbi agẽdũ. Quoad vbi agendum, adhibentur stillicidia partib. omnibus, quę aptæ sunt, vt supra ipsas cadat liquor: præcipué tamen capiti conueniunt, & partibus neruosis, atque articulis. Hepar, lien, ventriculus, &c. cum partes molles sint, & ideo facilè patiantur ab alijs remediorũ formulis, stillicidijs tentandæ non sunt, nisi in affectu contumaci & inueterato. Quoad caput, sunt qui distinguant in eo certas partes. Nã adhibent stillicidia in catarrho frigido humidoque, surditate, &c. suturæ coronali: in paralysi & spasmo, occipiti, vbi neruorum principium est, sed dũ durat fluxio: (secus enim irrorant partes resolutas aut contractas) in alijs capitis affectibus inueteratis vt est hemicrania, partem ipsam obsessam & imbecillam perfundunt.

Non malè quidem illi meo iudicio faciunt: sed tamen semper faciliùs & prõptius recipitur vis stillicidij

licidij ad futuram coronalem. Ad vbi agendū videtur, quodammodo reduci posse locus, vbi administratur stillicidium. De quo illud sciendum. Primò, non debere esse pluuiosum, non ventosum, non Soli ex positum. Secundò cum duplicem esse: nam vel in loco Thermarum adhibentur stillicidia, vel extra in cubiculis ægrotantium. Priori in loco adhibentur tantum stillicidia naturalia: in posteriori, tum naturalia, tum arte facta.

Locus vbi stillicidiū administratur qualis esse debeat.

De modo. Administrat̃ duplici ratione. Vna est extrà balneum & ab eo separatim: altera cum ipso balneo, ita vt æger se in balneum immergens, simul stillicidium recipiat. Priori modo adhibentur omnia feré stillicidia arte facta. Posteriorem sunt, qui in stillicidijs thermalibus priori præferant. Sed, præterquā quòd videtur esse nimis operosus, etiam parùm vtilis esse experientia comprobatur. Quidquid sit de modo administrandi stillicidium, illud sciendum, semper requiri pro illo duplex vas, vnum mādans dictum, ex quo per cannulam ab alto aqua defluit: alterum recipiens, quod geminum est. Primum, quod ipsi loco irrorādo á stillicidio applicatum, prohibet ne ad alias partes quam affectam aqua perueniat. Secundum, quod in pauimento positum defluentem liquorem colligit, cuius tunc tātùm vsus est, cum extrà locum thermarum stillicidia in cubiculo ægrotantis adhibentur, tùm, ne pauimentum inundet, tùm vt, si sæpiùs vsurpādus sit liquor, pro vlteriori vsu colligatur.

Modus administrādi stillicidiū duplex.

Duplex vas ad stillicidium necessarium.

Semper autem adhibendum est stillicidium calidum, minùs tamen calidum sub initium, & magis in progressu. Cannula item per quam aqua fluit, primis diebus arctior esse debet, latior subsequentibus: ipsaque stillicidij materia ī principio collocanda in loco humiliori, transacto eo in altiori. Sed & ī senibus, si capiti adhibeatur, ex altiori loco cadere debet, quippe cum ossa eorum sint duriora: in reliquis ex demissiore. De cætero hæc seruanda sunt. Si brachio aut pedi adhibēdū sit stillicidiū, sedenti ægro administrari pôt, manu aut pede in alueolum ligneum impositis, & super eā aqua ex vase suprà dicto destillante: si partibus alijs, super scamno balneario subiecto vasi, in quo materia stillicidij continetur, iacente ægro, adhiberi debet, siue supino, siue prono, prout hæc vel illa pars requirit: quanquam non desunt, qui etiam sedentibus pro ventriculo & renibus adhibent, sed maiore molestia.

Cannula p quam defluit liquor & vas e quo fluit qualia esse debeant.

Quomodo singulis partib. stillicidiū dandum.

De capite illud peculiariter obseruandum, abradēdum illud esse, priùs quam stillicidio subijciatur, idque ad futuram coronalem, versus sagittalem, latitudine quatuor, longitudine autem duorum digitorum: vel alibi etiam, si alijs capitis partibus adhiberi potest, de quo supra. Inuenitur verò coronalis futura vel masticāte ægro, Gal. 13. Met. ca. 22. vel extendendo manum eius applicādo volæ extremum turbini nasi, obseruandoque quò medius digitus perueniat. Ibi enim locus coronalis suturæ est. Dum stillicidiū administratur, omni modo cauendum, ne dormiat æger, quod facilè fieri solet incalescente capite, & sic vaporum multitudine ad cerebrum attracta. Perperam autem faciunt, qui cantibus vehementib. excitant patientes; cum hi caput repleant. Colloquijs igitur, & alijs id modis tentādum est. Finito autē stillicidio pars siccando & abstergenda linteolis, non admodum, calidis

Somnus dū stillicidiū sumitur cauendus.

Ĩinitio ſtillicidio quo regendus æger.

lidis: ac vel mitigenda oleo aliquo eiuſdem cum ſtillicidio facultatis, vel alio quopiam munienda, quod conſeruet qualitatem à ſtillicidio impreſſam. Vulgares pannum lineũ deraſæ capitis parti applicant, & deinde tegumẽtũ ſuper imponunt. Rectius fuerit apponere ceratum ſtillicidij naturæ & facultatibus accommodatum, calidum, temperatum, ſiccans, humectans, anodynum, emolliens, diſcutiens, attrahens. Pro capite calldo. e. g. faciet ceratum quod. *Rec pul. roſ. rub. vnc. ſs. maſtic. el. drach. ij. cum cera colophonia & ole. roſ. fiat ceratum molle.* Pro frigidè conueniet ceratum capitale ſecundum deſcriptionem Montagnanæ: ceratum de betonica, vel ceratum pro calido capite præſcriptum, adiectis puluerib9 garyophyllorum, & quatuor florum capltalium ad doſin conuenientem. Pro ventriculo conuenit ceratum ex maſtiche cũ puluere aromatũ.

Quando agendum in genere.

Verum gratia capitis deſtillationũ feracis obſetuo conuenire in capite frigido, & humido ſtellicidium calfaciens, & ſiccans, decoctis ſimplicibus in aqua Thermali minere, calidæ ſupra propoſitis, nam in cap. cal. & humido mihi eſt in frequẽte vſu decoctum quod. *Rec. aquæ aquariane boccalia xx ſandalorum omnium an. vn. i. aluminis rochæ lib. v. foliorum oliuæ, anethi, an. manip. ij. ſandaracæ Arabum vnc. iij. roſ. manip. i. iniſce bollianti ſ. a. ad conſumptionem trium hoc calidum, & collatura vſui ſeruetur.*

De Tempore. Tẽpus ſtillicidijs aptum in genere eſt, cum abſunt prohibentia, adſunt indicantia ſup. commemorata. In ſpecie, tempus anni accommodatum eſt ver & autumnus, hora matutina, poſt ortum Solis, aluo prius expiata, quà natura, quà arte; veſpertina, duab. horis ante occaſum. Quoad tempus moræ, quidam tantum id conſtituunt, dum ſentiãt ægri aquæ vim ad penitiores partes penetraſſe; ſed ad ſummum id eſſe debet hora cũ dimidia, varié tamen intra hunc terminum, pro ratione ſtillicidij potẽtioris vel debilioris, calidioris vel temperatioris, patientis robuſtioris aut imbecillioris. Perſeueratur in vſu ſtillicidij, ſi ſit valdè calidum ad dies circiter xv. in reliquis ad xxx. ſi bis in die vſurpetur: ſi ſemel, ad ſexaginta.

In ſpecie.

Tempus anni.

Hora.

Tẽpus moræ.

Quos diebus vtẽdũ ſtillicidio.

Atque hæc ſunt, quæ de generoſioribus tum remedijs, tũ remediorum formulis, in Tyronũ artis gratiam, ſeorſim mihi perſequẽda exiſtimaui. Qua ĩ re, ſi quid in eorum ſtudia contuliſſe videbor opis, erit quod me inſumptæ operæ non pæniteat: ſin, at animo ſaltem, bene de ijs merendi cupido, ſatisfecero: quem alias quoque maioribus & grauioribus edẽdis, vberius Deo Opt. Max. annuente, declarare non deſiſtam.

FINIS.

239

IVLII CÆSARIS CLAVDINI

MEDICI, ET PHILOSOPHI BONONIENSIS.

Quæstio

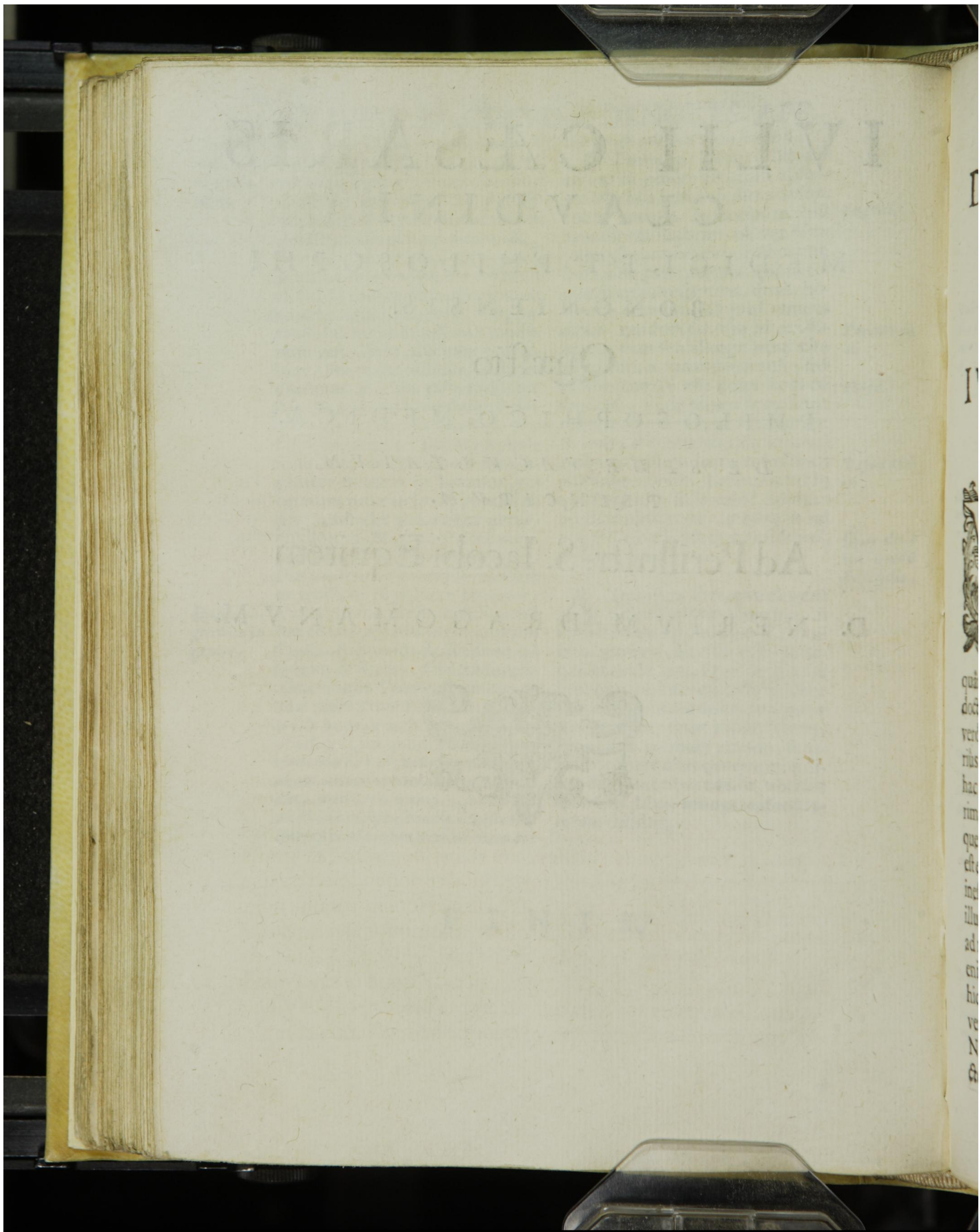
PHILOSOPHICO MEDICA.

DE SEDE FACVLTATVM, PRINCIPVM.

Ad Perillustr. S. Iacobi Equitem

D. NERIVM DRAGOMANVM.

Perilluſtri S. Iacobi Equiti
D. NERIO DRAGOMANO
Patrono obſeruandiſs.

IVL. CÆS. CLAVDINVS
S. P. D.

T quæſtiunculam hanc, ſub tui nominis auſpicio, exire in lucem paterer; ad id faciendum, cùm alia multa, tùm res ipſa me impulit. Memini quippe etiam num, cum inter me, & *Admod. Reu. P. F. Petrum Martyrem Lucatellum*, ſummum non Theologum minùs, quàm Philoſophum, te præſente, controuerteretur de illa; quàm non cupidè tantùm audieris vtrumque noſtrum, ſed quam doctè etiam, & appoſitè, dubitationes tuas interſerueris. Ex eo verò confeſtim velle cæpi, planiùs, ſi poſſim; & ſi occaſio ferat, vberiùs, ſuper illa ſenſum tibi meum aperire. Id nunc ſcriptiuncula hac præſto, ac ea ipſa illud ſimul tibi confirmo, & virtutes tuas plurimas, magnopere me colere, & perpetuum tuum ergà me affectũ, quem tot mihi nominibus, declaraſti, vehementer exoſculari. Res eſt exigua, fateor. Sed vt paruis etiam rebus non raró ſua gratia ineſt; ita in hac quoque inuenies fortè, quod te non indelectet: tùm illud autem cogitabis, in his talibus, æſtimationem totam, non ad rem ipſam, quæ offertur; ſed ad offerentis animum, redire. Eſt enim illud veriſſimum, quod Poeta ait, ξενίων δέτε θυμὸς ἄριςος. At hic meus animus tuus & eſt, & ſemper erit.. Id quod re tibi, quàm verbis, cupio, ſi res ferat, teſtatum facere. Vale, & CLAVDINVM tuum, qua hactenus, porrò quoque beneuolentia complectere.

IN QVAESTIONEM

DE SEDE FACVLTATVM PRINCIPVM.

Certare incertam multos rem vidimus istam;
Quo Principes sedeant facultates loco,
Hinc Arabes, illinc omnes intendere Graij;
In rem suam vertentes litem quilibet.
CLAVDINVS scripto litem dissoluit in isto;
Vt contrà si quis sentiat, nil sentiat.
Nam scripta hoc tantò superantur cæcera; quantò
Alias facultates exuperant principes-

Facieb. QVIRINVS CNOGLERVS Austrius.
Phil. & Medicus.

A L I V D.

Quæm principes animæ virtus sibi vendicet aulam
Corpore; CLAVDINI perlege, pandit, opus.

Galeacius Zaualius.

QVÆSTIO

An facultates principes animæ ſecundum ſedes deſtinguantur in cerebro.

Quæſtionis huius difficultas vnde.

VAESTIONEM hanc, quemadmodũ alias multas, non tàm res ipſa difficilem reddidit, quàm partium auctoritas. Hinc enim Arabum ſchola tota eſt, hinc Græcorum familia, vno excepto Aetio; Latinis interim variè diſſectis, alijs illam, alijs hanc amplexantib. ſententiam. *Eius in medicina vtilitas.* Tractatur autem non immeritò à Medicis, vtpotè quæ ad medendi rationem, non ſecus ac illa, de animæ ipſius ſede, faciat. Vt enim, Galeno teſte *3. de placit. ca. 3.* niſi conſtet, vbi ſedes ſit animæ, cui parti, læſis eius actionibus, ſint adhibenda medicamẽta, dubium eſt: ità habet de pricipib. facultatibus. diuerſę enim partes, ſi in diuerſis inſunt, medicamentis tractandæ ſunt, prout hæc vel illa læditur: quod neceſſarium non fuerit, ſi in eadẽ conſiſtant. *Ordo in ea tractanda ſeruandus.* In ea vero explicanda, vt confuſio omnis tollatur, & methodo, quã tractandarũ rerũ animã vocant Philoſophi, res omnis agatur, hęc quatuor ordine ꝓſequar. I. Circa titulũ quęſtionis verſabor. II. Fũdamenta more Geometrico inciã, quibus ad veritatem inueniendam; viã mihi muniã. III. Propriã opinionem adſtruere conabor. IV. Quę in contrariũ ſolẽt adduci, remouebo.

QVAESTIONIS PARS I.

Explicatur titulus quæſtionis.

In titulo quæſtionis quæ ſint explicãda.

IN titulo Quæſtionis duo explicanda ſunt. I. Per facultates animæ principes quid intelligendũ veniat. II. Quid ſit quærere, an ſecundum ſedes hæ facultates diſtinguatur.

Facultates principes quid.

Quod ad primum attinet, per facultates principes eas intelligimus, quæ in ſolo principio, quod eſt in capite, nimirum in cerebro, actiones ſuas edunt. Hinc Galenus in *arte med. ca. 12.* actiones principes definit, eas quæ à ſolo principio, cerebro inquam, abſque alio medio fiunt, ad differentiam ſenſus, & motus quę præter virtutem à cerebro datam, requirunt etiam neruos, per quos fiant: & *2. de loc. affect. ult.* loquens de iiſdem, à nulla alia parte fieri eas, præterquam a cerebro aſſerit; ideoque, vt & *7. de placit. c. 3.* tradit, cerebro eſſe proprias. *Facultates principes quot.* Sunt autem hę facultates principes tres, Imaginatrix, Ratiocinatrix, & Memoratrix.

Quia totidem ſunt operationes principes *lib. de diff. ſymptom. 3. ac 7. de placit. 3.* Ex actionum autem numero facultatum numerus colligitur *lib. Quod animi mores, &c. cap. 2.* cum facultas principium ſit actionis, intellige inſtrumentale, nam principale eſt ipſa anima. *Obiectio contrà numerum facultatũ principum.* Sed contra prædicta oritur inſtantia. Quia præter facultates illas tres, in cerebro, tanquam in proprio organo, ſunt & tres aliæ, nimirũ, Senſitiua, Motiua, & Spiritus animalis generatrix. Vnde videri alicui poſſit, cũ principes facultates ſint, vt dictum eſt, quæ in cerebro ſuas operationes exercent, non tres tantum illas à nobis cõmemoratas, ſed has quo-

que modò allatas, in illarum numero esse reponendas. Respondet Marcus Oddus, si benè memini, nō esse in cōueniens, inesse in cerebro omnes hàs facultates, quia ex Galeno, *in lib. Quod mores animi &c. c.* 2. in vno subiecto plures posſūt esse formæ vna quidem præcipua, aliæ particulares, vt apparet de aloe, quę habet facultatē purgādi bilē, & præter hanc, roborandi ventriculum, & agglutinandi. Sic igitur, ait ipse, in cerebro est vna forma præcipua, nimirum anima intellectiua; sunt & aliæ particulares, vt sensitiua, & motiua, quæ vim à cerebro per medium spiritum animalem ad neruos transmittunt: est & spiritus generatiua, quæ est facultas naturalis. Hæc enim, mediante spiritu, conseruat cerebri temperiem; Sed hæc responsio, vt omittam cætera, quæ reprehendi in ea possent, non satisfacit quæsito quia aliquo modo transcēdit ab operationibus, facultatibusque proprij cerebri ad non proprias, & ab animalibus ad naturales Quare ego, quantum ad sensitiuam & motiuam attinet, Respondeo, sermonem nobis esse de facultatibus, quæ suum opus in cerebro incipiunt, & in eodem perficiunt, seu quod idem est, quæ in solo cerebro suas actiones edunt: modo sensitiua, & motiua, etiam si à cerebro suū opus incipiunt, nihilominus illud ipsum in neruis absol uunt. De generatiua verò Spiritus animalis, Dico, facultatem hanc esse ipsius animæ, non vt animę est, quo modo nos hic animam accipimus, sed vt est natura, qua scilicet anima, per facultatem concoctricē cerebri, adiuuante calido insito, producit spiritum animalem ex vitali, quod indicauit Galenus 7. *de plac cit.* dum asseruit animalem spiritum omniū aliorum perfectissimam mutationem adipisci. Vnde obiter noto, spiritum animalem in cerebro, non generari per simplicē Vitalis refrigerationem; sicut quidam voluerunt: sed per coctionem in cerebro celebratam, suppeditato spiritu vitali à plexu reticulari, ac aere per nares attracto, *lib. de Vsu respirat cap.* 5.

Responsio aliorum.

Responsio propria.

Spiritus animalis non generatur per simplicem refrigerationem vitalis.

Quod spectat ad alterum explicandorum, sedem ac domicilium harum facultatum esse cerebrum. omnes consentiunt. Sed enim, cum hoc varijs ex partibus constet, tum conseruantibus, vt sunt membranę, & omnes partes externæ; tùm conformantibus vt sunt substantia medullaris, quæ & corpus cerebri dicitur, nec non ventriculi duo in anteriori parte, & vnus in media, alter in postrema, quæ cerebellum ab omnibus vocatur: quando quæritur, *An facultates principes distinguātur in cerebro, secundum sedes,* nihil aliud quæritur, quam Vtrum in diuersis partibus, vti in ventriculis anterioribus sit vna facultas, nimirum imaginatiua, ī medio ratiocinatrix in postremo memoria, sicuti voluerunt Auicenna, Auerrois, Aetius, & multi ex recentioribus: an vna in ventriculis, altera in substantia medullari: an verò omnes in ventriculis, vel in substantia medullari, & si in substantia hac, an in tota, vel in vna parte vna facultas, in alia altera.

Quid sit quærere, an facultates principes distīguantur sede.

Verum hoc in loco illud notandum est, cum cerebrum harum facultatum sedem dicimus, id, si de ratiocinatrice facultate sermo, si non ita esse accipiendum, quasi hæc in cerebro sit tanquam in loco. Hæc enim immaterialis, immortalis, abstractaque sui natura cum sit, non secundum fidē tantùm, vt temerè nonnulli defendunt; sed etiam secundum rationis lumen, imò secū-

Quomodo cerebrum dicatur sedes facultatis ratiocinatricis.

dum ipsius Aristotelis placita, vt alias demonstrabitur, non est Organica, nec eget loco tanquam subiecto. Dicitur igitur esse in cerebro per operationem. Quia ad hoc, vt propriam functionem promat, saltem pro hoc statu, phantasiæ ministerio eget, quæ & Organica est, & in cerebro locatur, operaturq tanquã in Organo sibi proprio. Et hoc vult Philosophus, cum ait 12. *probl.* 1. intellectum in capite & cerebro locari: & 30. *probl.* 3. homines paruo capite esse prudentiores, estque hęc vnica causa, cur, quamdiu cerebri temperatura, & innata caliditas illæsa conseruatur, tamdiu inculpate operationes intellectus edantur; sin labefactatur, vel perperã edantur, vel aboleantur. Nec vero est, quod Galenum quis putet, ad cuius mentem quæstionem hanc potissimum explicamus, sedis nomen aliter accepisse. Nam, cum is de animæ essentia, & immortalitate ingenuè fassus sit, nihil se habere perspectum: *infragm. de substant. natur. fac. & in lib. Quod animi mores &c. cap.* 3. 5 *simpl. cap.* 9 imò nihil medico, quã medicus, prodesse hanc cognitionẽ afferat; non potuit is quoque sedis nomen, quoad rationalẽ facultatem, pro loco accipere: sed debuit, quemadmodum essentiam ratiocinantis animæ, ita sedem quoque eius, in dubio relinquere. Sed hæc de primo proposito satis sunt.

Obiectionis remotio.

PARS QVAESTIONIS Secunda.

Iaciuntur fundamenta, & quibus vera huius quæstionis eruatur solutio.

Fundamentum primum.

EST igitur primum fundamentum. Facultates has esse vnius, & eiusdem animæ rationalis. Vna enim & eadem hæc anima, prout diuersis facultatibus insignita est, tria munia obit. Nam & simulacra recipit, & circa obiecta proposita discurrit, ratiocinaturque ac tandẽ imagines in phantasia, veluti sigilatas & impressas, retinet conseruatque. Ac quã quidem imagines & phantasmata, recipit, facultate imaginatrice vtitur, huius .n. proprium est, rerum externarum a sensibus perceptarum, tum præsentiũ, tum absentium, species suscipere; (vt secundum medicos, phantasia cum sensu communi confundatur, qui ex aliquorum sententia, ad species, & imagines rerũ præsentium tantùm refertur:) quã vero discurrit, facultatem rationatricem applicat, quæ componendo, ac diuidendo ea, quæ in phantasia sunt iã recepta, discurrit, & a quibusdam cogitatiua vocatur: quã tandem conseruat recepta in phantasia, memoratricem adhibet, cuius officiũ est, simulacra à sensibus externis repræsentata, & in phantasia asseruata, reuocare. Hæc verò, si veluti sigillo perfectè impressas species illas asseruat tantum, & sic reuocata, simpliciter memoratrix facultas dicitur quæ brutis quoque inest. Quod si accidat, vt simulacra illa veluti perdantur, rursus vero ex principio aliquo, veluti syllogismo, in memoriam reuocẽtur, rememoratrix dicitur, quæ soli homini inest, ex Aristotele, *lib. de memoria ca* 2. ex quo memoratiua, & rememoratrix, in homine vna est, & eadem facultas. Nam qui reminiscitur, etiam memoratur, etsi non contrà, quoniam aliquis potest memorari, absque eo, quod reminiscatur.

Memoratrix facultas duplex.

Alterum fundamentnm est, cum facultates prædictæ non operentur sine phantasmatibus, vt dictum est, quæ corporea sunt, necessariò ratione

Fundamentum secundũ.

tione horum phantasmatum, & ratione huius operationis, eas opus habere Organo corporeo, quod illis inseruiet, & hoc esse cerebrũ. Id quod clarè habet Galenus *9. Meth. 10.3. de loc. aff. 4. & 5.9. de vsu par. 4.* Pro huius vero fundamenti exacta intrlligentia, duo sunt examinanda. Primum, qua ratione cerebrum inseruiat hisce facultatibus. Alterum, An præter cerebrum, qnod eis in seruiat, requiratur aliquid alind.

Cerebrum in quibus cum alijs Organis communicet.

Vt primum explicetur, paulò altius petendum est exordium, à cerebri scilicet cum alijs Orgaois cõparatione. Cerebrum igitur ad alia Organa collatum, partim communicat cum eis, partim ab eis discrepat. Communicat, quidem respectum nutritionis. Nutritur enim, vt alia Organa, mediantibus quatuor facultatibus naturalibus, attractrice, retentrice, alteratrice, & expultrice.

Cerebrum dupliciter ab alijs Organis discrepat.

I.

Discreptat ab i;s duobus modis, nempe & vt est gratia vitæ simpliciter, & vt est gratia vitæ melioris. Vt est gratia vitæ simpliciter, discrepat, quatenus madijs illis quatuor facultatibus naturalibus, non nutritur tantùm, sed alias, etiam, & diuersas ab alijs Organis obit operationes. Nam ex *6. de vsu part. 13.* merito attractricis dilatatur, merito expultricis constringitur, vt respira

Cerebrum cur dilatetur & constringatur.

tione fruatur. Dilatatur enim vt recipiat aerem, tùm pro generatione spiritos animalis.) Hunc enim ex aere attacto, & spiritu vitali, & videbimos, generat) tùm pro sui refrigerio. Nam etsi frigidum sit, nihilominus ex spiritu vitoli, quem suscepit, continuò incalescit, & ideò refrigerio indiget, teste, Galelo *lib de Organo odoratus ca. 4. & 5.* Constringitur autem, vt calidior fuligo ex pellatur, quæ in concoctio-

Cerebri concoctio.

ne, qua spiritus animalis generatur, necessario suboritur, ne ab ea spiritus, & materia, ex qua generantur illi, inficiantur. Tandem merito cõcoctricis generat spiritum animalẽ, cuius generatio est præcipua cerebri actio, (intellige gratia vitę considerati.) in quam omnes alię cerebri actiones referuntur.

Cerebrum quo gentium pro refrigerãdo corde Aristot.

Hinc 12. *Meth. 5* cerebri est fons animalis spiritus. Id quod etiam pu puto cognouisse Aristotelem, *2. de part anim. 7.* dum asseruit, cerebrum genitum esse ad salutẽ naturæ, hoc est, gratia vitæ, quouiam scilicet sua frigiditate contemperat calorem igneum cordis, eo quod perfectio coosistit in mediocritate, & propter hoc, operatip euæliqet, à mepiocri calore fieri debet. Hoc enim Aristotelis dictum sic interpretandum censeo, nimirum cerebrum contemperare calorem cordis. eatenus spiritum vitalem, feruidum in corde effectum, conuertit in animalem. Atque in eodem sensu audiendus est idem Aristoteles, *1. de hist. anim, 16. & 2. de generat. animal. ca. 2.* ex quibus locis satis pa tet, esse sentẽtiam Aristotelis, spiritum animalem ad cerebrum attinere non gratia tantùm vitæ melioris, sed etiam gratia vitæ simpliciter.

Nec obstat Aristoteli si explicato argumentum Galeni, quod actio fiat per contactum, at cerebrum nõ tangat cor. Quoniam cerebrum refrigerat spiritum vitalem, qui sursum è corde effertur, & sic ipsum cootingit. Atqoe sic quidem, vt est gratia vitæ simplicite, discrepat ab alijs organis cerebrum *Sed & discre pat,* vt est gratia vitæ melioris, quoniam habet operationis quasdam sibi tantùm proprias, animales dictas, quorum aliæ extrà ipsum minimè fiunt, & principes dicuntur: aliæ virtute quidem ipsius fiunt, sed extrà ipsum, & dictum est. Ex priori genere sũt imaginatio, discursus,

II. Propriæ cerebri actiones duplices.

& memoria: ex posteriori sensus, & motu s, exceptis tamē sensu tactus, & motu thoracis pro respiratione quoniam hæc duo sunt gratia vitæ. Nec obstat, quò minus sēsus & motus extrà cerebrum fieri dicantur, ꝙ cerebrum ipsum quoque noxia sentiat ad sui custodiam, ac moueatur. Sentit ecim nō ratione sui, sed mēbranarum, quibus inuoluitur: mouetur verò motu naturali, non autē voluntario. Poriò, tametsi cerebrū actionum omnium animalium sit principium: vnde organum dicitur Galeno non naturale, sed animale, principallssimum, sensoriorum *lib. de puls. vtilit ca.* 1 *de Vsu resp. c. vlt. &* totius corporis gubernator, *li. de totius morbi temp. ca.* 7. vt si non sit principium venarum & arteriarū, via originis, sit saltem eo sensu, quatenus ab eo vniuersum corpns gubernatur, vti Pelops Galeni præceptor indicauit, & habetur 6. *de placit. cap.* 5. tamen non eadem ratione est principium omnium, sed princi pum quidem dictarum, per se, per aliud vero non principium, vt clare habetur 7. *de placit ca.* 3. & confirmatur, ex 2. *Prognost.* 6 vbi dicitur cerebri præcipua ministeria duo esse, memorare & cogitare, subseruiētia vero & nō præcipua, sensum, & motum. His verò sic constitutis, de cerebri ad alia organa comparatione, facilè patet, quomodo cerebrū dictis facultatibus inseruiat. Inseruit siquidem principibus, vt organum, quod discrepat ab alijs gratia vitæ simpliciter, & melioris: gratia quidem vitæ simpliciter, quoniam actiones illarum facultatem, in cerebro nō perficiuntur, absque spiritu animali, vt videbimus, cuius spiritus generatio ad cerebrum attinet, vt demostratum est: gratia verò melioris vitæ, quoniam est sedes, organum ac domicilium facultatum harum, imo non harum tantum, sed & non principum, diuersa, tamen ratione. Nam cnm habeat cerebrū, vt prætactum est, & infrà explicabitur magis. & propriam substantiam medullarem, quæ & caro ipsius dicitur, & ventriculos plures, merito substantiæ est organum facultatem principū, vt tradidit Galenus, 7. *de placit.* 3. *&* 9. *de Vsu part.* 4. vbi ait, ratiocinatricem operari non in cauitatibus, sed in carne cerebri, vbi etiam est spiritus, organum ratiocinatricis, & *de vtilit. respir. ca. vlt.* vbi spiritum ait in cerebri poris reperiri, qui si vitiosus, necessario lædit actiones principes, si non vitiosus, easdem perficit: merito, autem ventriculorum est organnm non principum, ex 3. *de Loc. affect.* 7. *&* 8. *de Vsu part.* 17. vbi dicit Calenus, spiritus, qui sunt in ventriculis cerebri, esse organa sensus atque motus, & *ve vtilit. respir. loco cit.* vbi habetur, si ventriculi vulnerunt, ammitti sensum & motum. Quod si quærat aliquis, vbinam generentur spiritus animales, qui sunt in poris & ventriculis cerebci, & ex qua causa: is sciat spiritum duplicem esse, innatum & non innatum. Spiritus innatus idem est, quod calidum insitum, 5. *Simpl.* 9. *de placit.* 3 quæ innata dicuntur, quoniam nobiscum nascuntur, & non deseapnt partes, quibus innata sunt. Nam etsi in partibus illis mouentur da varias loci differentias, pro animæ subsidio, extrà tamen eas se non diffundunt. Spiritus autē & calidum non insitum, sunt, quæ non nascuntur nobiscum, & sua principia, in quibus sunt nata, derunt, ac varias corporis partes adeunt: & hic spiritus ab Hip. impetū faciens dicitur, & est triplex, animalis, vitalis, ac naturalis, si tñ hic datur: quorū primus in cerebro, secundus in corde, tertius in hepate

gene-

Obiectio.

Cerebrum non eodem modo prīcipium actionum animatū omnium.

Cerebrum quomodo possit dici principiū venarum, & arteriarum.

Cerebrum quō inseruiat facul. tatib. prīcipibus.

Cerebrum organum facultatū principiū meeito sub stātia medullaris. non principum, merito vētriculorū.

Spiritus duplex, & quid vterquo.

generat. Verũ de spiritu innato illud notandum, ipsum à tẽperatura differre, quoniam spiritus ille est substantia, temperatura verò accidens, Vnde Gal. *6. Epid. 5.* dicit, animam diuersam esse a morbo; vbi per morbum temperiem calidiorẽ factam signat, per animum intelligit instrumentum primum illius, quod est calidum innatum: quod etiam intelligit *lib. de rigore cap. 6. circa mediũ.* vbi naturam & animam vocat: quẽ admodum & *5 in 6. Epidem. text. 5.* vbi animã hominis semper ad mortem vsque produci asserit. Quo fit, vt non possim non mirari, reperiri quosdam, qui saltem animam sentientem & vegetantem, esse calorẽ innatum, ausint adstruere. Nam, vt omittam, quod Galenum manifestissima sibi habent contrarium. *lib. de format. fœtus cap. vlt.* vbi verbis clarissimis asserit, vtriusque huius animæ opera, longè, ac longè vim, & efficaciam caloris innati transcẽdere; coguntur necessario plures in homine animas statuere, duas scilicet vt minimum, rationalem, & calorem innatum; quod non tantùm Aristoteli, & rationi, sed ipsi etiam Theologiæ repugnat. Verum hæc obiter. Ex ijs vero quæ de duplici spiritu proposui, Dico, spiritum animalem generari, & in poris, & in ventriculis cerebri. Ac in poris quidẽ generatur spiritus animalis, gratia facultatum principum, a facultate naturali concoctrice cerebri, tanquam ab efficiente; a calido insito tanquam coadiuuante; ex aere inspirato per nares, & vapore sãguineo arterioso, seu spiritu vitali, communicato à corde ipsi cerebro, per arterias, quæ plexum retiformem constituunt, veluti ex materia, teste Galeno *12. Meth 5. lib. de Vtilit. respirat citat.* tametsi citiùs quidem ex aere, magis tamen propriè ex vapore reparetur, ex eodem Galen. *de Vsu pulf. 3.* In ventriculis verò generatur spiritus, pro sensu & motu, à facultate concoctrice naturali vẽtriculorum; coagente calido insito; ex eadem materia, ex qua spiritus in substantia cerebri gignitur. Nec obstat, quod 8. *de Vsu part. 13.* dicitur; ventriculum postremum copiosiorem continere spiritum, quia nerui hinc diffunduntur, & spinalis medulla, vt non solùm propter se multo spiritu egeat, sed etiam propter sensum & motum: vnde sequi videtur, si propter se hic ventriculus cõtinet spiritum copiosum, spiritum animalem in hoc ventriculo, non pro sensu ac motu tantùm esse, sed etiam pro facultate principe. Respõderi enim potest, spiritus in hoc ventriculo primariò facere ad sensum & motum, secundariò verò etiam ad actiones principes, quod accidit, quia sunt copiosi. Nam diffunduntur etiam ad substantiam cerebri, & pertingunt vsque ad eius circumferentiam. Quod cognoscens Galenus 7. *de Vsu part. citato,* ità loquutus est.

Spiritus innatus à tẽperatura vt differat.

Spiritus innatus Gal. anima, & natura, & quomodo.

Error quorundam, aĩam vegetantem & sentiẽtem esse calorem.

Spiritus animalis generatur & in poris cerebri & in vẽtriculis.

Obiectionis solutio.

Sed illud hic circà hos ventriculos notare oportet, tres eos esse, vt perfectissimè spiritus animalis in ijs elaboretur, & quod non fit in vno, fiat in alio. Concurrunt autem ad hoc opus hunc in modum. Anteriores siquidem ventriculi, inseruiunt inspirationi, & expirationi, in eisq; ex aere inspirato, & spiritu vitali, seu vapore sanguineo præparatis, conficitur spiritus animalis, sed hac ratione, vt incipiat coqui, non tamen ex toto concoquatur 8. *de Vsu part. cap. 10.* vbi, necnon, 4 *de sympt. causis 1.* alius etiam traditur horum ventriculorum vsus, vt scilicet per partes illorum, ad nares pertingentes, materia noxia spiritibus excoletur, & organum odoratus constituatur.

Ventriculi cerebri tres, & cur singuli.

tuatur. Sunt autem ventriculi duo, tùm vt copiosa materia ꝓ spirituũ generatione recipiatur, tum vt vno vulnerato, alter defectum eius suppleat. Medius ventriculus vtilis est primũ, vt anteriores & postremus simul iungantur. 8 *de Vsu part.* 11. & per ipsum, veluti per meatum magnum, spiritus animalis, ex ventriculis anterioribus, in posteriorem transsumatur, ibique coctio spiritus animalis magis perficiatur. Postremus ventriculus spiritũ in anterioribus confectum, non tantùm suscipit, & conseruat: 8. *de Vsu part.* 11. sed & vltimã ei perfectionem tribuit. Est autem vnus, quoniam pollet magnitudine: præterea spinalis medulla, quam respicit, & ipsa vna est. Accedit, quod sic magis vnitus, meliùs suos radios mittit, 8. *de Vsu part.* 10. *Verum hic quæret aliquis*, in tanta vectriculorum varietate quisnam sit nobilior. Quæ quidem quæstio, procedit solum de medio & postremo: quoniam, vt habetur 8. *de Vsu part.* 11. qui de hac re loquuti sunt, neglect s anterioribus ventriculis, alij medium, alij postremum nobiliorem constituerunt. Hinc cũ Galen 3. *de loc. affect. cap.* 7. *dicit* in apoplexia impleri ventriculos principales, necessario illi sermo est de medio & postremo. Eam verò soluit Gal. 7 *de placit.* 3. dicens, digniorem esse postremum, hũc medium sequi, & tandem anteriores, idque propter duplicem causam. Prima est, quia vulnerato postremo ventriculo, magis læditur cerebrum. Secunda, Quia in postremo ventriculo, materia magis spiritualis, & perfecta continetur 8. *de Vsu part.* 12. imò 3. *de loc. affect. cap.* 7. habetur, spiritum animalem in postremo ventriculo esse instrumentum sensus ac motus, quanquam medius non sit contemnendus, anteriores verò his cedere. Ex his verò omnib. satis apparet, quod primò quærebatur, nimirum qua ratione cerebrum inseruiat facultatibus principibus. Patet enim inseruire secundum substantiam medullarem, & spiritus ibidẽ contentos, non secundum ventriculos, nisi fortè secundum postremum, vt dictum est.

Quisnam ventriculorum nobilior.

Remanet, vt videamus, quod secundo loco erat disquirendum, an præter cerebrum, sit aliud, quod concurrat ad producendas operationes principes. Qua in re breuiter dico, requiri aliud præter cerebri substantiam. Ratio huius est, quia pars quælibet instrumentalis, concurrit ad actionem propriam, non solùm ratione propriæ substantiæ, quæ, ex Galeno, ea est pars organi, cui nulla similis in toto corpore reperitur: sed etiam penes ea, quæ insunt secundum substantiæ rationẽ; quæ consequuntur; & quæ accidũt. Cum igitur actiones principes propriæ sint cerebri, vt instrumenti, eo modo quo explicatum est, necessarium est, vt & hoc ad eas concurrat, non tantùm secundum substantiam medullarem, de qua iam dictum est: sed etiam secundum reliqua, quæ sunt commemorata; de quibus omnibus breuiter agendum.

Quid præter cerebri substantiam, requiratur ad producendas actiones prĩcipes.

Quantum igitur attinet ad ea, quæ secundum substantia rationem insunt cerebro, necessaria est pro his actionibus edendis Temperies. Substantia enim quælibet operatur mediante qualitate, tanquam organo 1 *de facult. natur. ca.* 2. 2. *ibid. c.* 8. & 7. *Meth.* 3. Vnde Galenus dicebat, 8. *de Vsu part.* 13, intellectum non sequi bonam cerebri compositionem, sed bonam carnis temperiem & *ibid cap.* 6. aiebat, cognitionem non fieri, nisi alterentur organa. Nam priùs alteratio est, deinde

Cerebri tẽperies quæ & qualis.

iudicium. Est autem hæc temperies non quæcumque sed certa & determinata.

Sicut enim partis præcipua substantia determinata, ac propria requiritur, quæ ità sit domicilium facultatis, vt non possi inseruire alij, cum facultas ad partem hanc contrahatur, ob quandam proportionem, merito cuius facit id, quod nō feceret alia; ita etiam tēperies propria, & determinata, per quam pars illa operetur, exigitur. Cerebri igitur caro, temperie est frigida & humiea, ex 2 *de Temper. vlt.* Hinc alimentum frigidum & humidum, pituitosumque, ex 3. *de alim.* 8. requirit. Est tamen cerebri caro frigidior, & humidior cute, calidior vero & humidior spinal medulla, 3. *dē Temp*, 3. & 6. *aph.* 2. Nec obstat quod 8 *de Vsu part.* 2. & 3. dixit Galen. cerebrum esse calidus aere æstiuo, imò ab hoc refrigerari. Quia cerebrum eo in loco non sumpsit simplicitrr, vt cerebrum sed, vt spiritum animalem, & validum insitū sibi habet coniunctum. Hoc enim modo cousideratum, verè calidum dici potest: hac tamen distinctione, vt gratia calidi, nsiti caliditas sit innata. (Hinc frigidum cerebro est inimicum. 5. *aehor.* 8. calidum amicum, quia calidum conseruatur a simili) merito verò spiritum sit adscititia. Caussa autem, propter quā cerebrum temperaturam frigidam & humidam sit nactum, est multiplex. Ac frigidum quidem esse debebat. I. Quoniam spiritus vitalis, alioqui feruidus, ex quo spiritus animalis generatur, attemperandus erat. II. Ne cerebrū ex assiduo motu inflammaretur. Nam cum continuo spiritus animales, ac nerui moueantur, sensusque patiantur, cerebrum quoque assiduo motui obnoxium sit, in frigidum fuihet, facile inflammari potuisset, sicque omnes actiones animales depranari, & somnus intercipi III. Vt spiritus animales omnium tenuissimi, meliùs conseruarentur, & non dissiparentur, ac limpidissimi non obscurarentur, cum caloris proprium sit omnia perturbare. Est verò humidum cerebrum. Primum, ne ob motum assiduum siccetur. Secundo, vt bonam figuram ex Auicenna suscipiat, & bene figuratum, imagines ac simulacra obiectorum admittat. Humidum enim facilè suscepit.

Cerebrum quomodo calidius aere æstiuo.

Cerebrum cur frigidum.

Cerebrum cur humidum.

Cæterùm, quoniam facultates hæ sunt adeptæ conueniens organum, quo mediante proprias edant actiones, quod quidem Organum est substantia cerebri frigida & humida, necessario aliquid requiritur, quod facultates illas in organo determinato conseruet, ac veluti viuificet, loquendo de facultatibus, vt operantur in corpore. Tale autem est spiritus animalis, calieo insito permixtus. Sicut enim temperies primario facit ad operationem, secundaria vero ratione conducit ad conseruationem facultatis: ita contrà spiritus animalis calido insito permixtus, primo conseruat facultatem, secundo conducit ad operationem. Hinc 3. *de sympt. caus.* 2. dicebat Gal. chylum fieri à quadam ventriculi temperatura, adiuuante calido innato. Ecce proponit temperaturam vti causam principalem actionis, calidum insitum, vti causam adiuuantem & secundariam. Porrò requiri hæc duo, spiritum animalem, & calidum insitum, tanquam organa conseruantia, & ad actionem secundario conducentia, probatur.

Spiritus animalis, & calidū insitū cerebri, quō concurrāt ad actiones principes, & nō principes.

A spiritum quidem ènimalem requiri hoc modo, patet ex ipso Galeno, qui præter spiritum animalē in

in ventriculis cerebri pro sensu & motu, *7. de placit 7 & de Vtilit. respirat. vlt* proponit alium spiritũ, & diffusum per substantiam cerebri, & in poris illius contentum cuius munus est, *ex loco citato* vt conducat ad operationes principes edendas, & principaliter facultates conseruet, quoniam eius absentia cessat anima in corpore ab operatione, vt propterea sit vinculum quoddam animę, & cerebri: (vinculum dico, non ratione vnionis eius cũ corpore cerebri, quale vinculum falsò Academici, & cũ eis *Fernel. 4. Physiol. c. 1.* introduxerunt; cum ex materia & forma substantiali, immediate vnum fiat per se, ex *2. de anima text. 7.* sed ratione operationis, qua de re alias.) qua ratione. *6 Epid. 5. & 7. de placit. 3.* spiritus hic dicitur primum animæ instrumentum. Quod vero de hoc spiritu dicitur, in substantia cerebri, respectu facultatum principum, idem intelligendum est de spiritu animali, in ventriculis cerebri, gratia sensus & motus. Horum enim est primum instrumentum *3. de Loc. affect. 7. & de vtilit. respir. cit.* Intellige tamen conseruans potius facultates, quam faciens ad operationem, quoniam e.g. apprehẽsio fit à manu, in qua spiritus animalis non residet, quippe qui ad operationem non facit primario, sed secundario: licet autem ibi non sit spiritus, vis animalis tamen per spiritum animalem, parti illi communicatur. Hinc Galenus *7. de placit. 7.* dixit, spiritum animalem esse vehiculum facultatis ad partes, quæ sentiunt, & mouentur. Item *4. de loc. aff. 2.* ait, spiritum animalem esse primum instrumentum, ad transmittendum sensum & motum. Sed horum occasione obiter noto, *ex loco vltimo citato.* Galeni sententiam esse, spiritus animales non peruenire ad partes secundum suam substantiam, sed transmitti sensum motum statim, ita vt perueniat quidem vis animalis, sed non substantia ipsorum spiritum. Id quę demostratur. *Primò ex libr. Quod sanguis in arterijs &c. ca vlt.* Quia spiritus animales, cũ sint corporei, non possunt ità citò, & quasi momẽto temporis, secundum propriam substantiam moueri, perinde ac sensus & motus transmittuntur, nam voluntas imperat, & statim manus apprehendit. *Secundò*, quia spiritus animales, vbi cerebrum egrediuntur, ita statim dissipantur, vt continua reparatione egeant, maximè in motu voluntario *ex li. de Vsu pulsf. cap. 2.* At quæ vis tàm multos, tàm subito reparet? *Tertiò ex 7. de plac. cap. 4.* Quia pro spiritibus corporeis necessario requiruntur meatus. At non possunt esse in omnibus neruis meatus.

Spiritus quo possit dici vinculum animæ cum corpore.

Spiritus animalis non perueniat ad partes secundum substantiam.

Quia in tenuissimis eorum fibris, necesse esset, meatui illi circumiectum corpus quoddam nerui, aranearũ telis cogitare tenuius. At tali posito, & ipsum quàm facillimè discerpi posset, & singulis prope momentis obturari. Statuendum igitur est, spiritus hosce peruenire ad locũ quendam certum, vti ad initium spinalis medullæ; secundum substãtiam, & post, instar Solis, per neruos emittere radios momento temporis, qui facultatis animalis sint vectores, quatenus confertim partibus impertitur. Posse autem eos emittere radios ex eo satis liquet, quod splendidissimi sunt, & ætherei *7. de placit. 7.* Ab hac tamen lege neruos opticos excipere oportet, per quos solos spiritus animalis secundum substantiam mittuntur, vt instar solis vniantur cum ambiente, & eum ad suæ naturæ proprietatem immutent. *Septim. de placit. quart.* Iã verò quod calidum insitum, sit & ipsum

Spiritus animales quousque perueniãt secũdum substantiam.

Calidum insitũ organum animæ, & qua anima, & qua natura, ac quõ.

ipsum Organum primo conseruans facultatem, secundo ad operationem conducens, facile & ipsum est ostendere, idque non tantum in facultatibus naturalibus, sed animalibus etiam, cum ipsum organum sit animæ, non tantum quà anima est, sed etiam quà natura. Si enim ad naturam & eius facultates respiciamus, calidum modo dicto vsum huic præstare, multis in locis Gal. tradit. 4. *aphor* 20. 6. *Epid* 3. 18. 5. *Simplic*. 9. 8. *de placit*. imò 2. *ad Glau*. 2. manifestè ait. sine calido hoc minimè facultates naturales consistere posse, vtpotè cum illud aut essentia illarum sit, aut primum saltem instrumentum. Id quod clarius etiam habetur 6. *Epid*. 5. vbi hoc calidum dicit esse auctorem, & veluti principale efficiens actionum naturalium. Quod tamen esse falsum videtur, quia anima & eius facultas sunt principale agens. Sed sic loquutus est Galenus, quoniam calidum illud conseruare facultatem existimauit. Nam quamprimùm calor desinit, pars anima orbatur Quò etiam respexit Arist. 14. *Probl*. 9 cum dixit, mortem esse refrigerationem caloris interioris, quasi calor hic insitus, sit vinculum animæ & corporis.

Quod si animæ facultates consideramus, vt anima est, quod magis ad nostrum facit institutum, nõ minùs res clara est. Conseruat enim calidum hoc, & facultates principes, & non principes, & simul ad earum operationem conducit, mediante tamen subiecto, in quo facultates illæ operantur. Nam merito huius subiecti, calidum innatum facultatũ harũ animæ, prout anima est, euadit instrumentum, Hinc Arist. 5. *de gener. anim*. 2. dixit, spiritum innatum, seu calidum innatum, in meatu auditorio facere auditum, ea tamen rõne, vt calido insito sit commixtus spiritus animalis: & Galenus 8. *de placit. ca*. 7. calidum non solùm ad facultatem naturalem, sed etiam ad neruorum & musculorum motum conducere asseruit. Sed hoc in loco illud notare oportet, quod tametsi calidum insitum sit organum & animæ & naturæ, diuersa tamen ratione vtrisque id inseruire, naturæ quidẽ primò conseruando facultatem, deinde hanc ad ad operandum adiuuando, vt, quo maior est portio huius calidi, eò melior fiat operatio, à facultate, media temperatura: animæ vero, non quà conseruat facultatem, quia hoc est proprium spiritus animalis, nec quia facit ad operationes, cum motus voluntarius potius fiat à calido sicco, quam humido, vnde pueri in moribus propter humidum non sunt robusti, sed quia est in causa, vt vis animalis per cerebrum diffluat, & à cerebro influat in partes, Quod vel patet, quia si subiectum facultatis, vt cerebrum, vel pars, in quam cerebrum eam influit, refrigeretur, non admittit vim annualem, Quin non Galenus tantùm, sed Plato quoque & Aristo, veritatem hanc cognouerunt.

Aristot. & Plato cognouerunt calidum innatum, & eius vsũ.

Plato siquidem satis hunc vsum *in Timæo* declarauit, cum dixit omnia membra animalis in igne & spiritu vitam possidere, vbi per ignem calorem cordis, per spiritum, calidũ innatum intelligere oportet; nec minus *in Gordia & Phædro*, cum statuit mortem esse dissolutionem animæ & corporis ad inuicem, vitam verò esse vnionem illorum. Nam cum beneficio caloris vita duret, & hoc deficiente, desinat vnio animæ & corporis, ideò calor pro vita maximè necessarius est. Aristoteles vero 1. de. *gener. anim*. 6. vnumquodq; membrum suum habere calorem

affir.

affirmat: *& 2. de partibus anim. c. 3.* vult cibum coqui, & assimilari, non nisi per vim caloris, vt non modò calor in animalibus, sed etiam in stirpibus sit necessarius.

Cerebrum cur albũ. Sed ea, quę secundum substantiæ rationem insunt, sequuntur ea, quæ temperiem consequuntur. Hæc verò sunt secũdę qualitates, inter quas, si considero colorem, cerebrum album esse debuit, tum ratione materiæ è qua constat, quoniam ex semine componitur; tùm ratione finis, vt animales spiritus limpidissimi, & non obscuri ac tenebricosi, quales sunt melancholici, existerẽt. Si verò secundo loco perpendo secundas qualitates tangibiles, cerebrum molle factum est à natura, & tenue. De mollitie loquutus est Galenus 8. *de Vsu part. 6 & 2 de Temperamentis ca. 1.* ibi enim asserit, cerebrum secundum substantiam esse mollius neruo, & neruom molliorẽ spinali medulla. *Cerebrum cur molle.* Est tamen cerebrũ, secundum anteriorem partem mollius, quàm cerebellum, quod est pars cerebri posterior. Oportuit autem molle esse cerebrum, vt facilè mutaretur, alterareturque, facileq. species susciperet, & susceptas admitteret, per totam sui substãtiam. Per hanc enim permeare debent, vt actiones principes celebrẽtur. *Cerebrum cur tenue.* Quoad tenuitatem, tametsi non negandum aliquam viscíditatem datam cerebro fuisse, quò nerui, qui ab eo oriuntur, al quam haberent firmitatem, 8. *de Vsu part. loco cit.* tamen viscíditas ea non est tanta, vt crassitiem etiam sibi adiungat. Debet autem substantia cerebri esse tenuis, ob easdem rationes; ob quas mollis esse debuit, præcipuè verò ob eam, vt spiritus animales facilè permeent per substantiam cerebri, quod indicatum fuit à Galeno, *in arte med. cap. 12.*

Restant postremò ea quæ accidunt. Ex ijs vero duò tantùm considerãda sunt, Figura scilicet, & cauitates. *Figura cerebri qua & cur.* Reliqua enim quæ cerebro accidere dicuntur, vt corpus callosũ, septum, fornix, testes & nates, quæ sunt caro cerebri, non debent hic perpendi, quoniam non faciunt immediatè ad operationes principes, sed ad conformationem cerebri. Figura igitur, Primò, sphærica est, vt cerebrum sit capax aeris, spiritus vitalis & sanguinis, vt ex his copiosus spiritus animalis generetur, qui necessarius est pro actionibus principibus obeundis. Secundò, est similis spiris & circumuolutionibus intestinorum. 8. *de Vsu part. 13.* Per has verò spiras & circumuolutiones concurrit cerebrum ad actiones principes, quatenus sunt viá spiritus animalis. *Cauitatũ cerebri vsus pro actionibus principib.* Quoad cauitates & ventriculos, concurrit per eos ad principes functiones, quatenus in his materia spiritus animalis perficitur, & exactè in spiritum animalem mutatur 7. *de Vsu part.* 8 tametsi ventriculi hoc modo ad ratiocinationem concurrant secundario, vt suprà dictum est, quoniam ad sensum, & motum faciunt principaliter. Atque hæc de secundo principaliter proposito dicta sint.

PARS QVAESTIONIS Tertia.

Propria sententia adstruitur.

Facultates principes esse in substantia cerebri nec sede distingui. DEVENIO ad tertium principaliter propositorum, nimirum ad decernendum, quid ad mentem Galeni, & veritatem sit sentiendum, de quæstione proposita. Dico igitur, cum actiones principes in vna substantia medullari cerebri perficiantur, non autem in ventriculis, quoniam spiritus animales,

males, qui sunt in ventriculis, faciunt ad sensum ac motum, vt demonstratum est, facultates illarum actionum productrices, nullo modo loco ac subiecto in cerebro distingui, ac propterea Aetium, Auerroem, Auicennam, & multos ex recentioribus esse deceptos, affirmantes imaginatiuam in ventriculis anterioribus, ratiocinatricem in medio, memoratiuam in postremo sitas esse ac collocatas. Hæc conclusio, tametsi satis ex fundamentis supra iactis est perspicua, nihilominus eam rursus tùm auctoritatibus, tùm rationibus confirmo. *Ac quoad auctoritates quidem attinet*, probatur hæc sententia. Primùm auctoritate Aristotelis. Is enim nunquam primum sensorium, quod ille cor puttat, sedibus distinxit: imò 2. *de anima in fine*, loquens de potentijs animæ ex professo, nullam penitus sedùm distinctarum mētionem fecit, & Alexander, genuinus Aristotelis interpres, 1. *de anima. c. de intellectu* contrariam sententiam defendit. Huc accedit quod *lib. de memor. cap. vlt.* affirmat Arist. qui facile discunt, eos difficulter memorari, quia humiditas, quæ facit ad imaginationē, nocet memoriæ. At hoc non esset verum, si in distinctis partibus fierent imaginatio & memoria. Posset n. pars, in qua inest imaginatio, esse humida, in qua memoria, sicca. *Probatur secundo*, auctoritate Galen. Nam hic imprimis locis, quibus id maximè erat necessariū, *lib. de differentijs sympt. de caussis sympt.* vbi rationes reddit læsarum principalium functionum, nunquam confugit ad distinctionem partium. Deinde multis in locis expresse docet contrarium, vt cum 8. *de Vsu part.* facultates omnes principes, in vniuerso cerebri corpore ait insidere: item cum *ibidem. cap.* 13. contra Erasistratum ait intellectum sequi ad bonam temperiem corporis cerebri: & 3, *de loc. aff.* 7. vbi cum Hippocr. affirmat. fieri melancholiam, si humor melancholicus incidat in mentem, id est, si afficiatur cerebrum, vt pars similaris. Sed clarissimè ex Galeno nostra adsertio probatur. Primò *ex arte Medica cap.* 12. vbi loquens de operationibus principibus. statuit operationes hasce pendere à substantia cerebri, eius temperie, ac consequentibus temperiem, & pro horum vario statu, variari etiam ipsas, nulla facta mentione varietatis, quæ est a loco. Ità enim ait. Si quis sit mobilis in opinionibus, is cerebrum habet calidum, si stabilis, frigidum. Rursus si quis habeat bonum ingenium, & benè discurrat, substantia cerebri tenuis erit, & mollis; si crassæ sit Mineruæ, & tardè discurrat, erit eadem substantia crassa. Adhæc, si quis ad discendum sit valdè promptus, & benè imaginetur, erit substantia cerebri facilè formarum susceptiua, id est, nec mollis nec dura aut sicca: at si nulla adsit, aut exigua promptitudo ad discendum, & difficulter fiat apprehensio, substantia cerebri non facilè suscipiet, & ideò nimis erit sicca. Rursus, si quis facile obliuiscatur, substantia cerebri erit valdè fluida: quod si retineat omnium rerum exactam memoriam, erit stabilis & firma.

Probatur auctoritate Aristotelis.

Probatur auctoritatib. Galeni.

In his verò omnibus, quis non videt de tota cerebri substantia medullari, loqui Galenum? Probatur secūdo, ex 2. *de motu musc. cap* 6. vbi asserit partem illam animę, quæ imaginatiua dicitur, quæcunque sit, eandem recordari, & ideò animam, si insignes impressiones, & species in imaginatione receperit, necessario eas conseruare, hocque esse memorari, si vero obscurè id fiat

Eadem animæ facultas imaginatur & recordatur.

fiat & superficie tenus, non conseruare, & proinde obliuisci. Id quod vult etiam Arist. cum memoriam definit phantasiæ habitum. At si vna & eadem animæ pars, seu facultas, simul imaginatur & meminit, quid clarius est, quàm frustrà quæri, an memoria & imaginatio distinguantur sede seu loco. Sed

Probatur rönibus. Auctoritatibus h s:t'am ratio ad stipulatur. Quia primò dantur affectus, in quibus sola cerebri substantia læsa, non secundùm partem determinatam, sed tota, modò ratio læditur, modò imaginatio, vt fit in phrenitide, & melancholia per essẽtiam. Secundò spiritus animalis, qui est instrumentum facultatum principum, vt dictum est, diffusus est per totam substantiam cerebri, 7. *de placit.* 7. Quid igitur obestet, quo minus & ipsæ per totum diffusæ sint? Tertiò, probant idem sensus auditus; qui fit à lateribus capitis, & respondet mediæ parti ipsius cerebri, & sensus tactus, qui efficitur in toto corpore. Si enim sedibus distinctæ sunt facultates, & imaginatiua anteriorem cerebri partem occupat, necesse erit speciem audibilem, si repræsentari imaginationi debeat, priùs transire per cogitatiuam: speciem verò tactilem, & per memoriam, & per cogitationem: quippe cum, ea per neruos, qui ad spinalem medullam, & per hanc ad postremam cerebri partem terminantur, cerebro communicetur, vt patet.

PARS QVAESTIONIS Quarta.

Quæ in contrarium adduci possunt, remouentur.

Sed iam remanet, vt tandem, quæ obijciuntur nostræ opinioni, diluantur. Sunt autem tùm rationes, tùm auctoritates. Rationes hæ sunt. I. Operationes nobiles & plures, plura debent habere organa propria, & adæquata. Sed actiones principes sunt nobiles, & numero tres. Ergo & tria instrumenta distincta habere debent. Quare, cum in cerebro sint tres ventriculi, qui sunt anteriori parte, erunt ad imaginandum, medius ad discurrendũ, postremus ad memorandum. II. Si operationes principes non essent distinctæ sede, ac subiecto in cerebro; Ergo ab vnica cerebri temperie penderent. At hoc falsum est. Quia dato hoc, omnes simul læderentur, quod rursus falsum est, quoniam *lib. de differ. sympt. cap.* 2. & 4 *de loc. affect.* 2. vna læditur altera manente illæsa, exẽplo Theophili prudenter quidem differentis, imaginantis tamen tibicines esse in cubiculo: & alterius, qui singulis vasis rectè nominatis, ob imaginationis integritatem, ea tamen iussus proijcere, proiecit, ob discursus deprauationem. III. Anima est actus corporis, qui secundum nobiliores operationes, nobilioribus instrumentis vti debet, secundum ignobiliores, ignobilioribus. At imaginatrix est ignobilior, ratiocinatrix & memoria nobiliores. Ergo illa imperfectiori instrumento, hæ verò perfectiori opus habent. Atqui in anterioribus cerebri ventriculis sunt spiritus animales imperfectiores, in medio & postremo perfectiores. Ergo in illis imaginatiua, in medio discursiua collocanda. IV. Ab ordine harum operationum. Sensus ferè omnes in anteriori capitis parte siti sunt. At sensuum spectra imaginatio concipit: ab hac ratio concitatur: hæc memoriæ ideas rerum commendat. Ergo hoc etiam ordine sitæ sunt. V. Imaginatio requirit substantiam molliorem, cum fiat receptione;

Fundamenta sententiæ aduersæ. Rationes sex.

memoria duriorem; raciocinatio mediocrem. At anterior cerebri pars mollior est, media mediocris, postrema dura. Ergo. VI. Ex Physiognomonia. Qui amplum habent occiput, pollent memoria, quibus syncipnt & fons prominent, hi imaginatione præstant. Ergo

Auctoritates cùm aliorum: tum quatuor Galeni.

Præter rationes sunt auctoritates, Aetij *lib. 6. cap* 2. Auicennæ *prima primi doct.* 1. *cap.* 5. *& prima tertij, tra.* 1 *cap* 2. Auerrois 4. *Colliget.* 40. Imò etiam Galeni. Primum. n. in 4. *de loc. aff. ca.* 2 læsa discursiua facultate, apponit remedia mediæ capitis parti, & paulò infrà dicit, in Caro læli anteriores ventriculos cerebri: at Carus *ex lib. de diff. sympt. cap* 3. est resolutio imaginationis. II. 1. *Prorhet.* 27. permutationes sympt. in phreniticis fieri dicit, quòd modò vna pars, modo altera afficiatur: hoc. a. non potest esse, nisi in diuersis partibus diuersæ fiant actiones. III. *In lib. de occul. tract.* 2. phantasiam in partem anteriori, memoriam in posteriori, rationem in medio collocat. IIII. 3. *de placit.* 8. admittit fabulam Mineruæ, quam dicit natam ex vertice Iouis, quia medio in ventriculo Sapientia.

Respondetur ad rationem primam.

Sed his omnibus facilè respondetur, Ad primam igitur rationem, Dico, non esse necessarium multiplicari organa, ad multitudinem actionum. Quia natura, quoad fieri potest, paucioribus instrumentis est contenta, dum modò actiones cômodè per ea fieri possint. Nam in corde tres sunt facultates, irascibilis, pulsatilis, & spiritus generatiua, quarum operationes fiunt à corde toto, non autem à partibus cordis separatis. Et idem in membris naturalibus obseruatur. Nam habent quatuor facultates naturales, attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem. At harum omnium actiones fiunt ab vno membro, in quo sunt facultates illæ, non autem à pluribus membri partibus. Sed & aloe, *ex lib. Quod mores &c. cap.* 2. est vna, & nihilominus plures habet facultates, nempe bilem purgandi, ventriculum roborandi, & agglutinandi. Neque verò inconueniens est, ab vno secundum diuersos respectus, & secundum varias dispositiones, diuersas pendere actiones. Nam, cum in vnoquoque organo, vt dictum fuit, sit pars, cui debetur actio, sit huius partis temperies, sint tandem quæ consequuntur temperiem, quid impedit, quin, pro horũ varietate, variæ ab vno prodeant actiones: supposito, quod illud vnũ sit dispositum ab illis pati. Id quod maximè liquet in facultatibus naturalibus. Nam e. g. ventriculus diuersissima munia obit, attrahit, retinet, alterat, expellit, mediante sua temperie, prout multiplicem varietatem suscipit. Nam merito caloris alterat & per fibras longas attrahit, merito siccitatis retinet, per fibras transuersales: meritò caloris expellit, per fibras obliquas. Neque hoc tantùm in actionibus ventriculi secundum naturam spectatur, sed idem etiam accidit in his actionib. læsis. Nam & tùm ab intemperie contraria temperiei illi, prout varia est, ita variæ illæ læduntur. Nam humida intemperies lædit retentionẽ, alteratricem frigida, & sic, absque eo quod sit distinctio locorum & subiectorum, accidit, vt vna illarum actionum lædatur, altera non Cum igitur ità res habeat in facultatibus naturalibus, cur non idem accidere possit facultatibus principibus, vt absque eo, quod sint distinctæ sede, varias producant operationes, iuxta diuersam illarum secundum naturam dispositionem, penes variam temperiem, & varias qualitates se-

Nõ incõueniẽs ab vno fieri plures actiones, & id quemodo.

cundas

cundas, temperiem consequentes, quæ superiùs sunt explicatæ in fundamento secundo: & rursus, si cerebrum afficiatur præter naturam in temperie, & penes secundas qualitates, prout intemperies erit varia, & contraria temperiei huic, atque illi, qua cerebrum operatur, itá etiã modo vna, modò altera vitietur operatio. Atque hoc clarissimè colligitur, ex 3. *de loc. aff.* 5. vbi loquens Galenus de symptomatibus facultatis principis, statuit pro varijs intemperaturis, & varijs alijs caussis, modò vnam, modò alteram lædi actionem. Exempli gratia, dicit ipse, quamuis ratio, & memoria lædantur à frigiditate, quæ omnes actiones principes torpidas reddit; nihilominus frigiditas remissa memoriã lædit, quòd si illa intendatur, rationem quoque vitiat; quibus verbis manifeste vult, requiri determinatam quandam causam, & dispositionem facultatis ad patiendum in organo ab illa causa. Ex his verò, quæ pro solutione huius rationis dicta sunt, patet etiam, quid respondendum sit *ad rationem secundam*. Nam tametsi operationes principes fiant in tota cerebri substantia, tamen, quemadmodum in statu secundum naturam, eo quod plura concurrunt, quæ vnam vel alteram operationem iuuant, variæ operationes ab vna cerebri substantia fiunt: sic in statu præter naturam, pro varietate illorum plurium, quæ vnam vel alteram vitiant, intemperaturarum scilicet, & intemperaturas consequentium, potest lædi vna, non læsa altera. Et si quis obijciat, quod læsa facultate imaginatrice, necessariò læditur discursus, quia facultas illi discursus inseruit, & quia sit nexus quidam harum facultatũ. Respondeo nexum hunc seruari solùm in statu secundum naturam, non autem præter naturam, in quo seiunctum lædi possunt actiones illarum. Vel respondeo, ratione huius nexus lædi discursum per accidens, per se verò lædi illum aliquãdo, & separatim, absq. imaginationis læsione, ob vitium aliquod cerebri, & spirituum animalium. Atque hæc responsio satisfacit argumento, nec puto dari posse meliorem ab ijs qui concedunt posse vnam lædi alia læsa. Audiui tamen, qui responderent, negando lædi posse vnam illæsa alia. Putant n. semper eas simul lædi, maximè imaginationem & discursum, saltem secundum idem obiectum. Vnde respondent ad exempla Theophili, & alterius phrenetici vasa proijcientis, Theophilum quidem sapienter ratiocinatum esse de obiectis alijs, non a. de tibicinibus: phreneticum autem illum alterum, imaginationis integritatem habuisse, circa vasorum nomina, non. a. circa proiectionem. Ad Galenum autem, qui videtur dicere læsam fuisse in Theophilo imaginationẽ, citrà læsionem discursus, & contrà esse factum in phrenetico altero: respondent, illum hoc tantum velle, non læsam fuisse vtraq. per se, principaliter, & eodem modo. Et si rursus qui obijciat Theophilum etiam circa tibicines benè discurrisse, cum rectè sequatur, sunt hic tibicines me molestantes. Ergo eijciendi: respondent rursus, rectè quidem intulisse, sed malè composuisse, id est, propositionem falsam fecisse, hanc sc. hic sunt tibicines. Pertinet autem ex Arist. ad intellectum, non minus componere & diuidere, quàm discurrere. *Ad tertiam rationem*, Respondeo, illam falso supponere actiones principes perfici in ventriculis cerebri, cum tamen in substãtia cerebri perficiantur, vt ex Gal. suprà demonstrauimus. *Ad quartam*, Responde-

Ad rationem secũdã responsio prima.

Obiectionis solutio.

Responsio secunda.

Respon. ad tertiã rationem.

Ad quartam.

tur, ordinem illum operandi nihil nostræ sententiæ efficere. Non enim minùs, in eadem parte si insint facultates principes, vna alia prius in actum exire poterit, quàm si sint in diuersis. *Quinta, & sexta* ratio illud tantùm probant, actiones his, licet in omnibus substantiæ cerebri partibus omnes obeantur, magis tamen alia aliam vigere in hac, vel illa parte, prout in hac vel illa, aut temperies illi est commodatior, aut spiritus sunt perfectiores. Hoc verò nos non negamus, sed id tantum dicimus, obiri in omnibus.

Ad quintam & sextam.

Ad auctoritates Aetij, & Auicennæ, non respondeo, quòd in verba ipsorum non iuraui. Quoad Galen. Dico, dum apponit remedia syciti, id facere, non quia facultates sint distinctæ sedibus, sed quia vis medicamentorum per partem eam celerius permeat. Ad id de Caro, quod fiat læsis ventriculis anterioribus, & quòd si resolutio imaginationis. Respondeo, id dici à Galeno ideò quoniam in arteriore parte cerebri sunt nerui sensitiui, qui ad propria organa sensuum perueniunt, vnde læsa anteriori parte sensus læditur, & proinde imaginatio, sed per consensum, quia species à sensibus non recipiuntur, atque sic imaginatio ociatur. Quod verò de Catalepsi dicitur, in ea affici partem posteriorē cerebri. Ad id Respondeo, id dici gratia motus, qui ex toto aufertur, non autem gratia actionis principis. Nec obstat, quòd ibidem etiam dicat Galenus, affecto anteriore vētriculo affici & supremum, & exinde vitiari rationem, quoniam Gal. non respicit ad affectionem ventriculorum, sed ad affectionem cerebri in ductum, ex læsione ventriculi supremi. Quo in casu dicit Galenus, læso corpore cerebri lædi etiam discursum, vt ex hoc loco potiùs colligatur, principes actiones fieri in substantia cerebri, quàm alia in parte. Ad auctoritatem *ex 1. Prorhet.* Respōdeo, verum esse variari Symptomata in cerebro, prout ipsius partes diuerso modo leduntur. Nam aliæ penes temperiem, aliæ penes secundas qualitates læduntur, & proinde varia fiunt Symptomata. Non tamen hoc accidit, quia actiones hæ fiant in diuersis locis. Verum, esto etiam quod partes diuersæ lædantur, intelligendum id tamen quatenus est vna, cui primùm debetur actio, altera, quæ vsum præstat. Vnde ad harum læsionem, actio modò primariò læditur; vbi primum instrumentum afficitur: modò secundario, vbi pars vsum præbens vitiatur: non tamen id fit, quia in diuersis locis fiant actiones. Ad auctoritatem, *ex lib. de oculis*. Respondeo, librum illum non esse Galeni legitimum, & proinde nihil valere locum adductum. Ad illud, quod, *ex 3. de placit.* 8. adfertur, de fabula Mineruæ ortæ ex Iouis vertice. Respondeo, nihil illud contrà nos facere. Galenus enim ibidem expresse eam applicat, non an sapientiam, vt Chrysippus & alij Stoici: sed ad spiritus animalis generationem, & id vult, præstantiorem esse spiritum in illo ventriculo, quàm in anterioribus. Sed de præsenti quæstione hæc satis sunto.

Respondetur ad auctoritates Galeni.

Ad primā.

Ad secundam.

Ad tertiā.

Ad quartam.

FINIS.

IVLII CAESARIS CLAVDINI PHILOSOPHI ET MEDICI BONONIENSIS.

DE CATARRHO TRACTATVS.

VM multi sint affectus, in quibus præ cæteris medici desudare industriam, & studium decet: tum haud scio vllusne sit, qui hoc nomine Catarrho, vel possit, vel debeat anteferri. Nam præterquàm, quod malum hoc communissimum est nostris temporibus, & plurimorum morborum seminarium, ac veluti mater, etiam homini cumprimis, & forte soli est infestum. Cuius rei tres ego causas existimo, vnam, insignem cerebri humani humiditatem, ob quam Aristot. 10. *probl.* 1. hominem magis cæteris brutis tussire affirmauit: alteram, ingluuiem, cui præ cęteris animantibus, magno suo malo, homo est deditus: vnde Plato 3. *de Resp.* sub persona Socratis, scriptum reliquit, non fuisse cognitum tempore Homeri Catarrhum, seu suo demùm tempore, ob exuperantiam cibi, & potus, genus mortale inuasisse: postremam, situm ipsius humani capitis, quod veluti tectum domus corporeæ, & tanquam ignis caminus, fumos & vapores omnes, qui in corpore gignuntur destillationũ non infimas causas excipit. De hoc malo, pro viriũ mearum tenuitate, acturus in præsentia, nihil dubito, quin medicinæ quidem studiosis rē gratam & vtilem; alijs verò omnibus non iniucundam, suscipiam tractãdã. Quare nec de vtilitate tractationis, huius, nec de eius difficultate, quicquam mihi propositum est, vt fieri solet, in eius limine differere: quippe quorum alterum ex sese manifestum est, nec eget demõstratione: alterũ ex ipsius dissertationis nostrę decursu satis, opinor, euadet cõspicuum; ita vt non sit necesse, lõgè petitis rationibus illud ostẽdere. Ad rem igitur ipsam recte accedam, vbi tantillum priùs de Methodo dixero, qua vsurus sum. Hæc verò nihil ab eo recedet, quem aliàs, in singulis enarrandis morbis, tenere consueui. Considerabo enim, vt in alijs hactenus, ita hoc etiam in malo, quædam gratia finis medici: quædam gratia mediorum ad finem. *Gratia finis* per pendam Nomẽ, Genarationem, Essentiam, Differentias ac proprietates, Signa vocatas; & ratione essentiæ rursus formam, subiectum patiens, causas. *Gratia verò mediorum*

Catarrhus cur hominem imprimis affligat.

1

2

Ordo in hoc tractatu seruandus.

ad finem de Indicationibus curatiuis, Prognoſtico, & Materijs præſidiorum pertractabo.

Sed age ſingula, eo quo propoſita ſunt ordine, perſequamur.

NOMEN.

Nominis Catarrhi declaratio.

QVantum igitur ad nomen attinet, per Catarrhũ intelligo vitium cerebri, prout eſt organum, non quidẽ facultatis animalis, ſed naturalis nutritiuæ, merito cuius etiã alijs facultatibus miniſtrantibus vtitur, & habet actiones communes cum alijs partibus corporis. Sumitur vero hoc nomen catarrhi, aliquando latius, aliquando preſſius. Nam cum catarrhus nomen a græcis mutuatũ, latine deſignet deſtillationẽ, ſeu defluxũ a capite in varias corporis partes; hinc, ſi conſideretur, prout refertur ad omnes è capite defluxus, in quamcũque fiant partem, latius nomen eius ſumitur, ſicque de eo locutus eſt *Plat. in 3 de Repub. & Gal. 3. aph.* 12. Atque catarrhum hoc modo acceptũ. Hippocr. ſi Celſo credimus *lib.* 4. *c.* 2. Coryzam nominauit; quod tamen nomen, cæteri poſt ipsũ Græci, in ſola grauedine ſeruarunt, deſtillationem vero illam indifferentẽ appellarunt *καταςαγμὸν*: quemadmodum Cælius Aurelianus inter Latinos lib. ſecũdo, cap. ſeptimo, influxionem. Preſſius vero accipitur pro decubitu ad ori proximas partes tãtum, nimirũ ad palatũ, & os, nares, & fauces; quomodo ſumitur 3. *de ſympt. cauſ.* 4. Quocumque autem modo ſumatur, ſẽper catarrhus, ſi de notionali eius definitione ſermo ſit, cum *Paulo*, erit deſcenſus humoris excrementitij a capite in partes ſubiectas, aut cum *Auicenna*, curſus materiæ a cerebro præter naturam, vt interim de fluxione a capite, & non ab alijs corporis partibus mihi ſit ſermo.

GENERATIO CATARRHI

Generatio Catarrhi.

GEneratur catarrhus, vbi cerebro occurrit aliquid morbificũ, non modo in eo genitum, ſed etiam a toto, vel parte aliqua communicatum, merito cuius facultas eiuſdem alteratrix fruſtrata, excrementum craſſum, quod gignit, gignit morbificũ ita vt è cerebro egrediens corpus neceſſario lædat. Hic vero modus generationis, vt intelligatur, illud in memoriam reuocare oportet, quod traditum eſt a Galeno, & ab alijs medicis ſæpe, nempe ſingulas noſtri corporis partes ad ſe trahere alimẽtum, quo nutriantur: cæterum, ſi huiuſmodi partes bene valeant, & alimẽtum ſit probum, tunc optimam fieri concoctionem, & pauca progigni excrementa; contra, ſi partes male habeant, vel alimentum prauum ſit, tunc coctionem vitiari, & parum alimenti in ſubſtantiam partium mutari, multa autem generari excrementa. Hac.n. ipſa ratione catarrhus quoque generatur 7. *de vſu part.* 1. Si enim cerebrum bene habeat, ſanguiſque laudabilis ad ipſum mittatur, tunc optima fit coctio, & pauca excrementa generantur, quæ facile per opportuna loca naturaliter, & ſine noxa aliqua expurgantur. At ſi cerebrum male habeat, & ſanguis morbificus illi occurrat, rationi conſentaneum eſt, alimẽtum fore paucum, excrementa vero copioſa, ſæpius etiam mala qualitate referta; quæ cũ à natura non poſſint regi, & detineri, ad partes ſubiectas, per vias patẽtes, à cerebro pręcipitantur; cum natura comparatum ſit, vt vnaquæque pars, quæcunque illi moleſta ſunt, ad alias partes propellat. 2. *de differ. febr. vltimo, lib. de cauſis morb. c.* 6. & 3. *de facul. natur. cap.* 13.

ESSENTIA CATARRHI, & eius causæ.

Definitio catarrhi, & eius explicatio.

EX his catarrhi definitio hęc colligi potest, vt *Catarrhus sit excrementũ crassum a cerebro prodiẽs, & corpus lædens, in cerebro ob frustratam coctione genitu* In hac vero definitione causæ oẽs catarrhi continentur, formalis.s. materialis, & efficiẽs. Nã finalem non habere locũ in affectu præter naturã de se manifestum est. Formalis igitur causa ijs verbis continetur, *excrementum crassum*. Nec obstat quod catarrhus significet motũ, excrementũ autem sit mobile. Quia in catarrho semper fluit materia morbifica, quo fit, vt per hanc omnino ille definiendus sit definitione essentiali. Nam si definiretur per fluxionẽ definitio potius esset notionalis. Dicitur vero excrementum, ad differẽtiam alimenti, quo cerebrum nutritur. Dicitur excrementum crassum, quoniã in qualibet coctione duo generantur excrementa, vnum tenue, aliud crassũ Tenue in cerebro est vapor, qui in sublime elatus per suturas cranij excernitur Crassum est mucus pituitosus, qui per membranam perforatã egreditur, & ad varias partes, potissimũ vero ad os perducitur. Est autem excremẽtum in catarrho necessario crassum. Nam tametsi tenue etiam adsit aliquando, semper tamẽ cum crassa illud est mixtum. Materialis causa explicatur, dum dicitur *excrementum cerebri ab eo prodiens, & corpus lædens.* His.n. verbis significatur locus generationis, nimirũ cerebrũ. significatur & locus affectus, nẽpe corpus. Sed & præter hæc ijsdẽ designatur, excrementum hoc esse, & Symptoma, & causam morbificam. Nam cum sit affectus præter naturã necessario erit vel morbus, vel causa morbi, vel symptoma. Non est morbus, vt de se patet. Est igitur causa morbi, qua lædit corpus: est symptoma ex genere excreti mutati, prout predit a cerebro præter naturam. Nam de ratione catarrhi est, vt generetur in cerebro, sicuti videbimus. Porro egredi, seu prodire a cerebro debet catarrhus. Alias n. non esset catarrhus. Cum autem egrediatur, necessario delabitur in partes alias a capite, & proinde in totũ. Lædit vero totum, quoniam est morbificum, & quid præter naturam, quare intẽperantias, febres, malas compositiones, solutasq. vnitates parit. Cum.n. in corpore, & eius partibus quiescat catarrhus, statim, ac è cerebro egressus fuerit, & ibi quiescat præter naturam, necessario lædit, & ipsũ, & partes illius, *ex Hipp. de nat. hum. com.* 1. *tex.* 21. propositam nob s *a Gal.* 3. *aph.* 12. *&* 3. *de sympt. caus* 4 Caolam efficientem immediatam, & proximam illa verba commonstrat, *genitũ ob cerebri concoctionem f. ustratam*.

Causa catarrhi materialis.

Catarrhus & symptoma est, & causa morbifica.

Causa catarrhi formalis.

Verum vt exacte tota hæc definitio, & consequenter essentia catarrhi intelligatur, circa formalẽ causam, & efficientem, frustratam cerebri eoncoctionem, fusius digrediendum nobis est, quam factum sit.

Causa efficiens.

Quoad excrementũ igitur, ipsum considerare dupliciter oportet, pro ut agit in corpus, & prout ipsum lædit. Prioris ratione de speciebus eius agẽdũ est. Ideo enim agit, quia specie est determinatũ. Posteriores causa de eiusdem vitio dicendum est. Ea siquidem ratione lædit, qua præter naturam est, & vitiosum.

De causa Catarrhi formalis, idest de excremẽto catarrhoso digressu.

Circa primum. Excremẽtum hoc est substantia mucosa, vel syncera, & dicitur mucus pituitosus; vel permista cum sanguine, bile, melancholia, & mucus vocatur modo sanguineus, modo biliosus, modo melancholicus.

Excremẽti species.

Circa secũdũ, *Gal. lib. de dif sympt.*

Excremẽti vitia.

c. vlt. proponit omnia vitia huius excrementi. Peccat siquidem substantia, quantitate, qualitate, quiete, & motu. *Substātia* peccat, quatenùs potest esse putridum, veneficum, venereum. Obseruātur enim non raro vagantes Catarrhi venenati, ac pestilentes, non secùs, ac venerei. Peccat *quantitate*, quatenùs emittitur ex cerebro maiori copia, quàm decet. Peccat penes *qualitatem*, tùm primam, tùm secūdam. Penes primam, prout sentitur ab ægris calidum, vel frigidum. Penes secundam in vitio est, ratione, vel modi substantiæ, prout est crassum, aut tenue; vel obiectorum sensuum, coloris puta, dum est flauū, rubrum, viride, nigrum, & splendens vt vitrum; odoris dum fętet; saporis dum dulce, amarum, acre, salsum, acidum gustu deprehenditur. Atqui de tenui, & crasso quædam occurrunt animaduertenda primum excrementum catarrhale, & si tenue sit; à prędominio semper habere aliquam crassitiem vti superius est adnotatū; præterea vbi fuerit tenue non tātum calidum, sed etiam frigidū, & aquosum esse potest, quod generari in capite colligo *ex Gal. 1. prorrhet. com.* 12. asserente aliquando à cerebro in os confluere quid simile lachrymæ tenui, à quo sputatio, & salutatio quoque pendere consueuit. Tandem, & id addendum excremētum, idem si fuerit crassum non semper frigidum, sed & calidum existere posse, quod crassum euadit ob calorem absumentem subtiliores partes, & propter id densantem. Redeo igitur, & dico excrementum catarrhale peccare etiam secundum *quietem*, quatenùs detinetur, seu quiescit extra cerebrum. Ibi enim semper præter naturam est, nisi egrediatur per nares, præcipuæ vero per os suo tempore. Dico extrà cerebrum esse præter naturam. Nam si aliquis quęrat, sitne in cerebro secundum naturam, ei respōdeo esse, dum modo ne copiosiùs generetur, aut per vias cōuenientes non excretum detineatur Nam vt sic, etiam in cerebro euadit morbificum, & varia mala capitis parit, vt Apoplexiam, capitis dolorem, & huiusmodi. Peccat tandem *motu*, quatenùs præter naturam excernitur. Porrò ratione huius motus perpēdere oportet, terminum à quo fluit Catarrhus, spacium per quod fluit, & terminum ad quem fluit. Terminus à quo est cerebrum *6. de san tuen. 9 & 3. aph. 13. & 3. de caus. sympt.* 4. Est autem cerebrum nulla alia ratione terminus à quò, nisi per motum transmissionis, quà scilicet à se propelli excrementa *3 de sympt. citato.* Propellit verò, quia expultrix, vel euadit robustior, vt ei retentrix cedere cogatur; vel impellitur ab excremento. Euadit expultrix robustior, dum subito, vi externi aeris, cerebrum densatur, aut capiti repleto aliud quocunque occurrit vehementer frigidum, à quo materia veluti à manu infrà exprimatur 3. *aph* 12. id quod eò accidit magis, si frigiditati iungatur siccitas. Sic enim magis violenta sit expressio. Vnde oxyrhodinorum, & aliorum id genus medicamentorum occursu, non raro Catarrhi concitantur. Impellitur eadem expultrix ab excremento peccante, vel copia, sic enim suo onere afficit expultricem; vel qualitate, sic enim tenuitate, acrimonia, malignitate &c. eamdem stimulat. Atque hùc referenda est colliquatio facta à causa calefaciente, vt aere calefacto à sole, vētis calidis igne. Nam media colliquatione attenuatur excremētum, & fluxile acreque redditur. Breuiter hùc pertinent, non tantū quæ robur, & impulsionē expultricis per se promouent, sed quæcunque adiuuant eamdē, vti sunt causę omnes liquantes,

In substātia.

In quantitate.

In qualitate.

In quiete.

In motu.

1. *Ratione termini a quo fluit.*

Cur à se cerebrum expellat excrementū catarrhosum.

tes,

tes,& exprimentes, balneum laxās, perturbansq; capitis lotio(hinc mulieres frequenter fiunt catarrhosæ) exercitatio nimia,animi pathemata, tegumenta capitis calida, & grauia. Ex parte liquationis, repletio vero nimia cruditas,tegumēta capitis frigida,& leuia;irrigatio, capitis causa frigida,otiū nimium, pathemata animi refrigerantia;ex parte exprimentis causæ. Quarum causarum occasione noto,fieri posse, vt Catarrhus sit calidus, cerebrum frigidum, & contra; tametsi sæpe sint similia. Id quod animaduertere plurimum ad curationem facit.

2. *Ratione spacij per quod fluit* Spacium per quod fluit Catarrhus *ex Hippoc.l b. de glādulis.* est vel secundum naturam, & hoc pertinet ad palatum,nares,&c.vel præter naturam,& pertinet vel ad spacia inania inter membrum, & membrum, vt cum materia per partes externas delabitur à cerebro: vel ad organa tùm animalia, vt quando materia destillat per spinalem medullam, & neruos:tùm vitalia, vt quādo descēdit per Tracheam: tùm naturalia, vt quando defertur eadem per Oesophagum,venas, arterias.

3. *Rōne termini ad quē fluit.* Terminus ad quē Catarrhus præcipitatur, est tū totū corpus,tū quęlibet eius pars. Pro huius verò termini ratione,materię defluxus varia mala & multiplices morbos excit. vbi.n. ad totū ea deferatur, si descēdat per venas,febres causat catarrhales,putrescēte in ijs eo,quod influxit:& totius manciē(sāguini.n.cōmixta,causa est,quo minus benè corpus nutriatur)si per arterias non modo febres, *Mala quē parit Catarrhus.* sed obstructiones etiam hinc difficiles spirationes mutationes in pulsibus insignes p spacia inania, & partes externas,Cachexiam. Quod si in *In toto.* partes certas decūbat, hę necessario sunt extrà cerebrum,& pertinent ad organa, tū animalia,tū Vitalia, tùm naturalia.Per animalia organa intel- *In partibus animalibus.* ligimus,tū eas omnes partes,quæ caput circumstant,tū precipuè organa sensus,& motus propriè dicta.Quoad partes caput circūstantes,ad oculos fluens, Epiphoram catarrhalem producit, ad nares, coryzam Græce, grauedinem Latinis,*3.de sympt.caus. c.4 2. Progn. tex.49.*ad fauces], quandoq; anginā,ex *Hippoc.& Gal.3.aph. 16.* maximè si pluuiosis temporibus stillet;sępissimè ex *6.de tuē.sanit.c.9.* brancon,seu raucedinē.nā primū fit vox rauca,deinde parua, tādem nulla:ad os,& palatū,Catarrhū nomine generis dictū:ad gargareonem,vuā, seu staphylen:ad dente, eorū perforationes,dolorē:ad glādulas oris,antiades,& paristhmia,prout recipitur vel in glaudulis,quæ in oris vtrinque sunt,vel in eis proximè adiacētibus. Si verò fluat ad organa sensum,fiunt cęcitates,surditas,tinnit⁹,fluctuatio, odoratus priuatio: Si ad organa motus,in neruorum originibus,apoplexias,paralyses,stupores,tremores,cōvulsiones;in articulis, dolores catarrhales excitat(dico dolores catarrhales,quia etiā in alijs fluxionibus cōcitantur)Quoad vitalia organa,illapsa *In vitalibus.* in pulmones,præter Catarrhū nomine generis dictum, *1.aph.12.*tussim, asthma,et phtisim:in pleurā,tumorē catarrhalē:in thoracis cauitatē,empyema efficit,*7 aph.38.*Quoad natu- *In naturalibus.* ralia,in vētriculo cruditates parit,& appetentiā lædit, *1. de sympt. caus.7.* ob humiditatē, & frigiditatē.nec.n. omnis frigiditas appetētiā facit, sed ille tantū, cui iungitur siccitas, teste Gal.*2.aph.com* 20in intestinis, dolores colicos,fluxus alui cerebrales, & catarrhales; ī venis iecoris,lienis,obstructiones,& inde febres,hydropes etiam,ob materiam refrigerantē,& alia mala plurima, & pessima Quomodo autē vnaquæq; harū partium acquirat rationem termini ad quē,

facile est intelligere Nam cum fluxio fiat, vel transmissione, vel attractione, certum est, partem quamlibet iam dictarum, euadere terminũ ad quem, ratione transmissionis quidem, quatenùs suscipit influentem materiam, ob imbecillitatem, vel in ipsa temperie, dum est aut frigida nimis, aut humida, aut frigida, & humida, vel in compositione dum pars est referta vasis amplioribus, aut cõstat ex substantia rariore: ratione verò attractionis, quatenus vel calore, vel dolore affecta est, eoq. necessario intensiori, quam sit in termino a quo.

Difficultates tres ex dictis emergentes.

Verùm circà ea, quæ dicta sunt, aliquot occurrunt difficultates, vna spectans ad ea, quæ circa terminum a quo allata sunt; aliæ ad ea, quæ de spacio sunt definita. Quoad primũ, Contra id, quod circa terminum a quo dictum est, Catarrhum concitari a frigore, per coarctationẽ exprimente, insurgit Mercatus, *cap. de catarrho, in sua Praxi, de morbis particularibus*, probatque suam sententiam ea ratione, quod impossibile sit, cerebrum, viuente animali, tantam sustinere posse frigiditatem, quanta ad hoc requiritur, vt partes, præ congelationeq; condensatę, expressionem faciant. Propterea putat ipse, Catarrhum quidem concitari, tùm à calore, tùm a frigore externo, sed vtroq; liquefaciente: ac calorem quidem, id per se, & immediatè præstare: frigus vero per aliud, & mediate, nimirùm qua partes eximias densando calorem partium interiorum cogit, & auget, qui postmodum materiam catarrhalem fundit, & liquat. Sed hæc sententia manifeste contrariatur Hippocrati, *in lib de loc. in hom. in lib. de morb sacro tex.* 15. *& Gal.* 3 *aph.* 12 vbi Catarrhus concitari traditur, a frigido exprimente, non antem calore, cogente, & Gal. *loco citato*, vtitur exemplo, spongiæ, manibus expressę. Sed & ratio eam refellit. Sępe enim accidit, vt tam celeriter nomines incidant in defluxũ catarrhalẽ, ex frigiditate, vt nullo modo fieri queat, vt per frigus tam cito calor partium internarum augeatur, cum hoc non nisi tempore cõtingat. Pręterea, frigiditas hæc est ambientis, & nõ cerebri, quæ occurrens capiti repleto, panniculos cerebri coarctat, qui angustiori spacio conclusi, exprimunt humorem excrementitium replentem. Nec verò frigus illud ambientis, id agit congelando, sed coarctando: quod pulcherrimè exemplo pulsus, & respirationis explicare licet: quippe in quibus manifestè videmus, per coarctationem excremẽta fuliginosa expelli. Ex quibus patet, rationem Mercati supponere falsum, nimirum fieri congelationem.

I. Vtrũ Catarrhus possit concitari a frigore exprimente.

Quoad difficultates circa spaciũ, p quod defluit Catarrhus, *Fernelius li.* 6. *Pathologia. c.* 18. nullo modo vult per venas, saltem in arthritide, permeare materiam a capite defluentẽ. Argumentum eius est. Quia pituita è cerebro defluens, causa arthritidis, è venis nequaquam excidere pura posset, cum in venis omnes humores sint commixti. Excidit autem pura, quia si simul cum sanguine excideret, ille in articulo collectus, necessario faceret inflammationẽ, quòd ab ipso refellitur. Augetur difficultas, per id, quod etiam ad neruos, & spinalem medullam, referri potest. Quia nimirũ si materia catarrhalis per has partes deferretur, necessariũ esset sanguinem, alimentum totius corporis, & spiritus animales, inspurcari. Verũ hæc pauci sunt, meo iudicio, momenti. Nã quantum ad id attinet, quod non apparet quomodo succus syncerus possit expelli, dico in primis, hoc fieri, vbi facultatis expultricis, cũ

II. Vtrũ possit Catarrhus fluere per venas?

pro-

proprium est, vt id tantum expellat, quod noxium est. Dico prętereà, noxium hoc non esse ita purum, vt excludat omnem mixtionem, sed purũ à prædominio, quoniam vel nihil, vel parum quid, ei admiscetur. Qua etiam de causa non fit inflammatio, & si sanguinis aliquid simul excidat in arthritide. Pręter quam ad hoc vt fiat inflammatio materia sanguinea debet colligi in substantia membrorum in arthritide verò sæpe intra cauitates articulorũ recipitur; tametsi etiam, & id affirmare liceat; in articulorum doloribus partes adiacentes corripi inflammatione. Sed nec necessariò humores alimentales cõspurcantur. Quia hoc tùm fit tãtum, cum excrementitij humores moram trahunt in venis, nõ autem cum per eas solummodo deferuntur, quemadmodum in præsenti casu non rarò accidit. Accedit, quod tametsi aliqua conspurcatio sanguinis accidat, id tamen parum nutriendis partibus incommodet, cum vnaquæque pars trahat, quod sibi conueniens est, & noxium reijciat.

III. *Quò per spacia intercutanea possit fluere Catarrhus?*

Sed, & illud, quod de spacijs inanibus, & intercutaneis dictum est, aliquam difficultatem parit. Nam cum cerebrum, terminus à quo defluentis catarrhi constitutum sit, non videtur, quomodo inde, ad ea spacia, materia catarrhalis possit confluere, cum non appareat via, per quã confluxus iste fiat. Huic verò difficultati ità respondeo, facile communicari materiam catarrhalem illis spacijs, per venas, a cerebro extra caluariam excidentes. Patet enim ex Anatomica inspectione, venas iugulares internas, ascendere ad cerebrum, atque membranas, deinde ex membrana crassa, easdem venas, per suturas, & forte etiam per foramina caluariæ, vsque ad pericranium prodire. Id quod probatur auctoritatibus, primùm Galeni, deinde Vesalij. Ac ex Galeni quidem tribus id locis cõstat. Primum *ex 9. de Vsu part. c. 6.* vbi ait, venas non tantùm ad duplicationem cranij ex dura meninge, sed etiam ad pericraneum, peruenire, easq́. venas, alias magnas, alias paruas esse. Deinde *ex 9. de Vsu part. c. 1. in fine*, vbi habet, vasa tenuia per suturas cranei, exire, crassioribus autẽ vasis, naturam sua fecisse foramina. Postremo, *lib. de dissect. venar. c. 7. ad finem*, vbi pariter ex externis iugularibus, in caluam quasdam venas exire, asseritur. Iam verò Vesalius *lib. 3. cap. 7. ad finem*, expresse ait, per foramina ossium verticis, & per suturas exire venulas in caluariam, & vicissim ex caluaria in cerebrum ingredi. Sed hæc de formali Catarrhi causa satis sunt.

De Catarrhi causa efficiẽte digressus.

Quantum spectat ad causam efficientem Catarrhi, ea, vt dictum fuit, est frustratio coctricis cerebri. Nam ob frustratã cerebri coctionem, generantur in eo excrementa, vt dictũ est. Verùm quam ob causam frustretur hæc facultas, explicãdum venit. Certum autem est, eam non frustrari ratione sui, sed ratione instrumentorum, & obiecti. Id quod respondet ei, quod dictum est à Galeno, *3. de Sympt. caus. c. 4.* vbi ait, omnia Symptomata prodire, ex intemperie partium similarium, morbis instrumẽtorum, & materia pecante, tùm copia, tùm qualitate. Quo etiam spectat, quod *3. de Sympt. caus. c. 1.* habetur, actionem lædi, læsa facultate, & ob errorem externum. Nam læsione facultatis, designantur morbi partium, cum facultates per se sint impassibiles: error externus insinuatur per materiam quantitate, & qualitate peccantem. Hæc verò omnia idem sunt ei, quod dixi, frustrari facultatem cerebri concoctricem, vitio instrumenti, & obiecti. Ac vitio

Quas ob causas, & quò frustretur coctrix cerebri facultas.

quidem instrumenti vitiatur, quà cerebrum morbo aliquo afficitur; vitio verò obiecti, quà facultati coctr ci offertur obiectum coctile vitiosum. Id quod appositissimè declarari potest, exẽplo Diarrheæ, *ex 3. de sympt. caus. c. 4.* Nam sicuti Diarrhea est passio, quæ fit ex coctione læsa in ventriculo; ita Catarrhus fit læsa coctione in cerebro; & sicuti coctio vẽtriculi læditur, læso organo facultatis coctricis, ac vitio obiecti; ita & Catarrhus fit leso cerebro, & vitio obiecti, illi oblati. Porrò respiciens ad vitium instrumẽti, *Gal. loco citato,* proponit, tùm intemperantias, tùm malas compositiones: respiciẽs verò ad vitium obiecti, proponit materiam quantitate, & qualitate peccantem: atque merito quidem intemperiei, dicit facultatem labefactari: merito malę cõpositionis impediri, (quod tamen intellige per accidens, quatenùs facultates, in hoc statu, opus habent organis) Verũ nos singulas has causas accuratiùs, perpendamus, exorsi à morbis instrumentorum, sub quibus non ipsos tãtum morbos instromentorum, tãquam causas principales, sed etiã causas, hos morbos fouentes, & adiuuantes, recensebimus. Ad principales igitur quod attinet, Intemperies, quæ ad generationẽ Catarrhi facit, & frigida esse potest, & calida, frequentiùs tamen frigida est: quoniam tẽperies cerebri naturalis, est frigida, & humida, ob quam propensionem habet, ad generationem Catarrhi, *6 aph 2. & 3. aph. 12.* Hinc Catarrhus, factus ab hac intemperie, est Catarrhus exquisitus & ideo Gal. respiciens ad Catarrhũ, qui frequenter fit, & exquisitus est, ipsum in serie frigidorum vitiorum reponit, *2. de Temper. vult. 1. de sanit. tuend. 5. & 3. aph. vlt.* Non negat tamen Galenus, Catarrhum fieri etiam, ab intemperie calida; imò id clarè affirmat, *3 aph. 12.* & eò respiciẽs *6. de tuend. sanit. c. 9.* redarguit illos, qui in omni Catarrho, calida capiti admouent, credentes Catarrhũ semper fieri, ab intemperie frigida. Porrò qua ratione intemperatura hæc vtraque, concurrat ad generandum Cattarhum, vidẽdum est. Quod igitur ad intẽperiem frigidam attinet, priùs speciem illius, deinde vim eiusdem oportet perpendere.

Morbi instrumẽtorũ qui catarrhũ generent?

Intẽperies quæ ad generationẽ catarrhi facit.

Quoad speciẽ, potest esse iuncta, intemperies frigida, non tantum cũ humiditate, ex *Gal. in arte medicinali cap. 22. 6 de sanit. tuen. c. 4. 2. de Temper. vlt.* sed etiam cum siccitate, ex eodem *Gal. ibid. & 3. aph. vlt* quicquid contradicat *Paparella, lib. 1. de Cattarho c. 20* Cui rei etiam ratio adstipulatur, quia in omni defectu caloris innati, crudus succus generari potest. At hic non minus est cum frigiditate, & humiditate, quam cum frigiditate, & siccitate.

Intẽperies frigida qualis catarrhum generet.

Quoad vim intemperiei huius ad generandum catarrhum, frigiditas bifariam concurrit. Primùm, quà est causa, vt labefactato cerebri calore natiuo, non benè conficiatur alimẽtum, vinctaturque Hinc enim excrementum pituitosum, & id ipsum satis copiosum, gignitur, quemadmodum accidere videmus, cuilibet parti refrigeratæ. Secundò, quà vapores excremẽtitios, à toto corpore, in cerebrum elatos, nec resoluit, nec per futuras egredi permittit. Hinc enim necessario densat illos, grauesque efficit, vt, mixti cum excremẽto crasso cerebri, descendant, quasi per modum pluuię qui ab Aristot. indicatus fuit, *lib. de somno, & vigil. ad fin. 2. de partibus anim c 7.* cui etiam adstipulatur Auicenna, qui adfert exemplum alembici plumbei, sua frigiditate, vapores rei destillandæ sursum elatos, densantis, & proinde in aquã vertentis.

Eadẽ quõ generet. 1 2

Ne-

Obiectionis dissolutio. Neque huic sententiæ obstat, quod superius, contra Mercatum, constitutum est, frigiditatem, quæ capiti occurrit, non congelare, nunc autē dicitur densare. Quia supra de frigore fuit sermo, tamquā de causa mouente: nunc vero tamquam de causa generante. Quod si quis dicat, idem illud posse adduci contra densationē, quod contra congelationem; scilicet non esse possibile, in corpore viuente, tantam reperiri frigiditatem, quæ possit partes densare; huic respondeo, eum falsum assumere, quia frigiditas densans, multo est congelante, quæ solum in rebus externis obseruatur, remissior. Cæterùm, intemperies hæc frigida cerebri, generans excrementum catarrhale, quocunque modo agat, habet latitudinem quandam, quippe quæ ex *Gal. 3. aphor. 12.* & remissa, & intensa esse potest: ex quibus, illa quidem, excrementum pituitosum, vel dulce, vel insipidum gignit; hæc vero acidum.

Intēperies calida qualis catarrhū generet. Iam intēperies calida, quemadmodum & frigida, quoad speciem modo est simplex, modo cōiuncta cum sicciate, vel humiditate. Quoad vim intemperies calida simpliciter, bifariam cōcurrit ad generationem excremēti cattarrhalis, nimirum attrahendo, & fundendo.

Qūo eundem generet calida simplicit. Attrahendo cōcurrit, quatenus materiam copiosiorem in cerebrum allicit, quàm possit coquere, & absumere. Hinc enim iure merito destillationis causa statui

1 potest. Fundendo id præstat, vt excrementum catarrhale reddatur, & calidus, & tenuius, præsertim vero, cum præsto sunt causæ coadiuuantes, quæ partim sunt naturales, vt habitus corporis rarior, siue naturalis is fuerit, siue acquisitus vsu balnei, exercitij, & aliorum: partim non naturales, vti mora sub Sole, olfactus aromatum, eorū prçsertim, quç caput reddunt calidius. Intemperies calida, & sicca concurrit quatenùs producit excrementum catarrhale salsum. *Qūo calida, & sicca.* Nam ab hac intemperie excitatur vapor exustus, media vel putrefactione, vel vstione, qui vapor commixtus humido aqueo, & excremētitio, facit saporem salsum.

Difficultates circa dicta duę. Occurrunt tamen hic, duæ dubitationes. Prima est, Quia *Gal. in arte Medica*, loquens de signis cerebri calidi, & sicci, dicit ipsum carere superfluitatibus. Ergo non potest esse causa excrementi catarrhalis. Secunda est, Quia esto, possit intemperies talis cerebrum reddere excrementosum, qui fiat, quòd Catarrhus salsus fiat à caliditate, cum *Aristot. 2. Meteor. c. 3.* dicat, omne sālsum esse incōctum, inconcoctum autem, vt tale, est ob frigiditatem.

Solutio prima. Ad harum difficultatum Primam, Dico, cerebrum calidū, & siccū, intra latitudinem sanitatis, non esse excrementosum: at calidum, & siccum extra latitudinē, & sub ratione morbi, tale euadere, quia attrahit, & liquat: Galenū autem loco citato, loqui de cerebro calido, & sicco, intra latitudinem sanitatis.

Solutio secunda. Ad secundam, respondet idem Aristoteles ibidem, dum ait, incoctū se id vocare, in quo non dominatur calidum: calidū autē duobus modis non dominare, siue quia deficit, vt in generatione superfluorum, siue quia nimis intenditur, vt in his, quæ adurūtur.

Qūo salsedo à caliditate, cū salsum oē incoctum sit Arist. Ex his. n. facilè liquet, incoctum non sumi tantum pro crudo, sed etiā pro eo, quod torretur, aduriturq́;, vt in nostro casu. quod. n. coctum est, à calido temperato id perpessum est. Hinc mirū non est, si carnes, & omnia, vlterius quàm deceat, cocta, torrefactionem quandam patiantur, & salsedinem quandam acquirant, quo modo scriptum est à *Gal. 3. de facult. alim. c. 32* pisces, carnes, & aquam, quāto plus coquuntur, eò salsiora euadere.

Intemperies calida, & humida, quō Catarrhum generet. Intemperies calida, & humida, quæ non infimum tenet locum, inter causas generantes Catarrhum, ratione caliditatis; quidem, agit eo modo, quo supra dictum est; humiditatis verò merito, partem replet, laxiorem, ac proinde imbecilliorem reddit, vt superflua coquere, siccare, & dissoluere minime possit. Sed hoc in loco, quæret aliquis, an intéperies humida simplex tantum, atq; sicca tantum possint constitui causæ generationis Catarrhi? Huic ità quęrenti respōdeo ego, nō posse, vt causas principales, posse tamen, vt causas disponentes. Nam humiditas laxando coctrici facultati est impedimento, replendo excrementum pituitosum auget: siccitas verò, præcipuè intensa, subtrahit humidum substantificum ipsi calori; ac proinde calorem imminuit, vnde cruditas, & copia excrementi pituitosi, id quod senibus, vel maximè accidere solet.

Mala cōpositionis morbi, qua, & quomodo catharrum generent. Intéperiem subsequitur mala cerebri compositio. Ad hāc igitur spectat cerebri angustia. Nam, cum caput, ratione situs, sit veluti tectum supper domo calida, *9 de Vsu part. c.* 1. facile recipit excrementa, quę, vbi angustiam pariunt, in canalibus naturali expurgationi destinatis, & in
1. immensum augentur, tandemque data via, quasi flumina, erumpunt. Accedit, quod ob obstructionem excrementum putrescens, acrem nō raro destillationem commouet, id quod
2. etiam facit inflammatio. Ad eādem malam compositionem refero, substantiam cerebri laxiorem, ac amplitudinem vasorum eiusdem. merito enim horum, satis constat, maximè ad Catarrhum illud disponi. Quin e-
3. tiam Anastomosis locum habere potest, cum non raro, apertis venis, sanguis è capite destillet, & Catarrhos sanguineos efficiat. Præter hos vero morbos, etiam soluta vnitas solet esse Catarrhi causa. Est autē hæc præ- 4.
ter diœtesim, & eius species, quæ eodem modo, quo anastomosis, potest concurrere, præcipuè vel vlcus, vel abscessus. Etenim siue laboret vlcere cerebrum, siue abscessu, & præcipue ossis carie, vt in lue Venerea affectis, necessarium est acrem progigni destillationem.

Causa adiuuantes morbo instrumētarios pro generatione Catarrhi. Sed hæc de morbis instrumentorum, tanquam causis principalibus; causæ, quæ tamquam coadiuuantes, fouent hos morbos, recensendæ sūt. Quæ igitur intemperiem fouent, res sunt partim naturales, partim non naturales. Ex naturalibus, est temperies naturalis, similis intemperiebus iam dictis. Item ætas, hinc senes ob frigiditatem, pueri ob errores in victu, Catarrhis magis sunt obnoxij. *Intemperiem adiuuantes.* Ex non naturalibus verò, etsi res omnes non naturales huc spectare possunt, potissimum tamē locum habet aer calidus, & humidus, frigidus, & humidus, frigidus tantùm, humidus tantum. Hinc hyems, ex *Hippocr. 3. aphor. & lib. de aere, aquis, &c.* maximè destillationum ferax est: item regio Septētrionalis: item. Ver, ob frigus subito superueniens, deniq; Ventus aquilonaris, frigore exprimens, *5. aph. 24.* & australis, calore fundēs. Sed & illud à quibusdam peculiariter notatur, maximam vim habere, in destillationibus producēdis, vsum aquæ, & lactucæ: puluere quoque hausto, vel inspirato, sæpiùs, & Catarrhum, & raucedinem, eam que lethalem, fuisse inductam notauit. Iubertus *tract. de affectibus thoracis cap.* 4. *Malam compositionem adiuuantes.* Quæ fouent malam compositionem, sunt, quæcunque faciunt ad capitis repletionē, quę & ipsa pariter sunt, res tùm naturales, tùm non naturales. Ad naturales pertinent, habitus calidus, & humidus, vtpotè qui ex Galeno, & Auicenna maximè est vaporosus. Figuram item erecta. nā

sub

ſub hac facilè caput repletur; quæ fuit cauſa, vt *Ariſt.* 10 *Probl.* 53. dixerit, inter animalia homines primũ, deinde aues Catarrho maximè corripi: Hippocrates quoque 4. *de morbis*, caput vocauerit magnam cucurbitulã, ſuperpoſitam corpori, a quo trahit. Non naturales, ſunt aer humidus, pluuioſus, vna cum conſtitutione auſtrali, 3. *aph.* 12. & 3. *Epid.* 3. *tex.* 32. quæ abſque pluuia etiam replet, 3. *aph.* 5, ſomnus multus, præſertim à cibo initus: mora ſub radijs Lunæ: ocium, & crapula nimia: quomodo *de Perſis ſcribit Xenophon*, apud illos, ſcilicet, maxime vituperari ſolitos, qui plurimum expuerent, ac nares emungerent, quoniam ſignum id eſſet, eos nec exerceri, & crapulæ eſſe deditos: vſus nimius thermarũ, precipuè calidarum: cibi euaporantes, vt aromata, legumina, lac, lacticinia, piſces oſtreacei, & tandem omnes cibi copioſe, precipuè calidi, & flatulenti: vinum copioſum, & generoſum.

Error externus qui, qualis, & quomodo Catarrhũ generet.

Sed ſupereſt, vt de errore externo agatur. Hic igitur poteſt eſſe vapor, & minera, extra caput genita. Vapor quidem, ſiue copia, ſiue qualitate vitioſus, eleuatur modo à toto, vt in febribus, modo ab aliqua parte. Qui quidem vapor ſi fuerit exuſtus catarrhum ſalſum reddit. Minera peccat, vel copia, vel qualitate. Peccat copia, veluti quando à ventriculo, vel iecore, capiti impertitur alimẽtum impurum, & copioſum. Hoc enim, cum non regatur, & vincatur à cerebro, euadit materia Catarrhi. Peccat qualitate, prout eſt vel calida, bilioſa puta, aut ſalſa, genita à iecore calidiori, per ſe, vel ex accidenti, ex alimẽtis calidioribus, à toto febre correpto: vel frigida, pituita ſcilicet, & Melancholia: è quibus pituita maximè affligit. præcipuè quæ à ventriculo frigido, & alimentis ſimilibus fit, melancolia rariùs concurrit, vt quæ, & pauca eſt, & non facile mouetur, ob craſſitiem. Et hę ſunt cauſæ omnes Catarrhum generantes, quæ tametſi & externæ ſint, & internæ, vt ex dictis patet, tamen idde illis ſciendum eſt, calidiùs quidẽ caput, ab externis magis; frigidus ab internis deſtillationibus tentari. Sed & à cauſis internis, facillimè Catarrhũ incurrunt, quibus caput paruum, alia membra, maximè inferiora magna, vel mediocria. Vapores enim elati ſurſum, in cerebro paruo retinentur, incraſſantur, & in naturã aqueam conuertuntur: ab externis, quibus frigidum quidem cerebrum, partes tamen inferiores calidę, & habitus corporis calidus, ac rarus, maximè circa caput. Per caliditatem ſiquidem, in ijs facilè liqueſcunt humores, per frigiditatem vero exprimuntur.

Qui à quibus cauſis magis Catarrho tẽtentur.

Quæſtio; Vtrum in ſolo cerebro Catarrhus generetur.

Eſſet iam ad differentias progrediendum, niſi Fernel. negocium faceſſeret, qui negat, in ſolo cerebro Catarrhũ generari. Exiſtimat enim extra caluariam etiam, ſub cuti, Catarrhum, vel materiam Catarrhi cõtineri, & proinde excrementum catarrhale ibi gigni, quod defluens per partes cutaneas, dolores pariat articulares. Generari vero, ait, ex illo excremento, quod per venas iugulares externas, ad caluariam terminantes, ibi deponitur. Hoc verò traditur ab eo *lib.* 5 *Patholog. c.* 4.

Sed non eſt longius, in hac ſentẽtia examinanda, immorandum. Manifeſtè enim aduerſatur Galeno, qui 3. *aphor.* 12. cerebrum ſemper conſtituit terminum à quo, omnium deſtillationum, vt propterea cerebrũ ſit locus generationis excrementi catarrhalis. Quod idem traditur 3. *de Sympt. cauſ. c.* 4. & quidem clariſſimè ibique aſſimilatur Catarrhus Diarrheæ.

Quod

Quod verò dicit Fernelius, è venis iugularibus externis, ibi deponi excrementum, nihil ad rem facit. Nam, cum ex iisdem venis, iuxta *Vesal. lib. 3. cap. 7. supra citato*, aliquæ per caluariam in ipsum cerebrum ingrediantur, nihil obstat, quo minus illud excrementum, in ipsum deferatur cerebrum, & sic materiam catarrho suppeditet.

DIFFERENTIÆ CATARRHI.

Progredior ad Catarrhi differentias. Hæ igitur sumuntur à duobus fontibus, ab ipsa forma, scilicet, Catarrhi, excremento nimirum, seu exeunte mutato, & à subiecto patiēte. *Differentia ab exeunte mutato*. variæ sunt, prout ipsum varium est. Variatur autem penes differentias, tùm extrinsecas, tum intrinsecas. Ad differentias extrinsecas pertinent tēpus, & ea, quæ cum Catarrho coniuncta sunt, & coniugata.

Differētia Catarrhi a causa formali. i. excremento.

Extrinseca.

A tēpore.

A tempore, catarrhus alius est antiquus, alius recens; alius continuus, alius interpolatus, & hic rursus varius, alius per certa anni tempora affligens, hyeme puta, vere; alius per mēses; alius per dies; alius per horas; alius denique noctu; alius interdiu.

A coniunctis.

A coniugatis; seu coniunctis, catarrhus vel est cū febre, vel sine febre: in corpore vel boni habitus, & validi, vel extenuato, & debili: in sene, vel iuuene: viro, vel muliere, &c.

Intrinseca.

Ad intrinsecas differentias, referuntur species excrementi, origo eius, & vitium.

A specie excremēti.

Ratione speciei, catarrhus vel est syncerus, ex pituita sola. Sed varia, & multiplici vti insipida, salsa, dulci, acida, vitrea, tenui veluti aqua, & crassa; vel mixtus, cū alium, vel alios humores habet adiunctos, bilem, melā choliam, sanguinem, hinc catarrhus amarus, acerbus, & dulcis.

Ab eius origine.

Ratione originis, catarrhus generatur vel à morbo cerebri in intemperie, mala compositione soluta vnitate, vt supra declaratum est: vel à causa morbifica, genita extra caput, peccante tùm copia, tùm qualitate, quarum vtraque varia est, & multiplex, ratione speciei, & causæ generātis variæ, & multiplicis. Vitium exeuntis consideratur penes substantiam, copiam, qualitatem, quietem, motum.

Ab eiusdē vitio.

Penes substantiam, Catarrhus alius est putridus, venenatus alius, alius venereus. Penes copiam, alius est copiosus valdè, qui si confertim ad fauces defluat, aut pulmonis bronchia, præfocatiuus dicitur; alius mediocris; alius paucus. Penes qualitatem, respectu modi substantiæ, catarrhus alius est tenuis, alius crassus; respectu qualitatis puræ, quoad qualitates primas, catarrhus est vel calidus, vel frigidus; quoad secundas, varius pro varietate coloris, odoris, saporis. Penes quietem, catarrhus alius quiescit in toto, alius in parte. In motu considerare oportet termino, & spacium, & celeritatem, & tarditatem.

Ratione igitur termini à quo, catarrhus duplex est, alius concitatus à facultate expultrice, robustiori reddita, ex causa refrigerante, capiti subito occurrente: alius concitatus à facultate eadem, irritata ab obiecto molesto.

Ratione spacij, catarrhus vel descendit per spacia mania, & partes externas, vel per organa, aut animalia, aut vitalia, aut naturalia; animalia, vt partes capitis, os, nares, & organa sensus, ac motus, vti spinalem medullam, & neruos; vitalia, vt asperam arteriam; naturalia, vt Oesophagum venas, arterias.

Ratione termini ad quem, catarrhus alius descendit, & mouetur ad totum, alius ad partes, & tunc, quoniam

niam in motu hoc, materia vel trãſmittitur, vel atrahitur, ratione tranſmiſſionis catarrhus fit, quatenus pars quæ eſt terminus ad quem, eſt imbeſcillis, quia eſt vel frigida, & humida, vel laxa; ratione attractionis concitatur, quatenùs pars, quæ habet rationem termini ad quem, vel dolet, vel calet.

Ratione celeritatis, & tarditatis in motu oritur catarrhus celeris, vel tardi motus primus præfocatiuus vocatur, qui circũſcribitur per id quod fit tenuis aquoſus, copioſuſque ad fauces, & pulmones cum impetu vehementi, ac concitato præcipitatus, vt ſuffocatio ſubita immineat; qui erit proprie talis ſi fuerit calidus, cui ſuccedit frigidus aquoſus, quod & ipſe p teſt habere eaſdem conditiones quas calidus, ſed raro occurrrit vti præfocans, rariſſime vero fit catarrhus frigidus craſſus præfocatiuus tunc enim accidit vbi in pulmones ſtatim colligetur, nec per tuſſim expurgatur cumq; ad eam copiam peruenerit, vt non ſuſtineatur à natura, & fluxio à capite ſequatur procul dubio eatenus euadet, præfocatiuus imo vero fluxio non tamen in hoc, ſed in alijs catarrhis præfocatiuis perſiſtere, & perſeuerare dicunt.

Differẽtię Catarrhi à ſubiecto patiente. *Differentia ſubiecto patiente*, in duplici ſunt diſcrimine, prout ipſum, ſcilicet ſubiectum patiens, aliud eſt, quod generat excrementum, & mãdat, vt cerebrum, aliud quod recipit idem, & ab eo læditur.

Ratione ſubiecti priori modo conſiderati, catarrhi differũt, quòd alius ſit cerebro primùm laborante, morbis ſupra dictis; alius per conſenſum aliarum partium, & vel totius corporis, cum in eo sãguis vniuerſus vitioſus continetur, vel partis determinatæ, & potiſſimum ventriculi, iecoris, ac vteri in mulieribus Ratione ſubiecti, conſiderati modo poſteriori, catarrhi diſtinguuntur, quod alius attigit totum, alius certas partes. Atque hæc de differentijs. Ad ſigna progredior.

PROPRIETATES CAtarrhi, ſeu ſigna.

Signa igitur, alia ſunt catarrhi in genere, alia differentiarum catarrhi. Signa catarrhi in genere, ſunt manifeſta de ſe. Nam ex relatione patientis habentur. Quare laborandum in inueniendis tantum ſignis differentiarum. *Signa Catarrhi in genere* *Signa differentiarũ Catarrhi à forma.*

Quod igitur attinet ad differentias petitas ab excremento, quæ ab extrinſecis ſumuntur, vt à tempore, & coniugatis, ex ſenſui notæ ſunt, nec ſignis egent. Quoad intrinſecas, differentiæ ab excrementi ſpecie, catarrhus, ſcilicet ſincerus, vel mixtus, ſi excrementum exeat per nares, vel os, cognoſcitur ſenſu: ſi per alias partes, diſcurrere oportet per ſigna ſingulis humoribus, propria. Nam ſi ſincerus fuerit catarrhus, ſigna ſolius pituitæ ſe oſtendent. Temperamẽtum totius, aut ſaltem ventriculi, ac cerebri, frigidum erit, & humidum; ætas ſenilis, aut puerilis; prægreſſa fuerit victus ratio pituitam aceruans, vt ocium, crapulæ, cibi frigidi, & humidi; iuuabunt, quæ pituitam educunt, item calefacientia, & ſiccãtia; actiones animales torpebũt; in ſommum æger propendebit; aderit capitis grauitas, & ad tactum frigiditas; color oculorum. ac faciei ſubalbidus; excernentur pituitoſa. *Sinceri, & mixti.*

In mixto, præterquam quod hæc ſigna non erunt intenſa, prodent ſe etiam ſigna humoris mixti. Qnare in commixtione bilis (præter temperamentum totius, & hepatis ſiccum; & calidum, ætatem iuuentutis; victus rationem prægreſſam calidam, & ſiccam;) ſomni erunt interrupti, facies

quo-

quoquomodo pallebit; caloris potiùs, quàm frigoris sensum caput ad tactum præferet; excrementa oris amariuscula, vesicæ, & alui, mordacia erunt, & cum sensum caloris.

Mista melancholia cognoscetur, ex temperamento totius, & hepatis calidiori, & ficciori, potissimùm antè quadragesimum annum; ex liene affecto; suppressis hæmorrhoidibus; cibis iugurgitatis crassis, & terreis; emolumento item, quod adferūt, moderate humectantia, & melancholiam euacuantia; ex mærore, & tristitia; faciei colore subfulco; excrementis ad nigrum tendentibus. Tandem si sanguis fuerit iunctus, is ipse quoque suis se signis manifestabit. Erit quippe, tùm totum, tùm iecur: Calidum, & humidum erit suppressa aliqua sanguinis euacuatio consueta, per nares vel vterum, præcesserit cibus multi succi, & copiosus, & interdum ictus cerebri, vel plaga; proderunt, quæ sanguinem educunt, item quæ moderatè refrigerant, & siccant: somnus aderit multus, & longus; facies rubebit; vrinæ mingentur crassæ, & subrubræ, in summa aderūt signa plenitudinis, de quibus, *Gal. l. b. proprio.*

Prodeuntis ab errore externo vel morbo. Differentiæ ex origine, seu a causa effectrice, sic distinguuntur. Nam, si Catarrhus fiat ab obiecto morbifico, seu errore externo, malum non erit assiduum, quemadmodum est, si adsit vitium cerebri, aderunt signa humorum copia, & qualitate peccantium, iamiam tradita. Ex quorum humore signis innotescunt vapores, qui ex illis propria minera eleuantur. Si fiat vitio cerebri in intemperie, signa erunt, de quibus infra, in differentijs catarrhi calidi, & frigidi. Si prodeat a vitio eiusdem in mala compositione, angustia cognoscitur ex detentione excrementorum, & grauitate capitis: laxitas contra, ex perpetuo fluxu, & similibus. Differentiæ ex vitijs eiusdem excrementi, sic innotescunt. *Putridi, venenati, venerei.* Catarrhus putridus, ex odore, & sapore iniucundo cognoscitur: venenatus, ex signis veneni, & vehemētia Symptomatum: venereus, ex signis Luis venereæ.

Copiosi. Copiosus catarrhus, quo magis est talis, eò cum maiori impetu descendit, est præfocatiuus, sibique alia Symptomata vehementia adiungit.

Calidi. Calidus catarrhus colligitur ex sēsu caliditatis, quæ in exeunte percipitur, cum Auicenna; ex pruritu narium, & plati, cum Rhasi; ex sternutamento crebro; ex colore ipsius excrementi nigro, cum forti odore, & luciditate, rubro, citrino, viridi; ex sapore acri, acuto, amaro, salso; ex odore acuto, & foetido: ex oculis, & facie rubentibus; ex frigidis iuuātibus. Sed, & materia destillās erit tenuior, nisi a calore quodammodo densetur, & vigiliæ infestabunt, & victus ratio præcessit calefaciens. *Frigidi.* Frigidus catarrhus ex oppositis intelligitur, ex sensu frigiditatis; ex materiæ destillantis crassitie, quæ tamen adest in materia sit cruda, vel sui natura aquosa; ex eiusdem colore albo, sine salsedine, nigro cum opacitate; ex saporis, & odoris carentia, & contrarijs cæteris.

Catarrhus aliquando frigidus cū materia putrida, & fœtente, & cur? Sed occasione catarrhi calidi, & frigidi, vnum noto, summopere necessarium, nimirum aliquando materiam excerni per os putridam, & fœtentem, & tamen catarrhum esse frigidum. Hoc vero accidit duabus de causis.

1 Primo, Quia materia in pulmonibus recepta a capite, diutius moratur, & quiescit præter naturam. Hinc cum nō regatur a natura, proinde putrescit, & saporem, ac odorem ingratum suscipit, ac medicos fallit, putantes, hanc materiam per tussim eiectam, esse calidam, cum tamen

men sit frigida. Cognoscitur autem hoc, si patientes interrogantur, an, dum expuunt materiam sine tussi, illa eundem habeat saporem, & odorem, quem habet, eiecta cum tussi. Si enim habebit, erit calida, etiam in sui origine, nimirũ in capite: si vero non habebit, destillatio in propria origine erit frigida.

Secundo accidit idem, Quia materia in capite frigido genita, & frigida, ob morã tamen in capite præter naturam, quia scilicet ibi detinetur *ex Hipp. lib. de affect. intern.* putrescit, & calida euadit, simplicique expuitione, foetens, & malè olens excernitur. Cognoscitur autem hoc, quia si materia talis euadit ob moram in capite, non ob primam sui originem, imprimis non semper talis, inest, putrida, & foetida materia expuitur, sed quandoque aliter habens: secundo, sputum erit inæquale, ita vt aliqua eius pars putrida sit, aliqua non: tertio, aderint signa capitis frigidi, de quibus supra.

Crassi, & tenuis. Catarrhus crassus, & tenuis deprehenduntur visu, dum modo mora non crassefaciat. Præterea si subito fluat ad partes, & Syptomata accedant vehementia, vt præfocatio impendeat, est tenuis, si contra, crassus. Rursus crassus, sui natura erit talis, secundum omnes sui partes: crassus vero ob moram in pulmonibus, in medio erit crassus, circũ circa tenuis.

Concitati ab expultrice cerebri robusta, vel irritata. Quoad vitium secundum motum ratione termini a quo, Catarrhus concitatus ab expultrice robustiori, cognoscitur, si capiti repleto, causa refrigerans externa occurrerit, cum impetu. Quæ causa, si non adfuerit expultrix irritata, erit ab obiecto molesto, de cuius signis dictũ est iam supra.

Descendẽtis per spacia inania. Circa differentias a spacio, si materia descendat per spacia inania, aderit sensus materiæ descendentis, & id sine dolore insigni, laborabunt carnes, & aberunt affectus neruorũ.

Per os, & nares naturaliter, vel præter naturam. Si materia fluat per os, & nares, patet res sensui. Illud tamen notãdum, cum natura, per huiusmodi partes, soleat excrementum catarrhale euacuare, tùm naturaliter, tùm præter naturam, an hoc, vel illo modo fiat, intelligi ex signis coctionis, & cruditatis, de quibus *Gal. lib. de totius morbi tempor. c 3.* vbi tempora quædam, hisce speciebus catarrhi constituere videtur, dicens, si tenuis, aqueus, multusque, & acer humor destillet, adesse principium catarrhi, & summam cruditatem: si vero paucior, & crassior, minusque acris, tunc iam euidentes esse notas coctionis, & augmentum incipere: porro coctionem exactiorem esse, cum iam mucus excernitur, qui quo paucior erit, & crassior, eo etiam exquisitiorem coctionem indicabit.

Per neruos, & spinalẽ medullam. Si per neruos, & spinalẽ medullam feratur, adest dolor, torpor, paralysis, tremor, cõuulsio, sensus materiæ descendentis per dorsum: tametsi ita puto, posse Symptomata priora neruorum, abesse, vbi materia non distendit neruos, sed per partem illorum posteriorem descendit.

Per Thracheam. Materia descendente per Tracheam, obseruatur screatus, cherchnos, tussis, difficilis spiratio, Eadem fluente

Per Oesephagum. per œsophagum, adest inappetẽtia, nausea, vomitus, læsa coctio ventriculi, &, si destillatio sit salsa, sitis; item eiusdem dolor, grauitas; præterea alia, viscera naturalia male habent, & varios morbos incurrunt.

Per venas. Per venas materia si delabatur, tumor sequitur inflammatorius partium cachexia, atrophia, febris latica; lotium est spumosum, quia materia fluens per venas, vertitur in vaporem, qui mixtus cum materia humida, per motum, & calorem, est causa spumæ, nullus adest dolor, nullus tri-

stis

Per arterias. stis sensus. In materia descendente per arterias, adest pulsus mollis, inęqualis, modo frequens, modo rarus, prout materia descendens modo calida, modo frigida est; adest & defectio animi, & cordis motus prauus, item febris. Distinguitur autem febris ex destillatione ab alijs, quia adsunt signa capitis læsi Quoad terminum ad quem, an is sit totum, vel pars, patet ex vitiorum, totius, & partium signis.

Attracti, vel transmissi. Vtrum vero terminus ad quē suscipiat, vel attrahat, cognoscitur; Quia si pars, antequam a catarrho lædatur, fuerit calida, vel doluerit, certum est, ipsam attrahere; si hæc absint, suscipio est suscipere, dū modo concurrant alia, nimirum temperies frigida, & humida, habitus rarus, vasorum amplitudo. Ratione tandem celeritatis, & tarditatis catarrhus præfocans dignoscitur, si patiens tanta difficultate spirandi detineatur, vt semper loqui, & bibere agatur cum continuo stercore, & oregmone si facies liuescat cum nigredine quandoque & sudor quiddam ad difficilem spirationem erūpat, an vero catarrhus hic præfocatiuus sit calidus, vel frigidus ex notis superius dictis liquet, & catarrhus tardi motus dignoscetur ex signis oppositis.

Quiescentis. Demum in vitio secundum quietem, nihil est aliud cognoscendum, nisi an materia magis, vel minus adhæreat. Hoc vero cognoscitur ex contumacia, & pertinacia illius, quatenus magis, vel minus cedat remedijs.

Signa differentiarū Catarrhi a subiecto. *Quod spectat ad differentias ex subiecto patiente*, si catarrhus sit per essentiam, erit cōtinuus, non interpolatur, qui non intenditur, & remittitur ad intentionem, & remissionem alterius mali, & propterea aderunt signa affecti capitis.

Per essentiā, & per consensū. Si per consensum, apparebunt cōtraria, habebit sua interualla Catarrhus; erit suppressa aliqua euacuatio; aderūt signa, vel vniuersi corporis male affecti, vel certarum, & determinatarum partium, puta ventriculi, iecoris, vteri, ad quorum affectuum intensionem, & remissionem catarrhus augmentum, & detrimētum suscipietur. An vero totum affligat, an partē, id dignoscitur, prius quidem ex humorum vitio, de quo sæpe: posterius autem, ex signis totius, & affectarum partium proprijs.

INDICATIONES, SEV scopi curatiui.

Indicationes curatiua à forma. i. excremento. SCopi curatiui ab ijsdem desumūtur, à quibus desumptæ sunt differentiæ, ab excremento scilicet, seu ab exeunte mutato, & a subiecto patiente. *Quod igitur ad excrementum* ipsum, seu exiens mutatum, attinet, id ratione speciei: quatenus sincerum est, euacuans pituitam, id est, phlegmagogum, quatenùs mixtum, remedium quoque euacuans mixtū indicat. Ratione originis, seu causæ efficientis, si ortum trahat à morbo in intemperie, indicatur alterās per contrarium; si ab angustia, quia hæc fit à materia angustante, remouens illam materiam; si à laxitate, densans, si ab amplitudine, & apertione vasorum adstringens, si a soluta vnitate, vniens. Quod si ab errore externo procedat, id est a causa morbifica extra caput genita, varia sunt indicata, pro varietate tum speciei obiecti, tum causæ generantis, de quibus in morbis totius, & partium singularum. Vitium eiusdem excremēti catarrhalis in substantia, ratione putredinis insinuat eradicans: ratione qualitatis venenatæ, & venereæ, alexipharmacum. Vitium in copia, remedium minuēs desiderat: vitium

in

in qualitate, alterans per contrariū: vitium in quiete, remedium discutiens, de quo in tractatu morborum partium, in quibus quiescit materia. Verum quia idem excrementum in cerebro aliquando præter naturam quiescit ideo non modo euacuans insensibiliter discutiens inquam, & siccans, sed & educens sensibiliter per partes capitis, & ei vicinas insinuatur; de quibus in tractatione affectuum capitis: Quæret autem aliquis, an catarrhus vbicunque præcipue vero in cerebro quieuerit, concoquentibus tantum ad benignum reduci, & curari posit; Ratio autem dubitationis est, quia si catarrhus in cerebro, & extra ipsū moratur præter naturam, ergo a natura non regitur ergo nec coquitur. Dicendum catarrhum maxime vero sincerum, mucū inquam pituitosum, non valde copiosum; nec secundum qualitatem à statu naturæ admodum egressum coqui posse. Sic a natura coadiuuantibus concoquêtibus regitur, & ad gratiam propriam perducitur, teste *Hippoc. 2. aph. 4 & Gal. 5. aph. 7. de constitut. artis 19. 2. acutorum 3. &* 44 inimo 4 *de sanit. tuen.* 4. pituitam vocatur humorem semicoctum, & qui parum a natura sanguinis recedit. Hinc. *Auic. 1. 1. tract. de humoribus.* (& hoc desumpsit a *Gal. 2. de facultatibus naturalibus vltimo*) asseruit naturam non fecisse viscus aliquod receptaculum pituitæ, sicuti bili, & melancholiæ, quia natura vtitur illa, vbi sanguis defficit, vt iure merito permiserit pituitam propagari cum sanguine per totum corpus, & non constituerit illi locum aliquem in corpore determinatum. Circa vitiū in motu, considerare oportet, tùm motum ipsum, tùm terminos motus. Motus ipse prauus, indicat remouês hunc motum: Terminus a quo fluit materia, idest, cerebrum, retrahens ad superiora, vel inferiora, prout materia, quæ fluit, mouetur vel superius vt ad cutem capitis, vel inferius: Terminus ad quem, qui attrahit, ratione doloris, ac caloris anodynum, & refrigerans poscit; qui suscipit, ratione frigiditatis, humiditatis, laxitatis, calefaciens, siccans, densans: vterq;, retrahens ad partem, vel sinistram, vel dextram, per modum siue interceptionis, siue deriuationis, siue reuulsionis.

Indicationes curatiua a subiecto.

subiectum patiens quod generat. excremētum, id est, cerebrum, quid indicet, patet ex dictis, Subiecti, quod læditur ab illo excremento, seu quod recipit illud, idem totius, vel partis, certæ, indicationes, traduntur in tractatibus peculiaribus, vitiorū totius, & partis.

Has vero indicationes insinuauit nobis *Gal. 5. Meth. 14. & Auicenna c. de Catarrho*, qui fuit valde diligens, Fere enim omnes proponit, quas diximus, præcipue autem eas, quæ pertinent ad vitium exeuntis. Nam respiciens ad vitium in quantitate, & qualitate, ait, æquabilem reddēdam esse materiam; respiciens ad motum vitiosum, addit prohibitionem cursus, & motus ipsius materiæ; & quidem causa vtriusque termini motus, proponit motum materiæ ad aliam partem, quem etiam proponit ratione termini a quo tantum: at ratione termini ad quem, proponit prohibitionem eius, quod potest fieri, ob vitium termini ad quem. Sed omnibus his indicationibus illud addendum est, scopos curatiuos, ad vitium instrumenti attinentes, non posse obtineri, nisi prius toti corpori prospectum fuerit. Sic enim in curandis omnibus morbis medico agendum traditur a *Gal. 3. loc. aff. c. 3.* Ad tollendum autē vitiū obiecti, indicatio de totius prouidētia, est eadē cum illa, quæ facit ad tollēdū ipsū obiectū.

PROGNOSTICA.

Porro, vt ad Prognostica veniam, scopos propositos an assequi sẽper liceat cognoscitur ex vi catarrhi in genere, & ex illius differentijs.

Prognostica catarrhi in genere. In genere igitur, catarrhus est vehemens affectus, tùm ratione suæ essentiæ, tùm ratione dignitatis. Ratione essentiæ, quia fere omnium morborum est occasio, quod nobis insinuauit *Gal. 1. de tuen. sanit. cap. 8.* vbi affirmauit, vt catarrhi totum languere. imo ipse Hippocr. dum ait, *6. aph. 2.* Quibus nares natura humidiores, eos minùs integra sanitati frui. Ratione vero dignitatis, quoniam locus, in quo generatur catarrhus, & terminus, a quo fluit, est cerebrum, pars principalis, & maximi momenti.

Prognostica differẽtiarũ catarrhi a forma. Quod ad differentias spectat, varia est prognosticandi ratio, prout eæ variæ sunt, vtpotè quarum aliæ ab excremento, seu exesite mutato; aliæ a subiecto patiente sunt desumptæ. Has igitur omnes percurrere oportet, initio facto a differentijs, desumptis ab ipso excremento.

Extrinsecarum. Differentiæ igitur ab ijs depromptæ, quæ excremento sunt extrinseca, quid denuncient, non est difficile intelligere.

A tẽpore. Nam certum est, ratione temporis, difficilioris curationis esse Catarrhum antiquum, quã recentem; cõtinuum, quam interpolatum: & rursus, ex interpolatis, eum, qui breuius habet, quam qui longius, interuallũ, quod longiori, quã breuiori tempore magis medicamenta operentur.

A coniũctis. Certum est etiam, ratione coniugatorum, deteriorem esse Catarrhum cum febre, quam sine, cum difficilius duo hostes expugnentur, quã vnus: item in corpore debili, quam valido: tandem in sene, quam iuuene, ex *Hipp. 2. aph. 40* dum ait, destillationes in senibus non concoqui.

Nota de catarrho senum, & puerorum. Vbi id obiter notandum, non sine causa Hippocr. dicere, destillationes in senibus non concoqui, non autem dicere, non solui. Quia cum ex *6. Epid. com. 5. tex. 23.* tres sint species solutionis, coctio, rarefactio, dissolutio; tametsi in valde senibus, grauedines per coctionem solui nequeant cum hæc fiat a solo calore natiuo, qui in senibus est paucissimus, possunt tamen solui aliquando, per modos duos posteriores. Et horum modorum altero, puto *Leonicenum* sublevatum fuisse, qui ex *Brasauola in commento aph. 40 par. 2.* nonagenarius iam, sola victus seruata ratione, a pertinaci raucedine, & grauedine simul euasit, & ideo festiuè, *Alberto Sauonarola*, citanti hunc aphorismum, respondit, eum verum esse, sed non in viro medico. Verum de senibus illud etiam, ex Hippocr. notandum, *3. aph. 12.* subitæ mortis periculum, illis ex destillatione imminere. Id quod idem *Hipp. lib. de aere, aquis, & loci*, quoque confirmat, vbi & causam huius rei, refert in raritatem & venarum in senibus ἔκτιξιν, idest, colliquationem, seu tab. factionem: & præter hoc subitæ mortis, periculum, addit etiam partis dextræ, vel finistræ, cum stupore, resolutionem. Puerulos quoque recenter natos, *Gal. 2. aph. 40.* ob cerebrum humidum, & excrementis plenum, & ob calorem humiditati immersum, cito destillationes interimunt.

Intrinsecarum. Iam ex differentijs intrinsecis, si consideretur Catarrhi species, quo maior est in eo recessus a statu naturæ, eo curatu est difficilior.

A specie excrementi. Quare Catarrhus, qui sapit atram bilem est periculosior; huic succedit biliosus; tertio loco est sanguineus; postremo pituitosus sincerus.

A causa. Quod si origo attendatur, in communi quidem, semper, qui a morbo cere-

cerebri pendet, periculosior est eo, quia a causa morbifica, & qui ab intemperie cerebri, eo, qui a mala compositione oritur. Priuatim vero, quoad intemperies, semper peioris conditionis est, qui fit ab intemperio calida; quia generatur excrementum insignis actiuitatis, & vehemens valde, ratione suæ essentiæ. Quod si intemperies sit frigida, & in habitu, ferè incurabilis est Catarrhus. Vnde in hoc caso, id tantùm præstare debet medicus, vt, sicuti excrementum catarrhale continuo generatur, & aggregatur, ita succesiuè, per partes aliquas ignobiliores, educatur. Quod ad reliquas duas intemperies, humida multo faciliùs, quam prædictę duæ, remedijs cedit. Sicca vero ægerrimè, & ipsa superatur, præsertim si frigida sit. Est enim temperatura hæc senilis, quæ non corrigitur medicamentis. De causa morbifica, seu vitio obiecti, ita statuendum est, vbi illud pendet a causa admodum vehemente, & quæ fit cum maximo recessu a statu naturali, vt si generetur ab admodum læsa facultate alicuius visceris, vix scopis curatiuis licere satisfacere; e.g. si generetur a ventriculo laborante: intemperie in habitu. Augetur item difficultas, si obiectum sit valde copiosum, & qualitate maximè noceat.

A vitio, seu peccato. Circa vitium exeuntis catarrhalis, de vitio secundum substantiam

In substātia. ita statuo, Catarrhum venenatum semper minari periculum. nam maximus est in eo recessus a statu naturæ, & propterea a maxima mala impendent. Atque tales fuere illæ duæ constitutiones catarrhales, quarum vna anno 1557. altera 1580. sub autumni initium, inualuit, cum Symptomatibus adeo vehemētibus, vt maiorem partem hominum sustulerint, & plerique, quibus vel missus sanguis fuerat, vel purgans datum, perierint. Catarrho venenato succedit putridus, & huic tandem venereus, qui ita plerumque est contumax, & vehemens, vt non sit sine aliquo periculo, saltem quia perducit ad mala fere incurabilia, vti Cachexiam, maximè si sit in habitu, & confirmatus.

Quantitate. De Vitijs reliquis quo copia fuerit maior, eo maius impendet periculum, ac eo magis, addit Auicenna, si caput doleat. nam ratione doloris, fit attractio materiæ in caput.

Qualitate. Rursus excrementum tenue maius adfert periculum; (Hinc ex 6. *Epid. com. 3. tex. 17.* malignæ destillationes tenues.) crassum, & viscidum, difficiliùs medicamentis cedit, licet in eo periculum non absit.

Calidum excrementum, quia est maioris actiuitatis, ob id est ipsum quoque maioris periculi. Et idem dicendum est de eo, quod est iniucundi odoris, & saporis, recedens ab albo colore, & figuræ rotundæ. Tale enim fit a causis maioris actiuitatis, & quæ maius negotium medico facessunt.

Quiete. Vt quiescit excrementum, quo magis adhæret, eo peius est, & tractatu difficilius.

Motu ratione termini a quo. Quantum ad motum eiusdem excremēti, si terminus a quo spectetur, certum est, quo cerebrum valentiùs expellit, eo id esse peius, ex *3. aph. 12.* Si consideretur terminus ad quem, quo pars est dignior, eo absq; dubio Catarrhus est periculosior. Hinc Celsus ait, si fluat ad nares, esse leuiorē, si ad fauces peiorem, si ad pulmones

Ratione termini ad quem. pessimum, ex *Hipp. lib. de glandulis, & Galeno loc. cit.* Rursus, si terminus ad quem attrahat, adest minus periculi; quā si suscipiat: imo si suscipiat ob natiuam imbecillitatem, malum est incurabile, sicuti est podagra catarrhalis hæreditaria.

Ratione spacij.

Pro ratione spacij, per quod fluit Catarrhus, varia prognosticatio est instituenda. Nam si per spacia inania deferatur, cæteris paribus, minus est periculum. Nam materia extra venas defluit, vel in carnes, vel in articulos; vnde affectus cutanei, tumores varij, & arthritis; quæ, etsi non sanetur, est tamen ex genere morborum, qui non occidunt. Si eadem materia fluat per nares, minus & sic periculi est: imo videtur præcauere hic fluxus aliquos morbos; ad quod respiciens *Hipp. 6. Epid. 2. tex. 42.* dicebat, præsente grauedine, non fieri tumorem Lienis, & contra. Cuius rei secundum Ruffum, & Sabinum, ea est ratio; quia per grauedinem sanguis expurgatur, ita vt nihil in lienem vitiosi descendat. Galenus tamen præter iam dictam, Ruffi, & Sabini, duplicem aliam adfert rationem in commento, vnam communem, alteram priuatam. Communis est, Quia raro duo membra sunt æque debilia: propterea materia semper decumbit in partem debiliorē. Particularis est, Quia grauedo fit a pituita tenui, & aquosa, lienis autem tumor, a materia crassa. Quicquid tamen sit, si grauedo fuerit crebra, & copiosa, *ex Auicen. lib. 3.* poterit præseruare a tumore Lienis, quæcunque sit illa materia, quæ per grauedinem exit.

Cur præsente grauedine nō fiat tumor Lienis.

Si fluat per os, satis magnum adest periculum adhuc maius, si per æsophagum; (quamuis enim *Hippoc. 1. de morbis*, scribat destillationem ad stomachum, magis tutam esse cæteris; tamen *Gal. 7. Meth. pluribus in locis*, docet hoc non semper verum esse: imo interdum hanc destillationem esse exitialem, maximè, si materia calida destillet in stomachum frigidum, (cum alui stipticitate) adhuc maius si per tracheam; præsertim si caput eius, vel ipsa exulceretur, & potissimùm, si ad eius cartilaginem peruaserit, quemadmodum liquet, *ex 7. de vsu part. cap. 7.* In qua tamen Trachea id notandum, si per eam fluat materia in pulmones, maius esse periculum, quam si feratur in pectus, *6. Epid. com. 3. tex. 18.* Ratio est, Quia si in pulmones decumbat, imminet phtisis, præcipuè si materia sit tenuis, acris, & salsa. Duo si quidem mala facit. nam vel erodit, vel saltem tussim vehementem facit, ob quam vasa pulmonum facilè rumpuntur; vnde additur tertium, quod ob vehementem tussim repletur, & afficitur caput, & ita destillatio augetur. Sequuntur autem hæc, quoniam materia descendens maligna non coquitur, nec incrassatur in pulmonibus; proinde si ibi moretur, cum non vincatur, mala dicta infert.

Si per neruos fluat, periculosior est Catarrhus, quam si per vacuitates; nec minus periculi adfert, si per venas, quia imminent febres continuæ, atrophia, cachexia.

Si vero per arterias fluat, nihil peius accidere potest homini. Nam ratione cordis imminent palpitatio, & Syncope.

Prognostica differentiarum a subiecto.

De differentijs ex subiecto, nimirùm generante, & mandante, quod est cerebrum, & recipiente, quod est totum, vel pars, pauca dicenda sunt. Nā ex dictis patet, quid sit prognosticandum. Id solùm notādum, quod *6. aph. 2.* traditur a Galeno; nimirùm homines, qui sunt humidiores, vel cerebro tantùm, vel vniuerso corpore, eos quæ cæteris destillationibus tentari. Quare de materijs præsidiorū agere tempus est.

MATERIAE CHIRVRGICAE.

Circa materias igitur Chirurgicas, ante omnia necessariū est, vt decernatur, an mittendus sit sanguis

Indicantia venæ sectionē in catarrho. guis per venam sectam. In hac vero difficultate, breuiter sic puto habendum esse, vt præsentibus indicantibus, & coindicantibus; absentibus vero prohibentibus, necessario secāda sit vena, in quocunque catarrho indicantia vero sunt catarrhus magnus, & vitium sanguinis coniūctū. Est autē catarrhus magnus ille, qui descendit ad partem aliquā magni momenti, & efflatu dignam, vti ad oculos, fauces, pulmones, ad totum per venas, vnde febris oritur; ad cor per arterias, vnde mala cordis proficiscuntur. Est item magnus, qui copiosus est, cum plenitudine totius; qui per quam crassus, lentus, & viscidus; qui mala qualitate erodit, & vlcerat, qui præceps est, & suffocans Vitium vero sanguinis magnum in hoc casu nullum aliud est, nisi quando sanguis habet rationem causæ, vel adiuuantis, dum scilicet miscetur cū muco; vel sine qua non, dum nimirū sanguis, vel redundat in toto, vel est nimis feruefactus, seu a præsētia humoris salsi, & biliosi, per venas illi cōmixti, seu ab obstructionibus in febre Imo, si indicetur aliquod præsidium, cuius materia sanguinē possit feruefacere, & vitiare, non est desistendum a venæ sectione. Indicatur enim hoc in casu, a presenti, vt minatur aliquod malum futurum.

In catarrho calido, an mittēdus sāguis. Ex his vero facilè patet, in catarrho calido, sine dubio mittendum esse sanguinem, adest enim morbi magnitudo, vel imminet, & adiungitur sanguinis vitium. Hinc. *Gal*, 5. *Meth.* 14. in catarrho salso mittit sanguinē, & Rhasis in catarrho, cum pruritu narium, & palati, idem facit Mesues quoque ad sanguinis, vitium respiciens, si corpus, inquit, fuerit calidum, & sanguineum, ac catarrhus calidus, conuenit sanguinis missio. Euadit vero catarrhus in corpore dicto calidus, ob mixtionem, vel sanguinis, vel bilis, vel succi salsi, aut quia salsus per se generatur. Vitium porro sanguinis in hoc casu quodlibet concurrere potest. Nam sanguis & cum muco misceri potest, & in toto redundare, & feruefieri ex vsu medicamentorum discutientium, vel saltem siccantium, quando excrementum catarrhale his opus habet. Nec est, quod quis obijciat, Catarrhum calidum non opus habere discutientibus Respondeo enim, verum id quidem esse, ratione qualitatis illius, sed non ratione copiæ, quæ indicat euacuantia discutientia si materia tota sensibiliter non possit euacuari, ac sit impacta. Conueniunt tamen magis siccantia, in Catarrho calido, quam discutientia, quæ siccantia, etsi non feruefaciant per se; per accidens tamen id facere possunt, quia siccitas est lima caloris. Quod vero *Tornomira*, *&* *Gordonius*, aiunt, sectionem venæ, in Catarrho calido, reddere homines toto vitæ tempore raucos, nihil est, & experientiæ repugnat: & si id aliquando contingit, id ex vno potiùs, vel altero casu factum est, quam ex venæ sectione. Est igitur secanda vena in Catarrho calido. *Obiectionis solutio.*

In frigido catarrho, an secanda vena. Sed & in Catarrho frigido, si sit magnus, & vehemens, ac sanguinis vitium adsit, vel immineat, ob vsum medicamentorum discutientium, & calefacientium, sine dubio sectio venæ probatur. quia adsunt indicantia. Notandum tamen in hoc catarrho, si ad modum ipsius *Mesuei*, corpus sit frigidum, & pauco sanguine refertum, abstinendum esse a venæ sectione, quoniam sanguis in hoc casu potius rationem habet remedij. Sua enim præsentia temperat frigiditatem, hancque ipsam corrigit. Et propter hoc, etiamsi in Catarrho frigido, & corpore pariter frigido, adsit febris, non mittitur sanguis

quoniam febris similiter habet rationem remedij calefaciendo. Illud tamen sciendum est, præter indicātia, respiciendum etiam, in mittendo sanguine, esse ad ætatem coindicantem, & vires aliquando coiudicantes, aliquando prohibentes. Aetas igitur sit florens, vires robustæ, alias prohibent, sicut in catarrho calido, si subsit copia vitiosorum humorū, ac paucus sanguis, vti in corpore frigido: quod præceptum ad vires attinens, elicitur è *Gal. 5. Meth. 14. & alibi.*

Rectus vsus venæ sectionis, Quātitas mittendi sanguinis. *Quod ad rectum* vsum venę sectionis attinet, Circa *Quantum agendum* ita statuo, sanguinem non educendum esse ea copia, qua sanguis peccat, sed parcius, quia ad vires futuras respiciens medicus, debet omne studium in id impendere, vt validæ cōseruentur, quo & contra causā principalem pugnare, & medicamenta necessaria perferre possint. Verùm parciùs adhuc, in catarrho frigido, mittendus est sanguis, ob rationem dictam; præcipue vero, quod nō nisi longo tempore affligit, & medicamentis valde reluctatur. Ob has enim causas, vires quoque robustiores requirit.

Modus agendi. *De modo agendi.* Sine dubio maius in catarrho frigido, quam in calido foramen in vena infligendum est, quo sanguis crassior commodius exeat.

Tempus. In omni Catarrho statim a principio mittendus sāguis, exceptis duobus casibus. *De tempore* ita sentio, in omni catarrho, statim a principio mittēdum esse sanguinem. Nam tūc magis cōmoda, & tuta via paratur alijs remediorum materijs; præterea, a principio habemus vires magis robustas. Sunt tamen hac in re duo casus excipiendi.

1\. Primus habetur 5. *Meth.* 14. vbi cognoscens Galenus, ex vna parte in destillatione salsa, sanguinis missionem ad refrigerandum, conueniere; ex altera vero parte, cacochymiam adesse exquisitam, sub qua sanguis deficit, & vitiosus succus redundat, merito quorum duorum, vires languidæ redditæ, potius venæ sectionem prohibent; primum iubebat, vt succus ille ad meliorem naturam virtute ciborum redigeretur, vt cacochymia, quæ erat legitima, euaderet notha, ob noui sanguinis generationem, viresque reficerentur, deinde ad sectionem venæ deueniretur. Nunquam enim, in vsu huius remedij, sunt vires despiciendæ. Quare *Gal. loco cit.* 13. in sputo sanguinis ex catarrho acri, non fuit ausus in matrona illa venam secare, quia vires ob inediam euaserant debiles.

Secundus casus est *Rhasis*, qui in catarrho calido, propulso a cerebro vi aeris externi refrigerato, non vult statim mittendum esse sanguinem, sed prius capiti adhibet pannos calidos, & tum demum, si illi non sufficiāt, pro tollenda frigiditate illa, venam secat. Ratio huius est, quia tunc frigiditas illa vincitur a sanguine peccante. Cum enim necessarium sit, in hoc casu, deuenire ad medicamenta magis calefacientia, vi quorum sanguis in toto redundans, posset trahi in caput, vel vsu saltem eorum, interim inquinari, vitiarique, ideo quamprimum est secanda vena. Id quod ego non tantum intelligo, de sanguine peccante in toto, sed etiam peccante alijs modis, vt supra tactum est. 2.

Vbi agendum. *Quoad vbi agendum*, si vitium sanguinis sit in toto, secanda est vena mediana; si vitium sit in capite, prę cipue mihi probatur sectio venæ Cephalicæ: si suppressæ sint hæmorrhoides, aperiendæ venæ sedales; si menses, venæ tali. Sed & in calido catarrho, euacuatio sanguinis per venam frontis conuenit, & per hirudines post aures, aut narib. internis, vbi caput

put valde fuerit rubrum, venæque latæ, & amplæ. Imo si inflãmationis vestigia in faucibus appareant, conuenit apertio venarum sub lingua.

De cocurbitulis, & hirudinib.

Venę sectionem sequuntur cucurbitulæ scarificatæ, & hirudines, quæ probantur, si catarrhus non sit magnus, nec vitium insigne sanguinis adsit: imo si sectio venæ prohibeatur, possunt substitui loco eius. Si igitur cucurbitulæ substituantur venæ sectioni, applicandę sunt partibus infernis gratia totius; dummodo tamen partes illæ non laborent doloribus, vel alijs affectionibus. nã tunc humeris, & brachijs affigi possunt. Quod si adhibeantur, tanquam remediũ principale, in morbo, & sanguinis vitio mediocri; tunc, si catarrhus descendat ad partes infernas, apponendæ sunt partibus supernis, humeris inquã, & brachijs, ceruici, & occipitio, imo & syncipiti. (Hinc Auic. in destillatione ad pectus, non applicat cucurbitulas dorso, sed partibus hisce, ne trahatur materia ad locum affectum (Quod si catarrhus partes superiores molestet, partibus infernis sunt adhibendæ. Atq. idem de partibus dextris, & sinistris intelligere oportet. Si vero impacta sit materia, alijs non conferentibus, parti ipsi laboranti apponendæ sunt. Quæ tamen omnia vera sunt de cucurbitulis, quæ gratia partis alicuius adhibentur. Quoniam, si ratione totius fiat vsurpandę, eodẽ modo conueniunt adhibitæ, ac quando adhibentur loco sectionis venæ. Quod si quantitas aliqua sanguinis detrahenda sit, poterunt adhiberi plures cucurbitulæ, cum pluribus, & profundis sacrificationibus, ac crebrius repeti. Quæ vero de cucurbitulis dicta sunt, ea fere omnia de electione, & recto vsu hirudinũ intelligere oportet, nam gratia totius venis omnibus cõmemoratis possunt adhiberi, præterea vero: & hæmorrhoidibus quibus in locis quorum probantur, sicuti principales vsurpentur a gratia partis agendum, vt de cucurbitulis gratia partis, & quo copiosior sanguis educatur, & copiosioribus hirudinibus vtendum. Sed quia sæpissime accidit, vt medicus incidat in catarrhos præfocatiuos; circa venæ sectionem, & cucurbitulas, in gratiam huius casus hæc noto: nimirum existente plenitudine, & incipiente materia figi in aliquo membro nobili, statim secandam esse venam; præterea ad thoracis dilatationem, & prodilatando anhelitu, super vertebras thoracis imponendam cucurbitulã; ad hæc & ad diuersionem, partibus carnosis scapularum, pariter cucurbitas affigiendas Sic enim plures, euadunt, quæmadmodũ plures pereunt si cum alijs remedijs materiam agitantibus procedatur. Subsequuntur cauteria, & vesicantia.

Notandũ circa venę sectionem & cucurbitulas in Catarrho præfocatiuo.

De cauterijs.

Cauteria igitur maxime in hoc malo conueniunt, quia hæc occurrunt simul, & illius & copiæ, & motu vitioso. Nec vllos ex schola medica est, qui damnet cauteria in affectibus capitis, imo magnus. *Hipp. 4. de morbis in antiquis doloribus*, & morbos non modo vnum, sed duo cauteria laudat. Duo in occipite, duo in syncipite, duo circa tempora, & duo circa oculorum angulos, quæ tãtum cõmunis opinio referenda est ad catarrhum, qui suam occasionem tantum in caput, non extra habeat. Quod igitur pertinet ad catarrhum calidum, aliqui in eo cauterium in vertice omnino improbant, quia calefaciat cerebrum: alij admittunt quidem, sed tùm tantùm, si materia in pulmones destillet. Si enim non destillet, alijs vtũtur remedijs, quia, aiunt, materia calida, vt quæ irritet facultatem expultricem, facile alijs

An cõueniat in catarrho calido, & quãdo, & vbi. Sententia aliorum.

modis è corpore educitur; at si ad pulmones destillet, & sit copiosa, vt suffocatio immo, & exulceratio, quæ acris impẽdet, cauterium inurunt in sutura coronali, idque non solum vt copia in cerebro tollatur, sed vt retracta materia sursum per suturam, prohibeatur ne in pulmones descẽdat, ac sic reuellatur. Sed priorũ ratio omnino nulla est. Tantum enim abest, vt cauteria calefaciant, vt etiã refrigerent. Vstio quidem actualis ignis quamdiu manet, tamdiu calefacit: sublato vero igne pars emoritur, locus fit frigidior, quia continuo difflatur. Vnde partes quæ cauteria gestant, si fluxio calida non sit, redduntur frigidiores. Et si quis timeret illam calefactionem, quod vix credi potest, quoniam est veluti momẽtanea expediet partes circumstantes munire linteaminibus imbutis liquore aliquo refrigeranti; vti aqua simplici, vel rosarum; oleo rosarum, vel violaceo, succo lactucæ, vel solani, & ad maiorem cautelam his vti triduo post vstionem. Posteriorum sententiam, vt circa cauterium in destillatione ad pulmones libenter amplector; ita non video, cur etiam non destillante materia ad pulmones, ibidem ad preseruationem cauterium adhiberi nequeat. Illud tantum circa cauterium hoc noto, si huiusmodi catarrhus a partibus naturalibus, vt iecore, originem habeat, abstinẽdum esse ab eo. alias enim totum corpus euacuaretur per locum affectum, nimirum cerebrum, quod est inconueniẽs. Quare in hoc casu gratia iecoris laudo cauterium in cruribus: gratia capitis infra occipitium, vel in brachijs.

Sententia propria.

In catarrho frigido. Auicenna pariter cauterium ad suturam coronalem laudat, idque gratia euacuationis, & exiccationis capitis. Cuius sententiam ego quoque laudo in materia pertinaci, quicquid contradicat *Paparella lib. 2. cap. 15.* qui omnino cauterium hoc in casu improbat. Ratio quæ me mouet est, quia materia frigida ex sua natura non ita facile euacuatur, cum ab ea facultas expultrix non irritetur, & hinc non raro immineat periculum apoplexiæ, & aliorum malorum. Cæterũ hoc Auicennæ addo, non solum euacuationis, sed reuulsionis quoque gratia, in huiusmodi catarrho, cauterium hoc locum habere posse, si scilicet materia copiosa destillet ad pectus, & præfocationẽ minetur. Tunc enim ad retrahendam hanc, non parum momenti habet tale cauterium, prius tamen toto euacuato, adhibitum. Sed nec in ceruice, vel occipitio mihi cauterium pro euacuatione improbatur: imo non desunt, qui libentius hic parent cauterium, quam in syncipite, ducti & grauitate materiæ euacuandæ, quæ facilius per partes infernas educitur, & maiori viarum euacuationis commoditate. Tametsi non desint rationes, quæ vsum cauterij in occipitio reprobant, quarum prima est, quoniam ibi est principium spinæ, ad quod per fonticulum excitatum producitur materia hinc occasio paralysis. Secunda non desumitur ex *Gal 2. localium 1.* vbi habet occipitiũ non sustinere vstionem ob spinalem medullam neruorum originem ibidem inchoatam, quibus haud difficile respondetur; & per id quod per vlcus in occipite concitatum euacuatur materia morbifica, non quidem per attractionẽ, sed per transmissionem ad vlcus illud extra os, vt tantum abest, quod materia ad medullam mittatur, quã potius, a medula ad partem cauterio affectam mittitur, & sic successiue euacuatur, vt nulla ratione possit esse paralysis suspicio aliqua secundæ rationi, dico quod *Gal. loc. cit.* loquitur

Aui. in catarrho frigido conueniat, & vbi & quãdo.

tur de nimio, & importuno vsu medicamentorum calidorum vehemẽtiũ, & acrium, hæc non facile sustinent a parte illa, cauterium autem fit igne actuali, qui in momẽto operatur, & coniugando partem ipsam roboratur. Quod ad aliarũ partium cauteria attinet, in hoc catarrho dicendum est, quod dictum est in calido. Nam si in catarrho frigido materia suppeditetur a ventriculo, vel alia parte abdominis, tũc gratia ventriculi ad reuulsionem cruribus, gratia capitis ceruici, aut brachijs, vt cito materia a capite retrahatur, cauteria sunt affigenda, ob eandem quæ supra allata est rationem. Atque hæc ita de cauterijs statuuntur. Ego tamen, vt libere dicam, quod sentio, de hisce capitis cauterijs, quia video illa sæpe parum iuuare, & maxima cum difficultate, & molestia seruari ad aliquod tempus aperta, idcirco eis prefero cauterium in ceruice duplicatum, quod vulgo Setaceum vocant. Nam hoc maxime caput euacuat, & in destillatione ad pulmones calida, si non reuellit, saltem intercipit materiam fluẽtem. Nec obijciat mihi aliquis, setaceum tantum operari in fluxionibus per partes externas, non autem internas, & proinde meliora esse eo in loco cauteria. Quia primo, esto hoc verum primis diebus, at saltem id ratum est, & certum, transactis aliquot diebus, partẽ ita imbecillem fieri, vt etiam ex internis partibus ad eam demandetur materia. Secundo, Quia cauteria ipsa quoque ibidem parata, eo quod non seruantur profunda, sed carne implẽtur, nequaquam magis a partibus intimis euacuant, quam setaceum, quod, & aliquem dolorem excitando nonnumquam attrahit. Cæterum vnum hac in re casum excipit, nimirum cum subito fluxio sistenda, & reuellendo euacuanda est, hoc enim

Quæ cauteria ex his vtiliora.

Obiectionis solutio.

in casu non eo inficias, quin excitatum in sutura coronali cauteriũ longe setaceum antecellat. Quare non possum non mirari, tùm recentiores alios, qui omnino talia cauteria improbant, & sola, siue setacea, siue cauteria occipitis amplectuntur: tũ Mercatum etiam, qui eadem damnans, solum paruas quasdam inustiones in capitis circumferentia approbat, idque tùm tantùm si materia fluat a vasis externis capitis ad intima. Nam reuera hæc cauteria penitus tollere, est reuellendi indicationem negligere, & consequẽter vim methodi medendi tollere. Nec vero quicquam valent rationes eorum, quibus hoc euincere conantur. Probãt enim id primo. Quia cauteriũm in occipite præstat idem, quod in syncipite. Secundo, Quia securius in occipite infigitur, cum in syncipite sint partes magis sentiẽtes, ob quas facile imminet conuulsio: & ex *Hippoc. lib. de vulneribus, in princ.* vlcera vsque ad os cranei penetrantia sint periculosa. Tertio, Quia ob situm decliuiorem cauteria in occipite materiam melium expurgẽt, cum ea potiùs ob grauitatem descendat, quam ascendat. Cui accedit, quod vbi materia fuerit crassa, & viscida non apparet qua ratione per suturas possit permeare.

Cõtra eos, disputantur, qui oĩno cauteria in capite improbant.

Rationes eorũ proponuntur.

Sed nullo negotio respondetur. Ad primum negatur idem præstare cauterium in occipite, quod cauterium in sutura coronali, Quia primò in sutura reuellit, & euacuat simul, in occipitio intercipit, & deriuando euacuat.

Soluuntur rationes.

Secundò, Quia ob raritatem suturarum, & vicinitatem cerebri, materia absque dubio meliùs, & citiùs expurgatur per suturas, quàm per occipitem. Ad secundum, Dico, si ex toto partes sentientes peruadantur à ferro ignito, nullum inde sequi

peri-

periculum. Hinc videmus perforato neruo fieri conuulsionem, non eo ex toto inciso, sicuti Galenus aliquã do nobis indicauit, loquens de vulneribus neruorum. Quod verò ad Hippocratẽ attinet, nihil facit eius sententia contrà nos. Hoc enim tantùm vult, periculosa esse illa vlcera, si male tractentur, non autem sua natura, præter quam ignis actualis quo vlcus excitatur habet vim roborandi media conugatione partis quæ vritur Hipp. vero loquitur de vulneribus inflictis ab instrumento quæ non retinent talem conditionem & si quis obijceret quod cauteria ad futuras adhibita, non roborant præsertim quia pericranium ex calefactũ à ferro ignito suam impatitur, membranis cerebri affectionẽ & proinde inflammationem cõicare potest: dico quod diligens, & prudẽs Medicus non permittet locum inflãmari, tametsi vix vnquam aliquis suspicari poterit inflãmationẽ subeiri ex inustione fere momentanea qua cauteria excitãtur. Ad tertium, Dico imprimis, id quod assumitur, non esse verum de omni materia, sed tantùm de frigida. Calida enim. vt quæ in vapores facile abit, faciliùs ascendit, quàm descendit. Deinde, esto faciliùs descendat, quàm ascendat materia, tamen id verum tantum est de ea, vt talis, & per se consideratur, non autem quatenus, vel à facultate expulitrice ad partem vstã tanquam imbecillem expellitur: vel inducto dolore aliquo, per frictionem, aut à cauterio, eò trahitur, nam cauteria fiunt in corpore viuenti, cuius facultatem & calor innatus agũt in materiam; hanc ipsam attenuando, & in vapores digerendo, vt vijs ad apertis exitus facile pateat illis.

De Vesicantib. in capite.

Quoad vesiuantia, ea conuenire in catarrho frigido, nemo est qui dubitet, idq; duplici nomine, tùm ratione alterationis, quia scilicet intemperiem frigidam cerebri corrigunt cum nõ in superficie tantum, vt cauteria, calorem inducant, sed ad intimas etiam partes vim calefaciẽtem transmittant: tùm ratione reuulsionis, si scilicet materia frigida, impetuosè delabatur ad fauces, & suffocationem minetur. Porrò an in calido Catarrho conueniant, non pauci sunt qui dubitant, & inter eos Paparella *lib. 2. de Catarrh. cap.* 15 omninò ea improbat, tùm Tralliani auctoritate nixus *lib. 7. cap. 5.* vbi Galenum ea adhibere ausum reprehendit: tùm hac ratione, Quia caliditatem cerebri augendo, in causa sunt, vt fluxio concitetur maior. Quin imò Galenus in hac re sibi esse videtur contrarius. Nam *6. de Tuend. San cap 9. & 13. Meth. ca. 22. & lin. 2. Local. cap* 2. apertè scribit, se in Catarrho frigido libenter vti medicamento ex thapsia, sed in calido se minimè hoc probare. Contrà tamẽ idem Galen. 5. *Meth. cap.* 13. & 14. in matrona Romana destillatione calida laborante, hoc ipso medicamento vtitur ex thapsia, & stercore columbino, quod si non exulcerat, saltem rubefacit. Ego tamen eius sum sententiæ, in catarrho calido, si is cum impetu à capite descendat, maximè in pulmonem, sic vt vel phtisis periculum instet, & vel suffocationis vel saltem perennis, & molestissimę tussis, qualem ego aliquando obseruaui, ab eiuscemodi fluxione concitatam esse, non minùs cõuenire, quàm in frigido. Experientia enim docet hoc præsidij genere celerrimè fluxionem sisti, & mala prædicta euitari. Ea verò quæ in contrarium allata sunt, facilè remouentur. Nam quoad Trallianum, si is ita vult, ne in dicto quidem casu admittendum esse hoc genus medicamenti, equidem existimo cum iniuria Galenũ repre-

An in calido catarrho conueniant, & quando.

Argumẽta negantium conuenire.

1

2

3

Propria sententia.

Solutiones argumentorum contrariorum.

1 reprehendere. Ad rationem respondeo, maius expectari commodum à
2 bita reuulsione, Catarrhum sistente, quàm hoc medicamentum præstat, quàm a caliditate, quam cerebro communicat, & ideo minus malum
3 esse eligendum, vt maius vitetur. Quoad Galenum, is sibi nequaquam est contrarius. Facilè enim loca dicta conciliantur, idque bifariam. Primò enim respondetur, quando Galenus laudat illud medicamentū in fluxione calida, eum respicere ad motum materiæ vitiosum, & eius copiam, quæ duo, euocata materia ad superficiem cutis per vsum huius medicamenti, statim corriguntur, & quasi tolluntur. Vbi verò idem medicamentum reprobat, respicere ad intemperiem capitis calidam, quæ potius vsu illius medicamenti calidi augetur, seu; quod idem est, hic respicere hoc medicamentum tanquā alterans, ibi tanquam reuellens. Secundò dici potest, *Gal 5. Meth.* loqui de distillatione calida non simpliciter, sed calida ad pulmones impetu irruente, & exulcerationem minante: *at 6 de Tuen. San. 9.* sermonem habere de destillatione calida simpliciter, & à qua non statim imminet eiusmodi periculum. Porrò vesicatorium, quod mihi magis probatur, est eiusmodi. *Rec Canthărid. præp. drach. vi. Synapi drach ij. fermēti acris vnc. ß. Caricarum pinguium nu. v. sem. ameos drachm. i. M. cum aceto scyllino, vel acqua ardenti f. pasta.* In qua compositione basis locū tenent cantharides: eandem iuuant Synapi, fermentum acre, acetum scylliticum, seu aqua ardens, ratione acrimoniæ, & caliditatis: corrigunt ratione emplasticitatis, fermentum, & caricæ; ratione proprietatis occultæ, semina ameos, quæ corrigunt vim cantharidum inimicam vesicæ. Applicatur autem vesicatorium hoc Syncipiti, in medio capite ad suturam sagittalem; occipiti, & ad capitis cornua prope suturam Lamdoidem immo in catarrho prætoratiuo partibus scapulam carneis? Restant postremò loco, inter materias Chirurgicas, cucurbitulæ siccæ, & frictiones, vincula extremorum, eorū que lotiones cum acqua calida partibus extremis, brachijs, & cruribus adhibita, de quibus nihil est dicendum, cum illorum in hoc casu vtilitates nemini esse possint ignotæ. Vnum tantùm noto circa has materias, non deesse, qui pro sistendis Catarrhis capillos vellicent. Atque hoc scribit Alex. Benedictus Veronensis, à Græcis potissimum obseruari. Magnam enim partem capillorum manu vehementer apprehensam eos vellicare, donec crepitu cutis ab osse recedat, & sic destillationes ex quacunque causa frequentissimè sistere. Ad has easdem materias pertinet, quod Plinius scribit, in manu dextra medios duos digitos lino colligatos destillationem arcere, atque idem facere præligatum pollicem in pede, maxime si canina cuti, & digiti iam dicti, & pollex obuoluantur. Illud quoque Aetij huc spectat, qui iubet plantas pedum constanter fricare cum pice in oleo plurimo dissoluta. Sed ad medicamenta venio.

Galenus quomodo admittat, & dānet vesicātia.

Formula [vesi]*ficantis.*

De reliquis materijs Chirurgicis pro Catarrho.

MATERIAE PHARMACEUTICAE.

MEdicamenta igitur respiciunt materiam, vel prout genita est, vel prout generatur. Si eam respiciunt, prout genita est, cum hæc consideretur, quatenus copiosa, & quatenus mouetur in partes subiectas, ratione copiæ occurrunt euacuantia; ratione motum intercipiētia, ac reuellentia. E quibus euacuantia

Medicamenta respicientia materiā, est genito.

tia rursus, vel totum respiciunt, vel partes. Si vero ad eam, prout gignitur; referuntur, sic sese offerunt alterantia caput: namque alterantia cohibent generationem obiecti vitiosi in ventriculo, æpate, & toto corpore alibi prætiactanda sunt, nunc igitur de alijs propositis agendum, exorsus ab ijs, quæ euacuant totum. In materia igitur calida, pro leniendo aluo, in potu conuenit Syr. ros. aut viol. sol. vel man. el. cùm melle sol. viol. aut ros. diluta cum liquore aliquo refrigeranti. Pro bolo conuenit cassia cum manna. Dantur autem ventriculo ieiuno, statim à principio, ad præparationem materiæ probantur decoctum cichorei, endiuiæ ionchi, betonicæ, hordei mundi, cũ Syr. de succo endiu. de ros. rec. Quod si materia sit admodum tenuis, decocto lactucæ, & violar. Syr. violat. de iulub. de papauere addi poterunt: imò tunc magis decocta, quam Syrupi, vt qui facilè bilescant, ex vsu erũt, & loco Syruporum, mucilago psyllij, ac gummi Tragacanthæ decoctis adijci poterunt. Vbi vero materia habeat aliquam crassitiem, poterit decocto adijci hordeum: erunt item immiscenda Syr. acet. simpl. oxymel simpl. sicut & materia pulmones petente Syr. de Farfara; de Althea, de capill. venere liquiritia farfara, capillusque Veneris decocto opportunè admiscebuntur. Nec mirum videatur alicui, me betonicam, alioqui calidam, immiscere, decoctis, quoniam, sicuti in electione purgantium materiam calidam, & acrem, *ex 5. Meth.* vt videbimus, seligenda sunt, quæ diuersos succos educant, quod etiam in lenientis à me fuit obseruatum, quia semper aliquid pituitæ, vel salsedinis ex putredine contractæ, immiscetur; ita etiam præparantibus non immeritò immiscetur betonica pituitam respiciens. In horum autem præparantium vsu, persistendum est, quousque in vrinis cernantur notæ coctionis. Pro purgante, laudatur in materia biliosa Syr. ros. sol. cum Rhabarb. & agar. troch. electuarium rosat. Mes. vel de succ. ros. cum modico agarici, & cassia, adiecta portione aliqua agarici, ob rationem ex *Gal. 5. Meth.* adductam, qui dat ibi pilul. ex colocynth. in destillatione acri. Conueniunt item pilulæ aureæ.

Euacuantia totum in materia calida.

Linictia.

Præparãtia.

Purgãtia.

Proponuntur autem pilulæ, quia cum materia etiam sit in capite, ideo ab eo attrahentibus, veluti pilulis, vti oportet: quarum tamen, vt & electuariorum caliditas, si timeatur, dari potest post illa apozema ex sero, vel aqua hordei. Quoad rectum vsum horum purgantium, quædam notanda sunt. Circà, Quando agendum, *Notandum primò*, conuenire purgantia, vbi est præsens materia purganda in toto; quoniam, *ex 4. acut. 85* non in omni Catarrho vtendum est veratro, cum interdum soli capiti sit prospiciendum, vbi nimirũ materia non peccat in toto. *Notandum secundò*, dum purgantia exhibentur, semper supponi debere coctionem materiæ educendæ. Verùm circà hoc difficultas est. Nam quæritur à non paucis, an incipiente fluxione ad pectus, liceat statim ad purgans deuenire, nulla præmissa materiæ præparatione. Sunt quidam, vti *Trincanell.* & alij, qui dicunt, si immineat aliquod præceps periculum, licere statim, vti purgante: si verò non immineat, prius præparãdam esse materiam, quippe quæ alias agitata, cum purgantibus non cedat, facile impellatur, vel ad ventriculos cerebri, vnde Apoplexia. Epilepsia; vel ad fauces, vnde Suffocatio. Præceps autem periculum imminere dicunt, vel ex materia tenui, & in

Circà rectum purgantium vsum notanda.

An incipiente fluxione ad pectus liceat purgare, sine preparatione materiam calidam.

Aliorum sententia, licere.

& in motu præcipiti, vel ex eiusdem materiæ malignitate, quatenùs acris & erodens est, *ex 6. Epid. 3. tex.* 18. vel quia propensa est ad aliquam partem, vbi de grauiori periculo est metus, vt de angina, de phtisi. Non imminere verò hoc pericu'ũ dicunt si materia sit crassa, vel copiosa etiã, sed quæ non confertim moueatur. Quod si aliquis illis obijciat, quod traditur ab Hippocr. 1. *aph.* 22. cocta solùm esse medicanda, nisi materia turgeat; respondent bifariam. Primùm, cum in Catarrho calido, & tenui statim datur purgans, id non fieri gratia euacuationis, sed reuulsionis cum euacuatione; Hippocratem vero id tantùm velle, materia crudo non posse fieri euacuationem solam. Sed cum hæc solutio directè pugnet cum Hippoc. sententia, qui apertè fatetur, nunquam purgandũ esse sine humorum præparatione, nisi materia turgeat; ideò secundam addunt solutionem, nimirùm calidã hanc, & tenuem destillationem, habere rationem materiæ turgentis. Sed & hæc responsio adeò à veritate est aliena, vt nulla ratione defendi possit. Nam materia turgens ex Galeno, & Hippocr. ratione motus est indifferens ad partem aliquam, materia autem de qua agitur nunc, ad partem determinatam mouetur, nimirùm ad pectus. Dico igitur, non præmissa præparatione, aut non licere in casu dicto, vti electiuè purganti, aut, si liceat, id fieri, quia materia supponitur cocta saltem in toto. Nam cum in præcipiti destillatione supponatur, materiam peccãtem, pro maiori parte, à toto ad caput propulsam esse, vti ad partem imbecillem, videtur colligi posse, quicquid in toto remansit, id esse coctum, & victum. Nam si excremẽta aliqua praua sint in corpore, eaq; separata a bonis succis, pro maiori parte, ad partes imbecilles transmittantur, calorq; naturalis in toto vigeat, facilè fieri pôt, vt excrementa, quæ in toto remanent, à calore hoc separentur, & proinde tanquam cocta euacuari possint. Et hanc fuisse causam puto, cur *Gal. 1. Locol. 2.* adolescenti cuidam alopecia laboranti, simul ac eum visitauit, colocynthidem dederit, isque sic sanatus fuerit. Atq; hæc quidem, meo iudicio, vera est sententia. Cæterùm, quoniã sunt quoq; loca apud Hippoc. & Galen. in quib. proponi videntur casus purgandi ẽt materiam crudam, Dico, in præsenti, quia materia fluit vel ad fauces, vel ad pulmones, quæ sunt partes inseruientes cordi per respirationem, si quis illis locis insistere voluerit, posse medicamentum purgãs dari. Sic enim *Gal. 6. Meth. 2.* statim purgat in punctione nerui, ne cerebrum trahetur in consensum; & *Hipp. sub init. 6. Epid.* in dolore nephritico illico dat pharmucum, quia afficiuntur renes, qui immediate inseruiunt hepati. Sed hac de re diligẽtiùs *in tractatu nostro, De Ingressu ad infirmos.*

Sententia propria.

Euacuantia totum pro materia frigida.

In Catarrho frigido, pro leniẽti, conuenit in potione, mel rosa. solut. maxime ex succis vocatũ datis priùs specieb. hieræ exceptis cum syrupi de betonica in bolo, cassia cũ speciebus hieræ. Præparantia mitia sunt betonicæ, saluiæ, liquiritiæ, passular. decoctum, cum oxym. simpl. mell. rosf. col. Syrupo de beton. simpl. fortia, decoctum hyssopi, origani, pulegij, calamenthi, cum Syr. de radicib. oxym. comp. vel scellino, Syr. de beton. comp. de stœcad. de hissopo. Propono autem mitia, & fortia, quia in materia pituitosa, de qua hic loquor, sæpiùs non sufficit vna præparatio. Quod si pituitosa materia est tenuis, & acquosa, conueniunt calida, sicca, incrassantia, sed non valdè diluta. Ideo probatur hoc in

Lenientia.

Præparãtia.

casu

casu mel. rosſ. ſimpl. cum Syrupo de myrto, adiecto tantillo decocti thuris, ſandarachæ (per hanc intelligo reſinam iuniperi, vel cedri) ac nuc. cupreſ. quod aromatizetur cum mace, caryophyl. gall. muſc. In purgantibus craſſam pituitam inter mitia ſunt mel. roſ. ſol. cum agar. troch. vel Diaphæn. cum Diacathol. vel pil. de hiera cum agar. aut de agarico meſ. vel hiera Pachij; inter fortia, eſt imprimis puluis catapuciæ. Hic enim ſumptus cum modico cinamomi ad ſcr. j. ſs. vel etiam ij. in robuſtioribus ex ouo ſorbili, vel iuſculo, ſine moleſtia pituitam detrahit. Sunt item pil. cochiæ, quibus tamen, pro purganda materia aquoſa, addendus eſt pulu. Mechiocan, vel ſem. ebuli: & vbi admixta fuerit melancholia, quemadmodum præparantibus borrago, meliſſa, lupulus, ſumaria, ac Syrupi ex hic parati, ſunt admiſcenda; ita etiam pro purganti exhibendæ pilul. cochiæ cum elleb. vel ex elleb. ſolo. Quoad rectũ vſum, Circa quando agendum nemini dubium eſt, quin conueniant præſente materia Sed cauendum eſt a crudirate: & quoniam materia pituitoſa ſæpè eſt craſſa, rebellis, ac cõtumax, ita vt non facilè, & cito purgetur, ideò purgantia ſunt repetenda. Illud tamen aliquis quærat, An, quemadmodum de Catarrho calido dictum eſt, ita in hoc frigido, materiam craſſam à principio aliquando purgare liceat, nulla præmiſſa præparatione. Ac quidem licere hoc, aliquis inde confirmauerit, quod ſi eſſet copioſa, & moueretur ad pectus, vel fauces confertim, eo modo quo poteſt, procul dubio immineret aliquod periculum ſoffocationis, & aſthmatis, cui non niſi purgãdo ſtatim obuiam iri queat. Verùm, cum ex altera parte ſi medicamentum purgans detur, quoniam materia hæc ob lentorem, & craſſitiem contranititur medicamento, facilè fieri poteſt, vt agitetur, atque præcipitata in partes iam dictas, mala illa pariat; aut ad ventriculos cerebri delata, apoplexiam excitet; ideo puto abſtinendum eſſe à medicamento purgante per os ſumptu, eique clyſteres acres ſubſtituendos eſſe, deinde verò coctam materiam medicamento per os dato euacuandam, de materia autem ſe cui id auerendum quid de calido, Subſequuntur medicamenta euacuãtia partes. Quæ cum referri poſſint ad partes cùm ſuſcipientes, & attrahentes, id eſt, totum, & eius partes; tùm ad cerebrum mandans quæ ad priores partes pertinent, petenda ſunt ex proprij tractatibus morborum particularium. Quæ verò caput euacuãt, vel ſenſibiliter id agunt, vel inſenſibiliter. Quæ ſenſibiliter id præſtant, duorum ſunt generum, euacuantia nimirùm per aluum, & per os, ac nares. Per aluum vacuatur materia catapotijs ſupra propoſitis. Per os verò, & nares educitur caputpurgijs: per os quidem, maſticatorijs, gargariſmis, iunctionibus palati: per nares vero errhinis, & ſternutatorijs. Circa quæ tamen, *Notandum primò*, ſternutatoria ijs, qui ex pectore laborant, & valida tuſſi, minime conuenire, ne ex forti agitatione magis in pectus Catarrhus concitetur. *Notandum ſecundè*, nulla caputpurgia conuenire ſub Catarrhi initium, & toto non euacuato, vtpotè quæ ſic maioris fluxus poſſint eſſe cauſa, & Catarrhi coctionem etiam impedire; ad quod reſpiciens, *Gal. 1. de humoribus, com.* 18. dicebat, grauedines inter initia lædi a ſternutationibus, quia humores ſunt crudi, & incocti, vt propterea male illi agant qui in defluxione ad os numquam excreare ceſſant. *Notandum tertiò*, ſi materia

Purgantia.

Rectus vſus purgãtium.

An liceat ſine præparatione purgare materiã frigidam.

II. Euacuantia partes.

Euacuantia ſenſibiliter caput, id eſt, caputpurgia.

Notanda circa caputpurgia. 1 2 3

ria defluat ad fauces, pectus, & ventriculum, tunc caput purgandum esse per nares tantùm, ne materia trahatur ad partes illas. At si destillatio non defluat ad os, nec ad ventriculum, commodior euacuandi via est per os. Nam per nares tuto id nõ possumus facere, quia sæpiùs eò attracta materia obstruuntur, & aufertur olfactus. Quare non nisi coacti per nares euacuamus, imò si nares afficiantur, & oculi laborent, minimè per nares est euacuandum. Sed & materia non destillante ad os, si tamẽ oris partes vlcere vel quocũq; alio modo afficiantur, per hos nullo modo euacuandum est, quod traditur à *Galen.* 13. *Meth.cap.*2. At si dentes tantùm, & gingiuæ sint imbecilles, licebit per os euacuare, non tamen masticatorijs, sed inunctionib. palati, vel gargarismis. *Notandum quartò*, circa gargarismos, eos in cura Catarrhi suspectos esse, in his casibus. Primò, si adsit suspicio Catarrhi ad pectus, & pulmones fluere soliti. Hinc in paratis ad asthma, & phtisin non conueniunt. Nec obstat, quod Mesue in hoc casu laudat gargarismos. Nec enim euacuantes intelligit, de quibus nos hic agimus: sed sistentes, & reprimentes, ex rebus stipticis paratos. Secundò, si Catarrhus sit subtilis, & acutus, cuius fluxus facilè concitatur. Tunc enim in ore incrassantia potiùs detinenda sunt. Tertiò, in paratis ad suffocationem, & in suffocationibus, quæ subitò fiunt. Quartò, dum Catarrhus est copiosus, & præcipitis motus. Cæterùm, tametsi conueniunt Caputpurgia in Catarrho, tamen non statim ad ipsa veniendum est; sed, quoniam & ipsa opus habent aliqua humoris preparatione, & æquatione, præparantia ijs sua præmittenda sunt. Quare si humor calidus, acrisq; caputpurgijs sit euacuandus, cum hæc agitando possint materiam magis præcipitem reddere, vnde facilè fieri posset, vt in asperam arteriam, pulmones, aliasque partes præcipitetur, opus erit, præmissis præparationis loco refrigerantibus, incrassãtibus, & attemperantibus. Quod si humor crassus ijs sit educendus, quoniam hæc vehementer commouent, præcipuè sternutatoria, & ideò necessariò coctionem humoris, quæ fit in quiete, impediunt, & copiam augent, sicque humorem ad euacuationem reddunt difficilem, attenuãtibus, & incidentibus priùs vtendum est. Porrò cum præparantia hæc duplicia sint, alia quæ præparant eam iam fluxam, & transmissam extrà cerebrum, hæc sola hoc loco proponenda sunt. Nam priora ex dictis de præparatione materiæ in toto sunt manifesta.

Quando per nares quando per os purgandum.

4 *Gargarismi in quibus casibus suspecti.*

Præparantia caput purgijs præmittenda

Si igitur materia fluat ad nares, & colatorium, in calida, vt moderatiùs fluat, pro refrigerantibus, incrassantibus, & lenientibus conueniunt indita in nares aqua rosar. viol. decoctum violar. portulacæ, latucæ, iubarum, sebenen, papaueris; & si colatorium forte obstructum esset à materia crassa, & lenta, ob loci calorem excocta, & densata, probantur aqua hordei cum saccharo, vel Syrup. ros. recent. iniecta: item suffitus ex semine lini, hordeo, vel furfure, priùs in aceto maceratis, & arefactis ex Mesue, aut etiam suffitus ex saccharo: item suffitus ex semine lini, hordeo, vel furfure, priùs in aceto maceratis, & arefactis ex Mesue; aut etiam suffitus ex saccharo: item illitus propè radicem, & initium narium cum oleo violato, vt oleo amygd dulcei. vel butyro loto. In materia frigida laudantur, decoctum in nares iniectum vel sumptum chamæmeli, maioranæ, rutæ, sem. nigellæ, origani: suffitus ex seminibus nigellæ

In materia fluente ad nares.

In calida.

In frigida.

gellæ: odoramentum ex eiſdem ſeminibus modicè torrefactis in linteolo deligatis: linimentum ex oleo anethino, chamæmelino, amygd. amar.

In materia fluentë ad fauces.

Quod ſi materia fluat ad fauces, conueniunt eclegmata, ſeu lambitiua, & gargariſmi. In materia igitur callida, ex vſu ſunt Syr. de roſis,

In calidas.

viol. iuiubis, potrulaca, & papauete ad lambendum; & inter ſolidiora, Diatragacanth. album. & cum bolo, diacodion: *gargariſmus, qui fit ex vnc. v. aqu roſ. & ſcr. ſs. camphora*; & vbi magis ſiſtere, ac frænare voluerimus decoct. adſtringentium, vti roſar. myrthi lentium, ſine cortice, coriandrorum: ſi verò incraſſare, & refrigerare decoctum, & ſuccus lactucæ, portulacæ, & plantag. item, & capit. papau. albi: vel emulſio ſeminum illius cum aqua lactucæ.

In frigida, & craſſa.

In materia craſſa conueniunt ad lambendũ Syr. acet. ſimpl. oxym. ſimpl. Syr. de beton. de hyſſopo: imò in eundem vſum faciunt conſeruæ capitales calidæ: ad gargarizandum probantur decocta ſimplicium dictorum capitalium, hyſſopi, & origani, vel ſandarachæ Arabum, vel ſpicæ nardi. Quæ omnia in Catarrho calido vſurpanda ſunt frigida actu, vel ſaltem tepida; in frigido calida.

Errhina ſolida,

Atque hæc præparantia ſunt. Quoad ipſa caputpurgia Errhina probãtur, tùm ſolida modò in vno narium foramine, modò in alio impoſita, tùm liquida. Pro ſolido in materia calidiori. *Rec. Succi betę, fol. hedera an. vn. ſs. Cum cera, & terebinthina f. Turunda.* In frigida pro minori. *Recipe pulu. Synapis, naſturt. pyrethri, pip. albi, an. ſcr. i. Laudani drach. ij. Cum cera faturunda.* Pro forti. *Rec. Trochiſ. alband. elaterij, euphorb. an. ſcr. ſs. ſtyrac. calam. Laudani an. drach. i. moſc. gr. iij. Cum cera faturunda.*

Errhina liquida.

Liquida quæ reſpiciunt materiam calidam ſint temperata oportet, qualia ſunt hæc. *Rec. crem. ptiſs. lib. ſs ſucci betæ vnc. i. ſs. M.* Vel *Rec. aqu. hordei, & beta lib. ſs. ſucc. Maiorana vnc. i ſs. M.* Vel vrgente neceſſitate, vti cum materia mouetur ad pectus. *Rec. ptiſſ. li. ſs. Diagrid. gr viij. M.* Quæ ad ad frigidam referuntur vehementiora, eſſe debent. Nam & ad euphorbium, elaterium, colocynthidem, veratrum aſcendere licet. Exemplum ſit. *Rec. Mulſę lib. ſs. elaterij ſcr. i. euphor. gr. v. Succ. rad. cyclam. drach. ij. M.* Quidam habent pro ſecreto ſuccum caulium attractum per nares, & oleum nigellæ, ſi eo interiora narium allinantur: quæ & vſurpant in omni Catarrho, quamuis videantur magis frigido deberi, maximè oleum illud. Auicenna quoque ſcribit, vrinam aſini traiectam per nares, nunquam fallere. Sunt autem hæc, in materia calida, vſurpanda tepida; in frigida, calida; ſemperque dum patiens illis vtitur, detinenda eſt in ore aqua. Quæ per palatum euacuant, ſunt, vt dictum eſt, maſticatoria, inunctiones palati, gargariſmi. Maſticatoria parari hũc in modum poterunt.

Maſticatoris.

In materia calida. *Rec maſtich. drach. ij. thuris drac. i. Synapi, pip. albi, ſalis an. drach. i. pulp. caric. drach. i. ſs. cum cera alba f. paſta* à cuius vſu, vbi materia ad os erit attracta, abluatur cum ſero lactis, & ptiſſana, ne fiat vlcus. In materia frigida. *Rec. maſtich. drach. ij. Staphidiſag. pyreth. an. drac. ſs. Laudani drac. i. ſs. elaterij ſcru. i. M. cum cera f. paſta,*

Inunctiones palati.

Inunctio palati, fit cum puluere Synapis excepto, cum oxym. ſcyllino, vel diaſynapi Meſue. Cõferunt item magnæ antidoti antiquæ. Sed in materia calida, vbi materia attracta eſt ad os, fiat ſemper ablutio cum aqua hordei, aut emulſione ſemin. melon.

Gargariſmi,

Gargariſmus in materia calida, tẽperatior ſit, hunc in modum. *Recipe aqua hord. cum ſem. melon. & plantis capitalib. facta lib. ſs. mell. roſ. col. Syr. de betonic.*

betonic. an. vnc. M. In materia frigida fit vehementior, eiusmodi scilicet. *Rec. decoct. thymi, puleg. orig. calamenthi, serpilli, botrydis lib. ss. Syrup. de stœcad. vnc ij. elaterij scr. i. M.* Adhibẽtur hæc in materia calida, tepida; in frigida, calida; quemadmodum, & de errhinis dictum est. Illud autem circa omnia caputpurgia notãdum est, ad vsum ea perducenda esse, vbi præsens est materia euacuãda, priùs tamen præparata, vt supra dictum, & celebrata concoctione cibi in ventriculo.

Euacuãtia caput insensibiliter. Interna.

Venio ad euacuantia caput insensibiliter. Hęc verò, & interna sunt,& externa. Interna varia sunt. Primùm decocta, in materia calida ex Santalis,China,Lentisco,Salsa, & corti-
1. ce Guaiaci, in frigida ex Guaiaco,
2. ligno visci quercini,Sassafras. Secũdò,Varia medicamenta assumpta hora somni, vt sunt in materia calida Trochisci de vipera cum sacch. rosato; idem saccharum cum spec. Diatrionsant; idem sacch. cum pulu. coriand. præp. vel cornu cerui vsti, vel boli Armeni ex Auicenna; puluis sacch. ros. in tabul. cum pulu. cornu cerui, margarit: santalor. coralorum, coriand. præp. ad cochleare datus ex vino cydoniorum: in frigida Theriaca, & Mithridatus antiqua; extractum Sassafras Guaiaci cum conser. capitali. Chinæ & salsæ ad cochleare datus, per se vel etiam species cõpositionis dianthos ex aqua samsuci datæ.

Præter hæc omnia ad pituitam absumẽdam, plurimùm valent Myrobolani chebuli conditi. Item Sotyra magna Auicennæ ad scru. ij. in aquæ roris marini, vnc. j ss. i, an auroræ exhibita. Præclarissimam verò sępè operam præstant, in absumendis Catarrhis, phlegma, oleum, & spiritus chalchanti chymicè parata, nec non sal theriacale, si in liquore aliquo, aut conserua conuenienti exhibeantur, phlegma quidem ad scr. ij. Spiritus ad scr j. Oleum ad gr iij. vel iiij. sal. ad scru. j. Tinctura item corallorum rubeorum præstantissima habetur ad drach. ss. data. Exter- *Externa.*
na euacuantia, sunt discutientia, & siccantia capiti applicita, atque naribus orique suffita illa vero sub varijs formis conueniũt, saccullorum, pulueru m, lotionum, cucupharum, emplastrorum; ceratorum, Synapismatum. *Sacculi.* Saculi tonso capiti applicantur cum frictione. Fiunt ex milio asso, sulphure, sandaracha Arab calamo aromatico. *Pulueres.* Puluis suturę coronali inspergitur ex caryophyl. mace, cortice citri sicca, stœcade Arabica, thure, & sandaracha Arabum. Lotio capitis sicca potest adhiberi, & humida. *Lotiones capitis.*

Sicca fit cum furfuribus, milio, asso, floribus chamæmeli. Humida paratur ex lixiuio cineris sarmentorũ, vel ficus, facta decoctione cũ simplicibus capitalibus calidis, verbena, maiorana, absynthio, caryophyllis, adiectis rosis, & loco saponis vsurpato vitello oui asso, vel agarico, vel ipsomet sapone damasceno alterato cum caryophyll. mace, santalis. *Cucupha.* Cucupha noctu gestatur, & est linteum duplicatum, in cuius medio sint cõsuti pulueres ex caryophyll. calamo aromatico, corticibus citri siccatis, floribus capitalibus, & rosis. Inter emplastra laudatur, quod ex cochleis integris assis, in sartagine tusis, adiecto olibano, & aceto conficitur. *Emplastra, & cerata.* Ex ceratis qđ ex perscripto Montagnæ describitur, & quod vocant sacrum laudatur, sed hoc sacrum laudatur, à principio poterit misceri cum cerato de betonica, & phœnicino. Priùs tamen, quàm hoc adhibeatur, fouendum caput in intemperie calida, per spongiam aqua dulci calida imbutam: in frigida, per spõgiã, decocto simplicium calidorum infusam, vti chamæmeli, betonicæ, orig. calamenthi. Ceratum verò bis in die remouendum est, quia à ma-

teria egrediente per poros cutis red-
ditur humidum. Sed ad absumen-
dos antiquos, & inueteratos Ca-
tarrhos ex quorundam ſnĩa nihil hoc
cerato præstantiùs. *Rec. Laudani
vnc.ſs ſtyrac.calamitæ drac ij.Sãdara
cha Arab.drach.i.ambari ſcr. i. nucum
cupreſſi, maſtic. corall. amborum, ſpodij
an.ſcr.ij.reſinæ drach. vi. Soluetur lau-
danum cum reſina, in vino veteri, &
coquatur ad viſcoſitatem f.ceratum ad-
hibendum ſuturæ coronali*. Ad idem
confert emplastrum ſiccans cere-
brum, quod habetur apud Gal. *lib.
de paratu facilib.* Odoramenta quo-
q. proſunt, 1. ex melathio in ſyndo-
ne rara deligato ac naribus ſæpe ad-
moto, ſecundo ex nigellæ torrefactæ
drach. ij. nucum cupreſſi, cariophi-
lorum; Stecadis ſampſucci ſicci an.
drac. 1 ligni aloes vij. galliç muſcatæ
(quam in feminis deteſtanda) gr. x.
Laudani drach. 3. exceptorum in
formam p læ, cum tragaganca in
aqua ſpicæ odoratæ vel Lauendulæ
diſſoluta verùm & ſuffitus hic quoq;
reſencend;& primum quidem qui ex
fumo ſeu vapore cimini torti fit ſe-
cundo & ille qui ex aceto vini mera-
cionis,lapidi molari, vel piritidi aut
ferro ignito aſperſo paratur, nec
tertio damnatur puluis prun's inſper-
ſus factus ex caryophilis; mare, ma-
ſtiche,ligno aloe,manna,thuris,ſam-
pſuco ficco;floribus ſtecad s Arab. &
corticibus citri, ſiccatis quæ puluere
Synapiſmi.
quoque & cucuphæ ſimplices, &
panni pro capite ſuffomigari pote-
runt. Synapiſmus conuenit,alijs non
conferentibus. Hic verò apud vete-
res parabatur hunc in modum. Ac-
cipiebant caricas pingues, pridie in
aqua tepida maceratas, eas mox tun-
debant, & in maſſam redigebant;
deinde accipiebant Synapi acre,
contundebant,& interim aſſumebant
infuſum caricarum, & in maſſam pa-
riter redigebant: poſtea, vbi volebãt
vehementem Synapiſmum compo-
nere, partes duas Synapi, cum vna
caricarum componebant; ſin imbe-
cillem, contrario modo procedebãt,
ſin mediocrem, vtriuſque portiones
æquales accipiebant. Porrò Syna-
piſmus ſemper ex alto trahit ad ſu- 3
perficiem: & in parte eouſque deti-
neri debet, quouſque exulceret, aut
cutim rubificet.

Motũ materiæ compeſcentia. Reuellentia.
Medicamenta, quæ ad motum
materiæ referuntur, ſunt reuellen-
tia, & intercipientia, quorum maxi-
mus eſt vſus in catarrhis ſuffocanti-
bus, & exulcerantibus. In genere
reuellentium, glandes, & clyſteres
acres habent principem locum. Pro
Clyſteres, & glandes.
clyſtere igitur. *Rec. colocynthid. in pe-
tia ligata drach.i agar. trochiſc in petia
pariter ligati drach. ij. beton. ſalu. ſam
pſuci, herbar. commun. an. P.i. M. bul-
liant in aqua ſimplici, vel Tetuciana,
vel muria oliuarum ad medietatem.
Colatura. Rec. qu. s. hier. Logad. vnc. i.
mell.roſat.ſol. vel viol. ſol. in materia
calida, vel ad vigorationem maiorem
mel elleborini, ol.rutac. vel chama mel.
in materia calidiori, an. vnc. iij ſacch.
rub. vnc.i ſs ſalis nitri drach.ij.M. cum
vitello oui f. clyſter.* Glans acris fieri
poterit ɛz ːuphorb. colocynth. ſcam-
monio, vtroque elleb. trochiſc. al-
hand. exceptis mrlle, & adiecto ſale
gemmeo, vel nitro, vt v. g. *Rec. Tro-
chis. alhand. drachm. i. euphorbij, ſcam-
monij an. gr x. Salis gem. ſcr. i ſs. M. &
cum melle f. duo ſuppoſitoria longa, quæ
vigorabuntur, ſi fiant cum melle ellebo-
rino.* Sed hæc faciunt potiùs ad re-
uellendam materiam, quæ à parti-
bus inferioribus fertur ad caput, &
Catarrhi eſt origo. Quæ propriè re-
uellunt fluentem Catarrhum, ea ca-
piti ipſi adhibentur, & maximè ad
ſuturas, quanquam Gradius etiam
poſt aures adhibet. Non rectè verò
à quibusdam ſiſtentia Catarrhum
nominantur, cum ſiſtentia Catar-
rhum proprie ſint, quæ incraſſando
eum intercipiunt. Pro huiuſcemodi
verò reuellenti *Gal. 5, Meth. 13 & 14.*
vtitur medicamento ex thapſia, &
ſter-

ſtercore columbino. Veteres bregma ad cutem abradebant, deinde locum cæpa, aut ſcylla confricabant: vtebantur quoque Dropacibus compoſitis, quos paſſim eſt apud *Aetium*, *& Oribaſ.* legere. Ego, qui hæc omnia probo, vrgente neceſſitate, vtor præter illa ſale communi, excepto cum oui albumine, quod ſuturæ coronali appoſitum, qua ſiccando, qua reuellendo ſæpè egregiè proficit: vtor item emplaſtro ex iberide. Verũ ad reuellentia, refertur etiam balneum aquæ dulcis, quod *Auicenna* probat in Catarrho, tal calido, quam frigido. Galenus verò *6. de Tuen. Sanit. c. 9.* in calido tantùm. Qua in re ego ita puto, conuenire hoc balneum ea ratione, qua ſudorem promouet. Sic enim materiam vitioſam euacuat, & ad ambitum totius retrahit. Et proinde ipſum quoque facit potius ad reuellendam materiam in caput fluentem. Vt autem ſudorem moueat, debet eſse calidum, quantum ſufficit ad ſudorem mouendum. In frigido tamen non conuenit, etiã ſi præſens ſit Catarrhus, ante coctionem, quia materia ob craſſitiem, & lentorem non cedit balneo; in calido verò conuenit etiam ante coctionem, quia cedit: corpus tamen non valde debet eſse repletum. Illud etiã circà balneum hoc notandum ex *Auicenna*, ſi Catarrhus immineat, ab eo eſſe abſtinendum. Quoad intercipientia, hæc incraſſant materiam fluentem, & vias aliquo modo occludunt, ne in partibus capiti ſubiectis recipiatur. Hinc *Gal. 3. de alim. ca. 31.* dicebant non licere vti papauere, vbi materia deſtillauit in pectus, ſed antequam deſtillet. Ratio eſt, quia quando agendum ſumitur ab indicante præſente, vt in hoc caſu, à materia fluente. Nam fluxa vſu intercipientium, & incraſſantium magis redditur rebellis, ideò hęc euacuans expectorans indigat, non retrahens intercipiens. Conueniunt

Quæ capiti admouentur.

Balneum aquæ dulcis, & circà illud notanda.

Intercipientia quando, & quibus in caſibus cõueniat.

autem intercipientia in tribus tantùm caſibus. Primò, Si fluxus ſit nimiùs, & ſuffocatiuus. Secundò, Si calidus, acris, acutus, & excorians. Tertio, Si cum Catarrho iungatur tuſſis aſpera, cum vigili, s, vel iam vrgentibus, vel inſtantibus. Cæterùm cum ferè tempore ſomni materia fluat, & tempore vigiliæ materia fluxa expurgetur, non eſt mirùm, ſi Practici dent intercipientia poſt cœnam, hora ſomni; expectorantia tempore vigiliarum. Ex intercipientibus autem, quædam aſſumuntur, quædam gargarizantur, quædam ſuffumigantur, quædam odoranda exhibentur, Aſſumuntur, in Catarrho calido, ex mitioribus: Lauticos cum puluere coriandrorum, vel boli armenæ vel Diatragac. frigidum cum Diacodio; vel Diapapauer, adiecto bolo armeno ad vnc. ſs. ex fortiorib. pilulę de cynogloſſa ad gr. viij. vel x. Theriaca recentior ad drachm. j & diaſpermat. *Galeni ex 5. Meth. 13.* ad ſcru. ij. cuius compoſitio habetur 7. *Local.* vel hoc incraſſans, quo ego ſæpè vtor. *Recipit autem pulpa Sebeſten vnc. 1. ſem. mel. mundat. vnc. ſs. ſem. papau. albi drach. ij Boli armeni veri drach. 1. M. cum iulepo roſato f. electuar. Doſis drachm. iij. vel vnc ſs. pro vice.* In frigido Theriaca, & Mithridatus mediæ ætatis ad drach. i. Loch de pino, olibanum, myrrha, & ſpica in ore detenta, vel deglutita, Theriaca cum puluere ſpicæ in bolum excepta. In omni Catarrho. Lau. ros. cum puluere maſti. & coriandror. propter quam valent, & in frigido aqueo, vel medicinam ex bolo armeno; ſucco liquiritiæ cum ſyrupi violato. *Rec. thur. maſc. ſcr. i. myrrha, opij, croci an. gr. vij. ſucc. liquirit ſcr. i. cũ aqu roſ. f. pil. vij. & vna pro vice ſumatur.* Gargarizantur in Catarrho calido, aqua frigida, vel quod *Rec. decocti papau. albi roſ. lib. ſs. boli arm. veri pulueriz. drach. i. M.* quo etiam refer lac chalybeatum cum emulſione ſe-

Formulæ, & materia intercipientiũ. Quæ aſſumũtur.

Quæ gargarizantur.

minum papauer salbi. Pro frigido. *Valet decoctũ olibani, vel Vernicis, vel nucum cupreß. lib. ß.* In quibus tamẽ omnibus ea adhibeatur cautio vt ne cum impetu nimio ęger gargarizet. Suffumigantur in calido sandaracha (Arabum intellige) in aceto macerata: vel etiam hoc, quod *Recipit mãna, seu corticis thuris, ladani, masti. an. scr. ß. santal. rub. & luteor, corall. rub. an. drac i. flor. rof. rub. siccar. drac. iij. Fiat puluis, inspergatur carbonibus ignitis:* in frigido olibanum, myrrha, saccharum, spica, lignum aloes, cum sandaracha, item & semina nigellæ torrefacta, & trita. Est tamen ab his in asthmaticis cauendam. Quoad odoramenta, in Catarrho calido fieri possunt poma ex floribus rosar. nenuph santalis omnibus, tritis aqua rof. aspersis, & irroratis atque & his adiecto rãtillo camphoræ formantur poma cum gummi arabico in aqu. rof. liquato. In frigido eadem concinnari possunt ex olibano, mastice, vernice, styrace calamita, spica, ladano, ligno aloes, costo. Restãt alterantia, vt scilicet fons ipse mali curetur, ne in illũ errorem antiquorum incidamus, qui partem ad quã influxo decumbebat, sanare aggrediebantur, nulla ratione originis habita, quos reprąhendit *Gal. 6. de Sanit, Tuend. 9.* In intemperie igitur calida, & Catarrho calido, varia conueniunt medicamenta, tùm interna, tùm externa. In genere internorũ, laudo conseruas refrigerantes, vti rosar. violar. nenuphar. sacchar. rof. permixtum cum spec. Diatrionsant, hora somni assumpta; serum cum succo cicoreaccorum mane datum; thermas frigidas, quales sunt Lucẽses, B. Virginis Patauij nostræ porrectanæ veteres, ac ficunelenses: in genere externorum primo loco occurrit medicamentum Galeni, *loco citato*, nimirùm perfusio capitis cũ aqua dulci tepida, vel cum oleo rosaceo, & in maximo feruore, cum violaceo, nenuphar. cum aqua solani, & lacte. Secundò, Cataplasma ex mica panis cocta in lacte, & oleo rosato, vel violato. Tertiò, Pulueres ex santalis, rosis, baccis myrti, myrrha, testis concharum, buccinnarũ, chamarũ, pumice. Quartò, Stillicidium factum ex aqua simplici dulci, ex decocto rosar. myrti, plantag. portulacæ. & lactucæ, violar. & papaueris albi. Aquæ etiam thermales frigididæ in hũc vsũ probãtur. Sed & experientia docuit, in huiusce- modi Catarrho, plurimum iuuare, si frons, deinde testiculi in viris, & in mulieribus mammæ, ac pedum soleæ inungatur oleo violaceo, & nymphex æquis portionibus mistis. Verùm circà compositionem horũ noto in ijs, quæ capiti adhibentur, semper admiscenda esse aliqua moderatè calida ad penetrationem, & cõseruationem caloris natiui. Vnde chamæmelum, anethum, & ex his parata olea, fuut opportuna. Quod ad rectum vsum attinet. Primò, circà modum agendi perfusiones, cataplasmata, & stillicidia, satius est adhibere moderatè calida. Qua in re tametsi controuersia est, inter *Aetiũ, atq; Mesuen, & Auicennam*, quorum ille dicit, probari stillicidiũ frigidũ supra caput ab alto cadens, dũmodò æger non sit debilis thoraci; hi vero asserunt, in Catarrho calido raro actu frigida applicanda esse: puto tñ hos auctores sic facilè conciliari posse, vt nimirùm: si materia actu fluat in thoracẽ, obstinẽdũ sit a medicamento actu frigido (secus.n. ob medicamẽti frigiditatẽ, materia magis fluit) quod si actu non fluat, sed fluxura sit, quia non peccat motu, tunc non prohibetur tale medicamẽtũ. Atq; hoc voluit Aetius. Respiciens .n. ad materiã actu fluentem, addit illa verba, nisi thorax sit debilis. Nã vt talis suscipit. Tunc.a solùm suscipit, vbi materia fluit. *Circa quã agendum*, cõueniũt huiusmodi refrigeran-

Quæ suffumigantur.

Quæ odoranda exhibentur.

Medicamenta respicientia materiam vt generatur, id est alterãtia. Calidam materiã.

Interna.

Externa.

Rectus vsus alterãtium frigidorum.

Aetius, Mesue, Auicenna conciliãtur.

gerantia, vbi pręsens est capitis intẽperies calida. Sed cauendũ est à prohibentibus, vti à materia in toto, & capite. hæc.n. priùs ẽ euacuãda. Amplius cauendũ à frigiditate aeris occurrẽte, & exprimẽte materiã calidã, in capite calido genitã. Nã tũc, si adhibeãtur, refrigerãtia capiti calido, maius mãlũ subsequitur. Ideo sequẽdũ hac in re cõsiliũ Rhasis, qui in Catarrho recenti à frigore, ante sectionẽ venæ, iubebat panis calidis, prius caput fouere, & odoramẽta ex nigella naribus apponi, quousq; ęger psẽtiat caliditatẽ in capite inductã. His.n. ipsis ante vsũ refrigerãtiũ adhibitis, euitabitur materię expresso. Atq; minimè absonum mihi videtur balneũ aq; dulcis te tempide posse ad hũc referri locũ; nã huius vsu totum corpus & ex cõsequio caput refrigeratur de cuius recto vsu nil aliud dicẽdũ nisi quid supra. In intẽperie frigida, intus cõueniũt cõseruæ capitales Dia:hos, Diamoscũ, Diãbra, Cõfectio Anacardina, & vtraq; ãtidot° magna antiqua pcipuè hora somni. Atq; huc referri posũt decocta calefaciẽtia, vt ligni Saffafras, Guaiacini, visci q̃rcini; imò ipsę thermæ, aluminosę, sulphuręę, & salsę. Quãquã .n. 6. de Sã. Tuẽ. 9. istæ aquę dicantur infensę capiti, tñ id non simpliciter intelligẽdũ est, sed calidas capiti calido infensas esse, nõ autẽ calidas frigido, aut cõtra. Nã experiẽtia docet, sępè cũ fructu vsurpari. Exteriùs cõueniũt primo pfusiones ex decocto ab'ynth:j, betæ, sãpsuci, serpilli, hyssopi, calamẽthi, pulegij, thymi, saluię, anthos, flœcados, sẽ. odoratorũ, & agarici; vel ex oleis chamęmeli, anethi, liliorum, alborũ, nardi, rutæ, &c Secũdo, Lotiones cũ lixiuio, vt supra de discutientib vel sm aliquos cũ vino aromat., decoctionis aromatum. Tertiò, Cucupha, de qua suprà. Quartò, Stillicidia ex decoct. dicto, vel ex thermis calidis. Sunt q sũmis laudib. extollãt, p corrigẽda hac intẽperie, vnã, aut alterã guttã olei ex optima Terebinthina, in aurẽ vtrãq; sub lecti ingresũ iniectã, & apposito gossypio muscato in sequẽtẽ lucẽ detentã. Sed videtur ad absumendã potiùs materiã Catarrhi valere, quo modo ad euacuãtia insẽsibiliter pertineret, de quib. suprà. Quoad rectũ *Circa modũ agẽdi* calida actu sũt vsurpãda. *Circa quãdo*, cõueniũt præsẽte malo; cauendũ tñ à repletione totius, & capitis; itẽ à caliditate, ab aere, vel alia causa capiti inducta, liquefaciẽte materiã frigidã. Tũc.n. priùs perfundẽdũ est caput oleo rosaceo; paulò post abstinẽdũ ab eo, & in calefaciẽtiũ vsu pgrediẽdũ. Verũ cacatarrhus perforatiuus & ipse habet aliqua medicamenta si igitur fuerit calidus tenuis quæ ad lãpendũ sæpe danda sunt incrassantia, vti syrupi papau. cũ aqu. hordei, & iniubarum diapapauer vel diacodiõ, in aqua violarum liquata, & alia similia, immo & haustus frigidę laudatur & vrgẽti necessitate, non improbatur, vna ex pululis opiatis, vel parũ philonij rõ. ex liquorib. dictis data; & si catarrhus sit frigidus & aqus cõuenit syr. de mirtho, mel rof. sol. cum decocto thuris si verò sit crassus oximel. s. cũ gũmi amoniaco, & tãtillo thuris; in hoc et illo modicũ iã theriacę medię ętatis liquatę in aqua farfaræ. Atque his modis Catarrhi perficitur curatio. *Cęterũ quoniã* nonnũquam accidit, vt nullo ingenio nouæ materiæ inhiberi possit generatio, & cauteria patiẽtes nõ admittãt, pro præseruatione ab omni Catarrho, sed præsertim frigido, & potissimũ in pectus, pulmonesq; destillãte, maximè pbatur vsus infrà scriptarũ pilularũ, per vices tamẽ, & pſertim post aliqualẽ præparationẽ p Syrupos proportionatos, de qb. supra, dũmodo calidiora tẽpora, vel febris, vel alius eiusmodi affectus nõ obstẽt aut si necessitas cogat ijs vti æstiuo tẽpore, illis supbibatur serũ lactis, vel aliquod apozema

Alterantia materiam frigidam.

Interna.

Externa.

1 2 3 4

Rectus vsus alterãtium calidorum.

Notanda de præseruatione à Catarrho.

zema refrigerãs. Sunt autem pilularũ harũ aliæ mitiores, aliæ fortiores Mitiores *Recipiunt agar. Troch. drachm. v Rhab. el. ſubt. pulu. aloes ſucco. an. drac. ij. cort. myrotr. chebul. citr. indor. an. ũc. ſs. ſalis gemm. drac. ij. gingib. drac. i. ſs. Pul. Puluerizandda, mox miſ. mixta irrorẽtur decocto colocynthidis ter, & in vmbra ſiccẽtur: deinde cũ elec. roſ. Meſ. f. paſta. Doſis à drach. i. ſs. ad ij.* Fortiores. *Rec. colocynthid. drach. vi. agar. opt. diagridij, elebb. nigri, turpethi an. drac. iiij aloes ũc. i. ſpec. diarho. Abbat. ũc ſs. Species in vino maluati. vel acqua vitæ tepida infũdãtur per dies quatuor, posteà fiat expreſsio. & colatura ac fœce abiecta, proijciatur hæc infuſio ſuprà res prædictas, craſſo modo cõtuſas, & ita per octo dies relinquatur: tũ fiat colatura, & expreſſio, & fœce abiecta ponatur liquor in elãbico vitreo, & ſeparata per ſublimatione humiditate, remanet materia dẽſa. veluti mel, cũ qua pilula cõponuntur, quarũ doſis eſt ad ſcr. I.* De cætero ꝓderit ſibi habere familiarẽ aliquã conſeruã, eamque ſumere à cęna ad vnc. ſs ex ijs quę ſupra cõmemoratę ſunt, tũ in materia calida, tũ in frigida. Sed de medicamentis, quæ dicta ſunt hactenus, ſufficiunt.

MATERIAE DIAETETICAE.

Aer Catarrho cõueniens.

VIctus ratio ſic inſtituenda eſt. Quoad aerẽ, ex *Auicen.* in omni Catarrho fugiendus eſt aer frigidus, maximè ſi priùs caput calido fuerit expoſitũ: nã ſic exprimitur materia. vnde *Celſ li. 4. c. 2.* repẽtinã mutationẽ aeris ad frigus, & calorẽ, vel maximè deſtillationes gignere ſcriptũ reliquit. Sit igitur in actiuis moderatus, nec calidus nimis, qualis eſt Auſtrinus, nec frigidus, qualis eſt Aquilonius, qđ ille repleat caput, & liquefaciat, hic verò exprimat: in paſſionis potiùs vergat ad ſiccũ. Atq; hæc cauſa ẽ cur Bononiæ noſtræ, vel maximè Catarrhus ſit infectus, quia aer eius frigidus eſt, & humidus, & præterea ob tenuitatẽ penetrãs. Hinc *Aurelian.* ad maritima loca mittit laborãtes Catarrho. Caueatur igitur à vẽtis, pluuſ; itẽ à Lunæ radijs, à grauib. pileis, prælõgis capillis, capitis frictionibus, breuiter ab oĩbus, quæ vel calefaciẽdo liquare, vel refrigerãdo poſsũt exprimere. In cibo cõſiderãda eſt, tũ quãtitas, tũ qualitas. Quoad quãtitatẽ, improbatur ab Arabib. copia ciborũ, quia excremẽtũ catarrhale auget. Vnde *Auic.* ſitim, & famẽ catarrhoſis præſcribit: *Celſus* dimidiã partẽ cibi cõſueti ſenſim ſubtrahit; qđ tñ in calido Catarrho cautè faciẽdũ eſt, ne ex nimia inedia Catarrhus magis incẽdatur. De cœna,

Cibi quãtitas.

Vtrũ prãdio debeat eſſe parcior, diſputãt nõnulli. *Cõcilia'or dif ici.* mor dicus, tenet, sẽper cœnã debere eſſe parciorẽ, & idẽ sẽtit. *Meſue.* Contrà ſtatuũt. *Curt. & Oddus de Oddis in libell. de prãdio, & cœna.* Rationes eorũ hæc sũt. Primo, Quia ſic antiqui cõſueuere. Secũdo, Quia noctu melius cõcoquitur cibus, Mihi magis placet sẽtẽtia Meſuei. Ratio ẽ. Primo, Quia Catarrhus, maximè frigidus habet acceſſiones noctu. At in acceſſionib. morborũ, quãtũ põt, abſtinẽdũ a cibo. 1. *aph.* 11. & 19. ſecũdò, Quia ſic materia deſtillationis cõſumitur, & nõ ſuppeditatur noua. Tũ, quia calor à multo cibo non diſtractus, meliùs cõſumit. Tũ, quia non fit euaporatio tãta. Nec valet, qđ contra obijcitur, eadẽ hæc incõmoda ſequi, ſi in prãdio plus cibi ſumatur: qm̃ ob varios motus, & pororũ apertionẽ diſſipãtur vapores, et à cerebro retrahũtur. Sic igitur rata hæc sẽtẽtia, niſi cõſuetudo obſtet, & patiẽs poſt cœnã, per quatuor demũ horas, eat cubitu. Hic *Galen. in cõſilio pro puero Epilep* cœnã cõcedebat vberiorẽ, quia eius tẽpore, hões poſt multas demũ à cœna horas ibãt cubitũ, præterea Galẽ. reſpicit ad pueros q interdiu dormiũt. Ad rõnes cõtrarias. Ad primã quid dicendũ ſit, patet ex modò dictis, de puero Epileptico; & præterea exce-

Verũ cœna prãdio debeat eſſe parcior.

pta

pta est à nobis consuetudo. Ad secūdā respondetur. Sicuti fit bona coctio, ita fit quoq; repletio capitis ob materiæ, nimiā copiā. Quoad cibi qualitatē, si substātiæ ratio spectetur, cibus in Catarrho calido fit mediocris, & dum fluit, crassus, in frigido tenuis, facilis coctionis, boni succi, pauci excremēti. Si cōsideretur qualitas accidētalis, in calido Catarrho fit refrigerans, in frigido calefaciēs, attenuās, detergēs. Quare caueatur à carnib. vetustis, & salitis, in Catarrho calido: in quolibet, à piscibus palustrib. lacustrib. ostreis, herbis, lacticinijs, cibis ex farina, frixis oib. oib. itē vaporosis, vt cæpis, allijs, synapi, leguminib. tuberis funigis & oib. flatulētis. cōcedātur carnes optimæ, pisces petrosi, oua. Cibi coquātur cū herbis capitalib modo frigidis, modò calidis. Ex fructib. conueniunt amygdalæ, nuclei pinei, pistacia, passulæ, caricæ, poma, pira dulcia, &c Huiusmodi salē ad gustādū in serie seminaq; cōmuniter mai frig vocatur, præcipuè in Catarrho calido, necnon coriādri omnia 'n saccharo, obducta non damnantur. Paulo maximè probantur sorbitiones, nam masticatione augetur fluxio, ergo amylum, ptissana, oua sorbilia, panis in acqua decoctus cum succo amygdalarū, aut sem. melonū, in causa calida; aut cum pini fructib. in frigida Aetius caseū tenerū; ac recētē, tāquā vtilē, cōmendat; & in frigida causa cauliculos brassicę, ipsāq; brassicā coctā, nec minus, si à ieiunis ipsimet cauliculi crudi edātur; butyrū quoq; laudat, & in robustiorib. porros probè coctos: in calida, lactucæ cauliculos parūper feruefactos & intinctos in posca. Circa potū, varia dicuntur ab auctorib. In Catarrho calido Rhasis damnat vinū, quia calē facit, & materiā defert in caput: magis verò id improbat in Catarrho calido, & humido. Caput. n. vt calidū attrahit, vt humidum suscipit. In capite calido, & sicco, *Gal. 3. de Tuen.* 11. admittit vinū, cum humectet, bilem attēperet, euacuet per lotium, sudorē, vrinam. Et in hoc casu Gal. nono de placitis vinum in pauca quantitate ac subdulce concedit,; in frigido Catarrho Auic. cōceditur vinū post maturationē nā à principio nisi quid vrgeat ipsū prohibet quia caput repletur. Ego. a. existimio in omni catarrho (excepto pręforatiuo) vinū posse cōcedi sed quod caput non petat sicuti vinū rubellū, in catarrho calido, sub austerū, in frig. subdulce, semper autē oligophorum &, in pauca quātitate, quod in calido alteretur, cū radicibus cichorei, sātalis, & ac siccationē cū lentisco, salia: in frigido cum floribus, & folijs anthos, saluię, & ad discusionē, cū Guaiaco, visco quercino sassafras. Porro post omnē cibum, & potum in finē mensæ, & præcipuè si malū fiat vitio partium naturalium, conueniūt pira, vel cotonea cocta, cydoniatū, saccharum rosatum, semina coriandrorū de media coperta Somnū, & vigiliam *Auicenna* vocat curationis catarrhi radicē. Sint autem sōnus, & vigilia, quoad quantitatē mediocria. vt. n. nimiæ vigiliæ cruditates pariūt: ita somnus minus expectorationem prohibet. Vnde improbatur *Schola Salernitana*, cuius id decretum est, *Ieiunent, vigilent, sitiant qui rheumata curant*, nisi fortè dicatur, eam nō loqui de catarrho simpliciter, sed de Catarrho impetuosè fluente, in quo expulsione, ac expectatione maxima est opus. *Quoad Qū agendum*, vetatur somnus diurnus, & statim a cibo factum. Noctu. n. virtus concoquit, de die distribuit, & ratione cōsuetudinis, et ratione aeris, qui noctu magis fauet retractioni caloris ad centrū et proinde cōcoctioni, de die magis motui ad circūferentiam, et proinde distributioni, si post cibū capiatur sōnus caput repletū, nec repletum discutitur, qui etiā in somno diurno accidit. De modo. Supinus decubitus omnino improbatur. Eo. n. renes, et vena caua incalescit, vnde copiosi ad caput

Cibi qualitas.

Potus.

Somnus & vigilia.

put vapores eleuantur, An autē dormiēdū sit depresso capite, an eleuato; *Auice.* vult depresso, quia sic minus vaporibus caput repletur; qđ declarat exēplo alembici recti, & lateralis in cucurbita. Eiusdem sententię videtur esse. *Arist.* 10 *Probl.* 53. vbi causā reddēs, cur inter cætera animātia homines, & aues magis grauedine tētētur, eā refert in erectū eorū caput. Sed distinguēda sunt catarrhi tempora. Nā vel fluxit iam materia pro maiori parte, vel adhuc fluit. Si fluit, ob rationes Auicennæ, & Arist. depresso capite conuenit decubitus: si fluxa est, erecto. Secus enim, & expuitio expectoratio prohibetur, & augetur spirandi difficultas.

An dormiendum depresso capite an eleuato.

Quoad excreta, & retēta, fugiēda est omnis nimia, & inanitio, & repletio. Illud vero ꝑcipue curandū, aluus vt detineatur lubrica, clysteribus emolliētibus ex oleo; butyro, & iure; vel nōnūquā, vsu postulāte aliquam acrimoniā, ex muria oliuarū, cū saccharo rubeo, aut melle, pilulis de aloe cum succo rosar. lota ad scr. ij. in principio cœnæ adsumptis; pane ex tota farina, cū sale, anisis, vel coriandris, & passulis, parato, in principio mensæ commāso, præcipue vero in catarrho calido modicum cassiæ eodem tēpore deuoratū probatur quo pertinēte & pruna dulcia recentia, sub sole æstiuo manna calabrēsi obducta, & ante cibū pariter commāducata. De Venere cōtrouertitur, An Catarrhosis conueniat. Cōferre illā, & auctoritates videntur suadere, & rationes. Nā *Hip. 6. Epid. sect. 5. tex. 23.* expresse ait, morbis ē pituita cōferre Venerē. 5. *Epid.* narrat Timochratem vsu Veneris seu potius pollutionib. nocturnis à destillatione euasisse. Aristotel quoq; idē vult 4 *Probl.* 17. His ratio accedit. Quia Venus (ex *Hip. lib. 1 de Diat. te 22. & Arist. 4. Probl. vbi quærit, cur. Melācholici iuuentur à Venere*) calefacit, & consumit frigidos humores, & pituitosos. Cōtra tamē sētit *Rabb. Moys. 9 aph. suorū*, q omnē vsū Veneris in Catarrho improbat. Est & ratio in cōtrariū. Quia Catarrhus est morbus cerebri. At cerebrū lędit Venus, ex *Gal. 3. Epid. com. 3. vbi de adolescēte in Malibea.* Vnde ex eodem *Galeno 2. Epid. in Pythione* à Democrito dicebatur parua Epilepsia. Sed res hæc facilè decerni potest, ex ipso *Gale. 5. in in. 6 Epid. 23.* ex cuius sētētia prodest Venus morbis ex pituita, & cōsequēter Catarrho, sed in ijs, qui robusta sūt virtute, nō qui debili. Id qꝫ tū de ijs solis intelligēdū, quib. p leges Christianas ea cōcessa est. De quib ēt id affirmare licet Venerē immoderatā & importunā sēper inutilem, esse, ad moderatā maxime vero nō à cibo statim cōuenire. Restāt animi, & corporis motus. Cōuenit igitur exercitiū moderatū ante cibū. Dico moderatū Nā vehemēs replet caput, 1. *de Humor. ca* 18 Cætero q tā animi, quā corporis qes imperanda est. Humoris n. coctionē affectus postullat: & hæc quiete pficitur, īpeditur motu. De catarrho ꝑforatiuo hæc paucula, ꝑdictis sūt addēda vt nimiū æger locetur in aere libero luminoso; ad frigidū inclināte; vt tenuissima diæta iniūgatur omnis locutio, ac motus corporis interdicatur agerq; pectore ac brōchijs dilatatis situetur, ac pectus parū panis cooperiatur, tādēq; circa collū & alias partes nil adsit quod adstringat.

Excreta, & retenta.

Venus an conueniat catarrhosis.

Animi, & corporis motus.

Atq; hæc habui, quæ de Catarrho breuiter cū Medicinæ studiosis cōmunicarē Qua in re, vt laudare meā operā nec volo, nec me decet: ita in illud vnicè incubui, vt quātum posset, accurata esset, & cōpleta tractatio. Quod an assecutus sim, id doctiorū erit iudicium: cui, vt alia nostra omnia, quæ in cōmunem candidatorum Medicinæ vtilitatem scripsimus, aut scribemus, ita hæc quoque libentissimis animis subijcimus.

Laus Deo, & Sanctissimæ Virgini Matri.

Bd 3 41

IVLII CÆSARIS CLAVDINI

Medici, & Philoſophi Bononienſis, & Publici Medicinæ Practicæ Profeſſoris Ordinarij

TRACTATVS DE CRISIBVS, ET DIEBVS CRITICIS.

IN QVO

cùm de cæteris omnibus, quæ ad horum pertinent cognitionem, tùm de cauſis præcipuè, accuratè iuxtà, & ordine diſſeritur.

☞ Cum Indice Rerum, & Verborum memorabili.

IVLII CÆSARIS CLAVDINI

Medic. & Philosphi Bonon.

DE CRISIBVS, ET DIEBVS CRITICIS TRACTATVS.

PRÆFATIO.

Tractationis huius difficultas, vtilitas, summa capita.

DE Crisibus, & diebus Criticis acturi, nihil opus esse arbitramur, multa de huius doctrinæ, siue difficultate, siue vtilitate, & necessitate, præfari. Nam difficultas quidē ejus, ex ipsa tractationis serie elucescet plus satis. Quod verò ad vtilitatem, & necessitatem attinet, in confesso est apud omnes, & ex se adeò manifestum, nec Prænotionem, nec Curationem, sine Criseon, & dierum Criticorum dignotione, rectè, & ordine posse institui. Non prænotionem. Quia nullo alio modo, aut ratione, nisi cognita Crisi, & ejus tempore, ægrum, & assidentes, qui grauissima symptomata, & perturbationes, quæ ex 2. aph. 13. præcedere Crisin solent, intuiti, actum esse de vita, & concla-

Vtilitas huius tractationis.

Ad prænotionem.

matum existimant, in spem salutis erigere Medicus poterit. Non curationem. Quia nec victus rationem accommodatam præscribet unquam, nec remedia opportunè exhibebit, qui Crisin ignorauerit, & ejus tempus. Alius siquidem victus, instante Crisi, alius, ea longiùs remota, conuenit, ex 1. aph. 7. 8. 9. & 10. Rursus, diebus Criticis nihil nouandum, nihil mouendum præcipitur, 1. aph. 20. & 4. de morbis. Diebus imparibus, qui Critici ferè omnes sunt, vsus purgantium noxius est, & non rarò lethalis. Omisso igitur, hac de re, longiori sermone, ad rei ipsius tractationem, rectà aggredior; quæ tota in his duobus, veluti summis capitibus, occupabitur, Criseos primùm, deinde Criticorum dierum declaratione. In quorum vtroque, quantum fieri poterit, & quantum vires meæ ferent, ita versari conabor, vt & dilucida simul, perfectaq; & ordine sibi cohærens, ac mutuò connexa, euadat tota hæc, qualis qualis tandem futura sit, nostra dissertatio.

Ad curationem.

Summa capita huius tractationis.

TRA-

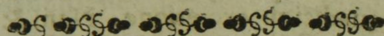
TRACTATVS HVIVS PARS PRIMA.

DE CRISI.

De Crisibus quæ explicanda.

CRISI itaq; exorsus, tria propono de ea enodanda. I. Quid sit ea, seu quæ ejus sit natura. II. Quotuplex sit, sive quas habeat differentias. III. Quibus signis, sive notis deprehendatur.

SECTIO I.

DE NATVRA CRISEOS.

CAPVT. I.

Quàm variæ sint huius nominis (CRISIS) significationes, & quæ huius instituti sit propria.

VOD igitur spectat ad primum, quid scilicet sit Crisis, seu quæ Crisis sit natura, & essentia, cùm hoc explicari non possit, nisi priùs de ipso CRISEOS nomine constet; ideò de eo priùs agendum est, & omnes ejus significationes adferendæ, tollendæq; ambiguitates, quæ in eo latent.

Crisis octo acceptiones.

Octo igitur sunt, apud Galenum, & Hippocratem, acceptiones hujus nominis. Capitur enim I. (quæ & acceptio sola vera est, ac propria, & à nobis interim recipienda) pro quacunque subita, repentina, & veloci mutatione in morbis: cujus quidem acceptionis meminit. *Gal.* 2. *aph.* 13. & 23. 3. *de Crisibus c.* 7. 1. *de dieb. decret. c.* 1. 1. *Epid.* 3. 3. *Progn. com.* 1. II. Accipitur pro interitu, & exitio, *in Coacis prænotionibus*, vt cùm *sect.* 2. dicitur, Linguam, quæ multùm nigrescit, decimoquarto Crisin futuram ostendere: ite, cum *sect.* 4. crebri cum vomitu relapsus, nigrum ciere vomitum, & circa crisin esse tremuli, traduntur. Vtrobiq; enim CRISEOS vox non nisi exitium denotare potest. III. Pro mutatione ad salutem, vel meliùs, *ex Gal.* 4. *acut. pluribus in locis, &* 2. *aph.* 13. IV. Pro euacuatione, ex *Hipp. de locis in homine*, cùm ait, Non esse sanis propinandum medicamentum, quia nõ judicatur (κρίνεται Græcè,) nisi modicè. V. Pro perturbatione, quæ crisin præcedit, 3.

1.
2.
3.
4.
5.

de diebus decret.c. 2. Antequam enim finiatur morbus, fit in corpore insignis perturbatio, & symptomata varia, ac molesta subo-riuntur, facta magna humorum
6. agitatione. VI. Pro morbi temporibus, & exacerbatione, seu accessione, 1. *aph.* 19. quo loci dicitur, non sine maxima ratione, Crisin pro accessione vsurpari, cùm in vigore tantùm, & exacerbatione Crisis fiat.
7. VII. Pro violentis motibus, & conatibus naturæ, *ex Hipp.lib.de septimestri, & octimestri partu*, vbi & abortus, & partus passim nominantur Crises.
8. IIX. Pro quavis morbi solutione, quocunq; modo facta, vt 1. *Progn.* 8. (*Celso interprete*, qui, quod Hipp. dixit iudicari, vertit finiri, & *lib. de præcept. text.* 12. vbi definitur Crisis, morbi solutio.

His verò sic declaratis, circa nomen CRISIS in prima significatione, notandum est, Crisin vocem esse Græcam, cujus etymon varijs modis à Scriptoribus declaratur. Primùm enim, aliqui volunt deduci vocem hăc, à verbo κρίνω, vt significat judico, seu sententiam fero; sumpta similitudine à foro judiciali. Vt enim in hoc, inter accusantem, & accusatum, atrocissima est pugna, & vnus tandem vincit, alius vincitur: sic in Crisi, morbus & natura pugnant acerrimè, ita vt æger nil aliud, quàm illi, expectet, qui in foro judiciali conveniunt, de vita scilicet, aut morte sententiam. Atq; hæc declaratio, injustè admodùm, à quibusdàm reprobatur, eo solùm nomine, quòd non per omnia similitudo proposita quadret. Nam præterquàm, quòd *ab Aristot.* 5. *Phys.c.6.& à Gal.3. Progn. com.* 1. recipitur, satis est, vt similitudo penes aliqua saltèm habeat locum, quippe, quæ pro declaratione rei tantùm adfertur, non autem eò, quasi res omninò ita sese habeat.

Deriuatio huius vocis Crisis, & variæ ejus interpretationes.

1.

2. II. Aliqui volunt derivari hoc nomen, ab eodem verbo κρίνω, sed vt significat secerno, ita vt potiùs denotet humorum secretionem Crisis, quàm iudicium, & hoc colligunt ex *Gal.* 2. *aph.* 13.
3. III. Putant aliqui dici ab excretione. Nam & hanc Crisis aliquando significat. Sic *Hipp. lib. de arte, sect.* 4. excretionem ossis corrupti, & *in Problematibus Aristoteles*, excrementorum depulsionem, Crisin dixere.
4. IV. Aliqui dixerunt, ita dici Crisin quasi certamen, cùm κρίνω, à quo deducitur Crisis, etiã idem significet quod certo. Nec verò injuria Crisis certamen dicitur, quoniam non fit Crisis, nisi maxima fiat naturæ & morbi pugna. Nobis, ex his omnibus interpretationibus, verior videtur prima, idque cum ipso *Gal.* 3. *Progn. com.* 1. & 3. *de Crisib. c.* 2. vbi expressè habet, Neminem Medicorum primùm hoc nomen invenisse, sed vulgarem aliquem, qui præsens Medico, cùm turbaretur, exclamarit, iudicium agi de vita ægrotantis. Sed de nomine Criseos tantum. Quid rei iam Criseos, seu, quod idem est, definitionem ejus adferamus.

Ex his interpretationibus quæ verior.

CAP.

CAP. II.

Crisis definitur, definitio explicatur, & in ea Criseos omnes causæ.

Crisis definitio perfecta.

DEFINITIONEM igitur Crisis hanc constituo: *Crisis est subita, & repentina mutatio in morbis, qua æger perducitur ad statum contrarium, pendens à natura, vel morbum, & materiam morbificam vincente; vel ab eadem victa.* Esse verò perfectam hanc definitionem, inde patet, quòd omnia, quæ ad Crisis essentiam pertinent, hoc est omnes ejus causæ includuntur in ea, & continentur. Continetur siquidem causa formalis, dum dicitur, *mutatio repentina in morbis, ad contrarium statum.* Continetur materialis, *dum mentio fit ægri*, quippe subjectum, quod mutatur in Crisi, est corpus humanum ægrum. Continetur efficiens, cùm dicitur, *pendens à natura vincente, vel victa.* Quoad finem quoniam in sola Crisi, quæ fit vincente natura, idest, in Crisi bona, natura potitur proprio fine; ideò in hac etiam sola Crisi considerari debet, estque sanitas, vel saltèm tolerabilior status. In mala enim Crisi, nullus finis quęrendus est, quoniā finis habet rationē boni. Hic igitur finis in Crisi bona, si nō explicitè, saltèm implicitè continetur, his verbis, *natura vincente.* Sed percurramus, vt magis elucescant, singulas has definitionis particulas seorsim.

Causæ omnes Criseos principales.

Finalis causæ, quæ in Crisi locum habeas.

Explicatio singularum definitionis particularum.

Dicitur igitur *Crisis mutatio.* Quia formaliter Crisis nō est nisi alteratio quædam, vt habetur apud *Arist.* 5. *Phis. c. 6.* Qua in re erat *Andreas Laurentius*, dum tradit, Crisin esse motum aut saltèm non fieri sine motu; quasi nolit Crisin esse motū, cùm tamen formaliter, vt dictum est, sit motus. Eò verò magis errat, quia sibi parùm constans, quod priùs statuit, Crisin non esse motum, ipse posteà, declarans definitionem Criseos, evertit, per ea, quę ad motus constitutionem attinent, eam patefaciens.

Crisis formaliter est motus cōtra Laurentium.

Dicitur, *mutatio subita.* ad differentiam mutationum, quæ fiunt in morbis sensim. Esse autem subitam mutationem Criticam, colligitur *ex* 1. *de Crisib. c. vlt. & loc. plurib. sup. citatis.* Sed & ratione idem demonstrari potest. Nec enim fit Crisis, nisi cum insigni turbatione, ac pugna morbi & naturę vehementi, quam tandem sequitur victoria vel morbi, vel naturæ, vt patet ex dictis. Sed talia, nisi subitò, non fiunt. Ergo.

Terminus ad quem Crisis qui, & quotuplex.

Dicitur, *mutatio ad statum contrarium*, vt explicetur terminus ad quem hujus mutationis. Cæterùm, quoniam Crisis, quà alteratio, est à contrario in contrarium, quod in Crisi non est vnum, sed multiplex, ideò definitur mutatio ad statum cōtrarium. Qualis verò, & quotuplex hic starus sit, facile est intelligere. Nam in Crisi, vel vin-

cit

est natura, vel morbus cum sua causa. Si primum, fit transitus à statu morboso ad sanitatem, aut saltèm ad statum meliorem, & minùs morbosum. Si secundum, à morboso, ad mortem, aut saltèm ad pejorem statum, & magis morbidum, Nec obstant his, quæ objiciuntur a nonnullis. I. Vbi à morbo ad mortem fit transitus, non servari oppositionem, cùm mors & morbus non opponantur. II. Omitti alium statum, nempe eum, in quo fit transitus à morbo ad morbum, verbi gratia, ab apoplexia ad paralysin, à melancholia ad scabiem. Respondetur enim; Ad primum: Mortem quidem & morbum formaliter non esse opposita; esse tamen opposita materialiter, quia scilicet morbus est in corpore vita fruente. Ad secundum: Status ille propositus subintelligitur, cùm proponitur status melior.

Obiectionis duplicis solutio.

Additur, *hanc mutationem fieri in morbis*. I. Ad explicandum terminuum a quo hujus mutationis, qui in omni Crisi est vnus, morbus sci icet, quemadmodum terminus ad quem multiplex. Quo in loco mirandus est Laurentius, qui morbi augmentum, statuit terminum à quo Crisis; quasi non nouerit, tempus, in quò fit motns, magnoperè differre, à termino à quo. Nam dicere, à morbi augmento exordiri Crisin, est proponere tempus ipsius Crisis, nequaquã terminum à quo: quanquam ne hoc quidem simpliciter verum est, tempus Crisis esse augmentum, cùm bona Crisis non fiat, nisi in statu, *3. de Crisib. c. 5.* quemadmodum mox dicetur. II. Ad differentiam mutationũ, quæ fiunt tempore sanitatis, aut saltèm intra hujus latitudinem. Sed hic duo explicanda sunt. I. Ad quos morbos attineat Crisis. II. Quo illis tempore accidat.

Terminus à quo Crisis.

Error Laurentij.

Quoad 1. statuo, Crisin in solis morbis materialibus spectari. Hoc verò ratione sic probatur: Crisis non fit sine evacuatione, & expulsione causæ, per aliquam excretionem, aut depositionem materię, ex vno loco in alium, quæ abscessus dicitur. Ergo Crisis pertinet ad morbos cum materia. Consequens manifestum est. Antecedens colligitur *ex 1. de Crisib. cap. 7. 1. de dieb. decret. c. 2. 4. aph. 22.* Sed & Hipp. ac Gal. mille in locis docuere, in his tantum morbis Crisin observari.

Ad quos morbos attineat Crisis.

Quoad secundum, quo tempore huce morbis accidat Crisis, id nõ est difficile cognitu ei, qui nouit variam morborũ naturam, merito cuius, alij citiùs, alii tardiùs, iudicantur. Nam cùm morbi vel sint longi, vel acuti, illis tardiùs advenit Crisis, ea tamen ratione, vt à vigesimo die ad quadragesimum, per septenarios, à quadragesimo ad centesimum vicesimum, per vicenario iudicentur; post verò centesimum vicesimũ pereat diernm vis, & morbi solvantur mensibus vel annis quemadmodum à Gal. traditum est, *3. aph. 28.* Acutis verò morbis citiùs aduenit Crisis, cum latitudine tamen. Nam peracuti ex-

Quo tempore morbis ijs Crisis accidat.

quisite

quisitè primo quaternario finiũtur. *ex 3. Progn. 1.* vbi febres malignæ, horribilibus comitatæ symptomatibus, quarto die interimunt; *& 5. aph. 6.* vbi, qui distentione corripiuntur, intra quatuor dies moriuntur: peracuti non exquisitè, primo septenario iudicantur: acuti exquisitè, quatuordecim diebus, *ex 2. aph. 23.* acuti non exquisitè die vicesimo. Porrò quandocunque Crisis accidat, illud certum est, advenire cum victoria vel naturæ, vel morbi. Si primum, aduenit post coctionem materiæ, & idcircò in status morbi fine, *4. aph. 22. 1. aph. 19. 3. de Crisib. cap. 5. & 10.* Nam in principio non fit Crisis, *3. de Crisib. 10.* nec in declinatione, *ibid. cap. 5.* In augmento fit quidem, sed imperfecta, & non secura, *ibid. c. 10.* Si secundum, Crisis fit mala, & prævenit coctionem materiæ, & ideò tempus status non expectat, vt docet *Gal. locis citat.* & subitò ægri pereunt, aut ad peiorem statum perducuntur.

Subiectũ Crisis, & causa efficiens.

Additur *in definitione nomen ægri*, ad declarandum, quemadmodum dictum est, Criseos, seu motus illius, qui Crisis dicitur, subiectum.

Dicitur postremò, *pendere Crisis, à natura vincente, vel victa*, ad declarandam Crisis causam efficientem. Si enim Crisis fuerit bona, natura in pugna vincit morbum, & causam morbificam, ac potitur proprio fine, qui est sanare. Quò respiciens *Hipp. 6. Epid. com. 3. tex. 1.* dicebat naturam esse morborum medicatricem. Vbi verò Crisis fuerit mala, natura frustratur secundùm proprium finem, ac vincitur à morbo, & sua causa: atque tunc seuities morbi, & causæ, erit efficiens ipsius Crisis, coagẽte quidem natura, non spontè tamen, sed irritata. *Quo tamen loco illud notandum*, hisce causis, quemadmodum ego puto, etiam coadiuuantes adjiciendas esse, quæ, ni fallor, *3. de Crisib. 4.* à Galeno proponuntur, & sunt duæ, magnitudo morbi, ac velocitas motus. Quò enim maior, ac velocioris motus morbus erit, eò etiam faciliùs Crisis promouebitur, vt causæ hæ duę videantur naturam, ac morbum ad Crisin impellere. Magnitudo quidem, quoniam, cùm hæc pendeat à symptomatibus magnis, natura non potest diù hæc ferre. Velocitas verò, quoniam cocta materia, statim natura, nisi aliquid impediat, illam expellit: non cocta autem, sed malam naturam nacta, statim morbus insurgit, ac ægrum ad perniciem perducit.

Causæ Crisin adjuuantes duæ.

Quòd si quærat aliquis, Quænam causa sit, ob quam natura non vincat? ei sciendum, victoriam naturæ, hac in re, esse opus facultatis concoquentis, & expellentis. Si igitur tale opus non fiat, hoc contingit ob frustrationem facultatis. Frustratur autem facultas, quia læditur, aut in propria essentia, aut ob morbum instrumentariũ, aut ob errorẽ ex-

Cur natura aliquando non vincat morbum?

ternùm, aut ob aliqua horum, aut ob omnia simul. Quacunque verò de causa frustrabitur facultas, erit mala Crisis, aut saltèm imperfecta. Nam si ob omnia hæc frustretur, fit mutatio ad mortem, si ob aliqua, ad peius; si ob vnum tantùm, Crisis bona quidem fit, sed imperfecta. Frustratur verò facultas in propria essentia, si pars euariet à proprio temperamento, ac intemperiem acquirat morbosam, potissimùm verò frigidam. Nam si ob calidam, ea summè talis sit oportet. Frustratur ob morbum instrumentarium, vbi viæ, per quas debet fieri expulsio, vel etiam attractio, in gratiam facultatis cōcoquentis, non sunt expeditæ. Frustratur tandem ob errorem externum, vbi materia cruda, & sua natura contumax, & rebellis, ad expulsionem, & concoctionem ei offertur.

CAP. III.

Discutitur quæstio, quæ ex dictis suboriri poterat, & qui naturæ motus, ac quando iuuandi sint, docetur.

Sed circa hęc, quæ de causa efficiente Crisin dicta sunt, iure quærat aliquis; *An Crisis bona fiat tanquam à causa efficiente, à natura sola, absque aliquo externo auxilio; an verò auxilio. & adiumento opus habeat?* Imò, huius occasione, illud simpliciter quæri potest; *An naturæ motus iuuandi sint?*

An Crisis externo auxilio egeat, & an Naturæ motus sint adiuuandi.

Qua in re notandum, motus illos, triplices constitui à recētioribus. Alij siquidem Critici simpliciter dicuntur, quos perfecta præcessit coctio: alii symptomatici, qui sine vllis fiunt coctionis signis: alii denique medii inter Criticos, & symptomaticos, quos prægressa quidem est aliqua concoctio, sed non absoluta. Ex hoc verò triplici motuum genere, circa primos, & postremos, res difficultate carere videtur. Certum enim est, quoad primi generis motus, si natura ipsa moueat, nihil esse tentandum; sed illi totum negocium permittendum: si verò deficiat, vel quia non mouet omninò die decretorio, vel quia imperfectè mouet, eam esse adiuuandam, vt id efficiatur, quod natura tunc facere debuerat. Prius enim clarè habet. *Auicenna in tract. de cura febrium putrid. generali*; & satis perspicuè colligitur ex *Gal. 4. de rat. vict. 76.* Posterius verò manifestè affirmat *Gal. 1. aph. 20.* vbi supplere iubet id, in quo natura deficit, & *9. Meth. 5.* vbi docet, Si quis assueuerit pati fluxum hæmorrhoidum, & mensiū, & is fiat diminutè, eum esse adiuuandum: & *Auicenna*, instante Crisi, si sudores diminutè apparuerint, vtitur sudorificis. Certa etiam res esse videtur, circa motus postremi generis. Cùm enim aliqua coctio in his motibus supponatur, vt dictum est, supponitur quoq;, aliqua saltèm, humorum

Triplices naturæ motus.

Primi, & postremi generis motus posse iuuari, est certum.

rum bonorum, & malorum separatio, qui commodè, quà natura, quà arte, saltèm per epicrasin, euacuari possunt. Vnde *Gal.* & *Hipp.* 4. *acut.* 43. vrinis crassis existentibus, & nebulosis, etiam in principijs morborum purgāt; & *Auicenna*, ante omnimodæ Crisis tempus, si sudores apparuerint, iuuat eos sudorificis.

Secundi generis motus possunt iuuari, in duobus casibus.

Tota igitur controuersia est circa motus secundi generis. Illud enim in quæstione maxima apud recentiores versatur, An illæ excretiones imperfectæ, quæ cruda materia fiunt, vt quæ contingunt in principijs morborum, quas symptomaticas vocant, possint adiuuari? In qua difficultate ego ita censeo, etiam illas iuuari posse, maximè in morbis perniciosis, dummodò has duas conditiones habuerint. I. Vt fiat humoris, morbum producentis, & corpus infestantis, eductio. II. Vt fiat eductio illa per locum cōferentem. Rationes, quæ me mouent, hæ sunt.

Probatur ratione.

1. I. Quia tales excretiones non possunt dici simpliciter symptomaticæ, & vitiosæ. Tota siquidem ratio vitiosæ excretionis, & symptomaticæ, *apud Hipp.* 1. *aph.* 2. ex eo pendet, quòd in ea illa purgentur, quę purgari non debent. At in his supponimus, quę purgari debent ea purgari.

2. II. Illę excretiones adiuuandæ sunt, quę conferunt in morbis. Atqui tales excretiones conferunt, & sæpissimè ęgrotantibus sunt, saltèm prima, salutis occasio. Sic enim 3. *in* 1. *Epid.* Transmissio noxiorum humorum ad partes imas, morbo adhuc crudo, Herophonti salutē attulit. Statim enim post eam, vrinæ sequutę sunt meliores, & die nono æger cum sudore est iudicatus: & 2. *in* 1. *Epid. text.* 41. Stranguria laboriosa, plurimis causa fuit, vt natura onere subleuata, quod residuum erat, longitudine temporis superarir: & 4. *aph.* 73. Vrina multa, crassa, & alba, quarta die apparens, ab abscessu futuro liberat.

III. Si excretiones omnes, in principio morborum factæ, tanquam improbæ cohibendæ essent, vel saltèm non iuuandæ, sequeretur, nullam ex iis retrò cedentem esse malam. At consequens falsum est, *ex Hipp.* 5. *aph.* 65. 6. *aph.* 25. 7. *aph.* 49. 2. *in* 1. *Epidem. text.* 38. 2. *Progn.* 1. 68. & 1. *in* 1. *Prorhet.* 1. & *alibi passim.* 3.

Probatur auctoritate.

His rationibus accedit auctoritas Hippocratis, & Galeni, quorum ille 3. *in* 1. *Epid.* Methoni caput lauit, vt imperfectam sanguinis excretionem, tempore cruditatis factam, adiuuaret: hic verò *ibidem in comm.* hoc rectè factum esse ait, & in omni vniuersè excretione, ad loca conferentia materiam educente, fieri debere affirmat: & 3. *Local.* 2. Parotides, quocunq; tempore apparentes, repellentibus tentare prohibet, attrahentibus iuuat. Quod idem Aetius quoq;, Paulus, Rhasis, & Auicenna faciunt.

Obiectiones duæ.

Nec verò, quæ obiiciuntur ab Aduersariis, difficulter soluuntur. *Obijciunt* I. id, quod dicitur

citur à Gal. 4. *aph.* 22. Existente cruditate humorum, aliquid benè euacuari, esse impossibile. *Obijciunt* II. ea loca, in quibus coctiones summis laudibus Gal. extollit, vt cùm 1. *Epid.* 45. *&* 46. *& alibi*, coctioni celeritas iudicii, ac securitas; cruditati acrisiæ, dolores diuturnitates, recidiuæ, ac mors ipsa tribuuntur. Sed *Respondetur*, ad PRIMVM quidem: dupliciter. Inprimis, Galenum ibi loqui de morbis pēdentibus ab humoribus, qui coctionis gratiam possunt recipere; & qui, vt iudicentur, statum, in quo omnis fit perfecta Crisis, *ex* 3. *de Crisib.* 6. *&* 10. expectare possunt; non autem de hisce contrariis, quales sunt, qui à perniciosa humorum qualitate, & maxima eorum copia, naturam irritante, oriuntur, *ex* 1. *ad Glauc. c.* 5. *&* 4. *de tuend.* 4. *&* 1. *de diff. febr.* 6. Deinde, cùm Gal. ait, Excretiones omnes, tempore cruditatis factas; esse malas, non velle, eas esse malas per modum causæ; sed per modum signi, quatenus scil. humorum, naturam irritantium, vel maximam copiam, vel perniciē demonstrant. Ad SECVNDVM dicitur, laudes eas nihil contra nos facere. Nam illud tātùm volunt, coctiones esse vnum ex præcipuis signis bonæ excretionis, & cui maximè fidendum sit: (id quod clarè habet *Gal.* 4. *aph.* 47.) non autem, sine ipsa non expurgari posse talia, qualia oportet, & qualia conferūt. Imò Hipp. tribus in locis proponens bonæ excretionis signa, 1. *aph.* 2. *& vlt. &* 4. *aph.* 2. nullibi concoctionis meminit, sed tolerantiam adfert, & excretionem respondentem regioni, tempori, ætati, & morbo: Gal. verò *loco cit.* præter coctionem, sex alia signa proponit: quæ si omnia adsint, absit autem solùm illud à coctione, anne credibile erit, illud solum, omnium cæterorum vim posse obscurare? Et hæc ita, de præsenti quæstione, dici possunt. Cæterùm, quoniam res hæc, de adiuuandis naturæ motibus, magni est in medicina momenti; ideò, quid circa eos agendum sit Medico, clariùs ex subiecto schematismo elucebit.

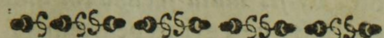
Solutio primæ obiectionis.

Solutio secundæ.

Huc referatur tabula hoc signo ⁂ notata.

Atq; hæc, de essentia, & natura Criseos, dicta sint; de differentiis eius iam agendum est.

SE-

SECTIO II.

DE DIFFERENTIIS CRISEOS.

CAP. VNICVM.

Fontes differentiarum Crisis aperiuntur, eæ enumerantur: & per occasionem, de perfectæ Crisis dotibus, habetur sermo.

Differentiarum Crisis omnium duo fontes.

SI igitur de differentiis Crisis sermo sit, eæ sumuntur omnes à duobus fontibus, vel à forma scilicet ipsius Criseos, id est, à subita, in morbis, ad contrarium statum mutatione; vel à causa efficiente Crisin, seu quod idem est, ab agente. Atq; has omnes differentias tradidit sparsim Gal. 3. *Progn.* 1. 1. *Epid.* 3. 3. *de Crisib.* 7. & 1. *de diebus decretoriis* 2. Nos eas iunctim, ordine proposito, persequemur.

Crisis indicata, & non indicata.

Si igitur in forma Crisis consideretur, ea vel respectu Medici consideratur; vel respectu sui; vel respectu annexorum. *Ratione Medici* si Crisis consideretur, sic alia est indicata, quæ scilicet habuit suum diem indicem, vti quartum in prima septimana, vndecimum in secunda, decimumseptimum in tertia; quod intelligendum ea ratione, vt in die iudicatorio signa apparuerint, quæ futuram Crisin commonstrant, de quibus signis infrà: alia non indicata, quæ fit nullo præcedente signo, in die indice. *Si spectetur Crisis ratione sui*, sic diuiditur in manifestam, quæ fit, aut cum excretione insigni, aut sine excretione, per depositionem scilicet materiæ in locum ignobilem, & debilem, seu, quod idem est, per abscessum ἀξιόλογον, vt vocat Galenus, hoc est, effatu dignum: & in obscurã, quę citra excretionem insignem, & abscessum ἀξιόλογον fit. Illud enim notandum de abscessu, eũ, in manifesta Crisi, debere esse euidentem. Aliter enim si fieret, esset Crisis obscura. *Annexa quia in Crisis considerantur, sunt:* I. Morbi species. Nam acuti per euacuationem, & excretionem suas habent Crises: chronici per abscessus. II. Symptomata concomitantia. Vnde Crisis alia est tuta, quæ fit sine symptomatibus vehementibus, & grauibus: alia periculosa, quæ sibi vehementiã, & grauitatem symptomatũ adiungit. III. Ætas, & natura ægrotantis, quo modo in iuuene febris ardens hæmorrhagia soluitur: in sene, febris eadem finitur alui profluuio. 3. *de Crisibus cap. vlt.*

Crisis manifesta, & obscura.

Annexa Crisi, & ab iis Crisis differentiæ.

Crisis tuta, & periculosa.

Quoad causam effectricem, sic diuiditur Crisis ex eo, quòd natura vincit, vel vincitur. *Si natura vincit*, fit Crisis bona: si vincitur, fit Crisis mala. Est autem vtraque duplex, alia simpliciter

talis,

Crisis bona simpliciter.

talis, alia secundùm quid. *Crisis bona simpliciter*, est, in qua nihil reliquiarum superest, sed ex toto humor noxius euacuatur, subitóque æger à morbo liberatur. Hæc alio nomine perfecta dicitur. Sed & fida dici potest, quia nullum subest periculum recidiuæ. Vbi enim natura, iam euictis, ac coctis humoribus noxijs, eo secernit, & superuacanea excrementa expellit, iam fit Crisis absque suspicione morbi recidiui.

Crisis bona secundùm quid.

Crisis bona secundum quid est, in qua humor noxius ex toto non euacuatur, & expellitur; ac proinde in hac, morbus ex toto non soluitur; sed aliquid ipsius remanet; ita vt, sub ea, æger ad meliorem statum tantùm perducatur, sicut sub Crisi simpliciter bona, ad sanitatem. Hæc aliàs imperfecta dicitur.

Quomodo hæc Crisis possit dici infida.

Sed potest etiam, meo iudicio, dici aliquo modo infida, quia natura vincit quidẽ, sed magna ex parte irritata, & concitata ab aliquo externo, vel interno. Hoc verò in casu natura bonos succos cum prauis expellit. Vnde morbus licèt mitescat, periculum tamẽ est, ne paulò pòst insurgens redeat. Dixi verò, hanc Chrisin posse aliquo modo dici infidam, quia quanquam ad bonã Crisin, propter id, quòd morbus mitescit, possit reduci infida Crisis, tamen propriè ad malam Crisin est referenda.

Crisis mala simpliciter.

Crisis mala simpliciter est, quæ ad mortem, ac perniciem perducit, in qua natura ex toto vincitur, nec etiam irritata, & concitata coagit, sed statim succumbit.

Secundùm quid.

Crisis mala secundùm quid est, sub qua ægri ad peiorem statum traducuntur. Atque Crisis hæc fit natura coagente, sed irritata: potestque dici propriè Crisis infida, sicuti & obscura, & non indicata, & periculosa. ac infida quidem, propria ratione, quoniam sub hac morbus magis ingrauescit, ac ad peius ægrum deducit, & deterius.

Perfectæ Crisis dotes quinque.

Cæterùm, circa has Criseon differentias, illud noto, ad perfectam Crisin, quæ est veluti metrum, ac mensura omnium aliarum, quinq; dotes requiri, quæ sunt hæ:

Prima dos.

I. *Vt à bonis coctionis signis indicetur*. Hæc enim celeritatem, & tempus determinatum Crisis, item & securitatem denunciant, potissimùm si appareant in die indice. Si igitur sumantur ex vrinis, (ex quibus vnà cum pulsu *9. Meth. 5.* scribitur à Galeno, talia signa sumi) certum est, quòd vrina mediocris crassitiei, secundùm substãtiam; coloris fului, vel subflaui; referta hypostasi alba, læui, & æquali, vt infrà dicetur, pollicebitur securitatem, & sanitatem. Et si talis appareat in quarta, sanitas ad septimam; si in vndecima, ad decimamquartam; si in decimaseptima, ad vigesimam subsequetur. Quod eò magis continget, si pulsus, eisdem diebus indicibus, sentietur validus.

Coctio etiam ex pulsibus cognoscitur.

Nam ex tali pulsu robur calidi innati deprehenditur, sino quo, tanquam sine concausa, nec coctio, nec separatio, nec expulsio humoris noxii, potest à natura fieri:

vt

vt meritò voluerit *Gal. loco cit.* concoctionem non solùm ex effectu, nempe vrina, verùm etiam ex causa, scilicet calore innato, merito pulsus, dignoscendam esse. II. *Vt sit manifesta, & fiat agentibus causis Criticis manifestis*, quæ sunt excretio, vel depositio materiæ insignis in locum debilem, & ignobilem, quæ depositio, communiter abscessus dicitur. Cuius occasione vnum obiter noto, quòd, sicuti natura sanat morbos, per transpositionem materiæ ab vno loco ad alium, aut saltèm præcauet: ita Medicum, qui est minister naturæ, ac perpetuus illius imitator, posse sanare, & præcauere morbos, transponendo materiam de loco ad locum; & proinde licere, prçter alias prçsidiorum materias attrahentes ab vno ad aliũ locum, excitare etiam vlcera, & fonticulos, qui, si fiant gratia reuulsionis, in parte longinqua; si gratia deriuationis, in parte vicina parti affectæ; si gratia euacuationis, in parte ipsa affecta, excitari debēt. Nec obstat, quòd Hipp. dixerit, 2. *Epid.* Naturam facere abscessus infra morbum. Respexit enim ad euacuationẽ, non ad reuulsionem, & deriuationem, quç etiam supra, aut saltèm ad partem affectam, fieri possunt; vt propter hcc, in destillatione acri, & maligna, cauterium, in vertice capitis, non sit contemnendum, tanquam materia remedii reuellentis. Porrò perfectam Crisin fieri cum euidentibus causis Criticis, & Hippocratis testimonio patet, & experientia. Nam *Hipp. 3. Progn.* 22. ait: Quibus febres cessãt sine salutaribus signis, recidiuæ subest periculum; & 1. *Prorhet. sect. 2. text. 16.* hæc verba habet: Lethales morbi, qui sine signis, id est, causis Criticis, leuationem habent, mortem significant. & 2. *aph.* 27. His, inquit, qui sine ratione seruantur, non est fidendum: sine ratione, id est, sine excretione, vel abscessu laudabili. Tandem *in Coacis Prænotionib.* in vniuersum omnes, qui sine sudore refrigerati sunt, pessimè habuerunt. Historiç etiam plures in Epidemiis habentur, hanc veritatem confirmantes; sed ea prçcipua est, quæ habetur 3. *Epid.* 1. *in Hermocrate*, qui liberatus à febre die 14. & 20. sed sine sudore, cum reditu eiusdem febsis, vigesimoseptimo obiit. III. *Vt fiat in die Critica*, quç veluti arbitra est, & iudex pugnç naturç, & morbi, existit. Vnde etiam in ea soluitur morbus per Crisin, quod non contingit in die non Critica. Atq; hoc est, quod *Aristot. 5. Phys. cap. 6.* dicebat, Febres, quç diebus non Criticis iudicantur, habere alterationem prçter naturam: quç diebus Criticis, secundùm naturam. Quamobrem etiam Hipp. ab his abhorret, quç leuant die non Critica, vti est videre 3. *Progn.* 22. & 2. *Epid.* 5. vbi vocat dies Criticos fæcundos, quoniam impares ferè sunt, & aliquid commodi adferunt.

Secunda dos.

Medicus emp io naturæ, potest, in morbis, transponere materiam de loco ad locum.

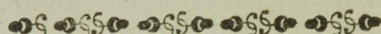
Obiectionis solutio.

Tertia dos.

Dies Critici cur fecundi Hippocrati.

Quarta dos. ferunt. IV. *Vt sit fida, & secura:* fida; ita vt nullę in ea supersint humorum reliquię, vel timeatur relapsus. secura; ita vt sine periculosis symptomatibus, & cum ęgri tolerantia, accidat.

Quinta dos. V. & postrema: *Vt fiat pro ratione naturæ, ac ætatis* ęgrotantis, quemadmodum iam suprà traditum est.

SECTIO III.

DE NOTIS, QVIBVS Crisis deprehenditur.

Diuisio signorum. Criticorum. NOTÆ, quibus Crisis dignoscitur, pertinent ad eam futuram, pręsentē, & pręteritam. Vnde notę hę in triplici sunt discrimine; pręcedentes alię, alię concomitantes; alię subsequentes Crisin. Agamus de singulis particulatim.

CAPVT. I.

De notis Crisin præcedentibus: & iis primùm, quæ Crisis tempus, seu diem prænunciant.

Notæ Crisio præcedentes duplices. NOTÆ pręcedentes Crisin, si de bona Crisi sermo sit, quę metrum est, & regula omnium aliarum, duo pręcipuè pręnunciant. I. Tempus Crisis, seu diem. II. Viam ac modum Crisis, an scilicet per sudorem, vomitum, fluxum ventris, vrinas, aut sanguinis fluorem, futura sit? Agamus primo loco de prioribus. Quę igitur tempus, & diem Crisis prænunciant signa, ea pertinent, vel ad causam morbi, vel ad morbum, vel ad externa. Quę primis generis sunt, sumuntur à coctione, & cruditate; quæ secūdi, ex idea, more, & motu morbi; quæ postremi, ex rebus naturalibus, & non-naturalibus, temperie ægri, anni tempore, &c. Notæ præcedentes quæ prænunciant Crisis tēpus, quæ & diem.

Signa à cruditate & coctione. Primæ classis signa non solùm tempus, & diem Crisis; verùm etiam securitatem, & celeritatem eiusdem pollicentur; sumūturque à pulsibus, & excrementis. A' pulsio. *Pulsus igitur ab ipso exordiar*, si in die indice fortis apparuerit, indicat caloris natiui statum optimum, & propterea futuram coctionem optimam prænunciant; si debilis, cōtrà. Ab excrementis. *Quoad excrementa hæc sunt, sputa, deiectio, & vrina:* quæ omnia magnum momentum habere, in hac re, tradit Gal. 3. *de Crisib.* vbi habet: Neminem vnquam, etsi millies interfuerit Crisibus, qui præcedentibus coctionibus iudicatus esset, se vidisse mortuum. Est tamen excrementorum dictorum, non eadem, in omnibus affectibus, vis, & dignitas. Nam sputa consideranda sunt in morbis pulmonis, & thoracis, nō neglecta vrina & deiectione. At in febre, citra visceris inflammationem, vrina maximè obseruanda, Ventriculo verò laborante,

vel etiam intestinis, incumbendum in deiectiones primùm, deinde in vrinas. Porrò signa hæc ab excrementis petita, atque ijs præcipuè vniuersalibus, vrina inquam, & deiectione, Crisis tempus, & diem indicare, ex Hipp. ac Galeno, manifestũ est. Ac quòd tempus quidem indicent, colligitur ex 1. *Epid. sect.* 1. vbi habet Hipp. signa coctionis celeritatem & securitatem Crisis denunciare; sicuti cruditas, & incoctio, atque mutatio in prauos abscessus, aut diuturnitatem, aut dolorem, aut recidiuam, aut mortem minantur. Idem 2. *Progn.* 26. protulit, vbi ait: Vrina optimè cocta, breuitatem, & securitatem pollicetur. Ratio, vt dicit Galenus, est: Quia coctio est effectus valentissimi caloris, qui calor est veluti natura particularis, quæ morbos curat. Cuius causà obiter noto, sapientissimè 9. *Meth.* 5. dictum esse, signa coctionis etiã à pulsu petenda. Quia ex pulsu cognoscitur status caloris natiui, qui non solùm coctionem efficit, sed etiam morbos curat, expellendo quod noxium est. Quòd verò etiam diem significent, habetur 4. *aph.* 71. Nam quibus septimo die futura est Crisis, ijs sub quartum, in vrina apparet nubecula rubra, & alibi: Si quarto die vrina habuerit hypostasin albam, læuem, & æqualem, ostendit septimo die futuram morbi solutionem. Quæ tamen sententię sic demùm veritatem habent, si nullum erratum extrinsecùs occurrerit, ex parte Medici, ęgri, & assidẽtium, vt *ibid. & in Coacis prænotionib.* admonuit Hipp. Vbi enim aliquod erratum perpetrabitur, non semper quartus erit index septimi. Sed hìc à modernis mouetur dubitatio, ex *Hipp.* 2. *Epid.* 2. vbi habet, Iudicatoria ne statim appareãt. Hinc enim concludi videtur, signa coctionis statim à principio non esse bona. Verùm facilè respondetur, per signa iudicatoria, ibidem Hipp. non signa concoctionis, vtpote quæ semper bona sunt, sed signa perturbationis Criticæ, vel causas Criticas, excretionem inquam, & abscessum, intelligere. Hæc enim à principio facta, potiùs peruicaciam humoris demonstrant, quàm naturæ contra morbum pugnam. Nec verò obstat, quòd 1. *aph.* 12. si sputum in pleuritide statim appareat, morbum abbreuiat. Hoc enim non contingit in alijs euacuationibus, per febres acutas. Nam in pleuritide, quò citiùs exudat humor, à membrana pleura, eò celeriùs inflammatio mitescit: at in febribus, materia in venis contenta, priùs coqui, secernique debet, antequam euacuetur, quæ non possunt statim primis diebus fieri Quòd si quis rursus Hipp. obijciat, qui, *in Coacis prænotionibus*, dicit, Vrinas coctas malas; is sciat Hipp. eo loci loqui de signis coctionis, collatis ad alia signa. Nã si, quæ ex vrinis sunt signa, non respondeant alijs, ita vt alia malum præmonstrent, tum vrinæ coctę malæ, quoniam signum est, perniciem causæ morbificæ dese-

Excremẽta non tãtùm tempus; sed etiam diẽ Crisis significãt.

Curà pulsu etiam signa coctionis petenda?

Obiectio, & eius solucio.

rere vias vrinæ, & petere cor. *Sed quicquid de his sit*, ad coctionem si ex ea celeritas, & securitas prænunciari debeat, duo potissimùm requiruntur: *I. Vt sit continua. II. Vt sit vniuersalis*. Continua, id est, constans per totum morbi progressum, vsque ad finē. *2. Progn. 26.* Vniuersalis, id est, vt in excrementis vniuersalibus obseruetur, in vrinis scilicet, & deiectionibus, quamuis semper certiora sint indicia ex vrinis. Hinc, ad continuitatem respiciēs Galenus dicebat, Quòd si coctio, in vrinis præcipuè, intermiserit, coctio inquam optima, cum hypostasi bona, ita vt subsideant alba, æqualia, & læuia, diuturniorem futurum, & minùs securum morbum, significet. Ratio etiam idem suadet. Quoniam, vbi concoctio non est constans, pari contentione certant natura, & morbus, vt victoria remaneat anceps vnde nulla securitas, nisi ex continuitate.

Ad coctionem duo requiruntur, si certa debeat esse ex illa prædictio.

Verùm hæc, de signis coctionis, & cruditatis, vniuersè dicta sint. De vrina nonnulla, in particulari magis, consideranda sūt. *Circa eius substantiam igitur obseruo*, si fuerit tenuis, *ex 2. Progn. 30.* eam nec perfectam, nec salutarem Crisin polliceri, & ideò, in febribus acutis, cum viriū imbecillitate, mortem, ac periculum minari; cum virium verò robore, *ex Coacis prænotionibus*. longitudinem morbi, aut abscessum inferiùs, *ex 2. Progn. 34.* Si verò post Crisin talis vrina mingatur, recidiuam præmonstrare, quemadmodum demonstrauit in Hermocrate. Quorum omnium causa clarè colligitur *ex 3. Epidem. 3.* vbi habetur: Vrinas tenues indicare, vel caloris natiui languorem, si fuerint albæ, & decolores; vel ignei abūdantiam, si coloratæ. Quòd si vrinæ sint mediocriter crassæ, ostendunt robur caloris. Quare celeritas, & securitas iudicij, ex ijs expectanda. Nam *ex 2. Progn. 16.* omne excrementum, in morbo salubri, crassescere debet, & coctio procedit incrassando. Vrinæ verò crasse, aut admixtionem prauorum humorum, aut oppressionem caloris significant. Quare aut dolor, aut diuturnitas morbi, aut prauus abscessus, aut recidiua ex ijs prænuncianda. Laudabiles sunt, quæ turbatæ minguntur, & clarefiunt: quæ claræ mictæ turbantur, & quę claræ manent. Nā priores victoriam naturæ portēdunt: secundæ coctionis rudimētum: vltimæ robur caloris natiui, & copiam spirituum. *Circa colorem vrinæ hæc noto*. Albæ in febribus acutis lethales sunt, *vt in Coacis prænotionibus habetur, sect. 3. & in Epidem. sæpè*: citra febrem verò, cruditatem, & obstructiones arguunt. Vrinæ nigrę omnes ferè malæ sunt. Nam extinctionem caloris, vel insignem exustionem demonstrant, *2. Progn. 32. & 1. de Crisibus. 12.* Sed hoc de nigris generatione, non autem mixtione, intelligendum. Nam quæ tales mixtione sunt,

Vrina in particulari quid indices.

Vrina substantia.

Vrinæ color.

Criti-

Criticæ sunt in morbis acutis, & chronicis; vt in quartanis è suppressione mensium. Vrinæ rubrę, à principio morbi longitudinem, in statu mortem prænunciant.

Vrinæ cõtenta quæ, & quid indicent.

Quoad contenta, (innata intellige, non acquisita, ab epate scilicet, renibus, vesica:) hæc tria sunt, nubecula, suspensum, hypostasis. Quæ tria, solet *in Prognosticis, Epidemÿs, Coacis*, confundere Hipp. & omnia simul insignire nomine hypostasis. Vnde illud: Quibus urina celeriter habet hypostasin, illi vel ad salutem, vel ad mortem iudicantur: ad salutẽ si laudabilis; ad mortem, si praua Cæterùm laudabilis hypostasis quatuor habere dotes debet: vt scilicet alba sit, vt læuis, vt æqualis; vt moderatè crassa. Albedo significat robur solidorum, quæ sibi, saltèm in colore, assimilant hoc contentum. Læuis hypostasis est, quę vndequaque sibi cohæret, vnica planitie, & pendet à caloris natiui robore. Aequalis, seu similaris hypostasis, indicat vim caloris, æqualiter in materiam agentis. Per æqualem verò hypostasin, intelligere oportet, vel similitudinem partium in substantia, & colore; vel vrinam constantem, & sibi similem, in toto morbi decursu. Vnde, si æqualitas intermiserit, morbus diuturnior significatur, & minus securus, *vt in Prognosticis tradit Hipp. & in Coacis*. Vrinæ enim inæqualitas, ostendit inæqualitatem materię, aut caloris natiui imbecillitatem. Moderatè crassa, indicat robur caloris natiui, quo homogenea congregantur, heterogenea segregantur.

Hypostasis laudabilis quatuor dotes.

1.
2.
3.
4.

Ex vrina igitur hisce dotibus ingnita, salus citò prædicenda, 2. *Progn.26*. sed magis ex vera hypostasi, quam ex nubecula, aut suspenso. Sed notandum hic est, *ex 2. Progn. 27*. Rubrum sedimẽtum, salutarem morbum, sed diuturniorem, prænunciare. Salutarem quidem, quia fit ex salutari humore, sanguine inquam: diuturniorem, quia serosus ille sanguis nõ tàm citò coquitur: & 4.*aph.* 71. Morbi, qui in septima iudicantur, iis vrina nubeculam rubram habet in quarta. Quòd si hypostasis sit nigra, aspera, inæqualis, semper est pessima. Ac de nigredine quidem idem dicẽdum est, quod suprà de colore nigro dictum est. Asperitas denotat peruicaciam materiæ. Inęqualitas coctionis difficultatem significat. Hinc. 1.*Epid.* Philiscus, qui minxit vrinam inæqualem, & nigram, sextà die obiit. De compositis verò contentis quid sentiendum sit, ex simplicibus non est difficile intelligere.

Rubrum sedimentum.

Hypostasis quæ pessima.

Sequuntur signa, tempus, & diem Crisis indicantia, secundæ classis, desumpta ex morbi idea, more, & motu. Idea morbi cognoscitur ex signis Pathognomonicis: mos ex superuenientibus: motus ex coctione, & cruditate. Morbus igitur, qui celeriter, & vehementer mouetur, celeriter iudicatur; qui secùs, contrà. Vnde, extremè peracuti, primo quaternario finiuntur: peracuti, primo quaternario finiuntur: peracuti:

Signa à morbi idea, more, motu.

acuti, primo septenario: acuti simpliciter, decimoquarto die, si exquisitè acuti sint; sin minùs, vigesimo: acuti ex decidentia, à vigesimo vsque ad quadragesimum. Quin imò ex morbi motu non solùm tempus Crisis, sed dies etiam eius, id est, parine an impari futura ea sit, cognoscitur. Nam cū in statu tantùm, & paroxysmi exacerbatione fiant Crises, nunquam in principio, vel declinatione expectanda Crisis est. Quare si paribus diebus exacerbetur morbus, pari die speranda est; si imparibus, impari, *teste Hipp. 3. Epid. 3.* Hinc Philiscus sexagesimo die obiit. Nam exacerbatio erat illi diebus paribus, *1. Epid. 3.* Pariter Laryssæa virgo. *3. Epid. 3.* iudicata est ad salutem sexta die, quia dolores ei paribus diebus contingebant. Pythion quoque diebus paribus habuit exacerbationes, & ideò decima die liberatus est. Quòd autem in statu, & in paroxysmi exacerbatione, fiant Crises, probatur *ex Gal. 3. de Crisibus* vbi habet, Crisin cum accessione in idem tempus coincidere: quod ipsum habetur quoque *1. aph. 19. & 2. aph. 13.* Ratione etiam hoc ipsū suadetur, idque dupliciter: I. enī Crisis fit, vbi certant, ac pugnant inuicem, natura & morbus. Sed hoc certamen fit in exacerbatione, quoniam tunc morbus, acquirit vires. Ergo in exacerbatione quoque fit Crisis. II. In perfecta Crisi duo requiruntur, stimulus, & coctio. At in exacerbatione status hæc duo contingunt, quoniam natura irritatur præcipuè hoc tempore, & humor circa statum est coctus. Ergo Crisis fit in statu, & exacerbatione morbi.

In solo statu & exacerbatione fieri Crises probatur.

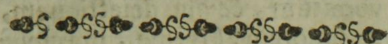
Restant signa vltimi generis, ex anni tempore, regione, cœli statu, naturà patientis deprompta, ex quibus ipsis quoque cognoscitur tempus Crisis morbi. Si enim omnia ad calidum inclinent, citius futuram Crisin denūciant; si ad frigidum, contrà.

Signa externa à rebus naturalibus, & non naturalibus.

Porrò circa signa, seu Notas antecedentes, illud notandum; non tantùm tempus, & diem parem, vel imparem Crisis, posse ex iis Medicum cognoscere, sed etiam diem proximam, ad quam refertur Crisis imminens. Signa verò hæc, signa perturbationis Criticæ solent appellari: & sunt capitis dolor ingens; iactatio, & anxietudo incredibilis; sitis inexplebilis, difficultas spirandi, ac pulsus inæqualis, quæ omnia designauit *Hipp. 2. aph. 13.* vbi hęc habet: Quibus Crisis fit, nox ijs præcedens accessionem grauis. Est enim grauis, non ob aliā caussam, quàm propter symptomata iam proposita, ęgrum vexantia. Sed hæc de notis, & signis Crisim præcedentibus, & præmonstrantibus tempus illius, ac diem.

Signa perturbationis Criticæ.

CAP.

CAP. II.

De signis præcedentibus Crisin, quæ eius viam, & modum ostendunt, in genere.

Via, & modus Crisis duplex, excretio, & abscessus.

DE signis præcedentibus, quæ modum & viam Crisis ostendunt, nunc agendum est. Via igitur & modus Crisis duplex est; excretio, quæ in morbis acutis sæpiùs; & abscessus, qui in Chronicis frequentiùs contingit. Excretio respicit, vel alios succos à sanguine. Si sanguinem, fit per nares, vterum, & venas podicis: si alios succos, per vomitum, vrinam, & deiectionem. Per abscessum intelligo hoc loco, non solùm tumorem euidétem in aliqua parte, verùm etiam, & quæ sub cute erumpunt, phymata dicta, id est, tubercula. Signa antecedétia quædam vniuersalia sunt, de quibus hoc capite agendum; quædam particularia, de quibus in sequenti.

Vniuersalia excretionis signa. A morbi specie.

Vniuersalia igitur excretionis signa sumuntur à morbi specie, & motu: à parte affecta: à natura ægri, & eius ætate: ab anni tempore. *Quoad speciem, calidi morbi* per excretionem, frigidi per abscessum, iudicari solent. Nam in illis humores faciliùs coquuntur, separantur, & ad motum valdè sunt proni; quæ omnia ad excretionem maximè faciunt: in his verò sunt contraria. Et hæc est causa, cur causon *apud Hipp.* sudore, aut hæmorrhagià, non autem abscessu soluatur.

A morbi motu.

Quoad motum morbi, si morbus sit acutus, qui celeriter, & vehementer mouetur, is per excretionem, si Chronicus, hic per abscessum finietur. Quòd finietur.

An & quando morbi Chronici per abscessus; acuti per excretiones terminentur?

si quis dicat, Nónne Chronici etiam per excretionem, & acuti per abscessum finiuntur? Sanè vtriusque exempla non desunt. Nam quantùm ad primum attinet, 3. *Epid.* Nicodemus vigesimoquarto die, per vrinas; Virgo Abderitana, septuagesimo, per sudores; Anaxion trigesimoquarto, per sudores iridem, Crisin habuere: Cleonactides octuagesimo riguit, multùm sudauit, & perfectè iudicatus est. Accedit huc, quòd febres quartanæ sæpiùs per vrinarum nigrarum excretiones, ac sudores, attenuata materia, finiantur. Iam verò secundum experientia confirmat. In febribus siquidem acutis, non raro tumores ad partes adænosas, ac alias etiam apparere; item sub cuti pustulas, & maculas erumpere, vel vulgo notum est. Respondetur igitur, non esse inconueniens, in acutis morbis fieri abscessus, & in Chronicis excretiones. Nam in Chronicis fiunt excretiones, quando adest robur facultatis humoris propensio, & viarum præparatio. Magis verò fiunt excretiones hę, in morbis his, si non perseuerent in eodem tenorem, sed modò remittant, modò exacerbentur. Nam sic, cùm accesio-

nes aliquando acutæ incidant, nihil prohibet, in his accenssionibus, aliquam fieri excretionẽ. In morbis verò acutis, aliquando fit abscessus, ob contrarias causas. Quare illud tanquam certum constituere oportet, aliquando quidem excretionem in Chronicis morbis, abscessum in acutis fieri: sæpiùs tamen vt supra etiam dictum fuit, contrarium accidere. Sed de abscessu infrà, *Pars affecta si consideretur*, iam, vbi iecur laboret secundùm conuexam partem inflammatione, soluitur morbus per excretionem sanguinis è nare dextera, per sudores bonos, per vrinas abundantes: vbi secundùm partem cauam, deiectione, vomitu, & etiam sudore, *3. de Crisib.* 3. Eodem modo inflammationes ventriculi, ac mesenterii, vomitu, & deiectione soluuntur: & febris Lypiria, *ex Hipp.* eisdem excretionibus iudicatur, cùm dicat, Cholera superueniente, quæ fit expurgata bile sursum & deorsum, tolli. At inflammatio cerebri hæmorrhagia per nares sanatur. Eò siquidem tendũt extrema vasorum. *Circa naturam, & ætatem ægri*, in iuuenibus, febris ardens hæmorrhagia; in senibus, alui fluxu sanatur, 1. *Epid.* Ratio adfertur à Gal. quoniam humores iuuenum sũt biliosi, tenues, & acres; senum vero, pituitosi, crassi, & viscidi. *Tandem tempus anni huc quoque facit.* Nam Vere, morbi per fluxum sanguinis è naribus: Autumno, è venis podicis: Æstate, per vomitum, & alui deiectionem, ac sudorem: Hyeme, præcipuè per vias vrinæ finiuntur.

A parte affecta.

A natura, & ætate ægri.

Ab anni tempore.

Signa vniuersalia abscessuum antequam tradam, illud priùs noto; sicuti in morbis acutis, propter robur naturæ, ac materiæ tenuitatem, excretio subsequi solet, à qua morbus finitur: ita in diuturnis propè semper, ob imbecillitatem naturæ, aut materiæ crassitiem, non fieri excretionẽ, sed abscessus, aut transitus in aliam morbi speciem. In his enim natura non est adeò valens, vt possit humorem coquere, secernere, ac excernere: ideò alterum dictorũ subsequitur. Quod quomodo cõtingat, declarari sic potest. Abscessus duæ sunt causæ, vna *agens*, altera *materialis*. Agens est natura imbecillis: materialis, humor crassus, aut copiosus, qui à natura regi non potest. Ab alterutro verò horum fit abscessus. Si enim humores sint tenues, & calidi, non opus est facultate tam valida: si frigidi, natura valida requiritur. Quòd si hæc duo concurrant simul, nec excretio, nec abscessus fit; sed aut moritur æger, aut in alium morbum fit mutatio. Porrò abscessus nomen multiplex est: I. enim accipitur pro omni translatione humoris, ab vna parte in aliam; siue humor effluat, siue decumbat; id est, siue excernatur è corpore, siue retineatur. Vnde abscessus per excretionem meminit *Hipp. 2. Epid. 1. & 1. Epid. 2.* 1.
II. Accipitur pro transmutatione morbi in morbum, vt habetur 2.

Abscessus quibus in morbis, & cur?

Abscessus duæ causæ.

Abscessus nomen multiplex.

3. tur *apud Hipp. ibid.* III. Pro-
4. suppuratione. 1. *Progn. 36.* IV. Pro vitio cutaneo, & quod sub cute erumpit, ex causa interna, quo modo tàm late abscessus patet, quàm phyma. Vnde tubercula omnia, exanthemata, ecthymata, furunculi, abscessus dicuntur ab *Hipp. 2. Epid. 1.* V. Et propriè pro humoris decubitu, faciente tumorem, accipitur Et de hoc interim est sermo. Huius verò antecedentia signa vniuersalia sunt hæc. I. Si vigesimum diem transierit morbus. Tunc enim *ex 3. Progn. 23. 24. 25. 26.* expectandus abscessus, præcipuè si nullus adsit dolor ob inflammationem, vel ob aliam causam. Nam prorogationis febrium causa triplex est, pars affecta curatu difficilis: error commissus à Medico, ægro, assidentibus: humor crassus, & crudus. Si igitur nec prima, nec secunda causa concurrat, morbus erit longus, ob humores crassos, quos cùm nequeat natura per excretionem expellere, eos in partem ignobiliorem pellit, *ex Hipp. in Coacis prænotionib. & 4. aph. 44.* vbi ait: Quibus febres longæ, ijs tubercula ad articulos, & dolores fiũr, II. Signum est, vrina tenuis, & cruda, toto morbi decursu, cum signis salutaribus apparens. 2. *Prognost. 34.* Indicat enim abscessum, ad partes infra Diaphragma. III. Anni constitutio. Nã *3. Progn. 29.* hyeme frequentiùs contingunt, tardiùs cessant, minùs recurrunt: *primùm*, quoniam frigidus humor dominatur: *secundò*, ob humoris naturam, & ambientis frigus: *tertiò*, quoniam frigidus humor est ad motum ineptus. IV. Excretio inchoata, & non perfecta. Hinc natura sæpiùs excretionem Criticam in abscessum conuertit. Sed de signis antecedentibus, excretiones aut abscessus in vniuersali præmonstrantibus, satis: de signis eorum antecedentibus particularibus, iam agendum est.

Abscessus quibus in morbis, & cur?

Vniuersalia abscessus signa quatuor. 1.

Abscessus duæ causæ.

Abscessus nomen multiplex. 1.

CAPVT. III.

De signis viam, & modum Crisis præmonstrantibus in particulari, & primùm de signis excretionum particularium.

EXcretiones particulares in Crisibus, septem modis fieri, ex superioribus iam patet, per hæmorrhagiam, per mẽses, per venas podicis, per vomitionem, per alui profluuium, per vrinas, per sudores; hic singularum tantummodò signa tradenda sunt. Id quod facio eo ordine, quo sunt commemoratæ.

Excretiones Criticæ septemplices.

Hæmorrhagia igitur cognoscitur *ex 1. Epid. 2. hist. 2. ex Gal. 3. de Crisib. 11. ex Coacis prænotionibus & Progn. passim.* I. E rubore faciei, translato humore, à partibus inferioribus, ad superiores. II. Ex dolore capitis, & colli, ob distensionem ab eodem humore, membranarum colli. III. Ex pulsu arteriarum ad tempora, ob compressionem earum à multitudine sangui-

Signa futuræ hæmorrhagiæ.

sanguinis. IV. Ex visus hebetudine, ob angustiam meatuum ex plenitudine. V. Ex apparentijs rubris ante oculos ob versantibus. 3. *Progn.* 33. VI. Ex lacrymis voluntarijs. VII. Ex hypochondrij dextri distensione fugaci, & sine dolore, cum spirandi difficultate, eò quòd & premitur diaphragma, & in hepate, fonte sanguinis, fit commotio. Dico verò, sine dolore: Quia si cum dolore sit distensio, inflammationis potiùs signum est. IIX. Ex tinnitu aurium. IX. Ceruicis tensione. X. Narium titillatione. XI. Ex ætate iuuentutis ab anno 18. ad annum trigesimum XII. Ex natura biliosa. XIII. Ex febre acuta. Hæmorrhagià verò morbos finiri scribitur. 1. *Epid.* 3. *&* *sect.* 3. Sunt autem morbi, qui sic finiuntur, præcipuè febres acutæ, & præcordiorum, ac viscerum inflammationes.

Signa futuri profluuij mẽstrui Critici.

Profluuium menstruale innotescit præcipuè, ex absentia signorum, aliarum excretionum, 3. *de Crisib.* 11. Deinde, ex grauitate, & æstu lumborum, ob venam cauam distentam, & in vertebras lumborum incumbentem, *ex Hipp. in Prorhet.* Hanc verò ipsam quoque excretionem liberare à morbis, scribitur *ab Hipp. in Epidemijs sæpè*, præcipuè vbi de muliere Thasia, & Laryssæa virgine. Finiuntur autem eà plerique morbi acuti in mulieribus, vti febres ardentes, conuulsiones, & huiusmodi alij.

Profluuij sanguinis è venis podicis, nulla quidem traduntur ab Hipp. & Gal. signa; colligi tamen id potest, ex signis Criticæ perturbationis apparentibus in die coctionis: ex absentia signorũ aliarum excretionum: ex eo denique, quòd æger hæmorrhoidas pati consueuerit. Sed hanc quoque excretionem plures sanare morbos, ex eo facilè intelligitur, quòd venæ hæmorrhoidales, aliæ internæ sunt, quæ à ramis venæ portæ oriuntur, aliæ externæ, quę à vena caua prodeunt: vnde illæ Cacochymian Mesenterij, & hypochondriorum affectus; hæ verò Plethoram, & totius venosi generis morbo plerumque sanant. Hinc 6. *aph.* 21. scribitur, Hæmorrhoidas insaniam soluere, *&* *ibid. aph.* 11. Melancholicis, & Nephriticis hæmorrhoides superuenientes esse bonas.

Signa excretionis per hæmorrhoides.

Hæmorrhoides duplices.

Vomitionis Criticæ imminentis signa sunt, fastidium, seu iactatio cũ nausea, ob bilem occupantem os ventriculi, exquisitissimi sensus, vellicantem: sputatio frequens, ob humorem in os, à ventriculo, per tunicam eius interiorem, perpetuò exudantẽ: tenebricosa vertigo, ob vaporem fumidum, à ventriculo impuro eleuatum: palpitatio labij inferioris: amaror linguę: crebra horrescendi, & subsudandi vicissitudo: frigiditas partiũ infra hypochondria: spirandi difficultas: pulsus durus, & inæqualis: capitis denique dolor acutus, ob vaporis biliosi sursũ tendentis acrimoniam, & sympathian membranarum cerebri, & totius neruosi generis. Solet verò euacuatio

Signa Vomitus Critici.

tio hæc sanare ventriculi, intestinorum, mesenterij, & hypochōdriorum inflammationes.

Signa Diarrhœæ futuræ.

Diarrhœæ indicia hæc *Hippocrates in Coacis* tradit, ructus, flatus, crepitus, ac inflationes vētris. Hæc enim motum humoris à toto, in venas mesenterij, ac tandem in intestina ostendunt. Addit *idem, in Epidemijs*, dolorem lumborum, ob mesocoli, quod à ligamentis, lumborum vertebras connectentibus, oritur continuitatem. *Arabes* præter dicta, in signis Diarrhœæ ponūt, pulsum paruum, & frequentem: vrinas albas & tenues, translata scilicet bile ad intestina: suppressionem vrinæ. Quod signum tangitur etiam ab ipso *Hipp. 4. aph. vlt.* Sanat verò euacuatio hæc eosdem ferè affectus, quos & vomitio.

Signa Perirhœæ Criticæ.

Perirhœam, seu per vrinas euacuationem instantem, hæc significare possunt; absentia signorum euacuationum Criticarum aliarum: coctio, & perturbatio Critica præcedens: grauitas in hypogastrio: ardor in extremo pudendi; mictus, in toto morbi decursu vrinarum crassarum copiosus: ætas senilis: hyems. Potest verò vrina vniuersum corpus expurgare, cùm illius materia esse queat, non potus tantùm, sed serum quoque quatuor humorum, & ipsimet humores, teste Hipp. 1. *Epid.* 2. & Gal. *ibidem*. Sed & lienosos vrina nigra persanat: em-

Vrina potest expurgare totum, & cur?

pyema item, Peripneumonian, & pleuritidem, *3. Epid. 3. 6. de loc. aff. 4.* Id quod ab Arabibus etiam fuit notatum, & à Diocle ante Gal. Hoc verò fieri nos putamus, non tantùm per arterias, & sinistrum cordis ventriculum, vt voluit *Gal.* sed & per venam, sine pari, à qua ramus satis manifestus ad ipsos renes porrigitur.

Lienosi, & Pleuritici quomodo per vrinas purgentur.

Sudoris Critici imminentis, duæ sunt notæ apud Hippocratem: I. Suppressio vrinæ, *in Progn. sæpè, & 6. Epid. 1.* quia eadem est materia sudoris, & vrinæ. *10. Simpl. c. de sudore*. II. Rigor ob seri acrimoniam, panniculum neruosum vellicantem, *4. aph. 58.* His duobus Hippocratis signis, addunt nonnulli pulsum mollem, & vndosum; extimarum partium calorem; ruborem faciei; & sensum quendam vaporis calidi, copiosi, è corpore prodeuntis. Quibus omnibus, *ex Gal. libello, de dignotione ex insomnijs*, non iniuria quis adiecerit, insomnium sudoris erumpentis. Soluit autem sudor hic febres ardentes, ac plures alias, sicut, & inflammationes omnium viscerum. Quod tamē intelligendum, de sudore calido, copioso, & vniuersali. Et hæc de signis excretionum particularibus. Subsequuntur signa particularia abscessuum.

Signa sudoris Critici.

CAP. IV.

De signis abscessuum particularibus.

Signa abscessuum particularia ad quæ dirigantur?

SIgna abscessuum particularia diriguntur ad id potissimùm, vt cognoscamus, quis articulus, quæ ve pars, superiòr ne, an inferior, abscessum sit exceptura? Ac Hipp. quidem 2. *Progn.66.* loquens de Peripneumonicis tantum, dicit: Quibus hypochondria incandescunt, iis ad partes inferas; quibus hypochondrium molle, sine dolore, & qui suspiriosi paulisper quiescũt, absque causa, his ad superas partes abscessus fieri. Cæterùm, in omnibus morbis, signa futurorũ abscessuum, ad superiores, vel inferiores partes, petenda sunt ab his quatuor, humoris specie, naturæ statu, partis conditione, meatuum situ.

Abscessus, ad quas partes futurus sit, ex quatuor colligitur.

1. *Ab humoris specie:* quoniam humor tenuis ad superiora; crassus ad inferiora viam affectat.
2. *A naturæ statu:* quia si natura erit robusta, deorsum, pro cul, & pro dignitate morbi fiet abscessus; si secùs, contrà.
3. *A partis conditione:* quia *ex* 4. *aph.* 34. Si ante morbum pars aliqua laborauerit, in eam morbus decumbet.
4. *A situ meatuum:* quoniam rectitudo particularis in partibus obseruatur, merito cuius sit etiam humoris decubitus.

Sed hactenus de signis, seu notis Crisin præcedentibus. Iam de signis Crisin comitantibus agendum est.

CAP. V.

De signis Crisin comitantibus.

Signa Crisin comitantia quæ, & quid significent.

SIgna Crisin comitantia sunt, quæ vnà cum Crisi apparẽt, Crisinque fientem, an bona vel mala, an perfecta vel imperfecta sit, ostendunt. Respiciunt verò potissimùm causas Criticas, excretionem scilicet, & abscessum. Quare quomodo vtrumq; horum debeat dici bonum, & legitimum; vel malum, & illegitimum, videre oportet.

Signa comitantia excretionem bonam quatuor.

Excretio igitur, vt ab ipsa exordiar, bona, & legitima dici debet, quæ commode fit. In hac verò quatuor hæc requiruntur, qualitas laudabilis, quantitas sufficiens, tempus opportunum, modus excernendi naturæ familiaris. *Qualitas erit laudabilis, si humor peccans, & coctus educatur.* Peccans quidem, *ex* 1. *aph.* 20. coctus, ex alijs locis mille. Nam in cruditate nunquam fit Crisis optima, sed tantùm vbi humores praui victi sunt, & edomiti à natura. Aliàs enim plerumque adeò est effera vis eorũ vt non solùm partibus, per quas repũt; verũ etiã partibus à quibus emanant, vim inferant. *Quoad quantitatem, totus humor noxius euacuari debet, non per partes, sed simul.* Nam, quæ in morbis relinquuntur, faciunt recidiuam. 2. *aph.* 12. Illud tamen hic notandum, Quantitatem hanc, in mediocritate quadam consistere debere. Quod enim vel omninò paucum, vel nimium, id minimè

1. Qualitas laudabilis.

2. Quantitas sufficiens.

est, Criticum. De primo est testimonium Galeni, 2. *Prorhet.* 47 vbi etiam ratio assignatur: Quia vbi paucum est, quod excernitur significatur, aut humores malignos, copiososque minimè à natura regi, aut naturæ defatigatæ dissolutio. Hinc ab Hipp. sudores pauci *in Progn. & Coac.* damnantur, sicuti, *& ibidem, & 1. Epid.* damnatur stilla sanguinis. Paucus etiam vomitus 1. *Prorhet. sect.* 2. 47. malus existimatur. De secundo etiam res certa est. Omne enim nimium est inimicum naturæ. 2. *aph.* 51. & 1. *Prorhet. sect.* 2. 22. In acuta febre, sudor copiosus, malus. Et idem de hæmorrhagia traditur *in Epidem.* sicuti & de vrinæ, ac alui profluuio. *Per tempus, intelligitur dies Criticus.* Quæcunque enim fiunt die non Critica, sunt suspecta. Dies enim Critici, sunt iudices, ac arbitri earum disceptationum, quæ inter naturam, & morbum fiunt, & propterea huiusmodi dies. Hippocrates vocauit fœcundos. *Excernendi modus erit bonus, si excretio fiat subitò, & non sensim; si per loca conferentia, atque naturæ commoda.* Per loca autem conferentia fiet, tribus obseruatis: I. Vt locus hic non sit dignior loco morbi. II. Vt habeat rectitudinem. III. Vt transitus, & meatus habeat patentes. Primũ requiritur: quoniam, quæ per loca nobiliora fit, excretio periculo plena est; vt non sit mirum, si plurimi, quibus materia pleuritidis, per arterias, & sinistrum cordis ventriculum euacuatur, moriantur. Requiritur secundum: quia excretio, quæ è diuerso est, damnatur. Vnde 1. *Prorhet. sect.* 3. 33. sanguinem è diuerso fluere malum, vt si liene affecto fluat è nare dextra, Fit enim hoc ob partis infirmitatẽ, & materiæ peruicaciam. Requiritur tertium *ex Hipp.* 6. *Epid.* 3. Sunt autem tales viæ, aures, nares, os, intestina, vterus, pudendum, venæ narium, hæmorrhoides, & cutis. Ab his enim effluit pus, sanguis, sputum, vrina, deiectio, sudor. Atque hæc sunt signa excretionis laudabilis; quibus tamen omnibus *ex Gal.* 3. *de Crisib.* noto, posse addi & morbi speciem, & ægri naturam, & ætatem, & anni tempus.

3. Tempus opportunum.

4. Excernendi modus naturæ familiaris.

Signa comitantia laudabilem abscessum.

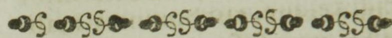
Signa comitantia laudabilem & legitimum abscessum, traduntur 6. *Epid.* 2. vbi habetur: Considerandum in abscessu, quo, vnde, & propter quid. Quibus in verbis, *Quò,* denotat partem, in quam decumbit abscessus: *Vnde,* partem, ex qua decumbit: *Propter quid,* causam abscessus, id est num à natura fiat cocto morbo; an à materia naturam cogente, & adhuc cruda existente; Porrò *partis, in quam decumbit* abscessus, conditiones sunt, vt sit inferior, ignobilior, remota à parte affecta, capax totius materiæ morbificæ. Ac quòd pars quidem suscipiens debeat esse, deorsum, & procul à morbo, habetur 6. *Epid. com.* 1. *text.* 17. 2. *Progn.*

A parte, inquam decumbit.

67. & 2. *Epid.* 1. Quòd eadem debeat esse capax vniuersę materiæ morbificæ, habetur *plurimis in locis, in Coacis, Prognosticis, Epidemijs: sed præcipuè 2. Epid. cit.* Nam legitimus Abscessus debet fieri pro morbi dignitate. Id autem fit, dum decumbit in partem capacem. Secus enim fit recursus in partes nobiliores, vnde cita mors, vt traditur 1. *Epid.* 2. & *in Prorhet.* habenturque eius rei historiæ plures. *In* 1. *enim Epid.* 2. habetur, quòd Crito, qui habuit abscessum in pedis digito, nocte delirauit, postridie interijt. Simile habetur 3. *Epid.* 3. de Caluo Laryssæo; & 2. *Epid.* 1. de Temeni nepte. *Præter partem, in quam decumbit* abscessus, consideranda etiam pars est, à qua decumbit, id est, an à dextra, an à sinistra? Nam & hic rectitudo requiritur. Ideò si pars dextra laboret, in dextram debet fieri decubitus; si sinistra, in sinistram. Hinc Herophon lienosus, cui subortus est tumor, & abscessus in crure sinistro, præter spem conualuit. *Quoad propter quid, seu, an abscessus* fiat à natura, cocto morbo, vincente, an ab ea irritata? si irritata natura, & crudo morbo fiant abscessus, praui sunt, aut non iudicant morbum. Vnde aut morbi longitudinem, aut periculum, aut mortem expectare oportet. 1. *Epid.* 2. & 2. *Progn.* 67. Ex his verò omnibus colligitur, abscessum laudabilem esse, qui fit deorsum, procul à parte affecta, pro dignitate morbi, secundùm rectitudinem, & morbo cocto. Progredior ad signa Crisin consequentia.

A parte, à qua decumbit.

A causa, propter quam decumbit.

CAP. VI.

De signis Crisin consequentibus.

Signa consequétia Crisin quæ, & quid ostédant, & vnde sumantur.

Signa consequentia Crisin sunt, quæ Crisin iam factam ostendunt, an sit perfecta, vel imperfecta; an secura, an infida? Hæc verò omnia sumuntur à tribus symptomatum generibus. I. Ab actionibus læsis, quę sunt, naturalis, vitalis, animalis; è quibus naturalis perficitur coctione, distributione, excretione: vitalis consistit in pulsu & respiratione; animalis est princeps, motrix, & sensifica. II. A qualitatibus corporis, ad quas attinet calor, color figura, & moles totius, præcipuè faciei. III. Ab excrementis, præcipuè verò vniuersalibus, vrinā inquam, & deiectione. Persequamur singula, exordio sumpto à qualitatibus.

Si igitur obseruabitur calor moderatus, & omnis acrimoniæ expers, color similis colori tempore sanitatis, potissimumque facies benè colorata deprehendatur, sine dubio fuit salutaris & perfecta Crisis. Quòd si calor sit acris, color liuidus, citrinus, niger, & varius à colore tempore sanitatis. Crisis fuit symptomatica, imperfecta, & non salutaris. Pariter, si facies, occasione vehe-

Signa consequétia à qualitatibus corporis.

mentiæ morbi tumefacta, repentè detumescit, perfecta est Crisis; si verò tumor remanet, & palpebræ turgescunt, hypochondria tenduntur, subest periculum recidiuæ, quemadmodum traditur *ab Hipp. 2. Epid. 5. ac in Coacis prænotionibus*.

Signa consequentia ab actionibus.

Quantum ad actiones naturales, si post Crisin patiens benè appetat, coquat, deijciat, nullus adest metus recidiuæ. At si nausea, cibi fastidium, ructus acidi, vel nidorulenti, sitis, hypochondriorum tensio, &c. remanserint signa sunt reliquiarum, & proinde recidiuæ. *Quoad vitales*, si pulsus occurrit remissior, & temperatus, ac æqualis, perfectam denotat ac salutarem Crisin. At si pulsus remanet frequens, calore acri refertus, pollicetur recidiuam. Signum enim est superesse intemperiem, à qua noui humoris generatio est expectanda. Quæ autem in morbis relinquũtur, faciunt recidiuam. 2. *aph.* 12 *Quoad animales actiones*, si, absoluta Crisi, mens sit tranquilla, æger non deliret, sensus ei sint integri: decumbat in vtrumque latus, manibus, pedibus, cruribusque modicè reflexis, perfecta fuit Crisis, sin minùs, imperfecta. Somnus etiam huc pertinet. Ideò, si post Crisin somnus sit suauis, cum conferentia, indicat absolutam Crisin; contrà verò, si sit profundus, ac turbulentus.

Signa consequẽtia ab excrementis

Restant excrementa vniuersalia. Si igitur post Crisin vrinæ tenues apparent, recidiuæ subest periculum. Vnde 3. *Epid.* 3. Hermocrates decimoquarto die liberatus à febre, quia decimoseptimo vrinas minxit tenues, die vicesimo septimo est mortuus. Vrinæ etiam rubræ post Crisin sunt indicium reliquiarum. Excrementa uerò alui colorata colore flauo, benè figurata, & consistentia, sunt signum perfectæ Crisis; contraria contrariè. Sed hęc de signis consequentibus, & de Crisibus adeò vniuersè, dicta sint satis.

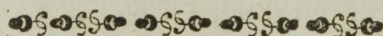
TRA-

TRACTATVS HVIVS PARS SECVNDA.

DE DIEBVS DECRETORIIS.

Voniam Crisis ferè diē sibi certam constituit, ita vt in vna potiùs, quàm in alia fiat; iccircò, post tractationem de Crisibus, agendum est de diebus Criticis. De ipsis verò tria enodabimus. I. Quid sit dies Critica. II. Quotuplex sit. III. Quæ sit vniuscuiusque diei in decernendo vis, ac dignitas.

De diebus Criticis tria explicanda.

SECTIO I.

DE DIERVM Criticorum natura.

CAP. I.

Quotuplex dies, quid dies Medicus, & quot eius partes?

Ntequam ad tria illa, de diebus Criticis proposita, explicanda aggrediamur, paulò altiùs repetito exordio, videamus, Quotuplex sit dies, Quid dies medicus, & Quot eius partes?

Quoad primum, Dies duplex est secundùm Astrologos, naturalis, & artificialis. Naturalis dies, est spacium vigintiquatuor horis æqualibus, & æquinoctialibus comprehensum, *teste Galeno 8. Meth. 7.* & dies Ciuilis etiam dicitur. Dies Artificialis, est spacium illud, quo Sol est super terram, quod æstate longius, hyeme breuius existit, & eius horæ sunt inæquales, ac Temporales vocatæ.

Quotuplex dies?

Quoad secundum, dies medicus est is propriè, qui naturalis dicitur, & constat horis vigintiquatuor, vt habetur 1. *de Crisib. c. 16. & lib. de septimest. part.* sicque Annus constat trecentis, & sexagintaquinque diebus, ac insuper quarta diei parte. Diem verò Medici ab ea hora incipiūt numerare, qua æger decumbere, & manifestè laborare cœpit, quà de re infrà.

Quid dies medicus?

Quoad tertium, dies medicus communiter diuiditur in duas partes, in Diem, seu spacium illud temporis, quò Sol est super terrā; & Noctem, seu spacium illud, quo Solis luce priuamur, ob terram interpositam diametraliter. Exactiùs distribuitur in partes quatuor, in tempus matutinum, meridianum, vespertinum, & nocturnum. Id quod indicauit.

Quot sint partes diei medici?

Hipp.

Hipp. 2. Epid. 1. & 6. Epid. 1. vbi Galenus *in commento* statuit, diem toti anno proportione respondere. Vt enim quatuor sunt anni partes, Ver, Æstas, Autumnus, Hyems: ita & diei quatuor esse partes; primam matutinam, Veri; secundam meridiauam, Æstati; tertiam vespertinam, Autumno; quartam nocturnam, Hyemi proportione respondentem. Vbi illud obiter noto, etiam humores nostri corporis, maximam cum hisce diei partibus habere communionem. Horis siquidem matutinis dominatur ac mouetur Sanguis; meridie Bilis; vespere Melancholia, noctu Pituita. Hinc obseruarunt Arabes, morbos à sanguine exacerbari manè, & hac ratione horis matutinis mittendum esse sanguinem; biliosos in meridie; melancholicos vespere: pituitosos noctu. Sed ad dies Criticos accedo, & ad ea, quæ de iis explicanda principaliter proposui.

Humorum corporis maxima cum diei quatuor partibus conueniētia.

CAP. I.

Quid nominis diei Critici explicatur.

Critici diei nomine quid intelligatur?

QVantum igitur ad primū attinet, *Quid nimirum sit dies Criticus?* circa illud duo considero, *Quid nominis, & Quid rei.* Circa *nomen* igitur obseruo, per *diem Criticum* me intelligere *diem medicum*, in quem incidit Crisis, seu subita in morbis mutatio ad contrarium statum. Sicuti verò dies hæc diuisa est in quatuor partes, ita in earum qualibet indiscriminatim Crisis contingere potest, vt colligitur, *ex 2. aph. 13.* Vocatur autem dies hic tùm Criticus, seu iudicatorius, tùm decretorius. Criticus seu iudicatorius, quoniam in eo fit Crisis, ac iudicium. Decretorius; quoniam est arbiter, & iudex disceptationum, seu contentionum, quæ fiunt inter morbum, & naturam.

Critici diei variæ appellationes.

Porrò est dies omnis Criticus duplex, exquisitus alius, & exactus; alius non exquisitus, nec exactus. Primus est, qui frequēter & tutò decernit, cum excretione, aut abscessu, & ad hunc refertur Crisis bona: alter verò, qui decernit quidem, sed non frequenter ac tutò, ad quem pertinet Crisis, & bona, & mala. Ille est dies certus, & determinatus; hic verò potest esse dies quilibet.

Criticus dies omnis duplex.

Quod vt intelligatur rectiùs, illud sciendum est interim; (nam inferiùs tota hæc res declarabitur diligentius:) morbos omnes iudicari, vel intra quadragessimum diem, vt acutos; vel vltra quadragesimum, vti Chronicos: eà tamen ratione, vt dies hi in septimanas redigantur, & quælibet harum diuidatur in duos quaterniones, & duas partes æquales, ita tamen, vt secunda septimana seiungatur à prima; tertia verò non seiungatur à secunda: quoniam in secunda principium est octauus dies, in tertia

Numeratio Criticorum dierum quæ?

est

eſt vltimus ſecundæ ſeptimanæ; ita vt tertia non ſit integra, quẽadmodum duæ priores, quippe quæ indiget ſextà parte diei, & ſex tantùm dies integros habet. Vnde tres hæ ſeptimanæ non complent, vnum & viginti dies, ſed viginti tantùm. Cauſa autem, propter quam ſeptimanę in quaterniones diuidendæ ſint, & cur ſecunda à prima ſeptimana ſeparetur, tertia verò à ſecunda nõ ſeparetur? non eſt alia, quàm quia natura mouet de quarto in quartum, & finit, ac iudicat morbos, per quaternarios frequenter & tutò: & ſimul per quaterniones indicat, & demonſtrat Criſin ac iudicium futurum, quemadmodum ex infrà dicendis apparebit. Ex hoc enim, quòd per quaternarios iudicantur morbi, iudiciumque Medico præmonſtratur, apparet manifeſtè cauſa, cur ſeptimanæ illæ ſic debeant ordinari. Nam ſi ſeptimanæ omnes iungerentur, Criſis incideret in diem decimum nonum; quod eò falſum eſt, quoniam nõ fieret motus de quarto in quartum. Pariter, ſi omnes eſſent diſiunctæ, Criſis incideret in diem vigeſimum primum, atque ſic nõ ſeruaretur motus per quaterniones. Atque hæc omnia auctoritate *Hipp. & Galeni 2. aph. 24.* confirmantur, vbi tria habentur: I. Septimanas per quaterniones digeri debere. II. Ex illis quaternionibus, alios indicare Criſin, alios eſſe decretorios. Nam quartus primæ ſeptimanæ, indicat, quid futurum ſit in ſeptima, quæ eſt ſecundus quaternio primæ ſeptimanæ. Pariter, quartus ſecundæ ſeptimanæ, qui eſt dies vndecimus à primo, indicat, quid futurum ſit in decimaquarta, quę complet ſecundum ſeptenarium ſecundæ ſeptimanę. Poſtremò, quartus tertiæ ſeptimanæ, qui eſt decimus ſeptimus à primo, ſumpto principio tertiæ ſeptimanæ, ab vltimo die ſecundæ ſeptimanæ, indicat, quid futurum ſit in vigeſimo die, qui eſt ſecundus quaternarius tertiæ ſeptimanæ. III. Secundam, & primam ſeptimanam eſſe ſeparatas non itidem ſecundam & tertiã, ob rationes adductas. Sed & hoc ipſum, quod ab Hipp. *loco citato* fuit expreſſum, poſt Hipp. à Gal. *3. Progn. 1. & in lib. de diebus decretor.* fuit traditum. *Quomodo autem digerantur*, & ordinẽtur dies indices, & decretorij, per quaterniones, & ſeptimanas; nos qui non tantùm in morbis acutis, vt Hippocrates *loco citato* fecit, verùm etiam in Chronicis, dies Criticos inquirimus, ordinem ſeptimanarum, ac quaternariorum, tùm indicum, tùm decretoriorum dierum, vſque ad centeſimum, hunc conſtituimus. Quartus ſiquidem dies, ab initio morbi computatus, eſt finis primi quaternarij, & principium ſecundi. Octauus autem dies, tertij quaternarij eſt initium, qui vndecimo die finitur. Vndecimus dies, quarti quaternarij eſt initium, cuius finis eſt decimuſquartus. Quintus quaternarius,

Cauſa, cur ſeptimanæ per quaterniones diuidantur, & tertia, ac ſecunda ſeptimana iungantur?

Quomodo per quaterniones, & ſeptimanas ordinentur dies Critici.

incipit à decimoquarto die, & finitur decimoseptimo: qui pariter est principium sexti quaternarij, cuius finis est dies vigesimus: ita, vt vigesimus dies sit finis simul, & tertij septenarij, & sexti quaternarij: perinde ac sextæ septimanæ quadragesimus, nonæ sexagesimus, duodecimæ octuagesimus, & decimæquintę centesimus, facta scilicet semper septimanarum digestione per quaterniones; quo ordine, si quis volet, poterit procedere, etiam vsq; ad diem ducentesimum. Sed si vltra vigesimum diem progrediatur morbus, dies iuxta principia statuta, sic distinguendi sunt.

Indi-ces.	Decre-torij.	Indi-ces.	Decre-torij.	Indi-ces.	Decre-torij.
24	27	31	34	37	40
44	47	51	54	57	60
64	67	71	74	77	80
84	87	91	94	97	100

Obiectionis solutio.

Nec est, quòd obijciat quis, hæc omnia vera esse, si dies sumatur pro die naturali & medico; hoc autem fieri non posse, tùm ob auctoritatem Hippocratis, tùm ob rationem. Nã Hipp. quidem 3. *Progn*. 5. clarè asserit, decretorios dies integros numerari minimè posse. Ratio verò hoc etiam conuincere videtur: quia mensis medicinalis constat viginti sex diebus, & viginti duabus horis, quæ si diuidantur in quatuor septimanas, vnaquæque septimana constabit sex diebus, & decem septem horis. Quare dies naturalis non videtur habere locum. Respondetur enim, omninò diem naturalem habere locum in hac dierum Criticorum computatione. Id quod cõfirmatur; I. Actoritate Gal. 1. *de Crisib*. 16. & 2. *de Crisib*. 2. vbi expresse dicit, In toto, de Crisibus, sermone, diem se intelligere, totum ex die & nocte tempus, in viginti quatuor horas partitum, quomodo & mensem triginta constare diebus dicimus, & annum 365. dies complecti. II. Ratione: Quia si dies in dinumeratione dierum Criticorũ non acciperetur pro spacio viginti quatuor horarum, iam mensis medicinalis non constaret quatuor septenarijs, quod falsũ est. Ad Hippocratem verò dicimus, cùm ait, Dies integros nõ posse numerari; hoc velle; non, quòd singuli non sunt integri, sed quòd omnes simul non habent septimanarum integritatem. Nam deficit vna dies, & vltimus secundæ septimanæ fit primus tertiæ, ac proinde communis. Eodem modo respondetur ad rationem; Mensem cõstare quatuor septimanis; sed ea ratione, vt tertia iungatur secundæ, & cum hac communicet per vnum diem, & proinde quatuor septimanæ viginti septem diebus contineantur.

An dies naturalis habeat locum in numeratione Criticorum?

His verò sic explicatis, vt regrediar ad id, vnde fluxit oratio, dico; Diem Criticum propriè, & exquisitè acceptum, eum esse, qui suprà decretorius, ex Hipp. & Gal. fuit constitutus: Non exquisitè autem, & impropriè Criticum,

Dies Criticus propriè, & exquisitè quis: quis non exquisitè, & impropriè.

ticum, esse illum, qui index fuit vocatus, vel quemlibet etiam alium diem, qui Crisin videt: Nos verò per diem Criticum intelligere vtrumque. Et hæc de Quid nominis diei Critici seu Decretorij.

CAPVT. III.

Quid rei dierum Criticorum, id est, definitio proponitur, eaque declaratur.

Qui dies Criticus definiendus.

EXplicatis ijs, quæ ad Quid nominis pertinent dierum Criticorum; Quid ipsius rei definitione nobis explicandũ est. Cæterum, cùm nos, vt diximus *superiori c.* diei Critici nomine intelligamus diẽ tùm exactè, tũ non exactè Criticum; ideò cõmunis nobis vtrique definitio adferenda est; talis tamen, per quam, non solum difficultates omnes dissoluantur, spectantes ad hanc tractationem; sed etiam saluentur omnia attributa, ab Antiquis diebus Criticis adscripta. Diem igitur Criticum definio, *quòd sit dies decernens, de pugna, ac contentione morbi, & naturæ, per euidentem mutationem ægri, ad statum contrarium, ob quandam illius proprietatem.*

Definitio diei Critici, & eius consideratio.

In qua definitione duo præcipuè notanda sunt, causa formalis dierum Criticorum, & causa efficiens.

Ratione causæ formalis, *ex Hipp. & Gal.* dictum est, quòd decernat dies Criticus de pugna morbi, ac naturæ, quoniam est arbitra ac iudex. Hoc verò facit per euidentem mutationem, ad statum contrarium. Quoniam, si in pugna vincit natura, decernit per mutationem à morbo ad sanitatem, vel meliorem statum; si morbus superat, per mutationem ad mortem, vel peiorem statum. Et hoc summa cum ratione: quoniam, si Crisis est tùm bona, tùm mala; etiam dies Critica poterit decernere tùm benè, tùm malè. Esse autem diem Criticum, diem aliquem determinatum, vel inde patet: Nam cùm Crisis sit motus, & omnis motus fiat in tempore, necessariò dabitur aliquod tempus determinatum, in quo talis motus fiet. Tale autem nullum esse potest aliud, quàm dies Criticus, de hoc motu decernens.

Causa formalis dierum Criticorum.

In gratiam causæ effectricis diei Critici, addita sunt hæc verba, *Ob quandam illius proprietatem.* Fit enim Crisis, potiùs in vna die, quàm in altera, ob illius diei proprietatem. Hæc verò proprietas duplex est; innata, & acquisita. *Innata non est cognita*, nisi per experientiam. Icircò merito huius proprietatis vna dies potiùs, ac magis, quàm altera iudicat, vel ad bonum, vel ad malum; quia experientia compertum est, diem hanc habere talem proprietatem, illum aliã. Hinc mutatio facta sexta die, quæ tyrannica dicitur, potiùs ad malum erit, quoniam experientia docet, huic diei non esse fidendum.

Causa efficiens dierum Criticorum, est quædam illorum proprietas, eaque duplex.

Innata proprietas dierum Criticorum quæ?

dendum. Sicuti econtrà experientia notum est, in septima die fieri mutationem ad bonum, & fidam. Atque huius sententiæ fuit ipse magnus Hipp. Nã in explicandis diebus Criticis, & eorum viribus, teste etiam Auicenna, sola experientia fuit contentus. Quod vt meliùs intelligatur, sciendum, Hippocratem septenarium agnouisse, tanquam naturæ legem, qua veluti exemplari omnia dispensentur, sicut *Aristoteles 1. de cęlo, cap. 1.* agnouit ternarium tanquam naturæ legem, qua naturalia omnia digerantur. Hinc *lib. de principijs, seu, vt vulgò inscribitur, de carnibus*, dixit Hippocr. vitam hominis septenarijs dispensari; & *in epistola ad Theßalum filium*, numerorum rationem ad ægrorum iudicia conferre asseruit: ac necessitatem naturæ, & cur per septenarios singula dispensentur, pollicetur *in lib. de auo*, aliquando se explica-plicaturum. Cæterum, vt dixi, neglecta hac explicatione, totam hanc rem reijcit in obseruationem, & experienriam. Obseruauit enim naruram, dum regulariter, ac certo motu humores regit, imparibus diebus mouere. I. Quia vidit parium Crises esse imperfectas; imparium perfectas. II. Quia nouit, quemlibet septenarium habere indicem, in quo si signa coctionis appareant, Crisis salutaris septima die expectanda sit. III. Quia expertus est, morbos acutos diebus paribus exacerbari, ideò Crisin

Hippocratis de efficiente causa Criticorum dierum sententia.

eisdem diebus fieri statuit. Nam *ex 4. de morbis*, humore collecto fit exacerbatio, à qua natura irritatur, hinc Crisis. Et ob id *eodem loco* Cathartica exhibere diebus imparibus vetat. Quia ijs si exhibeantur, violentè nimis, & profusè succedit expurgatio. *Acquisita proprietas* dierum Criticorum est, quæ ex causis dependet extrinsecis, de quibus accuratiùs capite sequenti.

Acquisita dierum Criticorum proprietas quæ?

CAP. IV.

De causis dierum Criticorum sententia proponitur, & rationibus, ac auctoritatibus adstruitur.

Causas, ex quibus pendet dierum Criticorum proprietas, non ita facilè est determinare, ob varias Scriptorum sententias. Ego tamen hac in re duo faciam: I. enim eam sententiam in medium adducã, quæ & probabilior mihi, & magis consentanea Galeni opinioni videtur. Deinde alias sententias confutabo. Dico igitur, adscititiam dierum Criticorum causam, duplicem esse; aliam principalem, aliam sine qua non Principalis est adspectus siderũ cœlestium, merito cuius Crises, & iudicationes morborum fiunt per septimanas, & quaterniones, vt declarabo. Causa sine qua non duplex est, Natura, quæ est omnium morborum medicatrix:

Adscititia dierũ Criticorum causa principalis.

Dierum Criticorum causæ sine quibus non.

nec non particularis accessio, ob quam in vehementissimis accessionibus, & morbi, accessionisque exacerbationibus, eiusdemque morbi vigore, fiunt Crises.

Quomodo causa principalis concurrat ad dies Criticos causandos.

Quomodo autem vnaquæque harum causarum concurrat, per septimanas, & quaterniones ad mouendum, sigillatim ita declaro. *Primùm igitur concurrit adspectus siderum cœlestium*, id est, Lunæ, tùm cum Zodiaci, quem peragrat, signis, tùm potissimùm verò cum Sole. Nam cùm Luna, sua natura opaca, à Sole recipiat lumen, ideò & varijs modis respectu nostri figuratur; & diuersi quoque adspectus illius fiunt, dum pertransit circulum Zodiacum. Hic verò transitus cùm fiat per septimanas, & quaterniones; ideò Crises etiam, & iudicationes fiunt per quaterniones, & septimanas. Hinc in quarta, septima, decimaquarta, vigesima, & alijs diebus subsequentibus iudicatorijs, suprà propositis, morbus iudicatur. Quòd autem motus hic Lunæ per quaterniones, & septimanas progrediatur, facilè erit intelligere, si priùs explicatum fuerit, quot diebus Luna perficiat hunc suum motum, sub circulo Zodiaco. Quod vt intelligatur, illud scire oportet, secundùm Astrologos, Lunæ, pro varietate sui motus, tres menses adscribi. Primus est *coniunctionis*, seu consecutionis, & est totũ illud tempus, quod inter vnam, & aliam coniunctionem Lunæ cum Sole interiacet, & continetur diebus viginti nouem, horis duodecim, minutis quadraginta. Secundus mensis est *peragrationis*: quo Luna ab vno puncto Zodiaci recedens, ad idem punctum integro circuitu emenso redit, & est dierum, viginti septem, horarum octo. Tertius mensis est *illuminationis*, & est interuallum, à primo adspectu nascentis Lunæ, vsque ad vltimum diem euanescentis, quod vtplurimùm est dierum viginti sex, horarum duodecim. Quibus si addantur dies tres, quibus Luna delitescit, & euanescit, fit mẽsis primus. Atque hi sunt menses Lunares, secundùm Astrologos. Cæterùm, cùm nulli horum, dierum Criticorum computatio quadret: *non mensi peragrationis*: quia iuxta hunc Crisis nec fiet in vigesimo, nec in vigesimo primo die; sed inter hos, cùm mensis huius tres septimanæ faciant dies viginti, & horas duodecim, qui horarum numerus, medius est inter vigesimum, & vigesimum primum. *non mensi coniunctionis*: quoniam huius septimanæ sunt longiores, quàm deceat, & tres eius septimanæ vitra vigesimum diem progrediũtur, ad vigesimum scilicet secundum, cum tribus horis, *non mensi illuminationis*: quia ferè indeterminatus est, & modò breuior, modò longior: hinc Gal. excogitauit quartum mensem, *medicinalem* ab ipso vocatum, qui, ex mense illuminationis, & peregrinationis, simul confusis, conflatur: eoque constituto, existimauit

Menses Lunares apud Astrologos tres.

Mensis Lunæ Medicinalis Galeni, & cur ab eo excogitatus?

mauit

mauit omnia, quæ ab Hipp. de diebus Criticis dicta fuere, posse saluari. Statuit autem Gal. hunc mensem ex illis duobus conflari, in hunc modum. Nam simul iunctis illis duobus, habentur dies quinquaginta tres, & horę viginti: quorum dimidium erit, dierū viginti sex, & horarum viginti duarum: ex quibus nascitur mēsis medicinalis, cuius quælibet septimana erit sex dierum, & septendecim horarum, cum dimidia; duæ verò septimanæ dierum tredecim, & horarum vndecim: tres septimanæ dierum viginti, & horarum quatuor cum dimidia. Quare non attingent vigesimum primum diem, & sic potius vigesimus erit Criticus. Pari modo quatuor septimanæ faciēt dies viginti sex, & horas viginti duas, & vigesimum octauum nō attingent, & sic vigesimus septimus erit Criticus: ac sic de alijs.

Quomodo Luna moueatur per quaterniones, & septimanas.

His verò ita explicatis, facilè est intelligere, motum Lunæ per circulum Zodiacum progredi per quaterniones, & septimanas. Nā in hoc motu occurrit primus adspectus, sextilis, seu Hexagonus sinister dictus, ferè in quarto die: secundus, quadratus, seu Tetragonus sinister vocatus, die septimo: tertius, adspectus trinus seu Trigonus sinister appellatus, die vndecimo: quartus, sub oppositione, Diameter nominatus, die decimoquarto: quintus, Trigonus dexter, die decimoseptimo: sextus, Tetragonus, seu quadratus dexter die vigesimo: septimus, sextilis, seu Hexagonus dexter, die vigesimo quarto: octauus in coniunctione, die vigesimo septimo. Quæ singula verum habent, siue comparationem instituas Lunæ cum Sole, siue separatim cum vnoquoque eorum, quæ in Zodiaco circulo sunt, signorum. Ex ijs verò omnibus luce clarius apparet, Lunam, suo lumine, ac motu, mouere per quaterniones, ac septimanas: quare & iudicationes, & Crises sic fieri; vt meritò certum esse, & cōstitutum debeat, Crisin pendere ab adspectu siderum, tāquam à causa principali, per quaterniones, ac septimanas. *Quomodo verò, secundo loco, concurrant ad dies* Criticos, tanquam causæ, sine quibus non, Natura quoque, & particulares accessiones, facilè est & ipsum declarare.

Quomodo cōcurrant ad dies Criticos causæ sine quibus.

Natura siquidem, & particularis accessio, sicuti cætera sub Luna omnia, concipiunt virtutem cœlestem ab astris. Quare, cùm Cœlum, media Luna, imprimat virtutem per quaterniones, & septimanas; Ergo Natura, & particularis accessio, eodem modo agere debent. Et ad hoc respiciens *Aristoteles*, 1. *Meteor.* dicebat, Mundum hunc inferiorem, contiguum esse superioribus lationibus, vt inde omnis eius virtus gubernetur.

Quòd autem Crisis causæ hæ, quæ allatæ sunt, constituendæ sint, probo tùm auctoritatibus, tùm rationibus, eo priùs constituto, in Crisi fieri mutationem cum excretione, vel abscessu, secun-

cundùm ordinem perpetuùm, ac cum fide, & securitate. *Quòd igitur adspectus Lunæ sit causa dierum Criticorum, & quidem principalis*, in hunc modum, ratione ostendo. Effectus, qui perpetuo quodam ordine, ac securè fit, necessariò dependet à causa principali impermutabili. Sed vis dierum Criticorum, effectus est, qui semper eodem progreditur ordine, & eàdem securitate. Ergo pendet à causa impermutabili. Talis verò causa est motus astrorum. Ergo vis dierum decretoriorum, necessariò pendet ab astrorum motu. Sed inter astra Luna, nobis magis vicina, humoribus magis præsidet, qui in Crisi vel excernuntur, vel deponuntur, ad partem ignobiliorem. Ergo dies decretorij pendent à motu Lunæ, tanquam à causa principali. Confirmatur hæc ratio auctoritate Gal. 3. *de diebus Criticis, per totum*, vbi sententiam hanc, de motu Lunæ, ex professo nobis tradit. *Quòd verò vis dierum Criticorum requirat aliam causam, sine qua non, quæ est natura, & particularis accesio*, hæc ratio euincit. Vis dierum Criticorum in eo est constituta, vt humor noxius, vel expellatur, vel saltèm deponatur Sed hæc non possunt fieri sine causa expellente, & deponente. Ergo vis dierum Criticorum supponit causam expellentem, & deponentem. Talis nulla alia esse potest, quàm natura, non solùm ideò, quia hæc coquit, secernit, & humores expellit, secundùm Gal. verùm etiam, quoniam absolutè morborum est medicatrix, secundùm Hipp. vt *in tractatu de Crisi* statutum fuit. Ergo vis dierum Criticorum non persistit sine natura. Cæterùm, quoniam natura, in expulsione, indiget stimulo, ac impellente. Ergo vis dierū Criticorum non est sine impellente. Tale nihil esse aliud potest nisi vehemens morbi accessio, cū humore noxio, à quo dependet. Ergo vehementia accessionis, est causa sine qua non dierum Criticorum. Huic rationi accedit auctoritas, tùm Hippocratis, tùm Galeni: Hipp. siquidem *6. Epid. com. 3. text. 1.* statuit, Naturam esse morborum medicatricem. Quare, cùm medicatio hæc fiat statutis quibusdam diebus, natura erit saltem causa sine qua non horum dierum. Pariter Gal. mille in locis, præcipuè 4. *aph.* 22. scribit, Naturam priùs coquere, deinde expellere. Ergo vult statuto tempore eam morbos sanare. Aristoteles quoque 5. *Phys. cap. 6.* vocat Crisin, factam die decretorio, alterationem secundū naturam, quasi vis huius diei à natura maximum recipiat momentum. Sed & præter naturā, concurrere etiam particularem accessionem, ad vim dierum Criticorum constituendam, colligitur *ex Gal. 1. aph. 19.* vbi habet, Crisin fieri præcipuè in morborum accessionibus, & exacerbationibus. Cùm autem Crisis fiat in die decretoria; Ergo vis hu-

Probatur, adspectū Lunæ, pricipalem esse, dierum Criticorum, causam.

Probatur, Naturam, & particularem accessionem, causas esse dierum Criticorum, sine quibus non.

ius diei non persistit sine particulari accessione. Ex quibus omnibus id tandem euadit manifestum, quod probandum erat, fieri scilicet Crises, & iudicationes, diebus quibusdam, agente natura, coagente verò, & irritante accessione; fieri verò diebus certis quibusdam, & constitutis, quia eadem natura, & eius socia causa coagens, accessio scilicet, regitur à motu astrorum.

CAP. V.

Remouentur ea, quæ contra causas dierum Criticorum assignatas, possũt adferi.

QVIA contra ea, quæ superiori capite determinata sunt, varia à varijs adduci solent, quæ dubia illa, & incerta possint reddere; ideò operæ precium visum est, sigillatim ea in medium proponere, & proposita dissoluere.

Obiectiones contra causam principalem. *Contra causam igitur principalem hæc obijciuntur.* I. Si Luna eò, quòd per quadras, & septimanas mouetur, esset causa dierum Criticorum: Ergo quadræ, & septimanæ Lunæ concurrerent semper cum morbi quaternionibus, & septimanis. At hoc rarissimè accidit. Ergo. II. *Si à Luna* dependeret Criticorũ dierum ratio, Luna posset statui causa dierum Criticorũ, solùm vsq; ad diem vigesimum septimum; nequaquã verò vltrà: tùm, quia sic alii dies erunt extra mensem Lunarem: tùm, quia post vigesimum, perit vis quaternionum, soli septenarii sunt Critici: sicut post quadragesimum, perit vis septenariorum & soli vicenarij sunt Critici. III. *Fracastorius sic* arguit. Omnis actio fit per contactum, vel Physicum, vel Mathematicum. Ergo, si cęlum causa est horum dierum effectrix alterutro horum agat, necesse est Iam cùm certum sit, cęlum agere contactu Physico, non Mathematico; Ergo, si est dierum horum causa, ab eo necessariò emittitur aliquid, vel corporeum, vel incorporeum, Non corporeum: quia imminueretur sensim. Ergo incorporeum, & spirituale, nempe qualitas contrario carens, & quæ momento diffundatur, vt lumen Tunc qualitas hæc aut primas qualitates producit, vt lux calorem; aut vim aliquam fugandi, trahendi: & consequenter Crise, fiunt, vel à vi illa, vel à cœlesti lumine Non à vi illa; cùm hæc omnia insint magis propriè indiuiduis. Ergo à cælesti lumine. At lumen non magis vna die, quàm altera calorem suggerit, nisi quà magis, vel minùs ad terram reflectitur, quod in Sole accidit, vbi propinquior est, vel directior; in Luna verò, quando plus luminis à Sole accipit; quod accidit, vbi à Sole magis remouetur. Quod si verum est, sequitur, cũ octaua die magis remoueatur, quam septima, & plus luminis tunc impertiatur, Ergo octaua, & non septima, erit Critica.

Multæ

Multæ aliæ rationes adduci poſſent, contra hanc cauſam principalem. Sed quoniam in id omnes videntur tendere, vt probent vim dierum Criticorum à ſolo aſtrorum adſpectu non pendere; ideò conſultò eas omittimus, tãquam illi, qui ita tenemus, non à ſolo aſtrorum adſpectu eas pendere, ſed concurrere etiam cauſas ſine quibus non, vt ſuperiùs ſtatuimus. Vnde non immeritò Aſtrologi reprehendùntur, vt qui ſolùm adſpectum illum nouerunt: Gal. verò omninò recipiendus eſt, ac ei gratiæ habendæ, tanquam ei, qui & adſpectus, & cauſas ſine quibus non cognitas habuit, vt ſæpiùs eſt demonſtratum ſuperiùs.

Obiectiones contra cauſas ſine quibus non.

1\. Contra cauſas ſine quibus non aſſignatas hæ ſunt inſtantiæ. *I. Si natura eſſet cauſa.* dierum Criticorum, talis eſſet vel propria facultate, vel aquiſita. Si propria; Ergo non erit cauſa ſine qua nõ, ſed principalis, & fruſtra erit adſpectus cœleſtis. Si aquiſita; Ergo à cœlo: atque tunc ageret, prout à cœlo mouentur. Sed cœli actio, atq; ſiderum adſpectus, per rationes ſuprà propoſitas reiectæ ſunt. Ergo. *II. Si acceſſio particularis* eſt cauſa Criticorum; Ergo & humor, qui acceſſionem hanc facit, illorum erit cauſa. Quare, cùm Bilis tertio quoque die moueatur, Pituita quotidie; Melãcholia quarto quoque die, non quarta, non ſeptima, non aliis diebus Criticis fiet Criſis, ſed tantùm die motus humoris.

Obiectionum propoſitarum ſolutiones.

Sed his omnibus nullo negocio reſpondetur. Quantum igitur ad ea, quæ contra cauſam principalẽ adducta ſunt. *Ad 1. duplex adferri reſponſio poteſt.* Primùm enim reſpondetur negando, quod aſſumitur; non coincidere ſcilicet quartas, & ſeptimanas Lunæ, cum quaternionibus ſeptimanis morbi. Nam tametſi vis dierum Criticorum à Lunæ ac Solis adſpectibus potiſſimùm pendet, tanquam à cauſa, quemadmodum dictum eſt; non tamen excluduntur interim, ab huius cauſæ ratione, adſpectus quoq; eiuſdem Lunæ, cum aliis Zodiaci ſignis. Vnde duplices quartæ, & ſeptimanæ Lunæ conſtitui poſſunt; aliæ quidem iuxta adſpectus eius varios cum Sole; aliæ verò iuxta diuerſos eiuſdem adſpectus, cum ſideribus Zodiaci cæteris. Eſto igitur, non coincidant ſemper quartæ, & ſeptimanæ priores, cum quæternionibus & ſeptimanis morbi coincident tamen ſemper poſteriores. Nam incipiat quis ægrotare v. g. Luna tenente in Zodiaco Arietem, quarto & ſeptimo die, eoſdem cum illo ſigno adſpectus habebit, ſi ab illo dinumerentur, quos habere aliàs conſueuit, cum Sole, ſi ad eum conferatur. Verùm enim verò, quia dictũ eſt, potiſſimùm pendere dierum Criticorum vim à Luna, vt varios cum Sole adſpectus efficit; ideò reſpondetur II. concedendo, quartas & ſeptimanas Lunæ non concurrere ſemper, & coincidere cum quaternionibus, & ſeptimanis morbi,

Obiectionis primæ ſolutio prior.

Solutio altera eiuſdem obiectionis.

bi, vbi tamen concurrant, faciliorem, feliciorem que fieri Crisin. Nec tamen valet. Non fit hic concursus; ergo iste concursus non est causa principalis. Respõdetur enim, adspectum tunc concurrere virtualiter, quatenus scilicet natura concepit virtutem illam ab astris. Nam natura semper, in his quæ plerumque fiunt, secundùm Auerrhoem, ducitur ab intelligentia non errante: & sic, hoc in sensu scilicet, nihil est reperire in hoc sublunari mundo, quod non sit refertum virtute cœlesti, ac elementari. Qua ratione ductus Aristoteles, semen vocauit & materiam, & efficiens: materiam, ratione virtutis elementaris; efficiens, ratione cœlestis. Quare extra concursum illum septimanarũ, & quartarum, natura erit veluti causa principalis, quatenus scilicet dies certos, ac cõstitutos Criticos non permutat, sed conseruat.

Instantiæ cuidam respondetur.

Nec obstat, quod obijcitur, Causam sine qua non, non posse esse causam principalem. Quoniam talis causa, licèt nunquam dici possit causa principalis independenter, potest tamen dici principalis dependenter: quo modo natura circa motum, per quaterniones & septimanas, dependet à cœlo. Vel dicendum, quod idem, respectu diuersorum, esse potest, & causa principalis, & causa sine qua non: modò natura est causa principalis absentibus quartis & septimanis Lunæ; & quatenus expellit, est causa sine qua non, illis præsentibus. Sed quomodocunque dicatur, illud certum esse debet, extra concursum jam dictum, solam naturam esse causam sufficientem dierum Criticorum. Id quod eò magis credendum, quoniam natura non solùm modo illo, qui allatus est, certos dies sibi eligere potuit: sed ex illo etiam, quòd DEVS Opt. Max. legem illam naturæ imposuisse videtur, cùm & diei septimæ benedixerit, & filijs Israel eum commendarit, & eodem ab operibus suis quieuerit; vt non sit mirum, si natura moliatur Crises per septimanas, & ob id per certos ac constitutos dies quando hac ratione acquirit aliquid immutabilitatis, vt ordine quasi perpetuo, & cum fide ac securitate agere videatur. Nec in hac explicatione trãscendimus de genere in genus, non solùm, quia Medicina donum est DEI, & potestas eius ordinaria, *ex Hipp. lib. de aere, locis & aquis:* verùm etiam, quia Aristoteles idem de Deo, ac Natura, affirmare fuit ausus; asserens, Deum ac Naturam nihil agere frustrà. Ad II. ferè eodem modo respondetur. Nam etiam finito mense Lunæ, adhuc vis dierum Criticorum subsistit, merito naturæ, vt explicauimus. Quo accedit, quòd finito mense Lunæ, alter suboritur, & fit noua Luna, vt nunquam natura destituatur influxu cœlesti. Et hæc vnica est causa, propter quam adeò celebrata illa sit apud Scriptores veteres. Nam quanquam rationis sit, & consilii expers, tamen

Natura videtur Crises moliri per septimanas ob causam supernaturalem.

Obiectionis secundæ solutio.

Naturæ encomia apud Veteres.

men his quasi niri videtur, cùm certo & constanti ordine motus suos edat, *teste Gal. 2. de dieb. decret.* habeat etiam [*ex Hipp. 1. de diæta*] fatalem vitæ mortis necessitatem, vias item occultas, per quas humores noxios à se euictos & separatos expellit, vt iure morborum medicatrix censeatur. Hinc Plotinus eam veluti magam vocat: Zeno, artificiosum ignem, quasi viam habeat, quam sequatur, Anaxagoras, mentem, Quòd si à scopo aliquando aberret: id contingit, si impediatur, aut lacessatur, vel à morbi sæuitia, & malitia; vel à causæ vehementia; vel ab accessione; (vt quando Crisis non fit quarto die, sed tertio, vel quinto:) vel ab aliqua causa externa. Si verò obiter quis quærat, quidnam sit hæc Natura? ei breuiter respondetur; esse facultatẽ animæ dispensantem, ac regentem corpus, quæ naturalis dicitur; cuius instrumenta sint, primarium quidem, temperies partiũ, quippe quæ ad omnes operationes eius primariò concurrit, secundarium verò, calor insitus, seu spiritus innatus, quippe qui eam licèt primaria ratione conseruet, secundariò tamen solummodò actiones eius conducit. Qua de re fusiùs * *in Quæstione nostra, De sede facultatem principum*. Ad rationem Fracastorii respondeo, eam supponere complura falsa, & ideò nullam esse. Falsum enim est I. Omnẽ actionem fieri per contactum, cùm hoc tantùm verum sit de agente

Naturæ cur aliquando à scopo aberret?

Natura quid?

* lib. de ingress. ad infirm. sub fin.

Obiectionis tertiæ solutio.

in materia cum passo communicante. Falsum est II. Causam, quæ in indiuiduis est, non esse causam Crisis, quemadmodum patet ex superioribus. Falsum est III. Ab aspectu astrorum pẽdere vim dierum Criticorum, tùm præcipuè, cùm Luna plus habet luminis. Nam, vt suprà declaratum fuit, certus ordo & securitas horum dierum pendet à Luna, vt recipit lumen à Sole, non simpliciter, sed vt mota sub Zodiaco. Vnde, cùm in hoc motu varios producat adspectus, atque hos ipsos per quaterniones, & septimanas, ab eo diebus Criticis propria vis accedit. Sed esto etiam, pendeat vis hæc à maiori Lunæ lumine, non tamen sequetur vnquam, octauum diem, & non septimum esse Criticum; sed id tantùm, vnum esse solum diẽ perfectè Criticum, nimirum decimum quartum, quoniam in illo solo, integram vim luminis, Luna possidet. Atqui hoc non tantùm contra auctoritatem est Hippocr. *in lib. de principijs* & Gal. 1. *de dieb. decret. cap.* 4. *et* 2. *ibid. cap.* 7. sed & contra ipsam experientiam, quæ docet, septimum decimoquarto, non tàm ordine, quàm vi, & dignitate, antecellere. Verùm, vt dixi, Fracastorius decipitur, qui nullam adspectuum Lunæ, sed solius luminis, habet rationem.

Iam rationibus contra causas sine quibus non, hunc in modum satisfiet, *Ad I. respondetur*, Naturã agere virtute tùm propria, tùm acquisita. *propria*, quatenus

Solutio obiectionum contra causas sine quibus non.

Solutio primæ.

expelit Criticè humores, & hac ratione est causa principalis simpliciter. *acquisita*, quatenus agit certo, & perpetuo ordine, cum securitate, & fide, & sic est causa sine qua non. Dixi verò: Merito expulsionis Criticæ, Naturã esse causam principalem simpliciter, quia alia ratione potest dici etiam causa principalis ordinis, & securitatis, sed secundùm quid, quatenus scilicet concepit in se virtutem cœlestem. Nec obstant his, quæ diximus, quòd contra virtutem cœlestem adductæ sint rationes. Nam eæ iam sunt dissolutæ. *Ad II. dico*, verum id futurum quod concluditur, si sola accessio, & humor concurrerent ad faciendam Crisin. Sed quia requiritur præter ea, adspectus astrorum, requiritur natura, requiritur vehementia accessionis coctio item materiæ; iccircò in diem motus humoris nunquam referenda est Crisis simpliciter, & absolutè: sed benè illud affirmandum, diẽ Crisis aliquando coincidere cum die motus humoris. Hinc dum de Crisi egimus, eam & die pari, & impari pro diuersitate humoris accidere affirmauimus. Verum.

Solutio secundæ.

An dies imparos fortiores sint in iudicando paribus?

Quoniam ex dictis oritur dubitatio nõ leuis: *An s. dies impares sint fortiores paribus in iudicando?* ideò de ea breuiter aliquid dicendum. Ac sanè quidem hac in re Hippoc. & Gal. secum ipsi pugnare videntur. Nam *Hipp. 3. Epid.* 85. in historia virginis Laryssæx, quasi portentum aliquod referens, febrem dicit solutam esse sexto die, & non reperiisse, cùm morbo soluto in die sexto fieri soleat recidiua. Ampliùs 4. *aph.* 61. Nisi febris die impari desierit, eam solere recidere, affirmat: & 4. *acut.* 56. *&* 73. tùm ab Hippocr. tùm à Galeno, soli dies impares ad iudicandum idonei proponuntur. Contrariam tamen partem, manifestè item auctoritas horum, Virorum, & experiẽtia suadent, quoniam ex iis, & quartum, & decimumquartum, & vicesimũ, esse decretorios, manifestum est, qui omnes tamẽ sunt pares. Hæc res vt decidatur, illud sciendum est, dies Criticos posse esse, & pares, & impares; vt plurimùm tamen esse impares. Nam quartus dies, & si decretorius est, raro tamen iudicat morbos; quoniam morbi, qui terminantur in quarto, sunt peracuti extremè, & fiunt à bile, quæ diebus imparibus mouetur; quo fit, vt ferè semper tertius, & quintus dies subripiant Crisin quarto; ita vt Archigenes, toto vitæ suæ tempore, bis tantùm. Gal verò semel solummodò in die quarto, Crisin viderint. *3. de Crisib.* 4. Nec obstat, quòd quartus dies sanguineas febres iudicat. Nam *ex Gal. eodem in loco*, præterquàm quòd rarissimæ hæ sunt febres, etiam propter errores, ferè semper diebus, ante, aut post quartum, imparibus iudicantur. Accedit, quòd idem *Gal. 2. de diff. febr. 9. & 2. de Crisib.* 12. febres sanguineas, eò quod pars tenuis, quæ in sanguine crassam superat, bilis naturã sapit, quodammodò biliosas ap-

Quarto dicitur rarissimæ Crises.

pellat, quarum est diebus imparibus iudicari. Iam verò dies decimusquartus, & vigesimus impares sunt. Nam licèt, facta cõputatione, à primo die morbi, pares sint; tamen si eadem fiat, vt fieri debet, à primo die suæ septimanæ, vnusquisque eorum est impar, decimusquartus scilicet ab octauo computatus, & vigesimus à decimoquarto. Vnde Gal. quoque 4. *acut.* 56. hos inter impares numerauit. Sed præter hæc etiam dici potest, modò pares, modò impares dies Criticos fecisse Gal. & Hipp. pro diuersitate humoris, à quo fiunt morbi, qui quidem humor vel pari, vt Pituita, Sanguis, Melancholia; vel impari die mouetur, vt Bilis; humor autem ad vim dierum Criticorum concurrit, quatenus efficit accessionem.

Ex his verò, quæ tùm hoc, tùm superiori capite dicta sunt, facile, ni fallor, cuiuis patet; nostram de causa dierum Criticorum sententiam, firmam esse, ac maximè probabilem. Pro cuius complemento, si quis à me quærat: *An in Crisi mala dies pariter sint determinati & Critici, sicut in bona, & ex quibus in causis fiant?* ei respondeo, malam etiam Crisin fieri aliquando in diebus decretoriis, & ab iisdem causis prædictis pendere, sed per accidens, cùm vnum, & idem non possit esse causa contrariorum, nisi per accidẽs. Quare Crisis malæ causa erit natura, vbi irritatur, vinciturque: similiter & vehementia accessionis, quæ fit vincente morbo. Et quoniam natura concepit virtutem illam à cœlo, agẽdi per quaterniones, & septimanas; hinc Crisis etiam mala per quaterniones, & septimanas fieri potest. Quòd si rursus quis quærat: *Vndè nam sit, quòd aliquibus citiùs aliquibus tardiùs Crises accidant?* v. g. aliquibus quarto, septimo, decimoquarto; aliquibus verò vigesimo, & vigesimo septimo die? Huic respondeo, accidere id duplici de causa, ob materiæ scilicet dispositionem, & ob vim causæ agenti. Si enim humor sit calidus, tenuis benignus, faciliùs edomatur, celeriùs coquitur, & excernitur; si frigidus, crassus contumax, contrà. Pariter, si natura valida sit, celeriùs, faciliusque coquit, & excernit; si infirma, contrà. Sed iam aliorum, de causis dierum Criticorum, opiniones nobis examinandæ sunt.

An in Crisi mala Critici dies sint determinati, sicut in bona, & quæ eorum causæ?

Cur alijs citiùs, alijs tardiùs Crises accidant?

CAP. VI.

Pythagoricorum, de Causis dierum Criticorum, opinio refellitur.

Ex opinionibus peruulgatis, de dierum Criticorũ causis, siue antiquitatem spectes, siue subtilitatem, prima occurrit opinio Pythagoræorum; qui à numeris omnia pendere, & in illis omnia consistere rati, numeros & causas efficientes, & substantias constituunt; ac proinde impares mares, perfectos, indiuiduos, fœcundos, nominant.

Pythagoræorum sententia, Criticorum dierum causam esse vim ac dignitatem numerorũ.

nant. Hi igitur iudicationes dierum numero adſcribunt, & ſeptenarios decretorios, quaternarios indices conſtituunt, eò quòd hi numeri maximè digni ſunt, & maximis viribus prædi-ti. Ac ſeptenarii quidem vis & dignitas, quanta olim fuerit, vel ex eo ſatis paret, quòd Veterum quidam eum ſacrum, & venerādum appellarunt; alii verò numerum maioris & minoris mundi. Quaternarium verò, numerum perfectionis Pythagorici vocabant, per ipſum iurabant, animam eo conſtare aſſerebant. Sed & quatuor ſunt humores in corpore; elementa quatuor in mundo; facultates naturales quatuor; anni tempora quatuor, cauſarum genera quatuor. Septenarii igitur, & quaternarii, ob dignitatem apud Pytagoricos ſunt Critici: quemadmodum & partus ſeptimeſtris, apud eosdē, ob vim eiuſdem numeri, eſt vitalis. Potiùs verò impares dies Criticos ponunt, quàm pares; quoniam impares ſunt veluti maſculi, & ad agendum promptiores: (vnde magis adaptantur morbis, qui fiunt ab humoribus calidis, & magis agentibus quales ſunt morbi acuti:) pares ſunt veluti fœminæ, & magis ad patiendum apti, quàm ad agendum: hinc accommodantur morbis diuturnis, qui fiunt ab humoribus frigidis, craſſis, & magis ad patiendum idoneis. Atque huius ſententiæ, volunt quidam eſſe Hippocratem ipſum, *in lib. de principiis, 4. aph. 59. & 36. in Coacis prænotionib. 127. 2. aph. 23. 4. aph. 61.* quibus in locis videtur ſtatuere, dies impares eſſe Criticos, ex vi propria. Hæc igitur eſt Pythagoricorum ſententia, ſcilicet numeri dignitatem ac vim, cauſam eſſe dierum Criticorum.

Septenarij, & quaternarij dignitas.

Cur impares potiùs quam pares Critici Pythagoricis?

Probatur hæc ſententia, auctoritate Hippocratis.

Cæterum, hæc Pythagoræorum ſententia, multis modis falſa eſt. Id quod cùm plurimis rationibus poſſit demoſtrari, nobis tamen in præſenti quinque ſufficient. *Prima igitur ratio*, hanc ſententiam conuincens, eſt: Quia ſi vera hæc eſſet ſententia, neceſſariò numeri haberent vim agendi. Atqui hoc falſum eſt: Quoniā actio omnis prouenit à ſubſtantia, media qualitate. Numerum autem quantitatem eſſe, nulli non eſt conſpicuum. II. *Ex Gal. 3. de diebus Criticis 8.* Si numerus per ſe haberet vim decernendi, acuti morbi ſemper diebus imparibus iudicarentur, vt qui à bile proficiſcuntur. At hoc ipſa experientia falſum eſſe demonſtrant. III. *Ex eodem Gal.* Criſis eſt mutatio ſubita, ad ſalutem, vel ad mortem. At mutatio nulla fit à numero dierum, ſed eo menſuratur tantùm, quippe cùm neceſſariò in tempore fiat. Tempus autem eſt numerus motus, ſecundùm prius, & poſterius. IV. *Ex Ariſtotele, qui 12. Metaphyſ. cap. penult. et vlt.* clarè reprehendit Pythagoræos, qui numeros ſubſtantias ſeparatas, & cauſas Entium ponere fuerint auſi. V. Si numerus eſſet cauſa dierum Criticorū; Ergo eſſet Ens per ſe, & naturale. Sed

Refutatur Pythagoræorum ſententia quinque rationibus.

1.

2.

3.

4.

5.

agu-

neutrũ horũ eſt. Non igitur dierum Criticorum cauſa eſt. Non eſt Ens per ſe, propter tres rationes. I. Quia eſt multa ſimpliciter. 3. *Phyſ. cap.* 7. vbi dicitur eſſe vna plura: *&* 10. *Metaph.* vbi dicitur multa vna. II. Quia nunquam ex duobus fit vnum per ſe, niſi vniantur, & vnum ſit forma, alterum materia. Atqui numerus conſtat ex vnitatibus, imò nihil aliud eſt, quàm multæ vnitates. Vnitates verò non vniuntur, nec habent rationem formæ, & materiæ. III. In genere ſubſtantiæ, ex vnitatibus non fit vnum per ſe. Ergo nec in genere quantitatum. Non eſt Ens reale: I. Quoniam conſtat ex vnitatibus. Vnitas autem non eſt, niſi indiuiſio quædam. Hæc verò eſt negatio, ſeu priuatio, & conſequenter non Ens, ex quo vt Ens reale fiat, eſt impoſſibile. II. Quia Ariſtoteles id expreſsè dicit paſſim. *In prædicamentis ſiquidem ait,* In partibus numeri eſſe ordinem. At hic ineſſe iis nulla alia ratione poteſt, niſi qua tenus ab intellectu numerus percipitur, & conſequenter eſt Ens rationis. Atque hoc idem colligitur *ex* 8. *Metaph. &* 3. *Phyſ.* vbi numerus ſimpliciter eſt quædam plura vna: vnum verò, propter ſolum, plurium vnitatum inter ſe ordinem. Nec eſt quòd objiciat quis, Ariſtotelem 2. *de Anima* ponere numerum inter obiecta communia ſenſuum: vnde ſequi videtur, eum eſſe Ens reale, ſenſu cognitum. Reſpondetur enim ex eodem Philoſopho, numerum ſolùm ex continui negatione cognoſci, & ideò non aliter ac cœcitatem, tenebras, & alias priuationes, à ſenſibus percipi. Quanquã dici etiam poteſt, numerum numeratum eſſe obiectũ ſenſus non autem numerantem. Ex his verò omnibus ſatis patet, numerum quatenus numerus, nihil efficere, ſed benè rationem numeri, multa mira incognita præſtare, & detegere. Quare nec ſeptenarius, aliquid agit, ſed eum eligit ſibi natura, propter rationes ſuprà dictas. Vnde mirum non eſt, ſi ſeptimo die, menſe, & anno, tantæ contingant mutationes, & conceptus conformatio, motus, partus, vita, Criſes, ſeptenariis diſpenſentur, agente natura, non numero.

Numerus non eſt Ens per ſe.

Numerus non eſt Ens reale.

Obiectionis ſolutio.

Quod autem ad Hippocratem attinet, qui ab illis in patrocinium aduocatur; de eo illud affirmandum, vel ſola experientia ductũ, numeros dierum, de quibus actũ eſt, propoſuiſſe; vel certè, eum agnouiſſe numerum, non tanquam cauſam, ſed tanquam naturæ legem, ex cauſa emanantem, qua veluti exemplari omnia diſpenſantur. Quo eodem modo intelligendus etiam Ariſtoteles eſt, dum *in lib. de cœlo,* naturæ legem vocat ternarium, de lege ſcilicet ex cauſa emanante, aut cauſæ iuncta, vt omnes cum Interpretes explicant.

Reſpondetur ad auctoritates Hippocratis

Cap.

CAP. VII.

Augerij Ferrerij opinio consideratur, qui Criticorum dierum vim, ad Arithmeticam rationem refert.

Opinionis Ferrerij duæ partes. 1.

SEcunda opinio fuit Augerij Ferrerij, Medici Tholosatis ingeniosissimi. Hic duo circa dies decretorios docet. I. enim negat, in dies decretorios ab Hippocrate numeratos, Crises omnes & semper incidere: imò sæpissimè eas ait contingere diebus aliis, quam decretoriis, iuxta Lunæ scilicet, & aliorum Planetarum efficaces configurationes radiorum: nec non iuxta particulares Planetarum influxus, & ordinatas graduum numerationes. II. Dierum Criticorum, ab Hippocrate, & aliis antiquioribus assignatorum, caussam refert, non quidem in vim numerorum, quemadmodum Pythagoræi, de quibus in prima opinione actum est, sed in rationem seu compositionem, vt ipse loquitur, Arithmeticam. Quam suam sententiam vt stabiliat, & explicet, I. Decretorios dies duplices statuit, alios pro morbis acutis, alios pro morbis longis. Deinde vtrorumque ex quibusdam fundamentis, rationes Arithmeticas assignat. Quoad primum, dies decretorios, in acutis, in septenarios distinguit & nouenarios, quos cum suis indicantibus, seu, vt ipse loquitur, partibus indicatiuis, quæ plerũque & ipsæ iudicatiuæ quoque sunt, hoc modo enumerat.

2. — Ordo dierum Criticorum secũdùm Ferreriũ. — In morbis acutis

Septenarij cum suis indicantibus.		*Nouenarij cum suis indicantibus.*	
4	53	3	48
7	56	5	50
11	60	9	54
14	63	12	57
18	67	14	59
21	70	18	63
25	74	21	66
28	77	23	68
32	81	27	72
35	84	30	75
39	88	32	77
42	91	36	81
46	95	39	84
49	98	41	86
		45	90

In morbis longis. Decretorios in longis, per quaternarios, & octonarios; senarios, & denarios sic digerit.

Quaternarij, & octonarij series.		*Senarij partes, & series.*		*Denarij partes, & series.*	
4	60	3	45	3	53
8	64	6	48	5	55
12	68	9	51	10	60
16	72	12	54	13	63
20	76	15	57	15	65
24	80	18	60	20	70
28	84	21	63	23	73
32	88	24	66	25	75
36	92	27	69	30	80
40	96	30	72	33	83
44	100	33	75	35	85
48	104	36	77	40	90
52	108	39	81	43	93
56	112	42	84	45	95
				50	100

Fundamẽta Ferrerij, ex quibus rationes Arithmeticas Criticorum dierum assignat.

1\. Quoad secundum, fundamẽta sc. ex quibus rationes Arithmeticas dierum horum Criticorum assignat, ea hæc sunt. *Fundamentum I.* Morbi acuti ad impares, longi ad pares tẽdunt dierum numeros; atque eos maximè, qui totius naturam induunt. Ratio prioris est: Quia numerus impar, tanquam masculus, ad agendum promptior est, & ideò magis agentibus morbis, quales sunt acuti, debetur; par verò fœmina, & ideò debetur minùs agentibus. Ratio posterioris. Quia inconueniens est, vt rebus perfectis, quales sunt morbi, cùm iudicantur, imperfectus nume-

2\. rus conueniat. *Fundamentum II.* Impares, qui totius naturam induunt, sunt septenarii, & nouenarii: pares, quaternarius, senarius, octonarius, denarius. Ratio prioris est, (nam posterioris nullã adfert) 1. Quia hi multa mysteria continent. 2. Quia soli illi ex numeris imparibus, qui denario continentur, quo numero omnes clauduntur, nullum alium componunt. *Fundamentum III.* Partes numerorũ de suis totis, proximis tamen, nõ remotis indicant: v. g. Inter impares ternarius de quinario, quĩtus de nono; & ex paribus tertius de sexto, quartus de octauo, octauus de duodecimo. Probatur ab exemplo Architecti, qui

ex fundamentis parietes, ex ijs tecta, & totius domur perfectionem colligit. *Fundamentum IV.* Partes integrorum, & perfectorum numerorum, perfectionē quandam in se habent, vicinam perfectioni numerl, cuius sunt partes.

4

Cæterùm, hæc Ferrerij opinio, etiamsi ingeniosa nonnullis videtur, est tamen omninò voluntaria, & nullà, vel in speciē probabilitate nititur. *Nam quantum ad primam eius opinionis partem*, frustrà imprimis ostendere nititur, in alios sæpissimè, quàm in dies Criticos vulgò dictos, Crises incidere. Nunquam enim hoc fieri, vel sola experiētia satis conuincit, dummodò hæ duæ conditiones seruentnr, *ex Gal. 2. de dieb. decretor. cap. 1.* vt scilicet rectè dies morbi computentur: & nullus in curatione à Medico, ægris, assidentibus exterioribus committatur error: quarum certè vel alteram, vel vtramque defuisse oportet, in factis ab eo obseruationibus. Quòd verò configurationibus radiorum Lunæ, cum aliorum Planetarum radijs; item particularibus Planetarum influxibus; & ordinatis graduum numerationibus, Crises attribuit, iam in Astrologorum figmenta incidit, de quibus mox agetur sigillatim. *Quantum verò ad secundum spectat eiusdem opinionis membrum*, dum reddere causas conatur, ab Hippocrate, & Galeno obseruatorum Crisimorū dierum; in eo multipliciter ab eorum mente, & sententia aberrat. Primò enim Criticos dies distinctè, & diuersis ordinibus, in morbis acutis, diuersis in morbis longis numerat: quod nunquam fecerunt Hippocrates, & Galenus, qui simul semper, vsque ad diem centesimū vigesimum, eos persequuntur; hac tamen differentia, vt qui post vigesimum diem sunt, aut ad summum post quadragesimum, eos morbis longis; qui citrà, illos acutis attribuant: quæ omnia *ex 1. Epid. 2. aph. 23. 1. Progn. 26. 2. aph. 19. 2. de dieb. Criticis 12. 3. de ijsdem, cap. vlt.* sunt clarissima. II. In acutis terminū quadraginta dierum transgreditur, & Criticos in ijs vsque ad nonagesimum, & ampliùs comminiscitur, cùm tamen nullus morbus acutus, ne ex de generatione quidem, *ex 1. Progn. 26.* vltra quadragesimum progrediatur. III. In ijsdem præter eum ordinem, qui per septenarios progreditur, alium confingit, qui procedit per nouenarios, de quo illi ne somniarunt quidem, qui expressè docent, *2. aph. 24. 1. de dieb. decret. c. 14.* vsque ad quadragesimum diem, septenarios vim habere iudicandi; post illum autem remitti vim septenorum, & circuitus non ampliùs septenos esse, sed ex septenis constare. IV. In longis morbis ridiculè decretorios ponit tertium, quartum, quintum, sextum, octauū. duodecimum; in quibus tamen qui terminatur morbus, eum

Refutatur opinionis Ferrerij pars prima.

Refutatur pars secūda, id est, causæ à Ferrerio assignatæ Criticorū dierū impugnantur.

I. Quia ab Hippocratis, & Gal. mente aberrat, quos vult explicare.

1

2

3

4

5 certissimum est, impossibile esse, vt sit è longorum numero. V. Plurimos dies inter verè decretorios, & indices in acutis numerat, quos nunqnam decretorijs, aut indicibus Hippocrates, & Galenus accensuerunt: & quos illi decretorios statuunt, eos ex decretoriorum numero expungit. Nam nec tertius, nec quintus, nec vigesimus quintus trigesimus secundus, trigesimus quintus, trigesimus nonus inter verè Criticos vnquam ab Hippocrate numerantur: decimus septimus vero, vigesimus, trigesimus quartus, quadragesimus, quos ille à Criticis reijcit, tot historijs Critici in acutis demonstrantur, ab Hippocrate, & Galeno, vt eis hanc vim adimere planè sit temerarium. VI. 6
Vim dierum Crisimorum Hippocraticorum, sine vlla causa confundit. Decimumquartum enim validissimum omnium decernentium statuit, cùm hoc Hippocrates *ex Gal.* 1. *de diebus decret.c.*4. tribuat diei septimo, & eum sexto tanquam Tyranno opponat. Decimum quoque octauum decimoseptimo præfert, quem tamen experimento & ratione, 1.*de dieb.decret.c.*9.*&* 3.*ibid.c.*6. illo longè habere maiorem iudicandi vim, fusissimè Galenus confirmat.

II. Quia fundamenta eius sunt nulla. Impugnatur primum fundamentum.

Sed nec fundamenta eius quippiam habent soliditatis. Nam quoad I. falsum illud est imprimis, morbos acutos imparibus tantùm, longos paribus iudicari. Nam imprimis etiam acuti paribus iudicantur ex Hipp. qui 3. *Progn.* 2. scribit, Extremè peracutos morbos, si salutares sint, quarto die finiri; & eodem tempore, à maximè perniciosis homines extingui. Sed præterea sanguineos quoque morbos diebus paribus iudicari constat apud omnes: & 3. *Epid.* 77. Pericles, quarto die, vniuersali sudore, ab acutissima febre liberatus est: & decimo die, 6.*Epid.sect.*3. Mulieri cuidã copiosus sudor erupit, Deinde etiam longis morbis septenos, hoc est, impares circuitus Hippocrates, & Galenus attribuũt, 2.*aph.*24.1.*de diebus decret.*12. vbi dies Criticos post quadragesimum, qui omnes longis morbis conueniunt, ex tribus seprenis componunt: & 3.*aph.*24. Hipp. morbos alios septem mensibus, alios septem annis, non oblitus imparis circuitus, finiri scribit. Nec ratio eius quicquam valet: Supponit enim, inesse vim quãdam numeris paribus, & imparibus, agendi, & patiendi; quod falsum esse, iam contra Pythagoricos demonstratum est. Circa II. fundamentum, negandum illi est, septenarium, aut nouenarium magis, quàm alios numeros, totius, & perfecti naturam induere: cùm omnis numerus, quicunque ille sit, suo modo perfectus sit. Nam quòd inde probat, septenarium, & nouenarium totius rationem habere, quia mysterijs pleni sunt, nihil omninò concludit. Nec enim alijs numeris sua mysteria

Impugnatur secundum.

mysteria desunt, & de senario, ac quinario, mira multi prædicant; & in ternario multò plura, & altiora, quàm in septenario, reperiri mysteria, apud omnes in confesso est, qui tamen, secundùm ipsum, totius rationẽ nequaquam habet, sed partis. Quod verò addit, eò perfectos esse hos numeros, quòd soli illi, ex imparibus, sub denario cõtentis, nullum componant: 1. falsum est, cùm septimus in cõpositionem decimi ingrediatur: deinde ipsimet aduersatur, & eius positionibus. Nam si ille numerus tantùm totius rationẽ habet, qui nullius compositionem ingreditur, quomodo ex numeris paribus, totius rationẽ habebunt, quartus, & sextus, quos manifestum est, illum in octaui, hunc in decimi compositionem ingredi? Tertium quoque, & quartum fundamentum, valdè nutant. Cur enim, si de suis proximis totis partes indicant, quartus de septimo potiùs, quàm de sexto, aut octauo indicabit, cùm non minùs horum, fortè etiam magis, quã septimi, pars sit? Rursus, cùm idem numerus, necessariò plures partes habeat, v.g. septimus tria, & quatuor; cur potiùs quartus, quàm tertius de eo indicabit? His igitur omnibus de causis, hæc sententia, à Medicorũ scholis excludenda omninò videtur, & Ferrerij opinio, non tã ingeniosa, quàm curiosa videri debet.

Impugnã-tur tertiũ, & quartum.

CAP. VIII.

Reijcitur duplex, circa rem propositam Astrologorum opinio.

Tertia opinio est eorum Astrologorum, qui iudiciarij, & Genethliaci dicuntur. Eius auctores sunt Ptolomæus, & Haly *in Centiloquio, prop. 60.* quos ferè recentiores omnes sequuntur. Hi igitur, sicut omnium euentuum, & actionum humanarum; ita Crisium quoque, & dierũ Criticorũ causas, in varios syderũ adspectus, influxus, & coniunctiones referunt. Duo ergo docent circa rem præsentem. I. Causam dierum Criticorum, esse Lunæ peragrationem in Zodiaco, per angulos figuræ sedecim laterũ, computatam ab eo loco, in quo erat primo morbi die. II. Causam Crisis bonæ, vel malæ, esse eiusdem Lunæ constitutionem, in ijsdem angulis, vel beneficã, vel maleficam. *Quoad primũ, imaginantur in Zodiaco* figuram sedecim laterum, & sedecim angulorum, diuidendo Zodiacum totum in sedecim partes, quarum quælibet sit gr. 22. & semis. Ex iis verò angulis alios plenos vocant, alios semiplenos, alios semiplenos dimidiatos. Pleni sunt quatuor, 4. 8. 12. 16. quorum primus quadrãgulus est primæ parti, seu primo ægritudinis loco, sed sinister; secundus eidem diameter,

I. Astrologorum Genethliacorum opinio.

De causã dierum Criticorum.

De causa Crisis bonæ, vel malæ. Figura sedecim angulorum quæ, & angulorum differentiæ.

ſeu oppoſitus; tertius quadrangulus eidem, ſed dexter; quartus & vltimus, coniunctionarius. Dicuntur hi anguli pleni, quia in iis plenas vires Luna occupat; diſtantque ab inuicem gr. 90. Semipleni ſunt ipſi quoque quatuor, 2. 6. 10. 14. collocatus quilibet iu medio ſui pleni. Dicuntur ſemipleni, quia ſemiplenas in iis vires Luna poſſidet; diſtantque ab inuicem gr. 45. Semipleni dimidiati ſunt octo, 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. poſitus vnusquisque hinc inde à lateribus ſui ſemipleni. Dicuntur dimidiati ſemipleni, quia in iis Luna exercet vires ſemiplenas dimidiatas; diſtantque ab extremis gr. 22. & ſemis His ita pro arbitrio confictis, volunt Lunæ peragrationem per angulos plenos, ad quos ſeptimo quoque die venit, cauſam eſſe dierum Criticorum radicaliũ, per ſemiplenos progreſſionem, indicum; per ſemiplenos dimidiatos curſum, intercidentium.

De Lunæ benefica & malefica conſtitutione opiniones duæ.

1. *Quoad ſecundum*, beneficam vel maleficam Lunæ conſtitutionẽ, alii quidem, *vt Conciliator differ.* 103. *et* 104. dicunt, eſſe ſigni aduerſam, vel conuenientem morbo, idiotropian, ſeu, quod idem eſt, qualitatem; ita vt Luna benè conſtituta ſit, ſi in ſigno morbo contrario ſit, vel in vna qualitate, vel in vtraque: v. g. frigido, & humido, vt in Cancro; aut in calido, & humido, vt in Libra, vbi morbus fuerit calidus, & ſiccus, & contrà: malè verò conſtituta, ſi in ſigno ſit morbo conuenienti, veluti in eodem morbo, in ſigno calido, & ſicco, vt in Ariete. 2. Aliis verò in his ponunt, ſi beneficæ ſtellæ iu angulo cum Luna corpore coniungantur; ſi eam beneficis adſpectibus illuſtrent; ſi ab iis antè, vel retrò circundetur lumine, aut corpore; ſi collocata ſit in earum auctoriratibus, id eſt, in finibus, domiciliis, altitudinibus, & triãgularitalibus; ſi in ſimilitudinibus; ſi in cardinibus, vel cardines ſubſequentibus; tandem ſi benè; præter hæc omnia, ſit affectus hoſpitator anguli; vel ſi his omnibus habeat contraria. Ob hæc verò omnia, volunt natalitia ægri cuiuſque ſidera, vel, cùm hoc non licet, primum ſaltèm decubitus eius tempus, & ſiderum ſub id conſtitutionem, à Medico eſſe obſeruanda.

Refutatur Genethliacorum ſententia.

Verùm facillimum eſt, huius iudiciariorum Aſtrologorum opinionis, ſeu commenti potiùs, vanitatem oſtendere; tùm à toto ipſo genere petitis rationibus; tùm ſpeciatim ab iis, quæ in propoſita controuerſia adferuntur.

Nam in genere quidem, tota diuinatrix Aſtrologia, & merè voluntaria eſt; & incertiſſima; &, quod rei caput eſt, à vera religione aliena, plenaque errorum. Vnde non immeritò talia quoque iudicantur, ea omnia, & ſingula, quæ ex eius fundamentis particulatim deducuntur. *Eſt merè voluntaria:* Quia ſine vlla ratione, vel ob leuiſſimas,

Aſtrologia diuinatrix

est merè voluntaria.

mas, & ineptissimas sæpè, ad hæc inferiora, similitudines, quæcunque collibitum est, angulos, cardines, domicilia, & infinita alia, in cœlo confingũt Astrologi; & quæcunque illis in buccam veniunt, eas singulis stellis proprietates, & vires adscribunt: imò plurima comminiscuntur, quæ non tantùm non respondent rei naturæ, sed ab ipsa penitùs sunt aliena. *Est incertissima, & omninò inanis:* Quota enim quæque res euenit, prædicta ab his; aut si euenit quippiam, quid adferri potest, cur non casu potiùs euenerit? Item, quàm multi nascuntur sub eodem adspectu, qui tamen sunt secundùm mores, affectus, & casus dissimillimi? & contrà, quàm non pauci sub diuersis omninò nati adspectibus, in his sunt omnibus simillimi? Rursus, quomodo ex stellis euentus morborum, & humanæ vitæ casus, præuideri possunt, cùm stellarum plurimarum vires necessariò sunt incognitæ, quippe quarum infinitus est numerus? Vnde enim certus quis erit, non impediri, aut variari, per incognitarum stellarum influxus, præsagia ex iis desumpta, quæ cognitæ sunt? Nam quòd respondent Astrologi, longa se annorum obseruatione, certos, & definitos rerum euentus comprobasse; id omninò futile est. Nam, & experientia, & Aristotele teste, incommensurabiles sunt cœli motus; eademque cœli facies, ac idem stellarum situs, non nisi rarò euenit; imò vix semel in vita cœli totius faciem eandem homo intuetur. *Est aliena à religione, & erroris plena:* quoniã impiũ est, & Christiano Philosopho indignum, ea statuere quæ illa supponit. I. Cœlestia necessariò in nos agere. II. Sidera alia malefica esse, alia benigna. Sapiens enim, vt docent Sacræ paginæ, astris dominabitur; & corpora cœlestia sunt causæ tantùm vniuersales; quæ, sicuti supponunt causas particulares, ita agunt quoque pro earũ dispositione. Tantum verò abest, vt mors, & alia, quæ in sublunari hac regione mala cõtingunt, ac inordinationes, ea cœlestibus corporibus adscribenda sint; vt omnium potiùs, quæ in illa eueniunt, conseruatio, consonantia, & in vnum conspiratio, attribui illis debeat. Nunquam mors à cœlo est, secundùm veram philosophiam; sed à prima materia, quæ maleficium semper machinatur; seu ab elemẽtis ipsis, perpetuò inuicem pugnantibus. Sed, & quæcunque, in hoc inferiore mundo, mala contingunt, non benigni cœli opera sunt, sed vnius materiæ, deficientis, ac inordinate motæ, quippe quæ, ob hos suos defectus, legibus cœlestis harmoniæ non obedit. Quin imò, si naturam, corpus nostrũ dispensantem, causam morborum nemo statuit, sed medicatricem; nónne temerarios erit, qui cœlũ eiusmodi causam au-

Est incerta, & inanis.

1.

2.

3.

Est aliena à religione, & erroris plena.

Sidera nulla malefica.

debit asserere? Rursus; si monstra, ex Philosopho, non accidunt merito facultatis formatricis, sed merito materiæ; cur cœlum, facultate illa multò nobilius, & diuinius, ita temerè in tales affectus, quales illi sunt, condemnabitur? Quare, nec iniuria, non SS. solùm Patres, vt D. Augustinus, Basilius, Cyprianus, occupatissimam hanc vanitatem reprehendunt, sed insigniores etiam quique Philosophi, Pythagoras, Democritus, Plato, Panætius, Archelaus, Aristoteles, Tullius, repudiant, & negligunt.

Causa dierum Criticorum non est peragratio Lunæ per sedecim Zodiaci angulos.

Iam verò si ea sigillatim spectentur, quæ in proposito negocio illi adferunt, ea omnia nullius penitùs sunt roboris. *Quod enim attinet ad causam dierũ Criticorum*, quam assignant, ea imprimis repugnat obseruationi quotidianæ. Docet enim

1. hæc, diem vigesimum esse multò magis, quàm vigesimum primum Criticum: & idem est de vigesimo septimo, & vigesimo octauo; quo nemo vnquam, ex Gal. *2. de dieb. decret.* saluus per Crisin euasit. Ac secundùm assignatam ab Astrologis causã, omninò euenit contrariũ, quippe qui mensem peragrationis Lunæ assumunt, cui viginti octo dies attribuunt, & consequenter cuilibet septimanæ septem dies integros. II. Si à pe-

2. ragratione Lunæ per angulos, vires suas dies adsumunt, iam nulla fuerit dierum numeratio; sed inspiciendum erit solùm ad Lunæ peragrationem; & dies Criticus erit, quo Luna per angulum plenum decurrit, qualiscunque is fuerit, siue sextus, siue septimus, siue octauus, cùm etiam ipsi Astrologi fateantur, non semper eodem die hos angulos Lunam attingere, sed modò velociùs, modò tardiùs, prout est vel in auge sui Epicycli, vel in opposito augis. At hoc est contra omnium Medicorũ auctoritatem, qui dies, & septimanas omnes, quàm possunt diligentissimè, computare iubent. III. Ista opinio vult dare causam per se dierum inter- 3.

cidentium, cùm tamen nulla sit, sed præter intentionem causæ, tùm vniuersalis, tùm particularis, & per accidens, dies illi eueniant, secundùm Galenũ, & omnes Medicos. IV. Quæ- 4.

ro, in quo fundetur varietas ista angulorum? Nam vel in contrarietate signorum fundatur: & hoc non; quia in eodem signo sæpè duo sunt anguli: vel in varietate numerorum: & neq; hoc; quia in numeris nulla inest vis agendi, vt suprà est demonstratum: vel in varietate directionis, & concursus radiorum: & neque istud; quia non comparantur hic plures Planetæ in signis, sed vnus tantùm, putà Luna, vt est sub vno loco; ad se ipsam, vt est in alio. V. 5.

Certum est, Lunam posse esse benè constitutam extra angulos. Tunc verò ita constituta, vel causabit Crisin, vel non. Non possunt dicere non causa-

turam

turam, quia secundùm illos, vis causandi Crisin, à stellis est beneficis, vel maleficis. Hoc verò si ita est, quid facient ad vim dierum Criricorum isti anguli?
6. VI. Isti anguli maximã introducunt in motu Lunæ difformitatem, quæ nullo modo est in ea, secundùm rei veritatem. Nam volunt Astrologi illi angulares, à principio morbi, ad primum angulum, qui est in Tauri gradu 7. e mezo tribus diebus peruenire Lunam; ad secundum, qui tantundem distat à primo angulo, quantum distabat primus ille, à morbi principio, videlicet gr. 22. & semis quippe qui est in Tauri gradu 30. die vno; & sic de cæteris, At quis tantam vnquam, in Lunæ motu ordinatissimo, difformitatem obseruauit?

Causa Crisis bonæ vel malæ nõ est Lunæ benefica aut malefica cõstitutio.

Quod verò spectat ad causas Crisis bonæ, vel malæ, si per beneficam, vel maleficam illam Lunæ constitutionem, eam intelligunt, quam secunda opinio ponit, varias scil. illas illius ad sidera benefica vel malefica habitudines, iam imprimis suprà ostensum est, maleficam illam vim esse fictitiam.

Nec iuxta explicationẽ secundã.

Deinde, si habitudo illa, & adspectus illi, & coniunctiones, & cætera, causæ sunt Crisium;
1. 2. Ergo sequetur, qui eadem hora decumbunt, cùm illa omnia habeant eadem, eodem modo omnes debere iudicari. At hoc falsum esse docet experientia, cùm plurimorum, eodem tempore ægrotantium, alii intereant, alii superstites maneant.

Nec iuxta primam.

Quòd si per constitutionem illam maleficam, & beneficam, cum prima opinione, intelligũt signi aduersam, & inimicam, vel amicam, & conuenientem morbo, in calore, frigore, humiditate, siccitate, qualitatem; præter id, quod commentitium est, dari in cœlo, & astris, alias qualitates, præter caliditatem virtualem, per lumen, & motum productam, nihil etiam sic conficiunt. I. Quia si ideò bona Crisis die septimo fit, aut decimoquarto, in febre acuta, quæ incepit in Ariete, qui calidum est, & siccum signum, ac ideò morbo fauens, quia illis diebus Luna peruenit ad signa contraria Arieti, vel vna qualitate, vel vtraque ad Cancrum sc. in septimo, qui frigidus, & humidus; ad Libram in decimoquarto, quæ calida est, & humida; quare non pari ratione, Crisis quoque fiet in duodecimo, vel tertiodecimo, cùm Luna est in Virgine; aut in tertio, cùm est in Tauro, signis frigidis ac siccis, & non secus ac Libra, vna qualitate morbo cõtrariis; aut saltèm die quinto, cùm est in Geminis, æquè ac Libra est, signo calido, & humido? II. Si vera sunt, quæ dicunt isti; Ergo sequitur, non posse vnquam ægritudinẽ phlegmaticam incipere in signo calido, & sicco, v. g. in Ariete: aut contrà, biliosam in frigido, & humido, v. g. in Cancro; quippe cùm sub tali signo, sẽper Luna faueat virtuti, non morbo: vel

ësto, possit incipere in tali signo eiuscemodi ægritudo, non poterit tamen iudicari in contrario, v. g. phlegmatica in Cancro, biliosa in Saggittario, nisi Crisi mala, quippe cùm vtrumque horum signorum morbo faueat; Cancer quidem tamquam frigidus, & humidus, morbo phlegmatico; Sagittarius verò tanquam calidus, & siccus, bilioso. At hæc omnia quis non clarè videt quasi è diametro pugnare cum obseruatione quoti-
3. diana & experientia? III. Si, quia Luna in contrarijs signis fauet virtuti ob qualitatem eorum morbo contrariam, ideò in ijs fiunt Crises bonæ; Ergo cùm in signis amicis, & concordantibus, faueat morbo, ob qualitatẽ similem, fientà contrario in ijs Crises malæ; quod manifestè est
4. falsissimum. IV. Quid refert ad Crisin, quòd frigiditas, & caliditas contrariæ sunt in signis illis, sub quibus Luna est; cùm videamus, & frigidis pariter tẽporibus, vt Hyeme; & calidis, vt Æstate, indifferenter, & sine discrimine Crises fieri? item, cùm secundùm ipsosmet Astrologos, nec sub signis frigidis constituta, Luna semper infrigidet; nec contrà sub calidis posita, perpetuò calefaciat, nisi aliorum quoque Planetarum vires in idem conuenerint, ac cõspirauerint? *Quòd denique iubent obseruare* natalitia ægrorum sidera, vel saltèm, cùm hoc fieri non potest eorum siderum constitutionem quæ sub primum decubitus tẽpus apparent; illud non minus est, quàm fuerunt superiora, futile in friuolum. Nam imprimis quomodo possibile est, Medicũ eo tempore, quo primùm incipit morbus, siderum omnium adspectus, influxiones, conuersionesque, ex quibus Crisin futuram bonam, vel malam colligat, obseruare? cùm & nubes sæpè densissimæ eorum nobis conspectum eripiant, & stellarum motus ita sit rapidus, vt priùs constellatio transuolet, quàm à nobis possit deprehendi? Quin imò dato, id posse fieri, & concesso, quid dicendum erit de causis particularibus, per quas Cœlum, tanquam causa vniuersalis, necessariò agit, cùm, vt constat, ex Philosopho, Sol quidem generet hominem, sed, non sine homine, verùm simul cum homine? Quare ad Crisium præsensiones, istæ causæ potiùs cognoscendæ, obseruandęque sunt Medico, & ad eas cum iudicio accommodandæ; ægrotantis scilicet natura, temperies, morbi idea, magnitudo, mos, motus, & similia; quàm vani illi, & ab Astrologis conficti astrorum influxus, & adspectus. Iam verò natalitia cuiusque astra obseruare, quid prodest? cùm in conceptu potiùs & conformatione partium, beneficam, aut maleficam vim, si quam habent, impertiantur Planetæ, vel ipso Ptolomæo testante. At conceptus, & conformationis horam quis explorare poterit, cùm solus [*ex Gal.* *libello*

Obseruare siderũ constitutionem sub primum decubitus tempus impossibille, & inane.

Natalitia ægri sidera obseruare nihil prodest.

libello, An omnes partes simul fiãt?] qui fœtum plasmauit Deus eã nouerit exactè?

Hippocratis loca, quæ pro se adferunt Genethliaci.

Cæterùm, quoniam nonnulli, in confirmationem huius suæ vanitatis, adducunt Hippocratem, breuiter eius loca perpendenda sunt, quæ adferuntur. Sunt igitur hæc ferè. Nam *lib. de aere loc. & aq.* ait: Medicum ortum astrorum, præcipuè Arcturi, & Pleiadim occasum, considerare debere; in his enim diebus morbos maximè homines interimere. Quin imò solstitia, & æquinoctia, periculo plena ibidem statuit, atque temporibus hisce nec pharmaca dare, nec secare, nec vrere licere affirmat priusquam decem aut plures dies transierint. Amplius, 2. *de diata*, sic habet: Medicus ortus, & occasus astrorum considerare debet, vt inde mutationes totius mundi, ex quibus morbi hominibus oriuntur, obseruet. Rursus, *lib. de principijs*, ait: De rebus sublimibus in Cœlo, non esse institutum dicere, nisi quatenus ex eis sanitas, & morbus; bonum, & malum; vita & mors. Sed & 1. *de diata*. Omnia, inquit, eueniunt per cœlestem, ac diuinam necessitatem. *et libello de Nat. hominis*. Omnia ob necessitatem contingunt. Tandẽ hoc videtur apud Hipp. esse illud diuinum in morbis, de quo *lib. de aere, aquis et locis: & 1. Progn.* Atque hanc eandẽ Hippocratis sentẽtiam, secutus etiam esse Plato videtur in Timæo, & quàmplures alij, quos breuitatis causa omitto.

Responsio ad illa loca.

Sed hæc omnia vnica responsione facilè destruuntur. Auctoritates enim omnes prædictæ, id tantùm probant, Cœlum esse causam vniuersalem omnium mutationum, in his inferioribus. Nam Cœlum, secundùm Aristotelem, agit in hæc inferiora motu, & lumine, ac contiguum eisdem existit, contactu non Mathematico, sed Physico. Hinc in æquinoctijs & solstitijs, ob aeris alterationem, ab ijs inductam, cathartica dare, secare, & vrere vetat Hippocrates: ac 4. *aph.* 5. Sub cane, & ante canẽ, difficiles, ait, esse medicationes. Illud verò diuinum in morbis, rectè omnes referunt in aeris; & non cœli, constitutionem.

II. Opinio Astrologorum Medicorum.

Quarta opinio fuit aliorum Astrologorum, & complurium Medicorum, qui asseruere, solã Lunam, suo motu ac lumine, esse causam dierum Criticorum. Quæ opinio, vt à nobis libenter in eo recipitur, quatenus causã principalem dierum horum in Lunam refert: ita in eo damnatur, quatenus solam, & vnam Lunam dierum illorum constituit causam. Patet enim ex iã dictis, requiri, præter Lunam, causam principalem, causas etiam sine quibus non. Nam, vt suprà sancitum, comprobatumque fuit, fides quidem, securitasque, ac perpetuus, certusque ordo Crisis, ac dierum Criticorum, pendet à Cœlo, ac præcipuè à Luna: at expulsio, & stimulus, quæ necessariò in Crisi

& ipsa requiruntur, pertinent ad naturam, ac vehementiam morbi. Cùm igitur ita sese res habeat; non est, in recitanda, & consideranda hac opinione, laborandum diutiùs.

CAP. IX.

Auerrhois opinio, super eadem re, ad recensum ducitur.

Auerrhoi causa dierum Criticorum agétis ad passum proportio. Probatur ratione.

QVinta opinio fuit Auerrhois, qui causam dierū Criticorum existimauit pendere ex proportione agentis ad passum. Huius opinionis hæc est ratio. Toto morbi tempore natura & morbus pugnant, eo modo, quo causæ naturales inter sese, vsque ad finem actionis. Sed causæ hæ ita agunt, vt finis actionis contingat ob proportionem potentiæ agentis, ad potentiā resistentem passi. Ergo & finis actionis, quæ est inter morbū, & naturam, eadem de causa continget. At talis finis est Crisis, & eius tempus. Ergo. Minor propositio ex eo manifesta redditur: Quoniam, secundùm Aristotelem, velocitas in motu, fit ex proportione potentiarum gentium, ad patiētes. Ex modo siquidem huius proportionis, prout scilicet maior, vel minor obseruatur resistentia, in actione, finis actionis tardiùs, vel citiùs aduenit. Maior propositio ex eo patet: Quia natura nostra consistit in temperamento, & morbus est corporis humani affectus præter naturam. Ergo, qualis est actio causarum naturalium, vti ignis, & aquæ; talis actio erit morbi, & naturę. Huic rationi suæ, vt Galeni sententiam euertat, addit hæc opinio illud, quod multæ sunt actiones, quæ certis diebus, & statutis periodis, vt periodi in febribus, contingunt, & tamen has Galenus non adscribit motibus cœli, aut Lunæ; sed causis naturalibus. Cur igitur idem non habeat locum in periodis & diebus Criticis?

Auctoritate Galeni.

Opinio Auerrhois est falsa.

Sed est hæc quoque ipsa opinio falsa. I. Quia, si proportio agentis ad passum resistens, esset causa dierum Criticorum, cùm proportio illa variari possit, variata humorum quantitate, & imminuta, vel aucta virtute actiua; sequeretur, singulos dies fore Criticos. At hoc falsū est, vel ipsa experientia. Consequentia ex eo patet. Esto enim, iudicandus sit morbus in septima, si parum humoris noxij detrahatur, vel addatur, iudicabitur sexto, vel octauo die. Id quod etiam continget, si proportio illa virtutis actiuæ euariabit, sicut illi accidit sæpè, ob naturam, regionem, ætatem, ac anni tempus, diuersa. II. Concessa hac opinione, illud tantū ex ea habetur, in his aut illis die bus frequenter morbos iudicari; non autem iudicari tutò, ac perfectè, quæ necessaria sunt, ad

1.

2.

ad Criticorum dierum rationē, fidem, ac securitatem. Quare,

Respondetur rationi.

ad rationem pro hac opinione adductam, dico, Actionem causarum naturalium terminari

1. quidem, ob proportionem agentis ad passum, tanquam ob causam sine qua non, illius actionis non tanquam ob causam principalem: quoniam verò finis actionis morbi, ac naturæ, de quo interim est sermo, ordine ferè perpetuo, eadem fide, ac securitate fit, ideò præter causam illam, sine qua non, requiri ad eū etiam causam principalem, quę talem ordinem, ac securitatem impertiatur; huiusmodi verò non posse esse nisi causam cœlestem. Dici etiam potest, hac

2. ratione illud tantùm concludi, Crisin aliquibus citiùs, aliquibus tardiùs contingere: quòd verò statutis diebus, ob hanc, quam adfert causam, cōtingat, id quod nos quærimus, hoc ex ea minimè conuinci. Ad id,

Respondetur auctoritati.

quod contra Galenum allatum est, quòd periodi in febribus sint ex causa naturali, & non cœlesti, quicquid de hoc sit, (nā ad febrium tractatum attinet) nunc illud tantùm dico; non esse parem rationem Criticorum dierum, ac ipsorum circuituum in febribus, quoniam in diebus Criticis, præter ordinem perpetuum, seruatur etiam fides, ac securitas: in circuitibus verò, & si ordo seruatur, non tamen ita perpetuus seruatur, vt in illis: fides autem, & securitas nullo modo. Quòd autem ordo nō seruetur perpetuus, vel ex eo solo conuincitur, quòd ex circuitu quartano, non rarò fit quintanus, ob paucitatem materiæ.

CAP. X.

Examinatur opinio, de proposita controuersia, Amati Lusitani.

Amato Lusitano causa dierū Criticorum est, dierum consonantia, vel dissonantia.

SExta opinio est Amati Lusitani, *lib. de Crisi & diebus decretorijs.* Hic causam dierum Criticorum, refert in dierum consonantiam, seu concordiam, & dissonantiam seu discordiam. Constituit enim dies quosdam consonos primo diei, quosdam dissonos. Consoni sūt: 1.3.5.6.8.10.12.13.15.17.19.20. Dissoni sunt: 1.2.4.7.9.11.14.16 18. Vult igitur ad Crisin concurrere vtrosque hos dies, sed diuersimodè; dissonos quidem, ob cōtrarietatem, quam habent cum die primo, ad Crises commotionis, & euacuationis, seu ad pugnam inter naturam, & morbū: consonos verò, propter concordiam, quam habent cum eodē die primo, ad Crises perfectæ, & exactæ salutis, seu sanitatis, v.g. Die septimo & decimoquarto fiunt Crises commotionis, quia hi dies dissoni sunt primo, septimus quidem per se, decimusquartus verò, ratione septimi, quia septem est, & septem, seu, quod idem est, quia ex duobus septenarijs constat; octauo autem, & quintodecimo fiunt Crises salutis, quia duo hi dies diei

primo sunt consoni. *Fundamẽtum huius opinionis est;* Quia in Musicis numeris videmus, proportionẽ διαπασῶν siue duplã, esse consonam, & ideò suauitate auditum afficere: septimam autem dissonam, & discordem, & eam ob rem auditui accidere grauem. Ergo idem erit in numeris dierum Criticorum.

Funda-mentum Lusitani.

Sed & hæc opinio nullius momenti est, idque ob quatuor potissimum causas. Nam imprimis nihil docet; deinde fundamento nullo nititur; tùm ab Hippocratis, & Galeni mente, quam explicare contendit, est aliena; demùm sibi ipsi contradicit, nec experientię respõdet.

Amati opinio nulla.

Nihil docet: Quia, data, & concessa causa ista, dissonantia scilicet, & consonantia dierum, adhuc hæret animus, & vlteriùs quærit, quæ nam sit causa illius consonantiæ, & dissonantiæ, & quomodo ea vim diebus Criticis tribuat? *Nullo nititur fundamento:* Quia ridiculum est, consonantijs vocum, articulos morbi, seu dies morbos iudicantes, res adeò diuersas, conferre. Nullo si quidem modo sequitur, si consonantia & dissonantia, in numero Musico, suauiter, vel grauiter auditum afficiat; vt idem faciat in diebus decretorijs, respectu morbi, & naturæ. Et ratio diuersitatis est clara. Est siquidem consonantia, & dissonantia numerorum Musicorum, obiectum auditus proprium; & ideò cum eo affinitatem habet, & proportionem, ac contrà; quod nullo modo est in consonantia, & dissonantia dierum Criticorum, respectu naturæ, & morbi, in quibus nulla talis conuenientia, aut proportio vel fingi potest. *Aliena est ab Hippocr. & Galeni mente;* Quia I. alijs diebus adsignat commotionem Criticam, & pugnam inter naturam, & morbum: alijs ipsam mutationem ad salutem; cùm Crisis Hippocrati & Galeno, subita sit mutatio ad salutẽ, & simul ac commotio illa, & pugna finiuit, in eodem instanti sanitas adest, & introducitur II. Quia inter dissonos, quibus Criticæ secundùm illum commotiones fiunt, ponit secundũ, quo die nulla unquam Crisis, ad Hippocratis, & Galeni mentem, fieri potest; inter consonos autem, quibus iuxta illum Crises non celebrantur, ponit tertium, quo plures Crises fieri, *ex 1. Epid. 1. sect. 3. 3. de dieb. decret. 4. 4. aph. 36. et 3. Epid. vbi de Tasia muliere,* manifestum est. *Contradicit sibi ipsi, & experientiæ:* Quia vigesimum diem inter consonos primo ponit; decimũ verò octauum, & decimum sextum inter dissonos. Attamen & ipse docet, & experientia testatur vigesimũ primi ordinis esse decretoriorum, tertium scilicet à septimo: decimum sextum verò, & decimum octauum minimè iudicare. Ex quibus omnibus facilè huius commenti vanitas euadit conspicua.

Nihil docet.

Nullo nititur fundamento.

Aliena est ab Hipp. & Galeni mente.

Contradicit sibi ipsi, & experientiæ.

CAP.

CAP. XI.

Examinatur ſententia Sueſſani.

Sueſſani pro ſua opinione Hypotheſes.

SEptima opinio poteſt eſſe opinio Auguſtini Nyphi Sueſſani, *in ſuo de dieb. Criticis tractatu:* quæ tametſi non multùm à Genethliacis abit, & eorum commentis, habet tamẽ & ipſa quædam ſibi peculiaria. Sueſſanus igitur, poſtquàm præter cætera, quæ illi, hac in materia, partim cum omnibus Medicis, partim cum Aſtrologis ſunt cõmunia, hæc veluti fundamenta præmiſiſſet, I. Morbum omnem quadruplicem eſſe, in intemperie, in vnitate, in numero, & ex his omnibus cõpoſitum. II. Morbos in intemperie, alios tantùm quales eſſe, in quibus ſola aliqua primarũ qualitatum peccet; alios humorales, in quibus ſimul cum qualitate aliquis peccet humor. III. Morbus in quibus Criſes contingunt, eſſe humorales omnes: eorum verò alios per dies, alios per menſes, alios per annos numerari, & tàm menſium, ac annorum, quàm dierum, quosdam eſſe decretorios, quosdam indiciarios, quoſdam prouocatorios quosdam vacuos: tandem de cauſis Criſium, & dierum Criticorum, ſuam ſententiam hunc in modum proponit.

Sueſſani ſententia.

Criſes ſiquidem cuiusque, tùm bonæ, tùm malæ, duplices aſſignat cauſas, alias efficientes primas, ſeu principales, alias inſtrumentarias, diuerſas tamen, prout vel per dies illæ fiunt, vel per menſes vel per annos.

De cauſis Criſis bonæ, vel malæ.

Cauſas igitur efficientes primas Criſis bonæ, in morbis, qui per dies iudicantur, ſtatuit, Virtutem, & Lunam ſecundùm ſe; in menſtruis, Virtutem, & Solem ſecundùm ſe: in annuis, Virtutem, & cæteros Planetas ſecundùm ſe: Inſtrumentarias ponit, in morbis diariis, id eſt, qui per dies iudicantur, humorem, & Lunæ conſtitutionem per ſigna beneficam: in menſtruis, humorem, & Solis conſtitutionem beneficam; in annuis, humorem, & cæterorum Planetarum conſtitutionem beneficam. Malæ verò Criſis cauſas contrario modo diſponit. In diariis enim morbis, cauſas malam Criſin efficientes primas, vult eſſe humorem prouocantem, & malam conſtitutionem Lunæ: in menſtruis, humorem, & malam conſtitutionem Solis: in annuis, humorem, & malam conſtitutionem Planetarum: inſtrumentales conſtituit in diariis, Lunam ſecundùm ſe, & virtutem: in menſtruis, Solem ſecundùm ſe, & virtutem: in annuis, Planetas ſecundùm ſe, & virtutem.

De cauſis dierum, & temporum Criticorum.

Iam de dierum Criticorum cauſis, in morbis quidem, qui per dies iudicantur, per omnia Geneathliacis cõuenit, aſſerens, eorum cauſam eſſe peragrationem Lunæ per angulos figuræ ſedecim laterum: ſed in menſtruis, & annuis eorundem cauſas refert; in menſtruis quidem, ad peragrationem Solis

per

per eosdem angulos; in annuis verò, ad peragrationem per illos ipsos, cæterorum Planetarum. Et sic quidem philosophatur Suessanus, in eo *de Crisibus, & diebus Criticis* tractatu, quem senex iam, ad Vincentium Quirinum, Patricium Venetum, scripsit, quemq; cæteris suis, de eadem materia editis scriptis, præfert, quiq; editus est Venetiis anno 1519.

Cæterùm, neque hæc Suessani opinio recipienda est, quippe quæ, & ipsa in plurimis deficit,
1. & falsa non pauca supponit. I. enim falsa est, & manca eius morborum diuisio, in morbos in intemperie, vnitate, numero, & ex his compositos. Nam præterquàm, quòd simplices cum cõpositis confundit, omittit etiam ex simplicibus, morbos in conformatione, magni-
2 tudine, & situ. II. Falsum est, quòd affirmat, in omnibus morbis humoralibus cõtingere Crises. Nam, tametsi in solis illis expectanda Crisis sit, non expectanda tamen est in omnibus, cùm plurimæ dentur intemperies cum materia, quas ille humorales morbos vocat, capitis, iecoris, ventriculi, &c. in qui-
3 bus nemo Crisin expectat. III. In hoc quoque peccat, quòd, cùm non solùm in dierum circuitibus, qui vltra quadragesimum sunt, dies indices, prouocatorios, & vacuos ponat, sed ipsos quoque menses, & annos eodem modo, quo dies, in decretorios, indices, prouocatorios, vacuos digerat; non tamen, quinam illi sint dies, menses, anni, indices, prouocatorii, vacui, explicet. Sed nec potest explicare, cùm ex Galeno, quemadmodum suo loco ostendetur, indicum, & prouocatoriorum vis, post diem vicesimum languescat, & paulò pòst omninò cesset. *Quod verò spectat ad causas Crisis ab ipso propositas:* I. Quæ de maleficis, & beneficis, Lunæ, Solis, & Planetarum cõstitutionibus dicit, ea iam suprà, in Genethliacorum Astrologorum sententia, refutata sunt. II. Perperàm eiusdem rei duas causas efficientes principes particulares proponit, v.g. Crisis bonæ, in morbis diariis, Lunam, & Virtutem. Nam tametsi duo esse principalia eiusdem rei efficientia, quorum vnum sit vniuersale, alterum particulare, nihil impedit; particularia tamen duo nequaquã esse possunt. Particularia autem efficientia ipsum ponere, ex eo satis patet, quòd Lunam Crisis bonæ causam statuit, ex mente Astrologorum, qui particularẽ, non tantùm omnis Crisis, sed omnis omninò humanæ actionis, causam in astra referunt. III. Falsò asserit, Lunam, Solem, Planetas, secundùm se, & ex sua natura consideratos, esse Crisis bonæ causas efficientes principes; vt hoc verò vel illo modo constitutos, esse causas eiusdem instrumentarias. Nam si à se, & secundùm se, Luna, Sol, & Planetæ, vim habent facien-

Refutantur Hypotheses Suessani.

Refutantur causæ Crisis bonæ. & malæ.

1

2

cien-

ciendi Crises bonas; Ergo semper bonas Crises facient, nunquam malas, nec vt principales causæ, nec vt instrumentariæ, cùm, secundùm Philosophos, quæ per se alicui insunt, ea semper insint. Et tamen ipsemet Suessanus [c] paucis post verbis, eandem Lunam, eundem Solem, eosdem Planetas, secundùm se consideratos, facit causas Crisis malæ instrumentarias.

Refutatur causa dierum Criticorum. *Nunc ex iis, quæ de causis dierum Criticorum adfert*, causa, quam assignat, dierum Criticorum, in morbis diariis, peragratio scil. Lunæ per angulos illos sedecim iam explosa est suprà. Quòd verò in menstruis morbis, Solis; in annuis autem, Planetarum cæterorum, per eosdem angulos peragrationem, Criticorum temporum causas statuit; in eo plurimæ insunt, & maximæ difficultates. Nam quantum ad Solem attinet, si is causa est Criticorum temporum, in morbis mẽstruis, seu in morbis, qui per menses iudicantur, quatenus per eos angulos peragrat; cùm ille singulis tribus mensibus, ad vnum ex plenis angulis perueniat, habito respectu ad morbi principium, quemadmodum patet consideranti, vtique deberent Crises menstruorum morborum, seu eorum qui mẽsibus iudicantur, tertio quoque mense fieri. Hic tamen, & obseruatio repugnat, & Hippocratis auctoritas, *in lib. de Natura hum.* quæ docent, æstiuos quidem morbos, hyeme; hyemales verò, æstate finiri, & quidem septem mensibus computatis à morbi principio. II. Cur potiùs Sol, quàm Mercurius, aut Venus, diebus Criticis in menstruis morbis præficitur, cùm nõ secus hi, quàm ille, annuo verè spacio Zodiacum peragrent, & consequenter iisdem, quibus Sol, temporibus, ad angulos illos perueniant? Quòd verò ad Planetas spectat, cùm ait, Planetarum cæterorũ peragrationes, per illos angulos, causas esse Criticorum temporum, in morbis annuis, id est, qui per annos iudicantur, vel vult, omnes eos Planetas quinque simul sũptos, eorum temporum esse causas; vel vnumquemque acceptum per se, & solum. Primum quidem dici non potest, cùm diuersissimis temporibus Planetæ illi, per illos angulos, decurrant, & præterea, secundùm ipsum saltèm, diuersissimis viribus polleant. Sed neque secundum habet locum. Nam, quomodo Iupiter, & Mars, in morbis tàm longis, causæ Criticorum temporum esse possint, cùm ille quidem sanguini, & morbis sanguineis, & inter eos febribus synochis, anginis, apoplexiis: cardiacæ; hic verò choleræ, & morbis cholericis; ac inter eos febribus ardentibus, continuis, pestilentibus, præesse dicatur, quos omnes morbos constat esse ex acutorum numero? Rursus, quomodo Mercurius, & Venus, in morbis annuis, seu qui per an-

Margin notes: In mor-bis diariis. 1 — In men-struis morbis. 1 — 2 — In annuis morbis. — 1 — 2

nos iudicantur, temporum Criticorum erunt causæ, cùm illi singulis annis non secùs ac Sol, & breuiori etiam aliquãtulum tempore, suos cursus perficiant?
3. Tandem, Saturnus, cui inter cæteros morbos, quartanæ, & febres erratice adscribuntur ab ipso Suessano, si Criticorum tẽporum, in his morbis, causa est, nullam harum febrium, ante septimum saltèm annum, finire poterit Criticè; quippe qui, cùm triginta ferè annorum spacio cursum suum conficiat, non nisi septimo quoque anno, & medio, ad aliquem ex plenis angulis, in quorum peragratione Crises Planetæ concitat, perueniat. Sed pro hac opinione confutanda, ita hæc abũdè sufficiunt, vt pluribus minimè sit opus, apud eos præsertim, qui rem quamque suis potiùs momentis, quàm ex anticipatis opinionibus, ponderant.

CAP. XII.

Perpenditur opinio, de dierum Criticorum causis, Hieronymi Fracastorii.

Fracastorio dierũ Criticorum causę, motus humoris Melancolici.

OCtaua opinio fuit Fracastorii, *in suo de causis dier. Criticor. tractatu.* Hic tenet, causam hanc referendam esse in motum humoris Melancholici, qui, cùm ex propria sua natura moueatur quarto quoque die, ideò quaternarios omnes Criticos esse credit. Pro adstruenda verò hac sua opinione, ista, veluti eius fundamenta, præaccipit. *I. Fundamentum est*, impossibile esse, vel saltèm rarissimum, vt vnus humor afficiatur, remanentibus illæsis alijs, cùm omnes sint in venis confusi, commixti, ea tamen ratione, vt partim actu, partim potentia ijs insint: potentia quidem, quoniam ad minimas, & indiuiduas particulas redacti sunt: actu verò; quoniam proprij generis rationem habent: dum verò putrescere incipit humor, fieri statim eius secretionem vi naturæ, deinde excretionem. Humorem autem, qui secernitur, si simplex sit & nulli commixtus, non Crisin, sed paroxysmum solummodò efficere; si verò mixti sint humores, tunc aut omnes eos simul, aut duos ex ijs tantùm, vel etiam vnum moueri, & inde fieri, vt dierum alij sint placidissimi, in quibus videlicet nulli humores mouentur; alij acerbiores, in quibus vnus mouetur humor; alij acerbissimi, in quibus mouentur omnes, & hi ad Crisin, quia magis in ijs irritatur natura, cęterorum omnium sũt aptissimi. *II. Fundamentum est.* Crisin non fieri nisi præparato humorem autem nunquam pręparatum dici, priusquam, quicquid crassius est, coctum fuerit, crassiorem autem, & segniorem esse Melancholiæ: atque hinc fieri, vt Crises attendantur præcipuè circa Melancho-

Fundamenta Fracastorij.
1.
2.

choliæ motus, & coctiones. Cũ verò Melancholiæ motus fiant per quaternarios, inde Crisin quoque per quaternarium Melancholiæ circuitum fieri. Hæc verò omnia sic in exemplo declarat. Peccet enim v. g. in corpore ægrotante bilis, commista cum pauca pituita, & humore Melancholico. Cùm bilis incipiet putrescere, simul & reliqui humores inquinabuntur. Grauis ergo erit primus paroxysmus: secunda dies quietissima redibit, quoniam nullius humoris fiet motus: tertia paroxysmum bilis sentiet, sed non fiet in ea Crisis, tùm quia stimulus nõdum maximus est, tùm quia totum nondũ est coctum: quarta motum Melancholiæ habebit, sed latentiorem, quoniam non multum est, quod de Melancholia mouetur; partim quidem, quia subpeccat tantùm; partim, quia putrefactio eius quodammodò à bile pendet, qua cessante, in die quarta aliquem sanè motum dat Melancholia, ob putredinis semina concepta, sed paruum & latentem, quoniam origo, ac fomes putrefactionis quiescit: quinta, bilis motum iterum videbit: sexta, nullius: septima verò, acer bissimum paroxysmum adferet concurrentibus omnibus simul humoribus, qui peccabant, & ex ijs largiùs Melancholia, vtpote quæ alterius contagione, & impulsu, non parùm motionis recepit. Hoc verò die, quoniã Melancholia fuit cocta, pauca quippe & subtilis, & ideo citò terminum capere apta, continget Crisis. Stimulus enim in ea fit acerbissimus, & totum coctum est, cùm in alijs diebus abfuerit aut stimulus, aut coctio.

3. *III. Fundamentum est*: Cùm Melancholiæ plures sint modi, & differentiæ; (nam & pauca esse potest, & multa; & modò crassior, modò tenuior; modò tenax, modò friabilis, modò calidior, modò frigidior:) hinc fieri, vt putrescente bile, quandoque simul, & eadem die putrescat melancholia; idque modò in paroxysmi principio, modò in medio, modò in fine: interdum non simul, & prima, sed secunda die: interdum solùm tertia, aut fortassè etiam quarta. His de causis, in morbis acutis prima die motum fieri vtriusque humoris, quia acuti morbi à tenuiori & pauca materia fiunt; in diuturnis, quorum materia fiunt; in diuturnis, quorũ materia frigida est, & crassa, ac tenax, Melancholiam non moueri, nisi tertia die, & si materia sit crassissima, non nisi quarta: in morbis verò mediocribus, quorum materia est media secundùm qualitatem, & quantitatem, secundà die incipere moueri, ac putrescere humorem Melancholicum. Ex hoc verò diuerso huius humoris motu, diuersas contingere Crises, ac diuersis fieri diebus. *Quorum tres ordines, hunc in modum statuit*. Nam si prima die, cum bile simul moueatur Melan- 1.

Dierum Criticorum tres ordines apud Fracastorium.

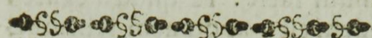
Melancholia, vt vsuuenit in morbis acutis, quartanæ periodi erunt, quartus, septimus, decimus, & decimustertius. rarò enim vltra hos protenditur status in acutis. Si extremè peracutus sit morbus, Crisis fit quartà die, quia materia paucissima est, subtilissima & feruens. Si acutus segnior, ad diē decimumtertium prorogabitur. Si medius inter extremè peracutum, & acutum mitiorem, septimo die iudicabitur. Et hic est primus ordo Criticorum dierum.
2. *Secundus ordo ita proponitur:* Si non prima, sed secunda die dederit motum Melancholia, quod in mediocribus morbis contingit, tùm quartanæ periodi erunt, secūdus, quintus, octauus, vndecimus, decimusquartus, decimusseptimus, vigesimus. Vltrà enim, in his morbis, rarissimè producitur status. Maximè tamen ex his Critici erunt, vndecimus, decimusquartus; decimusseptimus, vigesimus.
3. *Tertius ordo sic numeratur:* Si tertia die solum dederit motum Melancholia, id quod in Chronicis accidit morbis, in quibus crassa valdè, tenax, & multa est materia, periodi quartanæ erunt dies 3.6.9.12.15.18.21.24.27.30. rarò autem vltrà contingunt Crises. Maximè verò Criticus horum erit vigesimusprimus, mox vigesimus septimus, mox decimus quintus. Si enim materia crassa quidem erit ac tenax, pauca autem, ad decimumquintum erit ac tenax pauca autem, ad decimumquintum erit status; si vero crassa ac valdè multa, ad vigesimum septimum; si mediocris, ad vigesimum primum.

Hæc Fracastorij opinio, sex præcipuè fundamentis oppugnatur, quibus ostenditur, eam tùm experientiæ, tùm rationi aduersari. Refutatur opinio Fracastorij. *Primum fundamentum* ostendit, experientiæ eam esse contrariam. Experiētia. Nam longa experientia compertum est, dierum alios esse Criticos, & principes, vti sunt 7. 14. & 20, alios indices, vti 4. 11. 17. alios intercidentes, vti 3. 5. 9. 13. 19. Id quod, præter Hippocratem, Heraclides, Archigenes, Philotimus, ac tandem Galenus, omnes vnanimi consensu tradidere. Horum verò omnium obseruationem, & auctoritatem, noua hæc opinio, non obscurat tātum, sed penitùs tollit. Nam, cùm tres ordines statuat dierum Criticorum; primi ordinis, 4.7.10.13.16.19.22.25.28. secundi, 5.8.11.14.17.20. tertii ordinis, 6.9.12.15.18.21.24.27.30. nullus vnquam eorum decimum, decimumsextum, decimum nonum verè decretorios; & primi ordinis posuit: sicuti nec octauum, nec decimumquartum secundi ordinis: tandemque nec vigesimum secundum, nec vigesimum octauum vnquam decernere eorum aliquis existimauit.

Cæterùm, rationi quoque repugnare hanc Fracastorij opinionem, quinque argumentis demonstra- Rationibus quinque. 1.

monſtratur. I. eſt: Nam,dum adſtruit, Criſin fieri tantùm in his morbis,quorum materia in venis continetur, in magnum abſurdum ruit. In inflammationibus ſiquidem,materia putreſcit extra venas, & tamen in ijs fit Criſis, & dies Critici obſeruantur. Vnde in hepaticis Criſis fit per vrinam, ſi conuexa; per aluum, ſi caua pars inflammata fuerit. Eryſipelas quoque ventriculi, quod indicatur ex Lipyria febre, propriã habet Criſin, *ex Hippocrate in Coacis*, choleram, ſeu excretionem bilis ſupernè, & infernè. Eryſipelas autem, vt hoc addatur, à bile, inflammationem à ſanguine,non verò à melancholia fieri, in confeſſo eſt apud
2. omnes. II. Falſum eſt, quod aſſumit Fracaſtorius, nunquã in corpore humano, humorem purum, & ſincerum reperiri. Nonne enim in veſica fellea adeſſe bilem ſinceram, tùm euidentia,tùm ratio ſuadent, cùm bilis ſecernatur à maſſa ſanguinea,& à veſicula, proprietate
3. indita, attrahatur? III. Falſum eſt illud etiam, humorem vnum nõ poſſe putreſcere,quin ſimul putreſcant alij. Certiſſimum ſiquidem eſt, & notiſſimum omnibus, in tertianis febribus ſinceris, ſolam bilem; in quotidianis,ſolam pituitam; in quartanis,ſolam melancholiam putreſcere: Nam tametſi omnes in his febribus humores inflammantur, vnus tamen tantùm putreſcit, qui & paroxyſmum facit. Id quod negare, idem eſt, ac omnem febrium naturam euertere, & peruerte-
re. IV. Somnium eſt exiſtima- 4.
re, opus eſſe coctione humoris melancholici in omnibus morbis.Etenim ſolus humor noxius concoquendus eſt, vtpote qui ſolus naturæ moleſtiam parit. Vnde & fit, vt in acutis ſola bilis mitificanda ſit, quippe à qua ſola omnes ferè illi trahũt
originem. V. Si humoris me- 5.
lancholici ſemper expectanda eſſet coctio; Ergo nunquam tertia die fieret Criſis, quia humor ille quarto die mouetur. At conſtat apud omnes Medicos, ſæpiſſimè tertio die acutos morbos iudicari: imò idem primus intercidentium Criticorũ ab omnibus ſtatuitur. Sed de primo explicandorum, circa dies Criticos,id eſt, de definitione eorum, & natura, ſatis; ad cætera iam enarranda, explicandaque, gradus faciendus eſt.

SECTIO II.

DE DIERVM CRITICORVM DIFFERENTIIS.

CAPVT. I.

Enumerantur, & explicantur differentiæ omnes dierum Criticorum.

Modus ſeruãdus in tradẽdis Criticorũ dierum differentijs.

Ecundum eorum, quæ circa explicationem dierum Criticorum erant propoſita, fuit de dierum Criticorum differẽtiis, quas iam exponere aggredior. In his verò tradendis, tametſi minimè quidem receſſurus ſum ab Hippocrate, & Galeno: tamen, in ijs percenſendis, ſic progrediar, vt priùs meam quandam dierum horum diuiſionem, quàm fieri poterit facillimè & clariſſimè, tradam: mox oſtendam, hanc ipſam, cùm Hippocratis & Galeni mente, congruere.

Tres circuit⁹ dierum Criticorum.

Appello igitur dies Criticos, in quibus mutationes plurimæ, eæque firmæ contingunt. Hi autem, cùm vel in acutis morbis, vel in Chronicis, obſeruentur; iure horum tres circuitus ſtatui poſſunt, quorum primus ad vigeſimum diem; ſecundus ad quadrageſimum; tertius ad centeſimum vigeſimum progreditur. Ex his circuitibus primus conſtat ſex quaternariis, (nam ex ſeptenariis tribus conſtat, quorum vnuſquiſque duobus è quaternariis conflatur, ea tamen ratione, vt in aliquibus, finis vnius quaternarii, ſit principium ſubſequentis:) eſtque proprius morborum acutorum ſimpliciter, & abſolutè. Secundus circuitus conſtat tribus ſeptenariis, facta computatione ſeptenariorum, poſt vigeſimum tantùm diem, & eſt proprius morborum acutorum ex decidentia. Tertius circuitus, è quatuor conflatur vicenariis, facta horum computatione poſt quadrageſimũ, & ad morbos Chronicos attinet.

Primi circuit⁹ dies quadruplices. Abſolutè Critici.

Quantum ad primum circuitum attinet, dies morborum acutorum ſimpliciter, & abſolutè ſubdiuiduntur, quòd alii ſunt verè & perfectè Critici, alii indices, alii intercidentes. *In primo ordine qui ſunt, abſolutè. Critici dicuntur, aut principes,* (Arabes eos radicales vocant) quoniam, quæ his diebus contingũt Criſes, omnes notas perfectæ Criſis habent; & eius cenſus sũt tres ſeptenarii primi circuitus, nempe ſeptimus, decimuſquartus, & viceſimus. Sunt autem tres ſeptenarii, ſuppoſito, tertiã hebdomadam non ſeiungi à ſecunda. Quòd verò tribus illis ſeptenariis contingant Criſes pfectæ, patet ex his. *Primò:* Quoniã q̃libet Criſis debet eſſe indica-

ta. At quilibet ſeptenarius ex di ctis, habet ſuum indicem, ſeptimus quartũ, decimusquartus vndecimum, vigeſimus decimumſeptimum. *Secundò.* Criſis debet eſſe manifeſta, cum excretione laudabili, vel abſceſſu effatu digno; modò natura ſpõtè, & citra aliquod auxiliũ, ſolet humores excernere ſeptimo, decimoquarto, & vigeſimo die. *Tertiò:* Criſis debet eſſe ſine periculo. At hisce diebus plures ſanantur, quàm moriuntur. 2. *de diebus Critic.* 7. *Qui ad ſecundum ordinem pertinet, indices ſcilicet*, ii *contemplabiles* quoque, & *internuncij* dicuntur. Contemplabiles; quoniam eorum obſeruatio, ad Criſis præſenſionẽ, Medico neceſſaria eſt. Indices, ſeu internuncij? quia Criſis futuræ, in die principe, ſigna in his relucent, indicantque diem Criſis, ſi coctionis ſigna appareant in excrementis vniuerſalibus, præcipuè verò in vrinis. Vnde *in Progn. et aphoriſmis, locis citatis*, Vrina, quæ quarto die hypoſtaſin albam, læuem, & æqualem habet, ſolutionẽ morbi ſeptimo die oſtendit. Sunt autem indices totidem, quot, & Critici radicales, nempe tres, quartus, vndecimus, decimus ſeptimus. Tres ſiquidem cùm ſint ſeptenarij, quilibet vnum tantùm habet indicem, primus quartum, ſecundus, vndecimũ, tertius decimum ſeptimum. *In tertio ordine qui continentur, intercalares ſcilicet*, ii ab alijs *interrepentes* quoque, & *intercidentes*

Indices.

Intercalores.

vocantur, quoniam inter verè Criticos, ac indices intercidunt, intercalanturque: à quibusdam *prouocatorij*, quia naturam irritant, vt ante tempus debitum humores excernat; ſuntque tales in prima ſeptimana, tertius, & quintus: in ſecunda, nonus, ac decimus tertius: in tertia, decimus quintus, & decimus nonus. Sunt autem de ijs duo præcipuè notanda. *Vnum:* Criticos eos dici, quà impares ſunt. ab imparitate ſiquidem prærogatiuam hanc decernendi acquirunt. *Alterum:* Criſes, quæ hisce diebus fiunt, eſſe ſatis mãcas, & imperfectas, quia fiunt natura irritata. Porrò, cùm tres ſint hæ claſſes dierum, ad circuitum, morbis acutis ſimpliciter proprium, attinentium; & alij Critici ſint, vt ſeptimus, decimus quartus, viceſimus; alij indices, vt quartus, vndecimus, decimus ſeptimus; alij intercidentes, vt tertius, quintus, nonus, decimus tertius, decimus nonus; non immeritò quæret aliquis, illi, qui remanent, quales ſunt ſextus, octauus, decimus, duodecimus, decimus ſextus, decimus octauus, qui pares sũt, quid valeant, & habeant ne aliquam prærogatiuam, & vim, in horum morborũ progreſſu? Huic ſic quærenti, reſpondeo; ex ſe quidem, & propria ſua natura, nihil eos habere virium, quoniam nec decernunt, nec indicant, nec prouocant, vel promouent naturam: (vnde, & à quibusdam vacui dicuntur) per

Vacui.

acci-

accidens tamen, & auxilio artis, etiam ijs vim aliqua inesse. Nam his Medico licet (*ex Hippocr. 4. de morbis*) aliquid agere, & cathartica dare, citra periculum; quam ob causam dies Criticos artificiales nonnulli vocāt, quòd auxilio artis medicæ morbos soluant. Ait enim *Hipp. loco cit.* Qui febre continua correpti, diebus paribus cathartico vsi sunt: hos nunquam nimis esse purgatos; contrà, qui diebus imparibus. Eos enim, & super purgatos fuisse, affirmat, & perijsse. *Sed, insurgit hic difficultas non parui momenti. Nam contra hanc Hippocratis determinationem, & Galenus, & Auicenna esse videtur*. Galenus: quia *4. acut. 76.* quarto die exhibet pharmacum; quartus autē dies est Criticus, vel index, non autem vacuus. Auicenna: quia *in cura febrium putridarum generali*, quando natura non mouet, Moue tu, ait, hora motus eius, & iure quidem, quoniam Medicus est imitator, & minister naturæ. At natura mouet in die decretorio, non autem in die vacuo. Ergo in illo, non in hoc, medicamentum conuenit, vt voluisse videtur Hippocrates. Hæc contradictio, siue varietas potiùs, vt componatur, ego ita statuo, cum Auicenna, & Galeno: In die decretorio exhiberi posse pharmacum, quando natura non mouet. Et ratio est, quoniam tunc materia est concocta: vbi autem materia est concocta, exhiberi potest pharmacum, *1. aph. 22.* Quòd autem in die decretorio materia sit cocta, ex eo patet; quoniam tunc natura euacuat; natura autē regulariter operans, (*4. aph. 22.*) euacuat; solùm, vbi materia est cocta. [Nec tamen (vt obiter hoc addam) indicatio pharmaci exhibendi, hoc in casu, sumitur à die decretorio, vt sibi materiæ coctionem adiungit.] Hoc verò ita stante, si diebus vacuis materia erit cocta, licebit etiam tunc pharmacum dare, quin imò, & diebus intercalaribus idem fieri poterit. Atque hæc fuit, meo iudicio, causa, cur Hipp. dixerit, Diebus vacuis dandum esse pharmacum. Verùm, quoniam in die decretorio coctio est omnibus numeris absoluta, & ea die natura solita est mouere; idcircò Galenus, & Auicenna, potiùs diem decretorium elegerunt; ita, vt ad diuersa Hipp & Gal. & Auicenna respicientes, nequaquam contraria dixerint. Sed, præter hæc, dici etiā potest, Hippocratem, eo loci; non dicere simpliciter, exhibendum esse pharmacū diebus vacuis; sed facta comparratione ad intercalares, qui impares sunt; & ideò id tantùm velle, tutius esse vti pharmaco diebus vacuis. Nam imparibus diebus, natura irritatur à materia morbifica. Vnde, si detur pharmacum, materia morbifica maximè agitatur, & irritamentum augetur. *Nec est, quòd dicat* aliquis

Vtrùm solis diebus vacuis liceat exhibere pharmacum?

Conciliātur Hippocr. Galenus, Auicenna.

Instantiæ solutio. quis eadem ratione futurum, vt non sit tuta purgatio in die decretorio, quoniam natura etiam eo die irritatur. Respondetur enim: Verum quidem esse, irritari naturam in die decretorio à materia, sed cum dominio, Nam hac die materia est ex toto à natura victa, & natura agit sponte, non irritata. Quod non contingit alijs diebus, vt propterea si hisce diebus fiant Crises, eæ sint satis imperfectæ. *Quod si quis hic quærat, Quando natura dicatur non mouere?* is sciat, tunc naturam dici non mouere, non solùm, quando absolutè, & nullo modo non mouet; sed etiam, quando imperfectè mouet. Quod in casu ipsa quoque est iuuanda, vt suprà declaratum est, & patet ex Gal. plurimis in locis, sed præcipuè 1. *aph.* 20. vt non iniuria culpandi sint illi Medici, qui, quanquam vident materiã coctam, abstinent tamen à pharmaco in die decretorio, etiamsi videant naturam nihil moliri.

Quando natura non moueat, & vnde id cognoscendum.

Cognoscet autem Medicus, naturam nihil molituram: I. Si in die indice nõ apparuerint signa coctionis veluti perfectæ. II. Si in eadem, natura, nec rudimentum aliquod, euacuationis, aut abscessus, tentauerit, III. Si nox præcedens diem Criticam, non fuerit molesta. Sed de diebus circuitus primi, qui morbis acutis simpliciter debetur, hactenus.

Dies morborum acutorum, ex decidentia, ad secundum, vt dictum est, circuitum attinẽt, & ad quadragesimũ vsque diẽ perueniunt, & numerantur. In tot enim diebus, vt habetur 1. *Progn.* 24. iudicãtur hi morbi. De gis enim ibi loquitur Hippocrates. In horum verò dierum circuitu, hi tres septenarij, post vigesimum, sunt verè Critici, vigesimus septimus, trigesimus quartus, & quadragesimus. Perit enim, post vigesimum, vis quaternionum. *Et si quærat aliquis: An hi quoque dies Critici suos habeant indices, sicuti habuerunt dies Critici primi circuitus?* huic respondeo: Hippocratem quidem, & Galenum, nunquam hac de re locutos fuisse, quod ego viderim: posse tamen dici, sicuti in primo dierum circuitu, quaternarius vnus, est index alterius: ita in secundo, septenarium vnum, posse esse indicem alterius septenarij. Sed quicquid de hoc sit, septenarios tres iam dictos Criticos esse, cofirmatur multis testimonijs, ex Epidemicis historijs petitis. Nam 3. *Epid.* 3. Anaxion Abderita, die 34. sudauit, & perfectè indicatus est: Item, qui in Dealcis horto iacebat, quadragesimo die habuit Crisin perfectam: & Calzomenius, quadragesimo perijt, cùm vigesimo septimo die, rumores penè aures apparuissent. nec desunt historiæ, & experientiæ etiam nostro tempore.

Secundi circuitu dies Critici quis.

An in hoc quoque indices dies?

Restat postremus dierũ Criticorum circuitus, qui attinet ad morbos Chronicos, & continetur

Tertij circuitus dies Critici.

inetur centum viginti diebus. In his verò diebus, omnes vicenarij post quadragesimum, sunt verè Critici, vt sexagesimus, octuagesimus, centesimus, & centesimus vigesimus. Perit enim, post quadragesimum septenariorum vis. Potest verò aliquod indicim sumi ex vicenario præcedenti, ad iudicandum de vicenario subsequenti. Quòd autem vicenarij prædicti sint Critici, clarè est videre apud Hippocr. 1. *Epid.* 3. vbi scribit, Empyicos quosdam, sexagesimo die, iudicatos se vidisse. *Sed,* & Cleonactides, octuagesimo die perfectè iudicatus est; Epicratis autem vxor, sicut, & alia mulier in Thaso, eodem die perit. 3. *Epidem.* 3. Pariter Heropytus; centesimo vigesimo perfectè fuit, & salutariter iudicatus; & Parius in Thaso eadem die mortuus. Quòd si petat aliquis, post centesimum vigesimum diem, adhibendàne sit fides aliqua Criticis diebus? Dico, ijs eam non esse adhibendã, sed præstandã mensibus, & annis. *mensibus* quidem, vt habetur 3. *aph.* 28. vbi dicitur, Plurimos morbos iudicari puerulis septem mensibus. *annis* verò, vt 5. *aph.* 7. vbi dicitur, Quòd quibus morbi comitiales fiunt post vigesimum quintnm annum, commoriuntur. Quæ omnia apertiùs longè tradit Hippocr. *libello de septimestri partu,* dũ ait, Mulieribus, & fœtuum conceptus, & abortus, & partus, eo modo iudicantur, quo, & mors, & sanitas, & mors, omnibus hominibus. Hæc verò vniuersa partim diebus, partim mẽsibus, partim dierum quadragenarijs, partim verò annis iudicantur. Atque hæ sunt Criticorum dierum differentiæ. Esset iam transeundum ad tertiũ propositum, ad vim scilicet, & dignitatem cuiusque diei Critici explicandam. Cæterùm, quoniam sunt nonnulla, quibus sine, differentiæ dierum Criticorum commemoratæ, dignosci perfectè nequeunt, ideò de ijs priùs videbimus, idque in sequenti capite.

Indices.

An post 120. aliqui dies Critici?

CAP. II.

Tria quæsita, quorum cognitio ad perfectam dierum Criticorum notitiam necessaria est, explicantur.

VT igitur perfecta, & plena dierum Criticorum, & illorum differentiarũ, habeatur cognitio, tria sunt explicanda. *Vnum:* Quòdnam sit morbi principium, & à quo die morbi debeat Medicus numerare, & computare dies Criticos? *Alterum:* Cui diei tribuẽda sit Crisis, si contingat eam duos, vel tres dies attingere? *Tertium:* An dierum indicum, & intercidentium, possit assignari aliqua causa, sicut assignata fuit dierum Criticorum? Hæc tria, vt breuiter enucleentur.

Circa

A quo die numerari debeat morbi principium?

Circa primum ita statuo, nulla ratione posse hunc vel illum diem, putà quartum aut septimum, constitui Criticum, nisi priùs cognoscatur morbi principium. Ab hoc enim pendet dierum Criticorũ nomen. Sciẽdum igitur ante omnia, ex Hippocrate, Galeno, morbi principium multipliciter accipi, quemadmodum videre est, 1. *Progn.* & 1. *aph.* 12. nec non 1. *de Crisibus. c.* 6.7.8. & *lib. de totius morbi temporibus*. Sunt autem acceptiones hæ sex ferè. I. siquidem, primum morbi insultum significare hoc nomen solet, quo modo nullam ferè latitudinem obtinet principium, sed momentaneum est, & indiuisibile, ac in puncto consistit.

Principij sex acceptiones.

2 II. Sumitur pro primo die decubitus, vt morbus dicatur tũc
3 incipere, cùm æger decumbit. III. Accipitur pro eo insultu, qui ad aliquod tempus extenditur, vti ad tertium, vel quartum diem, qua ratione primus quaternarius 1. *Prog.* 12. dicitur morbi principium. IV. Capitur pro quarto tempore morbi. Nã morbus quatuor constat temporibus, principio, augmento, statu, declinatione, quorum
5 primum principij nomine denotatur. V. Sumitur pro toto tempore cruditatis, vt morbus tandiù in principio versari dicatur, quamdiù humorum cruditas perseuerat, licèt etiam ad decimũquartum diem extendatur, quo modo accipitur 1.
6 *aph.* 22. *et* 24. VI. Postremò accipitur pro eo tempore, in quo manifestè actiones in ægro læduntur, vt æger minimè constare possit, sed cogatur decumbere. Cùm igitur hoc in loco quæritur, Quòdnam sit morbi principium, à quo numerandi sint dies Critici? cùm Gal. 1. *de dieb. decret.* principium accipiẽdum est, in significato vltimo pro tempore illo scilicet, in quo æger manifestam actionum læsionem persentit, & rectus stare nequit, sed coactus decumbit, dummodò per occasionem, tempus, & locum liceat. Hoc verò confirmatur auctoritate Hippocratis, præcipuè 1. *Epid.* vbi plures proponuntur historiæ, ex quibus manifestum redditur, principium morbi ab eo die capiendum, & numerandũ esse, quo cœpit æger febricitare, non quo caput dolere, lassitudinem sentire, aut alio quouis modo perturbari. Quòd autem reliqua principij significata, à præsenti consideratione, excludenda sint, patet discurrenti per singula. Nam pro primo insultu, hoc loco non est capiendum principium, quoniam primus morbi insultus, est quid insensibile, & momentaneum. Medicus verò est artifex sensatus. Non est etiam sumendum pro die decubitus, quoniam fieri potest, vt delicatus quidam, leui de causa, & sine febre, decumbat: contrà robustus, ac negocijs occupatus, decũbat tardiùs, quàm deceat. Nec pro insultu protracto ad quartum,

Principiũ morbi, est principiũ significati vltimi.

N diem

diem accipi poteſt; nec pro tẽpore cruditatis; nec denique pro quarto morbi tẽpore; quia, ſi primo ſumatur modo, tertius dies hac ratione nunquam fuerit Criticus: ſi ſecundo, ac tertio, aliquando decimus quartus dies erit primus morbi dies, quod nequaquam verum eſt.

Atque hæc determinatio eſt primi quæſiti. Contra quam tamen, inſtantia non leuis eſt, ex partu petita. Nam I. Hipp. 3. *Progn.* 10. *&* 3. *Epidem. ſect.* 2. *in ægro* 10. 11. 12. Auicenna item, & omnes ferè cæteri, apertè ſtatuunt, in partu non eſſe à die febris, ſed à die partus, numerandum morbi principium, & quod inde ſequitur, dies Criticos. II. Partus *ex Hipp. lib. de ſeptimeſtri partu*, eſt veluti Criſis. In Criſi verò, fit maxima naturæ contentio contra morbum. Ergo etiam in partu fit talis contentio. Sed contentio fit ea die, qua humor incipit moueri. Ergo, & in partu humor incipit moueri. Iam verò, cùm inter omnes conſtet, principium morbi numerandum eſſe ab ea die, qua humor incipit moueri, humor autem moueatur in partu, die partus. Ergo non à die febris, ſed à die partus numerandum erit principium. Quod verò dicitur de partu, idem intelligendum etiã eſt de viſcerum inflammationibus, ac vulneribus, præcipuè capitis, in quibus ipſis quoque facienda eſt supputatio dierũ, non à die febris, ſed a die inflãmationis, & vulneris; ſicuti clarè patet ex Hippocr. *lib. de vulnerib.* Verùm, quia Hippocrates ſibi ipſi aduerſari videtur, cùm 1. *Epid.* 3. in Phileni vxore, numeret morbi principiũ, à die febris, & non partus, quippe, qui tradit, eam perijſſe die vigeſimo, qui vigeſimus, erat à partu trigeſimus quartus. Ideò reſpondetur: Si febris, poſt ſextum, vel ſeptimum à partu diem, ſuperueniat; iam non à die partus, ſed à die febris faciendam eſſe dierum computationem, quoniam febris hæc nõ ſymptomatica, ſed morbus eſt. Non enim pendet ab humorũ motu, qui in partu fieri ſolet; ſed ab alia cauſa, vti ab errore externo: vel eſto etiam, pendeat ab illo motu aliquo modo, ſi tamen ſubſit in corpore aliqua cauſa interna, vt Cacochymia, & humorum prauitas, vel multitudo, iam partus à Medico cõſiderandus tantùm eſt, vt cauſa coadiuuans febris ſubortæ, non tanquam morbus primarius; & ideò non à die illius, ſed huius facienda eſt computatio. Quòd ſi aliquis opponat his duas hiſtorias è 1. *Epid.* 3. è quibus conſtat, febrem ſecunda die partus ſuperueniſſe, & tamen non à die partus, ſed à die febris factã fuiſſe computationem: ei reſpõdetur dupliciter: I. Cum Galeno, Hippocratem in Epidemijs multa ſparſim, & confusè adnotauiſſe, non vt ederentur, ſed vt eſſent aduerſaria, & memoriam iuuarent: i Prognoſticis.

In partu principiũ morbi à die numerandum, partus ne, an febris?

Item, In viſcerum inflammationibus, & Vulneribus, præcipuè capitis.

Hippocrates ſibi conciliatur.

Obiectionis duplex ſolutio.

1

cis verò, & Aphoriſmis, paulò accuratiùs ſingula explicauiſſe, ac ad certam veritatis normam accommodauiſſe, adeò, vt in Epidemijs agat, veluti obſeruator, in Prognoſticis verò, & Aphoriſmis, tanquam Doctor. Hoc enim, cùm ita ſit, Hippocratis ſententia recipienda erit, quæ in Prognoſticis recitatur, videlicet, à die partus, in hoc caſu, faciendam eſſe dierum computationem; & non illam, quæ habetur in Epidemijs. II.

2. Reſpondetur: Partum duplicem eſſe, naturalem, & non naturalem. Si naturalis ſit, & febris ſuboriatur, iam, à die febris, facienda erit ſupputatio, cùm probabile ſit, febrem talem, non ab agitatione in partu facta, aut ſi ab hac, non tamen ab ea ſola, ſed veluti à cauſa coadiuuante tantùm, ortum habuiſſe. Quòd ſi partus ſit non naturalis, inſtituenda eadem erit à die partus, quoniam tunc partus habebit rationem morbi, febris verò ſymptomatis. Ex his verò, vt eò redeat noſtra oratio, vnde defluxit, facilè patet, id, quod dictum eſt, à die febris faciendam eſſe dierum computationem, intelligendum eſſe, dummodò febris habeat rationem non ſymptomatis, quemadmodum in partu, & caſibus commemoratis, ſed morbi principalis, cum quo reliqua, quæ concurrunt, iungantur, tanquam vel cauſæ morbificæ, vel ſymptomata. Sed dicet aliquis; Si morbus recedeat, & fiat recidiua, quomodo facienda eſt dierum computatio? Dico: Si relapſus ex morbi præcedentis reliquijs contingat, coniungendum eſſe relapſum cum illo morbo, & ideò faciendam eſſe computationem dierum à die præcedentis morbi, *teste Hippocr. 3. Epid. sect. 1.* Ibi enim æger ſecundus Hermocrates, liberatur à febre, decimoquarto die, decimoſeptimo rurſus febricitat, vigeſimo febris eſt expers, vigeſimo quarto redit febris, & tandem vigeſimo ſeptimo moritur. Pariter *3. Epid. 3.* æger octauus Anaxion, vigeſimo die ſudat, & febre omninò liberatur, vigeſimo ſeptimo redit febris, trigeſimoſeptimo totũ corpus ſudat rurſus, & perfectè æger iudicatur. Sed hæc de primo propoſitorum dicta ſint.

In recidiua quomodo facienda dierum computatio.

Erat ſecundum propoſitorũ, *Cui diei, ſi in plures ea protrahatur, tribuenda ſit Criſis?* v.g. Sudor, aut quælibet alia excretio Critica, ſi incipiat ſeptimo die, perficiatur verò in octauo, tribuendàne ſit ſeptimo diei, an octauo? Pro diſſolutione huius difficultatis, ſciendum eſt, tria in die Critica Medico diligenter eſſe obſeruanda, nempe morbi acceſſionem, diei naturam temporum Criticorum numerum. Ex his enim tribus, diligenter intellectis, & obſeruatis, facilè etiam conſtabit, quid in hac difficultate dicendum ſit. Nam, *quoad I.* Paroxyſmorum ſcilicet rationem ſeu acceſſionem, ſi 1

Cui diei tribuenda Criſis? Si in plures protrahatur, ex tribus colligitur.

morbus imparibus diebus exacerbetur, diei impari potiùs attribuenda est Crisis, etiamsi par dies sæpè Crisin videat, quoniam ex Hippocr. ijsdem diebus morbi iudicantur, quibus exacerbantur: & 3. *Epid.* 3. Quæ paribus diebus exacerbantur, paribus iudicantur; sicuti, & quæ imparibus exacerbantur, iudicantur imparibus. *Quoad*
2. II. vim scilicet, & naturam dierum Criticorum; cùm, vt videbimus, alij alijs decernant potentiùs; alijs item fidæ, & perfectæ Crises, alijs infidæ, accidant; semper Crisis illi diei est adscribenda, quæ potentiùs, perfectiusque, & fideliùs decernit. Vnde, si e.g. sudet æger, nono, & decimo die, Crisis, si perfecta fuerit, & salutaris, erit noni; si contrà, decimi. *Quoad*
3. *III.* numerum videlicet temporum Criticorum; cùm tempus Criticum triplex sit, principium accessionis Criticæ, principium motionis Criticæ, & finis Crisis, solutio nimirum morbi, illa dies, quæ duo tempora simul complectitur, sibi Crisin magis vendicabit, v. g. si septimo cœperit perturbari natura, octauo verò simul excretio fiat, & succedat solutio morbi, Crisis non septimi diei erit, sed octaui. Quòd si tria hæc incidant in tres dies diuersos, illi maximè attribuenda erit Crisis, in quo cœpit excretio. Nam tunc est maximus naturæ impetus.

Qui morbi, quos diebus iudicentur.

Illud verò hoc loco obseruatu dignum est, morbos, qui non excedunt decimumquartum diem, suam absoluere Crisin vnico die; qui decimumquartum excedunt, duobus; qui vigesimum, tribus. Id quod, referente Gal, 2. *de dieb. Critic. c.* 5. satis innuit Hippocr. ipso modo loquendi, in suis historijs Epidemicis. Nam, dum Crisis vno die absoluitur, hac vtitur loquendi formula: Morbus quinto, septimo, nono, vndecimo, iudicatus est; non autem hac: Circa quintum, &c. Dum verò pluribus diebus absoluitur, mutat loquendi modum, & ait: Circa vigesimum, circa quadragesimum, &c. iudicatus est; satis innuens, non vni tantùm, sed vni vel alteri diei, posse, tali tempore, Crisin attribui.

Superest postremum explicandorum, Erat autem illud: *An sit aliqua, indicum etiam, & intercalarium dierum, causa?* Qua in re, quantum ad dies indices attinet, statuo, causam eorum principalem esse motum Lunæ per quartas proprias; & ideò fieri, vt cuiuslibet septenarij eorum, qui ad circuitum dierum in morbis acutis attinent, quartus dies sit perpetuus index. Huic verò principali causæ, accedit, secundo loco, ipsa natura, tanquam causa sine qua non. Hæc siquidem futuram Crisin ostendit, in die illa constituta, per victoriam, & dominium supra materiã morbificam, quod dominium occurrit in quaternario cuiuslibet septenarii, vt euidentissimè apparet

Causa dierũ indicum secundùm nos.

paret in quarto die, primi septenarii: in vndecimoseptimo, tertii: atque ex duobus Medico innotescit, ex signis coctionis, & ex aggressu motus materiæ. Incipit siquidem, eà die, materia moueri, ad eam regionem, per quam est educenda. Ex quo obiter patet causa, cur in die indice non fiat Crisis. Nam quanquam adsit in ea coctio, tamen hæc in dies magis perficitur, & motus naturæ vigoratur, naturaque sibi vias, ac regiones accommodatas præparat, vt necesse sit Crisin differri. Atque hæ causæ, dierum indicum, non multùm dissimiles sunt, à causis dierum Criticorum, absolutè sic dictorum.

Cur in die indice non fiat Crisis?

Sed præter eas, adfertur etiam alia, eaque satis probabilis, ab Andrea Laurentio. Pro hac verò, illud, tanquam axioma, supponendum est; videlicet, partes partes proximas indicare de suis totis. Id quod, in rebus externis, facilè est videre. Nam Architectus ex fundamentis parietes, ex parietibus tecta, perfectamquè domum, mox apparituram, colligit. Hoc igitur idem, de diebus indicibus, affirmare licebit, & dicere, Quartũ cuiuslibet septenarij, eò indicare, quoniam repræsentat perfectionem sui septenarij. Nam cùm septenarij partes proximæ sint tria, & quatuor, sed quatuor sint pars proximior, ideò quaternarius probè indicabit septenarium, non alia de causa, nisi quia in illo, veluti in parte, relucet perfectio totius. Accedit huc, quòd quartus septimanæ est medius, & ideò cum extremis habet parem societatem. Vnde, si primus dies morbum discutere aggrediatur, ei finem imponet quartus, & si primus nihil tentet, sed quartus aggrediatur morbi iudiciũ, finem imponet ei septimus.

Causa dierum indicum ex Andrea Laurentio.

Quod spectat ad dies intercalares, qui sunt, tertius, quintus, nonus decimus tertius, decimus nonus; hos sciendum est habere prærogatiuam aliquam, vt in ipsis Crisis etiam contingat, ea ratione, qua sunt impares, & ideò causam, cur dies hi, inter verè Criticos, & indices, obseruentur, esse, quia impares sunt, & in ipsis fit Crisis, quanquam imperfecta, & præter naturę institutum, eruptione scilicet factà, priùs quàm deceat, quod appellat Hipp. ante tempus erumpere, dum videlicet natura, irritata ab aliqua causa, in immaturam Crisin erumpit. Natura enim, ex proprio instituto, hanc legem sibi constituit, vt septenarijs Crises moliatur. Sed ob materiæ inordinatos motus, deuiat ab illa lege aliquando, & diebus intercalaribus humorem nondũ planè coctum, aut bonum cum noxio excernere cogitur, vnde imperfecta Crisis oritur, quam subsequitur relapsus: cuius tres tantùm, iuxta Hipp. sunt causæ; si intùs relinquantur. Causæ porrò naturam cogentes, sunt tùm externæ, tùm internę.

Causæ dierum intercalarium.

Relapsus tres causæ Hippocrati.

Causæ naturam cogentes

Exter-

ante tempus moliri Crisin.

Externæ proponuntur ab Hippocr. 1. *aph.* 1. & sunt, Medicus, Aeger, Assidentes; & exteriora. *Medicus* errat ignorantia, audacia, timiditate, *Aeger* delinquit, vel quia Medico non obsequitur; vel quia sibi indulget nimis. *Assidentes* eadem ferè ratione peccant. *Exteriora* plura sunt, quæ motus naturæ consuetos interturbant, & inter ea præcipuè animi accidentia, & mala victus ratio, quo modo apud *Hippocr. in Epidem.* Philonis filia, die septimà, lautiùs cœnans, interiit. Causæ internę naturam proritantes, sunt morbus, causa morbi, & paroxysmus. *Morbus:* Nam is, si peracutus sit, & malignus, naturā ante septimum stimulat. *Causa morbi:* Humor siquidem furens, & concitatus, ante coctionem foràs erumpit. *Accessio:* seu *Paroxysmus*: Hæc enim ex Gal. 3. *de diebus Crit.* proritat, & ipsa naturam. Et hæc est causa, cur in acutis morbis Crises fiant diebus imparibus, quoniam eisdē fiunt accessiones. Sed de diebus intercalaribus, coronidis loco, illud vniuersaliter noto: Hos dies tantùm in acutis simpliciter reperiri, non autem in ijs, qui vltra vigesimum extenduntur. Quia, post vigesimum, humoris impetus sensim languet, nec ita concitatus est, vt possit naturam irritare. Sed iam illud aggrediendum, quod vltimum est principaliter ad explicandū, de diebus Criticis, propositorum.

Intercalares, post vigesimum nulli, & cur?

SECTIO III.

DE VIRIBVS, & dignitate singulorum dierum criticorum.

CAPVT. I.

Vires in decernendo, cuiusque ex diebus propriè Criticis dictis, sigillatim proponuntur.

Ltimum igitur, quod, de diebus Criticis, explicandum restat, est, vt de viribus, ac, in decernendo, dignitate, cuiuslibet horum dierum, sigillatim agatur. Vbi in genere illud sciendum: Longo vsu, & experientia obseruatum esse, *Non eandem esse dierum omnium Criticorum vim, sed alios alijs potentiùs decernere.* Porrò, cùm quatuor eorum sint classes, vt dictum est, Criticorum alia; alia indicum; intercidentium tertia; quarta vacuorum: de singulis acturis nobis, à verè Criticis exordiendum est, id est, à septenariis. Hi enim propriè sūt Critici, quemadmodum traditum est ab Hippocrate, & confirmat ratio, cùm soli Crisis perfectæ omnes conditiones habeant,

Non eandem omnium Criticorum vi.

beant,

beant, quę sunt, vt sit indicata, vt manifesta, vt absoluta, vt secura; quę omnia, Crisi in septenarijs factæ, in esse, satis constat Septenarij igitur, cùm, in acutis simpliciter morbis, tres sint, septimus, decimusquartus, vigesimus; septimo primus debetur locus, & prima Crisis laus. Hinc Gal. 1. *de dieb. decret. c.* 4. primum eum, inter decretorios, nominat non numero, & ordine, sed viribus, & dignitate. Eum enim assimilat Regi clementissimo, & sexto opponit, tanquam Tyranno. Nam sicut Rex clemens multis parcit, eosque pœna liberatos dimittit; ita septimus dies, insigni facta excretione, multos ab interitu vindicat.

De vi diei septimi. Septimus primus vi & dignitate inter decretorios.

Hinc, non immeritò numerus hic, ab omni adeò æuo tàm fuit celebris. Vt enim, quæ de dignitate eius, & præstantia, dicuntur ab Egyptiis, Chaldæis, Græcis, & Arabibus, ea consultò omittam; ipse quoque Hippocrates, Aristoteles, & Galenus eum celebrant. Hippocrates siquidem, *in lib. de principis.* hominis ætatem septenario dierum numero constare, non tantùm affirmat, sed copiosissimè etiam, ex eo demonstrat: quòd & plerique, qui per dies septem nihil comedunt, aut bibunt, his ipsis diebus moriuntur: & semen, quod post eiaculationem, intra septem horarum spacium non fuerit effusum, in vitam hæret: & septimo post conceptionem die, prima spermaticarum partium rudimenta apparent, habetque in illo genitura, quæcunque corpus habere debet. Sed & septimestres partus vitales sunt, & septimo post partum die fœtus vmbilici reliquias iactat; & septimo mense dentit, & aliæ singulis septenarijs, per totam hominis ætatē, eueniunt mutationes, quas longum esset omnes enumerare, & quas, qui volet, is ex ipso Hippocrate poterit petere. Aristoteles quoque 5. *de hist. Animal.* 20. septenario hoc eximiū tribuit, quòd singulis septenariis mutationes maximæ contingant. Galenus tandem, sanitatis præcepta tradens, per septenariorum rationem, ętatum facit discrimina: & 2. *de dieb. decret. cap.* 7. narrat, se plures, quàm quadringentos homines, acuto morbo laborantes, æstate vnà, perfectè iudicatos in septima vidisse.

Septenarij dignitas ex Hipp. Galeno, Aristotele.

Porrò, quamuis septimus dies, vt plurimùm, perfectè & salutariter iudicet; quidam tamen etiam *ex* 1. *de dieb. decret.* 4. moriuntur die septimo: plerique etiam mutationem in deterius patiuntur, ac in sequenti aliquo die decretorio intereunt. Hoc verò accidit, aut propter materiæ contumaciam, & perniciem, vt in febribus pestilentibus; aut propter expultricis languorem, aut ob meatuū obstructionē. Propter has duas enim causas postremas, retinetur materia morbifica, quæ est causa totius mali. Cæterùm de his, qui septimo die perierunt, videri possunt historiæ 1. & 3. *Epid.*

Cur aliqui in septimo moriantur, vel ruant in deterius?

Epid. quemadmodum de his, qui peiùs habuere, & sequenti die decretorio sunt mortui, *in 1. Epid. ægro tertio, & duodecimo.*

De vi diei decimiquarti.

Secundus à septimo dies, verè & perfectè Criticus, est decimusquartus. Huic aliqui maiorē vim decernendo tribuunt, quàm septimo, ob Lunæ oppositionem, quòd in tali aspectu maior oriatur inimicitia, quàm in alio quolibet tempore. Sed hoc commentitium est, & vanum: Nam septimus, & numero, & dignitate, principatum inter verè decretorios obtinet. Quòd si tamen septima non contingat perfecta Crisis, ante decimumquartum non est ea expectanda, nisi fortè irritetur natura, à copia, & qualitate humoris, vel iuuetur à Medico. De his verò, qui decimoquarto die iudicati sunt perfectè, plures habentur historiæ *in Epidemijs.* Sed & illud dignitati, & securitati, in iudicando huius diei, facilè attestatur, quod suum indicem habet vndecimum. Nulla enim Crisis perfecta, & salutaris, fit absque indice. Porrò huius diei, vt perfecta habeatur notitia, duo de ea quærenda sunt. *Vnum:* An sit ex numero pariũ vel impariũ? *Alterum.* Vtrùm sit acutorum morborum terminus? *Quod ad primum attinet, certum est* ex supputatione Arithmetica, decimumquartũ esse è numero pariũ, quia in duos æquales numeros secatur, & ex duobus imparibus, septenariis

An decimusquartus sit ex numero parium vel imparium?

scilicet conflatur: ex duobus autem imparibus, perpetuò numerus par generatur. Hinc Hipp. quoque 1. *Epid.* 3. inter Criticos pares eum connumerat. Hoc verò stante, difficultas oritur, de hoc die. Nec enim videtur esse posse perfectè decretorius, cùm non perfecta Crisis, quæ diebus imparibus non contingit; cùm, vt dictum est, morbi acuti, illis diebus iudicentur, quibus exacerbantur; exacerbantur autem diebus imparibus, quia pendent à bile. Sed facilis est solutio. Diuersa enim est supputatio dierum Arithmetica, & Medica. Numerant enim Medici per septimanas, ita vt octauus dies secundæ septimanæ principium sit, & decimusquartus sit septimus secundæ septimanæ. Id quod expresè docuit *Hippocr. 2. aph. 24.* Quare, secundùm Medicos, decimusquartus erit è numero imparium, & consequenter perfectè Criticus. *Quod spectat ad secundum quæsitum*, dubitandi occasio desumitur ex dissentientibus Hippocratis locis. Nam aliquando decimumquartum, aliquando vigesimum, aliquando quadragesimum diem acutorum morborum terminum constituit. Ac de decimoquartoquidem, hoc habetur *2. aphor. 23. & in Coacis prænot. 143.* Quoad vigesimum verò, plures sunt *in Epidemijs* historiæ, eorum, qui acutè laborantes, decimoseptimo, & vigesimo iudicati sunt. Herophon siquidem iudicatus

An decimusquartus terminus sit morborum acutorum? Occasio dubitandi Hippocratis.

tus est decimoseptimo; Philini vxor vigesimo interijt; Cherion vigesimo iudicatus, omnes acuta febri laborantes. Tandem, quoad quadragesimum, hunc eundem quoque *3. Progn.* claris verbis, terminum acutorum statuit idem Hippocr. quod & repetit *1. Progn. 24.* Huic difficultati ita quidam satisfaciunt, vt dicant, non velle Hippocratem, decimumquartum diem esse terminum acutorum morborum; sed id tantùm, quatuordecim esse dies decretorios, si quis à primo, ad quadragesimum diem, supputationem continuet. Sed enim hæc solutio, nullo modo quadrat. Nam nec Hipp. vnquam id, quod dicunt, somniauit, & falsa sunt, quæ proponuntur. Nã, quomodocunque dies numerentur à primo ad diem quadragesimum, semper vel plures erunt, vel pauciores dies decretorij, quàm quatuordecim. Si enim solos verè decretorios quis numeret, septenarios scil., sex tantùm erunt decretorij, 7. 14. 20. 27. 34. 40. Si solos indices, sex itidem erunt, cùm quilibet septenarius habeat suum indicem vnum. Si principes decretorios, & indices iungat simul, resultabunt duodecim tantùm: si his addat intercidentes, erunt plures quàm quatuordecim.

Aliorum responsio reijcitur.

Quare, vt rectè hæc loca, in speciem pugnantia, concilientur, natura, ac differentiæ morborum acutorum, ob oculos nobis ponendæ erunt. Acutus igitur morbus, si naturam eius spectes, *ex Hipp. in Epidem.* est, qui celeriter, continenter, & vehementer mouetur, ita vt ex motu morbus acutus nomen sortiatur. Vnde Galenus, *2. de dieb. decret.* laudat Archigenem, qui non ex sola temporis breuitate, sed ex motu, & natura morbi, acutum, aut peracutum morbum, appellare fuerit solitus. Eum namque, qui lento motu, & interceptus interuallis suis, ad quadragesimum vsque progreditur, nemo sanæ mentis acutum verè nominauerit. Sed nec morbus omnis, qui celeriter iudicatur, acutus morbus dicendus venit, nec is, qui breuis est, (secùs enim ephemera esset morbus acutus:) sed requiritur ad acutiem celeritas, continuitas, & vehementia. Quòd si instet quis, videri sufficere celeritatem, quoniam acuto morbo opposuerunt Veteres longum. Respondetur ex Gal. *3. de dieb. decret. 13.* quòd ita sibi inuicem hos morbos opposuerint Veteres, ob dictionũ penuriam id euenisse, & per abusionem, seu κατάχρησιν, acuto longum opponi, cùm is breui potiùs è regione respondeat. Quantum ad differentias acutorum attinet, sic alij peracuti sunt, alij acuti. Peracuti rursum, vel sunt extremè tales, peracuti dicti; vel sunt peracuti simpliciter. Acuti verò, & ipsi, vel sunt acuti simpliciter, vel ex decidentia, quos tamen *ex Gal. 2. aph. 23.* veriùs, & ele-

Responsio propria ex distinctione morborũ acutorũ.

Quid morbus acutus?

Differẽtiæ morborum acutorũ.

gantiùs acutos per prioris status in alium mutationem, aut à sua specie degenerationem, quàm acutos ex decidētia, quis dixerit. Hi verò secundùm nomen tantùm acuti sunt, sed natura acutorum planè carent. Lentè enim incedunt, & mouētur. Subdiuiduntur autem morbi hi, quoniam tales sunt, vel per Crisin imperfectā, vel propter inæqualem vicissitudinem remissionis, & exacerbationis. Acuti simpliciter rursus subdiuiduntur, quoniam alij sunt acuti simpliciter exactè, alij non exactè. His verò ita constitutis, iam ad quæstionem propositam facilè sic respondetur: Si de peracutis extremè sit sermo, hos primo quaternario iudicari, dicente Hippocr. 3. *Progn.* 2. Febres malignissimas, horrendisque symptomatibus comitatas, quarto die interimere; mitissimas eodem solui. Si de peracutis simpliciter, eos primo septenario; quemadmodum acutos simpliciter exactè, die decimoquarto; acutos verò simpliciter non exactè, vigesimo die terminari: acutos autem ex decidentia, ad quadragesimum prorogari, ac de his intelligendum Hipp. *in Progn.* Nec enim dixit simpliciter in acutis, sed cum illa additione, ijs in acutis, qui quadragesimo die iudicantur. *Sed circa acutos simpliciter non exactè*, noto, eos non posse propriè acutos dici, quoniam acumen continuatum, non potest excedere decimumquartū diem. Nam morbus acutus, cùm vehementiam, & celeritatem coniuncta habeat, necessariò vim magnam naturæ infert. nullum autem violentum est perpetuum. Quia tamen repe-riuntur morbi nonnulli, qui perueniunt ad vigesimum diē, facta supputatione dierum à die decubitus, & febris, non à die acuminis, vtpote, qui principio erant parui, ac mites; ideò acuti simpliciter dicuntur, sed non exactè. Nam acuties propriè dicta, etiam his, accidit tantùm per quatuordecim dies. Atque hæc exemplis facilè explicari possunt. Esto enim, febricitans quis, quarto die phrenitide corripiatur, & decimo septimo iudicetur; is, secundùm meam sententiam, decimoquarto iudicatur, quia cœpit tantùm die quarto morbus celeriter, & vehementer moueri: At à quarto ad decimum septimum, sunt tantùm quatuordecim dies. Id quod nouit, ante Galenum, etiā Diocles, qui Phreneticos non à primo statim die fieri, sed procedente morbo, dixit. Quòd si primum septenarium quis exegit cum febre mitiori, & septimo demùm die acutè cœperit laborare, hic etsi vigesimo die iudicetur, tamen decimoquarto die, Crisin ei contigisse putandum est. Id quod satis confirmat adolescens in Melibæa, 3. *Epid.* Cœpit enim is decimo die declinare, decimoquarto omnia sunt exacerbata, vigesimo valdè insaniuit, vigesimo-

Acuti simpliciter non exactè, non sunt propriè acuti.

quar-

quarto interijt. Fuit enim etiam illi vigesimus decimusquartus à decimo. Ex his verò omnibus satis patet, acutos exactè, non transscendere decimumquartũ; at non exactè acutos, nihil impedire, cùm non habeant continuatum acumen, quin peruenire possint ad diem vigesimũ.

De vi diei vigesimi.

Tertius, inter Criticos principes, est vigesimus. Est enim septimus à decimoquarto, & suum habet indicem decimumseptimum, & multos securè iudicat, ac completum in morbis circuitum facit. Sed de hac die maxima est disputatio inter Medicos. Multi siquidem ex Veteribus, vt Archigenes, Diocles, quibus Celsus quoque adstipulatur *lib. 3. c. 4.* vigesimum primum ponunt Criticum, ac vigesimo præferunt, & iure, vt existimant, quoniam vigesimus primus, tribus constat septenarijs perfectis; vigesimus, tribus tantùm imperfectis. Quin, & vigesimi primi, tanquam Critici, meminit Hippocrates quoque *1. Epid. 4. aph. 36. & libello de dieb. decret.* Nos tamen experientia ducti, statuimus cum Hippocrate, vigesimum ante vigesimum primum habere principatum in decernendo, ea tamen ratione, vt vigesimus primus non omninò excludatur à decretorijs. Quòd verò vigesimus potiùs decretorius sit, quàm vigesimus primus, facilè est probare, tùm ex circuituum ratione, tùm ex toto dierum ordine. Nam si vigesimus primus perfectè Criticus statuatur; Ergo, & decimus octauus erit index; ac post vigesimum, hi omnes erunt Critici, 25. 28. 32. 35. 42. 63. 84. At horũ nunquam meminit Hippocrates, in suis historijs vniuersalibus, aut particularibus, sed Criticos omnes numerat à vigesimo, 24. 27. 34. 37. 40. 60. 80. 100. ijsque frequentes contigisse Crises passim annotat, vt patet ex historia Cherionis, Philini vxoris, Eurianactis filiæ, qui omnes vigesimo die iudicati sunt; Abderitanæ virginis, quæ vigesimo quarto; Anaxionis, qui trigesimo quarto; Clazomenij, qui quadragesimo; quemadmodum is quoque, qui in horto iacebat Dealcis; vxoris Iphicratis, quæ quadragesimo pauca biliosa vomuit, octuagesimo perfectè iudicata est; quemadmodum, & Cleonactides: Heropyti, qui centesimo vigesimo perfectam Crisin habuit. Quibus omnibus accedit Galeni auctoritas, qui *2. de dieb. Crit.* vniuersaliter affirmat, nullum saluum euasisse, vel perijsse, toto illo dierum ordine, qui est à decimo octauo, & vigesimo primo; sed omnes iudicatos esse illis diebus, qui à decimo septimo, & vigesimo ordinem suscipiunt; vt iure statuendum sit, vigesimum Criticum esse principem, non vigesimum primum. Huius autem rationem Hippocrates *in Progn.* hanc adfert, quia septimanæ integræ non supputandæ sunt, sicuti neque dies, neque

An vigesimus præferendus vigesimo primo?

Probatur, vigesimũ præferẽdum vigesimo primo.

Causa, cur præferendus ex Hippocrate.

anni. Quod vt intelligatur rectiùs, repetendum memoria eſt id, quod ſupra traditum eſt, videlicet tres eſſe ordines circuituum dierum vniuerſales; *minimum*, qui viginti eſt dierum; *medium*, qui quadraginta; *maximum*, qui centum viginti. Ex his verò vigeſimus, qui ad noſtrum inſtitutum propriè attinet, quaternionibus conſtat ſex, ea ratione, vt quartus dies ſit finis primi, & principium ſecundi quaternionis; vndecimus compleat tertium quaternarium, & huius principium ſit octauus; decimus quartus dies, iunctus cum tertio, compleat quartum quaternarium; quintus quaternarius, cum quarto iunctus, cadat in diem decimumſeptimum; poſtremus quaternio copulatus cum quinto, incidat in diem vigeſimum. Quare vigeſimus conſtat ſex quaternarijs, & tribus ſeptimanis: ex quibus prima eſt integra; ſecunda, & tertia copulātur. Quòd verò dies integri non ſint numerandi, ex veterum Aſtrologorum logiſmo, & ratiocinio, iuxta recentioris cuiusdam obſeruationes, demonſtrat Laurentius, *in ſuo de Criſibus tractatu, lib.* 1. *c.* 12. quem, quia rem totam accuratè proponere nimis eſſet longum, adire, qui volet, poterit. Atque hæc eſt Hipp. ratio, cur vigeſimus præferendus ſit vigeſimo primo. Sed præter eam, Galenus, vt id ipſum explicaret, cur ſcilicet Criſis anticipet die vigeſimo, & non fiat vigeſimo primo, aliam adferre voluit.

Cauſa ex Galeno.

Commentus ſiquidem eſt menſem Criticum, & medicinalem, ex menſe peragrationis, & illuminationis conflatum, vt ſupra explicatum eſt. Sed cùm hæc Galeni ratio, ab omnibus non ita facilè recipiatur, nos cauſam aliam indagare conati ſumus; quam referimus in efficaciam agentis, & habilitatem paſſi, ex qua ita, rationem principatus vigeſimi diei, videmur poſſe reddere.

Cauſa ex propria ſententia.

Si enim *primum* ſpectetur, cauſa efficiens Criſis, cùm ſit Natura, ea tunc faciet Criſin, cùm maximè efficax erit. Sed magis, & frequentiùs eſt talis, in vigeſima die, quàm in vigeſima prima. Ergo. Quòd autem natura magis ſit talis in vigeſimo, ſic declaro. Certiſſimum eſt, Criſin fieri motu naturali, quoniam eſt opus facultatis naturalis expellentis, quæ agit motu expulſiuo. Naturalis autem motus, ab animali in eo diſtinguitur, quòd animalis, ſeu voluntarius, eſt velocior in principio, naturalis verò velocior in fine, *teſte Ariſtotele* 8. *Phyſ.* 5. *ac* 1. *et* 2. *de Cœlo*. Cuius rei cauſa eſt, quoniam in motu voluntario, inſtrumenta ſenſim defatigantur, in naturali motu, mobile, dum ad finē tendit, appropinquat proprio loco, & ob id propriæ perfectioni, ac ideò tantò mouetur velociùs. Quo ita ſtante, natura dum primos ſeptenarios compleuit, per co-

ctionem, & secretionem, remanet expulsio. Ad hanc igitur cùm celeriùs properet, tanquã ad finem, propterea tertium septenarium non perficit, & Crisin vigesimo primo die futuram anticipat, & eam in vigesimo celebrat. Si verò consideretur *secundum*, nimirum passi, id est, materiæ morbificæ habilitas, ab hac quoque aliquo modo ratio sumi potest. Quia, vbi materia erit cocta, & secreta, statim expelletur. Quare, si sit cocta in septima, & decimaquarta die, non expectabit vigesimum primum diem, sed vigesima, quasi sponte, & nulla vi, foràs extrudetur. Et hæc de primo dierum Criticorum ordine, id est, de verè Criticis.

CAP. II.

Perpenduntur separatim vires cuiusque ex diebus Indicibus.

Erat alter ordo, eorum dierum Criticorum, qui indices dicuntur. Horũ vis, & potestas est, vt indicent, quid futurum sit in die Critica principe. Indicant autem hoc per signa coctionis, vel salutaria, vel lethalia. Si enim salutaria ea fuerint, salutaris Crisis est expectãda; si lethalia, lethalis: vt, si v.g. in vrinis hypostasis sit nigra; in deiectionibus aquosa, nigra, spumantia, viridia, liuida; in sputis rotunda, spumantia, & viridia. Talia enim lethalem Crisin, & perniciosam præsagiunt. Sunt verò dies indices, quartus, vndecimus, decimus septimus. Etsi verò indices hi sint, non tamen, ex toto, denegãda ijs est vis iudicandi. Decernunt enim, & ipsi aliquando, licèt imperfectiùs, quippe quorum exigua vis est hac in re, vt propterea indices potiùs, quàm Critici denominãdi sint.

Dies indices quandoque decretorij.

Cæterùm, sicut in decretorijs radicalibus erat certus quidam dignitatis ordo: ita est quoque in indicatorijs. Nam, vt septimus, inter Criticos, principe loco est; ita inter indices quartus tenet primas partes, & quoad vim, & quoad dignitatem. Meliùs enim, & perfectiùs septimum indicat, quàm vndecimus decimumquartum. De eo Hipp. hæc habet, 2. *aph.* 24. esse indicem septimi: & 4. *aph.* 71. Quibus die septimo morbi iudicantur, ijs vrinam, die quarta, nebulam habere rubram, & alia pro ratione. Est autem quartus hic index septimi primò, per se, & ex sui natura. Id quod Gal. interpretatur 1. *de dieb. Crit.* 11. Si nihil rarum vel magnum superuenerit, id est, si nihil internum, vel externum contingat, quod impediat. Nam propter alterum horũ fieri potest, vt quartus septimum non indicet. Per causas externas intelligo, Medicum, ægrum, adstantes, exteriora, quemadmodum supra iam explicatum est, vbi

Quartus dies in dicando primus.

Quibus de causis fieri possit, vt quartus septimũ non indicet.

vbi de causis naturam cogentibus; quo etiam loco, quomodo peccent singula horum, dictum est. Quocumque enim modo in vitio hæc sint, causa sunt, vt, in indicatione sua, quartus impediatur: v.g. Si Catharticum Medicus dederit, etiamsi quarto apparuerint signa coctionis, & natura monstrauerit, se aliquid molituram in septimo, Crisin perfectam impediet. Idē fiet, si æger non obediat Medico, vel sit impatiens. Et sic de cæteris. Causæ internæ sunt, morbus, ægri temperies, constitutio, & habitus. Etenim morbus, si peracutus extremè sit, impediet, quò minùs septimum quartus indicet; quia primo quaternario iudicabitur: si verò moueatur tardiùs, septimo, vel decimoquarto, vel vigesimo finietur. Pariter, si patiens sit iuueni, biliosus, celeriùs iudicabitur, quàm senex, & pituitosus. Et ita de alijs. *Sed de die hac, præter dicta, tria particulatim adhuc notanda sunt.*

Circa quartum diem tria notanda.

1. *Vnum* est, diem hunc aliquando esse indicem sexti, sed ex euentu. Nam, si quarto die praua apparebunt signa, septimum diem non attinget æger, sed sexto

2 morietur. *Alterum* est, eundem hunc diem non rarò noui aliquid moliri. Nam, si primo, & tertio die morbus exacerbetur, non secundo; quinto die accessio expectanda est, non quarto. Quòd si quarto die contingat, nouum aliquid, & sinistri minatur. *Tertium* est,

3 hunc ipsum inter decretorios quoque collocandum esse. Est enim dies decretorius, in extremè peracutis, *3. Progn. et in Epid.* Pericles quarto die, prorumpente sudore vniuersali, acutissima febre est defunctus: Caluus verò Laryssæus, femur dextrum doluit, & quarto circa meridiem mortuus est celerrimè, & acutissimè. Etsi verò Criticus quoque est quartus, sæpiùs tamen Crisis eius in tertium, & quintum diem cadit, quia acutorum morborum exacerbationes fiunt diebus imparibus. Hinc Gal. semel tantùm, Archigenes bis, in quarto die, Crisin obseruauit. Id quod tamen intelligere oportet, verum esse in morbis biliosis, quales sunt acuti ferè omnes. Nam sanguinei morbi iudicantur paribus diebus, quia ijsdem quoque exacerbantur.

Quartus quando decretorius.

Quartum diem, in indicando, subsequitur vndecimus, qui & ipse est contemplabilis, & quartus alterius septimanæ. *2. aph. 24.* Non tamen ita perfectè indicat decimum quartum, vt quartus septimum. Sicuti enim sensim vis iudicantium imminuitur; ita & indicantium. Cuius rei ea est ratio: Nam, si quarto die natura cœperit humorem coquere, poterit eum breui tempore totum domare, & ita septimo excernere. At si vndecimo primùm coctionem inchoauerit, debilior forsitan, decimoquarto non semper excernet; sed relegabit excretionem ad

De vi in indicando diei vndecimi.

decimum ſeptimum, & vigeſimum. Quòd ſi ante vndecimũ, ſeptimo inquam, aut nono, coctionis ſigna apparuerit, quantùmuis leuiſſima, & vndecima magis reluceant, decimoquarto Criſis perfecta expectanda veniet, dummodò error non contingat. Porrò, quemadmodum de quarto dictum eſt, ita de vndecimo quoque habendũ, decretorium ſcilicet, & ipſum eſſe. Quod patet *ex* 1. *Epid.* 3. vbi Melidia in die vndecimo per ſudorem liberatur: & æger ſecundus *eiuſdem ſectionis*, Silenus vndecimo moritur; quemad modum, & æger duodecimus. Quin Gal. quoque 3. *de dieb. decret.* narrat, quodam ſe Autumno omnes vidiſſe iudicari vndecimo.

Vndecimus quã do que decretorius.

Reliquus eſt ex indicib. decimus ſeptimus, index tertij ſeptenarij, finis quinti quaternarij, & principium ſexti. Quanquam enim Archigenes, & Diocles, decimum octauum conſtituunt indicem, quoniam vigeſimum primum etiam agnoſcũt principem decretorium; tamen hæc ſententia, vt ex ſuprà dictis patet, omnem dierum Criticorum ordinem peruertit. Quò accedit Galeni ratio: Nam ſi dierum ordo à decimo ſeptimo ad centeſimum eſt validior; Ergo imbecillior erit, qui à decimo octauo, & contrà. At conſtat, ordinem dierum à decimo ſeptimo validiorem eſſe. Ergo, &c. Sed, & idem confirmatur ex Hipp. *in Epidemijs*, qui decimi ſeptimi, & non decimi octaui, meminit: & complures iudicatos vidit vigeſimo, quadrageſimo, ſexageſimo, octuageſimo, centeſimo, qui à decimo ſeptimo dependent: nullos autem, quadrageſimo ſecundo, ſexageſimo tertio, octuageſimo quarto, qui emanant à decimo octauo. Verùm circa hunc diem id noto, eum minùs quidẽ perfectè indicare, quam quartum, & vndecimum, ſed multò potentiùs decernere. Id quod colligitur *ex* 1. *Epid.* vbi, qui illo die iudicantur, eos non ſentire recidiuam, adferitur. Heropytus quoque decimo ſeptimo iudicatus fuit; ſicut & duo fratres, qui ad Epigenis Theatrum decumbebant. Et de diebus indicibus.

Decimiſeptimi in indicando vis.

Decimus ſeptimus perfectiùs decernit quarto, & vndecimo.

CAPVT. III.

Dierum intercalarim cuiuſque vis ſeorſim axaminatur.

Dies indices ſubſequuntur dies intercalares, in quibus fit Criſis imperfecta, vt ſuprà dictum eſt. Tribus ſiquidem modis Criſis contingit: Aut enim fit à natura vincente ſola, & accidit die ſeptimo, decimoquarto, vigeſimo: aut à natura ita irritata, vt

Criſis tribus modis contingit.

ante

ante tempus debitum humorē, non omninò coctum, expellat, & euenit diebus imparibus, & intercalaribus: aut à morbi solius ferocia, & malignitate, & contingere potest quibuslibet diebus indifferenter, etiam paribus, cùm quolibet die moriātur ægri.

De vi diei tertij.

Porrò ex intercalaribus diebus, & imparibus omnibus, tertius est primus. In eo enim morbi peracuti extremè iudicantur, vt docuit *Hipp. in Epid. & Progn. locis suprà cit.* Nec obstat, quòd in codice vulgari legitur prima dies. Mendum enim est, & legendum, pro die prima, dies tertia. Cur verò decernat hæc dies, causa est, vel quia vti impar habet hanc prærogatiuam; (impari siquidem accessiones fiunt, naturam exstimulantes:) vel quia ad quartum accedit proximè, adeò, vt, quod natura quarto die moliri conatur, id præripiat ei tertius. Nam si tardior naturæ motus sit, quinta die potiùs expectanda Crisis. Porrò tertium diem decernere patet *ex 3. Epid.* in historia Thasiæ mulieris. Tertia enim die à febre, & grauissimis symptomatis liberata scribitur.

Cur tertiæ dies decernat?

Diei quinta vis.

Post tertium quintus dies est, & ipse quoque prouocatorius. De eo *in Epid.* scripsit Hipp. Plures quidem eo iudicatos fuisse, sed repetijsse morbum. Æger septimus 1. *Epid.* 3. Methon, quinto die iudicatus est, sed imperfectè, quoniam remansit vigil, delirus, & vrinæ apparuere tenues *3. verò Epid.* Mulier auriginosa, quæ habitabat apud Bitonem, & in Thaso Philistes, eodem die interiere.

Diei nonæ vis ex intercidentibus maxima.

Nonus dies intercidentium omnium est fortissimus. In medio enim septimi, & vndecimi est. Vnde Crisin futurum in vndecimo præripit, aut eam, quæ in septimo fieri debebat, perficit. Quare potentiùs decernit, quàm tertius, & quintus. Et penes hoc differunt à verè decretorijs, & ab indicibus dies intercidentes. Nam, quoad decretorios, septimus præstantiùs decernit, quàm alij: quoad indices, quartus indicat septimum potentiùs, quàm vndecimus decimum quartum. Sed ex intercedentibus nonus, qui est inter septimum, & vndecimum, potentiùs decernit, quàm tertius, & quintus. Eo iudicatus est 1. *Epid.* Herophon.

Dies intercidentes, in quo differant ab indicibus, & Criticis.

Vis dierum decimi tertij, decimi quinti, & decimi noni.

Decimus tertius, decimus quintus, & decimus nonus sunt debilissimi, raroque in his fit Crisis. Est tamen decimonono, & decimo quinto validior decimus tertius. Eum verò Galenus 1. *de dieb. decret.* inter benè, & malè decernentes, constituit medium.

CAP.

CAP. IV.

De vacuorum cuiusque viribus, particulatim agitur.

Dies vacui semper male decernunt, & imperfectè.

SVpersunt vltimo loco dies vacui. Hi igitur decretorij etiam aliquo modo dici possunt, non tamen simpliciter, sed cum additione. Nunquam enim perfectè, & salutariter, sed malè, infidè, periculosè iudicant. Ratio est: Quia Crisis in his fit ex morbi malignitate, non verò à natura, aut vincente, aut irritata. Habent tamen hi ipsi quoque suæ malitiæ dignitatem, seu potiùs gradum. Alij enim frequentiùs decernunt, vt sextus; alij rariùs, vt octauus, & decimus; alij rarissimè, vt duodecimus, & decimus sextus.

Sextæ diei vis.

Porrò, ex omnibus ijs, sextus est pessimus, crudelis, infidus, & septimo omninò oppositus. Vnde & Tyrannus dicitur: quia omnes ferè ægros ad exitium perducit, aut saltèm in magnū vitæ discrimen adducit. Hinc *in Coacis prænot. & 4. aph. 29. et 62.* Quibus rigores in sexta fiunt, ijs ægre morbus iudicatur: sudores sexto die pessimi sunt: icterus sexto die lethalis: *in Epid.* verò, vxor Dromeadæ sexto riguit, & interijt: *3. Epid. 1.* æger secundus Hermocrates, sexto die ictericus factus, vigesimo septimo est mortuus: Philiscus quoque sexto interijt. Sed Galenum legat *1. de dieb. decret. c. 4.* qui vult perniciem ac tyrannidem huius diei agnoscere.

Duæ Crises bonæ in sexta.

Duæ tamen, eæque solæ, Crises perfectæ, & salutares sexto die contigisse leguntur: vna, in Laryssæa virgine; altera, in Heraclide. *3. Epid. 3.* Sed in Laryssæa id contigit, ob maximum naturæ conatum, quæ plures simul euacuationes molita est, per menses, hæmorrhagiam, sudorem. Vnde id Galenus, tanquam rarum, prædicat. Quanquam etiam dici potest, morbum fuisse sanguineum, vtpote qui paribus diebus infestasse scribitur. In sanguineis autem, & ijs, qui diebus paribus mouentur morbis, nihil mirum, aliquando Crisin bonam sexto incidere.

Diei octaui vis.

Octauus sextum imitatur, sed minùs periculosus est. Habet interdum quartum sui indicem. Nam, si in quarta videantur signa praua, & sexta morbus non finiatur, in octauū cadet mala Crisis.

Decimi diei vis.

Decimus, octauo ferè est similis *6. Epid. 5.* Mulieri cuidā, decimo die, sudor copiosè erupit: & *3. Epid.* in Thaso Pythion decimo die interijt.

Vis duodecimi, & decimi sexti.

Duodecimus nullius ferè cōsiderationis est, quippe, in quo nullus vnquam Galeno visus est iudicari. Et idem dicendum est de decimo sexto. Numerum enim tantum diebus addunt.

Vis decimi octaui.

Decimus octauus, apud Dioclem, & Archigenem, index est vigesimi primi. Apud Hippocratem verò, & Galenum, nunquam in decretorijs numeratur.

Atque hæc sunt, quæ de Crisibus, & diebus decretorijs, accuratiori, & diligentia, & ordine, in præsentia, mihi commentari libuit. Quorum vtrũque, vt assequi certè studui, ita an assequutus sim, eorum, qui hæc legent diligentiùs, erit iudicium: quos, hoc nostrum qualecunque studium. à bono animo profectum, boni quoque consulturos, sicubi defecerit, nihil est, quod dubitare me faciat.

FINIS.

91

INDEX
RERVM ET VERBORVM
MEMORABILIVM.

Prior litera *folium*, posterior *lineam* signat.

P 2 *Aeger*

pus

die

E

F

O

P

cru-

ma-

T

FINIS.

005644106

